CLASSICORUM AUCTORUM

E VATICANIS CODICIBUS EDITORUM

TOMUS III.

CLASSICORUM AUCTORUM

E VATICANIS CODICIBUS EDITORUM

TOMUS III.

COMPLECTENS MYTHOGRAPHOS TRES, FABULAS PHAEDRI UT AIUNT NOVAS, BOETHII OPUSCULA DUO, CASSIODORII SUPPLEMENTUM, EPIGRAMMATA VETERA, GEOGRAPHUM VETEREM, GARGILII MARTIALIS FRAGMENTUM DE POMIS, PLACIDI GLOSSAS, ET ALIA QUAEDAM.

CURANTE

ANGELO MAIO

VATICANAE BIBLIOTHECAE PRAEFECTO.

ROMAE

TYPIS VATICANIS

M·DCCC·XXXI·

EDITORIS PRAEFATIO.

I. Latini mythographi quatuor tantummodo extant in editionibus; nempe vulgo dictus C. Hyginus, qui certe Augusti bibliothecario recentior est; Fabius Fulgentius Planciades; Lactantius Placidus grammaticus, qui ovidianas fabulas enarravit; denique Albricus philosophus, qui de imaginibus deorum commentariolum reliquit. Mihi vaticanam bibliothecam pro meo munere perlustranti, tres alii antiqui mythographi deprehensi sunt; quos quia satis bonos et eruditos videbam, typis divulgare decrevi. Primus mythographus in uno tantum Svecorum olim Reginae, nunc vaticano, codice est, membraneo pervetere, cuius scriptio ad X. vel XI. Christi saeculum referenda videtur. Secundus mythographus in eodem codice Reginae est (nam de altero exemplari infra loquar) manu tamen posteriore exaratus, ita ut eius scriptura recentior uno saeculo quam primi credenda sit. Tertius mythographus ex codice vaticano prodit membraneo, saeculi ut puto XII., cui Fulvius Ursinus quondam dominus hanc epigraphem sua manu fecit: INCERTUS DE DIIS GENTIUM. *Ful. Urs.* Idem tamen in alio etiam membraneo Reginae codice occurrit, sed duobus ferme saeculis recentiore, qui

De mythographis tribus vaticanis.

Albricum quoque continet, et vaticani codicis tractatibus XIV. quintum decimum addit de zodiaci signis: quem tractatum eiusdem esse auctoris, hic sane suadet codex; sed haud scio an neget paulo incultius fortasse stili genus. Rursus tertium mythographum reperi etiam in palatino chartaceo, ubi tamen desideratur tractatus de Pallade, nedum postremus de zodiaco. Denique mythographi tertii compendium, ipsis protographi retentis verbis, in vaticano quodam membraneo magnae molis historiarum variarum codice continetur.

Mythographus primus.

II. Primus mythographus quinam homo fuerit, manifeste dicit epigraphe secundo libro in codice subiecta: EXPLICIT LIBER SECUNDUS ·C· HYGINI FABULARUM. Atqui haec inscriptio, ut fabulatorum more iam loquar, discordiae veluti pomum est quod in eruditorum consessum iacitur, ut inde bellum, si non cruentum, diuturnum certe dubiique exitus eventiletur. Quum enim Hyginum quemdam in impressis libris iamdiu legamus, qui a vaticano nostro totus dissidet, uter Hygini nomen verius occupet, haud immerito ut puto disputabitur. Varias super edito Hygino doctorum hominum sententias atque quaestiones, vix memorare nedum recensere licebit, nisi quis prope infinitus esse volet: quare lectores ad amplissimam Stavereni editionem ablego, quae tot criticorum in Hyginum lucubrationes partim complectitur partim nominat: de cuius ope-

re sic demum videtur recte statui, ut epitome quaedam ex ampliore ac vetustiore mythographo, primis aevi christiani saeculis consarcinata, et Hygini nomine decorata, ad nos pervenerit. Nunc vaticanus Hyginus ab illo edito differt dictione tota, fabularum ordine, librorum numero, rerum etiam ipsarum genere: etenim ille editus graecas tantum fabulas habet, vaticanus romanas multas inserit narrationes. Auctorem Hyginus editus neminem fere recentiorem aureo saeculo laudare videtur; vaticanus autem ad Orosium usque progreditur, cuius christiani historici nomen in fabula CCXIX. legimus: etsi ipse Hyginus vaticanus nullum umquam, nisi ethnicae superstitionis indicium prae se fert. Servium Hyginus noster nominatim numquam appellat; locum tamen eius in fabula LXXIV. et alios alibi sibi vindicat. Fulgentium prorsus ignorat. Hinc nullus dubito, quin vaticanus Hyginus in quinto Christi saeculo collocandus iure meritoque sit.

III. Venio ad mythographum alterum, qui in utroque codice est anonymus, christianum autem in prohoemio semet prodit; et fabularum numerum parem fere Hygino retinet, unico tamen libro continuatum. Priorem hic sine dubio expilat mythographum, quandoque etiam ad litteram: in plerisque tamen omnibus ab eodem discrepat. Porro mihi de hoc anonymo cogitanti ea opinio valde animum obsedit, Lactantium Placidum, Mythographus secundus.

qui aeque christianus fuit, huius secundi mythologii esse auctorem. Certe qui Placidi commentarios ad utrumque Statii poema, itemque eiusdem fabularum ovidianarum narrationes, cum mythographo nostro contulerit, non dico similitudinem sed eandem saepenumero rem inveniet. At enim primi quoque mythographi non semel textus, quamquam Hygini nomen iactat, cum Placidi scriptis congruit: cuius rei duplicem fere causam credere licet; tum quia nimirum Placidus plagiarii more se gesserit, quo eum vitio Barthius adv. lib. LII. 13. laborare animadvertit; tum quia fortasse Placidus universo Hygino manus intulit, eumque ad compendium contulit, ut idem Barthius lib. XXIII. 11. suspicabatur. Stilus inquit, ,, Placidi simillimus est earum fabularum, quae ,, vulgo Hygino adscribuntur, sed utique in com- ,, pendium a nescio quo redactae sunt, et for- ,, tasse ab hoc eodem scriptore (Placido) qui epi- ,, tomas concinnare adsueverat ,,. Accedit illa veri similitudo quod ad Statium Placidus nullis saepius auctoribus utitur, quam Virgilio, Horatio, atque Lucano; id quod a nostro quoque mythographo factitatum videmus. Rem nunc prolixius urgere non libet; sed illud potius admonebo lectores, me Placidi quoque glossas ex quatuor vat. codicibus, quamquam heu mendosissimis, vulgandas censuisse, quarum ante hos annos Mediolani

brevissimum specimen cum Frontone edidi. Sane has glossas eruditi homines in mss. olim viderunt atque laudarunt, veluti Frid. Tiliobroga praef. ad Statium, et Barthius adv. lib. XXII. 22; Isidorus autem de diff. verbor. §. 99. pleniores adhuc habuisse videtur.

IV. Reginae vetustus codex in fabula CXLVI. mutilus erat, duobus amissis foliis. Iterum in fabula CIC. lacuna erat, quam amanuensis priscus non animadvertit: etenim in codicis media pagina 70. post verba *Troiam ex improviso venit*, eodem versu consequitur *ex Vulcani manu fabricata*, quae sunt verba fabulae CCV. Itaque neque fabulas quinque interceptas, neque sententiae hiatum librarius sensit. Me vero etsi neutra lacuna latuit, spes tamen explendi destituebat, quia plenior codex non suppetebat. Ecce autem lapso post mythographum impressum anno (tamdiu enim libri editionem distuli) dum quosdam monasteriorum extinctorum codices in vaticana bibliotheca extra ordinem collocatos forte inspicerem, chartaceus sese obtulit saeculo XV. scriptus codex, qui inter alia opuscula, secundum quoque mythographum, etsi aeque anonymum, continebat: quem ego statim cum Reginae vetusto codice et cum libro meo comparatum, nusquam comperi dissidere: quodque pluris interest, omni hinc lacunarum incommodo expediri editionem meam posse cognovi.

Mytographi secundi codices duo.

Iam chartaceum hunc codicem ex antiquiore exemplari fuisse desumptum, Reginae ille pervetus satis demonstrat: tum vero in ipso chartaceo certa eius rei indicia sunt, vacua scilicet in paginis spatia a librario sparsim relicta, quia fatiscentis vetustate exemplaris, unde exscribebat, haud omnia verba legere potuit. Secundum ergo mythographum antiqui codicis auctoritate fultum, recentioris beneficio completum, exhibemus. Porro huic mythologo praeponitur in antiquiore codice indiculus fabularum, qui quoniam ea serie scribebatur, quam tenent fabulae, a me prudenter ut puto immutatus est, atque ad elementorum ordinem revocatus, inserto primi quoque mythologi indiculo: qua mea sedulitate legentium commoditati satis consultum reor.

Mythographus tertius.

V. Vaticanus tertius mythographus diversa a prioribus ratione componitur: illi enim minute singillatimque deorum et hominum fabulas scribunt; hic praecipuorum tantummodo deorum ac semideorum fabulosas historias continuato stilo exsequitur; neque brevibus narratiunculis, sed peramplis tractatibus constat. Iam etsi hic mythographus in quatuor, ut dixi, vaticanae bibliothecae codicibus superest (quorum duo ad Reginam Svecorum pertinuerunt) attamen auctoris nomine ubique caret: de quo antequam ego disputo, placet dicere, unum certe ex his tertii mythographi exemplaribus extitisse olim inter libros viri doctissimi Isaaci Vossii,

quem regali Christinae bibliothecae praefuisse scimus. Etenim Cornelius Tollius in adnotationibus ad Palaephatum p. 242. (utor narratione Fabricii bibl. lat. lib. II. 1., quia Tollii Palaephato careo) in Isaaci Vossii bibliotheca fuisse ait " mythologum priscum ineditum, Albrico Boccatioque longe antiquiorem, qui ex eo multa desumpserint; etsi recentiorem Servio et Fulgentio, a quo ipse vicissim non pauca fuerit mutuatus. " Iam in hoc testimonio, non de antiquiore Reginae codice sermonem fieri, sed de recentiore eiusdem Reginae, in quo etiam Albricus scribitur, ex alio praedicti Tollii scholio ad eundem Palaephatum p. 165. palam fit, ubi ait Albricum fuisse pleniorem apud Vossium; qui profecto Tollii error videtur: etenim in hoc recentiore Reginae codice primum scribitur Albricus, tum sequitur tertius mythographus a me nunc editus, quem incaute Tollius pleniorem Albricum, id est eius continuationem, existimavit. Neque Tollius tantummodo deceptus est, verum ipse codicis scriptor halucinabatur, dum in calce codicis vaticani adnotaret: *explicit liber imaginum deorum, cuius auctorem non reperi scriptum, sed fertur fuisse quendam Albricum philosophum.* Atqui bis peccat amanuensis; primo quia tertium mythographum, aeque ut Albrici opus, appellat *imagines deorum*, quod falsum est: iterum quia suspicatur fuisse Albricum huius quoque prolixioris

diversique libri auctorem; cui rei manifesta repugnare videtur veritas: quandoquidem tertii mythographi nomen mox a me patefiet. Ergo etiam Munckerus in praefatione, et Fabricius loc. cit., errant dum Tollii adfirmatione freti Albricum in editionibus imperfectum esse pronunciant. Munckerus denique de Vossii mythographo recuperando sic desperavit, ut loc. cit. scripserit: οἴχεται ἄρ' ἐκεῖνος καὶ ἠφάνισεν ἑαυτὸν εἰς οὐτοπίαν.

Est Leontius. VI. Nunc denique de mythologici tertii operis auctore disserendum est. Christianum se fuisse, immo catholicum, p. 237. ipsemet docet. Idem scriptores Iohanne scoto erigena Remigioque antisiodorensi recentiores nullos nominat: ex quo apparet, saeculo IX. vel X. id opus esse compositum: quae quum aetas tenebriosior atque infícetior vulgo habeatur, mirari licet tantam in hoc homine eruditionem bonaeque frugis copiam extitisse. Porro ipsum auctoris nomen meditando videor deprehendisse. Quippe satis cognitum eruditis est Iohannis Brassicani docti hominis testimonium in scholiis ad Petronium Arbitrum cap. CXXI. (edit. Burman. p. 740) cuius haec verba sunt. " Servius „ ad aeneid. XII. 118. ait: *Marti gramen est* „ *sacrum, quod secundum Plinium ex humano* „ *sanguine procreatur*. Meminit et Lucius Apu- „ leius in libro de herbis; et LEONTIUS mythogra- „ phus, auctor minime malus, superioribus annis

„ a nobis tantum non ab inferis excitatus, et aliquando cum philologis communicandus. „ Ad quae Brassicani verba Burmannus adnotat: " non „ praestitit; et Leontius adhuc latet, aut periit „ in bello smakaldico cum numerosis aliis bonis „ scriptoribus. „ Iam vero illud inediti Leontii dictum reapse extat apud nostrum tertium mythographum in tractatu XI. §. 10. sic: *gramen Marti dedicatur, quia secundum Plinium in naturali historia, ex humano cruore procreatur. — Unde et romani moris fuerat, cum de re bellica ageretur, et Marti sacrificaretur, aras constituere gramineas.* Ergo mythographus hic vaticanus LEONTIUS est, Brassicano ante annos trecentos visus, deinde temporis iniuria iterum tenebris obrutus, nunc a me demum ope codicum vaticanorum in sempiternam lucem vindicatus. Nisi enim Brassicanus Leontii nomen in codice suo vidisset, quî fieri poterat ut Leontium nobis occineret?

VII. Age vero Leontium cum dicimus, non illum profecto intelligimus Leontium cognomento Pilatum, quem Iohannes Boccatius in luculento suo de genealogia deorum opere saepe facit loquentem. Fuit enim Leontius Pilatus, ut ait Boccatius op. cit. lib. XV. 6. 7. thessalonicensis homo, in graecis quidem litteris doctissimus, sed latinis non satis instructus. Hunc Boccatius hospitem domi suae habuit, eumque Homerum sibi praelegentem trien- Non est Leontius Pilatus.

nio audiit, atque ut magistrum publicum decreta mercede Florentini susciperent, curavit: et quia graecarum historiarum atque fabularum archivum, ut ipse ait, Leontium expertus erat, idcirco in opere suo mythologico ad huius hominis auctoritatem persaepe provocat. Neque tamen aliquid Leontius Pilatus scripsit, teste ipso Boccatio: *huius ego nullum vidi opus; quicquid ex eo recito, ab eo viva voce referente percepi.* Leontius ergo Pilatus graecus homo, latinitatis prope ignarus, nullius scripti operis auctor, cum vaticano Leontio latinis auctoribus familiarissimo confundi non potest. Praeter quam quod Leontius Pilatus saeculo XIV. vixit; codex autem Ursini vaticanus (nedum ipsum opus) unde nos Leontium sumpsimus, multo ante natum Leontium Pilatum exaratus fuit: etenim eius scriptura saeculi XII. formam prae se fert.

Neque Albricus.

VIII. Quoniam longe antiquiorem Leontio Pilato vaticanum Leontium demonstravi, superest porro ut hunc ab Albrico separem, cum quo (praeter alios quos iam §. V. recensui) Iohannes quoque Boccatius eum permutavit. Nam lib. IX. 3. ait Boccatius: *gramen ideo Marti sacrum dicit Albericus, quia haec herba, secundum Plinium, ex humano sanguine procreetur. Et inde, ut idem dicit, Romani rem bellicam agentes, Marti sacrum facturi, aram construebant gramineam:* qui locus mythographi nostri est, quem Brassicanus Leon-

tium esse affirmavit. Rursus lib. X. 1. Boccatius: *Neptunum, ut ait Albericus, a nando dicunt*: quae sunt verba mythographi nostri p. 183. Adhuc Boccatius lib. XII. 76: *Cacum Albericus dicebat nequissimum Evandri filium fuisse seu servum*: qui locus est apud nostrum mythographum p. 720. Denique Boccatius lib. XI. 7. de Ledae geminis ait: *quod alterna morte Pollux redimeret fratrem, videtur Alberico, quum assumpti in caelo geminorum signum fecissent, et in eo ita se habeant stellae, ut dum oritur una, altera adhuc latitet; eademque quae latuerat, post prioris occasum adhuc aliquantisper appareat*: quae ad verbum narratio est nostri mythographi p. 274. Nullus inquam horum, qui citantur a Boccatio, locorum apud editum Albricum est, sed tantummodo apud nostrum mythographum tertium; quem Boccatius (item ut Tollius aliique supra memorati) idcirco Albricum existimasse videtur, quia continuatum in codice suo (ut fit in regio vaticano) post Albricum legebat. Ergo si Brassicani testimonium veritate nititur, de qua re dubitare vix licet, tertius noster mythographus Leontius est: sin aliorum coniecturis indulgere placet (quod mihi secus videtur) Albricus est, illa videlicet Albrici pars, quam editor princeps Micyllus aliique subsequentes desideraverunt.

IX. Atque ego quidem in exscribendo, distinguendo, plurimisque mendis purgando tam copiosos Editionis ratio.

fabularum libros, non modicum laborem pertuli: scholia tamen mea nulla propemodum addidi, ne molem voluminis nimis augerem: cuius rei gratia minutis etiam typis usus sum, quominus chartam innumeram lectoribus meis obiicerem: quos etiam illud non celabo, me videlicet complura mythographorum horum vocabula, quae, ut fit in ethnica mythologia, pudicis auribus ingratiora accidissent, euphemismis commutavisse " utcumque ferent ea fata minores. „ Auctorum apud hos mythographos appellatorum syllabum scripsi: latinitatis tamen nova vocabula, quae sparsim videbam, philologis ac lexicographis colligenda permisi: a quibus etiam scholiorum ad hos mythograhos apparatum subinde concinnandum auguror. Interim laetari licet, quod his a me codicibus editis, tres insignes mythographos Hyginum, Placidum, et Leontium, adquisivisse videmur.

Alii mythographi vat.

X. Praeter hos bonos et classicos, alii quoque sunt barbariores in vaticana bibliotheca mythologi: quos inter quidam haud paenitendus, nec valde tamen antiquus, ovidianas plerasque fabulas diversis a Placido narrationibus ornat. Conradi praeterea canonici tigurini mythologium amplum eruditumque legebam saeculo XIII. compositum, luce autem numquam donatum. Verum hos aliosque sequioris aevi mythologos typis meis tradendos non iudicavi. Unum praetermittere nolui Martini bra-

carensis episcopi, qui saeculo VI. floruit, opusculum *de origine idolorum*, quod in Reginae svecae vetusto codice a me lectum, et cum editione Floresii Hispan. sacr. T. XV. p. 425. comparatum, tam varium reperi, id est tam corruptum in editione; tam in codice purum atque sincerum, ut denuo typis imprimere necesse fuerit. Etenim Floresius et opusculi prohoemium nescio quo casu omisit, et ipsum passim textum foedis adeo turpibusque mendis inquinatum dedit, cuiusmodi ne in tirone quidem, nedum in tanto litterarum heroë, aequo animo ferre licet. Ceteroquin in codice vaticano pars opusculi postrema deerat; quam ego ex Floresio ad meum librum transferre nolui; primum quia Floresium mendosissimum, ut dixi esse cernebam; deinde quia pars quae in vaticano codice desideratur, ad mythologiam nullo modo pertinet.

Haec de vaticanis mythographis praefari oportuit. Cetera enim voluminis mei opuscula, suis quaeque locis idoneo proprioque prohoemio lectoribus commendantur.

DE IUVENALIS ET PERSII

FRAGMENTIS DUOBUS ANTIQUISSIMIS.

In eo palimpsesto, bobiensi olim, nunc vaticano, qui mihi Frontonem, Symmachum, aliosque veteres auctores obtulit, duo sunt folia quorum alterum Iuvenalis cum scholiis fragmentum (satyr. XIV. v. 324. ad finem; et satyr. XV. v. 1. ad v. 43.), alterum Persii sine scholiis (satyr. I. v. 53. ad v. 104.) continent (1). Mirum autem est, quod ex duobus poetarum horum splendidissimis codicibus singula tantum folia, quasi testimonia quaedam, superfuerint. Scriptura horum tam pulchra est, tantamque sapit antiquitatem, ut nulli ex tot praestantissimis a me editis calligraphiae veteris speciminibus cedat. Quod ut lectoribus meis palam fieret, novumque palaeographiae exemplum in lucem efferrem, paginam integram Iuvenalis incidendam curavi (nam Persii eadem scriptura est); eamque tabulam quasi limen voluminis huius esse volui. Et quidem in tabulae vertice versum quoque, prout est in codice, arcanis notis quas tironianas vocant, exaratum proposui; cuius ego certe lectionem non calleo, neque utrum ad Iuvenalem an potius ad chalcedonense concilium, quod Iuvenali Persioque est superscriptum, referendus sit, divinare queo. Scholia vero, quae Iu-

(1) Recole dicta a me in praef. tom. II. Auctor. class. p. 7.

venalem stipare dixi, paulo sequioris aevi sunt, a nescio quo grammatico inclinatis litteris circa marginem scripta: eaque partim cum edito scholiaste congruunt. Sed enim horum fragmentorum, tum Iuvenalis inquam tum etiam Persii, utilitas sive laus duplici capite continetur, calligraphiae nimirum decore, ut dixi, et lectionum varietate; quarum etsi complures mendosae sunt (ut fit in codicibus praesertim splendidis, qui a servis scribebantur nullius doctrinae, praeter quam calligraphiae, peritis) aliae tamen sunt egregiae, et utrique emendando poetae peridoneae: quas in subiecta pagella, omissis manifestis mendis, cum duorum satyricorum editione amstelodamensi anni MDCLXXXIV. comparatas adscribere placet.

Iuvenalis satyra XIV.

Editio.	Palimpsestus p. 77.
v. 28. unquam	umquam
satyra XV.	
2. crocodilon	crocodillon (cod. corcodillon)
5. Memnone	Memnona (1)
12 foetum	fetum
14. Ulysses	Ulixes
9. cepe	caepe (cod. caepae.)
16. aretalogus	aretologus.

Reliquas Iuvenalis lectiones licet cognoscere in tabula a me aere cusa, quas inter eminet *Iunco* pro *Iunio*: sic enim resti-

(1) Non esse hunc scripturae errorem, docet nos in hac ipsa membrana scholiastes his verbis: *quidam dimidium, non dimidio, legunt ad Memnona referentes.*

tuitur nomen consulis, et ipse versus sanatur: spondaeus enim est in *Iunco*, non in *Iunio*.

Persii satyra I.

Editio.	Palimpsestus p. 63.
v. 57. extet	exitet (*naturaliter sed mendose.*)
59. imitata est	imitari
61. ius est	fas est
64. severos	severo
65. effundat versum	et fundat vaesis (*mendose, ut puto.*)
69. afferre	adferre
70. graece	graeci
71. corbes	corbis
72. parilia	palilia
foeno	faeno
73. terens	tenens
76. brisaei	brisei
77. Pacuvius	Pacuius. *Ita Cic. de rep. III. 9. et nummi.*
78. Antiopa	Antiope
79. patres	patris
80. quaerisque	quaerisne
81. istud	istuc
86. posuisse	potuisse
87. laudatur	laudatus
90. humero	umero, *ut alii quoque codd.*
91. querela	querellas
92. crudis	cruris
93. Atys	Attis
95. apennino	appennino
102. evion	evhion
103. pars ulla	venulla (1).

(1) *Venulla* profecto verissima lectio est, et poetae loco, qui deminutivum postulat, accommodatissima. Et quoniam in lexicis habemus *venula*, nunc ibidem scribatur etiam *venulla*. Sane et aliquot Persii vel codices vel editiones *ulla vena* habuerunt, quod patet esse interpolatum ex *venulla*.

AUCTORES MEMORATI

A MYTHOGRAPHIS VATICANIS I. II. III.

Primi et secundi mythographi citantur fabulae, tertii citantur paginae.

FABULAE

MYTHOGRAPHORUM VAT. I. ET II.

INDEX TRACTATUUM

MYTHOGRAPHI TERTII

MYTHOGRAPHUS PRIMUS.

INCIPIT LIBER I.

1. Fabula Promethei.

Prometheus post factos a se homines, dicitur auxilio Minervae caelum ascendisse: qui adhibita facula ad rotam solis, ignem furatus est, quem hominibus indicavit. Ob quam rem irati dii duo mala immiserunt terris, febres idest macies, et morbos. Ipsum quoque Prometheum per Mercurium in Caucaso monte religarunt ad saxum; adhibita etiam aquila, quae cor eius exederet. Haec autem omnia non sine ratione finguntur. Nam Prometheus vir prudentissimus fuit: unde et primus astrologiam Assyriis indicavit, quam residens in Caucaso monte nimia cura comprehenderat. Dicitur autem aquila cor eius edere; quod est nimia sollicitudo, qua ille assecutus siderum omnes motus deprehenderat. Et hoc quia per prudentiam fecit, duce Mercurio, qui prudentiae et rationis deus est, ad saxum dicitur religatus. Deprehendit praeterea rationem fulminum, et hominibus indicavit: unde caelestem ignem dicitur esse furatus. Nam quadam arte ab eodem monstrata, supernus ignis olim eliciebatur; qui mortalibus profuit, donec bene eo usi sunt. Nam postea malo hominum usu in perniciem versus est: sicut in Livio lectum est de Tullio Hostilio: ideo igni exustus est cum omnibus suis. Hinc est quod igne rapto, ab iratis numinibus morbus hominibus dicitur immissus.

2. Neptuni et Minervae.

Cum Neptunus et Minerva de Athenarum nomine contenderent, placuit diis ut eius nomine appellarentur, qui munus melius diis obtulisset. Tunc Neptunus, percusso litore, equum animal bellis aptum produxit. Minerva, iactata hasta, oleam creavit; quae res est melior comprobata et pacis insigne. Unde ex Minervae nomine, quae graece Ἀθηνᾶ dicitur, Athenae dictae sunt.

3. Scyllae.

Scyllae duae fuerunt; una Phorci et Cretidos filia, quam cum amaret Glaucus deus marinus, dum ipse amaretur a Circe, et eam contempneret, illa nacta fontem, in quo se Scylla solebat abluere, infecit venenis. In quem cum descendisset puella, media parte in feras commutata est. Altera vero Scylla fuit Nisi Megarensium regis filia: contra quos dum devictis iam Atheniensibus pugnaret Minos, propter filii Androgei interitum, quem Athenienses et Megarenses dolo necaverant, amatus est a Scylla Nisi filia: quae ut, hosti posset placere, comam purpuream parenti abscisam ei obtulit, quam Nisus ita habuerat consecratam, ut tamdiu regno potiretur, quamdiu illam habuisset intactam. Postea et Scylla a Minoë contempta, dolore in avem conversa est: et Nisus extinctus, deorum miseratione in avis mutatus est formam: quae aves hodie flagrant inter se magna discordia.

4. Therei et Prognes.

Thereus rex Thracum fuit, qui cum Pandionis Athenarum regis filiam, Prognen nomine, duxisset uxorem, et per aliquantum tempus ab ea rogaretur sibi Philomelam sororem videndam accersiret; profectus Athenas, dum abduceret puellam, eam vitiavit in itinere; et ei linguam, ne facinus indicaret, abscidit. Illa tamen querelam in veste suo cruore descriptam misit sorori. Qua cognita, Progne Ithyn filium interemit, et patri epulandum apposuit. Postea omnes in aves mutati sunt, Thereus in upupam, Ithys in phasianum, Progne in hirundinem, Philomela in lusciniam.

5. Cyclopis et Acidos.

Cyclops dicitur nympham amasse Galatheam. Quae cum Acin quemdam pastorem amaret, et Polyphemum sperneret, ille iratus Acin necavit; qui postea Galatheae miseratione in fontém mutatus est, qui hodieque ab Acide Acilius dicitur.

6. Silvani et Cyparissi.

Silvanus deus est silvarum. Hic amavit puerum Cyparissum nomine, qui habebat mansue-

tissimam cervam. Hanc cum Silvanus nescius occidisset, puer extinctus est dolore; quem amator deus in cypressum arborem nominis eius convertit, quem pro solatio portare dicitur.

7. Cereris et Proserpinae.

Ceres cum raptam a Plutone Proserpinam diu quaesisset, tandem aliquando eam esse apud inferos comperit, quia a Plutone sive Orco fratre Iovis rapta fuerat. Pro qua re cum Iovis implorasset auxilium, ille respondit posse eam reverti, si nihil apud inferos gustasset. Illa autem punici mali in Elysio grana gustaverat; quam rem Ascalaphus Stygis filius prodidit. Ideo Proserpina ad superos remeare non potuit. Sane Ceres postea meruisse dicitur ut Proserpina sex esset cum matre mensibus sex cum marito: quod ideo fingitur, quia Proserpina ipsa est et luna, quae toto anno sex mensibus crescit, sex deficit, scilicet per singulos menses quindenis diebus: ut crescens apud superos, et deficiens apud inferos, videatur.

8. Celei et Triptolemi.

Eleusis civitas est Atticae provinciae haud longe ab Athenis: in qua cum regnaret Celeus, et Cererem quaerentem filiam liberalissime suscepisset hospitio; illa pro remuneratione ostendit ei omne genus agriculturae: filium etiam eius Triptolemum recens natum per noctem igne fovit, per diem divino lacte nutrivit; et eum alatis serpentibus superpositum per totum orbem misit ad usum frumentorum hominibus indicandum.

9. Ceycis et Alcyonis.

Ceyx filius Luciferi habuit uxorem Alcyonem; a qua cum prohibitus esset ire ad consulendum Apollinem de statu regni sui, naufragio periit. Cuius corpus cum ad uxorem Alcyonem fuisset delatum, illa se praecipitavit in pelagus. Postea miseratione Thetidis et Luciferi conversi sunt ambo in aves marinas, quae alcyones vocantur. Istae autem aves nidos faciunt in mari media hieme; quibus diebus tanta est tranquillitas, ut penitus in mari nihil possit moveri. Inde et dies ipsi alcyonia nominantur.

10. Cereris et Lyci. (1)

Cum Ceres filiam suam Proserpinam quaereret, ad relevandam sitim accessit ad quemdam fontem. Tunc Lyci rustici a potu eam prohibentes, aquam pedibus conturbaverunt. Lycus autem dum contra eam turpem sonum emitteret, illa irata eum in Scythia, ubi Triptolemum occidere voluerant, in lyncem feram convertit.

11. Titanum gigantum.

Titanas gigantes terra, idest Ceres, irata ob sui atque Tantali derisionem, genuit ex se contra Saturnum, et postea contra Iovem; sed et ad omnes deos expellendos in eius ultionem. Qui montium supra montes aggestu et congerie, in caelum voluerunt ascendere, et deos inde propellere. Ad quos oppugnandos Iuppiter omnes deos convocavit: et venerunt inter ceteros Liber pater, Vulcanus, Satyri, Sileni asellis vecti: quorum videlicet asinorum nimio confuso clamore gigantibus inaudito, hostes Titanes territi fugere: quamvis antea et ipsi dii, Typhoei gigantis aspectu perterriti, in diversa monstra et animalia transformati aufugissent. Iuppiter autem auxilio aquilae, quae fulmina sibi portans ministrabat, eos devicit, in Aethna conclusit, absque uno Titane in sole.

(1) In fab. 31. *Lynci*.

12. Pelopis.

Tantalus pater Pelopis gigas, volens probare divinitatem deorum, Pelopem filium suum eis ad epulandum posuit. Unde pro hac feritate damnatus est, ut in Eridano stans flumine siti pereat; fameque laborans, poma quae sunt in praefati fluminis ripa videat, nec contingat. Postea dii, petente Tantalo, cum voluissent filium eius revocare ab inferis, Ceres quae in convivio, ceteris diis abstinentibus, sola brachium Pelopis consumpserat, eburneum brachium ei restituit. Quod ideo fingitur, quia Ceres, ipsa est terra, quae universa corpora consumit, ossa tamen reservans.

13. Titii.

Titius unus fuit gigantum, qui volens cum Latona concumbere, sagittis Apollinis

et Dianae interfectus est: et ita dampnatus est apud inferos, ut duo vultures ei appositi et sibi succedentes, iecur illius comedant; semper ad redivivam renascens poenam.

14. Ixionis.

Ixion gigas volens concumbere cum Iunone, apposita est nubes cum qua rem habuit. Et cum idem iactaret se quasi de coniugio Iunonis, hac lege dampnatus est, ut rotam serpentibus innexam semper contra montem apud inferos volvat.

15. Circes.

Circe solis filia in insula Maeonia sedens, delatos ad se in feras mutabat. Ad hanc forte delatus Ulixes, Eurylochum cum viginti et duobus sociis misit: quos ab humana specie commutavit. Sed Eurylochus inde fugit, et Ulixi nunciavit. Is solus ad eam proficiscebatur. Cui in itinere Mercurius remedium dedit, monstravitque quomodo Circen deciperet. Qui postquam ad eam venit, ab ea poculo accepto, Mercurii remedium miscuit, et eduxit ensem, eique minatus est, ut sibi socios restitueret. Tunc Circe sensit sine voluntate deorum non hoc factum esse, fideque data, socios ei restituit. Ipse vero cum ea rem habuit, et Telegonum ex ea procreavit, cuius manu postea occisus occubuit.

16. Tiresiae.

Tiresias dum iret per silvam, vidit duos serpentes coire; quos cum virga percusisset, in feram mutatus est. Post octo annos dum videret eos similiter concumbentes, et eos rursus percuteret, in pristinam restitutus est naturam. Et cum inter Iovem et Iunonem lis esset, in quo sexu maior esset sensus suavitas, adhibitus est iste iudex, qui utrumque sexum fuerat expertus: et interrogatus dixit, femineam voluptatem triplo maiorem esse virili. Quam ob rem Iuno irata privavit eum oculis, quasi gratiosum in Iovem et iniuriosum in se. Ob quam iniuriam cum obcaecatus esset, Iuppiter futurorum praebuit praescientiam.

17. Lycaonis.

Iuppiter humani sceleris impatiens, simulata hominis specie ad Lycaonem regem Arca-

diae venit, qui ipsi quasi mortali praeparans mortem, humana membra devoranda ei apposuit. Quae postquam Iuppiter sensit, non eum penitus interemit, sed ne supplicii amitteret sensum, lupi eum in formam convertit; qui et adhuc mores in rabie, et nomen Lycaonis in appellatione servat. Idem Lycaon habuerat filiam Callisto, quam cum vitiasset Iupiter, Iuno eam in ursam convertit; et postea Iuppiter miseratus, in signum transtulit caeleste.

18. Ionis et Argi.

Io Inachi regis Ianis (1) filia cum aequales specie sua praecelleret, a Iove adamata est: qui admotis precibus desiderium explevit: et ne puella Iunonis iram procuderet, a compressore in vaccam transfigurata est. Cuius cum Iuno fallaciam deprehendisset, petiit vaccam a Iove velut munus sibi dari, eo quod speciosior esset ceteris armentis quae in Peloponneso cernuntur. Iuppiter vero, ne si negasset, stuprum proderet, puellam tradidit. Iuno, ne pelex (2) eius amplius Iove potiretur, Argum centum oculos habentem ei custodem praefecit, quem Mercurius iussu Iovis interemit. Iuno Argum, quia ob custodiam sibi mortuus erat, in pavonem transformavit, et receptum in suam tutelam pennis insignibus amissa lumina exornavit. Io, cum furiis exagitata orbem terrarum peragrasset, novissime in Aegyptum delata est. Ibi placata Iunone a Iove, pristinam formam recepit, atque nominabatur Isis.

19. Icari et Erigonae.

Icarus pater Erigonae cum acceptum a Libero patre vinum mortalibus indicasset, occisus est a rusticis, qui cum plus aequo potassent, ebriati se venenum accepisse crediderant. Huius canis est reversus ad Erigonam filiam, quae cum eius comitata vestigia pervenisset ad patris cadaver, laqueo vitam finivit. Haec deorum miseratione inter astra relata est, quam virginem vocant. Canis quoque ille inter sidera collocatus. Sed per aliquantum tempus Atheniensibus morbus immissus est talis, ut eorum vir-

(1) Pro *Ianis* malim *Argivorum*.

(2) Sic apud Cic. pro Scauro *pelicatus*, cum unica *l*.

gines quodam furore compellerentur ad laqueum. Responditque oraculum, sedari posse illam pestilentiam, si Erigonae et Icari cadavera requirerentur. Quae cum diu quaesita nusquam invenirentur, ad ostendendam suam devotionem Athenienses, ut et in alieno ea quaerere viderentur elemento, suspenderunt de arboribus funem, ad quem se tenentes homines huc atque illuc agitabantur, ut quasi et per aërem illorum cadavera quaerere viderentur. Sed cum inde plerique caderent, inventum est ut formas ad oris sui similitudinem facerent, et eas pro se suspensas moverent ora. Unde oscilla dicta sunt ab eo, quod in his oscillarentur, id est moverentur ora.

20. Iphigeniae et Orestis et Pyladis.

Graeci dum irent contra Troiam, et ad insulam (1) quae Aulis vocabatur venissent, Agamemnon rex volens se sagittis exercere, vidit cervam Dianae, quam eius ignorans esse, interfecit. Ventis autem contrariis ibi diu detenti, ex oraculo Apollinis responsum est, agamemnonio sanguine ventos esse placandos. Tunc Ulixes, ut erat astutissimus, in patriam reversus filiam Agamemnonis Iphigeniam, simulans nuptias, secum adduxit. Adducta autem cum iam in eo esset ut immolaretur, Minerva miserta, circumstantium oculis nubem opposuit, et pro eadem cervam, ut dicitur, apposuit. Illa autem translata ad tauricam regionem Scytharum regi Thoanti tradita est, sacerdosque facta Dictynnae Dianae. Cum secundum statutam consuetudinem humano sanguine et maxime hospitum numen placaret, agnovit fratrem Orestem, qui accepto oraculo, carendi (2) furoris causa, cum amico fidissimo Pylade Colchos petierat. Et cum his, occiso Thoante, simulacrum sustulit absconditum fasce lignorum (unde et Fascelis dicitur, non tantum a face cum qua pingitur) et Ariciam detulit.

21. Hippodomae.

Hippodame filia fuit Oenomai regis Elidis et Pisarum. Hic equos habuit velocissimos, utpote ventorum flatu creatos: qui procos filiae multos neca-

(1) Immo in continente litore fuit *Aulis*.

(2) Ita cod.

vit, sub hac conditione provocatos ad curule certamen, ut aut victus traderet filiam, aut victos necaret. Postea cum Pelopem amasset Hippodamia, corrupit Myrtilum aurigam patris, primi amoris pactione: qui factis cereis axibus, cum, victore Pelope, a puella promissum posceret praemium, ab eius praecipitatus est marito in mare, cui nomen imposuit: nam ab eo myrtoum dicitur pelagus.

22. Myrtili, Atrei, et Thyestae.

Mercurius aegre ferens a Pelope Myrtilum filium suum in mare praecipitatum spoliatumque vitae lege (1), repperit vindictam qua consolaretur orbitatem: nam Pelopis filiis Atreo et Thyestae tantum discordiae iniecit, ut germanitatis iura disrumperent. Cum igitur alternis vicibus regnum regerent, et sciret Thyestes regnum penes eum fataliter mansurum, qui arietem aurei velleris haberet, quem tum Atreus regnum ingressus custodiebat, corrumpens Europam fratris sui uxorem, eum ad se transferri posse sperabat. Quod ille postquam didicit, eum cum duobus filiis expulit, et postea simulata gratia ad eum misit, eique ad se vocato filios suos interemptos apposuit epulandos; eidemque post epulas filiorum capita signum convivii ostendit feralis. In cuius rei ultionem cum Thyestes consulta de oraculis posceret, responsum est, per eum certam venire vindictam qui ex ipso et filia Pelopia natus esset. Unde ille cito amplexus filiae invadit, ex qua natus est puer, quem illa in silvas propter conscientiam incestus abiecit. Hic caprae uberibus nutritus, ex eadem re Aegisthus nomen accepit: Atreum vero, cum adolevisset, in vindictam patris occidit. Inde et Agamemnonem, cum Clytemnestram uxorem eius adulterasset, Aegisthus interfecit. Quem postea Orestes filius Agamemnonis cum ea, quam adulteraverat, occidit.

23. Phryxi et Helles.

Phryxus et Helle fratres et Athamantis regis et Nephelae filii fuerunt. Hi, insania Liberi, abiecti cum in silva errarent, Nephele mater eorum dicitur venisse, et arietem vellere aureo insignitum exhibuisse, in quem praedictos filios

(1) Malim *luce*.

suos iussit ascendere et in Colchos ad regem Oetam transire, ibique arietem immolare — Vel aliter. Cum Nephele, quae et Nubes, insania Liberi patris concita silvam peteret, nec larem mariti repeteret, filiis suis Phryxo et Hellae Athamas novercam nomine Inonem superduxit: quae novercali odio pueris exitium machinans, matronas rogavit, ut frumenta serenda corrumperent: quo facto fames innata est. Cum ad Apollinem consultum civitas misisset, Ino eum qui missus fuit corrupit ut referret, ab oraculo dictum, filios Nubis immolandos: nam et ipsa dixit eos frumenta incendisse. Pater timens populi invidiam, filios suos arbitrio novercae commisit, sed occulte illis remedium dedit: nam Phryxum mortis suae ignarum submisit, ut arietem aureum vellus habentem adduceret, qui Iunonis nutu admonitus ut cum sorore fugeret, confestim se cum ea morti subtraxit. Deinde cum arieti adhaerentes mare supernatarent, Helle puella in mare cecidit, et nomen ponto dedit: nam ex illa Hellespontus dicitur. Phryxus ad Colchos delatus arietem immolavit, et vellus aureum Martis templo dedicavit, quod draco custodiebat insomnis. Oeeta rex Phryxum libens recepit, filiamque uxorem dedit. Et cum ex ea liberos accepisset, veritus Oeeta ne se a regno deiiceret (quod ei responsum a diis fuerat, ab advenae progenie mortem caveret) Phryxum interfecit. At filii eius ratem ascenderunt, ut ad avum Athamantem transirent. Hos naufragos Aeson excepit. Postea Iason Colchos profectus est pro vellere aureo tollendo; et draconem occidit, et vellus sustulit.

24. Historia de Pelia et Iasone.

Pelias, vel Peleus, rex Peloponnesi, cuius frater erat Iason, qui Iason filium nomine Iasonem habuit. Igitur praedictus Pelias filium fratris timuit ob virtutem eius ac probitatem, ne se deiceret de regno: et ob hanc causam eum Colchos misit, ut inde detulisset pellem auream, in qua Iuppiter in caelum ascendit. Putavit enim causam ipsi esse mortis. Argus autem quidam fecit navim a suo nomine, quae dicta est Argo, a qua dicti sunt argonautae Iason et

socii eius. Typhis vero eius gubernator erat. Qui navigantes Colchos, in via pervenerunt Troiam: quos Laomedon rex Troiae in portum ire non permisit. Inde reversi sunt dicentes ea, quae sibi Laomedon rex Troiae fecit. Qua ex causa Pelias et Hercules Troiam venerunt, a quibus expugnata est, et Laomedon interfectus.

25. Iasonis.

Iason cum responso Apollinis Colchos peteret ad rapiendum vellus aureum, quod Phryxus Marti dicaverat, eo obtentu ut tauros, qui apud Colchos erant indomabiles, primum sub iuga mitteret, Medea summa veneficarum pulchritudinem eius mirata, egit suo veneficio ut tauros subiugaret, et pervigilem draconem occideret. Quo occiso, eiusdem dentes sevit, iunctis tauris Vulcani ignem efflantibus: unde *nati homines*, mutuis vulneribus conciderunt. Has autem ei condiciones Oecta rex proposuerat, cui Apollo responderat, tamdiu eum regnaturum, quamdiu illud vellus fuisset in templo. Iason aureo vellere potitus, postea Medeam uxorem habuit. Sed cum induceret pelicem nomine Glaucen filiam Creontis, Medea dedit tunicam pelici suae infectam venenis et allio: quam cum indueret, coepit cremari incendio. Tunc Medea animum Iasonis contra saevientis non sustinens, alato serpente aufugit.

26. Orithyiae.

Orithyia Erechthei regis Atheniensium filia et Penthesileae, virgo pulcherrima ab aquilone vento adamata est: et nupta, ex ipso duos filios habuit, Zetum et Calain pennatos iuvenes, qui inter argonautas cum Iasone fuerunt, et a Phineo harpyias fugavere.

27. Phinei.

Phineus rex fuit Arcadiae. Hic suis liberis superduxit novercam, cuius instinctu eos caecavit. Ob quam rem irati dii, ei oculos sustulerunt, et adhibuerunt harpyias: quae cum ei diu cibos arriperent; Iasonem cum argonautis propter vellus aureum Colchos petentem suscepit hospitio; cui et ductorem dedit. Hoc ergo beneficio illecti argonautae, Zetum et Calain filios Boreae

et Orithyiae alatos iuvenes ad pellendas harpyias miserunt: quas cum strictis gladiis persequerentur pulsas de Arcadia, pervenerunt ad insulas quae appellabantur Plotae. Et cum ulterius vellent tendere, ab Iride moniti ut desisterent a Iovis canibus, suos converterunt volatus: quorum conversio, id est strophe, nomen insulis dedit. Ut autem canes Iovis dicerentur, haec ratio est, quia ipsae furiae dicuntur. Unde et avari finguntur furias pati quia abstinent partis. Sane apud inferos furiae dicuntur et canes, apud superos dirae aves: in medio vero harpyiae dicuntur; unde duplex in his invenitur effigies.

28. Leandri et Herus.

Sestus et Abydus urbes vicinae erant, et interfluentis maris arto divisae. Una earum celebris extitit per Leandrum pulcherrimum iuvenem; altera per Heron pulcherrimam mulierem: quibus absentibus, amor imis concaluit mentibus. Iuvenis autem impatiens ignis omni modo quaerebat obtinendae virginis copiam. Sed nullo ad Heron terra aditu invento, simul calore et audacia impulsus se ponto tradidit: sicque natando singulas noctes puellam adiit, oblato ex adverso turris lumine, puellae studio, quo nocturnum iter ad eam dirigere posset. Quadam vero nocte cum acrius solito imminens ventus faculam extingueret, errando et inscius quo cursum teneret, nando interiit. Cuius corpus dum postero die eiectum *in* litore fluctibus Hero vidisset, dolore instincta culmine cecidit. Sic cum quo sortita fuit partem mundanae voluptatis, cum eo et pertulit damnum mortiferae acerbitatis.

29. Cleobis et Bitonis.

Cum mos esset argivam sacerdotem iunctis bubus ire ad templa Iunonis, et sollempni die non invenirentur boves; pestilentia enim quae per Atticam transierat, universas consumpserat; duo sacerdotis filii Cleobis et Bito matrem, subeuntes iugo, ad templa duxere. Tum Iuno probans eorum religionem obtulit matri ut quod vellet posceret filiis. Illa pia responsione ait, ut quod sciret dea utile mortalibus, ipsa praestaret. Altero itaque die sacerdotis iuvenes reperti sunt mortui. Ex quo probatum est, ni-

hil esse morte praestantius.

30. Historia Amulii et Numitoris.

Amulius et Numitor fratres fuerunt. Amulius fratrem imperio pepulit, et filium eius necavit: filiam vero Iliam Vestae sacerdotem fecit, ut spem sobolis auferret, a qua se punitum iri cognoverat. Hanc, ut multi dicunt, Mars compressit; unde nati sunt Remus et Romus, quos cum matre Amulius praecipitari iussit in Tiberim. Tum, ut quidam dicunt, Iliam sibi amnis fecit uxorem: pueri vero expositi ad vicinam ripam sunt. Hos Faustus repperit pastor, cuius uxor erat nuper meretrix, Acca Larentia; quae susceptos aluit pueros. Hi postea avum suum Numitorem, occiso Amulio, in regnum revocarunt. Quibus dum cum avo angustum Albae videretur imperium, recesserunt; et captatis auguriis urbem condiderunt. Sed Remus prior sex vultures vidit; Romus postea duodecim: quae res bellum creavit, in quo extinctus est Remus; et a Romi nomine Romani appellati. Ut autem pro Romo Romulus diceretur, blandimenti genere factum est, quod gaudet diminutione. Quod a lupa dicuntur alti, fabulosum figmentum est ad celandam auctorum romani generis turpitudinem. Nec incongrue fictum est: nam et meretrices lupas vocamus; unde et lupanaria: et constat hoc animal esse in tutela Martis.

31. Lynci.

Lyncus rex Scythiae fuit, qui missum a Cerere Triptolemum ut omnibus frumenta ministraret, susceptum hospitio, ut in se tanta gloria migraret, interimere cogitavit. Ob quam rem irata Ceres eum convertit in lyncen feram varii coloris, ut ipse variae mentis extiterat.

32. Oenopionis.

Oenopion rex cum liberos non haberet, a Iove, Mercurio, Neptunoque, quos hospitio susceperat, hortantibus ut ab his aliquid postularet, petiit ut sibi concederent liberos. Illi itaque corium immolati sibi bovis, urina facta, praeceperunt, ut obrutum terra, completis maternis mensibus, solveretur. Quo facto, inventus est puer, cui nomen ab urina

impositum est, ut Orion diceretur. Qui postea venator factus cum vellet cum Diana concumbere, ut Horatius dicit, eius sagittis occisus est: ut Lucanus, immisso scorpione periit: et deorum miseratione inter sidera collocatus est.

33. Orionis.

Orion praedictus filius Neptuni venator acerrimus fuit. Is abiens ad Minoën Cretensium regem, hospitio susceptus est, et temptavit filias eius violenter rapere. At vero Minos Libero patri, cuius filius videbatur, immolavit. Igitur Liber pater misit satyros qui Orionem ebriosum ligaverunt, et vinctum Minoi tradiderunt, ut ipse eum puniret. Tunc ille oculos eius eruit. Postea vero Orion didicit responso, lumina se recepturum, si ad orientem venisset. At ille sonum cyclopum fulmina fabricantium auribus secutus, unum ex ipsis rapuit, et humeris impositum rogavit, ut se ad orientem dirigeret. Sic productus ad orientem, lumen recepit.

34. Amaraci.

Amaracus regius unguentarius fuit, qui casu lapsus dum ferret unguenta, maiorem ex confusione odorem creavit: unde optima unguenta amaracina dicuntur. Hic postea in herbam samsucum versus est, quam nunc et amaracum dicunt.

35. Historia Palamedis.

Palamedes cum delectum per Graeciam ageret, simulantem insaniam Ulixen duxit invitum. Cum enim ille iunctis dissimilis naturae animalibus salem sereret, filium ei Palamedes opposuit: quo viso Ulixes, aratra suspendit: et ad bellum ductus, habuit iustam causam doloris. Postea cum Ulixes frumentatum missus, ad Troiam nihil advexisset, a Palamede est vehementer increpitus. Et cum diceret, adeo non esse neglegentiam suam, ut ne ipse quidem si pergeret, quicquam posset advehere; profectus Palamedes infinita frumenta devexit. Qua invidia Ulixes auctis inimicitiis, fictam epistulam Priami nomine ad Palamedem per transmissum dedit captivo, et cum in itinere fecit occidi. Haec inventa, more militiae, regi allata est et principibus convocatis. Tunc Ulixes, cu-

se Palamedi dissimularet, ait: si verum esse non creditis, in tentorio eius aurum quaeratur. Quo facto, invento auro, quod ipse per noctem corruptis servis absconderat, Palamedes lapidibus interemptus est. Hunc autem constat fuisse prudentem. Nam et tabulam ipse invenit ad comprimendas otiosi seditiones exercitus. Secundum quosdam ipse repperit litteras; quae res forte sit dubia. Tamen certum est χ ab hoc inventum cum aspiratione.

36. Achillis.

Achilles a matre tinctus in stygia palude, toto corpore invulnerabilis fuit, excepta ea parte qua tentus fuit. Qui cum amatam Polyxenam in templo accipere statuisset, insidiis Paridis post simulacrum latentis occisus est. Unde fingitur, quod tenente Apolline Paris direxerit tela.

37. Latonae et Astartes.

Post Latonae nuptias Iuppiter cum etiam eius sororem Astarten vitiare vellet, illa optavit a diis ut in avem converteretur, versaque in coturnicem fuit. Et eum vellet, mare transfretare, quod est coturnicum, afflata a Iove et in lapidem conversa, diu sub fluctibus latuit. Postea, supplicante Iovi Latona, levata superferri aquis coepit. Haec primo Neptuno et Doridi fuit consecrata. Postea cum Iuno gravidam, Pythone immisso, Latonam persequeretur, terris omnibus expulsa, tandem aliquando, applicans se litoribus sorore, suscepta, illic Dianam primo, post Apollinem peperit: qui statim, occiso Pythone, ultus est matris iniuriam. Sane nata Diana, parturienti Apollinem matri dicitur praebuisse obstetricis officium. Unde cum Diana sit virgo, tamen a parturientibus invocatur: haec namque est Iuno Diana Proserpina. Nata igitur duo numina terram sibi natalem errare non passi sunt, sed eam duabus insulis religaverunt. Veritas vero longe alia fuit. Nam haec insula cum terrae motu laboraret, qui fit sub terris latentibus ventis, oraculo Apollinis terrae motu caruit: nam praecepit, ne illic mortuus sepeliretur, et iussit quaedam sacrificia fieri. Postea e Mycono Gygaroque vicinis insulis populi venerunt, qui eam tenerent. Quod autem dicimus

Dianam primo natam, rationis est. Nam constat primum noctem fuisse, cuius instrumentum est luna, id est Diana; post, diem; quem sol efficit, qui est Apollo. Ut autem Delos primo Ortygia diceretur, factum est a coturnice, quae graece ὄρτυξ vocatur. Delos autem, quia diu latuit, et postea apparuit. Nam δῆλον Graeci manifestum dicunt. Vel quod verius fuit, quia, cum ubique Apollinis responsa obscura sint, manifesta illic responsa dantur. Delos autem et civitas dicitur et insula. Unde interdum recipit praepositionem.

38. Hesperidum.

Hesperides Atlantis et nymphae filiae, secundum fabulam hortum habuerunt, in quo erant mala aurea Veneri consecrata: quae Hercules missus ab Eurystheo, occiso pervigili dracone, sustulit. Revera autem nobiles fuerunt puellae, quarum greges abegit Hercules, occiso earum custode, Unde mala fingitur sustulisse, hoc est oves. Nam μῆλα dicuntur oves et μηλονόμος dicitur pastor ovium.

39. Atalantae et Hippomenis.

Schenos (1) civitas est. Exinde virgo fuit Atalante praepotens cursu, adeo ut tres sponsos provocatos ac victos occiderit. Postea Hippomenes Venerem, ut sibi adesset, rogavit. A qua cum accepisset de horto Hesperidum tria mala aurea, provocavit puellam, et singula coepit iacere. Tunc Atalante cupiditate colligendorum malorum retenta, superata est. Sed Hippomenes potitus victoria, in luco matris deorum, impatientia compulsus, cum victa Atalante rem habuit. Unde irata dea, in leones eos convertit, et suo currui subiugavit, et praecepit ne umquam leones coirent. Nam et Plinius in naturali historia dicit, leonem cum parda, et pardum cum leaena concumbere. Ideo autem mater deorum curru vehi dicitur, quia ipsa est terra, quae pendet in aëre. Ideo sustentatur rotis, quia mundus rotatur et revolubilis est. Ideo ei subiugan-

(1) Immo *Schoeneus* pater fuit Atalantae.

tur leones, ut ostendatur maternam pietatem totum posse superare. Ideo Corybantes eius ministri, et cum strictis gladiis esse finguntur, ut significetur omnes pro terra sua debere pugnare. Quod autem turritam gestat coronam, ostendit superpositas terrae esse civitates, quas insignitas turribus constat.

40. Heleni.

Helenus apud Arisbam captus a Graecis fuit, et indicavit coactus fata troiana, in quibus etiam de palladio. Unde dicitur a Pyrrho meruisse regna, quoniam praedixerat Pyrrho ut per terram rediret, dicens omnis Graecos, quod et contigit, naufragio esse perituros. Tunc Diomedes et Ulixes, ut alii dicunt cuniculis, ut alii cloacis, ascenderunt arcem, et occisis custodibus sustulere simulacrum. Ideo autem hoc negotium his potissimum datur, quia cultores fuerunt Minervae. Hoc cum postea Diomedes haberet, credens sibi non esse aptum propter sua pericula (1), transeunti Aeneae offerre conatus est. Sed cum se ille velato capite sacrificans convertisset, Nautes quidam accepit simulacrum. Unde Minervae sacrificia non iulia gens habuit, sed Nautarum (2). Quamquam alii dicant, simulacrum hoc a Troianis absconditum fuisse intra extructum parietem, postquam agnoverant Troiam esse perituram. Quod postea bello mithridatico dicitur Fimbria quidam romanus inventum vindicasse, quod Romam constat advectum. Et cum responsum fuisset illic imperium fore, ubi et palladium, adhibito Mamurio fabro, multa similia facta sunt. Verumtamen cognitum hastae oculorumque nobilitate est ab una tantum sacerdote. Dicunt sane alii unum simulacrum caelo lapsum apud Athenas tantum fuisse. Alii duo volunt; hoc, de quo diximus; et illud atheniense.

41. Andromachae et Molossi.

Consuetudinis regiae fuit, ut legitimam uxorem non habentes, aliquam, licet captivam, tamen pro legitima haberent; adeo ut liberi ex ipsa nati suc-

(1) Num *piacula*?

(2) Scilicet gens *Nautia*, ut ait Servius.

cederent. Itaque Pyrrhus captivam Andromachen quasi legitimam habuit, et ex ea filium Molossum suscepit. Postea cum vellet Hermionem Menelai et Helenae filiam, Oresti iam ante desponsatam, ducere uxorem, Orestis insidiis in templo delphici Apollinis occisus est. Verum moriens praecepit, ut Andromache, quae apud eum coniugis locum tenuerat, Heleno daretur, propter beneficium quo eum a navigatione prohibuerat. Inde factum est ut teneret et regnum privigni, qui successerat patri; a quo Molossia dicta est pars Epiri; quam Helenus a fratre Chaone, quem in venatu per ignorantiam dicitur occidisse, Chaoniam nominavit, quasi ad solatium fratris extincti.

42. Sirenum.

Sirenes secundum fabulam tres, parte virgines fuerunt parte volucres, Acheloi fluminis et Calliopes musae filiae. Harum una voce, altera tibiis, alia lyra canebant. Et primo iuxta Pelorum, post in Capreis habitaverunt: quae illectos suo cantu in naufragia deducebant. Secundum veritatem meretrices fuerunt; quae transeuntes quoniam deducebant ad egestatem, his fictae sunt inferre naufragia. Has Ulixes contempnendo deduxit ad mortem.

43. Veneris et Pasiphae.

Indicato a sole adulterio Martis et Veneris, Vulcanus minutissimis (1) catenis lectulum cinxit, quibus Mars et Venus ignorantes implicati sunt; et cum ingenti turpitudine resoluti sub testimonio cunctorum deorum. Quod factum Venus vehementer dolens, stirpem omnem solis persequi infandis amoribus coepit. Igitur Pasiphe solis filia, Minois regis Cretae uxor, tauri amore flagrabat, et arte Daedali inclusa intra vaccam ligneam septam corio iuvencae pulcherrimae, cum tauro rem habuit: unde natus est Minotaurus, qui intra labyrinthum inclusus humanis carnibus vescebatur. Sed Minos de Pasiphe habuit liberos plurimos, Androgeum, Ariadnen, Phaedram. Sed Androgeus cum es-

(1) Cod. *mitissimis*.

set athleta fortissimus, et superaret in agonibus cunctos apud Athenas, ab Atheniensibus et vicinis Megarensibus coniuratis occisus est. Quod Minos dolens, collectis navibus, bella commovit: et victis Atheniensibus poenam hanc statuit, ut singulis quibusque annis ·VII· de filiis, et ·VII· de filiabus suis, edendos Minotauro mitterent. Sed tertio anno Aegei filius Theseus missus est potens virtute atque forma; qui cum ab Ariadne regis filia amatus fuisset, Daedali consilio filo iter direxit; et necato Minotauro, cum rapta Ariadne victor aufugit. Quae cum omnia factione Daedali Minos deprehendisset effecta, eum cum Icaro filio servandum in labyrinthum trusit. Sed Daedalus corruptis custodibus sub faciendi muneris specie, quo simulabat posse regem placari, ceram accepit et pennas, et inde tam sibi quam filio alis impositis evolavit. Icarus altiora petens, pennis solis calore resolutis, mari in quo cecidit, nomen imposuit. Daedalus vero Sardiniam primo delatus, deinde Cumas; et in templo Apollini condito filii sui casum depinxit. Veritas autem haec est. Nam Taurus notarius Minois fuit, quem Pasiphe adamavit, cum quo in domo Daedali concubuit. Et quia geminos peperit, unum de Minoë et alium de Tauro, enixa esse Minotaurum dicitur. Sed inclusum Daedalum regina corruptis relaxavit custodibus: qui amisso in mari filio, navi delatus est Cumas. Quod Virgilius tangit dicens, *remigio alarum*. Alae enim et volucrum sunt, et navium; ut *velorum pandimus alas*.

(1) Ita etiam 2. mythographus. Sed vulgo *Erechthei*.

44. Prochrios.

Procris filia Iphili, (1) uxor Cephali fuit; qui cum venandi studio teneretur, labore fessus ad locum quemdam ire consueverat, et illic ad se recreandum auram (2) vocare. Quod cum saepe faceret, amorem in se movit Aurorae, quae ei canem velocissimum Lelepam (3) nomine donavit, et duo hastilia inevitabilia, eumque complexa rogavit, ut spreta uxore sua eam amet. Ille ait iusiurandum se habere cum coniuge

(2) M. 2. *ventum*.

(3) M. 2. *Lampadam*.

mutuae castitatis. Quo audito respondit Aurora: ut probes coniugis castitatem, muta te in mercatorem. Quo facto, ille ivit ad Procrin; et oblatis muneribus impetrataque re coniugali, confessus est se esse maritum (1). Quod dolens illa, cum audisset a rustico amare eum auram (2), quam invocare consueverat, ad silvas profecta est, et in fruticetis latuit ad deprehendendum maritum: qui cum more solito auram vocaret, Procris egredi cupiens, fruticeta commovit. Sperans Cephalus feram esse, hastam inevitabilem coniecit, et interfecit uxorem: [quae tamen moriens, ne Auroram duceret, postulavit (3).]

45. Amymones et Palamedis.

Amymone Danai filia dum studiose in insula iaculo exerceretur, imprudens satyrum percussit. Et cum satyrus eam violare vellet, illa Neptuni auxilium imploravit. Quod cum Neptunus vidisset, fugato satyro, ipse eam compressit: ex quo coniugio natus est Belus Palamedis pater. Unde Virgilius *belidae nomen Palamedis*. Neptunus vero dicitur cuspide locum, in quo Amymonem compresserat, percussisse: unde cum aqua flueret, lernaeus est fons dictus, et Amymones fluvius.

46. Thesei et Hippolyti.

Theseus mortua Hippolyte (4), Phaedram Minois et Pasiphae filiam superduxit *novercam* Hippolyto. Qui cum de stupro illam interpellantem contempsisset, falso delatus ad patrem est, quod ei vim vellet inferre. Theseus Aegeum patrem ut se ulcisceretur, rogavit: qui agitanti currum Hippolyto immisit phocam in litore, qua equi territi, eum distraxerunt. Tunc Diana eius castitate commota, revocavit eum in vitam per Aesculapium filium Apollinis et Coronidis; qui natus erat exsecto matris ventre, ideo quia cum Apollo audisset a corvo eius custode eam adulterium committere, iratus Coronidem maturo iam partu confixit sagittis; corvum vero nigrum fecit ex albo: et exsecto ventre Coronidis

(1) M. 2. *maritum suum*.
(2) M. 2. *auroram*.
(3) Deest haec clausula in myth. 1.
(4) Cod. *Hyppole*.

produxit Aesculapium, qui factus est medicinae peritus. Hunc postea Iuppiter propter revocatum Hippolytum interemit. Unde Apollo iratus cyclopas fabricatores fulminum confixit sagittis. Ob quam rem iussus est Admeti regis novem annis armenta pascere, divinitate deposita. Sed Diana Hippolytum revocatum ab inferis nymphae commendavit Egeriae, et eum Virbium, quasi bis virum, iussit vocari.

47. Minois, et Tauri, et Herculis.

Minos Iovis filius et Europae, cum patri sacrificaturus accederet ad aras, oravit potentiam numinis ut dignam aris suis hostiam praeberet. Itaque subito taurus apparuit nimio candore perfusus: quem admiratus Minos, religionis oblitus, armenti sui maluit esse ductorem: cuius etiam amore Pasiphe fertur arsisse. Igitur contemptus a filio Iuppiter, indignatus furorem tauro subiecit, qui Cretensium non solum agros sed etiam moenia vastavit. Hunc Hercules missus ab Eurystheo superavit, victumque Argos perduxit; ibique consecratus ab Eurystheo est Iunoni. Sed Iuno exosa munus, quod ad Herculis gloriam pertinebat, taurum in atticam regionem expulit, ubi et marathonius appellatus est: quem postea Theseus Aegei filius interemit.

48. Thesei et Pirithoi et Herculis.

Theseus Aegei filius et Aethrae, cum a matre sua educatus esset, et ad puerilem venisset aetatem, petiit atticam regionem ad cognoscendum patrem; et ne sine laude ad eum perveniret, latrociniis Graeciam liberavit. Medea autem repudiata ab Iasone, Aegeo nupta, persuasit advenientem iuvenem tauro opponere, qui vastabat atticam regionem, dicens futurum ut ab eo privaretur regno. Theseus vero, tauro interfecto, duplicavit regi timorem. Dein invitatum ad epulas eum perdere voluit. Tandem agnito gladio, quem apud Aethram olim reliquerat, libens agnovit filium; et Medeam, quae fuerat insidiarum causa, profugere coëgit. Post mortem vero patris ipse Athenis regnum obtinuit; consensitque Pirithoo Ixionis filio, faciente virtute fi-

duciam, ut Proserpinam raperet. Qui cum descendissent ad inferos, ad saxum religatus est Pirithous nexibus draconeis; quas in perpetuum patitur poenas. Hercules vero propter Cerberum ad infernum descendens, cum comperisset Theseum carissimum sibi iuvenem haerentem in saxo poenas luere; ut quidam dicunt, exorato Dite ei veniam impetravit; ut alii vero, tam valide evellit eum a saxo ut pars natium eius haereret in saxo.

49. Herculis et Hylae.

Hercules cum accessisset comes argonautis, Hylan Thiodamantis filium secum duxit armigerum admirandae pulchritudinis iuvenem. Ipse vero fregerat remum in mari, dum pro suis remigat viribus: cuius reparandi gratia Mysiam petens, silvam fertur ingressus. Hylas vero cum aquatum perrexisset, conspectus a nymphis raptus (1) est. Quem dum Hercules quaerit, relictus ab argonautis est in Mysia.

50. Herculis et Alcmenae.

Herculis ortus fuit talis. Iuppiter cum Alcmena uxore Amphitryonis in specie eius concubuit; ex qua natus est Hercules. Cuius ut ortus Iunoni celatus esset, quae natos de pelicibus odio habuit, geminata est nox. Sed cum non latuisset Iunonem, immisit duos serpentes qui Herculem devorarent in cunis iacentem. Erant duo pueri, Hyphytus (2) de Amphitryone, Hercules de Iove. Hyphytus ab adventu serpentium territus, de cunis cecidit, et vagitu suo parentes dormientes excitavit: qui surgentes viderunt Herculem angues elidentem, et eis guttura praefocantem.

51. Herculis et nemei leonis.

Hercules missus ab Eurystheo Thebanorum rege nemeum leonem interfecit, cuius pelle cum unguibus pro spoliis utebatur.

52. Molorchi.

Molorchus quidam pastor fuit, qui Herculem venientem ad nemeum leonem occidendum liberaliter suscepit.

(1) Myth. I. *receptus*.

(2) Cod. habet *Ephytus*, et mox *Yphytus*. Vulgo est *Iphicles*.

53. Erycis et Herculis.

Eryx Veneris et Butae filius fuit; qui occisus ab Hercule, ex sepultura sua monti nomen imposuit, in quo matri fecerat templum, quod Aeneae ascribit poëta: *tum vicina astris erycino in vertice sedes.*

54. Herculis et Cimini lacus.

Hercules aliquando venit ad populos, qui dicebantur Cimini vel a monte vel a lacu. Et cum a singulis provocaretur ad ostendendam virtutem, defixisse dicitur vectem ferreum quo exercebatur: qui cum terrae esset affixus, et a nullo posset auferri, eum rogatus sustulit; unde immensa vis aquarum subsecuta est, quae Ciminum lacum fecit.

55. Antaei et Herculis.

Antaeus fuit rex Libyae, filius terrae, ad quem cum venisset Hercules, coepit cum eo luctari; sed non poterat eum superare: fingebat enim se cadere; et ex matre terra vires sumebat, et fortior surgebat. Hoc cognoscens Hercules, suspensum in aëre, eliso gutture suffocavit.

56. Herculis et Alcinoi et harpyiarum.

Alcinous Phaeacum rex laborabat ab harpyiis. Ad quem Hercules veniens, cum hoc agnovisset, praestolatus est earum adventum ad mensam solito more venientium, quas vulneratas repulit a regno. Has Ovidius stymphalidas vocat.

57. Herculis et Cerberi.

Hercules ad inferos descendens rapturus Theseum, timuit ne Cerberus in illum transiens laceraret illum. Quapropter insiliens in Cerberum traxit eum ab inferis. Cumque insolitam lucem vidisset superorum, spumam ore eiecit, ex eaque spuma dicitur nata fuisse herba venenifera nomine aconitum. Nam Cerberus terra est, quae omnium corporum consumtrix est. Unde Cerberus dicitur quasi κρεοβόρος, id est carnem vorans.

58. Herculis et Deianirae et Oenei et centauri.

Oeneus Parthaonis filius rex Aetoliae, regnique sedem habens in Calydone, Deianiram filiam habuit: quam Her-

cules et Alpheus, qui et Achelous, dum peterent in coniugium, pater opposuit illis hanc legem, ut invicem conluctantes, qui in certamine alterum vinceret, ille Deianiram uxorem duceret. Qui cum certamen inirent, Achelous magicae artis potens in varias se ferarum formas mutavit; et tandem in tauri speciem mutatus, ab Hercule est victus; et dextrum cornu abscisum proturbatum est; quod nymphae accipientes, Fortunae pro dono obtulerunt: quod Fortuna omnibus bonis implens, Copiae ministrae suae tradidit; ut quos fortuna fovere vellet, copia illis exinde ad plenum manaret. Unde Horatius: *hinc tibi copia ad plenum benigno cornu manabit bonorum opulenta ruris*. Alpheus, seu Achelous, confusus Alcidis virtute, mutatus est in amnem, elapsus hostilibus palmis: et timens semper ne usquam appareat inimici praesentia, per concava terrarum undis Siciliae affluit. Hercules postea Deianiram in suam petestatem accipiens, ad quemdam fluvium pervenit nimiae profunditatis; quem cum transire non posset, eam deposuit; clavamque cum reliquis armis secum transvexit, ut post exoneratus eam expedite ferret; et interim eam Nesso centauro commendavit. Cum ergo ad illam transportandam vellet reverti, vidit eundem Nessum centaurum cum ea rem habere. Fervens igitur ira, emissa sagitta toxicata, vulneravit eum; cuius amor in venenum versus est. Moriens autem Nessus dixit Deianirae: collige tibi cruorem istum, eritque tibi pro munere a me datum. Nam si quando Herculis amor a te declinaverit, vestem hoc cruore infectam viro tribuens, eius amorem revocabis tibi. Cum igitur Hercules quandam meretricem amaret, exosa Deianira misit ei vestem illo veneno infectam, mandans per Lycam famulum eius, ut hora sacrificii illam indueret: qua indutus, adhaesit cuti illius, coepitque venenum artus illius infundere et incendere. Tunc Lycam, qui ei vestem detulerat, in euboicas proiecit undas: se ipsum in Aethnae (1) montis incendium misit; et sic inter deos translatus est.

(1) Ita cod., non *Oetae*. Et sic in fabula sequente.

59. Philoctetis et Herculis.

Philoctetes fuit Poeantis (1) filius, Herculis comes; quem Hercules cum hominem in Aethna monte deponeret, petiit ne alicui sui corporis reliquias indicaret. De qua re eum iurare compulit; et ei pro munere dedit sagittas hydrae felle tinctas. Postea troiano bello responsum est, sagittis Herculis opus esse ad Troiae seu Ilii expugnationem. Inventus itaque Philoctetes, cum ab eo Hercules quaereretur, et negaret primo se scire ubi esset Hercules, tandem confessus est mortuum esse. Idem cum acriter ad indicandum sepulcrum eius cogeretur, pede locum percussit, cum nollet dicere. Postea pergens ad bellum, cum exerceretur, sagittae unius casu vulneratus est in pede, quo percusserat tumulum. Ergo cum foetorem insanabilis vulneris Graeci ferre non possent, diu equidem pro oraculi necessitate ductum, tandem apud Lemnum sublatis reliquerunt sagittis. Hic postea horrore sui vulneris ad patriam redire neglexit; sed sibi parvam Petiliam in Çalabriae partibus fecit.

(2) Cod. *Phianti.*

60. Nepotum Herculis.

Postquam Hercules migravit e terris, nepotes eius timentes insidias eorum, quos avus Hercules afflixerat multipliciter, Athenis sibi primi asylum, hoc est templum Minervae, collocarunt; unde nullus posset *abduci, quod et Statius dicit: *ut herculeos fama est fundasse nepotes.* Ideo ergo ait quod Romulus Athenis asylum retulit, hoc est templum fecit ad imitationem atheniensis asyli: quod ideo Romulus fecit ut haberet advenas plures, cum quibus conderet Romam. Unde Iuvenalis: *et tamen ut longe repetas longeque revolvas — nomen, ab infami gentem deducis asylo.*

61. Pholi et Herculis.

Pholoë silva Thessaliae dicta a Pholo centauro, qui eam incolebat: quia Pholus tempore quo ab Eurystheo rege missus est Hercules in Thraciam ut Diomedis equos adduceret, qui humanis carnibus vescebantur, eum hospitio recepit. Alii, qui dicunt quod Hercules eum occidit susceptus ab

eo hospitio, errant. Sed verius Asper et Longus Pholum tradunt adversus centauros ab Hercule adductum, cum Herculem hospitio recepisset. Asper etiam Pholum tradit, dum sagittas Herculis stupet, qui tot centauros occiderat, unam ex illis in pedem cecidisse; cuius vulnere sanari non potuit. Ideo credunt nonnulli ab Hercule occisum.

62. Hydrae et Herculis.

Hydra fuit in Lerna Argivorum palude serpens quinquaginta habens capita, vel ut quidam dicunt septem, qui omnem regionem devorabat. Quod cum audisset Hercules, adiens eum expugnabat: et uno caeso, tria capita crescebant: unde et latine excetra est dicta: quam postea hydram Hercules devicit. Sed constat, hydram locum fuisse evomentem aquas vastantes vicinam civitatem: in quo, meatu uno clauso, multi erumpebant. Quod Hercules videns, ipsa loca exussit, et sic meatum aquae clausit. Nam hydra ab aqua est dicta. Potuisse autem haec fieri, ille indicat locus, ubi dicitur: *exeoquitur vitium, atque exundat* (1) *inutilis humor.*

63. Erumpnarum Herculis.

Aliae quaedam, praeter has quae hic continentur, fabulae de Hercule finguntur. Nam fertur et erimantheum quendam aprum occidisse; et cervo cuidam aurea cornua abstulisse; et amazonam baltheo *spoliasse*; et de equis Diomedis victoriam retulisse; et Lucano attestante, Ossam montem superpositum a gigantibus Olympo deiecisse; sub uno anhelitu CXXV passus cursu pedum percurrisse. Quae tamen praedictae fabulae ideo hic non plene scribuntur, quia raro inveniuntur.

64. Eurysthei et Herculis.

Eurystheus rex fuit Graeciae, Persei genus, qui Iunonis instinctu imperabat Herculi, ut varia monstra superaret, quibus posset perire: unde eum durum *poëta* (2) appellavit, qui potuit ad complendum odium novercale sufficere.

65. Busiridis et Herculis.

Busiris rex fuit Aegypti,

(1) Ita cod. pro *exsudat.*

(2) Virg. georg. III. 4.

qui cum susceptos hospites immolaret, ab Hercule interemptus est, cum etiam eum voluisset occidere.

66. Caci et Herculis.

Cacus filius Vulcani fuit ignem ore vomens, qui vicina omnia populabatur; quem Hercules occidit. Secundum veritatem fuit Evandri servus pessimus et fur; et ideo Cacus dicitur, quod graece malum sonat. Ignem ore vomere dicitur, quia agros igne vastabat.

67. Myrmidonum.

Aeacus Iovis filius cum in arbore fici formicas, id est myrmicas, vidisset; optavit tot sibi socios evenire. Et statim formicae in homines versae sunt. Sed hoc, fabula est. Nam ut Sosthenes dicit, Myrmidones dicti sunt a rege Myrmidone.

68. Geryonis et Herculis.

Geryon rex insulae Erythiae vel Hispaniae fuit; et ideo tergeminus vel tricorpor dicitur, quia tria capita habuit, vel secundum alios quinquaginta: tria capita vel quia tribus insulis imperavit, vel quia tres fratres concordissimi fuerunt. Ad quem interficiendum Eurystheus Iunonis instinctu Herculem misit; sperans eum ibidem interiturum. Illuc pergens Hercules cum aerea olla et bicipiti cane (aerea olla ob aeratas naves, bicipiti cane quia navali et terrestri proelio plurimum valuit) venit ad oceanum; et nulla nave inventa, alnum conscendit et in insulam Erythiam pervenit: (1) ubi primum canem Orthrum interfecit, et Ithimiam filiam eius, deinde Eurythionem pastorem filium Martis, novissime ipsum Geryonem interfecit. Et sic victor armenta eius in Graeciam adduxit.

69. Evandri et Herculis.

Hercules primum ab Evandro non est susceptus. Postea cum filium Iovis se diceret, et morte Caci virtutem probasset, susceptus et pro numine habitus est. Denique aram maximam ei constituit. Cum ergo Hercules quaedam capita de armentis Geryonis patri suo immolare statuisset, inven-

(1) Cod. *Herithimiae*, et infra *Herithimiam*.

ti sunt duo senes Pinarius et Potitus, quibus Hercules ostendit quali ritu se coli vellet; scilicet ut mane et vespere ei sacrificaretur. Itaque perfecto matutino sacrificio, cum ad sacrificium vespertinum prior Potitus pervenisset, iratus Hercules iussit ut Pinarii domus epulantibus Potitiis ministraret.

70. Evandri.

Evander nepos Pallantis regis Arcadiae fuit. Hic patrem suum occidit. Et matre suadente Nicostrata, quae postea Karmentis dicta est, expulsis veteribus colonis loca obtinuit, ubi postea Roma constructa est: et modicum oppidum fundavit in monte pallanteo, qui nomen habuit de Pallante proavo Evandri.

71. Bellerophontis qui et Perseus.

Bellerophon, qui et Perseus, Glauci filius, cum ignarus ad Proetum in hospitium venisset; et uxor Proeti Stenoboea sive Antia illum amaret, nec ab eo impetrare potuisset ut secum concumberet, mentita est apud virum, ab eo se compulsam (1) pro stupro fuisse. Proetus vero ad Iobatem socerum suum misit eum; et de eadem re Bellerophonti dedit tabulas perferendas socero: quibus ille lectis, interficere talem volebat virum. Sed cum ille prudentia sua et castitatis auxilio se ab instanti periculo liberasset, tamen ut pudicitiam periculi probaret inmanitas, ad interficiendam Chimaeram missus est, quam Pegaso iuvante prostravit. Denuo eum misit ut Calydonas vinceret. Etiam illos cum vicisset; novissime Iobates agnovit quae sibi fuisset causa tanta mala patiendi; crimina quae in eum conficta erant, abolevit: virtute quoque magnifice collaudata, filiam suam Alcimenen dedit ei uxorem. At Stenoboea, quae et Antia, re cognita, propria manu interiit.

72. Chimaerae et Herculis.

Chimaera monstrum, Chironis et Achemenidae filia fuit, cuius triplex dicitur forma; prima namque leonis horrebat facie; media caprae; cauda minabatur (2) draconem. Haec cum in Lycia iuxta Gar-

(1) Num *compellatam*?

(2) Num *imitabatur*?

garum montem popularetur terras, a Bellerophonte interfecta est. Quidam Chimaeram dicunt non animal, sed montem Lyciae, quibusdam locis leones et capras nutrientem, quibusdam ardentem, quibusdam plenum serpentibus. Hunc Bellerophon habitabilem reddidit: unde et Chimaeram occidisse dicitur.

73. Persei.

Perseus per Aethiopiam iter faciens, postquam Andromedam propter superbiam matris, quae se nympharum pulchritudini praetulerat, saxo illigatam ac marinae beluae obiectam vidit, captus specie eius exarsit; pactusque est a Cepheo et Cassiopeia parentibus virginis, ut sibi matrimonio iungerent, si beluam interemisset. [Perfecto igitur Perseus pollicito, cum fides promissa a Cepheo esset praestita, et nuptiarum coniugalium epulis principes interessent, Phineus cui Andromeda ante fuerat desponsata, contumeliam sibi existimans gravissimam iniunctam, quod advenae consanguineus postpositus esset, vescentium animos pugna confudit. Et cum res miserabilis dimicantium ageretur in regia, ac multi ex utraque parte armis, quae casus obtulisset, cecidissent, novissime Perseus pertimescens multitudinem adversariorum, caput Gorgonis extulit. Quo viso, Phineus cum auxiliantibus diriguit.

74. Tarquinii et Lucretiae.

Tarquinius superbus habuit perditos filios, inter quos Arruntem: qui dum in castris esset, patre suo Ardeam obsidente, et ortus esset inter eum et Collatinum maritum Lucretiae de uxoribus sermo, eo usque processit contentio, ut ad probandos eorum mores, arreptis equis, statim in domos suas simul proficiscerentur. Ingressi itaque civitatem Collatiam, ubi fuit Lucretiae domus, invenerunt eam lanificio dare operam, et tristem propter mariti absentiam. Inde Arruntis domum profecti, cum uxorem eius invenissent cantilenis et saltationibus indulgentem, reversi ad castra sunt. Quod Arruns dolens, cum de expugnabili Lucretiae castitate cogitaret, mariti eius nomine epistolam finxit, et dedit Lucretiae; in qua hoc continebatur, ut Arruns susciperetur hospitio. Quo facto, per noc-

tem stricto gladio eius ingressus cubiculum cum aethiope, hac arte egit ut sibi morem gereret, dicens, nisi mecum concubueris, aethiopem tecum interimo tamquam in adulterio deprehensa. Timens itaque Lucretia, ne famam, castitatis amore, deperderet; quippe quae sine purgatione futuram sese cernebat, invita turpibus imperiis paruit. Et altero die convocatis propinquis, marito Collatino, patre Tricipitino, Bruto avunculo, qui tribunus equitum celerum fuerat, rem indicans petiit ne violatus pudor neve inultus eius interitus *esset*, coniectoque gladio se interemit: quem Brutus de eius corpore extractum tenens, processit ad populum; et multa conquestus de Tarquinii superbia, et filiorum eius turpitudine, egit ne in urbem reciperentur, auctoritate qua plurimum poterat. Nam, ut supra diximus, Brutus tribunus equitum fuerat. Sed cum non susciperetur Tarquinius, contulit se ad regem Tusciae Porsennam, qui pro Tarquinio cum ingentibus copiis, capto Ianiculo et illic castris positis, Romam vehementer obsedit. Et cum per sublicium pontem, hoc est ligneum, transire conaretur, solus Cocles hostilem impetum sustinuit: donec a tergo pons solveretur a sociis: quo soluto, se cum armis praecipitavit in Tiberim; et licet laesus in coxa, tamen fluenta superavit. Unde est illud ab eo dictum, cum ei in comitiis coxae vitium obiceretur, per singulos gradus admoneor triumphi mei. In tantam autem obsidionis necessitatem populus venerat, ut et obsides daret: ex quibus Clelia, inventa occasione transnatavit fluvium, et Romam reversa est. Pacis lege quae reddita rursus est, eam Porsenna repetente: qui admiratus virtutem puellae, dedit ei optionem, ut cum quibus vellet, rediret. Illa elegit virgines. Unde Porsenna hoc quoque miratus, concessit; et rogavit per litteras populum romanum, ut ei aliquid virile decerneretur. Cui data est statua equestris, quam in sacra via hodie conspicimus (1).

(1) Universa haec narratio sumitur ex Servio ad aen. VIII. 646. Nisi forte suspicari licet Servium potius a nostro mythographo sumpsisse.

75. Hymenaei.

Hymenaeus puer formosissimus genere atheniensis fuit. Is cum annos puerilis aetatis excederet, neque adhuc virum implere posset, ea pulchritudine praeditus fuisse dicitur, ut feminam mentiretur. Istum cum una ex civibus suis virgo nobilis adamasset, et ipse mediocribus ortus parentibus, quia nuptias desperabat, quod poterat tamen puellam extrema amoris linea diligens, eius animo solo satisfaciebat aspectu. Cumque nobiles feminae cum virginibus sacra Cereris eleusinae celebrarent, subito adventu piratarum raptae sunt: inter quas et Hymenaeus, qui illo amatam subsecutus fuerat, cum puella abripitur. Cum igitur per longinqua maria praedam piratae vexissent, ad quandam regionem tandem perveniunt, ubi et somno pressi, ab insequentibus sunt perempti. Hymenaeus, relictis ibi virginibus, reversus Athenas pactus est a civibus dilectae suae nuptias, si eis filias suas restitueret. Quas ubi pro voto restituit, exoptatam accepit uxorem. Quod coniugium quia felix fuerat, placuit Atheniensibus nomen nuptiis Hymenaei miscere.

76. Orphei et Eurydices.

Orpheus Oeagri et Calliopae musae filius, ut quidam putant, Apollinis filiam habuit uxorem Eurydicen. Quam dum Aristaeus Cyrenes filius pastor cupidus persequitur, volens eam stuprare, illa fugiens concubitum, serpentem non devitavit; et haec ei causa mortis fuit. Orpheus coactus desiderio coniugis, temptavit dulcedine cantus citharae lenire Ditem et Proserpinam, si posset Eurydicen ad superos revocare. Descendens igitur ad inferos, in miserationem eos cantu suo conpulit; acceptaque lege impetravit Eurydicen ita demum, si non ante respexisset, quam ad superos perveniret. Deinde, ut est dura amantium perseverantia, Orpheus timens ne non inesset pollicitis Ditis fides, respexit, et irritum fecit suum laborem. Reversus deinde ad superos, qui parum prosperas expertus erat nuptias, perosus omne genus femineum, solitudinibus se dedit.

77. Castoris et Pollucis.

Castor et Pollux Iovis et Ledae filii fuerunt: qui cum adamassent Phoeben et Dianisam coniuges Lyncei et Idae Apharei filiorum, et vellent eas rapere, Lynceus omnia cui videndi potestas erat, Idam fratrem in vindictam concitavit, qui telum habebat quod divini teli similitudinem gerebat, ita ut nullus posset illud evadere. Itaque eo misso, interfecit Castorem. Cumque iam Pollucem vellet occidere, ab Iove fulmine percussus est. Pollux vero videns suum fratrem mortuum, ad inferos descendit. Inde cum fratre recepto ad superos evasit, et Iovem oravit, ut caelestem honorem sibi traderet. Inde inter astra collocati sunt, et caelestem honorem habuerunt.

78. Cygni et Ledae.

Iuppiter amorem Ledae virginis affectans, conversus in cygnum finxit se fugere aquilam; sed Mercurium in aquilam transmutavit. Sic in gremio Ledae receptus, cum ea rem habuit, quae peperit ovum; unde nati sunt tres, Castor, Pollux, et Helena.

79. Apidis.

Refert Solinus quod inter omnia quae Aegyptus digna memoratu *habet*, praecipue mirentur bovem, quem Apin vocant, insignem albae macula notae, quae dextro lateri eius ingenita refert corniculatae lunae faciem. Hunc Aegyptus ad instar numinis colit, eo quod de futuris det quaedam manifesta signa. Apparet autem Memphi, cui statutum vitae spatium est: nam mersus profundo sacri fontis necatur, ne diem longius trahat quam licebit. Mox alter non sine publico luctu requiritur. Hunc etenim centum antistites Memphin prosecuntur, et repente velut lymphatici praecinunt. Dat omina manifestantia de futuris: illud maximum, si de clientis manu cibum capiat. Huius capitis imaginem sibi in eremo Iudaei fecerunt.

80. Tydei et Polinicis.

Tydeus Oenei filius et Cassiopeiae, Diomedis pater. Is cum Melanippum (1) filium suum

(1) Cod. *Maniplum*. Varietatem huius narrationis legesis apud alios mythographos.

interfecisset, exul Argos pervenit, et amicitia Adrasto regi iunctus est. Ipso tempore Polinices regno expulsus a fratre suo Eteocle, qui Thebis imperavit, et exul quoque ad Adrastum venit. Cum autem animadvertisset Adrastus responsum quod ei Apollo dederat, futurum ut filias suas daret apro et leoni, (nam Polinices et Tydeus earum ferarum pellibus tecti erant) existimavit rex eis debere filias suas in matrimonium dare. Hinc Adrastus adscitis civibus suis auxilium Polinici adversus Eteoclem tulit. Ibi Tydeus interfectus est. Polinices cum fratre mutuis vulneribus cecidit.

81. Synichronis et Branchi.

Cius quidam rex cum in peregrinatione pranderet in litore, ac deinde proficisceretur, oblitus est filium nomine Synichronem. Ille pervenit in saltum patroni cuiusdam; et cum esset receptus, coepit cum illius pueris capras pascere. Aliquando prendiderunt cygnum, et illum cooperuerunt. Dum ipsi pugnant, ut illum patrono munus offerrent, et cum iam essent fatigati certamine, reiecta veste, mulierem invenerunt. Et cum fugerent, revocati ab ea moniti sunt, ut patronus unice Synichronem diligeret puerum. Illi quae audierunt patrono indicaverunt. Tunc patronus Synichronem pro suo filio nimio dilexit affectu, eique filiam suam ducendam locavit uxorem. Illa cum praegnans ex eo esset, vidit in somnis per fauces suas introisse solem et exisse per ventrem. Infans editus ideo Branchus vocatus est, quia mater eius per fauces sibi viderat in uterum penetrasse. Hic cum in silvis Apollinem osculatus esset, comprehensus est ab eo, et accepta corona virgaque, vaticinari coepit, et subito nusquam comparuit. Templum ei factum est, quod Branchiadon nominatur: et Apollini pariter philesia consecrata sunt templa, quae ab osculo Branchi, sive certamine puerorum, philesia nuncupantur.

82. Salmonei.

Salmoneus Elidis (1) rex fuit, qui nimia felicitate ela-

(1) Cod. *Elidorum*.

tus, suos cives, sacerdotes et sacra Iovis ad se transferre iussit, sibique religiones illius et sacra impendere. Hic vectus per aereum *pontem* (1) curru, imitabatur tonitrua, et faces (2) in modum fulminis *iaculabatur*. At Iuppiter verum fulmen torquens, praecipitem in Tartara adegit.

83. Aloëi, Oti, et Ephialtae.

Aloëus Iphimediam uxorem habuit, quae compressa a Neptuno duos peperit, Otum et Ephialtem, qui digitis novem per singulos menses crescebant. Freti namque altitudine caelum voluere subvertere: sed confixi sunt Dianae et Apollinis telis.

84. Caeculi.

Quidam infans expositus a quodam famulo iuxta focum, in quo soliti erant pastores ignem accendere, calore ductus sese in calentes cineres misit; inventusque a pastoribus, Vulcani filius creditus est et ab illis educatus, Caeculus est appellatus, quia parvulos ex igne habebat oculos. Qui ad puberem aetatem veniens, civitatem in montibus construxit, quam Praeneste vocavit: vidensque illam frequentari, exstruxit theatrum ligneum, ut finitimae gentes ad eam urbem concurrerent. Cumque nullus eum filium crederet Vulcani, faces tradidit amicis suis, et signo dato spectatores flamma circumseptos iuvasit: rogatusque, et probatus filius esse Vulcani, flammas exstinxit.

85. Trium Proetidum.

Proetides Proeti regis Argivorum de Antia sive Stenoboea (3), uxore eius, filiae natae fuerunt; quarum haec sunt nomina, Chrysippe, Phinoë, Ephianassa. Quae insolentius gloriantes, Iunoni suam formam praetulerunt. Hoc sentiens Iuno, in insaniam immittit eas, qua putabant se vaccas esse, et quaerebant in capitibus cornua, et non inveniebant, et dabant mugitus confusos: usque dum a quodam Melampode sanatae sunt.

86. Pieridum.

Pieri regis Macedoniae et

(1) Cod. *per aera*.
(2) Cod. *fasces*.

(3) Sic fab. 71. At heic cod. *Sanabilia*.

Enipes novem filiae insolentius dum gloriantur, musas in certamina provocaverunt cantus. Quarum una carmen exorsa est, quod gigantes adversus deos contenderint: ex quibus Typhoeus terrigena, deformitate terruisse deos conpulsos in Aegyptum. Ibi Iuppiter ob metum in arietem versus est, Apollo in corvum, Liber in caprum, Diana in felem, Iuno in vaccam, Venus in piscem. Invicem autem Musae cum Cereris laudem cecinissent, et qualiter Typhoeus Aethnae montis silice subiectus esset, Pierides victae in picas sunt transfiguratae.

87. Oristae.

Orista (1) pastor Oeni regis, cum videret caprum a grege saepius discedentem, eum secutus, uvam depascentem invenit in ripa Acheloi fluminis: quam statim expressit, ac de aqua Acheloi fluminis, iuxta quam fuerat inventa, commiscuit, obtulitque regi: qui suo nomine graeco sermone οἶνον, id est vinum, appellavit.

88. Liberi, Sileni, Midae regis, et Pactoli fluvii.

Liber Thracia digressus, cum in Tmolo monte iter ageret, Silenus nutritor eius a Phrygibus captus, ad Midam regem ductus est. Silenus autem agnitus ab eo acceptus est, et Libero advenienti redditus. Et ob beneficium, optanti deus arbitrium ei dedit, si quid vellet, a se petere. Ille vero petit, ut quae contigisset, aurum fierent. Quod inutile fuit. Nam coepit sui voti effectu torqueri, quia quicquid tetigerat, aurum statim efficiebatur. Cui petenti ut restitueretur sibi, fecit. Iussit enim ut ad flumen Pactolum perveniret, cui se supponeret, et sic rediret in pristinum statum. Quo facto, Pactolus deinceps harenas aureas trahere dicitur.

89. De ortu Panis.

Post mortem Ulixis, Mercurius cum uxore eius Penolope concubuit; quae sibi iuxta oppidum Tegeum peperit filium, Pan nomine: unde et Tegeeus dicitur.

(1) Apollodorus scribit Ὀρέστης lib. I. 7.

90. Panis.

Pan cum Tmolum montem Lydiae frequentans fistula se oblectaret, Apollinem in certamen evocavit, iudice Tmolo. Itaque cum Apollini victoria esset adiudicata, Midae regi adsidenti soli displicuit. Quam ob causam Deus iratus aures eius asininas fecit. Ille criminis sui notam tonsori tantum ostendit, praecipiens ei, ut si crimen eius celaret, participem eum regni efficeret. Ille terram fodit, et secretum domini sui in defosso terrae dixit, et operuit. In eodem loco calamus est natus; unde sibi pastor tibiam fecit, quae cum percutiebatur dicebat, Mida rex aures asininas habet. Quidam tradunt, non Panem, sed Marsiam cum Apolline certasse.

91. Arachnes et Minervae.

Arachne lydia Idmonis (1) et Hippopes filia, studio lanificii famam quaesierat: cumque materna industria cunctas praecessisset in opere faciendo, festis diebus insolentius gloriata est, quam mortalem decuerat: nam Minervam in certamen provocavit; quae in anum versa inter hoc ad eam venit, ut eius audaciam conpesceret. Quam cum vidisset in certamine permanentem, reversa in suam speciem, opere proposito in certamen descendit. Siç victa Arachne, cum contumeliose a Minerva pulsa esset, suspendio se affecit. Propter studium autem quod a Minerva acceperat, in araneam versa est, ut opere inutili nullum suum effectum capere posset.

92. Alcestae.

Admetus rex Graeciae Alcesten in coniugio petiit, cuius pater edictum proposuerat, ut si quis duas feras sibi dispares suo curru iungeret, ipse illam in coniugio acciperet. Is Admetus Apollinem atque Heculem petit, qui ei ad currum leonem et aprum iunxerunt. Itaque Alcesten in coniugium accepit. Cum in infirmitatem cecidisset Admetus, et mori se comperisset, Apollinem deprecatus est. Ille vero dixit, se ei aliquid non posse praestare, nisi si quis se de eius propinquis ad mortem pro eo voluntarie optulisset; quod uxor effecit. Itaque Hercules dum ad

(1) Cod. *Edmonis et Hippopis.*

Tricerberum canem abstrahendum descenderet, etiam ipsam inferis levat. Admetum posuerunt in modum mentis; Alcesten pro praesumptione.

93. Neptuni et Amyci.

Neptunus cum incideret in amorem Meropes nymphae, habuit ex ea filium Amycum Bebryciorum regem: qui effracta lege solitus erat venientes hospites ad se recipere, et cogebat eos cestibus secum dimicare, victorque existens interficiebat eos. Hanc eius feritatem cum multi essent perpessi, novissime in eodem certamine superatus, morte multatus est a Polluce, qui cum argonautis pellem auream Colchis petebat.

94. Neptuni et Erycis.

Cum animdavertisset Neptunus Venerem spatiantem in litore siculi maris, cum ea rem habuit: ex quo gravida facta filium peperit, quem nominavit Erycem. Qui cum in Sicilia regnaret, viribus suis fidens legem posuit venientibus ad se, ut secum cestibus decertarent. Quo cum venisset Hercules, et ex Hispania ageret armenta Geryonis, cum eo congressus est, eumque superatum interfecit. A cuius nomine mons Siciliae Eryx nominatur.

95. Arionis et delphini.

Arion lesbius citharoedus optimus fuit: qui cum Tarento Corinthum cum multis opibus peteret, et videret sibi in mari tendi insidias a nautis, petit ut paululum cithara caneret: ad cuius sonum cum delphini convenissent, se excussit supra unum, et imminens vitavit periculum.

96. Oraculum columbarum.

In Cypro dicitur nemus fuisse, in quo responsa dabant columbae: quod ideo fingitur, quia lingua thessalica peliades, et columbae et vaticinatrices, dicuntur.

97. Antiopae, Zethi, et Amphionis.

Antiopa Nyctei filia ab Epapho per dolum est stuprata; quae ob id a viro Lyco est vi eiecta. Qua pulsa, Dyrcen duxit uxorem, imperavitque famulis ut Antiopam vinctam in tenebris clauderent. Cui cum partus instaret, Iovis volunta-

te effugit vincula, et in monte Cithaerone seu Aracyntho partum exposuit, natosque Zethum et Amphionem proiecit. Hos pastor quidam pro suis educavit: quos postea cum mater agnovisset, illi iniurias eius exsecuti Lycum interfecerunt, Dyrcen vero tauro indomito religatam vita privaverunt: de cuius sanguine palus Dyrce, quae est Thebis, facta esse dicitur. Quorum unus Amphion studium citharae habuit, et sic citharizare fertur, ut montes et silvas ac saxa ac lapides ad se vocare dicatur: quae saxa ac lapides Zethus frater eius ad Thebas duxit; diciturque Thebarum inde struxisse muros. Dyrcaeus vero Amphion a Dyrce fonte appellatus, quia matrem eius dii in fontem mutaverunt.

98. Nyctymenes.

Nyctymene postquam cum patre rem habuit, et agnovit facinus, se in silvis abdidit, et lucem refugit; ubi deorum miseratione conversa est in avem; quae pro tanto facinore avibus est admirationi.

99. Glauci.

Glaucus piscator fuit de Athedone civitate, qui cum captos pisces super herbam posuisset in litore, et illi recepto spiritu maria petissent, sensit quandam herbarum potentiam, quibus esis conversus est in numen marinum.

100. Glauci et Veneris.

Potnia (1) civitas est, de qua fuit Glaucus, qui cum sacra Veneris sperneret, illa irata equabus immisit furorem, quibus utebatur ad currum, et eum morsibus dilaceraverunt. Hoc ideo fingitur, quod eis furorem Venus immiserit; quia dilaniatus est Glaucus effrenatis nimia cupiditate equabus, cum eas prohiberet a coitu, ut essent velociores.

101. Chelones et Mercurii.

Virgo quaedam, Chelone nomine, linguae impatientis fuit. Verum cum Iuppiter Iunonem sibi nuptiis iungeret, praecepit Mercurio ut omnes deos et homines atque animalia ad nup-

(1) Cod. *Othma.*

tias vocaret: quibus sola Chelone irridens et detrahens nuptiis, venire contempsit. Quam cum Mercurius non venire notaret, denuo descendit ad terras, et aedes Chelonis super fluvium positas praecipitavit in mare: ipsam Chelonem in animal sui nominis convertit, quam nos testudinem dicimus: fecitque ut pro poena dorso tectum prona portaret: unde incurvatis aedificiis hoc est nomen impositum.

INCIPIT LIBER SECUNDUS.

102. Saturni et filiorum.

Saturnus Polluris (1) filius dicitur, Opis maritus, senior, velato capite, falcem ferens: qui sic dicitur regnasse, et multa sibi regna subiugasse: unde et quia magnae potentiae fuit, pro deo summo habitus est. Habuit ex Rhea tres filios, Iovem, Neptunum, Plutonem: quorum unus Iuppiter patri naturalia resecavit et in mare proiecit, et ex iis nata est Venus dea libidinis. Hi fratres et per sortem postea mundum totum sibi diviserunt; Iuppiter caelum, Neptunus mare, Pluto infernum occupavit. Et quia singuli fratres potentiam in regno habere viderentur, aliquid indicii gerunt, Iuppiter trifidum fulmen, Neptunus tridentem, Pluto Tricerberum.

103. Saturni, Philyrae, et Chironis.

Dum cum amata Philyra Saturnus rem haberet, Ops eius uxor advenit: cuius praesentiam veritus, se in equum convertit, quale numen potuit imitari. Exinde natus est Chiron dimidia parte homo, dimidia equus. Iste Chiron primus adinventor fuit medicinae, quam postea Aesculapio demonstravit.

104. De ortu Iovis.

Saturnus a themideo (2) oraculo comperiens, a filio se posse regno depelli, natos ex Rhea uxore devorabat; quae natum Iovem pulcritudine eius delectata nymphis commendavit in monte Cretae Dictaeo; ubi eum aluerunt apes, et adhibiti sunt Curetes et Corybantes, qui tonitru prohiberent audiri pueri vagitum. Unde ipsi sunt matris

(1) Ita myth. 1. et 2. Scriberem *Telluris*, nisi alibi scirem dictum filium *Pollucis*; *c* pro *r*, vel vice versa. (2) Ita cod.

deorum ministri. Sed tunc cum natus esset Iuppiter, ut partum eius celaret mater, misit Saturno gemmam in similitudinem pueri celsam (1), quam ABIDIR vocant, cuius natura semper movetur: quam accipiens pater dentibus collisit et consumpsit.

105. Iovis, Saturni, et Veneris.

Iuppiter adultus, cum Saturnus quadam die ad usum corporis exiret, illato cultro amputavit naturalia eius, quae in mare proiecit, ex quibus Venus nata est: et mox Iuppiter patrem regno expulit. Sed Saturnus in Latium in Italiam fugit, et ibi latuit, et desierunt aurea esse saecula sub Iovis imperio, quae usque ad eum, ob simplicem vitam hominis, aurea dicta fuerant. Iuppiter suam sororem Iunonem accepit uxorem. Mystice autem primum Iovem ponunt, id est ignem: unde et Ζεύς, quod est vita sive calor, dicitur: secundam Iunonem, quasi aërem.

106. Iunonis et horti Hesperidum.

Iuppiter cum Iunonem duceret uxorem, traditur invenisse ferentem aurea mala cum ramis. Inde Iunonem admiratam petisse a Terra ut in suis hortis sereret, qui erant usque ad Atlantem montem: cuius filiae cum saepius de arboribus mala decerperent, Iuno dicitur pervigilem draconem ibi custodem posuisse, quem post Hercules occidit.

107. Neptuni.

Neptunus dictus quasi nube tonans, quem Graeci Posidonium vocant, tertius potestate a Iove et Iunone propter aquarum elementum. Hic tridentem ferre pingitur, eo quod aquarum natura triplici virtute fungatur; ut sit liquida, fecunda, potabilis. Huic Neptuno Amphitritem in coniugium deputant: ἀμφὶ enim graece dicitur circumcirca, eo quod omnibus tribus elementis aqua conclusa sit. Qui Neptunus habuit ex Venere filium Erycem Siciliae, ex Merope Amycum Bebryciorum regem.

108. Plutonis.

Pluto frater Iovis et Neptuni dicitur terrarum praesul,

(1) Ita cod. Num pro *caelatam*?

quia πλοῦτος graece divitiae dicuntur. Hunc alii Orcum vocant, quasi receptorem mortuorum, quia tenebris abditum inferis praeesse tradunt. Huius pedibus Tricerberum canem subiciunt, quod mortalium iurgiorum invidiae ternario conflentur statu, id est naturali, causali, accidenti.

109. De tribus Furiis vel Eumenidibus (1).

Tres furias dictas Eumenidas Plutoni dicunt deservire, quarum prima Allecto graece, impausabilis dicitur: Thesiphone, id est istarum (2) vox: Megaera, quasi magna contentio. Hae pro crinibus habent angues.

110. De tribus fatis.

Tria fata etiam Plutoni destinant. Haec quoque Parcae dictae per antiphrasin, quod nulli parcant. Clotho colum baiulat, Lachesis trahit, Atropos occat. Clotho graece, latine dicitur evocatio; Lachesis, sors; Atropos, sine ordine.

111. De tribus harpyis seu Stymphalidibus. (3)

Tres harpyiae in inferis vigiliis deputantur. Aello cupit; rapit Ocypite; Celaeno recondit. Aello, id est alienum tollens; Ocypite, id est citius auferens; Celaeno, id est nigra.

112. De Proserpina seu Diana.

Proserpinam Cereris filiam nuptam volunt Plutoni. Ceres enim gaudium (4) dicitur, et est dea frumenti. Proserpina vero dicta, quia ex eo proserpant fruges. Haec et Vesta dicitur, quia herbis vel variis vestita sit rebus. Diana etiam eadem est, quasi duana, quia luna et die et nocte appareat. Ipsam etiam Lucinam asseverant, eo quod luceat. Eandem et Triviam, eo quod tribus fungatur figuris; de qua Virgilius *tria virginis ora Dianae*: quia eadem luna, eadem Diana, eadem Proserpina vocatur. Haec et latonia virgo dicitur a matre Latona: et plutonia coniux, graece Hecate dicitur.

113. Apollinis et solis.

Apollinem filium Iovis, fratrem Dianae, solem dici voluerunt. Hunc et divinationis deum ponunt, eo quod sol omnia obscura manifestet in lucem. So-

(1) Cod. *Eumenidis*.
(2) Ita cod.

(3) Cod. *Stymphalidis*.
(4) Graece χαῖρον.

lem autem dicunt, quasi solum. Ipsum Titanem, quasi unum ex Titanibus, qui adversus Iovem non fecit. Ipsum Phoebum, quasi ephebum, hoc est adulescentem: unde et sol puer pingitur, eo quod cotidie oriatur et nova luce nascatur. Pythium quoque eundem Apollinem vocant, a Pythone immensae molis serpente, quem Apollo sagittarum ictibus sternens, nominis quoque spolia reportavit, ut Pythius vocaretur. Huic quoque quadrigam adscribunt, illam ob causam quod quadrifido limite diei metiatur spatium; vel quod quatuor sunt tempora anni. Quatuor equorum solis nomina, Aethon, Lampus, Erythraeus, et Philogeus. Erythraeus graece, rubeus dicitur, eo quod sol matutino lumine rubicundus exsurgat. Aethon, splendens. Lampus vero ardens. Philogeus terram amans dicitur, eo quod vespere occasibus sol protinus incubat.

114. De VIIII. Musis.

Novem musas Apollini deputant, ipsumque decimum musis adiciunt, quia humanae vocis decem modulamina sunt. Et haec nomina et interpretationes musarum. Clio, id est cognitio quaerendae scientiae, quae reperit historias. Euterpe, id est bene delectans, quae tibias invenit. Melpomene, id est meditationem faciens, quae tragoedias edidit. Thalia, id est capacitas (1), quae comoedias edidit. Polymnia, id est multa memorare faciens, quae rhetoricam invenit. Erato, id est inveniens simile (2), quae geometriam reperit. Terpsichore, id est delectans instructione, quae psalterium instituit. Urania, id est caelestis, quae astrologiam invenit. Calliope, id est optimae vocis, quae litteras docuit.

115. Apollinis et corvi et Coronidis filiae Phlegyae.

In Apollinis tutela corvum ponunt, sive quod solus contra rerum naturam in mediis ipsis aestivis fervoribus oviparos pullulet foetus; sive quod in horoscopicis libris solus inter omnes aves LXIIII. significationes habeat vocum. Haec est autem fabula. Corvus Apollinis tutela usus, eo sacrificante missus a fonte aquarum puram petitum, vidit arbores complures ficorum immaturas. Eas expectans dum maturescerent, in arbore qua-

(1) Ita cod.

(2) Ita cod.

dam earum consedit. Itaque post aliquot dies coctis ficis, et a corvo pluribus earum comesis, expectans Apollo corvum, vidit cum cratere pleno volare festinantem, pro quo amisso dixit se moratum diu Apollinem: qui coactus mora corvi, alia aqua est usus; et hac ignominia eum affecit, ut quamdiu fici coquerentur, corvus bibere non posset, ideo quod guttur habeat pertusum illis diebus. Histrius autem et complures dixerunt, Coronidem Phlegyae filiam fuisse: hanc autem ex Apolline Aesculapium procreasse. Sed postea Elati (1) filium cum ea concubuisse; quod videtur corvus Apollini nunciasse; qui cum fuerit antea candidus, pro incommodo nuntio eum nigrum fecisse; et Coronidem (2) sagittis confixisse.

116. Apollinis et Daphnes seu lauri.

In Apollinis tutelam laurum adscribunt. Nam scimus Daphnen Ladonis fluminis Arcadiae filiam dilectam ab Apolline, et Terrae miseratione in laurum conversam. Et unde laurus nasci posset nisi de fluvialibus aquis? Et sic poëtae describunt; si laurum dormientibus ad caput posueris, vera somnia esse visuros.

117. Apollinis et Hyacinthi.

Hyacinthum amatum tam a Borea quam ab Apolline dicunt. Qui cum magis Apollinis amore laxaretur, dum exercetur disco, ab irato Borea eodem disco est interemptus, et mutatus in florem nominis.

118. Apollinis et Eridani.

Apollo, qui et sol, cum Clymene nympha rem habens, Phaëthonta, sive Eridanum, dicitur genuisse, qui suscitavit Hippolytum occisum, precatu patris et Dianae. Hic a patre impetrato curru, agitare non potuit: et cum eius errore mundus arderet, fulminatus a Iove in fluvium Italiae cecidit; et tunc a luce ardoris sui Phaëthon appellatus est, et proprium nomen fluvio dedit. Unde mixta haec duo nomina inter solis filium et fluvium invenimus. Postea eius sorores Phaëthusa (3) et Lampetusa, flendo in populos versae sunt.

(1) Cod. *Semealti.*

(2) Cod. non *Coronidem*, sed *sein*; num pro *dein*? Tum vero spectaret res ad corvum.

(3) Cod. *Fletusa.*

Hac ira commotus Apollo fabros sicanos Iovi fulmina facientes interfecit. Quapropter Iuppiter eum divinitate exuit, et a caelo deiecit: qui expulsus boves Admeti regis per IIII. annos pavit super Eurotam fluvium, ubi quam plures habuit filios.

119. Mercurii et Maiae.

Iuppiter iacuit in Cilleo monte cum Maia, et habuit filium Mercurium, quem Iuno ita dilexit, quod propria mamma eum lactavit, et artem medicam insinuavit. Pater vero tradidit ei virgam caduceam; qua si quem ex grossiori parte a capite tangeret, moreretur; quem vero a subtili, viveret. Mercurius quasi medius currens dicitur appellatus, quod sermo currat inter homines medius; unde et velox et errans inducitur. Alae eius in capite et in pedibus significant volucrem ferri per aëra sermonem Nuntium dicunt, quoniam per sermonem omnia cogitata nuntiantur. Ideo autem furti magistrum dicunt, quia sermo animos audientium fallit. Virgam tenet qua serpentes dividit, id est venena: nam bellantes ac dissidentes interpretum oratione sedantur; unde secundum Livium legati pacis caduceatores dicuntur. Sicut enim per feciales bella indicebantur, ita pax per caduceatores fiebat. Hermes autem dicitur graece ἀπὸ τῆς ἑρμηνείας, latine interpres. Qui ob virtutem multarumque artium scientiam Trismegistus, id est ter maximus nominatus est. Cur autem eum capite canino fingunt, haec ratio dicitur, quod inter omnia animalia canis sagacissimum genus et perspicax habeatur.

120. Semeles et filii eius Liberi patris.

Iuppiter cum Semele concubuit, de qua natus est Liber pater. Ad quam cum fulmine veniens, illa crepuit. Unde pater puerum tollens, in femore suo misit: post Maroni nutriendum dedit. Hic Indiam debellavit, et inter deos deputatus est. Itaque cum Semele quatuor sorores appellatae sunt, Ino, Autonoë, Semele, et Agave, quae Agave caput filii violenter abscidit. Hae IIII. sorores Bacchae dictae sunt: et mystice per has, IIII. ebrietatis genera signantur; id est vinolentia, oblivio, libido, insania. Iuno autem suspectam eandem Semelen Cadmi et Hermiones

filiam cum haberet, quod cum Iove concubuisset, in anum conversa, hac fallacia, ut se ab invidia cuiusquam ulcisceretur, hortata est eam, ut tale pignus amoris a Iove peteret, proinde auctoritas ipsius concubitus insignis esset. Quod cum impetravisset; deus instructus tonitribus ac fulminibus domum Semeles ingressus est. Decepta est optatis; tecta et ipsam flamma adussit. Liberum conceptum utero Iuppiter incendio eripuit, ac femore insuit suo. Postea completis mensibus, nymphis quae Nisam montem Indiae perfrequentabant, clam tradidit nutriendum. VII. enim fuerant sorores, eaedem nymphae Dodonidae appellatae; quae a Lycurgo fugatae ad Thetim profugerunt, ut scribit Pherecydes et Asclepiades. Quam ob causam ab Iove eis gratia est relata, quod inter sidera sunt constitutae, quae VII. numero Hyades sunt appellatae. Hinc Liber pater, seu Dionysius, tigribus sedere dicitur, quod omnis vinolentia feritati semper insistat: et Lyaeus dicitur quasi lenitatem praestans. Iuvenis autem pingitur, quia ebrietas numquam matura est.

121. Liberi et Iovis Hammonis.

Liber, seu Dionysius, cum Indos peteret, et per Xerolibyam exercitum duceret fatigatus siti, Iovis sui patris auxilium imploravit: et statim viso ariete, fons secutus est. Unde factum est ab eo deinceps Iovi, Hammoni ab harenis dicto, simulachrum cum capite arietino. Quod ideo fingitur, quia notis (1) eius sunt involuta responsa.

122. Liberi et Tyrrhenorum.

Cum tyrrheni nautae dormientem in litore Liberum patrem invenissent, furtim eum in navim suam rapuerunt. Qui cum esset experrectus in navi, quo duceretur interrogavit. Responderunt illi, quo vellet. Liber ait ad Naxum insulam sibi sacratam. Illi autem alio vela flectere coeperunt. Quamobrem numen iratum, tigres sibi dicatas visibus eorum obiecit; quarum illi terrore perterriti, sese praecipites in fluctus dedere.

123. Liberi patris et Lycurgi regis.

Lycurgus rex Thraciae fuit

(1) Notis arcanis scilicet, vel hieroglyphicis. Codex habet *natis*.

qui, ut fabula habet, dum contempnens Liberum, eius amputat vites, crura sua incidit. Re autem vera abstemius fuit, quos constat acrioris esse naturae; quod etiam a Demosthene dictum est.

124. Minervae.

Minerva dea sapientiae multorum inventrix fuit ingeniorum. Haec graece Ἀθηνᾶ dicitur, apud Latinos autem Minerva, quasi manus artium variae. Ideo autem de capite Iovis dicitur esse nata, quia sensus sapientis, qui invenit omnia, in capite est. Haec et Tritonia dicitur, quia circa Tritonium lacum dicitur apparuisse in virginali aetate. Pallas autem eadem est dicta, vel ab insula Pallene, in qua nutrita est; vel ἀπὸ τοῦ πάλλειν, id est ab hastae incursione; vel quod Pallantem gigantem occidit.

125. Eiusdem et Marsyae.

Minerva eadem ex osse tibias invenit, cum quibus cum in convivio deorum cecinisset, eiusque tumentes buccas dii omnes irrisissent, illa ad Tritoniam paludem pergens, in aqua faciem suam speculata est; et dum turpia adiudicasset buccarum inflamina, tibias iecit. Quibus Marsyas repertis, doctior factus, Apollinem concertaturus de cantibus provocavit; et ambo sibi Midam regem iudicem deligunt: cuius iudicio Marsyas victus poenas pendit, ac suspensus et enudatus, usque ad necem verberibus ab eo est caesus: et tantum sanguinis sui fusum est, ut fons inde nasceretur; cuius Iuvenalis meminit dicens *ceu Marsya victus*. Alii tradunt, quod nymphae, satyrique, ceterique ruris incolae in tantum Marsyam satyrum fletu prosecuti sunt, quod eius cantu carituri essent, ut ex lacrimis eorum flumen creverit, quod Marsyas dicitur. Quidam dicunt, Midam regem non recte iudicasse; et ob id aures ei asininas ab Apolline deputatas. Sed hoc alias.

126. Priapi et Lotus nymphae.

Lotos nympha quaedam fuit, quam cum amatam Priapus insequeretur, illa deorum miseratione in arborem versa est, quae vulgo faba syriaca dicitur. Sed ipse Priapus pulsus est de Lampsaco civitate propter virilis membri magnitudinem. Postea in numerum deo-

rum receptus, numen hortorum esse meruit. De hoc Horatius (1) *fures dextra cohercet - obsceno que ruber proiectus ab inguine palus. - Ast importunas volucres in vertice harundo-terret fixa.* Dicitur autem praeesse hortis, propter eorum fecunditatem. Nam cum alia terra seminalem vim cohercet, horti numquam sine fructibus sunt.

127. Panis figurativa. (2)

Pan deus est rusticus in naturae formatus similitudinem. Unde et Pan dictus est, id est omne. Habet enim cornua radiorum solis et cornuum lunae similia. Rubet eius facies ad aetheris imitationem. In pectore nebridem habet stellatam, ad stellarum imaginem. Inferior eius pars hispida propter arbores, virgulta, feras. Caprinos pedes habet, ut ostendat terrae soliditatem. Fistúlas habet VII. calamorum propter harmoniam caeli, in qua VII. soni sunt. Unde dicit Virgilius *septem discrimina vocum.* Curvam ergo calauropam habet, id est pedum, quia annus intra se recurrit. Hic, quia totius naturae deus est, a poëtis fingitur cum Amore deo luctatus, et ab eo victus, quia amor omnia vincit. Hic ergo amavit Syringam nympham, quam cum insequeretur, illa implorato Terrae auxilio, in calamum versa est; quam Pan ad amoris solatium incidit, et sibi fistulam fecit.

128. Vulcani.

Vulcanus eo quod deformis esset, a parentibus suis, id est Iove et Iunone, spretus est, et in insulam Lemnum praecipitatus, illicque a Sintiis (3) nutritus. Hic cum Iovi fulmina fabricaret, non est admissus ad epulas deorum. Postea cum rogaret patrem suum Iovem, ut idem Minervae coniugium sortiretur, concessum est illi, si concessu ipsius Minervae posset fieri. Illa autem amorem eius spernente, et nimium reluctante, natus est puer, draconteis pedibus, qui appellatus est Erichthonius, quasi de terra et lite procreatus: nam ἔρις est lis, χθὼν terra. Hic ad celandam pedum foeditatem, iunctis equis usus est curru, quo tegeret sui corporis turpitudinem.

(1) Cod. *Statius.* (2) Id est fabula. (3) Cod. *simiis.*

129. Phorci.

Phorcus Thoosae nymphae et Neptuni filius dicitur: ut autem Varro dicit, rex fuit Corsicae et Sardiniae. Qui cum ab Atlante rege navali certamine cum magna exercitus parte fuisset obrutus, finxerunt socii eius eum in deum marinum esse conversum.

130. Trium Gorgonum et Persei.

Phorcus tres habuit filias, Stenon, Euryalen, Medusam, quae uno contuebantur oculo, et contuentes in lapidem convertebant; unde et Gorgones dictae a terrore: γοργώ namque graece terror dicitur. Contra quas missus est Perseus cum crystallino clypeo et harpe, quod est genus falcati teli; et adiutorio Minervae eas interfecit. Re vera tres fuerunt sorores unius pulchritudinis; unde fictum est ut uno intuerentur oculo. Fuerunt autem locupletissimae; unde et Gorgones, quasi georgicae, id est quasi terrae cultrices: γῆ enim graece, latine terra; γεωργία, dicitur cultura. Mortuo patre, Medusa maior filia in regnum successit, quam Perseus rex Asiae interfecit, et eius regnum abstulit. Veritas tamen hoc modo se habet. Gorgon terror interpretatur, Stenon debilitas, Euryale lata profunditas, Medusa amentia vel oblivio. Haec autem omnia in hominibus terrorem operantur. Perseus autem in figura virtutis ponitur, qui Gorgonem auxilio Minervae interfecit; quia virtus auxilio sapientiae omnes vincit terrores. De sanguine autem Gorgonis natus est Pegasus, qui fama interpretatur; et pede suo fontem Castaliae sive pegaseum produxit; quia virtus omnia superans, bonam sibi adquirit famam. Finguntur autem poëtae de illo potare fonte, quia poëticis figmentis maxime fama iuvatur. Notandum est vero quod Pegasus equus fuit Neptuni.

131. Medusae gorgonis.

Medusa gorgo cum propter pulchritudinem a pluribus peteretur, coniugium Neptuni effugere non potuit: quae quoniam in templo Minervae cum eo rem habuit, propter religionem loci, quem inquinavit, crines eius ab eadem in serpentes sunt mutati; ut cum petita in coniugium a pluribus procis esset, obiecta deformi-

tate obvios in fugam verteret.

132. Trium Gratiarum.

Iuppiter tres filias habuisse legitur cum Iunone, famulas Veneris; quarum nomina sunt Pasithea, Aegiale, Euphrosyne. Et quia blandae erant et mites, ideo Gratiae vocabantur.

133. Lemniadum et Hypsipyles.

Lemniades cum diis omnibus decimas frugum annis singulis solverent, solam Venerem praetermittendam esse dixerunt: quae irata his odorem immisit hircinum: quas mariti exsecrantes, deserta Lemno odio coniugum, Thracas petiverunt, eorumque filias sibi ascivere coniugio. Quod ubi Lemnianibus compertum est, stimulante Venere, in omne genus virile coniurant; remeantesque ex Thracia viros omnes interemerunt. Inter quas Hypsipyle patri Thoanti sola subvenit; uti non solum parceret, verum etiam fugientem prosequeretur ad litus. Tunc Thoanti Liber occurrit, eumque ad insulam Chion prospera navigatione perduxit. Lemnon argonautae venerunt, quos Lemniades hospitio suscipientes, cum his nuptias iunxerunt. Hypsipyle ex Iasone filios procreavit Eunium et Thoantem. Cum plurimis diebus detenti essent, ab Hercule obiurgati discesserunt. Lemniades autem postquam intellexerunt Hypsipylen patrem suum servasse, interficere eam conatae sunt. Illa dum fugit, a praedonibus est capta, et Nemeam deportata, et Lycurgo regionis eius regi in servitutem distracta.

134. Danai et Aegypti.

Danaus Beli filius ex pluribus coniugibus quinquaginta filias habuit; totidemque frater eius Aegyptus filios; qui Danaum fratrem, ut filias filiis suis in matrimonium copularet, postulavit. Danaus, responso accepto a diis quod generi sui manibus interiret, Argos profectus est, et primus dicitur navim fecisse, a cuius nomine Argo dicta est navis. Aegyptus mittit filios suos ad persequendum fratrem; hisque praecepit ut aut Danaum occiderent, aut domum non redirent; ut Agenor filio Cadmo imperaverat. Qui postquam Argos venerunt, coeperunt patruum obpugnare. Danaus postquam vidit se non posse resistere, filias suas eis

uxores spopondit; quae patris iussu in nocte viros suos universae interfecerunt; praeter Clytemnestram, quae sola Lynceo viro suo pepercit. Ob hoc scelus Danai filiae apud inferos hac dicuntur poena dampnatae, ut aquam in dolium pertusum mittant.

135. Historia Dardani, et origo Troianorum.

Dardanus et Iasius fratres fuerunt, Electrae, filiae Atlantis, filii; sed Dardanus de Iove, Iasius de Corintho procreatus est, a cuius nomine mons et oppidum nomen accepit. Postea Iasium dicitur Dardanus occidisse. Idem Dardanus ab Italiae regione Tuscia ex responso locum mutans per Thraciam Samum delatus est, quam Samothraciam nominavit. Et hinc ad Phrygiam devenit, quam Dardaniam a suo nomine nominavit: ex quo natus est Erichthonius, qui in istis locis regnavit. Ex Erichthonio Tros, qui iustitia et pietate laudabilis fuit: isque ut memoriam sui nominis faceret, Erichthoniam Troiam nominavit: qui etiam Tros filios habuit Ilum Assaracumque. Ille, quia maior natu erat, regnavit; atque Troiam de suo nomine Ilium nominavit. Assaracus a primatu recessit. Ilus Laomedontem filium habuit. Ex Laomedonte primus Priamus natus est. Assaracus Capyn genuit, ex quo Anchises editus est; Anchisesque Aeneam procreavit.

13 . Laomedontis, Herculis, et Hesionae.

Laomedon rex fuit Troianorum, pater Priami, qui petiit Neptunum et Apollinem ut aedificarent Troiam, promissa mercede. Quam cum ipsi aedificassent, mentitus est munera. Unde indignatus Apollo pestilentiam eis immisit, Neptunus cetum maximum. Super quibus dum consuleretur Apollo, respondit contraria dicens, omnes filias eius ceto esse opponendas, qui totam civitatem devastabat. Tunc superveniens Hercules, dum Colchos peteret, Hesionam filiam ipsius petiit in coniugium, quam ille ei promisit, si a ceto posset eam liberare. Hercules, interfecto ceto, coniugem sibi promissam petiit; sed ille mentitus est. Unde indignatus Hercules Troiae muros destruxit, et Hesionam cuidam socio suo Telamoni dedit; ex qua natus

est Teucer. Nam Aiacem ex alia constat esse natum. Tunc Hercules Priamum redemptum a sociis in paterno regno locavit.

137. Acestae et Hippotae.

Laomedon praenotatus rex, aedificata sibi a Neptuno et Apolline Troia, dum promissis eos fraudasset, Neptunus iratus cetos grandes urbi immisit: pro quibus consultus Apollo respondit obiciendas nobiles puellas beluae. Quod cum fieret, timens Hippotes quidam nobilis filiae Acestae; cum Laomedontis regis filia iam esset, orta seditione, religata, impositam eam navi misit quo fors tulisset. Haec ad Siciliam delata, ab Acrisio fluvio converso in canem vel in ursum (1), compressa, Acesten edidit: qui ex matris nomine Troianis civitatem condidit, quae hodie Acesta nominatur.

138. Teucri.

Teucer cum, Troia spoliata, sine fratre esset reversus, qui se furore propter arma perdita Achillis interemerat, Salamine pulsus, Sidonem venit ex quo Dido cuncta cognovit (2). Is Teucer, quod auxilium non dederit fratri suo interfecto, ut quidam volunt, apud Troiam; et quod ossa eius in patriam non detulerit, et filium eius parvulum secum non adduxerit, credebatur eum occidisse, ne coheres eius esset; actus a patre in exilium, Belum phoenicium regem adiit, qui Cyprum insulam armis subegerat. Ibi Teucer longo bello urbem condidit, quam Salaminam nomine patriae vocavit. Hic Teucer cum hostibus Danais fuit. Alius est Teucer, a quo Troiani Teucri dicuntur, qui post Dardani obitum Troiae muros exstruxit et ampliavit. Aiax autem et Achilles patrueles fuerunt, quoniam Telamon et Peleus fuerunt fratres, Aeaci filii.

139. Tithoni et Aurorae.

Tithonus fuit frater Laomedontis regis Troianorum; qui cum adamatus fuisset ab Aurora, petiit ab ea longitudinem vitae: unde tamdiu vixit, donec prae nimia senectute versus est in cicadam. Hic filium

(1) Huc fortasse respiciens Virgilius aiebat de Aceste Aen. V. 37: *horridus in iaculis et pelle libystidis ursae.* (2) Aen. I. 619.

suum Memnonem ex ipsa progenitum ad Troiae misit auxilia. Niger autem dictus et aethiops, quia ubi prima surgit aurora, dubia lux est. Huius apud Troiam extincti et sepulti tumulum aves annuo volatu conventu officiose celebrant.

140. Pyrrhi et Heleni.

Achilles, ut in historia legimus, percussus a Paride sagitta in templo Apollinis thymbraei, moriens petiit ut evicta Troia, ad eius sepulchrum Polyxena immolaretur: quod filius eius Pyrrhus, quem ex Deidamia habuit, implevit. Postmodum in patria, in numinis Apollinis insultationem in templo eius delphico aras patri constituit, et illic ei coepit sacrificare. Hic Pyrrhus dum ab Oreste, cuius sponsam Hermionem rapere voluerat, occisus iam exspiraret, praecepit ut Andromache sua coniux Heleno daretur; quem quidem captivum a Troia duxerat, sed in multis ab eodem Heleno fideliter erat praemonitus et cautus redditus: unde hoc beneficium ei reddidit.

141. Diomedis.

Diomedes, qui et Tydides, postquam ira Veneris a se vulneratae, dum Aeneam filium suum in certamine nube interposita liberasset ab eius manibus, uxorem apud Argos turpiter vivere resciens, noluit reverti, sed tenuit partem Apuliae: et edomita omni montis Gargani multitudine, in eodem tractu civitates plures condidit. Nam et Beneventum et Argos Hippium ipse condidit, et Arpos, quae et Argyrippa dicitur: ad quam Venulus argivus de Tiburte mittitur, non ad Arpinum, quam constat esse Campaniae. Unde est illud: *praedam Tiburtum ex agmine raptam* (1) *portat*.

142. De Diomede et palladio.

Diomedes cum multis casibus affligeretur, palladium, quod apud ipsum erat, Troianis ab oraculo iussus est reddere. Quod cum vellet implere, Aeneam invenit sacrificantem: qui ne sacrificii ordinem rumperet, palladium Nautes accepit. Unde Nautarum familia Minervae sacra servabat.

(1) Aen. XI. 757. *Tarcho* pro *raptam*.

143. Sociorum Diomedis.

Diomedis socios constat in aves esse conversos post ducis sui interitum, quem extinctum impatienter dolebant. Eae aves hodieque latine diomedeae vocantur. Graeci herodios dixerunt. Habitant autem insulam Electridem sive Febram, quae est haud longe a Calabria in conspectu tarentinae civitatis (1). Quin et de his avibus dicitur, quod graecis navibus laetae occurrant, latinas vehementer fugiant, memores originis suae.

144. De Euboea insula et Nauplo Palamedis patre.

Euboea insula est, in qua mons Caphareus, circa quem Graeci periere naufragio; quia Nauplus Palamedis pater dolens filium suum factione mortuum, cum vidisset Graecos tempestate laborare, montem Caphareum ascendit, et elata facula signum dedit vicini portus. Quare decepti sunt Graeci, et inter asperrimos scopulos naufragium pertulerunt.

145. De alia Euboea et Cumis civitate.

Euboea item insula est, de cuius civitate Chalcide profecti sunt ad novas sedes quaerendas: et haud longe a Baiis (qui locus a socio Ulixis Baio illic sepulto nomen accepit) invenerunt vacuum litus: ubi visa muliere gravida, civitatem condiderunt; quae res fecundam ostendebat rem publicam; et eam Cumas vocarunt, sive a praegnante, sive ab undis. (2)

146. Meleagri et Oenei.

Oeneus, pater Tydei et Meleagri, Parthaonis filius, rex Aetoliae, cuius civitas est Calydon nobilissima. Hic summam potestatem regni sui turbavit negligentia sacrorum. Annua siquidem vota pro imperii fructibus celebrans, numen Dianae contempsit: propter cuius nimiam indignationem oppressus est; ut videretur omnes placaturus, si illam solam adorasset. Ea aprum summae magnitudinis regioni immisit; qui vastator Calydoniae terrae ab urbe gentis est appellatus. Cuius Oeneus feritate fractus, edictum tale proposuit, ut dimidiam regni partem caperet, qui monstrum interemisset. Meleagri virtus periculum non expavit. Siquidem ipse eius filius undique iuventutem collectam ad

(1) Servius ad Aen. XI. 271.

(2) Κῦμα graece *foetus uteri* est, itemque *unda*.

illam novi generis expeditionem vocavit. Inter quos Atalante convenit Iasii filia, summa venatrix; quae in saltibus prima omnium praedictum aprum sagitta percussit. Postea Meleager venientem in se feram excepit interemitque: et gratus adversus puellam, quae inter viros successu virtutis enituerat, pellem monstri illius cum capite ad laudis illius testimonium ei dedit. Sed munus peractum fortitudine, invidia perdidit. Plexippus namque et Agenor Meleagri avunculi indignati sunt, sibi praelatam fuisse virginem, et eam dono spoliaverunt. Qua contentione fata sibi maturaverunt. Etenim indignatus Meleager, consanguinitate calcata, matris suae fratrem Plexippum occidit, sibique matris affectum abstulit. Althea siquidem germanorum ultione saeviit. Nam titionem quem occultum habuit, quia, cum nasceretur Meleager, in regia subito fortis et ut iuvenis apparuerat, vaticinatum erat quod tamdiu viveret, quoadusque servatus esset: quem mater ignibus mersit, eumque cum filii nece satis extinxit. Quae postquam admissum facinus agnovit, laqueo vitam finivit.

147. De Clytemnestra et Oreste filio eius.

Clytemnestra fuit uxor Agamemnonis, qui cum reversus esset de bello troiano, interfectus est per Aegisthum adulterum. Nam cum ingressus fuisset domum suam, obtulit ei Clytemnestra vestem sine capicio; quam cum vellet induere et capicium invenire non posset, ab Aegistho adultero occisus est; quem postea simul cum matre Orestes interfecit; unde in amentiam versus est. Hic namque Orestes Agamemnonis et Clytemnestrae filius, quia optimus tragoedus fuit, in scenis celebratus, cum matrem et Aegisthum occidisset, insanivit: qui socii Pyladis admonitu, ad evitandas furias templum Apollinis ingressus, cum vellet exire, invaserunt eum furiae. Hinc est *ultricesque sedent in limine dirae*.

148. Europae et Iovis.

Europa fuit filia regis Graecorum (1) Agenoris, quae dum colligeret flores in pratis secundum consuetudinem puellarum, Iuppiter in formam speciosi tauri conversus ei vim intulit hoc modo. Cum Mercurius iussu

(1) Immo *Tyriorum*.

patris in Phoenicem transgressus esset ut armenta illius regionis ad litus compelleret, Iuppiter in taurum conversus est: cumque se iumentis Agenoris regis immiscuisset, et in amorem sui spatiantis in harena virgines coëgisset, ac paulatim singulis alludens, novissime Agenoris filiam, cuius in amorem compulsus averterat figuram, insidentem sibi tergo in insulam Cretam detulit, ibique nuptiis eius fruitus est.

149. Agenoris et Cadmi filii eius.

Agenor, rapta filia Europa, fratres eius ad requirendam sororem misit, Cadmum, Cilicem, Phoenicem; ita ut nisi eam reperissent ad se non reverterentur in patriam. Cilix diversas petiit regiones: novissime constituit (1) Ciliciam; nec minus Phoenix a suo nomine Phoenicen. Cadmus desperata spe visendi parentis, Apollinis oraculum ingreditur sciscitans, in quibus partibus orbis consisteret. Accepta itaque sorte, ut vaccam a grege secretam, quae lunae signum in latere haberet, ageret; et ubi fessa procubuisset, ibi urbem statueret; parentis praecepto in eam terram devenit, quae postea Boeotia dicta est. Hic cum ad fontem Martis socios aquatum misisset, et ipse post illos venisset, invenit eos a dracone consumptos. Quod ubi vidit, serpentem interemit, et dentes eius evulsos sevit: ex quibus multitudo armatorum gignitur; quae inter se domestico bello confligens concidit: ita ut ex ea multitudine quinque tantum viri relinquerentur, qui a Minervae voluntate condendae urbi Thebarum Cadmo socii additi sunt. Quorum nomina sunt haec: Echion, Idaeus, Chthonius (2), Pelorus, Hyperbion(3).

150. Cadmi et Hermionae.

Cadmus Agenoris filius postquam inspectator suarum calamitatum fuerat in exitu nepotum, perosus Thebarum sedes, cum Hermiona Veneris et Martis filia, coniuge sua, in illyricos sinus profugit. Ibi a diis petita venia, ut in draconis speciem converteretur, qui initio mali causa fuit; vota sunt impleta, et in serpentes ambo versi sunt.

(1) Ita cod. (2) Cod. *Ciominus.* (3) Apollodorus III. 4. Ὑπερήνωρ.

151. De monili Hermionae.

Hermione, quae ex Martis et Veneris adulterio nata est, cum praedicto Cadmo iungeretur matrimonio, aureum monile Vulcani accepit dono, huiusmodi venenis infectum, ut necesse esset hoc aurum gestanti aerumpnarum molibus obprimi. Quantis enim veneficiis id ipsum monile secundum fabulas infectum fuerit, Statius evidentissime describit. Enimvero Hermiona et Cadmus vir eius in dracones sunt conversi. Deinde illud accepit Agave, quae in furorem versa filium suum Pentheum trucidavit. Deinde Semele, quae Iunone seducente, fulminata est a Iove. Deinde Iocasta uxor Laii, quae cum filio suo Oedipo rem habens, inde filios et filias procreavit. Postea Argia Adrasti filia regis, uxor Polinicis, quae thebanum bellum fieri persuasit. Ultimo tamen Eriphila uxor Amphiarai vatis accepit, quae maritum ad bellum ire nolentem prodidit, et paene invitum ire coëgit.

152. Eteoclis, et Polinicis, et Amphiarai.

Eteocles et Polinices fratres thebani regnum partiti hoc pepigere foedus, ut unus uno anno regnum haberet, alter patria exiret; usque dum completo anno, regnum postea haberet. In primo igitur anno Polinices minor frater dimittens regnum, et post annum illud repetens, a fratre ipsi est negatum. Proinde exul ad Adrastum regem Argivorum se contulit, ibique sub eo viriliter militans, eius filiam Argiam in coniugem accepit. Postea vero cum frater sibi reverso regnum negaret, bellum statuit: ubi fatatum erat, quod si Amphiaraus sacerdos in bello terra eum glutiente periret, Polinices victor esset. Amphiaraus autem mortem timens, in domo latuit. Quare Eriphila uxor eius, accepto monili ab Argia uxore Polinicis, quod Vulcanus Hermionae privignae suae fabricavit, eum prodidit. Postea a Polinice ductus ad bellum, terra deglutiente, ad inferos vivus cum curru suo devectus est. Alcmaeon filius eius volens ulcisci patrem, interfecit matrem, ut Orestes.

153. Apollinis, et Sibyllae.

Sibyllam Apollo pio amore dilexit, et ei poscendi quae

vellet arbitrium obtulit. Illa harenam manibus hausit, et tam longam vitam poposcit. Cui Apollo id posse fieri respondit, si Erythraeam, in qua habitabat, insulam relinqueret, et eam numquam videret. Profecta igitur, Cumas tenuit, et illic corporis viribus defecta, vitam in sola voce retinuit. Quod cum cives eius cognovissent (sive invidia, sive miseratione commoti, incertum est) ei epistolam miserunt creta antiquo more signatam. Qua visa terra, quia erat de eius insula, in mortem est soluta. Unde nonnulli hanc esse dicunt, quae romana fata conscripsit: quia incenso templo Apollinis, inde Romani allati sunt libri, unde haec fuerat.

154. Caenidos nunc viri, nunc feminae, et Neptuni.

Caenis virgo fuit, quae a Neptuno pro stupro praemium sexus mutationem meruit. Fuit etiam invulnerabilis. Sed pugnando pro Lapythis contra centauros, crebris ictibus fustium paullatim fixus in terra est. Post mortem tamen in sexum rediit. Hoc autem ostendit dictum illud platonicum vel aristotelicum, animas per metempsychosin, id est permutationem, sexum plerumque mutare. (1)

(1) Ethnicorum hic error fuit.

155. Tarpeiae.

Tarpeia sedes dicta est a Tarpeia virgine. Cum enim Romulus contra Sabinos bella tractaret, et Tarpeio cuidam dedisset arcem tuendam; filia eius Tarpeia aquatum profecta, in hostes incidit. Quam cum hortarentur ad proditionem, illa pro praemio poposcit ornatum manuum sinistrarum, id est armillas. Facta itaque proditione arcis, hostes ingeniosa morte promissa solverunt. Nam scuta, id est sinistrarum ornatum, super illam iacientes, eam luce privarunt: quae illic sepulta, Tarpeiae sedi nomen imposuit.

156. Niobae et filiorum.

Niobe Tantali filia, uxor Amphionis, ex Sipylo Lydiae orta; quae ex Amphione VII. filios, et VII. filias habuit, id est XIIII; quorum nomina sunt haec: Archemorus, Antagorus, Tantalus, Phaedimus, Sipylus, Xenarchus, Epinitus. Item filiae Asticratia, Pelopia, Cheloris, Cleodoxe,

Ogyge, Phegia, Neaera. Quorum numerositate cum se iactaret Niobe, et diceret: si Latona ideo colitur, quia gemino natorum pignore seu foedere viget, quanto magis ego digna sum veneratione, quae XIIII. filios genui! ab Apolline et Diana, quae et Trivia, sagittis ipsa et maritus et omnes filii sunt interfecti. Unde Iuvenalis: *Parce, precor, Paean; et tu depone sagittas; — Nil pueri faciunt, ipsam configite matrem; — Amphion clamat, sed Paean contrahit arcum.*

157. Acrisii et Danae.

Acrisius rex Argivorum filiam nomine Danaën habuit mirae elegantiae. ex cuius prole cum se oraculo perire posse cognovisset, aeneam turrim fecit, et filiam suam intra clausit, crebris excubiis eam custodiri praecipiens. Tunc in aureum Iuppiter imbrem mutatus, cum ea rem habuit, per tectum dilapsus in gremium virginis: ex quo connubio Perseus dicitur esse natus. Unde Terentius: *deum clanculum venisse per impluvium; factum fucum mulieri.* Ideo autem in aureum imbrem mutatus dicitur, quia auro custodes corrupit, et sic cum ea cubitavit. Cum pater ipsius eam gravidam esse comperisset, navi imposuit ut iret quo fors tulisset. Deorum autem miseratione ad loca tuta, scilicet ad Italiam delata, inventa est a piscatore Perseo; et illac enixa puerum, Perseum nominavit. Oblata est autem regi provinciae illius, qui eam sibi fecit uxorem, cum qua etiam condidit Ardeam; a quibus Turnum originem volunt ducere. Iuppiter Perseum cuidam regi alendum commisit: quod Iuno dolens, nefandis odiis persequi coepit eum, ac regem istigavit ut eum aliquo modo perderet: qui misit eum ad diversa monstra perimenda, uti Chimaeram, et Gorgonem, et Medusam.

158. Laodamiae.

Laodamia uxor Protesilai fuit; quae cum maritum in bello troiano perisse cognovisset, optavit ut umbram eius videret: qua re concessa, non deserens umbram, in amplexibus eius periit.

159. Phyllidis et Demophoontis.

Phyllis regina Thracum

fuit. Haec Demophoontem Thesei filium, regem Atheniensium, redeuntem de troiano proelio dilexit, et in coniugium suum rogavit. Ille ait se prius rem suam ordinaturum, et sic ad eius nuptias reversurum. Profectus itaque, cum tardaret, Phyllis amoris impatientia et doloris impulsu, quod se spretam credebat, laqueo vitam finivit, et conversa est in arborem amygdalum sine foliis. Postea reversus Demophoon, cognita re, eius amplexus est truncum: qui, velut sponsi adventum sentiret, folia emisit: unde et phylira sunt dicta a Phyllide, quae antea petala dicebantur.

160. Alconis.

Alcon fuit cretensis sagittarius optimus, cuius filium cum draco invasisset, tanta arte sagittam direxit, ut ea currens in serpentis defigeret se corpore, nec in filium transiret. Unde laudes meruit.

161. Codri.

Codrus rex fuit Atheniensium, qui orto bello inter Laconas et Athenienses, cum oraculum respondisset, illos posse vincere, quorum dux perisset, habitu humili profectus est ad hostium vicina tentoria, et illic iurgio eos in suam caedem instigavit, et satis fecit oraculo.

162. Pirithoi et Martis.

Pirithous Lapitharum rex cum uxorem duceret, vicinos populos Centauros, et sibi cognatos, et deos omnes, excepto Marte, ad convivium vocavit. Unde iratum numen immisit furorem, ut Centauri et Lapithae in bella venirent. Unde Virgilius: *Mars gentem immanem perdere voluit Lapitharum* (1). Centauri autem Ixionis et nubis filii sunt: quae nubes ipsi a Iunone in sui forma est obposita.

163. Thessalorum.

Pelethronium oppidum est Thessaliae, ubi primum domandorum equorum repertus est usus. Nam cum quidam Thessalus rex, bubus oestro exagitatis, satellites suos ad eos revocandos ire iussisset, illique casu non sufficerent, ascenderunt equos, et eorum velocita-

(1) Aen. VII, 305. *Lapithum valuit.*

te boves secuti, eos stimulis ad tecta revocarunt. Sed hi visi aut cum irent velociter, aut cum eorum equi circa flumen Peneum potarent capitibus inclinatis, locum fabulae dederunt, ut centauri esse crederentur.

164. Phoenissae sacerdotis.

Phoenissa Dryope sacerdos erat Liberi patris, quae furtim gravida facta, dum taurum immolandum ad aram cornibus protrahit, oneris oblita, propter nimiam eius lassitudinem, infans coactus excidit de vulva.

165. Sisyphi.

Sisyphus ob hoc tali poena multatus, quia Aeginam Aesopi filiam Iuppiter amavit; eamque custodi patris clam surripuit; et factum Sisyphus confessus est, quod ille humana levitate patri quaerenti prodidit: unde saxum sine fine contra montem rotare dicitur. Aliter. - Sisyphus est qui apud inferos lapidem grandem volvit, quia multos ingenti saxo necavit.

166. Arethusae et Alphaei.

Arethusa nympha legitur, venatione expleta, se lavare in Alphaeo flumine: ex quo cum adamata fuisset, et libentem fugisset, deorum miseratione in fontem versa, secretis meatibus ad Siciliam fluxit: quam dicitur Alphaeus usque ad Siciliam persequi.

167. Scyronis.

Scyron alto residens saxo transeuntes coegisse fertur ut sibi pedes lavarent: quod dum facerent, eos ex improviso in praecipitium dedit.

168. De Crotopo et Choroebo.

Crotopus rex fuit Argivorum, cuius filiam Apollo vitiavit; quod pater indignans filiam interemit, quia Vestae sacerdos fuerat, et in virginitate semper perdurare debuit. In cuius ultionem Apollo horribile monstrum misit; quod Choroebus invenis quidam fortissimus occidit. Et hanc historiam Statius decentissime scribit. Ipsum autem monstrum lamia vocabatur. Lamiae sunt enim fossae camporum pluviis plenae, vel voragines fluminum: unde ipsa ferocissima bestia lamia dicebatur.

169. Sphyngis.

Sphynx quoddam monstrum fuerat, quod in scopulo residens praetereuntibus problema proposuit; et persolvere non valentes, unguibus et dentibus dilaniavit. Ad quod Oedipus veniens, emblema eius enodavit, et ipsum occidit.

170. De Athracia mago.

Athracias fuit Thessaliae pater et Hypocatiae, quam Pirithous duxit uxorem. Hic primus artem magicam apud Thracias constituit.

171. Lycorni fluvii.

Lycornus quidam fluvius, qui et Evenus dicitur, iuxta quem Nessus est interfectus ab Hercule rem coniugii faciens cum Deianira uxore Herculis. Quare ipse Hercules quandam tunicam induit cruore Nessi centauri perunctam, unde ipse perpessus est intolerabile incendium corporis.

172. De Minoë.

Minos cretensis, cui ad gloriam et titulum sola natalium sufficeret claritas, mentis placiditate meruit, ut illum plus moribus, quam generis auctoritate, mirentur homines. Fuit enim rex Cretae ita vita clemens, ut quod est mirum, gauderent eum dominum, quibus imperabat, habuisse. Defunctus deinde, quantum mansuetudo mereatur, *patuit*. Nec fato quidem honore privatus est. Nam dicitur apud manes de supremo exitu iudicare mortalium. Veteres enim Graeci, ut impios crudelesque poenas apud inferos luere, sic bonum quemque adeptum bonae vitae praemia post mortem esse dixerunt. Quod bonitatis est exemplum; quia Minos se non ut regem aut tyrannum, sed tamquam unum gessit de plebe: quae laus summa est.

173. De Centaurica.

Centaurica, quam Orestes de Scythia transtulit, humano sanguine placari consueverat. Cuius cum simulachrum in Laconiam delatum esset, ne quod piaculum nasceretur intermissione soliti sacrificii, neve crudelitati Graeciae populus obediret; inventum est ut inter se impuberes pueri de sustinendis verberibus contenderent, ac se in hac patientia (1) pro-

(1) Cod. *penitentia*.

vocarent: et super aram Dianae impositi flagellis verberabantur tamdiu, donec ex humano corpore sanguis flueret, qui instar sacrificii esset.

174. Atalantae et Meleagri.

Atalante, Iasii regis filia, fugiens cuiusdam concubitum, in venando facta est comes Dianae. A Meleagro per vim comprèssa puerum edidit, cuius conceptum, quia diu sub virginitate celavit, Parthenopeum vocavit.

175. Quare columba dilecta sit Veneri.

Legimus Cupidinem deum et Venerem causa voluptatis in quosdam nitentes descendere campos, lascivaque contentione certare, quis eorum plus florum colligeret. Quare Cupido velocitate advectus pennarum magis acquisisse dicitur. Sed Peristera nympha quaedam subito accurrens adiuvando Venerem, colligendoque flores, Venerem potentiorem Cupidine fecit. Unde Cupido deus indignatus, sibi gloriae palma ablata, ipsam nympham mutavit in columbam: quare etiam graece περιστερά dicitur. Proinde columba in tutela Veneris esse dicitur.

176. Iovis et Iunonis et Vulcani.

Iuppiter et Iuno voluerunt intimare suam divinitatem; et genuerunt παραδόξως, Iuppiter de sua barba Minervam, Iuno de suo femore Vulcanum progenuit. Is deformior factus, ideoque praecipitatus est a caelo. Sed miseratione Plutonis praepositus est cyclopibus, qui faciunt Iovi flumina. Catax tamen permansit. Cum autem adolevisset, cum consilio Plutonis fecit sellam auream, ut posset agnoscere parentem: in qua sedens Iuno risit; unde cognovit suam matrem esse. (1)

177. De templo Iunonis.

Templum Iunonis fuit, in quo mensam Hercules, et Diana lectum habuit; ubi portabantur pueri, ut de ipsa mensa ederent, et inde acciperent fortitudinem: et in lecto Dianae dormirent, ut omnibus amabiles fierent, et illorum generatio succresceret.

178. Stygis et Victoriae.

Styx palus est quaedam apud inferos, de qua legimus

(1) Poëta: *incipe parve puer risu cognoscere matrem.*

hoc: *dii cuius iurare timent et fallere numen*. Quod inter fabulas ideo est, quia dicitur Victoria Stygis filia bello gigantum Iovi favisse: pro cuius remuneratione Iuppiter tribuit, ut dii iurantes per eius matrem, non audeant fallere. Ratio autem haec est. Styx maerorem significat; unde et Styx dicta est a tristitia: dii autem laeti sunt semper et immortales: ergo maerorem non sentiunt, iurantque per rem suae naturae contrariam. In Stygem Thetis Achillem mersit, eius mortem timens, eo quod natus mortali patre esset; et totum, praeter plantam, impenetrabilem fecit.

179. Antigonae.

Antigone Laomedontis filia decora formam suam Iunoni praetulit. Quare irata Iuno crines eius in angues mutavit. Quae dum lavaretur, deorum miseratione in ciconiam versa est; ob quam causam ut avis infesta narratur.

180. Apollinis et Cassandrae.

Cum Apollo Cassandram filiam Priami adamaret, *constituit* ut secum ea conditione rem coniugii haberet, ut illi scientiam divinandi concederet. Quae cum sibi promitteret quod voluit, illi scientiam divinandi concessit. Postea Apollo spe promissi amoris, concessa divinatione, frustratus, fidem vera dicenti sustulit.

181. Minervae Graecis iratae.

Fabula hoc habet. Propter stuprum Cassandrae, quam Aiax filius Oilei unus de ducibus Graecorum in templo Minervae vitiavit, Graecis iratam Minervam; vel quia ei victores superbia sacrificare noluerunt. Unde eos redeuntes gravissima tempestate fatigatos per diversa dispersit. Horatius: *cum Pallas usto vertit iram ab Ilio*. Revera autem constat, Graecos tempestate laborasse aequinoctio vernali: quoniam manubiae minervales, id est fulmina, tempestates gravissimas commovent. Ut enim gemini, Apollinis et Herculis esse dicuntur, sic Minervae aries esse cognoscitur.

182. Pici et Pomonae.

Picum amavit Pomona pomorum dea, et eius volentis est sortita coniugium. Postea Circe cum eum amaret et sper-

neretur, irata eum in picum martium convertit. Nam altera est pica. Hoc autem ideo fingitur, quia augur fuit, et domi picum habuit, per quem futura noscebat; quod libri pontificales indicant. Bene autem poëta (1) ei lituum dedit, quod est augurum proprium.

183. Astrei et Aurorae.

Zephyri venti sunt, iuxta Graecorum voluntatem, nati ex Astreo et Aurora : unde Titanes duce Atlante originem trahunt. Quos Iuno causa Epaphi ex Iove nati, contra Iovem excitavit arma sustollere; unde victi poenas dedere, adiuvantibus diis. Et Atlanti caeli onus imposuit. Unde Virgilius: *tantane vos generis tenuit fiducia vestri?* Hi autem appellantur diversis nominibus tam a Graecis quam a nobis. Illi zephyrum, nos austrum dicimus. Nos aquilonem, illi boream vocant. Illi eurum, nos africum dicimus. Virgilius: *dilapsus calor, atque in ventos vita recessit.*

184. Ganymedis.

Ganymedes filius Troili, filii Priami, cum prima forma ceteris Troianis praeferretur, et assiduis venationibus in Idae silva exerceretur, ab armigero Iovis, scilicet aquila, quae quondam illi fulmina offerebat, in caelum raptus est, et factus est pincerna deorum; quod officium prius occupaverat Hebe filia Minois, filii Iovis. Vel aliter. - Iuppiter ne infamiam virentis (2), id est masculini, concubitus subiret, versus in aquilam ex Ida monte Ganymedem rapuit, et fecit eum pincernam in caelo.

185. Lyriopae et Narcyssi.

Lyriope nympha ex amne Cephiso procreavit Narcyssum, cui Tiresias omnia prospera pollicitus est, si pulchritudinis suae nullam habuisset notitiam. Hunc igitur cum Echo diligeret, nullam viam potiendi inveniret, curâ iuvenis quem extremis vocibus persequeretur fugientem, extabuit; eiusque corporis reliquiae in lapidem versae sunt. Quod ei accidit Iunonis ira, quia garrulitate sua eam saepe est morata, ne Iuppiter in montibus, dum persequeretur nymphas, deprehendi posset. Fertur Echo filia Iu-

(1) Aen. VII. 186. Cod. *supra* pro *poëta*.

(2) Ita cod.

nonis, et ob deformitatem in montibus esse abscondita, ne quid eius praeter vocem inspici posset, quae tamen post obitum audita. Narcyssum autem supra dictum ob nimiam crudelitatem, quam in Echo exhibebat, Nemesis, id est fortuna ultrix fastidientium, in amorem sui pertulit, ut non minori flamma ac illa exureretur. Qui cum assidua venatione fatigatus iuxta fontem in opaco procubuisset, et hauriens aquam similitudinem sui conspexisset, et diutius ibidem moraretur, novissime extabuit, ita ut vita privaretur. Ex cuius reliquiis flos extitit quem Naiades nymphae flentes casum fratris, Narcyssi nomine notarunt.

186. Sirenum et Proserpinae.

Sirenes Acheloi fluvii et Melpomenes musae filiae, cum Proserpinam raptam requirerent, et eam minime invenissent, versae sunt in volucres, ut non tantum in terris, sed in mari, requisitam persequi possent. Novissime devenerunt ad petram Martis, quae imminebat proximo pelago. Harum itaque fatum fuit, ut quamdiu earum vox audita esset mortalibus, manerent incolumes. Forte Ulixes monitu Circes filiae solis praetervectus est: tum se praecipitaverunt.

187. Latonae et lyciorum rusticorum.

Latona Coei gigantis filia, cum Iunonis ira ob adulterium, ex Iove conceptos Apollinem et Dianam parere non posset, nullaque errantem eam regio susciperet; novissime venit in Lyciam: et cum ardore aestivo sitim sedare vellet, ab his qui iuncum legebant secus litus, prohibita est accedere. Quam ob rem ira accensa, petit a diis, ut numquam stagno accolae carerent. Auditis precibus, Iuppiter agricolas in speciem ranarum convertit.

188. Medeae, et Iasonis, et Aesonis, et nutricium Liberi patris.

Iason postquam Medeam in Graeciam duxit, promisso sibi coniugio copulavit, multis rebus expertus ingenium eius, petit ut parentem Aesonem in adulescentiam perduceret. [At illa nondum amore deposito, quem in eum habuit, nihil denegando ei, ahenum constituit, herbarum genera, quarum

scientiam habuit, variis regionibus quaesita coquens, Aesonem interemptum in tepidis herbis immiscuit, et in pristinum vigorem perduxit. Liber pater ut animadvertit Aesonem senectutem remediis Medeae expulisse, petit ut nutricibus suis ferret auxilium, easque in adolescentium vigorem reduceret. Cuius auctoritate et auxilio illa compulsa, iisdem remediis quibus Aesonem in primam iuventutem reduxerat, Libero aeternum beneficium dedit.

189. Deucalionis et Pyrrhae.

Iuppiter propter audaciam mortalium Lycaonis ceterorumque, qui sceleribus suis etiam deorum potentiam temptabant, orbem terrarum profusis imbribus inundavit diluvio. Primum autem diluvium sub Ogyge rege Thebanorum exstitit, non sub Saturno. Secundum sub Iove, quod et Deucalionis dicitur. Et cum duo mortales pietate ceteros anteissent, Deucalion Promethei filius, et Pyrrha eadem soror et uxor, in Parnaso monte proluviem imbrium effugerunt: et sorte moniti Themidis, quae (1) eo tempore antistes terrae erat, a diis per preces veniam acceperunt generandae prolis. Apolline namque consulto in templo, quod in eodem colle habebatur, respondit oraculum, ut in monte ossa matris suae in terram proicerent. Proinde magna ambiguitate haerere coeperunt, quae essent ossa matris suae. Tandem recordati sunt, quod terra eorum mater esset, et petrae ossa terrae. Mox igitur post tergum saxa proiciebant. Quae Deucalion mittebat, viri efficiebantur; quae Pyrrha, feminae. Postea venit Prometheus, et vivificabat homines illos face caelesti adhibita.

(1) Cod. *qui*.

190. Palicorum deorum.

Symethos fluvius est Siciliae haud longe urbe Catinensi, circa quem sunt Palici dei, quorum talis est fabula. Aethnam nympham Iuppiter cum vitiasset et fecisset gravidam, timens Iunonem, secundum quosdam, terrae commendavit ipsam puellam, et illic enixa est. Secundum alios, post partum eius cum de terra erupissent duo pueri, Palici sunt dicti, quasi iterum venientes. Hi primo humanis hostiis placabantur: postea quibusdam sacris mitigati sunt, et eorum immutata sacrificia. Ideo autem ara placabilis, (2) quia eorum mitigata sunt numina.

(2) Virg. Aen. IX. 585.

191. Consi, et de circensibus ludis.

Consus deus est consiliorum; qui ideo templum sub tecto habuit, ut ostendatur tectum esse debere consilium. Inde est quod et fidei, panno velata manu, sacrificabant, quia fides tecta esse debet. Iste Consus et eques Neptuni dicitur. Unde etiam in eius honorem circenses celebrantur. Circenses autem dicti vel a circuitu, vel quod ubi nunc metae sunt, olim gladii ponebantur, quos circuibant. Dicti autem circenses ab ensibus, circa quos currebant.

192. Herculis, et de olympiadum ludo.

Hercules et milites eius pugnaverunt primitus super equos iuxta Olympum montem: quos videntes hostes a longe super equos, crediderunt centauros esse, et stupefacti in fugam versi sunt. Et ideo Hercules ibi ludos instituit. Hercules enim apud Graecos virtute sollempni, multimodo cursu pedum, sub uno anhelitu, tertiam partem miliaris, id est CXXV. passus, percurrebat: et iuxta montem Olympum terminum statuit: unde et stadium dictum est a stando; ad metam scilicet, cursu peracto: et est stadium octava pars miliarii. Postea ad imitationem Herculis ludus est institutus, olympias dictus. Olympias dicebatur tempus IIII. annorum; siquidem expletis annis tribus, anno quarto veniente celebrabatur festivitas in honorem Iovis olympici, id est caelestis; qui dictus olympicus ab Olympo monte ubi colebatur: et poetae pro caelo ponere solent; est enim mirae altitudinis. In illa autem festivitate omnia genera ludorum certaminumque exercebantur, diversisque modis ibi currebatur tam cursu pedum quam equis et curribus: et termino posito, ad quem currerent, mox retro seu in aliam partem flectebant.

193. De Tiberi.

Tiberis Tuscorum rex fuit, qui iuxta hunc fluvium cecidit; et ei nomen imposuit Tibris. Alii volunt istum ipsum regem latrocinatum esse circa huius fluminis ripas; et transeuntibus crebras iniurias intulisse: unde Tibris quasi ὕβρις dictus est, id est ab iniuria. Alii volunt, eos qui de Sicilia venerunt, Tiberim dixisse ad similitudinem fossae syracusanae, quam

fecerunt per iniuriam Afri, item Athenienses, iuxta civitatis murum. Livius dicit ab albano rege Tiberino Tibrin dictum. Sed non procedit; ideo quia etiam ante Albam Tibris dictus invenitur.

194. De Gryneo nemore.

Gryneum nemus est in finibus Ionii, Apollini consecratum, in quo aliquando Calchas et Mopsus de peritia divinandi dicuntur habuisse inter se certamen: et cum de pomorum cuiusdam arboris contenderent numero, stetit gloria Mopsi, cuius rei dolore Calchas interiit. Hoc Euphorionis concinnunt carmina, quae Gallus transtulit in sermonem latinum. Unde est illud in fine Virgilii, ubi Gallus loquitur: *ibo et chalcidico quae sunt mihi condita versu carmina* (1). Nam Chalcis civitas est Euboeae, de qua fuit Euphorion.

195. De Idomeneo rege et eius filia.

Idomeneus rex Cretensium cum post eversam Troiam reverteretur, in tempestate devovit se sacrificaturum de re quae ei primum occurrisset. Contigit igitur ut prima filia ei occurreret; quam cum, ut alii dicunt, immolasset: ut alii, immolare voluisset, a civibus pulsus regno, sallentinum Calabriae promontorium tenuit, iuxta quod condidit civitatem: *et sallentinos obsedit milite campos* (2).

196. Historia Croesi regis Lydiae.

Croesus rex Lydorum aliquando a rege Persarum Cyro captus, rogo est suppositus. Subito tanta pluvia exorta est, ut ignis extingueretur; et ipse occasionem inveniret fugiendi. Hoc cum prospere sibi evenisse gloriaretur, opum etiam immensitate nimium se iactaret, dictum est ei a Solone, uno de VII. sapientibus non debere quemquam in divitiis et prosperitate gloriari, cum nesciamus quid superventura pariat dies. Eadem nocte vidit in somnis, quod Iuppiter aqua eum perfunderet, solque exstingueret (3). Quod cum filiae suae Phaniae nunciaret, illa ut res se habuit prudenter resolvit dicens, quod cruci esset affigendus, et aqua perfundendus, et a sole siccandus. Quod postea ita contigit:

(1) Ecl. X. 50.
(2) Aen. III. 400.
(3) Posteriorem hanc historiae partem alii vulgo narrant de Polycrate Samiorum tyranno.

nam rursus captus a Cyro, et cruci fixus est.

197. Thamaris et Musarum.

Thamaris quidam vates fuisse dicitur, quem musae diu contra se et Apollinem carmine suo contendentem, caecasse feruntur.

198. Sororum Meleagri.

Meleagria Pleuron civitas est, ubi Meleagrides sorores Meleagri illum a fratre Tydeo interfectum intolerabiliter flentes, deorum miseratione in aves id est in gallinas rusticanas versae narrantur,

199. Iasonidis et Hypsipylae et Phetonei.

Iasonidis filia Iasonis et Hypsipyles; quae alterum habere maternum nomen fertur, id est Thoas, quia mater eius filia Thoantis erat; et alterum vocabatur a patre navigatore Euneus, quia εὐ graece dicitur bene, νηῦς dicitur navis; euneus quasi bene navigans. Phetoneus autem seu Thioneus Liberi filius fuit, qui in Chio insula regnavit, pater Thoantis regis, cuius filia Hypsipyle, coniurazione contra viros facta, sola patrem servavit, quem proavus Liber salvavit.

200. Myrrhae et Adonidis.

Myrrha patrem suum amasse dicitur, cum quo inebriato rem habuit. Cumque eam pater utero plenam rescisset, crimine cognito, eam evaginato gladio coepit persequi. Illa in arborem myrrham versa est; quam arborem pater gladio percutiens, Adon exinde natus est: quem Adonidem Venerem amasse dicunt. Ideo hoc fingitur, quod myrrha videlicet arbor generet ἡδονὴν, quod graece suavitas; quia myrrha gumma suavis est odore; unde et a Venere amatur; quia hoc genus pigmenti sit valde fervidum.

201. Aeneae et Lethei fluvii.

Aeneas dum per inferos pergeret, respexit fluvium quendam loci remotioris, ad quem innumera multitudo tendebat animarum. Interrogavit patrem qui esset fluvius, vel qua ratione ad eum pergerent animae. Pater ait: Letheus est; pergunt autem animae ut potent, et oblivionem patiantur, ut incipiant velle remeare. Stupefactus Aeneas interrogat: dic pater, etiam animae quae propter praeteritam vitam tot supplicia petulerunt, possunt habere vo-

tum revertendi in corpora? Non est veri simile liberatas de corporis carcere, ad eius nexum reverti. Suscepta interrogatione, haec Anchises exequitur: primo fieri debere ut redeant, deinde posse, deinde velle; quae quoniam obscura sunt, aliis subdivisionibus innotescere debere. Cuncta animalia a Deo originem ducunt: quae quia nasci cernimus, revertuntur procul dubio; nam inde cuncta procreantur. Deinde posse, sic probat, quia immortales sunt animae, et sunt quae possunt reverti. Tertium est utrum velint, quod dicit fieri per Letheum fluvium. Et hoc est quod dicturus est. Sed incidentes quaestiones faciunt obscuritatem. Sane de hoc fluvio quaeritur a prudentioribus utrum de illis VIIII. sit, qui ambiunt infernum; an praeter VIIII. Et datur intelligi quod ab illis novem separatus sit. Namque volunt eum esse imaginem senectutis. Nam animae nostrae vigent et alacres sunt, et plenae memoria a pueritia usque ad senectam. Postea in nimia senectute omnis memoria labitur: qua lapsa, mors intervenit; et animae in aliud corpus revertuntur (1). Unde fingunt poëtae, animas Letheo hausto, in corpus redire. Ergo Letheus, est oblivio morti semper vicina. Si anima est aeterna, et summi spiritus pars, qua ratione in corpore non totum videt? nec est tantae prudentiae tantaeque, vivacitatis, et omnia possit agnoscere? Immo quia coepit in corpus descendere, potat stultitiam et oblivionem. Unde non potest implere vim numinis sui, post naturae suae oblivionem.

202. Item de fuga Aeneae.

Aeneas Veneris et Anchisae filius, in eversione Troiae deos Penates, et patrem, et filium Ascanium, ex incendio eripuit, et cum his in Idam montem venit: ibique XX. navibus fabricatis; responsis deorum monitus, mare ingressus est, et ad Thraciam venit, ibique condidit civitatem, quam Aeneas idem de suo nomine vocavit. Inde auspiciis deorum commonitus, ad Delum insulam navigavit: ibique rex Anius, idem et sacerdos Apollinis erat. Exhinc profectus per Cycladas insulas venit ad Cretam insulam, in qua Pergamum civitatem condidit. Et hortatu deo-

(1) Sic loquitur secundum ethnici Virgilii sententiam auctor; verumtamen christiana veritas aliter nos docet.

rum admonitus in Italiam perrexit. Strophalidas (1) et multas praeterea Graeciae insulas praeteriens, ad Helenum in Achaiam venit: cuius vaticinatione monitus, ad litus Italiae, quod non longe videbat, devenit: et per eas Italiae oras navigans, quas Graeci inter Italiam et Siciliam vocant, cum magno labore ad Cyclopas venit. Et cum Drepani portum pervenisset, per Africam pervenit iterum ad Siciliam, ibique Acestam condidit urbem. Deinde Italiam navigans, non longe a Campania euboicis litoribus allapsus, cumanam consulit Sibyllam, cum qua ad infernum descendit, ut cuncta cognosceret. Et deinde Circeam insulam praetervectus, tandem ad Italiam venit, ostium Tiberis intrans: ibique pro pace satis agens petiit; et amicitiae Evandri iunctus est, et auxilio Tuscorum auctus. Sed a Turno, filio Glauci et Veniliae reginae Rutulorum, bello exceptus, eo interfecto, duxit eius sponsam Laviniam Latini regis filiam; de cuius nomine oppidum Lavinium condidit, ibique ternis annis regnavit. Mox cum apud Numicum fluvium deambulans, nusquam comparuisset, in caelum translatus dicitur.

Item aliter. — Idem Aeneas, ut Cato dicit, postquam Laviniam Latini regis filiam accepit uxorem, vivente marito Turno, idem Turnus iratus tam in Latinum quam in Aeneam bella suscepit, a Maxentio impetratis auxiliis. In quorum primo bello periit Latinus; in secundo pariter Aeneas. Postea Maxentium interemit Ascanius, et Laurolavinium tenuit. Cuius Lavinia timens insidias, gravida confugit in silvas, et latuit in casa pastoris Tyri: ad quam alludens Tyrus pater (2) recepit eam, et fovit; et illic enixa est Silvium. Sed cum Ascanius flagraret invidia, evocavit novercam, et ei concessit Laurolavinium; sibi vero Albam constituit: qui quoniam sine liberis periit, Silvio, qui et ipse Ascanius dictus est, suum reliquit imperium.

203. De Rheso.

Rhesus rex Thraciae fuit, qui cum ad Troiae venisset auxilia, clausisque portis tentoria locasset in litore, Dolone prodente qui missus fuerat spe-

(1) Ita cod.

(2) Malim *pastor*.

culator, a Diomede et Ulixe est interfectus, qui et ipsi speculatum venerant. Abducti sunt equi, quibus pendebant fata troiana.

EXPLICIT LIBER SECUNDUS C. HYGINI (1) FABULARUM.

INCIPIT LIBER TERTIUS.

204. De genealogia deorum vel heroum.

Ophyon, et secundum philosophos Oceanus, qui et Nereus, de maiore Thetide genuit Caelum. Caelus genuit Saturnum, Phorcum, et Rheam Phorcus genuit Stemnionem, Euryalem, et Medusam quae est Gorgona. Saturnus de Rhea genuit Iovem, et Iunonem, et Neptunum, et Plutonem.

Iuppiter de Electra genuit Dardanum et Teucrum. Dardanus Ilum et Assaracum. Ilus Laomedonta et Ganymedem. Laomedon genuit Anchisem, Tithonum, Antenorem, Antigonam, quae versa est in ciconiam, Hesionam, et Priamum. Priamus de Hecuba filia Dymantis regis Thebarum genuit Troilum, et Helenum, Polydamanta, Deiphobum, Cassandram, Paridem, Hectorem qui de Andromacha genuit Astyanacta. Anchises de Venere genuit Aeneam. Aeneas de Creusa Iulum, qui et Ascanius: quo interfecto, ipse post veniens in Italiam de Lavinia filia Latini desponsata Turno genuit Silvium Aeneam. Silvius Latinum. Latinus Epytum, Capum, et Capetum. Capetus Remulum et Acrotam (2). Acrota Aventinum. Aventinus Palatinum. Palatinus Amulium et Numitorem. Amulius genuit Iliam sacerdotem cum qua Mars concubuit, et genuit Romulum et Remum. Romuli uxor Hersilia, de cuius stirpe fuit Iulius.

Item Iuppiter concubuit cum una de quatuor filiabus Atlantis, quarum nomina non leguntur; genuitque ex ea Tantalum. Tantalus de Sterope genuit Nioben et Pelopem. Pelops de Hippodamia (3) filia Oenomai; quae vicit curuli certamine auxilio Myrtoi, genuit Atreum et Thyestem. Atreus Agamemnonem et Menelaum. Menelaus de Helena Hermionem. Agamemnon

(1) In cod. C. HNI, quod nonnisi *Caii Hygini* explicari potest. Legesis autem dicta a nobis in praefatione de hoc quem edimus mythographo.

(2) Ita cod.

(3) Myth. I. 21, *Hyppodame*.

de Clytemnestra Orestem et Iphigeniam.

Maior Thetis uxor Oceani genuit Thetidem matrem Achillis, et Clymenem. Clymene fuit uxor solis, et genuit Phaëthonta. Item genuit Oëtam, Oëtas Theseum. Neptunus genuit Aegeum, Aegeus Theseum. Theseus de Hippolyta regina Amazonum genuit Hippolytum. Idem genuit Demophoonta.

Item Iuppiter concubuit cum Alcumena uxore Amphitryonis, et genuit Herculem. Hercules de Deidamia Ilum. · Agenor genuit Cadmum, Europam, Cilicem, Phoenicem. Cadmus accepit Hermionem filiam Veneris, uxoris Vulcani et Martis, de qua genuit Agavem, Semelem, Autonoëm, et Inonem. Agave genuit Pentheum. Semele Bacchum. Autonoë Actaeona. Ino uxor Athamantis post Nephelem, genuit Phryxum et Hellen, Learchum, et Melicertam. Cadmo successit Lycus, cuius erat uxor Antiopa, Nyctei filia, cum qua concumbens Iuppiter in specie satyri, genuit Zethum et Amphionem, qui successit Lyco, et accepit Nioben, de qua genuit VII. filios et totidem filias.

Laius de Iocasta genuit Oedipum. Oedipus de Iocasta genuit Eteoclem et Polynicem, Ismenem et Antigonam. Adrastus genuit Argiam et Deiphylem. Mars genuit Parthaonem. Parthaon genuit Oeneum. Testius genuit Altheam, Toxium, et Plexippum. Oeneus de Althea genuit Meleagrum et Tydeum et Gorgem et Deianiram. Meleager genuit Parthenopeum. Tydeus Tydidem, qui fuit dux in troiano bello.

Item Iuppiter de Latona filia Coei genuit Apollinem et Dianam. Secundum quosdam Coeus fuit filius Titani, qui concumbens cum terra genuit duodecim filios, qui insurrexere contra deos: Apollo vero et Diana, quia non consenserunt iniquitati eorum, caelestem meruere scandere currum. Item Iuppiter concubuit cum Maia, et genuit Mercurium. Vulcanus de semine seu femore Iunonis. Pallas, quae et Minerva, de cerebro Iovis. Heben genuit Iuno de Iove; secundum quosdam, de lactuca. Item Venus de naturalibus Saturni a Iove de regno expulsi. Item Iuppiter concubuit cum Danaë filia Acrisii, et genuit ex ea Perseum. Item concubuit cum Laeda uxore Tyndari, in specie cygni: inde duo ova nata sunt; ex quorum altero Castor et Pollux, ex alio Clytemnestra et Helena natae sunt.

Lycurgus genuit Phyllidem et Archemolum. Oëtas de Hypsea genuit Chalciopen et Medeam et Absyrtum. Ovidius (1): *non Hypsea parens Chalciopeque soror*. Admetus de Alcesta genuit Nisam et Stenoboeam. Pro Nisa servivit ei Apollo VII. annis. Stenoboeam accepit Proetus in uxorem. Apollo de Coronide genuit Aesculapium. Item, secundum quosdam, Apollo concubuit cum Ethea, et genuit Circen. Idem genuit Pasiphen. Item Iuppiter concubuit cum Europa filia Agenoris, genuitque ex ea Minoa. Pasiphe de tauro genuit Minotaurum. Minos de Pasiphe Phaedram, Ariadnen, et Androgeum. Ariadnem in insula a Theseo relictam accepit Bacchus, genuitque ex ea Thoanta. Thoas genuit Hypsipylen, quae habitabat in Lemno insula.

Laërtes genuit Ulixem. Ulixes de Penelope genuit Telemachum. Teucontus (2) genuit Palamedem. Nauplius genuit Telephum. Antenor genuit Artilochum ex Acamanta. Phoebus genuit Miletum. Miletus de Ciane filia Maeandri genuit Caunum et Bibridam. Erechtheus rex Athenarum, qui successit Pandioni patri Philomelae et Prognes, uxoris Therei, matris Ithyos, genuit Procrin et Orithyam. Procrin habuit Cephalus: qui fuit de stirpe Aeoli. Orithyam rapuit Boreas, et genuit ex ea Zethum et Calain.

205. De duplici nomine et casu Phlegyae.

Phlegyae secundum Euphorionem populi insulani fuerunt satis in deos impii et sacrilegi. Unde iratus Neptunus percussit tridenti eam partem insulae, quam Phlegyae tenebant, et eos obruit. Phlegyas autem Ixionis pater habuit filiam Coronidem, quam Apollo vitiavit, unde suscepit Aesculapium. Quod pater dolens, incendit templum Apollinis, et eius sagittis est ad inferos trusus. Unde Statius (3): *Phlegyam subter cava saxa iacentem aeterno premit accubitu*. Discite iustitiam vel nunc in poenis locati.

206. Historia de Laconum filiis incertis parentibus natis.

Lacones diu bello attriti ab Atheniensibus, et inopiam metuentes virorum, praeceperunt

(1) Heroid. XVII. 231. (2) Immo Teuthras. (3) Theb. I. 713.

ut virgines cum quibuscumque concumberent. Quo facto dum post victoriam iuvenes, parentibus nati incertis, erubescerent originem suam, nam et partheniatae appellabantur, duce Phalantho, octavo ab Hercule, navigiis venerunt ad oppidum Calabriae, quod Taras Neptuni filius condiderat, et id auctum habitaverunt.

207. Iovis et Thetidis et Achillis.

Cum Iuppiter Thetidem ducere vellet, fata prohibuerunt, eo quod proles, quae nasceretur, Iovem pelleret regno, sicut ipse Saturnum expulerat. Thetis dea Peleo mortali homini nupsit, ex quo genuit Achillem; de cuius morte timens, a Neptuno frustra consolatur.

208. De nuptiis Pelei et Thetidis.

Peleus Aeaci vel Acei filius, cum Thetidem Nerei et Doridis nymphae filiam in matrimonium accepit, omnes deos ad nuptias invitavit, praeter Discordiam: quae irata malum aureum in convivium iecit, inscriptum pulcherrimae deae donum. Quo collecto, inter Iunonem et Minervam, et Venerem certamen est ortum, quae Iovem iudicem petierunt. Ille ne uxorem aut filias offenderet, ad Paridem Alexandrum filium Priami et Hecubae, qui numquam dicebatur personam accepisse in iudicio, in Ida monte Phrygiae pecora pascentem, eas misit. Cui cum Iuno regnum Asiae, Minerva omnium artium scientiam, Venus quamcumque vellet mulierem, promitterent; Venerem illo malo dignissimam *pronunciavit*. Quo facto, Iuno et Minerva Troianis dicuntur iratae, spretae iniuria formae.

209. De Achille et Agamemnone et morte Hectoris.

Achilles Thetidis et Pelei filius cum quinquaginta navibus de Larissa civitate Agamemnoni et Menelao atridis auxilium adversus Troianos tulit. Et dum Troiae (1) per inducias Agamemnon cum exercitu suo armis loca obsederat, Achilles finitimas urbes cum suis Myrmidonibus expugnavit, inter quas Thebas et Larnesum: et pulcherrimas duas Briseidem et Chrysidem

(1) Cod. *cum plerisque*, pro *dum Troiae*.

adiunxit sibi. Interea pestilentia Graecorum exercitum invasit: et *monitis* Calchantis Agamemnon victus Chrysidem patri Chrysae sacerdoti Apollinis reddidit, dicens Achillem id facere debere. Ac propter hoc inter eos usque ad caedem mutuam uterque exarsit exercitus, ut vix Minerva eorum contentionem sedaret. Post hoc Achilles Troianis feliciter pugnantibus aliquandiu non repugnavit. Ad extremum vero cum Hector, victis Graecis, etiam naves eorum incenderet, et in ipsis castris pugnaret, Patroclus armiger Achillis cum armis eius procedens ad pugnam, ab Hectore occisus est, armis ablatis. Quo dolore ille incitatus, cum vellet pugnare, et arma non haberet, a matre Thetide Vulcani arma accepit; quibus indutus cum se pugnae restituisset, et plurimos Troianos occidisset, cum ipso Hectore singulari certamine congressus est: quem occisum spoliavit armis, ejusque corpus currui subligatum circumferri fecit: quod Priamus auro compensatum ad humandum redemit inermis egressus.

210. De Troili casu.

Troilus Priami et Hecubae filius, cum equos extra muros exerceret, ab Achille per insidias vulneratur, exanimisque in urbem equis religatus *refertur*. Cui dictum erat, quod si ad annos XX. pervenisset, Troia everti non potuisset.

211. De victoria Hectoris et fuga Palamedis.

Achilles noluit expugnare Troiam, quia corruptus erat a Priamo rege promittente ei filiam suam Polyxenam dare in coniugium. Alio die venit Diomedes filius Tydei, et rogavit eum ut in aciem transiret. Achilles autem negabat. Palamedes vero rogavit eum ut currum atque equos suos et habitum suum donaret sibi. Achilles autem donavit. Postquam acies directa fuit ab Hectore, ipse Hector abstulit habitum, currum et equos. Inde dicit poëta (1) *exuvias indutus Achillis*.

212. Historia de Tymotae filio occiso a Priamo.

Priamus ex Arisba filium

(1) Aen. II. 275; quem locum vulgo intelligunt de nece Patrocli.

vatem suscepit; qui cum dixisset quadam nocte nasci puerum, per quem Troia posset everti, contigit ut similiter parerent, Tymotae uxor et Hecuba, quae Priami legitima erat Sed Priamus Tymotae filium uxoremque iussit occidi.

213. De morte Priami varia opinio.

De morte Priami varie lectum est. Alii dicunt quod a Pyrrho in domo quidem sua captus est, et ad tumulum Achillis tractus, occisus est, iuxta Sigaeum promontorium: nam ibi sepultus est. Tunc eius caput conto fixum circumtulit. Alii vero dicunt, quod iuxta hercei Iovis aram extinctus sit. Unde Lucanus (1): *herceas, monstrator ait, non respicis aras?* Et hanc opinionem plene Virgilius sequitur; licet etiam illa perscripta sit pluribus.

214. Didonis.

Dido Metonis filia, 'quem Virgilius Belum nominat, interfecto Acerbo coniuge suo, quem Virgilius Sichaeum nominat, a Pygmalione rege fratreque suo, per fugam elapsa, naves ascendit cum magno pondere auri; et Africae litora pervenit. Ibi ab Iarba rege Maurorum tantum soli emit, quantum corio bovis posset metiri vel occupare; et fraude urbem vindicavit. Nam corium in tenuissimas corrigias sectum tetendit; occupavitque stadia XXII. Ob factum, Byrsam postea Carthaginem vocavit.

215. Historia Saturni.

Saturnus, amissa possessione caeli, cum per totum orbem profugus erraret, Iunone sociata, ne longo taedio lassaret viae, eam nymphis Africae commendavit alendam: ex quo Carthaginem magnam Iuno semper habitavit.

216. De Didone et condita Carthagine.

Dido cum pertransiret quandam insulam, Iunonis illic accepit oraculum, et sacerdotem eius secum abstulit, cum ei parum crederet promittenti sedes Carthaginis. Quo cum venisset, sacerdos elegit locum faciendae urbi: quo effosso, inventum est caput bovis. Quod cum displicuisset, quia bos semper subiugatur; alio loco effosso, caput equi inventum est. Et placuit,

(1) Pharsal. IX. 979.

quia hoc animal licet subiugetur, bellicosum tamen est, et vincit, et plerumque concordat. Illic ergo Iunoni templa fecerunt. Unde bellicosa est Carthago per equi omen, et fertilis per bovis.

217. De Anchise et Venere.

Sciendum Anchisen pastorem fuisse, et cum eo amato Venerem concubuisse: unde Aeneas circa Simoin fluvium Troiae natus est. Deae enim vel nymphae enituntur circa fluvios vel nemora. Quod cum iactaret Anchises, afflatus est fulmine, oculoque privatus: monoculus enim erat.

218. Historia Dionysii tyranni.

Dionysius quidam tyrannus Siciliam totam fraude vel dolo invasit et spoliavit penitus; adeo ut etiam simulacra et templa deorum devastaret. Barbam etiam barbati Iovis abstulit; et simulacrum eius vestibus pretiosissimis indutum spoliavit, suisque induit dicens, non debere numen in tam rigidis vestibus frigere. Quadam autem die amicorum suorum quidam interrogavit, an esset felix. Qui ait, quid ni? iussitque illum residere in solio suo, indutum vestibus regiis sceptrumque tenentem: ac deinde gladium acutissimum tenuissimo filo ligatum super verticem eius suspendi: et interrogavit eum utrum sibi videretur esse beatus? qui respondit, nullo modo se esse beatum, qui aestimaret se casu gladii cito moriturum. Cui Dionysius: qualem tu, inquit, nunc habes timorem, talem ego assidue patior.

219. Historia Reguli consulis Romanorum.

Regulus consul Romanorum fuit, qui multos Afrorum bello cepit ac vinculis tradidit. Hic aliquando contra eos bellum agens, captus est, et vinculis mancipatus. Quem Romani non parvi pendentes, dederunt obsides, eumque a vinculis solverunt. Cum venisset in senatum, uxorque cum filiis eum osculari vellent, respondit non debere captivum a nobili persona osculari. Deinde cum pretio illum redimere voluissent, summopere interdixit, dicens se nullo modo rei militari digne posse inservire. Sicque, ut Orosius dicit, redditus est propria voluntate hostibus, et in vincula coniectus, excisis palpebris oculorum, insomnis periit.

220. Historia de victoria Torquati et parricidio.

Lucius Manlius Torquatus Gallum quendam singulari certamine superavit, et eius sibi torquem imposuit, unde nomen accepit. Hic ad urbem pergens, praecepit filio ut tantum castra tueretur. Ille nactus occasionem, bellum aggressus, victoriam consecutus est. Reversus postea pater laudavit fortunam populi romani; sed filium, ut dicit Livius, fustuario necavit propter inobedientiam; non tamen securi, severiore occidendi genere; nam securi non animadvertit in filium.

221. Historia de Camilli victoria.

Brenno duce, Galli apud Alliam fluvium deletis legionibus, subverterunt urbem Romam, absque Capitolio; pro quo immensam pecuniam acceperunt. Tunc Camillus absens, dictator est factus, cum esset apud Ardeam in exilio propter veientanam praedam non aequo iure divisam. Is Gallos abeuntes secutus est; quibus interemptis, aurum recepit et signa. Quod cum illic appendisset, civitati nomen dedit: nam Pinsaurum dicitur, quia illic aurum pensatum est. Post hoc tamen factum rediit in exilium; unde rogatus reversus est.

222. De VII. civilibus bellis Romanorum.

A Cesare consuetudinem fecit populus romanus bellorum civilium: septies enim gesta sunt; primo contra Pompeium in Thessalia; secundo contra eius filium Magnum in Hispania; item contra Iubam et Catonem in Africa. Mortuo Caesare, ab Augusto Octaviano contra Cassium et Brutum in Philippis civitate Thessaliae; et item contra Lucium Antonium in Perusia Tusciae civitate. Sexto contra Sextum Pompeium in Sicilia; septimo contra M. Antonium et Cleopatram in Epiro.

223. Historia de Atilii fortuna.

Atilius quidam senator fuit, qui cum agrum suum coleret, evocatus propter virtutem meruit dictaturam. Serranus autem a serendo dictus est. Hic etiam Quintius Cincinnatus est appellatus. Denique idem caesis hostibus victor effectus, subiectos hostes primus prae se egit.

224. De CCC. Fabiis occisis, uno superstite.

Trecenti et sex fuerunt de una familia Fabiorum, qui cum coniurati cum servis et clientibus suis contra Veientes dimicarent, insidiis apud Cremeram fluvium interempti sunt. Unus tantum superstes fuit Fabius Maximus, qui propter teneram adhuc pueritiam in civitate remanserat. Hic postea cum Hannibalis impetum (1) ferre non posset, mora eum elusit, et ad Campaniam traxit, ubi deliciis eius virtus obtorpuit. Ille est de quo ait Ennius: *unus qui nobis cunctando restituis rem.* Sciens enim Virgilius, quasi pro exemplo hunc versum posuit.

225. De Marcelli victoria.

Marcellus Gallos et Poenos equestri certamine superavit; Viridomarum Gallorum ducem manu propria interemit, et opima retulit spolia, quae dux detraxerat duci. Sic Cossus Larti Tolumnio.

226. De laudibus et morte alterius Marcelli.

Varia, secundum carmina Virgilii, in iuventute spectantur; pulcritudo, aetas, virtus. Significat autem Virgilius Marcellum filium Octaviae sororis Augusti, quem sibi Augustus adoptavit. Hic XVI anno incidit in valitudinem, et periit XVII, in baiano, cum aedilitatem gereret. Huius mortem vehementer civitas doluit: nam et affabilis fuit, et Augusti filius. Ad funeris huius honorem Augustus quingentos electos ire intra civitatem iussit. Hoc enim apud maiores gloriosum fuerat, et dabatur pro qualitate fortunae. Nam Sylla sex milia habuit. Igitur cum ingenti pompa allatus, et in campo martio est sepultus. Ergo in Augusti adulationem quasi epitaphium dicit Virgilius.

227. De deo Fatuo et dea Fatua.

Quidam deus Fatuus: huius uxor Fatua: idem Faunus, et eadem Fauna. Dicti sunt autem Faunus et Fauna a vaticinando: unde et fatuos dicimus inconsiderate loquentes.

228. De duabus portis Elysiorum.

Physiologia hoc habet, quod per portam corneam oculi significantur, qui et cornei sunt coloris, et duriores ceteris mem-

(1) Atqui tempora immaniter distant.

bris: nam frigus non sentiunt. Per eburneam vero portam os designatur, a dentibus. Unde et Aeneas per eburneam emittitur portam. Vel dicitur eburnea, quasi ornatior porta: nempe ea quae supra fortunam sunt.

229. Endymionis et lunae.

Endymion pastor amasse dicitur lunam seu Dianam: qui spretus pavit pecora candidissima, et sic eam in suum illexit amorem. Cuius rei mysticam quandam volunt rationem. Duplo quippe modo amasse dicitur lunam; seu quod primus hominum cursum lunae invenerit; unde et XXX. annis dormisse dicitur, quia nihil aliud in vita sua nisi huic repertioni studuit. Sive quod nocturni roris humor, qui sunt tam siderum quam ipsius lunae vapores, animandis herbarum sucis consideravit quam pastoralibus prosint successibus.

230. Berecynthiae et Atios.

Berecynthia mater deorum Atin puerum formosissimum amasse dicitur, quem zelo succensa, castrando semimasculum fecit. Berecynthiam dici voluerunt, quasi montium dominam. Ideo matrem deorum; quod deos pro superbia nuncupari voluerunt, et matrem deorum in modum potentiae ponunt: unde Cybele dicitur, quasi κῦδος βέβαιον, id est gloriae firmitas. Ergo potentia, gloriae semper amore torretur, et livore torquetur; citoque abscidit quod diligit, dum tamen amputet illud quod odit.

231. Psyches et Cupidinis.

Apuleius in libris metamorphoseon scribit, in quadam civitate regem et reginam habuisse tres filias: duas natu maiores temperata specie fuisse; iuniorem vero, Psychen nomine, tam mirae exstitisse elegantiae, ut crederetur Venus esse terrestris. Denique duabus maioribus in coniugium a viris adscitis, illam veluti deam non quisquam amare ausus erat, sed venerari; atque hostiis eam sibimet deplacare intendebant. Venus ergo succensa invidia Cupidinem petit, ut in contumacem formam severiter vindicet. Ille ad matris ultionem adventans visam puellam adamavit, et ipse se suo telo percussit. Itaque Apollinis denuntiatione iubetur puella in montis cacumine sola dimitti, et

pennato (1) serpenti sponsa destinari. Perfecto igitur choragio, id est virginali funere, puella per montis declivia, zephyri flantis leni vectura delapsa, in quandam domum auream rapitur et pretiosam: ibique vocibus sibi tantummodo servientibus, ignoto utebatur coniugio. Nam nocte adveniens maritus, veneriis per obscura peractis, ut invise vespertinus advenerat, ita crepusculo incognitus discedebat Sed ad huius mortem deflendam sorores advenerunt, montisque conscenso cacumine, germanam lugubri voce flagitabant. Et quamvis ille coniux lucifuga sororios ei comminando vetaret aspectus, tamen consanguineae caritatis inevitabilis ardor evicit. Ac zephyri flantis aura vectitante ad semet sororios perducit affectus: quae venenosis consiliis de mariti forma quaerenda, curiositatem suae salutis novercam arripuit. Denique credens sororibus, se marito serpenti coniunctam, velut bestiam interfectura, novaculam sub pulvinari abscondit, lucernamque modio contigit. Cumque altum soporem maritus extenderet, illa ferro armata, lucernaque eruta, Cupidine cognito, dum immodesto amoris torretur affectu, scintillantis olei ebullitione maritum succendit: fugiensque Cupido, multa super curiositate puellae increpitans, domo extorrem ac profugam dereliquit. Tandem multis iactatam Veneris persecutionibus, postea Iove petente coniugium accepit.

232. Perdiccae.

Perdiccas fuit venator ferarum: qui propriae matris amore correptus, dum uterque immodesta libidine ferveret, et verecundia vim novi facinoris reluctaretur, consumptus atque ad extremam tabem deductus esse dicitur. Primus hic etiam serram invenit, iuxta Virgilium (2). Veritas sic se habet. Cum esset venator, et ei ferinae caedis cruenta vastatio, et solitudinum vagabunda curilitas displiceret; magis etiam perpendens contirones suos, id est Actaeonem, Adonem, Hippolytum miserandae necis functos interitu, venationem execrans, agriculturam assectatus est. Ob quam rem matrem, id est terram omnium genitricem, amasse dicitur, et hoc labore ad matrem perductus.

(1) Cod. *pentiato*. Sed *pennato* Fulgentius III. 6. (2) Confer Georg. I. 143.

233. Canis inter sidera translati.

Canis inter sidera constituti fabula haec est. Hic canis dicitur ab Iove custos Europae positus esse, et ad Minoa pervenisse; quod ille studiosus fuerit venationis; et quod cani fuerat datum, ne ulla fera praeterire eum posset. Post eius obitum canis ad Cephalum pervenit, cuius uxor fuerat Procris; quem ille ducens secum, Thebas venit: ubi erat vulpes, cui datum dicebatur ut omnes canes effugere posset. Itaque cum in unum pervenissent, Iuppiter nescius quid faceret, ut Histrius ait, utrumque in lapidem convertit. Nonnulli hunc canem Orionis esse dixerunt; et quod studiosus fuerit venandi, cum eo cane quoque inter sidera collocatum. Alii autem canem Icari esse dixerunt.

234. De VII. Pleiadibus.

Pleiadas seu Hyadas VII. stellas appellatas novimus. Pleiades dictae quod VII. filiae ex Plione, quae et Ethra, Oceani filia, et Atlante sint natae. Hae numero VII. dicuntur; sed nemo amplius VI. videre potest, cuius causa ponitur haec. De VII. sex cum immortalibus concubuerunt; tres cum Iove, duae cum Neptuno, una cum Marte; reliqua autem. Sisyphi uxor demonstratur. Quarum, ex Electra et Iove Dardanum; ex Maia Mercurium; ex Taygete Lacedaemona procreatum. Ex Alcyone autem et Neptuno Nerea; ex Celeno Lycum et Nyctea natum. Martem autem ex Sterope Oenomaum procreasse. Meropeam autem Sisypho nuptam Glaucum genuisse, quem complures Bellerophontis patrem dixerunt. Quare propter reliquas sorores eius inter sidera constitutam; sed quia homini nupserit, stellam eius obscuratam. Alii dicunt Electram non parère, propter Troiam captam, et progeniem suam, quae ex Dardano erat, lamentantem. Est et alia earum traditio. Cum VII. hae sorores iter cum puellis agerent, Orion conatus est uni earum vim inferre, et illa cum sororibus fugit. Oriona autem secutum eam annis XII, neque invenire potuisse. Iovem autem puellarum misertum inter astra constituisse utrosque. Itaque adhuc Orion fugientes eas ad occasum sequi videtur (1).

(1) Explicit fabula in pagina plena; adeoque utrum liber reapse expliciat, an vero aliquid desit, iudicare nequeo.

MYTHOGRAPHUS SECUNDUS.

PROHOEMIUM.

Ii, quos pagani deos asserendo venerantur, homines olim fuisse produntur; et pro uniuscuiusque vita vel meritis colere eos sui post mortem coeperunt: ut apud Aegyptum Isis, apud Cretam Iuppiter, apud Mauros Iuba, apud Latium Faunus, apud Romanos Quirinus, apud Athenas Minerva, apud Samum Iuno, apud Paphios Venus, apud Lemnios Vulcanus, apud Naxios Liber, apud Delios Apollo. In quibus, etiam laudibus accesserunt poëtae, et compositis carminibus in caelos sustulerunt. Ab actibus autem vocantur, ut Mercurius quia mercibus praeest, Liber a libertate. Fuerunt etiam et viri fortes, aut urbium conditores, quibus mortuis homines, qui eos dilexerunt, simulacra finxerunt, ut haberent aliquod ex imaginum contemplane solatium. Hic error posteris daemonum persuasu irrepsit, ut quos illi pro sola nominis memoria honoraverant, posteri deos aestimarent et colerent. Stoici dicunt non esse nisi unum deum et unam deam, eademque esse potestate: qui pro ratione officiorum et actuum variis nominibus appellantur: deum eumdem Solem, eumdem Liberum, eundem Apollinem vocant. Item deam eandem Lunam, eandem Dianam, eandem Cererem, eandem Iunonem, eandem Proserpinam dicunt. Numina autem utriusque sexus esse videntur, ideo quia incorporea sunt.

1. De Saturno.

Saturnus Caeli vel Polluris(1) filius, Opis maritus deae, senior velato capite, falcem ferens pingitur. Saturnus igitur vim Iovis timens ab olympo fuga lapsus, primus in Italia regnum optinuit; genus indocile montibusque dispersum, leges dando, composuit; Latiumque, quia tutus ibi latuisset, vocavit: unde et velato capite quasi latens pingitur. Hunc autem, quia per annonae praerogationem populos ad se traxit, quidam Saturnum a saturando dictum volunt: alii Saturnum, quasi annis saturetur, dicunt. Senior autem fingitur, vel propter tarditatem motus vel quia longius a sole

(1) Confer mythogr. I. fab. 102.

distat, vel quia deus pluviarum dictus est: nam senes, ut pluvias, semper frigidos esse novimus. Falcem autem tenet, vel quia deus temporum dicitur, quae sicut falx in se recurrunt, vel propter sapientiam quae intus sit acuta. Alii autem dicunt, Saturnum in progressu nihil nocere; retrogradum, esse periculosum; ideoque falcatum fingi, quia falx praetensa minus nocet; retroacta vero, quicquid offendit, secat. Quod autem filios comedisse dicitur, haec ratio est. Saturnus dicitur deus temporum: tempus autem quicquid gignit, consumit; saeculaque natos ex se annos contra revolvunt. Saturno ferunt fuisse IIII. filios, Iovem, Iunonem, Neptunum, Plutonem. Poëtae habitum elementorum numinibus dantes, Saturno quasi temporum deo, IIII. filios, id est elementa, adscribunt; Iovi cum socia sibi coniuge Iunone deputantes superiora; Neptuno et Plutoni inferiora. Unde et IIII. fratres orbis imperium dicuntur inter se divisisse; et Iuppiter caelum; Neptunus secundae sortis regnator perhibetur, quia aqua vicinior est caelo quam terra. Tria autem haec numina, licet divisa imperia teneant, videntur tamen invicem regni totius habere potestatem. Sic et ipsa elementa, quae retinent, physica inter se quadam ratione iunguntur; quod et ipsorum numinum sceptra significant. Iuppiter enim trifido utitur fulmine, Neptunus tridente, Pluto Cerbero.

(1) Cod. *gigantem*.

2. De Iove.

Primum igitur Saturno adscribunt Iovem, ut ignem: quem Iovem a iuvando vocabant; nulla enim res sic fovet omnia, quemadmodum calor.

3. De eius aquila.

Aquila autem in tutela Iovis ponitur, eiusque armiger dicitur, quia nimii caloris est; adeo ut etiam ova, quibus supersidet, coqueret, nisi admoveat gagaten (1) lapidem frigidissimum, ut testatur Lucanus (2): *foeta tepefacta sub alite saxa*. Fingitur etiam in bello gigantum Iovi arma ministrasse. Nam Iuppiter et Saturnus reges fuerunt: sed dum Iuppiter cum Saturno patre haberet de agris contentionem, ortum bellum est; ad quod egrediens Iuppiter, aquilae vidit augurium: cuius cum vicisset augurio, fictum est quod ei pugnanti tela ministrasset. Unde etiam a felici augurio natum est ut aquilae militum signa comitentur.

(2) Pharsal. VI. 676.

4. De Iunone.

Deinde Iunonem quasi aërem, quam Iuppiter sibi nuptam catenis aureis ligasse dicitur; quam etiam poëtae reginam deorum vocabant. Iuno autem a iuvando dicta est: ideo et regnis praeesse dicitur, quiae haec vita divitiis studeat. Deam partus, et praeesse nuptiis volunt, quod divitiae semper pugnaces sint, et numquam abortiant.

5. De eius pavone.

Huius in tutela pavonem ponunt, quia omnis vita potentiae petax semper quaerit ornatus. Hic autem pavo secundum fabulas filius erat Aristoclis; et priusquam in avis speciem esset mutatus, omnibus extitit membris oculatus: quem Iuno Ioni Inachi Argivonum regis filiae a Iove amatae apposuit custodem, ne Iuppiter ad eam posset accedere: quem cum Iuppiter per Mercurium interemisset, Iuno eum in pavonem mutavit, et in suam tutelam recepit.

6. De eius Iride.

Huic etiam Irim quasi arcum apponunt; quia sicut ille varios ornatus accipit, ita fortuna, quamvis ad praesens ornata, tamen est citius fugitiva. Iris autem Iunonis ministra, secundum poëtas Thaumantias dicta est, nempe Thaumantis filia. Ceterum ex admiratione hoc nomen accepit, quae admiratio ex eius nascitur coloribus. Iris dicitur quasi ἔρις, id est lis; nam numquam ad conciliationem mittitur, sicut Mercurius; sed semper ad disturbationem. Falsum est autem quod dicitur esse ministra tantum dearum, cum et a Iove plerumque mittatur. Ut: *aëriam caelo nam Iuppiter Irin demisit.* Iris autem nisi in regione solis non fit; cui varios colores creantur, quia aqua tenuis aëre lucido irradiata varios creat colores.

7. De ratione cur Iuno Iovis soror et coniux dicatur.

Cur autem Iuno Iovis soror et coniux dicatur, haec ratio est. Quia elementa ignis et aër tenuitate sibi sunt paria, dicuntur esse germana. Sed quia mixta concordant, et maritatus aër igne fervescit, coniugio dicuntur copulata. Et quia Iuno, id est aër subiectus est Iovi, id est igni, iure superposito elemento mariti traditum est nomen. Di-

citur autem Iuppiter catenis eam ligasse, quod aër igni caelesti coniunctus, duobus deorsum elementis misceatur, aquae et terrae: quae elementa duobus superioribus graviora sunt.

8. Qui primus templa fecerit.

Dicitur Phoroneus, filius Inachi regis Argivorum, primus Iunoni templa dicasse, et sacrificiorum instituisse sollemnia: qui etiam primus mortalibus regnavit: cuius filiam Nioben, (quia alia Tantali est) Iuppiter primo mortalem dicitur sibi copulavisse.

9. De Neptuno.

Neptuno deputant mare, eumque secundae sortis regnatorem perhibent, quia aqua vicinior est caelo quam terrae: omne enim quod continet, supra illud est quod continetur. Neptuno autem Amphitriten in uxorem deputant (ἀμφὶ enim graece, circa dicimus) eo quod tribus elementis aqua conclusa sit. Ideo eum tridentem dicunt habere, quia aqua triplici fungatur virtute, liquida, fecunda, potabili.

10. De Plutone.

Plutonem dicunt terrarum praesulem: πλοῦτος enim graece divitiae dicuntur; solis terris divitias credentes deputari. Hunc et Orcum dicunt, quasi iurantem, ne aliquis impunitus abeat.

11. De eius Tricerbero.

Tricerberum canem eius subiciunt pedibus, vel quia iurgiorum invidia ternario conflatur statu, naturali, causali, accidentali. Naturale est odium, ut canum, leporum, hominum. Causale est, ut amoris zelus. Accidentale est, quod aut casu oritur, ut hominibus; aut propter comestionem, ut iumentis. Vel quia Cerberus terra est, omnium corporum consummatrix. Unde Cerberus dictus, quasi κρεοβόρος, carnem vorans.

12. De eius Furiis.

Plutoni tres deserviunt Furiae, noctis et Acheruntis filiae, serpentibus crinitae; quae et Eumenides κατὰ ἀντίφρασιν, cum minime sint bonae, vocantur: quarum prima Allecto, id est inpausabilis; secunda Thesi-

siphone, quasi *τούτων φωνή*, id est istarum vox; tertia Megaera, quasi *μεγάλη ἔρις*, id est magna lis .Primum est ergo non pausantibus furere, secundum in voces erumpere, tertium iurgium protelare.

13. De Iovis harpyis.

Harpyae, quae et ipsae furiae vocantur, secundum Virgilium tres esse dicuntur, Aëllo, Ocypite, Celaeno; secundum Apollonium, quem etiam Virgilius in XII sequitur, duae tantum. Perhibentur etiam canes esse Iovis, a rapiendo harpyae dictae. Aëllo autem quasi *αἴρων ἄλλον*, alienum tollens. Ocypite, id est citius auferens. Celaeno graece, latine nigrum dicitur. Nam primum est aliena capere, secundum cupita invadere, tertium celare quae invaduntur. Dicuntur autem harpyae ponti et terrae filiae esse: unde in insulis habitant, partem terrarum, partem maris tenentes. Alii vero dicunt, harpyas esse Thaumantis et Electrae filias. Ut autem canes Iovis dicerentur, haec est ratio, quia ipsae furiae esse dicuntur: unde etiam epulas perhibentur arripere, quod est furiarum: ut, *et manibus prohibet contingere mensas*. Unde et avari finguntur furias pati, quia abstinent a paratis. Item ipsas furias Virgilius esse testatur dicens in III: *vobis furiarum ego maxima pando.* Furias autem canes dici Lucanus testatur (1): ut, *stygiasque canes in luce superna destituam.* Et ut Virgilius in VI: *visaeque canes ululare per umbram, adventante dea.* Sane apud inferos, furiae dicuntur et canes: apud superos dirae et aves, ut Virgilius in XII. ostendit: in medio harpyae dicuntur: unde duplex effigies in his invenitur.

14. De Parcis Plutonis.

Plutoni destinant tria fata, quae a poëtis Parcae per antiphrasin vocantur, per quas iuxta paganos vita disponitur humana. Harum igitur una tenet colum, id est praeest nativitati: altera trahit filum, id est disponit vitam: tertia abrumpit, id est mortem adducit. Unde est: *Clotho colum baiolat, Lachesis trahit, Atropos occat.* Prima autem Clotho, id est evocatio; secunda Lachesis, id est sors; tertia Atropos, id est sine ordine. Prima igitur nativitatis est evocatio: secunda, vitae sors, quem-

(3) Phars. VI. 733.

admodum vivere possit: tertia, mortis conditio, quae sine lege venit.

15. De eius coniuge.

Plutoni nuptam volunt Proserpinam Cereris filiam, Proserpinam vero Plutoni iunctam quasi segetem esse voluerunt, idest terram radicibus proserpentem: unde et Hecate dicitur, id est centuplum fructum proferens, vel centum potestates habens: ἑκατὸν enim Graeci dicunt centum. Hinc hecatonben dicimus domum multiplicem (1). Ipsa est enim luna in caelo, Diana in terra, Proserpina in erebo. Ceres (2) autem graece gaudium dicitur: ideo enim Ceres dea frumenti esse dicitur, quia ubi plenitudo sit fructuum, gaudium superabundet.

16. De vita Iovis.

Saturnus, postquam Themidis, id est terrae antistitis, secundum quosdam Protei, oraculo comperit, se a filio posse regno depelli, praecepit Opi uxori suae, quae et Rhea vel Cybele dicitur, ut quicquid peperisset, sibi mox praesentaret. Quae praegnans peperit Iovem; cuius pulchritudine delectata, nymphis eum alendum in monte Cretae Dyctaeo commendavit. Ipsa autem a Saturno, ubi esset quod peperisset, interrogata, lapidem ei veste involutum monstravit. quem Saturnus voravit. Iuppiter autem nutritus est a nymphis, quibus erat a matre commendatus; et lactatus est a capra Amalthea nomine, cuius etiam pelle in bello contra Titanas pugnato ipse postea dicitur usus fuisse. Tunc adhibiti sunt ei Curites et Corybantes, qui vagitum pueri tinnitu aeris prohiberent audiri. Unde et Corybantes sunt daemones ministri matris deorum, quasi daemones qui totum sciunt. Tunc itaque apes aeris sonum secutae, Iovem dicuntur melle aluisse: pro qua re eis postea praestitit Iuppiter ut haberent liberos sine ullo concubitu. Adultus autem Iuppiter patrem regno depulit: factusque stuprator pessimus, saecula quae Saturno regnante dicebantur aurea, suo sub imperio fecit dici argentea. Ob cuius incestus crimina, Astrea Titanum soror, propter aequitatem iustitia cognominata, fertur in caelum recessisse cum sorore sua pudicitia.

(1) Ita cod.

(2) Χαῖρον.

17. De Latona et eius sorore. (1)

Iuppiter Latonam, Titanis scilicet filiam, vitiavit. Post, cum etiam sororem eius Astarten vitiare vellet, illa optavit ut a diis converteretur in avem; versaque est in avem ortygiam, quam nos coturnicem vocamus. Et cum vellet mare transfretare, quod est coturnicum, afflata a Iove et in lapidem conversa, diu sub fluctibus latuit. Postea, supplicante Iovi Latona, levata est, et Ortygia dicta, superferri aquis coepit. Haec primo Neptuno et Doridi fuit consecrata. Postea cum Iuno gravidam a Iove Latonam, immisso Pythone, quem post factum cataclysmum specie ignota mortalibus terra edidit, persequeretur, nullaque eam errantem regio reciperet, novissime venit in Lyciam: et cum ex calore aestivo sitim sedare vellet, ab his qui iuncum secus litus carpebant, prohibita est proprius accedere. ·Quam ob rem irata petiit a diis ut numquam accolae stagno carerent. Auditis precibus Iuppiter agricolas in ranarum speciem vertit. Cum autem, Iunone persequente, conceptos Apollinem et Dianam parcre non posset, terris omnibus expulsa, tandem aliquando, Ortygia applicante se litoribus, suscepta est, et illic Dianam primo; post, Apollinem edidit. Qui statim occiso Pythone ultus est matris iniuriam. Sane nata Diana parturienti Apollinem matri dicitur praebuisse obstetricis officium: unde cum Diana sit virgo, tamen a parturientibus invocatur. Haec namque est Diana, luna, Proserpina. Nata igitur duo numina terram sibi natalem errare non passa sunt; sed eam duabus insulis Myconi Gyaroque religaverunt. Veritas vero longe alia est. Nam haec insula cum terrae motu laboraret, qui fit sub terris latentibus ventis quaerentibus erumpere, sicut Lucanus credidit, oraculo Apollinis terrae motu caruit; nam praecepit ne illic mortuus sepeliretur, et iussit quaedam sacrificia fieri. Postea e Mycone Gyaroque vicinis insulis populi venerunt, qui eas tenerent. Quod autem Dianam primo natam diximus, huius est rationis. Nam constat primam noctem fuisse, cuius instrumentum est luna, id est Diana: post, diem quem sol efficit, id est Apollo. Ut autem Delos primo Ortygia diceretur, factum est a coturnice,

(1) Confer mythogr. I. fab. 37.

quae graece ὄρτυξ vocatur. Delos autem dicitur, quia diu latuit, et post apparuit. Nam δῆλον graece manifestum dicitur. Vel quod verius est, quia cum ubique Apollinis responsa obscura sint, manifesta illic dantur oracula.

18. De triplici Apollinis potestate.

Constat autem triplicis esse Apollinem potestatis; et eundem esse solem apud superos; Liberum patrem in terris; Apollinem apud inferos. Unde etiam tria insignia circa eius simulacrum videmus; lyram, quae nobis caelestis harmoniae imaginem monstrat; quadrigam (1), quae etiam terrenum numen ostendit; sagittas, quibus inferni deus et noxius indicatur. Unde et Apollo graece late perdens dicitur.

19. De eius variis nominibus.

A diversis gentibus variis nominibus vocatur Apollo: apud Achaemenios Titan; apud Aegyptios Osiris; apud Persas, ubi in antro colitur, propter eclipsin, quam obiectione lunae patitur, Mithra vocatur. Ibi enim sol leonis vultu, cum tiara, persico cultu, bovi insidens utrisque manibus cornua eius comprimit; quae interpretatio ad lunam pertinet. Dicitur autem Apollo, quod latine sonat perdens, sive quod pestilentiae deus sit, sive quia fervore suo omnem sucum herbarum perdat. Hunc et auspiciorum, quibus urbes reguntur, et divinationis deum dixerunt; quod sol omnia obscura manifestat, vel quod in ortu suo et occasu multimodos monstrat effectus significationum. Titan autem dicitur Apollo, quasi unus ex Titanibus, qui contra deos arma sumpserunt: qui cum bello contra deos abstinuisset, pro beneficio caelum meruisse confingitur. Sol autem dicitur quasi solus ex Titanibus contra deos arma non commoverit. Phoebus dicitur, quasi ephoebus, hoc est adolescens: unde et puer pingitur, quia cottidie nova luce quasi puerili vultu nascitur. Pythius, a Pythone immensae molis serpente, quem interfecisse dicitur: unde et in eius honorem agon pythicus celebratur, cuius victores lauro coronantur. Πυθὼ autem graece credulitas dicitur, quia

(1) Cod. *scribe meum* pro *quadrigam*.

falsa credulitas luce manifestante deprimitur.

20. De eius tripode, arcu, telis.

Apollini tripodem addicunt quia praeterita novit, praesentia cernit, futura visurus sit. Arcum et sagittas huic adscribunt, vel quod de circulo eius radii in modum sagittarum exsiliant; vel quod sua manifestatione dubietatis scindat caliginem. Hunc quadriiugo uti dicunt, quod quadripertitis temporum varietatibus anni circulum peragat.

21. De quatuor eius equis.

Ipsius equis condigna nomina imposuerunt sic: Erythraeus, Aethon, Lampus, Philogeus. Erythraeus graece dicitur rubeus, quod a matutino sol lumine rubicundus exsurgat. Aethon splendens dicitur, quod tertia hora lucidior fulgeat. Lampus vero ardens, dum ad summum diei circulum conscenderit. Philogeus graece terrae amans dicitur, quod nona hora vergens occasibus incumbat.

22. De eius corvo. (1)

Cur autem corvum Apollinis tutelae subiciant, talis fabula demonstrat. Apollo cum Coronidem Phlegyae filiam gravidam fecisset, corvum ei custodem apposuit, nequis ad eam occulta temeritate accederet. Cum hac Lycus occulte concubuit, quem Iuppiter fulmine extinxit. Ipsam Coronidem Apollo, comperto eius adulterio, sagittis occidit: cui mortuae exsecto utero, Aesculapium produxit in lucem. Corvum autem naturaliter pennarum candore plumatum ex albo nigrum fecit, et in suam tutelam recepit. Veritas autem habet, corvum ideo in Apollinis tutela esse, sive quod solus contra rerum naturam in mediis aestivis fervoribus foetus ova pariat, sive quod multas significationes vocum habet.

23. De eius lauro.

De lauro autem ipsi consecrata, haec est fabula. Daphne Penei fluminis filia cum omnium virginum Thessaliae speciosissima esset, Apollo ea conspecta, forma eius exarsit, cupiens illi vim inferre. Illa advocato patre ut virginitati

(1) Recole mythogr. I. fab. 115.

opem ferret, terrae miseratione ante concubitum in laurum est conversa, et ab Apolline in tutelam recepta. Dicitur autem Penei fluminis filia esse, quia laurus de fluvialibus aquis nascitur. quae et in eiusdem Penei fluminis ripis abundat. Amica Apollinis ideo dicitur, quia illi qui de somniorum interpretatione scripserunt, promittunt, si laurus dormientibus ad caput ponitur, vera eos visuros esse.

24. De eius novem Musis. (1)

Apollini VIIII. deputant Musas, ipsumque decimum Musis adiciunt, ea causa quod humanae vocis decem sunt modulamina. Nos vero VIIII. Musas doctrinae et scientiae edicimus modos. Prima est Clio, quasi cogitatio prima discendi, quae reperit historias. Κλέος enim graece fama dicitur; quia nullus scientiam quaerit, nisi in qua famae suae protelet dignitatem. Secunda Euterpe, id est bene delectans, quae tibias; quia primum est quaerere, secundum delectari. Tertia Melpomene, id est suavia dicens, vel meditationem faciens, quae tragoedias: ut sit primum velle, secundum desiderare quod velis, tertium meditari quod desideras. Quarta Thalia, id est dans capacitatem (2), quae comoedias; quia post desiderium, opus est capacitate. Quinta Polymnia, id est plura recordans, vel multae memoriae, quae rhetoricam; quia post capacitatem, memoria est necessaria. Sexta est Erato, id est inveniens simile, quae geometriam; quia post scientiam et memoriam conatur aliquid sibi simile de suo invenire. Septima Terpsichore, id est instructionem formans, quae psalterium. Ergo post inventionem oportet etiam discernere et iudicare quid invenias. Octava Urania, id est sonoritas caelestis, vel bona vox, quae astrologiam. Post diiudicationem enim eligis quod dicas, quod respuas: eligere enim utile, caducumque despicere, caeleste ingenium est. Nona Calliope, vel optimae vocis, vel optima tribuens, quae litteras. Ergo sic ordo est: primum velle doctrinam, secundum delectari quod velis, tertium instare ad id quo delectatus es, quartum est capere ad quod instas vel desideratum est, quintum memorari quod capis, sextum invenire de suo simile ei quod memineris, septimum iudicare quod invenias, octavum eligere

(1) Confer mythogr. I. fab. 114.

(2) Ita cod.

quod iudicas, nonum proferre quod elegeris.

Versus VIIII. Musarum.

Clio gesta canens transactis tempora reddit.
Melpomene tragico proclamat maesta boatu.
Signat cuncta manu loquiturque Polymnia gestu.
Doctiloquos calamos Euterpe flatibus urget.
Terpsichore affectum citharis movet, imperat, auget.
Uranie caeli motus scrutatur et astra.
Comica lascivo gaudet sermone Thalia.
Plectra gerens Erato saltat pede, carmine ducto (1).
Carmina Calliope libris heroica mandat.

25. De Diana Apollinis germana.

Dianam germanam Apollinis, lunam, et viarum praesidem aiunt: unde et virginem volunt, quod via nihil pariat. Et ideo ambos sagittas habere fingunt, quod ipsa duo sidera de caelo radios usque ad terras emittunt. Dianam autem vocatam quasi duanam, quod luna die ac nocte appareat. Ipsam Lucinam asseverant, eo quod luceat. Eandem et Triviam, eo quod tribus fungitur figuris: unde et Virgilius: *tria virginis ora Dianae*; quia eadem luna, eadem Diana, eadem Proserpina dicitur. Sed cum luna fingitur, *sublustri splendet amictu. — Cum succincta iacit calamos, latonia virgo est. — Cum subnixa sedet solio, plutonia coniux*. Lunam voluerunt esse Proserpinam apud inferos, seu quod nocte luceat, seu quod vicinior terris currat, et terris praesit. Nam lunae augmenta et detrimenta, non solum terra, sed et lapides vel cerebra animantium, ac etiam semina sentiunt, quae in lunae crementis seminata degenerant, et vermiculos pariunt. Denique crementis lunae abscisa ligna tinearum terebraminibus deficiunt. Nemoribus quoque adesse dicitur, quod omnis venatio plus nocte pascatur, dieque dormiat.

26. Cur Dyctinna dicatur.

Cur autem vocetur Dyctinna, huiusmodi constat sententia. Minos Cretensium rex cum Bryten Martis filiam Dianae cre-

(1) Male apud Ausonium edyll. ult. *vultu*, pro *ducto*.

tensi dicatam stuprare vellet, illa se iniecit in mare, illataque est retibus piscatorum, quae graece δύκτια nominantur, qui corpus eius extraxerant. Insula autem Creta pestilentia laborare coepit: quam eos evadere non posse, responsum est, nisi Dianae templum instituissent, eamque Dyctinnam a retibus vocassent.

27. De templo Caryae.

Caryae autem templum est in Laconia Dianae sacrum, quod etiam Caryatium nominatum est ex hac causa. Cum luderent virgines, meditatus (1) est ruinam omnis chorus, et in arborem nucis effugit, et in ramo eius pependit; quam nucem Graeci κάρυον vocant. Ergo de arbore et templum et dea nomen accepit.

28. De Endymione. (2)

Endymion pastor amasse dicitur lunam; qui spretus ab ea pavit pecora candidissima, et sic eam in suum illexit amorem. Quod dicitur, seu quod primus hominum Endymion cursum lunae invenerit, unde et XXX. annos dormisse dicitur, quia nihil aliud in vita sua nisi huic repertioni studuit; seu quod nocturni roris humor pastoralibus prosit successibus.

29. De Marte.

Mars dicitur deus belli; et Mars nuncupatur quia per mares pugnatur, ut Mars quasi mas dicatur. Item Mars quasi effector mortium vocatur; nam a Marte mors appellatur. Hunc adulterum dicunt, quia bella gerentibus eventus incertus est: nudo vero pectore stat, ut in bello quisque se sine formidine caedis obiciat.

30. De natu Veneris.

Saturnus caelo patri iratus, falce naturalia eius amputavit, quae delapsa sunt in mare; de quorum cruore et maris spuma nata est Venus; unde et Aphrodite nominatur; ἀφρος enim graece spuma dicitur. Sed Venus Vulcano in primis nupsit: postea perpetuum habens cum Marte adulterium, sol tale scelus detexit; et Vulcanus illis coniacentibus superveniens, lectum catenis circumcinxit. Fin-

(1) Num *minatus*?

(2) Myth. I. 229.

gitur autem Venus nata per damnum, quia omnes vires usu venerio debilitantur, qui sine damno non geritur. Venerem in mari natantem fingunt, quia omnis libido rerum patitur naufragia. [Unde illud sapientis Porphyrii: *nudus, egens, Veneris naufragus in pelago*. Et Horatius: *dedit hic pro corpore nummos*. Rursusque: *fama malum gravius quam res trahit*.] Venus cum Marte rem habuit; quam sol manifestans, Vulcano prodidit: nam virtus corrupta libidine, sole teste apparet, et turpiter catenata fervoris constrictione tenetur.

31. De eius rosis.

Veneris in tutelam rosas addicunt: rosae enim rubent et pungunt. Rubet libido verecundiae obprobrio, pungit peccati aculeo.

32. De eius concha.

Concham marinam portare pingitur, quod huius generis animal toto corpore simul aperto in coitu misceatur.

33. De eius columbis. (1)

Huius in tutelam adiciunt columbas, quia huius generis aves in coitu sunt fervidae. Cur autem in tutela Veneris sint, haec est fabula. Venus et Cupido cum quodam tempore voluptatis gratia in quosdam descendissent campos nitentes, lasciva contentione certare coeperunt, qui sibi plus gemmantes colligerent flores: quorum Cupido adiutus mobilitate pennarum, postquam naturam corporis volatu superavit, vicit numero. Peristera vero subito accurrit, et adiuvando, Venerem superiorem fecit, cum poena sua. Cupido siquidem indignatus mutavit puellam in avem columbam, quae a Graecis περιστερὰ vocatur. Sed poenam honor minuit. Venus enim consolatura innocentis transfigurationem, columbam in tutela sua esse commendavit.

34. De Adone.

Adonis Veneri subiecti haec est fabula. Myrrha patrem suum amasse dicitur, cum quo ebriato rem habuit. Cumque eam pater utero plenam rescisset,

(1) Confer mythogr. I. fab. 175.

cognito crimine, evaginato eam persequi coepit gladio. Illa in arborem myrrham est conversa: quam arborem patre gladio percutiente, Adon exinde natus est: quem Venus ad se recepit et amavit. Quid haec fabula sibi velit, dicamus. Myrrha genus est arboris, quae dum grandioris fuerit roboris, solis ardoribus sucum exsudat, qui myrrha dicitur. Et quia haec species odore suavis est, Adonem dicitur genuisse: ἀδὼν (1) enim graece dicitur suavitas. Ideo autem Venerem amasse dicitur, quia hoc genus pigmenti sit valde fervidum.

35. De Cupidine Veneris.

Cupidinem Veneri adscribunt, quia venerea res sine amore exerceri non potest. Cupidinem amoris deum Simonides ex Venere tantum dicit esse progenitum; quamquam alii dicunt ex ipsa et Marte; alii ex ipsa et Vulcano; alii vero Chai et primae rerum naturae eum esse volunt: qui pharetratus, nudus, cum face, pennatus, puer, depingitur. Pharetratus ideo, quia sicut sagittae corpus, ita mentem vulnerat amor. Nudus, quia amoris turpitudo semper manifesta est, et nusquam occulta. Cum face autem, quia turpis amor cum calore et fervore quodam accenditur. Pennatus, quia amor cito pertransit, et amantibus nec levius aliquid nec mutabilius invenitur. Puer etiam fingitur; quia sicut pueris per imperitiam facundia, sic quoque nimium amantibus per voluptatem deficit.

36. De tribus Gratiis.

Gratiae tres sunt, Pasithea Eugiale (2), Euphrosyne, quae nudae conexaeque, et una aversa, duae autem nos respicientes pinguntur. Veneri autem sunt consecratae, quia earum pulsu cuncta animalia ad amorem prona fiunt. Lavantur autem in fonte acidalio, qui est in Orchomeno Boeotiae civitate; de quo etiam Venus acidalia dicitur, vel inde quod inicit curas, quas Graeci ἀκίδας dicunt: ipsius enim et Liberi filiae sunt: nec immerito; Gratiae enim per horum fere numinum munera conciliantur. Ideo autem nudae sunt, quod gratiae sine fuco esse debeant et sine simulatione. Ideo conexae, quia insolubiles esse gratias decet. Quod vero una aversa pingitur, duae nos respi-

(1) Apud mythogr. I. fab. 200. ἡδονή.

(1) Vulgo *Aegiale* vel *Aglaie*.

ciunt, haec est ratio, quia profecta a nobis gratia, duplex solet reverti.

37. De Erichthonio.

Iuppiter et Iuno cum multos filios per coniugium procreassent, tandem ad ostendendam divinitatem suam placuit sine coniugio filios generare. Tunc Iuppiter ex barba Palladem, quae et Minerva dicitur, genuit decentis formae: quae quia ex capite eius est orta, et in capite quinquepertiti sensus pollent, dea dicitur sapientiae. Iuno autem sponte propria de genitalibus locis protulit Vulcanum: et quia loca genitalia immunda sunt et deformia, deformi figura apparuit fuscus et claudus: qui cum deformis esset, et Iuno ei minime arrisisset, ab Iove praecipitatus est in insulam Lemnum. Illic nutritus a Sintiis (1), divinos honores non meruit, ad quos per convivium numinum aut per coniugium venitur dearum. Unde Virgilius: *cui non risere parentes, nec deus hunc mensa; dea nec dignata cubili est.* Impetrato autem a Iove, cum fulmina ipsi fabricaret, Minervae coniugio, dum illa eo spreto reluctaretur, natus est puer draconteis pedibus, qui appellatus est Erichthonius, quasi de terra et lite procreatus: nam ἔρις est lis, χθὼν terra: quem Minerva in cista abscondit, draconeque custode apposito, duabus sororibus Aglauro ac Pandorae, Erythiae filiabus, transmisit observandum, interdicens ne cistam aperirent. Virgines autem interdicta magis appetentes, cistam aperiunt, et viso angue, insania a Minerva iniecta, de arce Atheniensium se praecipitaverunt. Anguis ad Minervae clypeum refugiens, ab ea est educatus. Erichthonius autem ad tegendam pedum foeditatem, iunctis equis usus est curru, quo tegeret sui corporis turpitudinem. Unde Virgilius in III. georgicon: *primus Erichthonius currus et quattuor ausus — iungere equos, rapidisque rotis insistere victor.*

38. De Priapo.

Priapus fuit de Lampsaco civitate Hellesponti, de qua pulsus est propter virilis membri magnitudinem. Post in numerum deorum receptus, meruit esse numen hortorum. Dicitur autem praeesse hortis

(1) Cod. *absinthio.*

propter fecunditatem: nam cum alia terra semel aliquid creet, horti numquam sine fructu sunt: et cum alia terra semel in anno proventum habeat, hortus habet multiplicem. Est autem minister Liberi patris, et deus libidinis: unde sacris eius interesse dicitur: nam sine Cerere et Libero friget Venus. Priapum quidam dicunt esse Adonem filium Veneris, qui a feminis colitur.

39. De Minerva.

Minerva sapientiae, armorum, et lanificii dea esse dicitur, quae pingitur armata, triplici veste induta, caput Gorgonae gestans pectore. Minerva ideo de vertice Iovis dicitur nata, quia ingenium in cerebro positum sit: ideo fingitur armata, quia sapientia sit munita. Gorgonem huic addunt in pectore, ut vir sapiens terrorem contra adversarios gestet in mente. Cristam cum galea capiti eius imponunt, ut cerebrum sapientia et armatum sit et decorum. Triplici etiam veste fingunt hanc esse indutam, quod sapientia tecta, extrinsecus raro cognoscatur. Et conditricem Athenarum eam dicunt: Minerva enim Ἀθηνᾶ graece dicitur, quasi ἀθανάτη παρθένος, id est immortalis virgo; quia sapientia nec mori poterit nec corrumpi. In huius tutela noctuam ponunt, quod sapientia etiam proprium fulgorem teneat. Quomodo autem eam in suam tutelam receperit, haec est fabula. Nycteus Aethiopum rex felicissimus habuit filiam Nyctimenem nomine; quae cum scelerato amore patrem diligeret, amorem suum nutrici confessa est, infandumque petivit auxilium. Ea vero cum mentita esset domino suo Nycteo, a quadam illum extranea diligi virgine, impetravit ut ille filiae suae imprudens uteretur amplexibus. Sero ille cognitum facinus statuit vindicare. Agnitam itaque inter ipsos amplexus filiam cum voluisset extinguere, illa Minervae imploravit auxilium, cuius protectione periculo est erepta, versaque in avem, quae ex conscientia commissi facinoris diei fugit aspectum, et Minervae tutelae dicata est. Alii dicunt filiam Proeti fuisse, patrisque vim tunentem aufugisse, quam Minerva mutavit in noctuam.

40. De Vulcano.

Vulcanus ignis est, et dic-

tus est Vulcanus quasi Volicanus quod per aërem volet. Dicitur autem Vulcanus a Iunone propter deformitatem deiectus; quam aërem esse constat, ex quo fulmina procreantur. Ideo autem Vulcanus de femore Iunonis fingitur natus, quia fulmina de imo aëre nascuntur. Unde et Homerus dicit eum de aëre praecipitatum in terras, quod omne fulmen de aëre cadat: quodque crebro in Lemnum insulam iacitur, ideo in eam dicitur cecidisse Vulcanus. Claudus autem dicitur, quia per naturam numquam rectus est ignis. Ideo vero eum Minervae coniungi voluerunt, quia furor etiam sapientiae aliquando surrepat. Illa vero armis virginitatem defendit, quia omnis sapientia integritatem morum suorum contra furiam virtute animi vindicat. Unde quidam Erichthonius nascitur: ἔρις enim graece certamen dicitur. Quidnam aliud surripiens furor sapientiae generare poterat, nisi certamen invidiae? quod sapientia, id est Minerva, abscondit in cista, id est in corde celat. Ergo Minerva draconem apponit, id est perniciem: quem quidem duabus commendavit virginibus, Aglauro et Pandorae. Pandora enim universale munus dicitur; Aglauro vero quasi acconloren, (1) id est tristitiae oblivio: sapiens enim dolorem suum aut benignitati commendat aut oblivioni.

41. De Mercuriis.

Corvilius dicit IIII. esse Mercurios; unum Iovis et Maiae filiae Atlantis: alterum caeli et diei: tertium Liberi et Proserpinae, qui animas evocat: quartum Iovis et Cyllenes, a quo Argus occisus est. Sed in deorum ratione, quia veritas ignoratur, fabulae sequendae sunt. Iuppiter cum Maia Atlantis arcadici filia concubuit; unde natus est Mercurius in Cyllenio Arcadiae monte; qui litteras monstravit, menses instituit, sidera expertus est, lyram invenit, quam etiam septem chordis propter numerum atlantidum, (eo quod mater eius una earum esset) instruxit. Praeesse autem negotiis, et furti rapinarumque deus esse dicitur; virgam ferens, pennatis talaribus calciatus, canino capite, flavus et perustus, pingitur.

42. Unde vocetur Mercurius.

Mercurius igitur quasi mer-

(1) Ita cod. quam corruptionem aliis persanandam permitto. Dicerem ἀχίδων λήθην; nisi periret etymologia.

cium curius, vel medius currens dicitur, quia sermo inter medios est: vel quia nuncius deorum est Mercurius, quasi medius inter deos et homines currens dicitur. Fingitur autem deus esse rapinarum et furti, quia negotiatores rapina et periurio semper sunt succincti. Virgam tenet, cum qua serpentes, id est venena, dicitur divisisse; quia bellantes ac dissidentes interpretum sedantur oratione. Pennatis autem talaribus calciatus esse dicitur, quia citius aliis planetis in ortum revertitur: unde etiam velox et errans dicitur. Flavus et perustus autem ideo ubique introducitur, quia vicinus esse soli praeter ceteras stellas dinoscitur. Canino autem capite pingitur, unde et Anubis dicitur, quia nihil cane sagacius esse dinoscitur. Lyrae autem ab eo inventae, et per eam ab Apolline virgae dono acceptae, haec est fabula.

43. De lyra.

Cum regrediens Nilus in suos meatus varia in terris reliquisset animalia, relicta est etiam testudo: quae cum putris facta esset, et nervi eius remansissent extenti intra corium, percussa est a Mercurio. Postea cum pascenti Admeti regis armenta Apollini boves abegisset, et deprehensus ab eo esset, poscenti Apollini ut dicere liceret se invenisse lyram, concessit; et ab eo virgam quandam, quae caduceum dicitur, accepit. Quam manu tenens Mercurius cum proficisceretur in Arcadiam, et vidisset duos dracones implicitos inter se dimicare, virgam inter medios proiecit. Illi mox segregati discesserunt. Quo facto eam virgulam pacis causa cognovit esse institutam. Virgae autem huius haec est ratio. Mercurius et orationis deus esse dicitur, et interpres deorum: unde virga serpentes dividit, id est venena; nam bellantes interpretum oratione sedantur: unde legati pacis caduceatores dicuntur. Sicut enim per feciales bella indicebantur, ita pax per caduceatores fiebat. Ἑρμῆς autem graece dicitur latine interpres.

44. De Orpheo.

Apollo lyra accepta, Orpheum Oeagri fluminis et Calliopes musae filium dicitur docuisse. Et postquam ipse citharam invenit, lyram illi concessisse. Hic autem theologus fuit, et orgia primus instituit. Et

quia hominum feritatem morum composuit institutione, dicitur arbores et saxa ad se audiendum commovendo illicuisse. Erat autem ipsi una ex dryadibus uxor dicta Eurydice, quae Aristei filii Apollinis et Cyrenes nymphae, Penei fluminis Thessaliae filiae, insidias fugiens, serpentem in prato latentem incurrit, cuius etiam veneno periit. Unde doloris impatientia turbatus Orpheus, lyra accepta, taenarias fauces adiit; cantus dulcedine Ditis feritatem permovit; impetrans Eurydicen ea tamen lege sibi reddi, ut eam subsequentem praecederet, nec illius causa visum retro flecteret. Amoris autem impatientia datae sibi legis oblitus, suae iam potestatis coniugem respexit; legeque fatorum eam retrahente, subito ab oculis lapsam perdidit.

45. De Iove et Aethna nympha.

Iuppiter Aethnam nympham compressit et gravidam fecit: quam cum Iuno persequeretur, illa terrae imploravit auxilium; in cuius sinus recepta, enixa est geminos, necdum partu maturo. Vel, ut alii dicunt, Iuppiter timens Iunonem; terrae commendabat ipsam: secundum alios, partum eius. Hos terra intra gremium suum tamdiu fovit, quamdiu lex uteri postulabat; posteaque enixa est; unde Palici (1), id est bis geniti, appellati sunt. Hos autem immites fuisse, et humano sanguine placari consuetos, fabula disserente, est firmatum. Postea quibusdam sacris mitigati sunt, et eorum immutata sacrificia.

46. De Cybele. (2)

Cybele mater deorum dicitur, quae curruí subiunctis leonibus vehitur. Corybantes strictis gladiis munitos ministros habere, turritam gestare coronam, fingitur. Ideo igitur mater deorum curru vehi dicitur, quia ipsa est terra quae in aëre suspenditur. Ideo sustinetur rotis, quia mundus rotatur et revolubilis est. Ideo ei subiunguntur leones, ut ostendatur, maternam pietatem totum posse superare. Ideo Corybantes eius ministri cum strictis gladiis esse finguntur, ut omnes pro terra sua debere pugnare significetur. Quod autem turritam gestat coronam, ostendit civitates terrae esse superpositas, quas turribus constat

(1) Recole myth. I. fab. 190.

(2) Myth. I. fab. 39.

insignitas. Unde autem leones eius currui subiungerentur, hac fabula demonstratur.

47. De Atalante.

De civitate, quae Schenos (1) dicitur, fuit quaedam virgo Atalante, Schoenei (2) filia, praepotens cursu; adeo ut sponsos provocatos, cursu superatos occideret. Postea Hippomenes *etc.* (3)

48. De Pane (4).

Pan deus est rusticus in naturae similitudinem formatus, unde et Pan dictus est, nempe omne. Habet enim cornua in solis radiorum, cornua in lunae similitudinem. Rubet eius facies ad aetheris imitationem. In pectore nebridem habet stellatam, id est ad stellarum imaginem. Pars eius inferior hispida est propter arbores, virgulta, feras. Caprinos pedes habet, ut ostendat terrae soliditatem (5): fistulam VII. calamorum habet propter harmoniam caeli, in quo septem sunt planetae; ut Virgilius: *septem discrimina vocum*, Recurvum baculum calauropam habet, id est pedum, propter annum qui se recurvat. Quia deus totius naturae est, a poëtis fingitur cum amore luctatus, et ab eo victus; quia, ut legimus, *omnia vincit amor*. Pan, secundum fabulam, Syringam nympham amasse dicitur; quam cum sequeretur, illa implorato terrae auxilio in calamum conversa est: quem Pan ad solatium amoris incidit, et sibi fistulam fecit.

49. De Fauno.

Faunus infernus dicitur deus, et congrue: nam nihil est terra inferius, in qua habitat, et responsa dat. Ipse est et Fatuus: huius uxor est Fatua: idem Faunus, et eadem Fauna. Dicti sunt Faunus et Fauna a vaticinando, id est fando: unde et fatuos dicimus inconsiderate loquentes (6). Fauni autem sunt qui vulgo incubae vel pilosi appellati sunt; et a quibus, dum a paganis consulerentur, responsa vocibus dabantur.

50. De Nymphis.

Nymphae montium dicuntur Oreades. Quae inter silvas

(1) Myth. I. fab. 39.
(2) Cod. *Scrinei.*
(3) Reliqua omittimus, quia eadem prorsus sunt apud mythogr. I. fab. 39.
(4) Iisdem prope verbis recitatatur fabula a mythographo I. fab. 127.
(5) Cod. *solitudinem.*
(6) Myth. I. fab. 227.

habitant et arboribus delectantur, Dryades: plerumque enim, incisa arbore, vox erumpit, sanguis emanat. Virgultorum autem et florum, Napeae. Fontium, Naiades. Fluminum, Potamides. Maris vero, Nereides. Sunt autem quaedam deae topicae, id est locales, quae ad alia loca, non transeunt; ut Marica dea littorum minturnensium, iuxta Lirim fluvium habitans. Quod autem poëtae invocant Musas, haec est ratio, quod, secundum Varronem, ipsae sunt Nymphae quae et Musae. Sane sciendum, quod idem Varro tres tantum esse memorat; unam, quae ex aquae nascitur motu; alteram quae aëris ictu sonos efficit; tertiam quae mera tantum voce consistit.

51. De Astreo.

Astreus unus de Titanibus qui contra deos arma sumpserunt, cum aurora concubuit; unde nati sunt venti, iuxta Hesiodum. Re autem vera ex aëre nubes, ex nubibus aqua, ex aquae motu venti creantur. Dicitur autem Aeolus rex ventorum esse, eorumque furorem suo imperio frenare.

52. De Aeolo.

Aeolus, Hippotae filius, rex insularum VIIII. quae sunt post fretum Siciliae, quae ab eo Aeoliae appellantur; (licet et propria nomina habeant) a nebulis et fumo vulcaniae insulae; praedixit futura flabra ventorum: unde imperitis visus est ventos sua potestate retinere: fingitur namque a poëtis rex ventorum fuisse. Dicitur autem ventos antro frenare, quia concava loca plena sunt ventis.

53. De Titanibus.

Ferunt fabulae terram diis, quod eam habitare dedignati sunt, iratam Titanas, qui et gigantes dicuntur, serpentinis munitos pedibus in sui ultionem procreasse. Qui viribus confisi, caelum, montes montibus exstruentes, dissipare, deosque ad terram substernere, aggressi sunt. Qui Iovis fulminibus, obiectuque a Minerva Gorgonae capitis prostrati, duci eorum Atlanti caeli onere imposito, ipsi terrarum molibus obruti sunt. Quorum etiam Enceladus, qui et Briareus sive Aegaeon dicitur, ardenti Aethnae subpositus adhuc ardere, latusque mutando totam Siciliam treme-

facere, fumique vapore complere, dicitur. Revera, nisi quae de gigantibus legimus, fabulose accipimus, ratio non procedit. Nam cum in Phlegra Thessaliae loco pugnasse dicantur, quomodo in Sicilia Enceladus; Otus in Creta, secundum Sallustium, *unde Otii campi*; Typhoeus in Campania, *Inarime Iovis imperiis imposita Typhoeo*? Sed Varro dicit, in diluvio aliquos ad montes confugisse cum utensilibus: qui lacessiti postea bello ab his qui ab aliis veniebant montibus, facile ex locis superioribus vicerunt. Unde factum est ut dii superiores dicerentur, inferiores vero terrigenae. Et quia de imis ad summa reptabant, dicti sunt pro pedibus serpentes habuisse.

54 De statuto Iovis.

In gigantum contra deos bello, cum Victoria, Stygis infernae paludis filia, Iovi faveret, dicitur meruisse ut dii per eius matrem iurantes, non audeant fallere. Iuppiter namque statuisse dicitur, ut siquis illius fefellisset numen, integro anno et VIIII. diebus ab ambrosia et nectare prohiberetur. Ratio autem haec est. Styx maerorem significat; a tristitia Styx dicta: dii autem laeti sunt semper; unde etiam immortales. Ergo quia maerorem non sentiunt, iurant per rem suae naturae contrariam, id est tristitiam, quae aeternitati est contraria.

55. De Oto et Ephialte.

Otus et Ephialtes gigantes Aloëi filii tantae audaciae erant, ut montibus constructis, caelum expugnare niterentur. Icti autem fulmine et in Tartara missi sunt.

56. De Salmoneo.

Salmoneus Aeoli filius, non regis ventorum sed cuiusdam apud Elidem, ubi regnavit; fabricato ponte aereo, super eum currus ad imitanda tonitrua agitavit; et in quem iaculatus fuerat facem, occidi iussit. Hic postea a Iove fulminatus, verum fulmen est expertus.

57. De Phaëthonte.

Phaëthon Clymenes et solis filius, cum doleret obiectum sibi ab Epapho rege Aegypti quod non esset a sole sed de adulterio procreatus, duce matre venit ad solem; et poposcit, ut si vere eius esset filius, petenda praestaret. Quod cum sol

iurasset per Stygem paludem se esse facturum, petiit ille ut eius sibi currus agitare liceret. Sol post iusiurandum negare non potuit. Acceptis itaque curribus Phaëthon cum orbitam solis exisset, et mundus ardere coepisset, ab Iove fulminatus, in Eridanum, qui et Padus vocatur, cecidit. Huius interitu flentes sorores Fletusa et Lampedusa: deorum miseratione in arbores commutatae sunt alnos, vel, ut alii dicunt, in populos.

58. De Lycaone.

De gigantum sanguine natus est Lycaon tyrannus Arcadiae. Eius filiam Calliston cum in comitatu Dianae Iuppiter vidisset, in amorem eius incidit, et a reliquis segregatam nymphis, in Dianam mutatus compressit et gravidam fecit. Cuius cum crimen tumens uterus proderet, indignata Diana comitatu suo eam repulit. Illa autem exactis X. mensibus, enixa est parvulum, qui Arctos cognominatus est. Indignata Iuno, quod pelex sua ex Iove etiam mater esset, Calliston vertit in ursam. Cuius filius Arctos cum esset in adultam aetatem productus, imprudens in matrem incidit, ursam credens, misso telo eam perimere voluit. Non sustulit Inppiter ignorantem matricidium perpetrare, statimque eos inter sidera collocavit. Ille Arcturus, et alio nomine Arctophylax, vocatur: illa Arctos μείζων, latine septentrio maior appellatur: quod signum loco non movetur; nec hac, quam dicturus sum, causa mergitur.

59. De Thetide.

Thetis enim filia Nerei, uxor oceani, nutrix Iunonis fuit; quam Iuno, indignata pelicem suam in caelum translatam, rogavit ut propter affectum nutricis, eam prohiberet in oceanum cadere.

60. De Lycaone.

Lycaon cum susceptos hospitio homines interimere solitus esset, stupratae insuper filiae dolore commotus; Iove hospitio suscepto, cum vellet explorare an verus Iuppiter esset; ut expertum hominem, polluto hospitalitatis iure, citius interimèret, humanam ei carnem vescendam apposuit. Unde commotus Iuppiter domum eius incendit; ipsumque mutans in lupum, docuit hospitum iura non polluenda.

61. De Icaro.

Icarus quidam atheniensis, Liberi comes fuit: a quo cum vini usum mortalibus tradere doctus, vitem sevisset floridamque fecisset, dicitur hircus in vineam se coniecisse, et quae tenerrima ibi videbantur folia decerpsisse. Unde et adhuc caper Baccho, quia obest vitibus, immolatur. Victimae enim numinibus aut per similitudinem, aut per contrarietatem immolantur: per similitudinem, ut nigrum pecus Plutoni: per contrarietatem ut porca, quae obest frugibus, Cereri; caper, qui obest vitibus, Libero: item capra Aesculapio, qui deus est salutis, cum numquam sit capra sine febre. Rustici autem cum exhibitum ab Icaro vinum plus nimio potantes ebriarentur, venenum se ab illo accepisse putantes, eum in marathoniae regionis monte interfecerunt. Huius canis, cui nomen fuit Maera (1) est reversus ad Erigonem filiam: quae cum eius se veste extrahentis comitata vestigia ad patris pervenisset cadaver, laqueo vitam finivit: cui mortuae canis morte sua satis fecit. Sed Erigone deorum voluntate cum cane in caelum translata; ipsa, virgo; canis, sirius appellatur. Receptus similiter in caelum cum plaustro Icarus; plaustrum, septentrio vel arctos; ipse, Bootes vel Arctophylax est vocatus.

Sed post aliquantum tempus Atheniensibus morbus talis est immissus, ut eorum virgines furore quodam ad laqueum compellerentur. Unde consultum oraculum respondit sedari posse illam pestilentiam, si Erigones et Icari cadavera requirerentur. Quae cum diu quaesita nusquam invenirentur, ad ostendendam suam devotionem Athenienses, ut etiam in alieno ea quaerere viderentur elemento, suspenderunt de arboribus funem; ad quem sese tenentes homines hac illacque agitabantur, ut quasi per aërem illorum cadavera quaerere viderentur. Sed cum plerique caderent, inventum est ut formas ad oris sui similitudinem facerent, et eas per se suspensas moverent. Unde oscilla dicta sunt ab eo quod in his ora cillerentur, id est moverentur. Nam cillere est movere: unde et furcillae dictae sunt, quibus frumenta cillentur.

SCHOLION.

Alii dicunt oscilla esse membra virilia de floribus facta, quae suspendebantur inter columnia inter duas columnas; ita ut in

(1) Apollodor. bibl. lib. III. 14. §. 7.

ea homines acceptis clausis personis impingerent, et ea ore cillerent, id est moverent, ad risum: et hoc in Orpheo lectum est. Prudentioribus tamen aliud placet; qui dicunt sacra Liberi patris ad purgationem animae pertinere. Omnis enim purgatio aut per aquam fit, aut per ignem, aut per aërem. Sic Virgilius in VI: *aliae panduntur inanes — suspensae ad ventos; aliis sub gurgite vasto—infectum eluitur scelus, aut exuritur igni*. Ut nunc per oscilla genus purgationis maximum intelligamus: nam primum est aquae, secundum ignis, tertium aëris.

62. De Saturno et Philyra.

Saturnus dum cum amata Philyra rem haberet, Ops eius uxor advenit; cuius praesentiam timens, convertit se in equum. Exinde natus est Chiron, dimidia parte homo, dimidia equus. Habitavit autem in Pelio Thessaliae monte; a quo Achilles et Aesculapius nutriti dicuntur. Hic postea translatus est inter sidera a Saturno, et factus est sagittarius.

63. De Prometheo.

Prometheus cum hominem fingeret, iussu deorum, ex omnibus animalibus particulas, prout erat eorum natura ei apponebat. Unde vim leonis stomacho dicitur apposuisse, idcirco quod iracundia magis accendamur: timorem a lepore, astutiam a vulpe, a serpente prudentiam, a columba simplicitatem. Fecit autem hominem inanimatum et insensibilem. Cuius opus Minerva mirata, spopondit ei, ut siquid vellet de caelestibus ad suum opus, inquireret. Ille se nescire ait, quae bona in caelestibus haberentur; sed si fieri posset, se usque ad superos levaret: atque exinde siquid operi suo congruum cerneret, melius praesens arbiter tulisset. Illa inter oras septemplicis clypei sublatum caelo intulit. Et dum videret caelestia animata, vigore (1) vegetata, phoebaicis rotis applicans faculam, ignem consequitur, quem hominis applicans pectori, animatum reddidit. Prometheus dictus quasi προμήθεια, quod nos latine providentiam Dei dicimus: quasi Dei providentia, et Minerva quasi caelesti sapientia, homo factus sit.

64. De hostia Promethei.

Antiqui cum totas hostias inter sacra consumerent flamma, Prometheus qui propter excel-

(1) Fulgentius II, 9. *flammatis animata vegetare vaporibus.*

lentiam animi homines finxisse existimatur, impetrasse a Iove dicitur, ut partem hostiae in ignem coniicerent, partem in suo consumerent victu. Quae dum consuetudo perduraret, ipse Prometheus duos tauros immolavit, quorum iecora cum primum in ara posuisset, tauri utriusque carnem in unum compositam, corio bubulo texit; ossa quae circum fuerant, reliqua pelle contecta in medio collocavit; Iovi faciens potestatem, ut quam vellet sumeret partem. Iuppiter utrumque putans taurum esse, delegit ossa pro sua dimidia parte. Iuppiter, cum factum rescisset, mortalibus eripuit ignem, ne caro utilis esset cum coqui non posset. Prometheus autem mortalibus ignem restituere cogitans, Minervae auxilio caelum dicitur ascendisse; et adhibita ad radios solis facula, ignem est furatus, quem hominibus indicavit. Ob quam causam irati dii immiserunt terris macies et morbos: ipsum autem Prometheum per Mercurium in monte Scythiae Caucaso ferrea catena, XXX. milia annorum, vinxit Iuppiter ad saxum, adhibens ei aquilam quae cor eius exederet. Hercules autem missus ab Eurystheo propter Hesperidum mala, nescius viae devenit in Caucasum montem ad Prometheum. A quo demonstrata via, post victoriam pro gratiae beneficio aquilam cor eius exedentem interfecit. Sed de Promethei solutione haec memoriae causa prodita est.

65. De Iove et Thetide.

Cum Iuppiter Thetidis pulcritudine inductus eam vellet uxorem ducere, Parcae dicuntur fata cecinisse, ut ab eo qui ex se et Thetide nasceretur Iuppiter regno pelleretur. Quod cum Iuppiter ex Prometheo haec audiente comperisset, destitit Thetidem velle uxorem ducere, et Prometheum pro beneficio vinculis liberavit, et memoriae causa digitum sibi lapide et ferro vinciri iussit. Qua consuetudine adhuc homines usi, anulos lapide et argento conclusos ad amicitiae memoriam et pignus habere coeperunt. Haec autem omnia non sine ratione finguntur. Nam Prometheus vir prudentissimus fuit, unde et Prometheus dictus a prudentia. Hic autem primus astrologiam Assyriis indicavit, quam residens in monte altissimo Caucaso nimia cura et sollicitudine prehenderat. Hic

mons positus est circa Assyrios, vicinus paene sideribus, unde et maiora astra monstrat, et diligenter eorum ortus occasusque significat. Dicitur autem aquila cor eius exedere, quia acris sollicitudo est, qua ille affectus sidereos deprehenderat motus. Et quia per prudentiam fecit, duce Mercurio, qui prudentiae et rationis deus est, ad saxum dicitur esse religatus. Deprehendit praeterea rationem fulminum et hominibus indicavit. Ad haec quadam arte ab eo demonstrata, supernus ignis eliciebatur, qui mortalibus profuit, donec eo bene usi sunt. Nam postea malo hominum usu in perniciem eorum versus est: sicut in Livio lectum est de Tullo Hostilio, qui eo igni exustus est cum omnibus suis. Numa vero Pompilius impune usus est, tamen in sacris deorum. Hinc est quod igne rapto, ab iratis numinibus morbi dicuntur hominibus immissi. (1)

66. De Cleobe et Bitone.

Cum mos esset sacerdotem argivam bubus iunctis adire templa Iunonis, dieque sollemni boves, omnibus pestilentia consumptis, non possent inveniri, duo sacerdotes filii, Cleobis et Bito, matrem subierunt, et ad templa deduxerunt. Iuno probans eorum religionem, obtulit matri ut quod vellet filiis posceret. Illa pia responsione ait, ut quod dea mortalibus utile sciret, ipsa praestaret. Altera itaque die sacerdotis iuvenes reperti sunt mortui. Ex quo probatum est nihil esse morte praestantius.

67. De Chelone.

Virgo quaedam Chelone linquae impatientis fuit. Verum cum Iuppiter Iunonem sibi nuptiis iungeret, praecepit Mercurio ut omnes deos et homines ad nuptias convocaret. Quo facto, sola Chelone irridens et detrahens, nuptias adire contempsit. Quam cum Mercurius non venisse notavisset, iussu Iovis ad terras descendit, et moenia Chelones supra fluvium posita in mare praecipitavit; ipsamque Chelonem in animal sui nominis vertit, quam nos latine testudinem dicimus; et ut ad poenam dorso tectum portaret, fecit: unde et incurvatis aedificiis hoc nomen impositum est.

68. De Proeto rege.

Proetus, Abantis filius, rex

(1) Myth. I. fab. 1.

Argivorum inimicam felicitati suae habuit coniugis fecunditatem: tres etenim sustulit filias, et ad tempus nuptiarum usque perduxit. Sed incontinens virginum lingua infelicitatis edidit causas. Hae enim feruntur sollemniter templum Iunonis intrasse, et se deae praetulisse. Hinc offensa Iuno puellas in iuvencas vertit, et cupiditatem silvas petendi iniecit, adeo ut plerumque mugirent, et collo iuga timerent, credentes se formam habere vaccarum. Quod eo usque passae sunt, donec regni partem, siquis eas in pristinum statum mentis restituisset, proposuit Proetus una cum coniuge. A Melampo autem herbariae artis peritissimo eaedem Proetides ab insania sunt liberatae; unaque ex virginibus ducta, ipso facto regni consorte et genero.

69. De Antigone.

Antigone Laomedontis regis troiani filia, cum se Iunoni praeferret, ab ea propter formae arrogantiam conversa est in ciconiam.

70. De Arachne.

Arachne, quae et Libya dicitur, quaedam puella sacerdos Minervae, in lanificio doctissima fuit: quae dum improbe opus suum Minervae praetulisset, et eam lanificio provocasset, a Minerva in vermem sui nominis id est araneam conversa, laqueo vitam finivit. Unde semet opere quo gaudebat fatigando, casses in alto semper inutiliter suspendit.

71. De Niobe.

Niobe Tantali vel Pelopis filia, uxor Amphionis, ob insolentiam partus, Apollinis ac Dianae numen experta est. Nam cum ex Amphione VII. filiis totidemque virginibus editis comitata gauderet; et quodam tempore Manto Tiresiae filia ex responso Thebanos monuisset, ut Latonae et filiis eius Apollini et Dianae preces ferrent; illa sacrificiis interesse noluit, praedicans se potentiorem numine Latonae ac filiis eius esse. Hoc cum Latona filiis suis conquereretur, Apollo et Diana tecti nubibus Thebas venerunt, ac Nioben cum filiis suis filiabusque necaverunt. Peremptos autem apud Thebas liberos Niobe ad patriam, Sipylon scilicet montem, dicitur reduxisse; ipsam-

que ibidem in saxum mutatam induruisse.

72. De Glauco. (1)

Glaucus quidam fuit de Potnia civitate, qui cum sacra Veneris sperneret, illa irata equabus eius, quibus utebatur ad currum, immisit furorem; quae mox eum dilaceraverunt.

73. De Deucalione et Pyrrha. (2)

Iuppiter humani generis vitia vindicans, terras imbrium undatione operuit, totumque hominum genus diluvio delevit. Deucalion autem Promethei filius, et Pyrrha eiusdem soror, cum miseratione numinum in Parnaso monte effusionem imbrium fugissent, navicula Delphos vecti, Themidis, quae antistes terrae fuisse traditur, oraculo audierunt humanum genus posse reverti, si ossa matris post terga iactarent. Intellexerunt igitur matrem, terram significari; quippe omnium rerum genitricem: ossa vero eius, lapides. Igitur oraculo adimpleto, lapides quos Deucalion post tergum proiecit, in viros vertebantur; lapides quos Pyrrha, in feminas.

74. De Lyco et Antiopa. (3)

Lyci uxor Antiopa, Nyctei regis filia, ab Epapho Ixionis et Iovis nato per dolum stuprata, a viro Lyco est eiecta: quam pulsam Iuppiter in satyrum, vel ut alii dicunt in taurum versus compressit, et gravidam fecit. Lycus autem iratus Dircen duxit uxorem: cui cum suspicio incidisset, virum suum Lycum cum Antiopa prius amata concubuisse, imperavit famulis, ut pelicem vinctam in tenebris clauderent. Cui cum partus instaret, Iovis voluntate vincula effugit, et in monte Cithaerone partus exposuit, videlicet Zethum et Amphionem: quorum Zethus rusticus; Amphion vero lyra a Mercurio promerita, musicae extitit peritus. Qui matris iniurias vindicaturi, Lycum interfecerunt; Dircen vero indomito religatam tauro vita privaverunt: de cuius sanguine natus est fons ex nomine ipsius dirceus appellatus. Idem Amphion Cadmo Agenoris filio Thebas condenti adiutor accedens, cantus dulcedine lapides dicitur movisse, et ut se muris sponte imponerent, canendo fecisse.

(1) Myth. I. fab. 100. (2) Myth. I. fab. 189. (3) Myth. I. fab. 97.

75. De Epapho.

Iuppiter Epaphum in Aegypto oppida communire, ibique regnare iussit. Oppidum Memphin et alia plura constituit, et ex Cassiopeia uxore suscepit filiam Libyen, quae postea in Africa regnum possedit: cuius ex nomine terra Libyes est appellata: quae etiam regni hereditatem filio suo Agenori reliquit.

76. De Iove et Europa.

Cum Mercurius iussu patris in Phoenicen transgressus esset, ut armenta illius regionis ad litus compelleret; Iuppiter in taurum conversus est, cum se iumentis Agenoris regis Libyae (1) immiscuisset; et in amore sui spatiantes in harena virgines consistere coëgisset: ac paulatim singulas alludens, novissime Agenoris filiam Europam, in pratis secundum consuetudinem puellarum flores legentem, vitiavit; et tergo sibi insidentem in insulam Cretam detulit: et ex ea tres filios Minoëm, Rhadamanthum, et Aeacum, qui facti sunt apud inferos iudices, genuit; tertiamque ab ea orbis partem vocavit.

77. De Agenore et filiis eius. (2)

Agenor, rapta filia Europa, fratres eius Cilicem, Cadmum, Phoenicem, ad requirendam sororem misit: ita ut nisi eam reperissent, ad se non reverterentur. Cilix diversas petiit regiones; novissime constitit (3) in Cilicia: nec minus Phoenix in Poenice. Cadmus, non inventa sorore, Apollinis oraculum sciscitabatur, in quibus partibus consistere deberet. Accepto igitur responso ut vaccam a grege segregatam, quae lunae signum in latere haberet, ageret; et ubi fessa procubuisset, ibi urbem statueret; parens praecepto, in eam terram devenit, quae postea a bove Boeotia dicta est. Cum autem ad Martis fontem socios aquatum misisset; et ipse illuc post eos venisset; ut vidit a dracone, qui Marti erat consecratus, socios consumptos, serpentem interemit, et dentes eius sevit: ex quibus terrigenarum multitudo progignitur, quae se mutuis vulneribus interemit; quinque tamen superstitibus, quorum nomina haec: Echion, Idaeus, Chromius (4) Pelorus, Hyperenor (5): qui Minervae voluntate Cadmo et Amphioni cantus dulcedine, ut sua

(1) Immo *Tyri*; quod iam monui ad myth. I. fab. 148.

(2) Myth. I. fab. 149.

(3) Hinc corrigitur mendosa lectio mythographi I. fab. 149.

(4) Myth. I. *Chthonius*.

(5) Cod. *Hypereon*. At myth. I. *Hyperbion*, Apollod. Ὑπερήνωρ.

sponte saxa muris se imponerent efficienti, adiutores condendarum Thebarum additi, et principes urbis sunt facti.

78. De Cadmo.

Nupsit Cadmus Hermionae, quae nata erat ex adulterio Martis et Veneris; sed malo omine. Postquam filiabus solis Venus amores immisit, et singulae extiali morbo detentae interierunt, Vulcanus Minervae consilio monile astu perfecit. (Nam consciam facti Minervam indicant oculi Gorgonae, qui in eodem monili gemmis erant inserti.) Fecit ergo Vulcanus monile pulcherrimum infausti ominis, ita ut necesse esset hoc monile gestantem aerumnarum mole opprimi: quod dedit Hermionae Martis et Veneris filiae, cum Cadmo Agenoris filio nuberet. Cuius malo omine multa adversa patiens, novissime Cadmo in Illyricum infortunia Thebarum fugiente, cum eo in draconem conversa est. Deinde hoc monile Semele portavit, quae fulmine Iovis interiit. Idem habuit Ino, quae occiso a marito Athamante per furorem uno ex filiis Learcho, cum alio id est Palaemone se praecipitavit in mare, ut mariti insequentis vitaret insaniam. Post habuit Agave, quae et ipsa filium furore percussit. Hae igitur praedictae filiae Cadmi et Hermionae fuerunt. Habuit et Iocasta, quae per errorem filio Oedipo nupsit. Habuit et Argia Adrasti regis filia a marito Polynice per hereditatem sortito eo donata: quae idem monile propter prodendum maritum Amphiaraum Eriphilae eius uxori tradidit; quam postea filius Alcmaeon in vindictam patris occidit. Orestesque furore, occisa matre, correptus idem monile Apollini consecravit: quod in fontem proiectum hodie cerni dicitur: quod siquis attrectaverit, dicunt solem offendi et tempestates oriri. Quatuor autem sorores, Ino, Autonoë, Semele, Agave, filiae Cadmi esse dicuntur; quia IIII sunt ebrietatis genera; vinolentia, rerum oblivio, libido, insania. Unde et nomina haec IIII Bacchae acceperunt.

79. De Iunone et Semele. (1)

Iuno cum videret Semelem Cadmi filiam, quae et Thione dicitur, a Iove diligi, in aniculam versa est: et Semeles limen

(1) Myth. I. fab. 120.

ingrediens, ipsi ita locuta est: si te, ut perhibent, integre amat Iuppiter, ab eo impetra ut talis ad te veniat, qualis Iunoni solet videri. Quod cum Semele a Iove rogaret, ille mortalem nullo modo talem adventum posse ferre dixit. Illa autem instante, tandem promisit tali habitu se ad eam esse venturum, quali ad Iunonem venit. Qui cum venisset cum fulmine, Semele sustinere non potuit et obiit. Iuppiter vero aperto eius velocissime utero, Liberum patrem ipse et Mercurius aperto femore suo abdidisse dicitur, ut expletis VIIII mensibus legitime nasceretur. Postea completis maternis mensibus, nymphis quae Nisam montem Indiae frequentabant, clam tradidit nutriendum: quem postea Ino uxor Athamantis ex Aeolo geniti, matertera sua, soror videlicet Semeles, nutrisse perhibetur. Hinc irata Iuno furorem Athamanti marito Inonis immisit, ut filios suos vellet occidere; sperans ut si Liberum patrem invenire possit, simili ut liberos sorte perimeret. Hinc Athamas mox unum filium suum Learchum Herculis extinxit sagittis. Ino vero maritum suum ubi furore et se persequi conspexit, Melicertam alterum filium arripiens, se cum illo praecipitavit in mare: qui postmodum in deos marinos conversi sunt; Melicerta in Portumnum, qui graece Palaemon dicitur; Ino in marinam deam, quae graece dicitur Leucothea. Palaemonis autem corpus cum Corinthum fuisset appulsum, ex habitu contemplati regis fuisse filium, humaverunt: cui humato institutum fertur lustrale certamen.

80. De Libero.

Liber adultae factus aetatis Indiam sibi subiugavit. Inde revertens cum in deserta et extrema parte Libyae teneretur (1), ac siti laboraret exercitus, rogasse dicitur Iovem, ut se aquam ei ostendendo patrem probaret. Mox ex harena aries apparuit, qui pede elevato monstravit locum, ubi fodiens aquam posset invenire. Tunc aperta terra, egressa est aqua largissima: vel, ut alii dicunt, aries ipsi apparuit, quo duce Liber aquam invenit. Inventa autem aqua, petiit a Iovo ut arietem in astra transferret. In eo autem loco, ubi aqua fluxit, templum constituit, quod Iovis Hammonis di-

(1) Myth. I. fab. 121.

citur. Simulacrum etiam eius, adiectis cornibus arietinis, confectum est. Fingitur autem cornibus arietinis, quod ea quae ibi dantur responsa obscuritate sunt involuta. Dicitur autem Iuppiter Hammon, eo quod in harena repertus est: ἄμμον enim Graeci harenam dicunt. Liber autem inter deos receptus, iuvenis nudus, pingitur. Lyaeus pater vocatur, quod vini passio liberas mentes faciat. Indos vicit, quia haec gens vino dedita est. Hic tigribus insidere dicitur, quod vino fotae mentes mulceantur: unde et Lyaeus dicitur, quasi lenitatem praestans. Iuvenis ideo pingitur, quia semper ebrietas calet. Ideo nudus, quia mentis suae secreta ebrius nudat.

81. De Autonoë.

Autonoë tertia Cadmi filia Aristeo Apollinis et Cyrenes nymphae filio nupsit, et ex eo filium Actaeonem concepit; qui cum in silvis venaretur; Dianam, cum in valle Gargaphiae aestivo tempore et assidua venatione fatigata se ad fontem perlueret, nudam subito incurrit. Inde ab illa irata in cervum ipse, ne eloqui posset, mutatus, a suis dicitur canibus periisse laniatus. Quod exponens Anaximenes dicit Actaeonem venationem dilexisse; sed cum ad maturam venisset aetatem, consideratis venationum periculis, nudam artis rationem videns, extimuit; et dum periculum venandi fugeret, affectum tamen canum non dimisisse; quos inaniter pascendo, paene omnem suam substantiam perdidit. Ob hoc a suis canibus dicitur esse devoratus.

82. De Aristeo.

Aristeus post laniatum a canibus filium, matris instinctu Thebas reliquit, et Cheam insulam tenuit adhuc hominibus vacuam. Postea relicta ea, cum Daedalo ad Sardiniam transitum fecit.

83. De Agave.

Agave quarta filia Cadmi, Echionis uxor erat: quae Liberum patrem ita in contemptu habuit, ut et arborem conscendens cum telo ei insidiaretur. Cuius filius Pentheus Thebanorum rex similiter eius sacra despiciens, iussit famulis suis, ut eum Thebas venientem, vinctum sibi praesentarent. Liber ut eum vesanientem deluderet, versus in Acetem comitem suum

ingrediens, ipsi ita locuta est: si te, ut perhibent, integre amat Iuppiter, ab eo impetra ut talis ad te veniat, qualis Iunoni solet videri. Quod cum Semele a Iove rogaret, ille mortalem nullo modo talem adventum posse ferre dixit. Illa autem instante, tandem promisit tali habitu se ad eam esse venturum, quali ad Iunonem venit. Qui cum venisset cum fulmine, Semele sustinere non potuit et obiit. Iuppiter vero aperto eius velocissime utero, Liberum patrem ipse et Mercurius aperto femore suo abdidisse dicitur, ut expletis VIIII mensibus legitime nasceretur. Postea completis maternis mensibus, nymphis quae Nisam montem Indiae frequentabant, clam tradidit nutriendum: quem postea Ino uxor Athamantis ex Aeolo geniti, matertera sua, soror videlicet Semeles, nutrisse perhibetur. Hinc irata Iuno furorem Athamanti marito Inonis immisit, ut filios suos vellet occidere; sperans ut si Liberum patrem invenire possit, simili ut liberos sorte periret. Hinc Athamas mox unum filium suum Learchum Herculis extinxit sagittis. Ino vero maritum suum ubi furore et se persequi conspexit, Melicertam alterum filium arripiens, se cum illo praecipitavit in mare: qui postmodum in deos marinos conversi sunt; Melicerta in Portumnum, qui graece Palaemon dicitur; Ino in marinam deam, quae graece dicitur Leucothea. Palaemonis autem corpus cum Corinthum fuisset appulsum, ex habitu contemplati regis fuisse filium, humaverunt: cui humato institutum fertur lustrale certamen.

80. De Libero.

Liber adultae factus aetatis Indiam sibi subiugavit. Inde revertens cum in deserta et extrema parte Libyae teneretur (1), ac siti laboraret exercitus, rogasse dicitur Iovem, ut se aquam ei ostendendo patrem probaret. Mox ex harena aries apparuit, qui pede elevato monstravit locum, ubi fodiens aquam posset invenire. Tunc aperta terra, egressa est aqua largissima: vel, ut alii dicunt, aries ipsi apparuit, quo duce Liber aquam invenit. Inventa autem aqua, petiit a Iove ut arietem in astra transferret. In eo autem loco, ubi aqua fluxit, templum constituit, quod Iovis Hammonis di-

(1) Myth. I. fab. 121.

citur. Simulacrum etiam eius, adiectis cornibus arietinis, confectum est. Fingitur autem cornibus arietinis, quod ea quae ibi dantur responsa obscuritate sunt involuta. Dicitur autem Iuppiter Hammon, eo quod in harena repertus est: ἄμμον enim Graeci harenam dicunt. Liber autem inter deos receptus, iuvenis nudus, pingitur. Lyaeus pater vocatur, quod vini passio liberas mentes faciat. Indos vicit, quia haec gens vino dedita est. Hic tigribus insidere dicitur, quod vino fotae mentes mulceantur: unde et Lyaeus dicitur, quasi lenitatem praestans. Iuvenis ideo pingitur, quia semper ebrietas calet. Ideo nudus, quia mentis suae secreta ebrius nudat.

81. De Autonoë.

Autonoë tertia Cadmi filia Aristeo Apollinis et Cyrenes nymphae filio nupsit, et ex eo filium Actaeonem concepit; qui cum in silvis venaretur; Dianam, cum in valle Gargaphiae aestivo tempore et assidua venatione fatigata se ad fontem perlueret, nudam subito incurrit. Inde ab illa irata in cervum ipse, ne eloqui posset, mutatus, a suis dicitur canibus periisse laniatus. Quod exponens Anaximenes dicit Actaeonem venationem dilexisse; sed cum ad maturam venisset aetatem, consideratis venationum periculis, nudam artis rationem videns, extimuit; et dum periculum venandi fugeret, affectum tamen canum non dimisisse; quos inaniter pascendo, paene omnem suam substantiam perdidit. Ob hoc a suis canibus dicitur esse devoratus.

82. De Aristeo.

Aristeus post laniatum a canibus filium, matris instinctu Thebas reliquit, et Ceam insulam tenuit adhuc hominibus vacuam. Postea relicta ea, cum Daedalo ad Sardiniam transitum fecit.

83. De Agave.

Agave quarta filia Cadmi, Echionis uxor erat: quae Liberum patrem ita in contemptu habuit, ut et arborem conscendens cum telo ei insidiaretur. Cuius filius Pentheus Thebanorum rex similiter eius sacra despiciens, iussit famulis suis, ut eum Thebas venientem, vinctum sibi praesentarent. Liber ut eum vesanientem deluderet, versus in Acetem comitem suum

vinctus ducitur, et in custodiam mittitur. Unde immissa matri et filio amentia, Agave filium suum sibi obviantem, vitulum putans, cum furore armata decollavit; Liber incolumis evasit: Agave autem mox post caedem resipuit, et se filium suum decollasse cognovit.

84. De Tiresia. (1)

Tiresias Everis (2) filius, genere thebanus, in monte Cillenio dracones concubitu haerentes virga cum percussisset, in mulierem versus est. Et post temporis seriem, iterum eos concumbentes videns, percussis rursus virga in eodem loco, in figuram rediit pristinam. Quo tempore inter Iovem et Iunonem iocosa fuit disceptatio, utrum mas an femina maiorem sentiret rei coniugalis voluptatem; introductus iudex Tiresias, qui utramque naturam expertus fuerat, sensum mulieris ad comparationem viri triplicem fore asseveraverat. Ob hoc Iuno irata manus eius praecidit, et eum excaecavit. Iuppiter autem ob id ei concessit ut VII. aetates viveret, vatesque veracissimus haberetur. Tiresiam, quem diximus, intelligi volunt tempus, quod in vere dicitur masculum, quia tunc soliditas et clausura est germinum. Ergo dum vernum tempus coëuntia sibi affectu animalia viderit, eaque virga, id est fervoris aestu, percusserit; in femineum sexum convertitur, dum in aestatis fervorem mutatur. Aestatem namque in modum feminae ponunt; quia omnia patefacta suis folliculis emergunt. Cuius genitura dum veniente autumno prohibetur, iterum in priorem concipiendi et stringendi imaginem convertitur. Denique cum a duobus diis, id est duobus elementis igne et aëre, iudicandi causa, adhibetur, iustam de eius iudicio rationem profitetur. Ad fructificandum enim germina, tripla aëri prae igne suppetit materia: aër enim et maritat in glebis, et perdurat in foliis, et gravidat in folliculis: sol autem maturare tantum novit in granis. A Iunone caecatur, quia hiemis tempus nubilosa aëris caligine obducitur. Iuppiter vero ei vaporibus occultis praescientiam, id est conceptionem, futuri subministrat germinis.

85. De Brancho.

Branchus Apollini dilectus futurorum fuit peritus, cuius talis est fabula. Cius quidam in pe-

(1) Myth. I. 16.

(2) Cod. *Perierae*.

regrinatione cum pranderet in litore, proficiscens oblitus est filium Synichronem nomine. Ille in saltum cuiusdam Patronis (1) pervenit, receptusque cum filiis eius capras pascere coepit. Aliquando cygnum prehendiderunt, et illum veste cooperuerunt. Illi pugnando, uter patri illud munus offerret, cum essent fatigati certamine, mulierem invenerunt, reiecta veste. Et cum fugerent territi, revocati ab ea, ut Patron unice Synichronem diligeret puerum, sunt admoniti. Illi quae audierant, Patroni indicaverunt. Tunc Patron Synichronem pro suo filio dilexit, eique filiam uxorem locavit. Illa ab eo impraegnata vidit in somnis per fauces introisse solem, et exisse per ventrem. Ideo infans natus, Branchus est vocatus, quia mater eius sibi uterum a sole viderat penetratum. Hic cum in silvis Apollinem osculatus esset, ab eo est comprehensus, et accepta corona virgaque vaticinari coepit, et subito nusquam comparuit. Templum ei factum Branchiadon est nominatum. Et Apollini templa consecrantur, quae ab osculo Branchi philesia nuncupantur.

(1) Ita cod.; et mox *Patron*. At myth. I. 81. *patroni*.
(2) Myth. I. 153.

86. De Mopso.

Mopsus Apollinis et Mantus filius, amicitia Iasoni coniunctus, divinandi in tantum extitit peritus, quod post mortem ei templa dicata sunt; a quorum adytis saepe homines responsa accipiunt.

87. De Sibylla. (2)

Sibyllam pio amore Apollo dilexit, et ei poscendi quod vellet arbitrium obtulit. Illa manibus harenam hausit, et tam longam vitam poposcit. Cui Apollo respondit id posse fieri, si Erythraeam, in qua habitabat, insulam relinqueret: et eam numquam videret. Profecta igitur, Cumas tenuit, et illic defectam corporis viribus vitam in sola voce retinuit. Quod cum cives eius cognovissent (sive invidia sive miseratione commoti) ei miserunt epistolam creta antiquo more signatam; qua visa, in mortem est soluta. Unde nonnulli hanc esse dicunt, quae romana fata conscripserat; quod incenso Apollinis templo inde Romam allati sunt libri unde haec fuerat. Sibylla autem Phemonoë dicta est; nam adiectivum est nomen; Sibylla enim dicitur omnis puella, cuius pectus numen reci-

pit. Nam, ut alii dicunt, *sios* deus, *bule* autem est sententia. Igitur sibyllas quasi siobulas dixerunt.

88. De eius libris.

Constat, regnante Tarquinio, quandam mulierem obtulisse ei VIIII. libros Sibyllae cumanae, secundum Virgilium; secundum Varronem Erythraeae: in quibus libris erant fata et remedia Romanorum: et pro his poposcit trecentos philippicos, qui tunc pretiosi erant. Quae contempta, alia die tribus incensis reversa est, et accepit quantum postulavit. Qui libri diligentissime in templo Apollinis servabantur. Tempore civilis belli iam per populum carmina vulgabantur, et mala romani fati omnibus patebant.

89. De Ione. (1)

Io Inachi Argivorum regis filia fuit; cum qua amata Iove morante, Iuno supervenit. Timens ille ne deprehenderetur, Ionem in vaccam mutavit, et eam poscenti Iunoni, ne pelicem confiteretur, dedit; cui Iuno Argum Aristoclis (2) filium omnibus membris oculatum custodem apposuit. Quem cum Iuppiter per Mercurium interemisset, Iuno eum in pavonem mutavit. Ioni vero immisit oestrum, quo toto orbe vexata tandem ad Aegyptum venit, et Iovis voluntate in Isin mutata est. Fingitur autem Isis in similitudine vaccae mare transisse, quia transiit in navi vaccae picturam habente. Quod ut certius cognoscas, navigium Isidis Aegyptus colit.

90. De Iside.

Isis autem est genius Aegypti, qui per sistri motum, quod gerit in dextra, Nili accessus recessusque significat: per fistulam, quam sinistra retinet, omnifluentiam lacrimarum. Isis autem lingua Aegyptiorum est terra, quam Isin volunt esse.

91. De Osiride.

Osiris fuit gigas, Isidis maritus, a Typhone fratre suo dilaniatus: quem Isis regina Aegypti diu plangendo quaesivit, et tandem inventum salutavit. Unde populus, qui eius colit festa, simulat eum quaerere: et inveniens eum tandem salutat graece his verbis, veneramur te.

92. De vanno Liberi patris.

Dicitur Isis inventa Osiri-

(1) Myth. I. 18. (2) Placidus Lactantius I. 3. *Arestoris*.

dis membra cribro superposuisse. Nam idem est Liber pater, in cuius mysteriis vannus est; quia Liberi patris sacra ad purgationem animae pertinent; et sic homines mysteriis eius purgabantur, sicut vannus frumenta purgat. Unde Liber, ab eo quod liberet, est dictus. Quem etiam Orpheus dicit discerptum esse a gigantibus.

93. De Venere.

Venus indignata quod Proserpina, Iovis et Cereris filia, coniugia sperneret, Plutoni propter terrorem Typhoei evomentis Aethnam ab inferis emerso intulit amorem, ut Proserpinam circa cacumen Aethnae flores legentem eriperet. Qua compressa, cum properaret fugere, Cyane nympha, quam dilexerat Anapus amnis, intercedente tardatus est. At ille incensus ira morae, intercedentem ut amoveret, sceptro percussit: unde praeceps in inferna demersa est, et in liquorem conversa, cuius lacus contiguus est Arethusae.

94. De Proserpina.

Proserpinam autem, id est Persephonem, raptam a Dite patre, cum Ceres incensis facibus per orbem terrarum requireret, per trivia perque quadrivia vocabat clamoribus. Unde permansit in eius sacris, ut cunctis diebus per compita a matronis exerceatur. (1)

95. De Cerere.

Cum autem Ceres de filiae inquisitione non cessaret, propter extinguendam sitim ad quendam fontem accessit. Lycii rustici videntes eam, a potu prohibere coeperunt, conturbantesque pedibus fontem, contra eam sonum naribus emiserunt. Unde illa irata eos convertit in ranas (2), quae nunc quoque ad illius soni imitationem coaxant.

96. De inquisitione eius. (3)

Ceres cum Proserpinam raptam quaerere non desisteret, venit ad Eleusinam civitatem ad Celeum regem Atheniensium; qui cum liberaliter excepisset, et a quo rapta esset Proserpina indicasset, illa benivolentia eius delectata, filii eius nomine Triptolemi, quem uxor Hiona (4) ipsi peperit, se nutricem promisit.

(1) Ita cod.

(2) Res tribuitur Latonae apud myth. I. 187.

(3) Myth. I. 8.

(4) Apud Apollodorum I. 5. *Metanira*. Apud Hyginum 147. *Cothonea*, ibidemque in notis Lactantius ms. *Hionia*.

Hanc regina libens nutricem filio suo suscepit, eique nutriendum tradidit.

97. De immortalitate eius alumni.

Ceres dum alumnum suum vellet immortalem reddere, interdiu lacte divino nutriebat, noctu clam igne obruebat. Itaque, praeter quam soliti erant mortales, crescebat. Cum hoc pater miraretur, nocturno tempore observavit; et cum Ceres puerum igne obrueret, exclamavit. Illa irata Eleusium (1) exanimavit; ac Triptolemo alumno suo aeternum beneficium contulit: nam fruges ei propagandas et currum draconibus iunctum tradidit; quibus ille vectus orbem terrarum frugibus obsevit.

98. De Triptolemo.

Triptolemus beneficio Cereris cum fruges per omnes spargeret gentes, ad Lycum Scythiae regem venit (2), ibique paene deceptus est. Volens enim Lycus id quod hospes attulerat, fuisse suum monstrare, Triptolemum insidiis perimere conatus est. At ille, periculo cognito, stricto gladio Lycum persequi coepit. Lycus in feram sui nominis versus, morum suorum colore distinctus est.

99. De Cepheo rege.

Postquam Triptolemus domum rediit, Cepheus (3) rex eum tamquam aemulus interficere conatus est. Sed re cognita, iussu Cereris Triptolemo regnum tradidit, ibique oppidum constituit, quod ex patris sui nomine appellavit. qui Cereri sacra primus instituit, quae graece thesmophoria appellantur.

100. De inventione Proserpinae.

Ceres cum Proserpinam a Plutone raptam diu quaesisset, tandem aliquando eam esse apud inferos comperit. Pro qua re cum Iovis implorasset auxilium, ille respondit eam posse reverti, si nihil apud inferos gustasset. Illa autem iam punici mali in elysio grana gustaverat: quam rem Ascalaphus Stygis filius prodidit: unde Proserpina ad superos remeare non potuit. Indignata Ceres convertit Ascalaphum in bubonem (4). Sane Ceres a Iove postea meruisse dicitur, ut Pro-

(1) Hyginus *Eleusinum*, quem facit Triptolemi parentem.

(2) Myth. I. 10.

(3) Sic etiam Lactantius; non *Celeus* ut alii.

(4) Deest haec metamorphosis apud myth. I. 7.

nascentibus semper fibris eius iecur exedat.

105. De Sisypho.

Cum inter duo maria, sisypheum videlicet et lecheum, positum montem Sisyphus crudeli latrocinio occupasset, homines praetereuntes, ingens saxum super eos praecipitando, solitus erat necare: quod scelus luendo, dicitur apud inferos contra montis verticem saxum volvere, quo semper relapso, numquam volvendi labore quiescere. Dicitur autem idem Sisyphus, Iove se Aeginam Asopi fluminis filiam rapuisse ipsi confesso, hoc quaerenti patri infida levitate prodidisse: et ob hoc tali apud inferos poena dampnatus esse. (1) Sane de his omnibus mire reddit rationem Lucretius (2), confirmans in nostra vita esse omnia quae finguntur de inferis (3). Dicit namque Titium amorem esse, hoc est libidinem, quae secundum physicos et medicos in iecore est, sicut risus in splene, iracundia in felle: unde etiam exesum a vulture, dicitur in poenam renasci. Etenim libidini non sufficit res semel peracta, sed recrudescit semper. Dicit etiam Lucretius, per eos super quos iam casurus imminet lapis superstando, designari qui inaniter semper verentur, et de diis et caelo male opinantur: nam religiosi sunt qui per reverentiam timent. Per eos autem qui saxum volvunt, ambitum vult et repulsam significari, quia semel repulsi petitores ambire non desinunt [Per rotam autem ostendit negotiatores.

(1) Myth. I. 155.
(2) Lib. III. circa finem.
(3) Intellige fabulas ethnicorum, non autem religionis verae doctrinas.

106. De Ixione. (4)

Ixion Phlegyae filius, imperator Lapytharum thessalicae gentis, amicissimus Iovi, cum venia eius in caelum translatus fuisset, Iunonem de stupro interpellare ausus est. Quae de audacia eius conquesta Iovi, suadente ipso, pro se nubem ei opposuit: cum qua Ixion concubuit: unde geniti sunt centauri. Reversus autem ad mortales gloriatus est se cum Iunone rem habuisse. Ob quam causam Iuppiter eum fulmine percussit, et ad rotam serpentibus circumfusam apud inferos volvendam ligavit.

107. Explanatio eiusdem fabulae.

Sicut nihil in latina oratione veritate gratiosius, ita nihil in graeca falsitate ornatius.

(4) Myth. I. 14.

Ixion, quasi ἄξιον, id est dignitatem, dici voluerunt: Iunonem deam regnorum. Ergo dignitas regnum affectans, nubem meretur, id est similitudinem regni. Democritus igitur scribit Ixionem in Graecia primum regni gloriam affectasse, qui sibi centum equites primus omnium conquisivit; unde et centauri dicti sunt quasi centum armati. Denique centippi dici debuerunt, ex quo equis mixti pinguntur. Sed Ixion parvo tempore regnum adeptus, mox illud perdidit pulsus; unde et ad rotam dampnatus dicitur, quia rotae vertigo semper instabilis volvitur: ut hinc pateat quia omnes, qui per arma atque violentiam regnum affectant, subito ereptiones subito elisiones sustineant. Quod autem centauri ficti sunt, etiam hic datus est locus fabulae (1). Quidam enim thessalus rex, cum in Pelethronio Thessaliae oppido satellites suos ad revocandos oestro exagitatos boves misisset, illique cursu eos assequi non sufficerent; equos primi invento domandi usu ascenderunt; eorumque usi velocitate, boves stimulis ad tecta revocaverunt. Hi cum equis uterentur, aut velociter eundo, aut circa flumen Peneum equos inclinatis eorum capitibus potando, locum dederunt fabulae, ut centauri crederentur esse. Alii dicunt centaurorum fabulam esse confictam ad exprimendam humanae vitae velocitatem, quia equum constat esse velocissimum.

(1) Myth. I. 163.

108. De Pirithoo. (2)

Pirithous Lapytharum thessalicae gentis rex, cum uxorem Hippodamiam duceret, vicinos populos, centauros etiam Rhetum, Pholum, et Hyleum, et alios quam plurimos, et deos omnes, excepto Marte, ad convivium vocavit. Unde numen iratum immisso furore convivantes ad arma commovit. Centauri namque cum vino incaluissent, et puellae nubentis thalamum vellent irrumpere, et vino pleni aliorum etiam Lapitharum uxores conarentur rapere, a Lapythis et a rege eorum Pirithoö victi corruerunt. Eidem pugnae Caenis interfuit; qui prius virgo; post a Neptuno pro stupri praemio sexus mutationem meruit. Erat etiam invulnerabilis: pugnando tamen cum Lapythis contra centauros crebris fustium ictibus in terram fixus in-

(2) Myth. I. 162.

teriit. Sed post mortem in sexum rediit. (1)

109. De Phlegyanis populis. (2)

Phlegyae erant populi quidam insulani, nimium in deos impii et sacrilegi. Unde iratus Neptunus eam partem insulae, quam Phlegyae tenebant, tridente percussit, et omnes obruit.

110. De Acrisio. (3)

Acrisius rex Argivorum accepit responsum, eum, qui ex filia nasceretur, mortis sibi causam futurum. Unde sollicitus turrem aeneam fecit, et in ea filiam Danaën posuit, adhibens intus puellas custodes, foris vero satellites canesque vigiles. Iuppiter autem versus in imbrem aureum per tegularum rimas ad illam se demisit et gravidam fecit. Quo comperto, pater eam intra arcam inclusam praecipitavit in mare. Quae ad Italiam delata, inventa est a piscatore cum Perseo, quem illic enixa fuerat; et oblata regi, qui eam sibi in coniugium copulavit, et cum ea Ardeam condidit; unde Turnus originem duxit.

111. De Perseo.

Sed postea Perseus a Polydecte rege ad interficiendam Gorgonam missus, cum revertens resectum eius caput in manu volando portaret, avum suum Acrisium obiecto illi Gorgonis (4) capite in saxum convertit.

112. de Gorgonis.

Gorgones tres fuerunt, Sthenyo, Euryale, Medusa, filiae Phorci regis et Cretidis nymphae, uno invicem oculo utentes. Has siquis vidit, stupore statim in lapidem versus est. Serenus dicit tres puellas fuisse unius pulchritudinis; quas cum vidissent adolescentes, stupore torpebant: unde fingitur, si aliquis eas vidisset, in lapidem verteretur. Fuerunt autem locupletes nimis; unde Gorgonae dicuntur, quasi terrae cultrices. γῆ enim terra, ἐργασία cultura dicitur. Sed mortuo patre, Medusa in regnum eius successit, quae cum propter pulchritudinem a a pluribus peteretur in connubium, Neptunum effugere non potuit, cum quo in templo Minervae rem habuit; cui cum et

(1) Myth. I. 154.
(2) Myth. I. 205.
(3) Myth. I. 157.

(4) Ita cod. Etsi antea *gorgonam*. Sic infra *gorgonae*, et *gorgones*.

prius se propter formae iactantiam praeferret, crines eius a Minerva in serpentes sunt mutati; ut quae petita in primis a pluribus procis esset, postea eosdem vultus deformitate terreret. Quam Perseus, filius Iovis et Danaës, a Polydecte rege missus, accepto a Minerva, ne a Gorgona posset videri, vitreo clypeo, interceptoque in primis Phorcydum lumine, quae invicem custodiis utebantur, interfecit; exsectum eius caput Palladi in pectore gestandum obtulit: de cuius sanguine genus est serpentum procreatum. Utero autem eius equus Pegasus cum pennis exit, qui currens ad montem Aonium Boeotiae, pede percussit terram, et fontem castalium produxit, qui et pegaseus vel aonius est appellatus, Apollini et musis consecratus, de quo philosophi et poëtae finguntur bibere: nam poëtae quasi musarum sacerdotes sunt. Dicitur autem idcirco Medusa serpentibus crinita esse, quia sororibus astutior erat. Cuius caput Perseus abstulisse dicitur, quia ipsam interfecit, et substantiam abstulit. Illuc volando venisse dicitur, quia navibus venit.

(1) Myth. I. 130.

113. Interpretatio eiusdem fabulae.

Veritas autem ex integro sic se habet. Gorgo terror: primus quippe terror est, qui mentem debilitat: secundus qui profundo quodam terrore mentem spargit: tertius qui non solum mentis verum etiam caliginem ingerit visus. Unde et nomina accipiunt, Sthenyo debilitas, Euryale lata profunditas, Medusa oblivio(1). Haec omnia terrorem faciunt in hominibus: quae omnia Perseus occidit. Perseus enim graece virtus dicitur. Gorgonam cum auxilio Minervae interfecit, quia virtus auxiliatrice sapientia omnes terrores vincit. Huius autem caput fingitur in pectore Minerva habere, quod illic est omnis prudentia quae confundit alios, et saxeos et imperitos probat. De cuius semine natus est, Pegasus. Pegasus enim fama dicitur; quia omnia virtus superans, famam sibi querit. De pegaseo fonte potant poëtae, quia in laudem virtutis, videntes eam victricem, prosiliunt.

114. De Atlante.

Atlas Iapeti et Clymenae fi-

lius a Themide, quae antistes deorum (1) initio fuerat, responsum accepit nequem hospitio ex progenie Iovis reciperet, si hortum, in quo poma aurea erant, custoditum retinere vellet. Quam ob causam cum Perseum, Iovis et Danaës filium, a Polydecte rege Magnetis filio, ad Medusam gorgonam occidendam missum, Libyae finibus prohiberet, ille occisa Minervae auxilio Medusa reversus, Atlantem, monstrato ipsi Gorgonis capite, in montem mutavit.

115. De Minerva. (2)

Minerva aliquando tibiis in consortio deorum canente, dii intuentes buccam eius turpiter inflatam coeperunt ridere. Illa quid riderent ignorans, ad Tritoniam paludem venit, ibique labiorum suorum turgorem intuita, tibias abiecit: quas Marsya inveniens, illis utendo in tantum factus est peritus, ut Apollini se compararet. Cum quo cum diu Apollo contenderet, et eum superare non posset, invertit citharam, et canere coepit. Inversis autem tibiis, cum se Marsya Apollini aequiperare nequiret, Apollo eum ad arborem religavit, virgis caedendo ad interitum usque coepit punire. De cuius sanguine fons ortus est eius ornatus nomine. Cuius turpitudinis memoria, Marsya cauda depingitur porcina.

116. De cantilena Apollinis et Marsyae. (3)

Huic decertationi cum Mida rex Lydiae iudex adhibitus interfuisset, audita eorum cantilena, praeposuit Marsyam. Iratus Apollo, eius stultitiam auribus dampnavit asininis; quas omnium aspectui, corona semper capiti suo imposita, subtrahens, dum a suo liberto tonsore ab eo metueret diffamari, ei coronam imposuit, promittens ut si dedecus suum celaret, regni sui eum participem faceret. Qui cum visa intra se continere non posset, scrobem fecit, et Midam regem aures habere asininas terrae narrando inculcavit. Siquidem in eadem scrobe orta canna, cum pastores ex ea fistulam sibi facerent, quod terrae a tonsore regis inculcatum fuerat, fistula pastoribus aliquid cantare volentibus exprimebat.

(1) Alibi *terrae*. (2) Myth. I. 125. (3) Myth. I. 90.

117. De Mida rege. (1)

Mida rex ab Apolline petiit ut omnia, quae tangeret, aurum fierent. Quo concesso, voti sui effectu coepit torqueri, quia cibum tangere non potuit, quin in aurum statim verteretur. Conversus ad preces, responsum ab Apolline accepit, ut si ter in Pactolum fluvium capite mergeretur, poena mox privaretur. Quo completo, ipso poenam evadente, fluvius exinde aureas dicitur harenas habuisse.

118. Explanatio eiusdem fabulae.

Veritas autem est, quia quisque avarus cum omnia pretio destinat, fame moritur: quod Mida rex erat, qui collecta pecuniarum suarum summa, ut Sosicrates (2) dicit, Pactolum fluvium, qui in mare decurrere solitus erat, per innumerabiles meatus ad irrigandam suam provinciam derivavit; suaque expensa avaritia fluvium fertilem reddidit. Mida enim graece quasi μηδὲν ἰδὼν dicitur, id est nihil sciens. Avarus enim in tantum stultus est, ut etiam sibi prodesse nesciat.

(1) Myth. I. 188.

(2) Ita Fulgentius lib. II. 13. Noster vero codex *Socrates*.

119. De certamine Neptuni et Minervae. (3)

Cum in acropoli Athenarum (4) arce Neptunus et Minerva de nomine Athenarum contenderent; placuit diis ut illius ex nomine civitas diceretur, qui munus melius mortalibus obtulisset. Tunc Neptunus percusso cum tridente littore, equum animal bellis aptum produxit. Minerva, iactata hasta, olivam creavit, quae res est melior comprobata, et pacis insigne habita. Mox civitas Athenae, quasi ἀθανάτη, id est immortalis. Hinc quia Minervae munus praelatum est dono Neptuni, ramus olivae cui offertur, offerente melior esse indicatur. Hinc est proverbium illud HERBAM DO, id est cedo victoriam. Nam cum in agonibus aliquis herbam in modum palmae dat ei, cum quo non conatur contendere, eum fatetur meliorem esse. Vittis (5) autem ramus olivae alligatur, ut inertia aut imbecillitas offerentis ostendatur. Scimus, enim oves alieno semper egere auxilio. Equum autem a Neptuno progenitum alii Scitium, alii Chironem, alii Arionem (quem Adrastus in thebano proelio habuit) dicunt fuisse nominatum.

(3) Myth. I. 2.

(4) Cod. *Thebarum*.

(5) *Laneis vittis* videlicet.

Ideo autem Neptunus dicitur equum invenisse, quia velox est eius numen et mobile sicut mare. Unde et Castor et Pollux, quia eorum velocissimae stellae sunt, equos in tutela habere dicuntur.

120. De Minoë. (1)

Minos Iovis et Europae filius, cum sacrificaturus ad aras patris accederet, oravit potentiam numinis ut dignam aris suis hostiam ipse praeberet. Itaque subito taurus apparuit nimio candore perfusus; quem cum admiraretur Minos, religionis oblitus, armenti sui maluit esse ductorem. Cuius etiam ardore Pasiphe filia solis, uxor Minois, dicitur arsisse. Igitur contemptus Iuppiter a filio furorem tauro immisit, ut Cretensium non solum agros, sed universa etiam moenia vastaret. Hunc Hercules missus Eurysthei imperio superavit, victumque Argos usque perduxit. Quem cum Eurystheus Iunoni consecrare vellet, Iuno exosa munus quod ad Herculis gloriam pertinebat, taurum in atticam regionem expulit, ubi a monte eius Marathone marathonius est appellatus; quem postea Theseus Aegei filius interemit. Sed de Pasiphe et eodem tauro plenius dicatur.

(1) Myth. I. 47.

121 De Venere. (2)

Indicato igitur a sole adulterio Martis et Veneris, Vulcanus minutissimis adamantinis catenis lectulum cinxit; quibus Mars et Venus ignorantes impliciti, et cunctorum sub testimonio deorum, cum ingenti turpitudine resoluti sunt. Quod factum Venus vehementer dolens, stirpem omnem solis persequi infandis amoribus coepit. Igitur ea incendente, cum Pasiphe solis filia, Minois regis Cretae uxor, tauri amore flagraret, arte Daedali intra vaccam ligneam corio iuvencae pulcherrimae septam inclusa cum tauro rem habuit; nato inde Minotauro, qui intra labyrinthum inclusus, humanis carnibus vescebatur. Sed Minos de Pasiphe habuit liberos plures, Androgeum, Ariadnen, Phaedram.

122. De Androgeo.

Androgeus cum athleta fortissimus esset, cunctosque in agonibus apud Athenas superaret, ab Atheniensibus et vicinis Megarensibus, quorum

(2) Myth. I. 43.

rex Nisus erat, coniuratione ab eis in eum facta, insidiis eorum occisus est. Quod Minos pater eius dolens, collectis navibus bella commovit; et victis Atheniensibus poenam hanc constituit ut singulis quibusque annis ·VII· de filiis, et ·VII· de filiabus suis edendos Minotauro mitterent.

123. De Scylla.

Victis autem Atheniensibus, cum contra Megarenses bella Minos moveret, quia formosus erat, amatus est a Scylla Nisi Megarensium regis filia. Quae ut hosti posset placere, comam purpuream parenti abscisam ei optulit, quam Nisus ita habuerat consecratam, ut tamdiu regno potiretur, quamdiu illam habuisset intactam. Minos, accepto crine, civitatem expugnavit, Nisum interfecit. Postea et Scylla a Minoë contempta, dolore in avem conversa est: et Nisus extinctus, miseratione deorum, in avis mutatus est formam: quae aves hodie inter se discordant. Nam pro veteris odio facti, id est crinis, Nisus persequitur Scyllam, ut eam morti tradat.

124. De Theseo.

Sed Athenienses dum singulis annis filios Minotauro mitterent, tertio anno Theseus, Athenarum regis Aegei filius, missus est, tam virtute potens quam forma. Qui cum ab Ariadne regis filia amatus fuisset, ipsa timens ne ille, quamvis occiso Minotauro, multiplex et perplexum labyrinthi iter explicare non posset, Daedalum fabricatorem operis ut aliqua arte Theseo subveniret exoravit: qui eum intrantem fili globum post se iussit resolvere, ut illum egrediens relegendo, redeundi perplexiones posset superare. Quo adimpleto, Theseus occiso Minotauro victor egreditur, et rapta Ariadne aufugit; quam tamen in Naxo insula Libero dicata dormientem reliquit. Quam cum Liber uxorem duceret, Vulcanus ei coronam ·VII· lampadibus insignitam optulit: quam ille ad uxoris insigne inter sidera collocavit.

125. De Aegeo.

Aegeus autem filio suo praeceperat ut si victor reverteretur, vela mutaret. Quod cum ille

oblitus non fecisset. Aegeus prospiciens a litore velis non mutatis redeuntem filium, victum aestimans, mari in quod se praecipitavit nomen imposuit. Theseus vero eadem loca inde navigans, ad Italiam venit, et Brundusium condidit. Quae cum omnia factione Daedali Minos deprehendisset effecta, eum cum Icaro servandum in labyrinthum trusit. Sed Daedalus corruptis custodibus, sub faciendi quo rex placaretur muneris specie, ceram accepit. Exinde tam sibi quam filio alis impositis evolavit. Icarus altiora petens, pennis solis calore resolutis, mari in quod cecidit nomen imposuit. Daedalus vero primo in Sardiniam, post delatus est Cumas; ibique Apollini templo condito, in foribus haec universa depinxit.

126. De Tauro.

Veritas autem sic se habet. Taurus notarius Minois regis fuit, quem Pasiphe amavit et cum illo in domo Daedali rem habuit. Et quia geminos peperit, unum de Minoë, et unum de Tauro, enixa esse Minotaurum dicitur. Quam ob culpam inclusum Daedalum regina, corruptis custodibus, volavit; qui amisso in mari filio, navi delatus est Cumas.

127. De Scyrone. (1)

Scyron hospites suos transeuntes saxo residens pedes sibi lavare cogebat, eosque ex improviso praecipitabat. Quem tamen Daedalus percussisse dicitur.

128. De Theseo. (2)

Theseus Aegei et Aethrae filius mortua Hippolyte (3) Phaedram Minois et Pasiphae filiam superduxit Hippolyto; qui cum de stupro illam interpellantem contempsisset, ab illa falso accusatus est apud patrem quod vim ei voluisset inferre. Theseus autem Aegeum patrem tunc marinum deum rogavit, ut se ulcisceretur: qui agitanti currus Hippolyto immisit phocam in litore; qua equi territi eum curru proiectum discerpserunt. Sed Hippolyto interempto, Phaedra amoris impatientia laqueo vitam finivit. Diana autem castitate Hippolyti commota, revocavit eum in vitam per Aesculapium filium Apollinis et Coronidis filiae Phlegyae,

(1) Myth. I. 167. (2) Myth. I. 46. 115. (3) Cod. *Hyphole*.

natum exsecto matris ventre. Cum autem Apollo audisset a corvo, quem Coronidi adhibuit custodem, eam cum Lyco adulterium commisisse, iratus Coronidem maturo iam partu confixit sagittis: corvum vero pennarum candore plumatum nigrum ex albo fecit, et in suam tutelam recepit, exsectoque ventre Coronidis produxit Aesculapium, qui factus est medicinae peritus. Phlegyas autem pater Coronidis dolens filiam ab Apolline vitiatam, eius templum apud Delphos incendit: unde iratus Apollo Cyclopas fabricatores fulminum confixit sagittis. Ob quam rem mortalem indutus formam a Iove missus est Admeti regis novem annis circa Amphrysum Thessaliae fluvium pascere armenta, divinitate deposita. Sed Diana Hippolytum revocatum ab inferis in Aricia nymphae commendavit Egeriae et eum Virbium, quasi bis virum, iussit vocari. Revera autem Virbius est numen coniunctum Dianae; ut matri deûm Atis, Minervae Erichthonius, Veneri Adonis. Habent namque singula numina inferiores potestates ministras. Variantur autem a poëtis fabulae: nam Virgilius perhibet Hippolytum ab inferis esse revocatum. Horatius contra: *neque enim Diana pudicum liberat Hippolytum*. Nam Hippolytus licet discerptus in vitam secundum fabulas redierit, tamen mortis conditionem evadere non potuit.

129. De Enopione. (1)

Enopion, qui et Pelargus dicitur, rex cum liberos non haberet, a Iove, Mercurio, Neptunoque, quos hospitio susceperat, hortantibus ut ab his aliqua postularet, petiit ut sibi concederent sine coniuge liberos. Illi intra corium immolati sibi bovis urina facta, praeceperunt ut obrutum terra completis maternis mensibus solveretur. Quo facto inventus est puer, cui nomen ab urina impositum est, ut Orion diceretur. Qui postea venator factus, dum vellet cum Diana concumbere, ut Horatius dicit, eius sagittis occisus est: ut Lucanus, immisso terrae auxilio scorpione periit. Quem Iuppiter in caelum transferens, signum famosum tempestatibus fecit. Similiter et Diana vindicem suum in caelum transtulit. Sed veri similius est, quod a scorpione interemptus

(1) Myth. I. 32.

esse dicitur, quo oriente occidit.

130. De Perdicca. (1)

Perdicca venator fuit, Polycastae filius, qui matris deùm amore correptus, dum et immodesta libidine ferveret, et verecundia novi facinoris tabesceret, ad extremam maciem deductus esse dicitur. Qui primus etiam serram invenisse dicitur. Sed ut Fenestella Martialis scribit, hic primum venator fuit; cui cum ferinae caedis cruenta vastatio et vagabunda errandi cursilitas (3) displiceret, et contiroletas (4) suos, id est Actaeonem, Adonem, Hippolytum, miserandae necis functos interitu prospiceret, pristinae arti repudians agri culturam secutus est: ob quam rem matrem deûm, quasi terram omnium genitricem amasse dicitur. Quo labore consumptus etiam ad maciem pervenisse dicitur. Et quia cunctis venatoribus de pristinae artis obprobrio detrahebat, serram id est maliloquium dicitur repperisse. Matrem autem Polycasten habuit, quasi Polycarpen; quod nos latine dicimus multifructum, (5) id est terram.

131. De Bellerophonte. (2)

Bellerophon Glauci filius cum ignarus ad Proetum, Abantis filium, regem venisset, et uxor Proeti Stenoboea, sive Anthia, amore eius incensa, ut secum concumberet, ab eo nullo modo impetrare potuisset, apud suum virum mentita est, ab eo se pro coitu interpellatam fuisse. Proetus Bellerophontem ad Abantem socerum suum misit, qui et Gabates dicitur, et de eadem re ei tabulas socero perferendas tradidit. Quibus lectis Abas interficere voluit talem virum. Sed cum ille prudentia sua et castitatis auxilio se ab instanti periculo liberasset, tamen ut pudicitiam probaret immanitas, ad interficiendam Chimaeram eo tempore Lyciae agros vastantem missus est. Quam ille, equo Pegaso accepto, miseratione deorum, de sanguine Gorgonae nato impositus prostravit. Chimaera autem dicta est bestia ore leo, postremis partibus draco, media parte capra. Revera autem mons est Ciliciae, cuius hodieque ardet cacumen, qui sunt leones; media autem pascua sunt; ima vero montis serpentibus plena. Hunc Bellerophon habitabilem

(1) Myth. I. 232.
(2) Cod. *errandae cursilitatis*.
(3) Ita cod.
(4) Cod. *mulfructum*.
(5) Myth. I. 71.

fecit; unde Chimaeram dicitur occidisse. Interfecta autem a Bellerophonte Chimaera, iterum ad vincendos Calydonas missus est: quibus victis, Abas impacta Bellerophonti crimina abolevit, virtutemque eius laudans, alteram filiam suam Alcimenen ei uxorem dedit. At Stenoboea re cognita, se ipsam interfecit.

132. De Iove et Leda.

Iuppiter in speciem cygni conversus, cum Leda Tindaridis filia, Tindari uxore, rem habuit; quae de Iove Pollucem et Helenam, de Tindaro Castorem progenuit. Pollux autem fraterne compatiens mortalitati, inferos pro fratre alternatim subeundo, eum interitu redemit vicario. Quos pro unanimitatis merito Iuppiter in caelum transtulit, et salutaria signa nautis esse dedit, cum stella sororis nautis signum sit perditionis. Quos alterum pro altero manes vicissim adiisse fingitur, quod eorum stellae ita sunt constitutae, ut occidente una, oriatur altera. Tempus autem quod ipsa duraverat, Helenam fuisse immortalem indicat. Constat enim fratres eius cum argonautis fuisse; argonautarum filios cum Thebanis dimicasse; ibique dimicantium filios troiano excidio interfuisse. Ergo si immortalis Helena non fuisset, tot sine dubio saeculis durare non posset. Hanc namque prius quam Menelao nuberet, a Theseo legimus raptam, et in Aegypto Proteo esse commendatam. Cuius stella, urania dicta, malum perhibetur cavare, navis ima pertundere, tanta incendii flagrans ardore, ut aes hoc solvatur calore. Quam cum nautae navi insidentem considerant, se perituros non dubitant.

133. De Theseo et Pirithoo. (1)

Theseus et Pirithous unus de Lapithis, facta coniuratione, filias Iovis uxores ducere, Theseo Helenam Iovis et Ledae filiam, adhuc parvam rapuerunt, et in Aegypto Proteo commendaverunt. Cum autem quae Pirithoo copularetur non invenirent, conspiraverunt ut propter Proserpinam rapiendam inferos adirent. Quo facto, ibidem deprehensi, gravi supplicio sunt dampnati. Fertur tamen Theseus ab Hercule ita liberatus, ut pars eius corporis ibi detineretur, pars ab Hercule

(1) Myth. I. 48.

decerpta abstraheretur. Sed contra Virgilius: *sedet aeternumque sedebit infelix Theseus.* Sic plerumque a poëtis variantur fabulae.

134. De Athamante rege. (1)

Athamas rex, Aeoli filius, Cretei frater, uxorem Nubem vel Nephelem vocatam habuit, de qua Phryxum et Hellen suscepit. Cum igitur Nubes insania Liberi patris excitata silvam peteret, nec ad larem mariti remeare vellet, filiis suis Athamas superduxit novercam Inonem nuncupatam; quae novercali odio pueris exitium machinans, matronas petiit ut frumenta serenda corrumperent. Quo facto, fames orta est. Cum autem ad Apollinem consultum civitas misisset, Ino eum qui missus erat corrupit, ut referret oraculo dictum, Nubis filios immolandos. Ipsa namque dictum habuit eos frumenta incendisse. Pater vero timens populi invidiam, filios suos novercae commisit arbitrio: quos cum noverca persequeretur infesta, illis in silva errantibus, mater eorum dicitur venisse, et arietem vellere aureo insignitum exhibuisse; quem praedictos filios Iunonis instinctu iussit ascendere, et in Colchos insulam ad regem Oetam solis filium transire, ibique arietem praedictum immolare. Quos matris praecepto obtemperantes aries in pelagus detulit. Helle, utpote puella sexu infirmior, lapsa nomen Hellesponto dedit. Phryxus devenit ad Colchos, ibique matris iussui parens arietem immolavit, pellemque auream Martis templo dicavit, cui custodiendae draco pervigil dicitur appositus esse.

(1) Myth. I. 23.

135. De Pelia.

Peliae Neptuni filio, qui Iolci summam optinebat, a sortibus responsum erat, se arce ab eo privandum, qui interim dum Neptuno sacrificaret, altero nudo pede intervenisset. Cum ergo annua sacrificaret patri Neptuno, Iason Aesonis filius, perdito in limo Anauri fluminis unius pedis calciamento ei supervenit pede tantum uno calciatus. Quem ut Pelias conspexit, memor sortium, misit eum sub specie gloriae, ea tamen intentione ut a dracone interficeretur propter pellem inauratam Colchis a rege Oeta petendam. Oetae autem responsum fuerat, quod tamdiu in regno manere posset, quamdiu

in Martis templo illud vellus aureum duraret. Iason acquirendi aurei velleris cupidus quosque fortiores Graeciae congregavit; Herculem, Castorem cum fratre sibi ascivit; et aedificata nave, Argo vocata, unde et argonautae dicti sunt, Tiphi quidem navis gubernatore facto, mare prius intactum intrare praesumpsit.

136. De Iasone.

Cum autem in Pelio monte Thessaliae Argo navis fabricaretur, dolens tellus mare ante intactum pervium fieri, emisit saxa in mare. Quod cernentes qui navim fabricaverant, imperfectam mari miserunt. Hinc Lucanus: *rupta puppe minor subducta est montibus Argo*: neque enim in caelo tota figuratur, sed a gubernaculo usque ad malum. Cum autem Colchos venissent, Iason ab Oeta rege susceptus filiam eius Medeam adamavit, et filios ex ea suscepit. Oeta autem, accepto ex prodigiis responso, mortem sibi ab advena Aeoli progenie cavendam, Phryxum interfecit: cuius filii rate ascensa ut ad avum Athamantem transirent, naufragi ab Aesone excepti sunt. Iason autem, quamvis excipiendi aurei velleris cupidus, viso pervigili dracone, veritus est. Oeta autem rex potestatem ipsi velleris auferendi ea lege concessit, si tauros ignem naribus efflantes, qui apud Colchos indomabiles erant iungens, draconis dentes sereret. Cui cum id difficile videretur, Medea maga Oetae regis filia virtute eius delectata, eum cum amasset, serpentem incantavit, et in soporem vertit: quem statim Iason interfecit, eiusque dentes accipiens, iunctis Medeae artibus tauris ignem naribus efflantibus, in campum transiit et sevit. Tertio die armatus inde surrexit exercitus, qui in Iasonem impetum fecit: deinde Medeae artibus in se concitatus, mutuis est interemptus vulneribus. Iason victoria potitus ablatam pellem revexit. Deinde Medea eum relictis Colchis sequens dicitur in Italiam pervenisse, et populos quosdam circa Fucinum habitantes lacum remedia contra serpentes docuisse; a quibus etiam Anguitia nominata est, eo quod eius carminibus serpentes angerentur.

137. De Medea. (1)

Iason postquam Medeam in Graeciam duxit, et promisso sibi coniugio copulavit, ex multis rebus ingenium eius antea expertus, demum petiit ut parentem Aesonem in adolescentiam transformaret. At illa, nondum amore posito quem in eum habuit, herbas quarum virtutem noverat diversis regionibus quaesitas aheno incoquens Aesonem interemptum tepidisque herbis fotum in pristinum vigorem reduxit.

138. De nutricibus Liberi. (2)

Liber pater ut animadvertit Aesonis senectutem remediis Medeae expulsam, petiit ut nutrices suas in adolescentium vigorem mutaret. Cuius petitioni consentiens, eisdem remediis quibus et Aeson iniuvenescebat (3), Liberi nutrices in iuvenilem vigorem redigens, Libero aeternum secum beneficii pignus firmavit. Sed cum eam Iason spernens, superinduceret Glaucen filiam Creontis, Medea dedit pelici tunicam venenis et allio infectam: quam cum illa indueret, cepit cremari incendio. Tunc Medea animum Iasonis contra se saevientis non sustinens, suis Iasonisque natis interemptis, alato serpente aufugit.

139. De Pontia.

Pontia meretrix Petronii filia fuit; quae filios suos pecuniae causa, ut eam donaret adulteris, vendidit. Quae postea se ipsam prodens, largiter epulata, incisis venis periit.

140. De Amyco rege.

Amycus Bebryciae rex, Neptuni et Melopes filius, semper in Bebrycio nemore insidias secutus erat, ut si quis forte advena illuc deveniret, ab eo caestuum provocatus certamine interiret. Quod cum diu iam faceret, Polluci cum argonautis Bebryciam appulso nuper, provocans congreditur; a quo eodem certamine superatus interficitur.

141. De Venere. (4)

Veneris et Martis adulterio a sole detecto, postquam Vulcanus ambos in lecto catenis minutissimis in Lemno insula, ubi ipse colitur, cinxit; cum diis omnibus decimas frugum annis

(1) Myth. I. 188.
(2) Ibidem.
(3) Ita eod.
(4) Myth. I. 133. et 199.

solverent singulis, solam Venerem mulieres in honorem Vulcani ob adulterium dampnantes praetermittendam esse dixerunt. Quae irata his odorem immisit hircinum; unde mariti eas exsecrantes, deserta Lemno coniugum odio, Thracas petiverunt, eorumque sibi filias ascivere coniugio. Quod ubi Lemniadibus compertum est, stimulante Venere in omne genus virile coniurant; remeantesque e Thracia viros omnes interimunt. Inter quas Hypsipyle sola patris Thoantis miserta, non solum ei pepercit, verum etiam fugientem ad litus prosecuta est. Tunc Thoanti Liber scilicet pater eius occurrit, eumque ad insulam Chion prospera navigatione perduxit. Lemnon argonautae venerunt, quos Lemniades suscipientes hospitio cum his concubuerunt. Hypsipyle ex Iasone duos filios procreavit Oeneum (1) et Thoantem. Cum autem argonautae plurimis ibi diebus detenti essent, ab Hercule obiurgati discesserunt. Lemniades autem postquam intellexerunt Hypsipylen patrem suum servasse, interficere eam conatae sunt. Illa dum fugit, a praedonibus capta in Nemaeam deportata est, et Lycurgo regionis illius regi in servitutem distracta. In cuius servitio cum filium Ophelten, qui post Archemorus dictus est, nutriret, puer dracone periit. Qua orbitate rex iratus, dum in Hypsipylen ius dominii vellet exercere, eamque filio inferias mittere, prohibitus est a Graecis, quibus fontem sitientibus, interim dum puer periit, ipsa demonstravit. Graeci autem ex responso accepere, eos minime Thebas, nisi placatis Archemori manibus, perventuros: quam ob rem illi ludos funebres condiderunt; quibus ludis Hypsipyles duo filii, quos ex Iasone habuit, intererant, quos fugiens reliquit in Lemno: qui et ipsi matrem quaerentes, currendo vicerunt: quorum nomina praeco cum pronunciasset Iasonis et Hypsipyles filios esse, mater eos cognovit: quam agnitam, exorato rege, mox Lemnum reduxerunt.

142. De Phineo. (2)

Phineus rex Arcadiae liberis suis novercam superduxit, cuius instinctu eos caecavit. Quam ob rem irati dii ei oculos sustulerunt, et harpyas adhi-

(1) Pag. 48. *Euneum.*

(2) Myth. I. 27.

buerunt: quae cum ei diu cibos arriperent, Iasonem cum argonautis propter vellus aureum Colchos petentem hospitio suscepit, cui etiam doctorem dedit. Hoc ergo beneficio illecti argonautae, Zethum et Calaim filios Boreae et Orithyiae Erechthei filiae, quam Boreas e flumine Elisso rapuit, alatos inquam iuvenes, ad pellendas harpyas ei miserunt. Quas cum strictis gladiis persequerentur, pulsae de Arcadia pervenerunt ad insulas quae appellabantur Plotae. Et cum vellent ulterius tendere, ab Iride admoniti ut desisterent a Iovis canibus, suos converterunt volatus. Quae conversio, id est strophe, nomen insulis dedit.(1) Phineus in modum avaritiae ponitur, a fenerando Phineus dictus. Ideo caecus, quod omnis avaritia caeca sit, quae non videt sua. Ideo harpyae ei cibos rapiunt, quia rapina eum aliquid de suo comedere non permittit. Sed has ab aspectu eius Zethus et Calais fugant: graece enim ζητῶν καλὸν inquirens bonum dicitur: nam veniente bonitate, omnis rapina fugatur.

(1) Comparata, quae sequitur doctrina morali cum illa Mythographi I. p. 11, satis cognoscimus utriusque auctoris differentem aetatem atque indolem. Confer etiam fab. 154. p. 141.

143. De Oedipo et monstro quod Sphynx vocabatur.

Sphynx monstrum erat alas et ungues habens, in similitudinem harpyarum, quod insidens scopulo viae imminenti insolubilia aenigmata proponebat transeuntibus: quae cum solvere non possent, ex improviso veniebat, agmineque alarum et unguibus ad se in rupem trahebat. Cuius locutionis ambages Oedipus Thebarum rex sua calliditate solvit, et victum necavit.

144. De Oeneo. (2)

Oeneus Parthaonis filius, rex Aetoliae, cuius civitas erat Calydon, regni sui statum turbavit negligentia sacrorum. Annua siquidem vota pro imperii fructibus celebrans, numen Dianae contempsit. Ea aprum summae magnitudinis regioni eius immisit, qui vastatis calydoniis terris, calydonius ab urbe gentis est appellatus. Cuius feritate Oeneus fractus edictum tale proposuit, ut dimidium regni caperet qui monstrum interemisset. Siquidem filius eius Meleager undique collectam iuventutem ad illam novi generis expe-

(2) Myth. I. 146.

peditionem vocavit. Inter quos etiam Atalante convenit, Iasii filia, summa venatrix, Dianae scilicet comes, quae in saltibus prima omnium praedictum aprum sagitta percussit. Postea Meleager in se venientem feram excipiens interemit; gratesque puellae inter viros *retulit*: siquidem virtutis successu eniteuti recompensaturus pellem monstri illius cum capite ipsi dedit in testimonium laudis. Quae et ab eodem Meleagro in comitatu Dianae compressa, puerum nomine Parthenopeum edidit, qui postea in thebano proelio periit. Sed Atalante tali munere coronata, Plexippus et Agenor, avunculi Meleagri, indignati virginem sibi praelatam fuisse, eam spolio accepto privaverunt. Iratus Meleager, interfecto ob hanc causam avunculo Plexippo, fata sibimet ipsi maturavit amisso affectu materno. Mater namque eius Althea titionem occulte servatum habuit, qui Meleagro nato in regia subito apparuit, eius videlicet sortis, ut iuvenis tamdiu vita frueretur, quoad is inextinctus servaretur. Hunc mater irata ignibus mersit, sequentibusque filii fatis extinxit. Postea cum admissum nefas agnovit, laqueo vitam finivit. Secuta est luctum alia calamitas. Namque Meleagri germanae in tantum fratrem fleverunt, ut deorum miseratione in aves verterentur, quae hodie meleagrides vocantur.

145. De Harpalyce.

Harpalyce patrem senem captum a Graecis, multitudine collecta liberavit celerius quam de femina potest credi. Unde et flumina dicitur celeritate transire.

146. De Oenomao.

Oenomaus rex fuit Elidae et Pisarum. Hic equos habuit velocissimos, utpote ventorum flatu procreatos; qui procos filiae Hippodamiae multos necavit, sub hac conditione ad curule certamen provocatos, ut aut victus traderet filiam, aut victos necaret. Postea cum Pelopem Tantali filium, qui aptos curuli certamini equos acceperat, quorum cursu omnes anteiret, amasset Hippodamiam, corrupit Myrtilum aurigam patris, primi amoris pactione; qui factis axibus cereis cum victo.... [Myth. I. fab. 21.]

Desiderantur duo folia codi-

cis, in qua lacuna perierunt, praeter partem huius fabulae, etiam 147. de Mercurio, 148. de Iove et Alcumena, 149. de Hercule, 150. unde Hercules dictus, 151. de Diomede, 152. de Eurione, 153. de Evandro, *et pars fabulae* de Admeto; *septem videlicet totae desunt, duarum insuper partes; id quod ex indiculo praefixo cognosco.*

154. De Admeto.

.... cum extinctam Admetus impatienter doleret, Hercules dum ad tricerberum canem abstrahendum descenderet, ipsam de inferis reductam Admeto reddidit. Admetus quasi quemadire petat metus, dictus est. Ἀλκὴ praesumptio dicitur. Ergo metus praesumptionem sperans sibi coniungi, duas feras suo currui subiungit; id est duas virtutes acquirit animi et corporis; leonem ut virtutem animi; aprum ut virtutem corporis. Apollinem et Herculem sibi propitiat, id est sapientiam et virtutem. Ergo praesumptio semet ipsam ad mortem pro anima metus obicit: quam praesumptionem in morte deficientem virtus ab inferis revocat, ut Hercules facit.

155. De angue ab Hercule interfecto.

Hercules apud Sagarim Lydiae flumen anguem plures homines interficientem, et ripam frugibus orbantem interimebat. Pro quo facto ab Omphale regina, quae ibi regnabat, multis ornatus muneribus Argos est remissus: cuius etiam amore tam vehementer est incensus, ut coli delicatos enervaret contractus, et pollice fusi rotaret vertiginem. Hercules ἡρώων κλέος, virorum fortium fama dicitur: ὀμφαλός umbilicus: libido enim in umbilico dominatur mulieribus. Unde ostenditur quod libido quamvis invictam possit superare virtutem: quia quem mundi magnitudo vincere non potuit, libidinis ardor oppressit.

156. De Eryce. (1)

Eryx Veneris et Butae, secundum alios Neptuni et Veneris, filius fuit, qui praepotens viribus advenas provocabat, victosque perimebat. Qui occisus ab Hercule cum et ipsum provocasset, monti ex sepultura sua nomen imposuit, in quo matri etiam Veneri templum construxit.

157. De Busiride. (2)

Busiris rex fuit Aegypti, qui cum susceptos hospites im-

(1) Myth. I. 53. et 94.

(2) Myth. I. 65.

molare solitus esset, ab Hercule, cum eum etiam voluisset occidere, interemptus est.

158. De Hercule.

Hercules Megaram (1) Creontis thebani filiam stupravit, de qua suscepit Aream (2) et Creontiadem, quos Iunonis instinctu furore correptus occidit.

159. De Eurytio.

Eurytius rex Oechaliae Iolen filiam denegavit Herculi antea promissam, ideo quod eam fuerat dehortatus dicens, ab Hercule et Megaram uxorem et ex ea filios susceptos, interemptos; quod factum fuerat Iunonis instinctu. Unde iratus Hercules propter sibi denegatam, eversa civitate interemit Eurytium, et Iolen sustulit.

160 De duobus leonibus quos Hercules vicit.

Hercules duos leones superavit, unum theomesium, alterum clioneum. Theomeus mons est Boeotiae, Nemaeus mons Arcadiae, qui et Clioneus dicitur. Sed Hercules dum ad occidendum nemaeum leonem isset ab Eurystheo missus, a Molorcho in hospitium est susceptus, cuius filiam leo interfecerat; et ab eo quomodo cum leone coiret didicit: quo superato, ludos instituit, quos a loco nemaeu appellavit.

161. De aureis pomis Iovi a terra allatis. (3)

Iuppiter cum Iunonem uxorem duceret, terra venit ferens aurea poma cum ramis: quae Iuno admirans petiit a terra ut in suis hortis sereret, qui erant iuxta Atlantem montem. Atlantis autem filiae, Aegle, Erethusa (4), Hesperethusa (5), cum saepius de arboribus mala decerperent, Iuno dicitur pervigilem draconem ibi custodem apposuisse: quem Hercules missus ab Eurystheo ad Hesperidum poma, occidit; et poma inde aurea tulit. Revera autem

(1) Cod. heic et infra *Minigeram*.

(2) Ita cod. Verum apud Apollodor. II. 4. et 7. filii Herculis sunt ex Megara *Therimacus*, *Creontiades*, *Deicoon*, *Deion*.

(3) Myth. I. 38.

(4) Sic etiam Heynius in not. ad Apollod. p. 413.

(5) Vulgo *Hesperie*.

nobiles fuerunt puellae, quarum greges abegit Hercules, occiso earum custode: unde mala fingitur sustulisse, hoc est oves: nam μῆλα dicuntur, et μηλονόμος dicitur pastor ovium.

162. De Hercule et Deianira.

Hercules cum in hospitio ad Dexaminum (1) regem venisset, Deianiram filiam eius corrupit, et fidem dedit se eam uxorem sibi esse ducturum. Post eius discessum Eurytion Deianiram petiit; quam pater vim timens Eurytioni promisit: qui constituto die cum fratribus ad nuptias venit. Eo forte die quo nuptiae celebrabantur superveniens Alcides, centauros interfecit, Deianiram insperato suo matrimonio copulavit.

163. De Lerna palude.

Lerna palus fuit, in qua hydra bestia erat ·L· capita habens, vel ut alii dicunt ·VII· quae latine dicitur excetra. Nam Hercule eam debellante, uno capite caeso, tria capita crescebant: quam demum igne vicisse dicitur. Sed constat hydram locum fuisse vomentem aquas vastantes vicinam civitatem: qui cum frequenter necaretur, ac multiplicius aquae erumperent, pro uno fonte tribus emergentibus, Hercules deprehendit venas terrae invadens posse claudi, atque ideo postquam exhausit eundem locum, ignem adhibuit, et sic aquae clausit meatus, et habitabilem Arcadiae fecit.

164. De Antaeo et Hercule. (2)

Antaeus rex fuit Libyae, filius terrae. Hic cum multos singulari certamine necaret, eorum capita domus suae foribus ad indicium virtutis praeponebat. Ad quem cum venisset Hercules, coepit cum eo luctari. Et cum iam in eo esset ut ab Hercule vinceretur, simulabat casum: sed semper fortior resumptis viribus, matre terra vires ei suggerente, surrexit. Quod ubi Hercules monitus a Minerva percepit, eum iterum cadere volentem Hercules extulit, a terraque suspendens eius guttur elisit.

165. De Oeneo. (3)

Oeneus Parthaonis filius, Tidei patèr, rex Aetoliae, filiam nomine Deianiram habuit

(1) Cod. *Examinum*. Sed est *Dexamenus* apud Lactantium Placidum ad theb. V. 163. Apud Hyginum vero fab. XXXI. *Dexamenus*.

(2) Myth. I. 55.

(3) Myth. I. 58.

a multis in coniugium exoptatam: quam cum Hercules et Achelous Aetoliae amnis uno tempore peterent, acceperunt legem ab Oeneo, ut qui virtute superasset, Deianiram duceret. Igitur egressi ad certamen, cum superaretur Achelous ab Hercule, mutatur initio in iuvenem, mox in draconem, tertio in taurum, quem Hercules amplexus reluctantem, cornu quod implicaverat brachiis fregit: quod fortunae fertur consecrasse, cum quo ille copiam dicitur fecisse. Tunc nymphae Naides filiae fluminis effecerunt ut id quod ereptum erat, autumnalibus copiis repleretur. Unde dicitur *pleno copia cornu*. Quoniam sicut cornu carnem supercrescit, ita divitiae foris stipant hominem. In cornu est virtus animalium: et fortunae vires in divitiis constant, ut dicitur: *et genus et virtus, nisi cum re, vilior alga est*. Dicitur autem Hercules eidem fluvio cornu abstulisse, quia cum duobus alveis redundaret, Hercules unum obstruendo prohibuit. Hercules autem, victo Acheloo, Deianiram duxit uxorem, et ab ea procreavit filium nomine Hyllum. Sed Hercules cum ad fluvium Evenum pervenisset, eam deposuit, clavamque cum reliquis armis secum transvexit, ut post exoneratus eam expedite ferret. Cum ergo ad illam transportandam vellet reverti, videns Nessum cum ea rem habere, sagitta missa eum extinxit. Qui expirans vestem Deianirae dedit sanguine suo tinctam, ut se ulcisceretur; et dixit, si vellet perpetuo ab Hercule diligi, daret eam illi vestem induendam. Inde cum Hercules in insula Euboea Euchaliam urbem Eurytii evertisset, et Iolen filiam eius duceret in patriam, Deianira videns viri animum a se alienum, verita ne ei pelex praeferretur, Herculi Iovi sacrificaturo tunicam plicatam dedit per famulum perferendam. Qua indutus Hercules cum ad aram accessisset, vestis incaluit, et veneno contracta visceribus haesit. In maximo itaque cruciatu cum a corpore eius avelli nequiret, Lycam famulum muneris reum euboico mari immersit: quem innoxium culpae Thetis vertit in scopulum. Cum autem Hercules intellexisset, ad vitam se non posse reverti, et veneni afficeretur incendio, in Aethna (1) monte rogum voluntarie conscendit, et sic inter deos trans-

(1) Sic etiam apud Myth. 58. 59.

latus est. Hercules cum hominem in Aethna monte deponeret (1), Philocteti qui fuit de Meliboea civitate Thessaliae, Poeantis filio, de omnibus reliquiis suis intimavit; et ne alicui de corpore suo indicaret, eum iurare compulit, eique pro munere sagittas hydrae felle tinctas tradidit. Postea troiano bello responsum est, sagittis Herculis opus esse ad Troiae expugnationem. Inventus itaque Philoctetes, cum primo negaret se ubi Hercules esset, scire, tandem confessus est mortuum esse. Inde cum acriter ad indicandum eius sepulcrum cogeretur, pede percussit terram, cum nollet dicere. Postea pergens ad bellum cum uteretur sagittis, unius casu vulneratus est in pede quo percusserat tumulum. Ergo cum putorem insanabilis vulneris Graeci ferre non possent, diu quidem eum pro oraculi necessitate ductum, tandem apud Lemnum sublatis reliquerunt sagittis. Hic postea horrore sui vulneris ad patriam redire neglexit, sed sibi parvam Petiliam in Calabriae partibus fecit. Dicta autem Petilia, quod post relictum Ilium, quo ducebatur a Graecis, eam petivit civitatem.

166. De asylo nepotum Herculis. (2)

Postquam Hercules migravit e terris, filii nepotesque eius insidias quas ipse avus conflixerat timentes, Athenis sibi primi asylum, hoc est templum refugii, fecerunt hac lege consecratum, ut quocumque crimine reus ad id confugeret, ab omni noxa liber esset, nullusque eum inde abducere auderet. Ubi et Orestes extremo, amico Pylade trahente, resipuit. Dictum autem volunt asylum, quasi a non trahendo spolium. Hoc autem religionis ius non inest omnibus templis, sed quibus concessum est lege consecrationis.

167. De Phorco.

Phorcus Thoosae nymphae et Neptuni filius rex fuit Corsicae et Sardiniae: qui cum ab Atlante rege navali certamine cum magna exercitus parte obrutus fuisset, finxerunt socii, cum in deum marinum esse conversum.

168. De Glauco. (3)

Glaucus piscator fuit, Antedonis filius, qui extractam mari praedam in litore proiecit.

(1) Myth. I. 59. (2) Myth. I. 60. (3) Myth. I. 99.

Pisces, herbarum tactu revixerunt. Intellexit Glaucus hanc illorum graminum naturam esse, ut immortales efficerentur qui de eis gustassent. Itaque avellit et gustavit. Quo facto, mente alienatus se ex alto in pelagus praecipitavit. Sic deposito humano corpore, in marinum deum fingitur versus esse.

169. De Scylla a Glauco amata. (1)

Scylla Phorci et Cretidos nymphae filia fuit. Hanc amavit Glaucus marinus deus, Antedonis filius, a Circe amatus. Et quoniam pronior in Scyllam fuerat, irata Circe fontem, in quo illa consuerat corpus abluere, infecit veneuis: in quem illa cum descendisset, pube tenus in varias mutata est formas. Horrens igitur deformitate sua se praecipitavit in mare. Hanc postea Glaucus fecit marinam deam. Haec classem Ulixis cum sociis eius evertisse narratur. Homerus hanc immortale monstrum fuisse; Sallustius saxum esse dicit simile formae celebratae (2) procul visentibus. Canes vero et lupi ob hoc ex ea nati esse finguntur, quia ipsa loca plena sunt monstris marinis; et saxorum asperitas illic bestiarum imitatur latratus.

170. De Charybdi.

Charybdis autem femina fuit ferocissima, quae quia boves Herculis rapuit, fulminata est a Iove, et in maria praecipitata. Unde adhuc naturam pristinam servat; nam sorbet universa; et, secundum Sallustium, ea circa taurominitanum egerit litus. (3).

171. De Tyrrhenis et Libero patre. (4)

Tyrrheni nautae Liberum patrem puerum dormientem in litore abstulerunt: qui cum esset expergefactus in navi, quo duceretur, rogavit. Responderunt illi, quo volueris. Liber rogavit ut Naxum insulam se transvectum nutricibus redderent nymphis. Illi spe praedae inducti coeperunt alio vela flectere. Quam ob rem iratum numen tigrides sibi sacratas visibus eorum obiecit: quo terrore se illi in fluctus dedere praecipites, et facti sunt delphini.

(1) Myth. I. 3.

(2) Cod. *celephatae*. Sed *celebratae* Servius ad aen. III. 420, ex quo mutuatur mythographus sallustianam auctoritatem.

(3) Adhuc e Servio loc. cit. haurit noster mythographus.

(4) Myth. I. 122.

172. De Arione lesbio.

Arion lesbius citharoedus optimus fuit, qui cum Tarento Corinthum cum multis peteret opibus, et sibi in mari tendi a nautis insidias videret, petiit ut cithara paululum canere sibi liceret. Quo facto, cum ad illius sonum delphini convenissent, excussit se super unum, et ita ad taenarium litus vectus, imminens vitavit periculum.

173. De Arethusa.

Arethusa secundum fabulas venatrix fuit, quae dum se in Alphaeo post laborem ablueret, ab eo adamata est: et diu fugiens, deorum miseratione in fontem mutata, ad Siciliam per secretos venit meatus: quam Alphaeus usque ad Siciliam dicitur persequi, et undis eius commisceri.

174. De Polyphemo. (1)

Polyphemus cyclops dicitur amasse nympham Galatheam, quae cum Acin quendam pastorem amaret, et Polyphemum sperneret, ille iratus Acin necavit: qui postea Galatheae miseratione in fontem mutatus est, qui hodie ab Acide Acilius nominatur. Polyphemum multi dicunt unum oculum habuisse, alii duos, alii tres; quod totum fabulosum est. Nam hic vir prudentissimus fuit, qui ob hoc oculum in capite iuxta cerebrum habuisse dicitur, quia perspicacius prudentia quam corporeo intuitu cernere videbatur. Hic quia ab Ulixe prudentia superabatur, ab eo caecatus esse fingitur.

175. De Ceyce. (2)

Ceyx filius Luciferi habuit uxorem Alcyonem; a qua cum prohibitus isset ad consulendum Apollinem de statu regni sui, naufragio periit. Cuius corpus cum ad uxorem Alcyonem delatum fuisset, illa se in pelagus praecipitavit. Postea miseratione Thetidis et Luciferi conversi sunt ambo in aves marinas, quae alcyones vocantur.

176. De Hesuro. (3)

Hesurus filius Priami fuit. Hic se praecipitavit e muro, nec periit. Et cum saepius hoc faceret, deorum miseratione in avem versus est: quae imitatione pristina adhuc idem facit.

(1) Myth. I. 5.
(2) Myth. I. 9.

(3) Dic *Aesaco*; et confer Apollod. III. 12. Ovid. metam. XI. 762.

177. De Cyparisso.

Cyparissus speciosus puer dum in silva venaretur, in amorem sui Apollinem compulit: a quo accepit munus cervum pulcherrimum et mansuetum: quem cum diligeret, lassus somnum sub arbore carpere coepit. Subito excitatus strepitu cervum longe vidit; quem credens silvestrem, missa sagitta eum interemit: agnitoque in tantum extabuit, ut ab omni cibo et potu abstineret. Quo tabescente, Apollo misertus eius, vertit eum in arborem sui nominis cupressum.

178. Iteratio eiusdem fabulae. (1)

Silvanus deus silvarum adamavit puerum Cyparissum nomine, qui habebat mansuetissimam cervam. Hanc cum Silvanus nescius occidisset, puer est extinctus dolore: quem amator deus in cupressum arborem nominis eius convertit, quam etiam pro solatio extincti portare dicitur.

179. De Priapo.

Priapus cum Lotum nympham amatam persequeretur, illa deorum miseratione in arborem versa est, quae vulgo faba syriaca dicitur.

(1) Myth. I. 6.

180. De Alciope et Narcysso. (2)

Alciope nympha ex amne Cephiso Narcyssum procreavit, cui Tiresias omnia prospera pollicitus est, si pulchritudini tantum suae non adeo confideret. Hunc igitur Echo filia Iunonis cum diligeret, et sui potiendi viam non inveniret, amore iuvenis, quem extremis vocibus fugientem persequebatur, extabuit. Cuius in lapidem versae et in montibus absconditae vox tantum auditur. Id tamen ei accidit Iunonis instinctu, quod garrulitate sua eam saepe esset morata, ne Iovem in montibus nymphas persequentem deprehendere posset. Ob id etiam fertur ob deformitatem montibus esse recondita, nequid eius praeter vocem conspici possit. Narcyssum autem supradictum ob nimiam despectionem et credulitatem, quam in Echo exercuerat, Nemesis, id est fortuna ultrix fastidientium, in amorem sui compulit, ut non minori ac illa exureretur. Qui cum ex assidua fatigatione venationis iuxta fontem procubuisset, et hau-

(2) Myth. I. 185. ubi dicitur *Lyriope*.

riens aquam imaginem sui perspexisset, alienam putans adamavit; eiusque desideriis ita ut vita privaretur, intabuit. Ex cuius reliquiis flos oritur, quem Naiades nymphae casum fratris flentes narcyssum nomine annotaverunt.

181 De Hyacintho puero. (1)

Hyacinthus puer adamatus est tam a Borea quam ab Apolline. Qui cum magis Apollinis amore laetaretur, dum exerceretur disco, ab irato Borea eodem disco est interemptus, in florem sui nominis mutatus. Hic autem flos rubet, quasi lilium designans primam Ὑακίνθου litteram.

182. De Amaraco puero. (2)

Amaracus puer regius unguentarius fuit, qui casu lapsus dum ferret unguenta, maiorem ex confusione odorem procreavit: unde optima unguenta amaraca dicuntur.

183. De Pilumno.

Pilumnus et Pitumnus fratres fuerunt dii. Horum Pitumnus usum stercorandorum invenit agrorum, unde et Sterculinius, dictus est. Pilumnus vero pinsendi frumenti: et a pistoribus colitur, et ab ipso pilum dictum est.

184. De duobus fratribus qui divini appellabantur. (3)

In Praeneste civitate erant duo fratres, qui divini appellabantur. Horum soror dum ante focum sederet, resiliens scintilla eius uterum percussit, unde dicitur concepisse. Postea enixa est puerum iuxta templum Iovis, abiecitque. Virgines aquatum euntes, iuxta ignem inventum sustulerunt: unde Vulcani filium esse dixerunt, Caeculum vocantes, quia minoribus oculis fuit, quam rem fumi plerumque facit acrimonia. Hic postea collecta multitudine, postquam diu latrocinatus est, praenestinam civitatem in montibus condidit. Et cum ludorum die vicinos populos invitasset, coepit eos hortari ut secum habitarent, et gloriae causa iactare filium se esse Vulcani. Quod cum illi non crederent, invocato Vulcano ut se filium suum comprobaret, omnis illius multitudinis coetus est flamma circumdatus. Quo facto commoti populi simul habitaverunt, et Vulcani filium esse crediderunt.

(1) Myth. I. 117. (2) Myth. I. 34. (3) Myth. I. 84.

185. De tribus fratribus Telchinibus. (1)

Telchines tres fratres fuisse dicuntur invidia lividi, qui cum vicinorum agros viderent proventu fertiles, natura felices, hos sparsisse dicuntur aquis stygiis ut redderent infecundos. Qua culpa, poenam metuentes solum verterunt, seque ad Cyclopas contulerunt.

186. De Teneo.

Teneus quidam infamatus quod cum noverca concubuisset, insulam quae Tenedos nuncupatur vacuam cultoribus tenuit; unde Tenedos dicta est.

187. De Oebalo. (2)

Oebalus filius fuit Telonis et nymphae Sebethridis, qui Telon diu regnavit apud Capreas insulam contra Neapolim sitam. Filius vero eius patris non contentus imperio transiit ad Campaniam, et multis populis subiugatis suum dilatavit imperium.

188. De Maleo.

Maleus Tusculorum (3) rex fuit, qui primus tubam invenit. Is cum piraticam exerceret, et mare tempestatibus esset infestum, montem qui nunc ab eo Malea vocatur insedit: qui et Apollinem maleoticum de suo vocabulo, et montem ipsum Maleam nominavit.

189. De Codro. (4)

Codrus dux Atheniensium fuit, qui orto bello inter Laconas et Athenienses, cum respondisset oraculum, illos posse vincere, quorum dux perisset, habitu humili profectus est ad hostium vicina tentoria, et illic iurgio eos in suam caedem instigavit, et a nullo cognitus fecit locum oraculo.

190. De Croeso. (5)

Croesus rex Lydorum aliquando a Cyro rege Persarum captus, rogo superponi est iussus. Subito tanta pluvia facta est, ut ignis extingueretur, et

(1) Cod. *Helchineidos*, et mox *Helchines*.

(2) Cod. *Thebalus* heic et infra. Sed ecce Virgilius aen. VII. 733. *Nec tu carminibus nostris indictus abibis — Oebale, quem generasse Telon Sebethride nympha — fertur, Teleboum Capreas quum regna teneret — iam senior. Patriis sed non et filius arvis — contentus late iam tum ditione tenebat — Sarrastis populos, et quae rigat aequora Sarnus* etc.

(3) Immo Argivorum.

(4) Myth. I. 161.

(5) Myth. I. 196.

ipse occasionem fugiendi inveniret. Hoc cum postea prospere sibi evenisse gloriaretur, et opum immensitate se iactaret, dictum est ei a Solone uno de ·VII· sapientibus non debere quemquam in divitiis et prosperitatibus gloriari, cum nesciamus quid eventura pariat dies. Eadem nocte vidit in somniis, quod Iovis eum aqua perfunderet et sol extingueret. Quod cum filiae suae Phaniae nuntiaret, illa ut res se habuit prudenter interpretabatur, dicens quod in cruce esset affigendus, imbre perfundendus, sole siccandus. Quod postea ita contigit: nam rursus captus est a Cyro et suspensus.

191. De Alcone. (1)

Alcon cretensis sagittarius fuit, cuius cum filium draco invasisset, tanta arte direxit sagittam, ut eam currens (2) in serpentem defigeret, nec tamen filium laederet.

192. De Iove et Electra. (3)

Iuppiter cum Electra Atlantis filia Corinthi regis Italiae uxore concubuit. Sed ex Iovis semine natus est Dardanus, ex Corinthi Iasius, qui Thraciam ubi est Samos tenuit, quam Samothraciam nominavit. Dardanus vero ex responso locum mutans, Phrygiam venit; Troiam, parva in vallibus collocans aedificia, condidit, eamque ex suo nomine Dardaniam nominavit. Post cuius obitum Teucer de Creta veniens, iunctis sibi Dardani sociis, arces et moenia constituit. Post quem Erichthonius Dardani filius regnavit. Cui Tros filius suus Troiam ex se vocans successit. Qui cum duos filios Ilum et Assaracum genuisset, Ilus maior natu Troiam ex suo nomine Ilium vocans, regnum obtinuit, qui Laomedontem Priami patrem genuit.

193. De Laomedonte. (4)

Laomedon rex troianus cum Troiam aedificaturus esset, Neptuno et Apollini ad civitatis constructionem conductis certam ad sacra facienda pecuniam devovit; quam, imminentibus promissis, ad murorum fabricam transtulit. Cumque promissam mercedem murorum Neptuno et Apollini denegasset, Neptunus iratus Troiae immisit cetos. Unde Apollo consultus, cum et ipse irasceretur, con-

(1) Myth. I. 160.
(2) Nempe currens Alcon.
(3) Myth. I. 135.
(4) Myth. I. 137.

traria respondit dicens, obiciendas puellas nobiles beluis. Cum autem principes Troianorum expostularent a Laomedonte ut pestilentiam, beluae filiam tradendo, sedaret, omnibus audacior Theseus regem accusabat, quia filiam obici beluae noluit. Rex iratus eum interfici iussit. Posteaque iratus dixit omnium filias beluae tradendas. Itaque multi filias suas minis regis territi mercatoribus alio transportandas tradiderunt, earum absentiam facilius quam mortem tolerantes. Quod cum fieret, Hippotes quidam nobilis timens filiae Egestae (1), ne ad cetos religaretur, impositam eam navi misit quo fors obtulisset. Haec ad Siciliam delata a Criniso (2) fluvio in ursum vel canem converso obpressa Acesten edidit, qui ex matris nomine civitatem, quae hodie Segesta nominatur condidit.

194. De Titono et Aurora.

Titonus frater Laomedontis fuit. Hunc aurora amatum in caelum levavit. Qui cum postea longinquitatem vitae defleret, in cicadam conversus est. Hic etiam filium suum Memnonem aethiopem ex aurora progenitum ad Troiae misit auxilia.

195. De Anchise.

Anchises pastor fuit, cum quo amato Venus concubuit, et ex eo amore circa Simoin fluvium Troiae Aeneam peperit. Deae enim vel nymphae enituntus circa fluvios vel nemora. Sed cum Anchises inter aequales epularetur, de concubitu Veneris iactari traditur: quod cum Iovi Venus questa esset, emeruit ut in Anchise fulmina mitterentur. Sed Venus cum vidisset eum fulmine posse interimi, miserata iuvenem, in aliam partem fulmen detorsit. Anchises tamen afflatus igne caelesti semper debilis fuit.

196. De Cassandra. (3)

Cassandra erat Priami troiani regis filia, a qua Apollo spe amoris, concessa illi divinatione, frustratus, vera quamvis dicenti fidem sustulit. Unde etiam Troiani, cum iam adventu Helenae Troiam destruendam praediceret, minime ei Apollinis iussu credebant.

197. De Hecuba.

Hecuba Cissei filia, Priami regis uxor, cum Paridis gravida esset, facem qua urbs incen-

(1) Myth. I. 137. *Acestae.*
(2) Hinc corrige mendum mythographi I. 137. *Acrisio.*
(3) Myth. I. 180.

deretur se parere vidit. Quod cum Priamo narraret, intellexit puerum qui nasceretur causam futurum incendendae urbis. Quem genitum pater cum interire iussisset, mater pastori furtim transmisit alendum. A quo nutritus, adeo fortis est factus, ut in Troiae agonali certamine superaret omnes, et ipsum Hectorem: qui cum iratus in Paridem stringeret gladium, dixit ille se eius esse germanum: quod cum mirum videretur, allatis crepundiis, eius frater est probatus, et a patre in fratrum consortia receptus.

198. De Ganymede. (1)

Ganymedes, Troili regis Troianorum et Callirohae filius, propter corporis pulchritudinem ne infamiam conubii masculini subiret, dum in Ida silva venaretur, ab aquila in caelum raptus, est constitutus pincerna deorum, remota Hebe Iunonis filia. Unde et Troianis Iuno irascitur. Poëtae amant garrulitatem suam falsa illusione ornare. Nam, ut Anacreon antiquissimus auctor scribit, Iuppiter dum adversus Titanas, id est Titani filios, bellum assumeret, et sacrificium Caelo fecisset (2), in victoriae auspicium aquilae sibi adesse prosperum vidit volatum. Ob quod tam felix omen, praesertim quia et victoria secuta est, in signis sibi aquilam fecit, tutelaeque dedicavit. Unde et Romani huiuscemodi signis utuntur. Ganymeden vero bellando, his signis praeeuntibus, rapuit: sicut Europam in tauro rapuisse fertur, id est in navi tauri picturam habente.

199. De Hercule et Hyla. (3)

Hercules cum comes argonautis accessisset, Hylam Thiodamantis filium admirandae pulchritudinis iuvenem secum duxit armigerum. Idem remum fregit in mari dum pro suis remigat viribus; cuius reparandi gratia Mysiam petens, silvam fertur ingressus. Hylas vero cum aquatum cum urna perrexisset, in fluvium cecidit: unde a nymphis raptus esse dicitur. Quem dum Hercules quaerens, ab argonautis impeditus esset, in Mysia est relictus. Postea cum cognitum esset in fonte cum perisse, statuta sunt ei sacra, in quibus mos fuerat ut nomen eius clamaretur in montibus. Ad quam imitationem Virgilius dicit: *litus Hyla omne sonaret*. Hercules, perdito Hyla, post peragratam Mysiam Colchos per-

(1) Myth. I. 184.
(2) Cod. *fuisset*. Sed corrigitur a myth. III. tract. 3. §. 4.
(3) Myth. I. 49.

gens navibus venit Troiam; a cuius portu cum eum Laomedon rex Troianorum arceret, simulavit abscessum, et a promontorio Troiae, quod propter eius taciturnitatem Sigeum dictum est (nam σιγὴ silentium dicitur) Troiam ex improviso venit, urbem . . . (1)

205. De Peleo et Thetide.

. . . Vulcani manu fabricata praestaret, persuadente demum Ulixe concessit. Egressus igitur Patroclus indutus armis Achillis, ab Hectore occisus et armis spoliatus occubuit. Postea Thetis Achilli mortem sodalis impatienter ferenti vulcania arma iterum impetravit: quibus indutus cum Hectorem in vindictam Patrocli provocatum interficeret, cadaverque eius ad currum suum ligaret, circa muros traheret, rogatus a Priamo est ut sibi liceret exanime filii corpus pensatum recipere. Quo facto, Polyxena Hectoris soror in turre stans armillas et inaures illo quo fratris pensabatur corpus proiecit: qua visa Achilles, si sibi daretur, promisit ut hectoreum corpus redderet, et Troianos cum Graecis, reddita tamen Helena, pacificaret. Cum autem promissa sibi a Troianis Polyxena, in templum thymbraei Apollinis ad firmandum foedus venisset, insidiis Paridis post simulacrum latentis missa vulneratus sagitta moritur; ante obitum tamen petens, ut evicta Troia, Polyxena ad sepulchrum eius immolaretur: quod etiam post a Pyrrho eius filio impletum est.

206. Explanatio eiusdem fabulae.

Thetidem dici voluerunt aquam; unde et nympha dicta est: quam cum Iuppiter uxorem vellet ducere, fatis prohibitum esse dicunt, ne a prole quae nasceretur Iuppiter regno pelleretur. Ignis enim, id est Iuppiter, si cum aqua misceretur, aquae virtute extingueretur. Iuppiter autem hanc coniunxit Peleo. Πηλός enim graece lutum dicitur. Ergo terram aqua mixtam volunt hominem procreasse. Omnes autem dii nuptiis finguntur interfuisse, quia secundum paganos singulas partes in homine habere dicuntur, ut Iovem caput, Minervam oculos, Iunonem brachia, pectus Neptunum, cor Martem, renes et inguina Venerem, pedes Mer-

(1) Post *urbem* sequitur in cod. ex *Vulcani manu*, sine ullo lacunae indicio vel spatio. Tamen ex indice apparet deesse heic finem huius fabulae, desiderari vero intermedias, nempe 200. de Amimoë, 201 de Nauplio, 202 de Agamemnone, 203 de Iove et Aegina, 204. de Aeaco.

curiam. Discordia autem sola in coniunctione aquae et terrae, id est Thetidis et Pelei, non intromittitur, quia utraque elementa concordant ut homo gignatur, quod etiam competentia coniunctionis indicat. Peleus namque ut terra, id est caro, Thetidi ut aquae, id est humori, coniungitur. Iuppiter ut ignis, id est anima, utrumque iungere dicitur. Discordia aureum malum, id est cupiditatem dicitur, iniecisse: nam in aureo malo est quod videas, non inest quod comedas. Tripertitum autem humanitatis, id est theoricae, practicae, philargiae, modum considerantes poëtae, proponunt certamina trium dearum de formae qualitate certantium. Minerva enim theoricam, id est contemplativam; Iuno practicam, id est activam; Venus philargicam, id est voluptariam designat. Contemplativa autem vita est quae ad sapientiae et veritatis indagationem pertinet: activa quae ornatus petit, vitae commodis inhiat: voluptaria quae solum vitae appetens corruptelam libidini tantum nata nullum honestum deputat bonum. Ideo Iovem super his non posse iudicare dixerunt, quia post finem (1) mundi iudicium ignorabant, qui in libertate arbitrii constitutum hominem crederent. Quia itaque si velut deus Iuppiter iudicasset, damnando duas, unam tantummodo terris vitam dimitteret; ad hominem iudicium transfertur, cui deligendi liberum debetur arbitrium. Sed bene pastor non sagitta certus, non iaculo bonus, non vultu decorus, non ingenio sagax; qui, ut pecudum mos est, ad libidinem visus detorsit, quam virtutibus et divitiis praeposuit. Denique Achillem natum mater in aquas stygias intinxit: nam venae sunt in talo, quae ad renum atque virilium rationem pertinere dicuntur. Hic per talum vulneratus amore Polyxenae periit. Πολυξένη enim graece multorum peregrina dicitur, quia amor peregrinari facit mentes. Humana namque virtus ad omnia munita, libidinis tamen ictibus subiacet patula.

207. De sacerdote Neptuni.

Post adventum Graecorum ad Troiam sacerdos Neptuni lapidibus occisus est, qui sacrificiis eorum non vetavit (2) adventum. Postea discedentibus Graecis cum vellent Troiani sacrificare Neptuno, Laocoon thymbraei Apollinis sacerdos sorte ductus est, ut solet fieri cum deest sacerdos Cereris. Hic piacu-

(1) Cod. *finitim.*

(2) Ita cod.

lum commiserat ante simulacrum numinis cum uxore rem habendo; et ob hoc immissis draconibus interemptus est.

208. De Pyrrho. (1)

Devicta autem Troia, Pyrrhus Andromachen Hectoris uxorem cum Heleno Priami filio sorte accepit. Consuetudo autem regia fuit, ut legitimam non habentes uxorem, aliquam licet captivam, tamen pro legitima haberent: adeo ut liberi ex ea nati succederent. Pyrrhus quasi legitimam hanc habuit: ex ipsa filium Molossum suscepit, qui successit patri, a quo Molossia dicta est pars Epiri, quam Helenus postea a fratre Chaone, quem in venatu per ignorantiam dicitur occidisse, Chaoniam quasi ad solatium fratris extincti nominavit. Postea cum Pyrrhus vellet Hermionem Menelai et Helenae filiam, Oresti autem desponsatam, uxorem ducere, ab Oreste in templo delphici Apollinis occisus est. Verum moriens praecepit ut Andromache, quae apud eum coniugis tenuerat locum, Heleno daretur, propter beneficium quod a navigatione prohibuerat, praedicens illi omnes Graecos, quod et contigit, naufragio esse perituros. Inde factum ut mortuo Pyrrho Helenus regnaret.

(1) Myth. I. 40.

209. De Hecuba et Polymestore.

Praeda igitur captae Troiae divisa, Hecuba Priami coniux Ulixi sorte cessit: quae novissime acerbitatibus interitus Astyanactis et Polyxenae in busto Achillis interemptae maerens, cum in classe Thraciae esset appulsa, reliquis liberis orba, Polydorum filium suum Polymestori Thraciae regi clam commissum, incolumem manere dum sperabat, in litore eum exanguem fluctibus in terram eiectum animadvertit. Polymestor enim propter aurum, quod ab infante Polydoro sibi traditum fuerat, avaritia ductus eum interfecit, et ut facinus celaretur, in profundum praecipitavit. Quod Hecuba comperiens, se ad regem transmisit. Tyrannus vero esse existimans petenti secretum, dedit colloquium. Hecuba autem ei lumina abstulit: quam Thraces dum persequuntur, in canis figuram versa esse dicitur.

210. De Idomeneo. (2)

Idomeneus Cretensium rex cum post eversam Troiam re-

(2) Myth. I. 195.

verteretur, devovit propter sedandam tempestatem sacrificium se dare de hac re, quae ei reverso primum occurreret. Contigit igitur ut filius ei occurreret; quem cum immolasset, vel ut alii dicunt immolare vellet, a civibus pulsus regno, Sallentinum Calabriae promontorium tenuit, iuxta quod condidit civitatem.

211. De Circe (1)

Circe filia solis fuit, quae ad se delatos in feras mutabat. Ad hanc forte Ulixes post devictam Troiam delatus, Eurylochum cum · XX · et duobus sociis praemisit, quos mox ab humana specie Circe commutavit. Eurylochus inde fugit, et Ulixi nunciavit; cui soli ad eam proficiscenti Mercurius remedium dedit, et quomodo Circen deciperet monstravit. Qui postquam ad eam venit, poculo ab ea suscepto Mercurii remedium miscuit, stricto ense mortem ei minitans, ni socios sibi restituisset. Tunc Circe non sine voluntate deorum esse factum cognoscens, fide data, socios ei restituit, et illi nubens, Telegonum ex eo genuit.

212. Interpretatio eiusdem fabulae.

Circe manus operatio dicitur, quasi χειρῶν ἔργον (2): laborem enim manuum libidinosa mulier non diligit. Hanc Ulixes innocuus transit, quia sapientia libidinem contempnit: unde et uxorem habere dicitur Penelopen castam, quod omnis castitas sapientiae coniungatur. Circe autem ideo solis filia fingitur, quia nihil est sole clarius. Haec libidine sua et blandimentis homines in ferinam vitam ab humana deducebat, ut libidini et voluptatibus operam darent; unde est locus fabulae.

213. De Pico. (3)

Picus Pomonam pomorum deam amavit, eamque in coniugium sibi copulavit: quem cum Circe amaret et sperneretur, irata eum in picum avem martiam convertit. Nam altera est pica. Hoc autem ideo fingitur, quia augur fuit, et domi habuit picum, per quem futura noscebat.

214. De Phyllide. (4)

Phyllis regina Thracum fuit. Haec Demophoontem Thesei filium, regem Atheniensium, re-

(1) Myth. I. 15.
(2) Cod. mendose *cironore*.
(3) Myth. I. 182.
(4) Myth. I. 159.

deuntem de troiano proelio dilexit, et in coniugium rogavit. Ille ait se ante rem suam ordinaturum, et sic ad eius nuptias reversurum. Profectus itaque cum tardaret, Phyllis ex amoris impatientia et doloris impulsu, quod se spretam esse credebat, laqueo vitam finivit, et versa est in arborem amygdalum sine foliis. Postea reversus Demophoon, cognita re, eius amplexus est truncum, qui velut sponsi sentiret adventum, folia emisit.

215. De Laodamia. (1)

Laodamia uxor Protesilai fuit, quae cum maritum in bello troiano perisse primum cognovisset, optavit ut eius umbram videret. Qua re concessa, non deserens eam, in eius complexibus periit.

216. De Prochride. (2)

Prochris filia Iphili, uxor Cephali fuit; qui cum venandi studio teneretur, labore fessus ad locum quendam consuerat ire, et ad recreandum illic se ventum vocare. Quod cum saepe faceret, amorem in se movit Aurorae, quae ei canem velocissimam, Lampadam (3) nomine, donavit, et duo hastilia inevitabilia, quia venator erat, eumque in amplexibus rogavit (4). Ille ait, iusiurandum se habere cum coniuge mutuae castitatis. Quo audito respondit Aurora: ut probes igitur coniugis castitatem, muta te in mercatorem. Quo facto, ille ut ad Prochrin venit, oblatis muneribus impetrataque re coniugii, confessus est se esse maritum suum. Quod illa dolens, cum audisset a rustico amare eum auroram, quam invocare consueverat, ad silvam profecta est, et in fruticetis latuit ad deprehendendum maritum. Qui cum more solito Auroram vocaret, Prochris egredi cupiens fruticeta commovit. Sperans Cephalus feram esse, hastam inevitabilem coniecit, et ignarus uxorem interemit: quae tamen moriens, ne Auroram duceret, postulavit.

217. De Tereo.

Tereus rex Thracum fuit, qui cum Pandionis Athenarum regis filiam Prognen nomine duxisset uxorem, et post aliquantum tempus ab ea rogaretur, sibi Philomelam sororem videndam accersire (5), profectus Athenas, dum adducit puellam, in itinere eam vitiavit, et ei linguam abscidit, ne facinus indi-

(1) Myth. I. 158.
(2) Myth. I. 44.
(3) Myth. I. *Lelepam.*
(4) Aliquid deest, quod ex myth. I. suppleri potest.
(5) Myth. I. 4. *accerseret.*

caret. Illa tamen rem in veste suo cruore descriptam sorori misit. Qua cognita, Progne Ityn filium suum interemit, et patri epulandum apposuit. Postea omnes in aves mutati sunt; Tereus in upupam, Itys in phasianum (1), Progne in hirundinem, Philomela in lusciniam.

218. De Leandro et Hero. (2)

Leander abydenus et Hero sestias fuerunt invicem se amantes. Sed Leander natatu ad Heron ire consueverat per fretum Hellespontum, quod Seston et Abydon civitates interfluit. Extincta autem casu face, quam Hero statuto tempore praetendere solebat, iuvenis tempestate periit. Cuius corpus cum ad puellam delatum fuisset, ipse se praecipitavit in mare.

219. De Hymenaeo. (3)

Hymenaeus, ut alii, deus nuptiarum; ut alii, quidam iuvenis fuit die nuptiarum oppressus ruina; unde expiationis causa in nuptiis nominatur. Falsum est autem; nam vitari magis debuit quam retineri. Sed haec est veritas. Hymenaeus puer genere atheniensis fuit. Is cum annos pueriles aetatis excederet, neque adhuc virum posset implere, ea pulchritudine praeditus fuisse dicitur, ut feminam mentiretur. Istum cum una ex civibus suis nobilis virgo adamasset, ipse mediocribus ortus parentibus quia nuptias desperabat, quod poterat tamen puellam extrema amoris linea diligens satis animo suo faciebat aspectu. Cumque nobiles feminae cum virginibus sacra eleusinae Cereris celebrarent, subito adventu piratarum raptae sunt: inter quas et Hymenaeus, qui illò amatam suam fuerat subsecutus; eique puella creditur. Cum igitur per longinqua maria praedam piratae vexissent, ad quandam regionem tandem devoluti perveniunt, ibique somno oppressi ab insequentibus sunt perempti. Hymenaeus ibi relictis virginibus reversus Athenas pactus est a civibus dilectae nuptias, si eis filias suas restituisset. Quas ubi pro voto restituit, exoptatam accepit uxorem. Quod coniugium quia felix fuerat, placuit Atheniensibus nomen Hymenaei nuptiis miscere. Ob quam adhuc causam nubentes eius quasi liberatoris virginitatis invocant nomen. Unde et apud Romanos Thalàssio invocatur. Cum enim in raptu Sabinarum plebeius quidam raptam pulcherri-

(1) Cod. *phassam*. (2) Myth. I. 28. (3) Myth. I. 75.

mam duceret, ne ei auferretur ab aliis, Thalassionis eam ducis nobilis esse simulavit: cuius nomine remansit puellae tuta virginitas.

220. De Lycambo.

Lycambus quidam filiam Neobolen habuit: quam cum Archilochus in matrimonium postulasset, pater promisit; sed promissam negavit. Iratus Archilochus in eum maledicum carmen scripsit: unde ille dolore compulsus una cum filia vitam finivit.

221. De Bubalo.

Bubalum dicunt quendam pictorem fuisse apud Clazomenas(1) civitatem Asiae, qui Hipponacten quendam poëtam deformem per risum pinxit. Hinc ille commotus furore, tali carmine Bubalum perculit, ut vitae exosus laqueo se suspenderet.

222. De Tyrtaeo.

Tyrtaeus poëta, genere atheniensis, cum parte membrorum deformis fuit, qui primus tubam invenit: quo etiam Lacedaemones usi duce Messenios feruntur vicisse. Cum enim diuturno tempore inter Lacedaemonios et Messenios bellum traberetur, consulentibus Lacedaemoniis ab Apolline responsum est non aliter eos posse vincere, nisi duce atheniensi pugnarent. Quibus postulantibus Athenienses Tyrtaeum dederunt: et ita Lacedaemonii, novo tubae sonitu hostes terrente, vicerunt.

223. De Iarbita.

Iarbita natione maurus fuit, qui cum Timagenem philosophum docte declamantem in cassum imitari conaretur, invidia quodammodo diruptus traditur.

224. De Mopso.

Mopsus, Apollinis et Mantus filius, et Calchas dicuntur in Gryneo Apollini consecrato nemore de peritia divinandi inter se certamen habuisse. Et cum de pomorum arboris cuiusdam contenderent numero, stetit gloria Mopso: cuius rei dolore Calchas interiit.

225. De Apicio.

Apicius quidam voracissimus fuit, qui de condituris multa scripsit. Postquam ergo omne patrimonium dilapidavit, cum egere coepisset, non ferens pudorem, veneno periit.

(1) Cod. *Laudomenas.*

MYTHOGRAPHUS
TERTIUS
DE DIIS GENTIUM ET ILLORUM ALLEGORIIS.

PROHOEMIUM.

Fuit in Aegypto vir ditissimus, nomine Syrophanes (1). Hic habuit filium unigenitum, quem immodice diligebat. Contigit filium mori. Eius simulacrum pater prae nimio dilectionis affectu in aedibus suis constituit: dumque tristitiae quaesivit remedium, seminarium potius doloris invenit. Denique simulacrum illud, idolum dictum est, quod nos latine speciem doloris (2) dicimus. Iamque universa domini familia in domini adulationem coronas simulacro plectebant, flores offerebant, odoramenta succendebant. Rei etiam ad simulacrum confugientes, a domino veniam adepti sunt: veneratique sunt illud timoris potius affectu, quam amoris: unde et dictum est: *primus in orbe deos fecit timor*. Exhinc inveteratus error humanus in idolorum cultura ubique gentium coepit diffundi. Nec tamen universos eadem involvit inscitia; nec eosdem ritus cuncti recipiendos censuerunt. Nam philosophi, quorum in plerisque vel veritatis viam vel rationis assertionem tradidit auctoritas, unum dicunt Deum esse, caeli et terrae rerumque omnium procul dubio creatorem. Hic tamen ab eisdem pro multiplici dispositione, qua diversis modis regitur mundus, variis item vocabulis appellatur. Dicitur Vitumnus, quod vitam praestet; Sentinus, quod sensum. Vocatur Iovis, sive Iuppiter, in aethere; Iuno in aëre; Diana in terra; multaque sunt alia eiusdem Dei, tamquam plurimorum, vocabula. Plerumque et unus idemque, non solum diversis nominibus, sed et diverso ac vario sexu dicitur, iuxta illos versus Valerii Serrani. (3)

Iuppiter omnipotens, rerum regumque repertor,
Progenitor genitrixque deûm, deus unus et idem.

Unde est et illa Iovis oratio:

Caelicolae mea membra dei, quos nostra potestas
Officiis diversa facit.

(1) Confer Fulgentium myth. I. 1.

(2) Addit Fulgentius *idolinum* (εἶδος ὀδύνης); sic enim intelligitur graeca utcumque etymologia.

(3) Malim *Sorani*.

In magnis ergo, ut ait, Remigius (1) dispositionibus quasi masculino effertur genere, in minoribus vero femininum quodammodo nomen accipit. Sive ab agendo, iuxta Servium (2) stoicorum dogma tradentem, mas dicitur; femina vero, cum patiendi poëtae ei dant naturam. Unde est

Coniugis in gremium late descendit.

Ab actibus autem iuxta eundem (3) vocatur: ut Iuppiter iuvans pater; Mercurius, quia mercibus praeest; Liber a libertate data. Et Varro dicit quod unus idemque sit homo; a corpore tamen, homo; ab anima, sapiens dicitur. Ita ergo et Deus cum unus idemque sit, in multis tamen per dispensationem sive diversitatem censetur vocabulis.

TRACTATUS I.

DE SATURNO.

1. Explicitos aliquot antiquitatis revolvamus errores, eisque si non lucem infundere possumus, aliquas tamen ignorantiae nebulas, maiorum flagello auctoritatum, aliquatenus dimoveamus. Primum deorum Saturnum ponunt. Hunc maestum, senem, canum, caput glauco amictu coopertum habentem, filiorum suorum voratorem, falcemque ferentem, draconem etiam flammivomum qui caudae suae ultima devorat, inducunt. De his diversi nonnulla eadem; aliqua tamen diversa sentiunt.

2. Historia quidem habet, Saturnum patrem cum Iove filio regna in Creta obtinuisse: inter quos bello orto, cum praevaluisset Iuppiter, fugatus Saturnus Italiam petiit; ibique a Iano, qui tunc regnabat, receptus est: quem cum usum vinearum et falcis docuisset, in partem admissus est imperii, sibique oppidum fecit. Hic itaque in agri cultura magnum opus impendens, et per annonae praerogationem ad se populos attrahens, a saturando Saturnus meruit appellari.

3. Hunc ergo maestum ubique describunt poëtae, utpote bello victum regnoque violenter extrusum. Mathematici tamen rem subtilius contemplantes, ideo eum maestum dicunt, quia stella Saturno deputata, ortu suo tristia semper denuntiat. Illa enim in capricorno posita, pluvias gravissimas, sed praecipue in Italia commovet. Unde est (4).

seu tyrannus Hesperiae capritare videtur.

(1) In commentario amplissimo ad Martianum Capellam, quod opus non spernenda eruditione refertum, typorum lucem non immerito expec-

(2) Ad Aen. IV. 638

(3) Ibidem.

(4) Horat. od. ..

cornus. In scorpio vero grandines; item in alio signo fulmina; in alio ventos; in aliis alia nociva apportat. Addunt etiam ideo maestum esse, quia sidus eius tardissimum sit. Cum enim ceterorum planetarum alius per mensem, ut luna; alius per annum ut Mercurius, Sol, Venus(1); alius per biennium ut Mars; alius per duodennium ut Iuppiter circulos suos pertranseant, Saturnus triginta annos in circuli sui peragratione consumit.

4. Senem eum depingunt, quia sicut senes calore iuventutis destituti frigiditate laborant, minuitur enim in eis sanguis, unde et tremunt; sic huius stella frigidissima existimatur. Nec mirum; cum a sole, a quo omnis calor procedit, sit remotissimus. Quae a temporis sui effectu frigida censentur, in aquario videlicet et capricorno domicilia sua habent: in quibus etiamsi cum sole positus fuerit, gravissimam nobis frigoris uredinem creat. Sunt tamen qui asserant, eum non ex umbra sua, sed ab effectu frigidum nuncupari, quod sua videlicet constellatione contraria homines enecet. Mortui vero frigidi sunt. Quod si verum est, non improprie tamen senex fingitur, cum senum sit morti semper esse vicinos. Frigidus tamen a nonnullis, eo tantum quod nocens sit dictus est, quia frigidus pro nocente ponitur, ut vult Servius(2). In Virgilio exemplum habes, ubi ait: *frigidus o pueri fugite hinc latet anguis in herba*. Senex quoque ob hoc non incongrue dictus videtur; quod sicut frigiditate et humore phlegmatico ex natura abundant senes; ita et a signis capricorno et aquario, quibus praeest Saturnus, frigus nobis et pluvias, mensibus scilicet ianuario et februario, provenire singulis annis sentimus. Propterea quoque eundem canum pingunt, quod pruinas et nives ibidem creare non dubitetur. Caput tectum habet, ut tamquam senex et frigens contra frigus se munire, et nos itidem admonere putetur. Glauco amictu ideo, quia aquosae vel frigidae naturae est stella eius.

5. Ut autem ad aliorum transeamus enodationem; Saturnum philosophi in figura temporis accipiunt: unde et graece eum Cronum id est tempus appellant. Hinc et nonnulli caput eius ob hoc tectum asserunt, quod ignotum sit temporis principium. Ideo a filio eius pul-

(1) Mercurii ac Veneris revolutionem multo breviorem esse solari, quis modo ignorat?

(2) Ad E. VIII. 71.

sum esse, quia sequens tempus, quod quodammodo ex praecedente gignitur, succedendo praeteritum pellat. Sed et Tex a Graecis dicitur, quia apud eos T trecenta, E quinque, Ξ sexaginta significant: et hic ut probant computistae dierum totius anni est numerus. Tet etiam a Graecis comedens sive consumens a nobis interpretatur. Unde et filios suos dicitur devorasse, quod ideo fingitur, quia tempus quaecumque gignit, genita consumit. Omnia namque orta occidunt, et aucta senescunt.

6. Falcem fert non inmerito, sive quod fructus, quos tempus producit, falce metuntur; sive quia, ut praediximus, primus Latinis usum falcis Saturnus tradidit; sive quod ad imitationem curvaminis falcium, tempora omnia in se recurrunt. Qua de causa draconem flammivomum in dextra tenere perhibetur: draco enim ille annum designat, qui bene caudae suae ultima devorat, quia annus et in se per sua vestigia redit, et annuam fecunditatem atque proventum omnium devorat frugum. Hinc et draco ille flammivomus dicitur, id est devorans omnia, sicut flamma cuncta consumit. Sunt praeterea qui dicant, Saturnum in progressu nihil nocere; cum retrogradus est, esse periculosum, ideoque eum falcem habere; quia et ipsa in impulsu nihil valet; retro vero acta, quicquid ei occurrit, secat. Propterea etiam velato capite dicit eum esse Fulgentius, quia fructus quos tempora proferunt, foliorum teguntur umbraculo.

7. Habet quoque fabula, hunc patris sui Caeli virilia abscisisse (1), et abscisa in mare proiecisse, et ex ipsorum cruore, spumaque maris Venerem natam esse. Vel ipsum a filio castratum fuisse, et de ipsis videlicet virilibus in mare missis Venerem provenisse. De hac tamen diversitate nonnisi idem sentimus. Naturalia enim utriuslibet abscisa, fructus naturales quos tempora producunt, teste Fulgentio designant; qui videlicet et a seminariis prioribus sunt geniti; et ipsi ad novos de se creandos, si suo modo propagentur, apti nascuntur. Hos fructus messos, et in ventris lacuna tamquam in mare demersos, Venerem id est libidinem creare necesse est (2). Unde Comicus: *sine Cerere et Baccho friget Venus*. Philosophi

(1) Ita cod.

(2) Fulgent. I. 1.

enim hoc ideo fictum esse asserunt, quia nisi humor de caelo ad terram descenderet, nihil penitus crearetur (1). Ut enim in sequentibus audies, Venerem philosophi terrae pulchritudinem volunt. Alii vero quod de virilium cruore et maris spuma nata sit Venus, hanc autumant rationem. Omnes, inquiunt, vires usu venerio debilitantur: unde fingitur Venus nata per dampnum. De mari autem, ideo quod tradit physica sudorem salsum esse semper, quem elicit coitus (2). Unde et myrtus ei consecrata est, quae litoribus gaudet. Addunt etiam eam ideo potissime de spuma ortam, quia libidinis voluptas velut spuma cito deletur; et citissime praeteriens, nihil nisi paenitudinis stimulum in conscientia derelinquit.

8. Ut autem ad inceptum revertamur, Saturnus secundum fabulam cum sit senex, posse fieri puer fingitur; quod commentum ab hac re ortum fertur, quod corpus singulis annis senescere in hieme, et revirescere in vere videtur. Fingitur etiam modo faciem habere draconis, propter frigoris nimietatem; nunc rictus leoninos, propter nimium caloris aestum; nunc etiam cum aprinis dentibus cristas, propter frequentem elementorum intemperantiam; quae omnia per temporum varietates provenire manifestum est. Addunt etiam quod Saturni sidus, secundum mathematicos ut diximus, contrarium est, et adversam habet constellationem, et ab eis deus malitiosus vocatur. Denique ne de praedictis pedem in arctum figas, dicit eum Servius (3) ob hoc filios comedisse, quod ipse deus est temporum, quae in se revolvuntur in aeternum. Ideo etiam Saturnum dicit eum Tullius (4) nominatum, quod annis saturetur. Ideo a Iove victus, ne immoderatos cursus habeat, atque ut stellarum, per quas disponitur tempus, vinculis alligetur.

9. Porro Saturnum Pollucis (5) filium refert Fulgentius; sive a pollendo; sive a pollucibilitate, quam vulgarius dicimus humanitatem. Eo enim adhuc regnante, aureum fuisse saeculum dicunt. Utque paulo vagari videamur, Saturnum facta coniuratione per filium suum a regno ut diximus depulsum asserunt, Iovemque pacem, quae tempore Saturni viguit, perturbasse; et ita aureum saeculum quod ab

(1) Ex Servio G. II. 406.
(2) Ex Servio Ae. V. 801.
(3) G. IV. 153.
(4) N.D. III. 24.
(5) Confer. myth. vat. I. 102. II. 1.

aureis moribus, quos eatenus habuerant, dictum est, in argentum convertisse. Iovis namque tempore multos iam in terrenis subiectos sapientes constat fuisse. Unde etiam debellato Saturno et fugato, alii tyranni Iovem ipsum paterna hereditate privare aggressi sunt: quos quia bellicis machinis superavit, gigantes fingitur fulminasse.

10. Nam de his, quos Varro memorat, vel partim ad praesens negamus attinere, vel ea ipsa memoriae commendari vix digna existimavi. Ait namque quosdam tempore diluvii ad montes confugisse; qui postea ab his qui de aliis montibus veniebant, bello lacessiti, facile ex locis superioribus eos vincebant. Unde factum est ut dii, superiores; inferiores vero, terrigenae dicerentur. Hi etiam sive ob serpentinam calliditatem quam habebant, sive quia de locis humilibus ad superiora reptabant, pro pedibus dicti sunt habere serpentes. Quod vero eo tempore de saxis et truncis homines nasci dicti sunt, ab antiqua horum habitatione fictum est. Ante factas enim domos, aut in cavis arboribus aut in speluncis manebant. Qui cum inde egrederentur, aut suam educerent sobolem, inde dicti sunt procreati. Praeterea, ut ait Lactantius (1), dum deerat usus casarum, ipsi in morem pecorum vagabantur: filios autem suos aut arborum caveis, aut montium specubus contegebant, quos transeuntes arborum vel saxorum foetus existimabant.

11. Inde est quod dicuntur Arcades astris lunaque priores. Namque et ipsi in diversitate nemorum nati et nutriti, cum tandem in plana exirent, quia nec lunam nec stellas prius viderant, nec prius eas extitisse crediderunt. Cum tamen Arcades de antiquitate cum Phrygibus certarent, singulos parvulos cum singulis nutricibus, quibus linguas ademerant, clauserunt, dum experirentur utrum vox nata esset an disceretur: et si esset innata, quaenam esset, Phrygum an Arcadum. Producti autem pueri beccos (2) loquuti esse dicuntur, qua significatione Phrygum lingua panis intelligitur. Sic ergo contigit Arcades non esse primigenas. Quod autem nobiles dicti sunt Arcades, aliunde tractum est. Refert Thucydides libro primo (3) hunc morem Graeciae fuisse, ut coacti in alienas ire terras, quas fertiles esse cognoverant, easdem veteribus incolis vastarent. Sed

(1) Firmianus inst. VI. 10, vel Placidus fab. 3.

(2) Cod. verr. Sed βεκός Herodotus II. 2. (3) Cap. 2.

Arcades soli ob sterilitatem agrorum commoti non sunt; et ideo soli, inquit, nobiles existimantur.

TRACTATUS II.

DE CYBELE.

1. Uxor Saturno mater deorum decernitur. Hanc Graeci Rheam vel Berecynthiam vel Cybelem, Latini vero Opim appellant. Opis vero, ut innuere videtur Servius (1), idem latine quod Rhea graece sonat. Hoc autem nomen ex eo, ut ait Fulgentius, sortita est, quod esurientibus frugum largitione opitulata sit. Berecynthiam vero iuxta eundem dici voluerunt, montium dominam. Ideo matrem deorum, quod dii pro superbia dicti sunt, et in olympo habitare quasi excelsi et superbi: daemones vero illos dictos, quod multos subigere, et soli super populos esse studuerint; nam δῆμος populus, εἷς unus interpretatur. Ideo et apud Romanos, inquit (2), indigetes, quasi nullis indigentes appellantur. Remigius tamen alias ponit daemonum interpretationes. Daemones enim, inquit, dicti sunt, quasi diamones, id est omnia scientes, utpote nuncii Dei, quos Latini medioximos vocitarunt, id est in medio positos. Medioximus enim dicitur quasi medius proximus: inter Deum namque et hominem decernitur. Sunt enim numina aliqua tantum terrestria, aliqua tantum caelestia, aliqua media, quos deos medioximos Apuleius (3) vocat. Hii autem sunt, ut ait Servius (4), qui ex hominibus dii facti sunt: de cuiusmodi numine Virgilium dixisse volunt: *communemque vocasse deum*, Herculem videlicet de homine immortalem factum. Sed de his alibi.

2. Berecynthiam etiam Graeci, ut in Fulgentii dogmate diutius versemur, quasi verni cynthos dixerunt: cynthos (5) enim lingua attica flos nuncupatur. Unde et ὑάκινθος dicitur quasi ὑὰς κύνθος, id est solus flos, scilicet omnibus perfectior. Accipitur autem Berecynthia in modum potentiae; unde et Cybele dicitur, id est gloriae firmitas. Unde et Homerus ait (6): *cui gloriam Iuppiter donaverat*. Ideo et cum turrita corona pingitur, quia omnis potentiae elevatio in capite sit. Ideo multiplici veste fulget, et leonibus currum trahentibus utitur, quod omnis potentia et ornata est, et ipsi etiam virtuti donatur. Sceptrum fert, quod omnis potentia regno vicina sit. Mater deorum dicitur, quia apud antiquos dii, sive dae-

(1) Aen. XI. 512.
(2) Fulg. III. 5.
(3) De doctr. Platon. p. 584. ed. ad us. Delph.
(4) Aen. VIII. 275.
(5) Immo ἄνθος. Vide autem viri notas variorum ad Fulgentium.
(6) Iliad. ρ 251.

mones, sive indigetes, a divitiis dicti sunt: divitiarum autem mater est potentia. Haec puerum formosissimum amasse dicitur, quem etiam nimio zelo succensa castrasse dicitur. Ergo potentia gloriosa semper maximorum familiarium suorum et amore torretur, et livore torquetur: citoque abscidit quod diligit, dum tamen amputet illud quod odit. Omnis enim nunc usque potentia nescit circa suos diuturnum servare affectum. Ideo et Athin dici voluerunt, quasi ethon: ἔθος enim graece consuetudo dicitur. Ergo quantuscumque sit amor in potentibus, stabilis esse non novit.

3. De eadem Ope quaedam Remigius evidentiora ponit. Ait enim: Saturni coniux Ops grandaeva dicitur et corpulenta. Mater, quod ipsa est terra omnium procreatrix: corpulenta ideo, quod elementum terrae crassius et corpulentius est ceteris. Vestem habet discolorem, gemmis metallisque ornatam: haec enim in visceribus terrarum vel arenis colliguntur: sed et superficies terrae herbarum et florum varietate vestitur. Haec et Cybele dicta est, quasi Cubela: terra enim nihil est solidius in elementis: cubum namque Graeci solidum dicunt; unde et solidos numeros cubos vocamus. Sive, ut idem vult, a graeco Cybele dicitur, quod latine sonat rotatio capitis; quia in eius sacris ipsius sacerdotes gallos exsecuisse semet commemorant, *et caput iactare solitos*. Idem de ea paene, sed paulo plus, sentit Servius (1). Ait enim: alma ab eo quod nos alat: abusive tamen et aliis, inquit, numinibus hoc epithetum damus. Terram autem matrem constat esse deorum: unde et simulacrum eius cum clave pingitur: nam terra tempore verno aperitur, hiemali clauditur. Haec leonibus fertur, ut evidenter ostendatur maternam pietatem totum posse superare: omnis enim feritas maternae subiacet affectioni, et ei subiugata est. Curru vehi dicitur, quia terra in aëre pendet. Ideo sustinetur rotis, quia mundus rotatur et volubilis est. Ideo Corybantes, qui strictis pinguntur gladiis, eius fuerunt ministri, ut significetur, omnes pro terra sua debere pugnare. Quod turritam gestat coronam, ostendit superpositas esse terrae civitates, quas insignitas turribus esse constat.

4. De eo autem quod Athin

(1) Ae. X. 252.

amavit, tantillum tradit Remigius. Athis, inquit, flos interpretatur, in cuius figura sol accipitur: ipse enim flos et princeps stellarum, et causa omnium florum est. Quem amavit Berecynthia, id est terra: terra enim constricta frigore hiemis, relaxari et refoveri solis calore desiderat. Ioannes tamen Scotus Athin puerum impetum sive proximum dicit interpretari. Ipsi Opi etiam dantur tympana, quia terra duobus hemisphaeriis caeli circumvallatur. Cymbala quoque in eius sunt tutela, quod ipsa hemicyclis caeli, quibus cingitur terra, similia sunt. Opi etiam Vestam deam ignis adhaerere fingit Martianus (1), quia in visceribus terrae ignis invenitur: videmus enim de silicibus ignem excudi.

5. Quia vero de Vesta eius sermo ortus est, aliquantulum de ea procedat. Hanc Iovis fuisse nutricem, et suo gremio eum sustentasse, in eodem Martiano legimus; quod ob hoc fictum ait Remigius, quia fertur a philosophis terreno igne qui per Vestam, caelestem qui per Iovem intelligitur ignem nutriri. Ut autem dea ignis esse credatur, argumento esse potest, quod in eius templo custoditur inextinctus. Ovidius etiam in libro fastorum (2) ab antiquis eam focum innuit nominatam. Sed et in introitu templi ignem olim fuisse, eoque loco cunctos (quippe interius sacrarium inire vetitos) sacris operam impendisse, et hinc ipsum locum a Vesta, id est a foro, vestibulum esse dictum putat. Addit quoque, nullam Vestae, sicut nec igni, qui semper in motu est, attributam effigiem. Sed ideo quod et numen ignis esse meruerit, et ignem in templo Iuppiter habuerit, eam potissimam religionis causam dicimus habitam. Nam et sine ipsa nullum, ut legi, erat sacrificium; nec sine eo celebratur religio. Unde et ipse Vulcanus in omnibus sacrificiis invocabatur. Hinc et futile (3) veteres eius ministerio vas addidisse. Est autem futile vas quoddam, ut ait Servius, lato ore, fundo angusto, quo in sacris Vestae sacerdotes utebantur. Aqua enim ad eius sacra hausta humi non deponebatur; quod si fieret, piaculum erat. Ideo vas excogitatum est, quod stare non posset, sed positum statim quicquid continuisset effunderet: id ipsum, ut existimo, significans, quod sicut a manu non remittebatur,

(1) De nupt. Philol. ed. 1599. p. 2.
(2) Lib. VI. 263. seq.
(3) Serv. ad Ae. XI, 339. futile.

ita a religione nullo tempore esse cessandum.

6. Eandem tamen Vestam Ovidius sicut ignem, ita et terram relinquit intelligi: unde et templum ei et tholum templi, ad similitudinem terrae, rotunda dicit attribui: idque etiam per nominis etymologiam evidenter probare conatur. Terram nuncupavit asserens Vestam, quod sola quasi vi sua stet, cum cetera elementa sine intermissione omnia moveri manifestum sit. Hac etiam de causa Vestam et Cybelem eandem fuisse non pauci contendunt. Secundum Tullium tamen Vestae nomen a Graecis est; ea enim, inquit, est quae ab illis Ἑστία dicitur: vis autem eius ad aras et focos pertinet (1). Verum denique nomen numinis Vestae quod urbi Romae praeerat, sciri sacrorum lege prohibebatur. Quod vero legitur ausus quidam tribunus plebis pronunciare, in crucem levatus est. Unde hac Virgilium (2) periphrasi usum videmus: *Vestaque mater, quae tuscum Tiberim et romana palatia servas.* Palem quoque, quam apud Virgilium deam videmus pabuli, cui sacra in XI. maiarum die, quae palilia dicta sunt, solvebantur, alii matrem deûm, alii Vestam volunt. Hanc Virgilius genere feminino appellat; alii, inter quos Varro, masculino.

TRACTATUS III.

DE IOVE.

1. Nonnulli Saturnum sacrum sensum, id est divinam providentiam omnia procreantem sive factorem omnium interpretantur. Inter eius IIII. filios primum Iovem, secundam Iunonem, tertium Neptunum, quartum Plutonem sive Ditem assignant. Ipsum etiam Pollucis filium quasi polyfilium, id est multos filios habentem, quatuor scilicet elementa gignentem, dicunt. Iovem namque philosophi aetherem aiunt, id est ignem; Iunonem vero aërem; Neptunum aquam; Plutonem terram intelligi voluerunt. Sed de Iove tractatum exordiamur. Iovem et Iunonem, id est ignem et aërem, quoniam paria tenuitate elementa viderunt, germanos esse dixerunt: nulla enim res sic fovet omnia, quemadmodum calor; nec sine aëre ullum animal vivere potest. Praeterea graece Iuppiter Ζεύς dicitur, quod latine calor sive vita interpretatur; quod videlicet hoc elementum caleat; et quod igne vitali, ut

(1) N. D. II. 27.

(2) G. I. 498.

Heraclitus vult (1), cuncta sint animata. Iuppiter ergo quasi vivens pater nuncupatur: ipseque est, qui lingua Oscorum a luce, quam hominibus praestare putatur, Lucceius; a Latinis vero Diespiter, id est diei pater appellatur.

2. Hunc hominum et deorum aeternam vocat Virgilius potestatem. Unde unam rem secundum physicos, alteram secundum mathematicos Probus (2) assignat. Nam divum, inquit, potestas est Iuppiter, quia ipse aether est, qui deorum possidet principatum: hominum ideo, quia iovialis stellae bona irradiatio honores hominibus tribuit: aeterna vero propter aliorum numinum discretionem. Nam legimus et Apollinem divinam potestatem deposuisse: et Herculem, Liberumque patrem, non semper deos fuisse. Legimus et poëtice fictum, quod iratum Iovem Iuno mortalibus conciliat, eumque a sua sententia revocat. Nam Iovis sive Iuppiter ipse est aether; Iuno vero aër. Cum ergo terra, morientibus hieme seminibus, solitum poscat a Iove, id est aethereo igne, fomentum, non aliter tamen hoc fieri potest, nisi intercedente et quasi mediante Iunone, id est aëre, qui calorem aethereo igne suscipiens, terrae solitam [illegible] fecunditatem.

3. Iovem etiam fatum divinum appellat Martianus. [illegible] enim divinas per se ipsum, id est res superiores, dictum ordinare humanas vero, id est inferiores, per fata. Cuius rei hanc credimus causam, quod talis tantae quae naturae est aether, qui inferioribus non indigeat, et quia indigeant inferiora. [illegible] ra variis elementorum [illegible] culis, quae per fata intelliguntur, [illegible] illius naturae suae stabilitate ad se conservanda contenta sunt. Nam quod Iovem poëtae benignum vocant, ad stellam eius quae salutaris et temperatissima est, alludunt. Illa enim inter Martem posita et Saturnum, ab utroque temperiem mutuari putatur; a Marte videlicet calorem, a Saturno vero humorem [illegible] bona. Hinc Virgilius (3) [illegible] [illegible] [illegible] (4) [illegible]

(1) Ex Servio Ae. VI. [illegible]
(2) Apud Servium Ae. X. 18.
(3) Ae. [illegible]
(4) Ae. [illegible]

aversos dicimus; ut et ibidem, iuxta Servium: neque enim se, inquit, convertere poterat simulacrum. Et alibi: *talia dicentem iamdudum aversa tuetur.* Quomodo enim aversa, nisi irata, intelligas? Nec videatur esse contrarium quod in quarto aeneidos (1), Iove oculos ad moenia Karthaginis torquente, ubi interpellat Aeneam, omnia conturbantur. Aeneam enim et Didonem a turpi liberat fama. Unde sequitur: *et oblitos famae melioris amantes.* Quod autem fulmina et tonitrua mittat, ob hoc fictum est, quia haec physica ratione a superioribus venire manifestum est. Haec autem cum a sinistra parte veniunt, prospera nuntiant, quia quae sinistra nobis intuentibus caelum videntur, illic dextra sunt. Numquam sinistra bona sunt, sed quod sinistra nobis, sunt dextra caeli. Sinistrum enim de rebus terrenis adversitatem, de caelestibus prospera denunciare legitur.

4. Quod vero aquilam eius deputant tutelae, refert fabula Iovi contra gigantes dimicanti fulmina ministrasse. Hanc dant philosophi rationem, quod aquila per naturam nimii est caloris, adeo ut et ova quibus supersedet possit coquere, nisi gagaten frigidissimum lapidem admoveat. Unde Lucanus (3): *foeta tepefacta sub alite saxa.* Addunt etiam adeo acutum aquilae esse intuitum, ut propter flagrantissimos solis radios numquam deflectat intuitum. Matres etiam, ut aiunt, pullos suos contra solis ortum obvertunt, ut si in ipsos solis radios lumina figere sustinuerint, in vitam reserventur; si non, a nido deiciantur. Unde Lucanus in IX (902) *utque Iovis volucris calido cum protulit ovo*; et cetera. Elementa igitur calidissima et limpidissima sunt aetheri, id est Iovi, sicut animal, corporata, qui et calore abundat et perspicuitate (4). Quod vero aquilae Romanorum fuerint signa, inde ortum volunt, quod sicut avibus omnibus aquila praeesse censetur, sic Romani populorum omnium et desiderabant et obtinere putabantur principatum. Qua de re tamen alii aliud senserunt. Iuppiter enim, ut Anacreon antiquissimus auctorum scribit, rex extitit Cretae; qui dum adversus Titanas, id est Titani filios, qui frater Saturni fuerat, bellum suscepisset, et sacrificium Caelo fecisset, in victoriae auspicium aquilae sibi adesse prosperum

(1) Ae. IV. 362.
(2) V. 220.

(3) Recole myth. vat. II. 3.
(4) Cod. *perspicacitate*.

vidit volatum: cuius cum vicisset augurio, in signis bellicis aquilam sibi auream fecit. Vel quia auspicium illud victoria consecuta est, factum est quod ei aquila dimicanti fulmina ministrasset. Unde et a felici augurio natum est, ut aquilae militum signa comitentur.

5. Porro de Titanibus, ne quod poëticum est nescias, ferunt eos fabulae ab irata contra deos terra ad eius ultionem procreatos. Unde Titanes a τίσεως, id est ab ultione, dici meruerunt. De his autem solus Sol abstinuisse narratur ab iniuria numinum: unde et caelum meruit, et pristinum adhuc nomen tenet; Titan enim appellatur. Ganymeden etiam Iuppiter Troili Troianorum regis filium, his signis praeeuntibus, inter aliam praedam bellicam rapuit: unde se in aquilam ad eum rapiendum dicitur transmutasse. Sane Ganymedes in caelum iuxta fabulam translatus, ad ministerium poculorum adhibitus dicitur. Est enim Ganymedes signum, quod aquarium dicimus, quod constat esse pluviosum. Europam quoque in specie taurina, id est in navi picturam tauri habente; et Isidem in vaccina, id est in navi habente picturam similiter, asportavit. Denique ut hoc certius credas, navigium Isidis Aegyptus colit. Danaë quoque Acrisii filia, ad castitatem tuendam aerea ut aiunt turre inclusa, auro, non aureo imbre, ab eodem Iove corrupta est. Unde eleganter Horatius: *verso in pretium deo.*

6. Habet etiam fabula, Iovem in cygnum conversum cum Leda concubuisse, eamque ex illo conceptu ovum peperisse; unde tres nati sunt, Castor scilicet et Pollux et Helena. Hoc commentum sic exponit Fulgentius. Iuppiter, inquit, in modum potentiae ponitur; Leda vero quasi λοιδὴ dicta est, quod invidia aut iniuria interpretatur. Omnis itaque potentia ad iniuriam alicui inferendam declinans, et ei admixta, speciem suae generositatis mutat: ideoque Iuppiter ad Ledam veniens transformasse se fingitur. Ideo vero in cygnum, quod ferunt physiologi hanc avem conviciis esse plenam, adeo ut ipsa clamante, reliquae aves, quae praesto fuerint, taceant. Sic quotiens nobilis vir ad iniuriam alicui importandam festinat, a statu modestiae descendens, convicia proferre non erubescit. Sed quod ex hac re concipitur, ovum est, id est testa humoris grossi

turbidi et viscosi plena. In effectu enim iniuriae turpitudo tantum et immunditia est. Ex hoc autem ovo generantur tria, Helena, Castor, Pollux. Helena utpote seminarium scandali et discordiae. Ea enim Graecos Troianosque in bellum concitavit. Ex iniuria enim illata quis discordiam et seditionem provenire non videt? Sed et Pollux qui perditio, et Castor qui malum extremum interpretatur, ab eodem ovo orti sunt. Iniuriam enim, quam alii quispiam intulit, et ultionis timor qui per Pollucem, et paenitentia sempiterna quae per Castorem designatur, saepissime consecuntur.

7. Ut igitur breviter praedicta epilogemus, quilibet potens, ut Iuppiter, a personae suae dignitate in mores beluinos degenerat, cum iniuriam alicui machinatur. Ex iniuriae vero illatione, statim ovum, id est turpitudo infamiae, et immunditia, et polluta in ipso conscientia, oriuntur. Ex quarum rerum fomite mali quidam pullulant filii, videlicet aliorum malivolentia et detractio, ut Helena; timor ultionis, ut Pollux; perennis paenitentia, ut Castor. Sane aliqua fabula habet, Helenam et Pollucem de Iove natos immortales extitisse; Castorem Tindari filium, mortalem fuisse: cuius mortem suo interitu fraterna pietas redemit, et suam ei divinitatem, Iovis concessu, dimidiavit. Traditur namque quod se Pollux occidi permiserit qua parte mortalis fuerat, ut Castor immortalitatem mereretur; sicque suam cum eo deitatem partitus sit: quod ideo fingitur quod eorum stellae ita se habent, quod dum oritur altera, altera adhuc lateat; itemque post prioris occasum, posterior adhuc aliquantisper appareat. Quod enim altera occidente, altera oriatur; et altera oriente, altera occidat, ut a plerisque dici solet, verum esse nulla ratione potest, cum stellae ipsorum contiguae sint, et idem signum faciant, quod geminos appellamus.

8. Porro Helenam (ut seminarium saltem veri inquirendi non relinquamus) immortalem fuisse indicat tempus. Nam constat fratres eius cum argonautis fuisse. Argonautarum filii cum Thebanis dimicaverunt. Item illorum filii contra Troiam bella gesserunt. Ergo si immortalis Helena non fuisset, tot saeculis durare non potuisset. Hanc autem legimus prius a Theseo raptam, et

in Aegypto commendatam Proteo. Qua ratione quidam inducti, non ob eius raptum, sed aliis quibusdam de causis apud Troiam pugnatum dicunt: quibus tamen Servius (1) non consentit. Cum enim iuxta eum Hercules, Ilio expugnato occisoque Laomedonte, eo quod eum post amissum Hylam peragratamque Mysiam a portu arceret, filiam Laomedontis Hesionam Telamoni, quia is primus murum ascendit, dedisset (nam de liberata, inquit Hesiona, fabulosum figmentum est) profectique deinde cum Priamo legati, quem et ipsum ab Hercule captum, sed a vicinis redemptum, sicque ab eo regnum restitutum refert, minime eam repetere potuisse ab illis se eam iure bellorum habere dicentibus; commotus Priamus in Graeciam cum exercitu Paridem misit, qui inde aliquid tale abduceret, regis scilicet vel uxorem vel filiam. Paris igitur primum hospitio susceptus, adulterium commisit. Deinde cum Helena sollicitata eum sequi noluisset, egressus civitatem Spartae obsedit; qua eversa, Helenam rapuit. Unde et illa recipi meruit a marito. Sic ergo foedus quod antea inter Graecos et Troas constitutum et diu conservatum esse constat, tandem ruptum, et in bella ventum est. Iuxta altiorem denique scientiam vel opinionem, stella Helenae deputata, nociva tempestatumque creatrix est; fratrum vero propitiae. Unde Helena non incongrue causa mali videtur fuisse. Inde est: *qui cum iam dampnata sororis igne Therapnam fugerent carbasa fratres.*

9. Ut autem ad Iovem revertamur, cum philosophi quidam in figuram mundi accipiunt: unde et Iovis, ut aiunt, id est universalis vis dictus est: et hinc mundo aeternitatem attribuunt: non quod semper idem esse habeat, quod est vere aeternitas, sed quod semper durando et cursus suos reintegrando, ad quandam se aeternitatis formulam constringere videatur. Frequentius tamen Iovem pro aethere accipimus. Unde etiam triumphantes, qui Iovis habent insignia, sceptrum gerunt et palmatam. Unde Iuvenalis (2): *in tunica Iovis*; et cetera: faciem quoque de rubrica illinunt, instar coloris aetherei Hic in Lybia Hammon, id est arenarius, ab arenis libycis vocatur: nam ἄμμος graece arena dicitur: ubi etiam eius simulacrum factum

(1) Ae. II. 592. 601. XI. 262.

(2) Satyr. X. 38.

est capite arietino; eo quod satis involuta ibidem dantur responsa. Sed in nemore epirotico per columbas futura docuisse dicitur, quia lingua thessala peliades, et columbae et vaticinatrices vocantur. Dicitur in Creta nutritus, quia ut ait Sallustius (1), primos Cretenses religionem constat invenisse.

TRACTATUS IV.

DE IUNONE.

1. Uxorem Iovi id est aetheri, Iunonem id est aërem, ut diximus, statuère. Haec elementa physici utraque mares; aquam vero et terram feminas appellant: haec enim incumbunt, illa subiacent; haec agunt, illa patiuntur. Unde et his nomina masculina, illis feminina data sunt. Hanc tamen considerationem poëtae negligentes, alterum praedicant marem, alterum feminam. Ideo autem iuxta Tullium (2) aërem effeminatum, quod eo nihil est mollius; et quia ut viro uxorem, ita aetheri aërem sul esse, et ab eo calorem, quo inferiora foveat, veluti semen in matricem, suscipere vident. Eorum ideo coniugium fingunt Quia etiam haec duo elementa prae aliis, ut diximus, sunt tenuia, minusque faeculentiae habentia, velut eisdem parentibus orta, hoc fratrem, illud vero sororem; ut sexum in coniugio attributum servent, non fratrem sed sororem dicunt. Porro Iunonem ideo Neptuni fingunt alumnam, quia secundum physicam spissus aër ex marino humore conficitur. Ideo autem eam quotiens aliquid actura est, alieno inducunt utentem auxilio, ut puta Aeoli vel Iridis vel nympharum, quia natura est aëris ut per se nihil faciat: ut enim aliquid operetur, aliena semper utitur coniunctione, ut ventorum qui nubes creant et pluvias.

2. Huic et Iridem, id est arcum caeli, ministram assignant. Est autem Iris nubes aquosa solis radio penetrata, de qua Virgilius (3): *mille trahens varios adverso sole colores*. Unde et e regione solis semper apparet. Haec Thaumantis fingitur filia secundum fabulam; unde Thaumantias dicitur. Sed revera a miraculo et stupore colorum hoc nomen sortita est: θαυμαστός enim graece mirabilis dicitur. Varietatis autem colorum eius iuxta physicos haec ratio est, quod aqua tenuis, aër lucidus, et nubes caligans irradiata, varios efforment colores necesse est. Quae quia in aëre apparet, Iu-

(1) Apud Servium Ae. VIII. 352.
(2) N. D. II. 26.
(3) Ae. IV. 701.

noni dicitur deservire, id est aëri. Habet etiam fabula, Iunonem cum omnes pelices suas persecuta sit, Maiam tamen dilexisse: quod ideo fingitur, quia cum sol mense maio in tauro positus, per Pleiades quae in genu tauri sunt, quarum una Maia est, iter facit, tunc aëris caliditas vernalibus pluviis temperatur, et de temperie sua quasi laetari videtur.

3. Hanc etiam coniugiis et partubus praeesse dicunt: unde et nomina ei complura attribuunt. Dicitur enim Lucina vel Lucesia, quod nascentes in lucem producat. Unde et portarum dicitur dea, quod nascentibus portam praebeat luminis. Dicitur et Fluonia a fluoribus seminum; quod feminas liberet in partu: Februalis vel Februa, quod eas post partum secundis egredientibus purgat: februo enim graece, purgo latine. Hinc et Februs dicitur Pluto, quia praeest purgationibus animarum. Unde et mensis, in quo animarum purgationes, id est expiationes, apud antiquos celebrabantur, februarius est appellatus. Dicitur et Iuno interduca, quod nubentes puellas per iter ducat. Dicitur domiduca, quod ad domos maritorum eas adducat. Unxia etiam dicitur ab ungendo, quod variis unguentis ungebantur nubentes, vel quod postes domorum ungebant ingredientes: unde uxores quasi unxores dictas volunt. Cincia quoque a cingendo per antiphrasin appellatur, quod ipsa cingulum castitatis resolvat. Soticena quoque dicitur, quod ipsa marem et feminam sociat; vel Saticena a satione: Iuno enim mulieres in labore operis coniugalis dicitur liberare; quod et earum bellum appellatur. Unde Virgilius: *at non in Venerem segnes nocturnaque bella.* Idem alibi: *si quando ad proelia ventum est, in cassum furit*; de equo seniore dicens. Dicunt et Iunonem populonem, quod populos multiplicet. Curitim etiam, id est regalem, vel fortem, vel potentem; vel iuxta Servium, (1) a curru, quod bellantes curribus utantur, quibus et illa praeesse dicitur.

4. Sane quia de nubentibus agitur, Varro ait eas ideo limen non tangere solitas, ne a sacrilegio inchoarent, si deposturae virginitatem, rem Vestae, id est numini castissimo consecratam calcarent. Unde est: *translataque vetat limen contingere planta.* Singula enim domûs dii sacrata sunt, ut Vestae limen, pulvinar Penatibus, maceries quae ambit

(1) Aen. I. 12. et alibi.

domum Herculi. Dicunt autem eis faces praelatas, quod antea nubentes non nisi per noctem ducebantur. Nucum quae in nuptiis spargebantur hanc assignant rationem, ut Iovis omine matrimonium celebretur, ut nupta matrona sit sicut Iuno. Nam nuces in tutela Iovis sunt: unde et iuglandes, quasi Iovis glandes dictae sunt. Nam illud vulgare est, ideo spargi nuces, ut rapientibus eas pueris fiat strepitus, ne puellae vox virginitatem amittentis possit audiri. Sed et laneis vittis, simul ad limen mariti venissent, postes ante quam ingrederentur ornabant. Unde Virgilius *velleribus niveis.* Fingitur etiam quod praecedat Iuno Venerem in nuptiis, quia ante est Iunonis officium in matrimonio, post in copula usus Veneris.

5. Haec, ut ait Fulgentius, ideo in aeneide Aeolum regem ventorum rogat, ut Troianis naufragium inportet; eique Deiopeiae coniugium spondet, quia naufragium illud in modum ponitur periculosae nativitatis, in qua et maternum est pariendi, et infantem nascendi periculum. Quod ut evidenter, inquit, intelligas, a Iunone quidem partus est, sed ad naufragium generatur. Nam Aeolum immittit, quasi saeculi interitum. Aeolus namque saeculi interitus interpretatur, quasi Aeonolus. Hac enim necessitate universaliter genus humanum involvitur. Denique et Aeolo Deiopeiam promittit: δῆμος enim graece publicum, popeia vero oculus, vel visio interpretatur. Ergo nascentibus in mundo saeculare est nascendi periculum: cuius tamen nativitatis perfectioni publica a dea partus promittitur visio. Iunonem nihilo minus divitiarum asserunt dominam: unde et cum sceptro eam depingunt, quod divitiae regnis sunt proximae. Qui enim divitiis abundat, facilius ad regnum aspirat. Ideo eam capite velato pingunt, quod omnes divitiae quasi praegnaces sunt: nam de divitiis novae semper divitiae generantur. Sed et ipsae nonnumquam abortiuntur, simulque sors et lucra depereunt. Pavonem in suam habet tutelam, quia divitum vita ornatuum semper appetens est. Et sicut pavo stellatum caudae curvamen concavans anteriora ornat, posteriora vero turpiter nudat, ita divitiae et gloria saecularis, momentaliter quidem ornant, postremo vero quos ornaverant, nudos relinquunt. Unde quidam (1) ait: *reliqua considera.* Et Salomon:

(1) Theophrastus apud Fulgent. II. 3.

in obitu hominis, nudatio operum eius.

6. Ideo Irim huic adiungunt, quia sicut illa ornatus varios pingens, momentaliter refulget; ita et fortuna quamvis ad praesens ornata, tamen est fugitiva. Sane Irim quasi ἔριν id est certamen nonnulli dictam volunt; ideoque eam Iunoni dant famulam, quod ex divitiarum veneno persaepe certamina et seditiones oriuntur. Hinc est quod Iris ad discordiam commovendam, Mercurius vero ad concordiam frequentius mittitur. Iunonem etiam plerique regnorum deam volunt: unde et hanc fabulam confingunt. Ixion Iunonis coniugium petiit: illa nubem in speciem suam ornavit, cum qua Ixion coiens centauros genuit. Iuno igitur, ut diximus, dea regnorum est; Ixion dignitas interpretatur. In hac vero vita quaelibet dignitas, id est quantaelibet dignitatis persona regnum affectans, nubem tantum meretur, id est horariam regni similitudinem. Illud enim regnum est, quod perenniter duraturum est; non istud, quod transitorium est. Legitur autem et in historia Ixionem primum in Graecia regni gloriam affectasse, qui sibi centum equites primus omnium conquisivit. Unde et centauri, quasi centum armati. Is igitur parvo tempore celere regnum adeptus, dehinc regno pulsus est. Inde etiam ad rotam damnatus dicitur; quod rotae vertigo quae superiora sunt statim deicit. Qua in re ostenditur quod qui per arma et violentiam regnum affectant, subito elevantur et subito deprimuntur; sicut rota quae stabile cacumen non habet.

7. De poëtica tamen centaurorum adinventione sic Servius (1) sentit. Cum, inquit, quidam Thessalus rex, bobus oestro agitatis, satellites suos ad eos revocandos misisset, et ii ad tantum cursum non sufficerent, equos ascenderunt; quorum velocitate boves secuti, eos stimulis ad tecta revocarunt. Sed ii cum irent velociter, aut cum eorum equi circa fluvium Peneum capitibus inclinatis potarent, locum fabulae dederunt, ut centauri, idest semihomines et semiequi putarentur. Alii tamen centaurorum fabulam confictam esse asserunt ad exprimendam humanae vitae velocitatem, quia equum esse velocissimum constat. Sane de his, ut aiunt stoici et academici, et de ceteris quae contra naturam dicuntur fieri, intelligendum est, non quod fiant, sed quod ple-

(1) G. III. 115.

rumque fieri videantur. Qua de re Hieronymus aptum exemplum in libro de vitis patrum narrat, ubi de miraculis Macarii agit (1). Cuiusdam enim, inquit, patris familias virgo filia per phantasias magicas in equinum animal versa hominibus videbatur, ut revera equa esse, non puella, putaretur. Hanc cum parentes ad sanctum Macarium adduxissent, illi ante quam ullus percunctaretur, dixerunt: equa haec quam vident oculi tui, puella virgo et filia nostra fuit; sed homines pessimi magicis artibus in animal hoc, quod vides, eam verterunt. Rogamus ergo te ut ores Dominum, ut commutet eam in hoc quod fuit. At ille ait. Ego hanc quam ostenditis puellam video nihil in se pecudis habentem. Hoc autem quod dicitis, non est in eius corpore, sed in oculis intuentium: phantasiae enim daemonum sunt istae, non veritas rerum. Cumque eam cum parentibus suis in cellulam suam introduxisset, et Dominum orasset, oleoque eam in nomine Domini perunxisset, omni fallacia visus expulsa, virginem videri omnibus, ut et sibi videbatur, effecit. Idcirco etiam magica ars omnis a Romanis, sicut Plinius Secundus in naturali historia docet, exclusa est. (2)

8. Sed a diverticulo ad id quod coepimus revertamur. De eo quod Iunonem aërem dicimus, illud eius cum Iove de voluptate certamen fingimus. Habet enim fabula Tiresiam serpentes duos vidisse coëuntes, quos cum virga percussisset, in feminam mutatus est. Iterum vero post temporis seriem, VII. scilicet anno, eosdem vidit concumbentes: similiterque eis percussis, in formam pristinam est restitutus. Ob hoc cum de amoris qualitate Iuno et Iuppiter certamen habuissent, eum iudicem elegerunt. Ille vero tres uncias amoris habere virum, feminam autem novem dixit. Quare Iuno irata lumen ei ademit. Iuppiter vero, ut ei quod amiserat aliquatenus restitueretur, futurorum scientiam dedit. Tiresias itaque aestiva perennitas interpretatur; unde et in figura temporis ponitur. Tempus igitur mensibus hiemalibus dum terris frigore constrictis germina nulla producit, masculinam quodammodo obtinet formam. Vere autem ingresso, animalia iam lasciviam exercentia et coëuntia videns, percutit ea virga, id est fervoris aestu: tuncque in se-

(1) Apud Bollandum die XV. ianuarii p. 1013.

(2) Ex Servio. Ae. III. 90.

xum femininum, id est in aestivam transit fecunditatem. Ideo vero in modum feminae aestatem posuerunt, quod eo tempore germina omnia prodeuntia, sic suis tamquam a matris utero emergant foliis. Ut porro duo sunt conceptionum naturalium tempora, ver scilicet et autumpnus, in autumpno igitur dum iterum coëunt animalia, et feruntur germina, percutit ea iterum Tiresias, id est tempus iam ad hiemem vergens, virga id est frigoris uredine, sicque tandem in pristinam redit imaginem. Autumpnus enim adeo cuncta astringit, ut etiam herbae iam marceant, et succi arborum exsiccentur, folia cadant: sicque tempus ad frigus hiemale declinans, in masculinam redit sterilitatem. Nec incongrue ·VII. anno sexum mutasse dicitur: septimo enim mense solem vices variare temporum, manifestum est. Denique duobus diis, igne atque aëre, de voluptate id est de procreationis natura certantibus, Tiresias arbiter quaeritur, iustumque utpote re expertus profert iudicium. In fructificandis enim germinibus tripla ab aëre quam ab igne materia provenit. Aëris enim humiditas effovet in glebis, et producit in foliis, et multiplicat in folliculis: calor vero ignis maturare tantum novit in granis. Sed mox Tiresias excaecatur a Iunone, illa videlicet causa quod hiemis tempus nubilo aëris caligante nigrescat. Iuppiter tamen, id est calor, singulis diebus quantuscumque hiemalem asperitatem leniens, seminum satorum saltem spondet et quasi iam praedicit proventum: unde et futurorum fingitur ei dedisse scientiam.

9. Nam ob hanc rem etiam Ianus bifrons pingitur, quia et praeterita respiciat, et futura praevideat: quem tamen alii totius anni dominum volunt, quem in ·IIII· tempora constat esse divisum; ideoque eundem quadrifrontem fingunt. Anni autem eum esse dominum res illa probat, quod ab eo prima pars etiam ianuarius nominatur. A nonnullis etiam dicitur dici deus, bifrontemque propter ortum et occasum pingunt. Unde Horatius: *matutine pater seu Iane libentius audis.* Eidem etiam omne consecratur initium, diciturque Ianus eo quod ianuam pandat: unde et anni initium non absurde ab eo nuncupatur. Sane templi eius aperiendi vel claudendi ratio iuxta Servium varia est. Alii dicunt: Romulo contra Sabinos pugnante, cum in eo esset ut vinceretur, calidam ferunt aquam

ex eodem loco erupisse, quae fugavit exercitum Sabinorum. Hinc ergo tractum morem ut pugnaturi templum aperirent, quod in loco eo fuerat constitutum, quasi ad spem pristini auxilii. Alii dicunt Tatium et Romulum sacro foedere templum hoc aedificasse. Unde et Ianum duas habere facies, ut videlicet ostendat duorum regum coitionem. Est et alia quae melior videtur causa, quod ad bellum ituri, de pace cogitare et reversionem optare debent.

10. Quod autem Aeoli superius mentionem fecimus, refert eum Varro novem insularum regem fuisse; ex quarum nebulis et vulcaniae insulae fumo futura praedicens flabra ventorum, imperitis visus est in sua potestate ventos tenere. Sunt autem ipsae insulae post fretum Siciliae, quae ab ipso Aeolo, Hippotae scilicet filio, Aeoliae appellantur; licet et propria habeant vocabula. De una illarum ait Virgilius: *aeoliam Liparim.* Aliarum nomina apud Martianum (1) invenimus, qui tamen ·VII· tantum insulas aeolias tractat; easdemque a nostris vulcanias dici asserit; in quarum etiam una, quae Strongyle dicitur, Aeolum ipsum regnasse memorat; et ex flamine in proximo prorumpente, vel eius fumo, qui ventus flaturus esset intellexisse; quod, inquit, hodie eius incolas loci certum est praesentire. Physica autem ratione in antro Aeolus sedere fingitur, quia naturale est ut loca concava plena sint ventis. Regnum ei Iuno fingitur dedisse, quia motus aëris, id est Iunonis, ventos creat, quibus Aeolus praeest. Sed et motu aquae secundum quosdam venti creantur. Unde in aeneidos initio Iuno secundum Servium nympham spondet, quia cum ventorum rex sit, merito adiungitur ei origo ventorum. Non autem sine ratione Iuno nymphas in sua potestate dicitur tenere, quia ipsa est aër, de quo nubes creantur. Unde est: *atque in nubem cogitur aër.* Ex nubibus aquae demittuntur, quas nymphas esse non est dubium. Sane vocant Virgilium critici, quod Aeolo marito promittit uxorem: quem tamen regia competenter excusat licentia. Unde Sallustius (2) *denas alii, alii plures habent; sed reges eo amplius.* Quod autem cum Virgilius non ventis moderari, sed animos eorum mollire et iras dicit temperare, per transitum ostendit vitia naturae nulla ratione mutari, sed mitigari aliquatenus posse. Praete-

(1) Lib. VI.

(2) Iugurth. cap. 80.

rea quis queat ventos, id est rem inanem tenere vi? Unde et ipse regni sui exprimens impotentiam, *quodcumque*, inquit, *hoc regni est*. Misenus tibicen, Aeoli filius dictus est, quia constat omnem sonum ex vento creari.

TRACTATUS V.

DE NEPTUNO.

1. Tertiam Saturni sobolem Neptunum, id est aquarum elementum, dicunt; quem a nando Neptunum, sicut a portu Portunum, litteris paululum immutatis, secundum Tullium (1) nuncupant. Hunc Graeci Ποσειδῶνα appellant, quod latine faciens imaginem interpretatur; ea videlicet ratione, quod aqua imagines format in se spectantium; quod nulli alii accidit de IIII elementis. Dicitur et ἐνοσίχθων, id est terram movens. Aquae scilicet conversione fieri terrae motus, constans opinio est. Tridentem fert, quod aquae triplici utantur virtute; sunt enim liquidae, fecundae, potabiles. Huic Amphitritidos coniugium deputamus: ἀμφὶ enim circum, τρίτον ut in Fulgentio super aeneide (2) legimus, quasi τετριμμένον, latine contritum dicimus; quod videlicet aqua tribus elementis conclusa et quasi circum trita sit: caelo, ut in aquis supercaelestibus; aëre, in nubibus; terra, in fontibus et puteis. Vel quod ipsa terram, ut ostendit Macrobius, ambiat et circumterat (3). Unde Tritones ei deservire videntur, quia videlicet aquae terras terunt. Quod autem Doris uxor Tritonis dicta est, ab historia sumptum est. Dorus enim rex extitit Graeciae, qui in mari cum omni exercitu suo dicitur perisse. Quare a poëtis adulationi et figmento deservientibus, ipse dea marina, et exercitus eius filiae ipsius, id est nymphae marinae, dicti sunt. Phorcus quoque, ut Varro refert, rex fuit Corsicae et Sardiniae, qui cum ab Atlante rege navali certamine cum magna exercitus parte fuisset obrutus, in marinum itidem deum socii conversum esse finxerunt.

2. Sane poëtas, multas adinvenisse superstitiones, Plato in eo ipso libro, qui philosophus inscribitur, testimonio est. Narrat enim quod priscorum genus hominum silvicedi (4) et pastores, rationes et potentias ad usum

(1) N. D. II. 26.

(2) In contin. virgil.

(3) Hoc vocabulo confirmatur dubia Tibulli lectio, de qua videsis Forcellinum.

(4) Ita cod.

vivendi hominibus a divina gratia datas pro diis colebant, ut agriculturam, vindemiationem, et huiusmodi plurima. Deinde poëtae lucri causa et favoris easdem sententias membratius effigiaverunt, propriisque eas nominibus signaverunt: scientiam colendi agros, Cererem; colendi vineas, Bacchum nuncupantes: turpes etiam actus hominum, ut luxuriam et venerem, inter deos venerantes. Sicque loco religionis superstitio orta est. Hoc autem vel ab aniculis ultra consuetudinem humanae vitae superstitibus, teste Servio (1) vocabulum sumptum est: earum enim iam decrepitarum, et per nimiam aetatem durarum, primas de huiusmodi numinibus inventiones fuisse credimus. Vel secundum Lucretium, a rebus superstantibus, id est caelestibus et divinis, quarum rerum inanis timor et superfluus, superstitio appellatur.

3. Refert etiam Tullius (2), quod sic incepit vita hominum consuetudoque communis, ut beneficiis excellentes viros in caelum fama et voluntate tollerent. Hinc, inquit, Hercules, hinc Castor, hinc Pollux, hinc Aesculapius deificationem meruerunt. Postea tamen apud Athenienses et Romanos cautum est, ne quis novas induceret religiones: unde et Socrates dampnatus est, et Iudaei et Chaldaei urbe depulsi. Hinc Virgilius eleganter in VIII: *non haec sollempnia nobis — vana superstitio veterumve ignara deorum imposuit*. Duo namque dicit; neque enim vel ideo Herculem colimus, quia omnem religionem veram putemus, vel quia deos ignoremus antiquos. Quod nymphas Neptuno dedicant, ipsa nominis etymologia causa est. Nymphae enim quasi lymphae, id est aquae, dictae sunt. Nympharum vero hanc dat Servius (3) differentiam. Naiades inquit deae dicuntur fontium: nais enim aqua dicitur: Oreades montium; ὄρος enim mons interpretatur: Dryades silvarum deae; δρῦς namque quercus sonat. Inde Amadryades, id est amantes quercus quae videlicet, ut ait Aristoteles cum arboribus nascuntur et pereunt. Maris vero deae Nereides, a Nereo marino deo dictae. Ventis quoque praeesse Neptunus dicitur, quia secundum physicos motu aquae ventus creatur.

4. Habetur etiam in fabula, quod cum Neptunus et Minerva de Athenarum nomine contenderent, placuit diis ut eius nomine civitas diceretur, qui me-

(1) Aen. VIII. 187. (2) N. D. II. 24. (3) Aen. I. 500.

lius munus mortalibus obtulisset. Tunc Neptunus percusso litore equum animal bello aptum produxit: Minerva, iactata hasta, olivam creavit; quae res melior comprobata est, et pacis insigne. Quare dea suum nomen urbi dedit. Ἀθηνᾶ enim et Minerva eadem est: utrumque enim nomen immortalitas interpretatur. Equum autem a Neptuno progenitum alii Scinthium alii Senonem (1), alii Arionem volunt. Sunt igitur Athenae, ut accepi, prope litus maris sitae: unde et regio adiacens ab ἀκτῇ, quod litus interpretatur, Acte vel Attica, ipsique Athenienses Attici nuncupantur. Terram autem illam olivis puto esse feracissimam. Conditis igitur Athenis, auctorem earum Cecropem has duas urbis considerantem commoditates, quod videlicet maris viciniam, et olivarum haberet abundantiam, diu dubium credo extitisse, ab utra re nomen imponeret: unde numina fingimus concertasse. Tandem vero olivarum fructum marinis usibus anteponens, ab earum dea urbem videtur intitulasse. Quare autem olivae Palladi deputentur, in sequentibus audies. Ideo vero equum dicitur invenisse Neptunus, quod mare mobile et velox sit; unde et oceanus dicitur ab ὠκὺς graeco, quod velox interpretatur. Propterea etiam, ut ait Servius (2), Castor et Pollux, quod eorum velocissimae stellae sint, equos in tutela habere dicuntur.

5. Neptunus etiam harpyas dicitur generasse: ipse enim omnium prodigiorum fingitur pater. Nec mirum; cum secundum Thaletem milesium omnia ex humore procreentur. Unde est: *oceanumque patrem rerum*. Sic et peregrinos, quorum non novimus terram et parentelam, Neptuni filios dicimus. Harpyae etiam canes Iovis appellantur, quia et ipsae furiae esse dicuntur; unde etiam epulas abripere dicuntur, quod est furiarum. Inde et avari finguntur furias pati, quia abstinent partis. Fabulam enim de harpyis fictam sic exponit Fulgentius. Harpyarum, inquit, prima *Aello*, secunda *Ocypete*, tertia *Celeno* dicitur. Sunt enim tantum tres. Harpya igitur rapina interpretatur. Ideo virgines finguntur, quod omnis rapina sterilis et arida sit. Ideo plumis circumdatae, quia raptores quicquid invaserint celant. Ideo volatiles, quod omnis raptor post

(1) Aliter scribuntur haec nomina apud myth. II. 119.

(2) G. I. 12.

rapinam ad fugiendum velox sit. Aëllo alienum tollens. Ocypite citius auferens. Caeleno nigrum interpretatur. In rapinis enim exercendis, primum est aliena concupiscere; secundum concupita invadere; tertium quod invaseris celare. Hae igitur ad Phineum puniendum missae finguntur. Est autem haec fabula. Phineus rex natos suos ab noverca de incesto accusatos, luminibus privavit: ob quam rem ipsum quoque Iuppiter excaecavit, et insuper ad eum cruciandum harpyas misit, quae cibos eius partim raperent, partim stercoribus foedarent. Post tamen a Zetho et Calai Boreae filiis fugatae sunt.

6. Phineus igitur a fenerando dictus, in modum avaritiae ponitur: nam eius divitiae multo labore quaesitae, et sollerti sollicitudine velut paterna nutricatione adauctae dici videntur. Hae dum in bonos usus apte expenduntur, et ipsae fulgore suo clarere, et possessores suos claros facere, praedicantur. Cum vero a prava tenacitate, quae idoneae dispensationis noverca est, ad sinistram partem custodiendo magis quam expendendo reponuntur; nec ipsae, quod in thesauro reconditae, apparere vel fulgere possunt; nec dominos suos largitatis gloria splendidos reddunt, Hinc esse videtur, quod ex novercae delatione et filiis et patri caecitas immissa dicitur. Sed etiam ideo, ut vult Fulgentius, Phineus caecus dicitur, quia omnis avarus sua non videt, nec umquam respicit habita, dum semper eget habendis. Ideo harpyae cibos eius rapiunt, quod rapax tenacitas aliquid eum de suo gustare non permittit. At vero quod prandia eius stercoribus foedant, innuit feneratorum vitam, ut probat Horatius, sordidam. Sed eas ab aspectu eius Calais et Zethus fugant, quia graece καλὸν bonum, ζητῶν quaerens dicitur. Hi duo volatici perhibentur, quia omnis inquisitio boni terrenis numquam rebus miscetur. Ideo aquilonis filii, quod boni inquisitio spiritalis est non carnalis. Ergo veniente bonitate, omnis rapina fugatur.

7. Habet etiam fabula, muros Troiae Neptunum cum Apolline fabricatum esse. Sed constat Laomedontem supradictis certam vovisse pecuniam ad sacra facienda; quam, imminentibus hostibus, ad murorum fabricam transtulit. Unde dii et fecisse muros, et offensi esse dicuntur. Huius etiam filius Messapus dictus est, quia per mare ad Italiam venit; qui etiam invulnerabilis fictus est, quia nusquam in bello periit,

Quod vero fluviorum dicitur rex, nemo miratur, cum et ipsius aquae sint, et in regnum eius, id est in mare, universi decurrant. Qui ideo cum cornibus pinguntur, sive quod mugitum boum imitari murmure videntur, sive quod plerumque in cornuum similitudinem curvatas cernimus ripas, sive propter impetum aquarum.

TRACTATUS VI.

DE PLUTONE.

1. Quartum Saturni filium Plutonem volunt. Hunc inferorum regem, terrarum videlicet praesidem ponunt. Eum Statius in Thebaide (1) et satorem rerum vocat et finitorem; quod de terra, cui praeest Pluto, corpora omnia procreentur, et in eandem resolvantur. Πλοῦτος autem divitiae interpretatur; unde et latine Dis, id est dives, dicitur; quod videlicet in solis terris divitiae condantur; et quod in mundo, inferno nihil sit ditius, qui cum omnia recipiat, numquam tamen saturatur. Inde est quod idem deus Vedius, id est malus dius, et Veiovis id est malus Iovis, sed et Orcus appellatur; ὅρκος enim graece iusiurandum dicitur: quasi enim iurat et affirmat, nullam se animam sine supplicio et examine dimissurum. Secundum Tullium vero Pluto ideo dicitur, quod in terris recondantur, et de terris oriantur universa. Tenebris aeternalibus ideo deputatur, quod sola terrae materia cunctis sit elementis obscurior. Idcirco inquam; namque si physicas attendas rationes, Lucretius ex maiori parte et alii integre docent, inferorum regna nec esse posse. Quid vero de inferno veritas habeat, an videlicet sit; et si est, qualiter sit, vel quid, vel denique ubi; a veris theologis (2) inquiratur. Nobis vero sufficit, si poëtarum figmenta ex parte aliqua minus obscura reddamus.

2. Ergo ut poëtica tractemus, et philosophica tradamus; terram hanc, in qua vivimus, inferos esse antiquorum maximi voluerunt. Est enim omnium infima circulorum (3), planetarum sci-

(1) Lib. VIII. 91.

(2) Notandum dictum hoc, ne forte miremur auctorem nostrum in sequentibus multa dicentem, quae cum christianae religionis, quam ipse profitebatur, doctrina non consonant. Quippe auctor sententias ethnicorum sive poëtarum sive philosophorum historice recitat.

(3) In systemate antiquo.

rapinam ad fugiendum velox sit. Aëllo alienum tollens. Ocypite citius auferens. Caeleno nigrum interpretatur. In rapinis enim exercendis, primum est aliena concupiscere; secundum concupita invadere; tertium quod invaseris celare. Hae igitur ad Phineum puniendum missae finguntur. Est autem haec fabula. Phineus rex natos suos ab noverca de incesto accusatos, luminibus privavit: ob quam rem ipsum quoque Iuppiter excaecavit, et insuper ad eum cruciandum harpyas misit, quae cibos eius partim raperent, partim stercoribus foedarent. Post tamen a Zetho et Calai Boreae filiis fugatae sunt.

6. Phineus igitur a fenerando dictus, in modum avaritiae ponitur: nam eius divitiae multo labore quaesitae, et sollerti sollicitudine velut paterna nutricatione adauctae dici videntur. Hae dum in bonos usus apte expenduntur, et ipsae fulgore suo clarere, et possessores suos claros facere, praedicantur. Cum vero a prava tenacitate, quae idoneae dispensationis noverca est, ad sinistram partem custodiendo magis quam expendendo reponuntur; nec ipsae, quod in thesauro reconditae, apparere vel fulgere possunt; nec dominos suos largitatis gloria splendidos reddunt. Hinc esse videtur, quod ex novercae delatione et filiis et patri caecitas immissa dicitur. Sed etiam ideo, ut vult Fulgentius, Phineus caecus dicitur, quia omnis avarus sua non videt, nec umquam respicit habita, dum semper eget habendis. Ideo harpyae cibos eius rapiunt, quod rapax tenacitas aliquid eum de suo gustare non permittit. At vero quod prandia eius stercoribus foedant, innuit feneratorum vitam, ut probat Horatius, sordidam. Sed eas ab aspectu eius Calais et Zethus fugant, quia graece καλὸν bonum, ζητῶν quaerens dicitur. Hi duo volatici perhibentur, quia omnis inquisitio boni terrenis numquam rebus miscetur. Ideo aquilonis filii, quod boni inquisitio spiritalis est non carnalis. Ergo veniente bonitate, omnis rapina fugatur.

7. Habet etiam fabula, muros Troiae Neptunum cum Apolline fabricatum esse. Sed constat Laomedontem supradictis certam vovisse pecuniam ad sacra facienda; quam, imminentibus hostibus, ad murorum fabricam transtulit. Unde dii et fecisse muros, et offensi esse dicuntur. Huius etiam filius Messapus dictus est, quia per mare ad Italiam venit; qui etiam invulnerabilis fictus est, quia nusquam in bello periit,

Quod vero fluviorum dicitur rex, nemo miratur, cum et ipsius aquae sint, et in regnum eius, id est in mare, universi decurrant. Qui ideo cum cornibus pinguntur, sive quod mugitum boum imitari murmure videntur, sive quod plerumque in cornuum similitudinem curvatas cernimus ripas, sive propter impetum aquarum.

TRACTATUS VI.

DE PLUTONE.

1. Quartum Saturni filium Plutonem volunt. Hunc inferorum regem, terrarum videlicet praesidem ponunt. Eum Statius in Thebaide (1) et satorem rerum vocat et finitorem; quod de terra, cui praeest Pluto, corpora omnia procreentur, et in eandem resolvantur. Πλοῦτος autem divitiae interpretatur; unde et latine Dis, id est dives, dicitur; quod videlicet in solis terris divitiae condantur; et quod in mundo, inferno nihil sit ditius, qui cum omnia recipiat, numquam tamen saturatur. Inde est quod idem deus Vedius, id est malus dius, et Veiovis id est malus Iovis, sed et Orcus appellatur; ὅρκος enim graece iusiurandum dicitur: quasi enim iurat et affirmat, nullam se animam sine supplicio et examine dimissurum. Secundum Tullium vero Pluto ideo dicitur, quod in terris recondantur, et de terris oriantur universa. Tenebris aeternalibus ideo deputatur, quod sola terrae materia cunctis sit elementis obscurior. Idcirco inquam; namque si physicas attendas rationes, Lucretius ex maiori parte et alii integre docent, inferorum regna nec esse posse. Quid vero de inferno veritas habeat, an videlicet sit; et si est, qualiter sit, vel quid, vel denique ubi; a veris theologis (2) inquiratur. Nobis vero sufficit, si poëtarum figmenta ex parte aliqua minus obscura reddamus.

2. Ergo ut poëtica tractemus, et philosophica tradamus; terram hanc, in qua vivimus, inferos esse antiquorum maximi voluerunt. Est enim omnium infima circulorum (3), planetarum sci-

(1) Lib. VIII. 91.

(2) Notandum dictum hoc, ne forte miremur auctorem nostrum in sequentibus multa dicentem, quae cum christianae religionis, quam ipse profitebatur, doctrina non consonant. Quippe auctor sententias ethnicorum sive poëtarum sive philosophorum historice recitat.

(3) In systemate antiquo.

licet septem, Saturni, Iovis, Martis, Solis, Veneris, Mercurii, Lunae; et duorum magnorum. Hinc est quod dicitur: *et novies Styx interfusa cohercet*. Nam novem circulis cingitur terra. Ergo omnia, quae de inferis finguntur, in terris esse comprobabimus. Primum qui infernalia descripsere, quatuor in inferno fluvios, Lethen, Cocyton, Phlegethontem, Acheruntem, et quintam paludem Stygem esse dixerunt. Interpretatur autem Lethe oblivio, Cocytos luctus, Phlegethon ardens, Acheron sine gaudio vel salute χαῖρε: enim de gaudio vel salute dicitur. Unde κυρία χαῖρε, id est domina salve, iu mysteriis (1) iubilamus. Styx tristitia interpretatur. Volunt autem Acheruntem de imo nasci Tartaro: huius aestuaria Stygem creare: de Styge nasci Cocytum. Eius rei haec est etymologia, quia qui caret gaudio, facile in tristitiam cadit. Tristitia autem luctui vicina est: hunc autem in terris animos humanos contristare quis nesciat? Sane Acherunta constat locum esse in Italia, haud longe montibus septum, adeo ut numquam solem nisi in meridie possit conspicere. Sine gaudio autem dicitur locus ille, quod necromantia et chiromantia ibi exerceri consueverat, quae sine hominis occisione non fiebant. Nam et Aeneas illic occiso Miseno, et Ulixes occiso Helpenore, sacra ista complevit. Cocytus quoque locus est Acherunti vicinus, qui etiam ob eandem causam dicitur luctuosus.

3. Stygem Seneca in eo volumine, quo de sacris Aegyptiorum tractat, circa extremam Aegypti partem esse paludem limosam papyris refert transituque difficilem. Iuxta hanc membra Osiridis mariti Isidis a fratre Typhone occisi post longam inquisitionem ab Aegyptiis reperta, tandem sunt tumulata. Haec palus, quia transeuntibus tristitiam gignit, Styx meruit appellari. Lectum est quoque quod populi vicini cadavera suorum ad alteram regionem per paludem illam deferunt: si quis vero forte in fluvio pereat, post centum annos ultima ei persolvuntur. Hinc Virgilius: *centum errant annos volitantque haec litora circum*. Quod vero de Styge legitur: *dii cuius iurare timent et fallere numen*; secundum fabulam ideo est, quod dicitur Victoria Stygis filia in bello gigantum Iovi favisse; ob cuius rei remunerationem Iuppiter ei tribuit, ut per eius matrem dii

(1) Cod. *imperiis*.

iurantes fallere non audeant: hac poena constituta, ut siquis eius nomen fefellisset, uno anno et novem diebus ambrosiae nectare (1) prohiberetur. (Ros autem tantillum est.) Styx maerorem significat, dii autem laeti sunt semper; unde et immortales, qui maerorem non sentiunt, per rem contrariam suae naturae iurant: ideo iuramentum per execrationem habent. Nam iusiurandum proprie, diis alicunde testibus invocatis, prospera optare; ex contrario vero, adversa deposcere est. Quod autem Victoriae mater Styx, id est tristitia, dicta sit, ob hoc fictum videtur, quod in certaminibus diligentiore magisque, ut ita dicam, anxia sollicitudine adhibita, vincendi ratio praesentior est: quod ab re nequaquam alienum est.

> Dum non laeta fuit, defensa est Ilios armis;
> Militibus gravidum laeta recepit equum.

Dicitur tamen eadem Styx deorum etiam nutrix et hospita; quia dii de terris per purgationem, quam Styx apud quosdam theologos significat, caeleste consortium meruerunt.

4. Phlegethon flamma dictus est: est enim totus igneus ambiens infernum, ardores irarum et cupiditatum quibus, humani accenduntur animi, significans. Hunc tamen qui altius sapuisse videntur, huius inferioris aëris naturam turbidam et corpulentam figurare perhibent, quae videlicet concreta est igne de superioribus tracto, et aqua de inferioribus hausta, ex quibus aër densescit et incrassatur, in quo peccatrices animae purgari putantur. Eundem Phlegethontem nonnulli qui a caelo infernum incipere autumant,. Martis circulum dicunt; sicut et campos elysios, quos apud inferos fabula constituit, circulum Iovis esse contendunt. Alii tamen, ut ait Servius, in insulis fortunatis Elysios esse credunt: λύσις autem resolutio dicitur, quod videlicet illic animae maculis carnis resolutae beatitudine perfrui putantur.

5. Porro de poenis infernalibus competentes reddit Lucretius rationes; et quae de inferis finguntur (2), omnia in vita nostra esse confirmat. Dicit namque: Tition vulturibus iecur laniandum dantem, amorem esse, hoc est libidinem, quae ita secundum physicos in iecore, sicut risus in splene, iracundia in

(1) Ita codex; non *ambrosia et nectare*.

(2) Recole adnotationem nostram p. 187.

felle est. Unde et iecur exesum a vulture in poenam renasci dicitur; etenim re semel peracta, libidini non est satis, sed semper recrudescit. Inde Horatius inextinctum ait Titii iecur. Hic ob incestum, quod videlicet Latonam interpellavit, apud inferos dampnatus dicitur. Idem Lucretius per eos super quos iam quasi casurus imminet lapis, ut de Phlegya legitur, superstitiosos dat intelligi, qui inaniter semper verentur (1), et de diis et caelo superioribus male opinantur: nam religiosi sunt qui per reverentiam timent (2). Unde et hic templum Apollinis subvertendo, poenam illam fingitur meruisse. Per eos qui saxum volvunt, ut Sisyphus, ambitum vult et repulsam significari, quia semper repulsi petitores ambire non desinunt. Unde et Sisyphus per latrocinium poenam illam incurrisse non incongrue dicitur. Latrones enim, licet saepe periclitantur, ab iniquitate tamen non desistunt. Per eos qui in rota ut Ixion rotantur, negotiatores ostendit, qui semper tempestatibus turbinibusque volvuntur. Unde Ixion qui huiusmodi poenam meruit, regno ut diximus prius ditatus, deinde expulsus, et pro gloria priore ignominiam passus est.

6. De his tamen Macrobius (3) aliquanto dissentit: ait enim iuxta quosdam philosophos vulturem iecur immortale tondentem, pravae conscientiae se iugiter dampnantis significare tormenta, lege hac qua se iudice nemo nocens absolvitur, nec de se suam potest vitare sententiam. Ait illos radiis rotarum pendere districtos, quia nihil praevidentes consilio, nihil ratione moderantes, nihil virtutibus explicantes, se et actus suos fortunae permittunt, casibusque fortuitis semper rotantur. Saxum dicit ingens volvere, inefficacibus laboriosisque conatibus vitam trahentes. Dicit etiam atrum silicem semper lapsurum et cadenti similem illorum capitibus imminere, qui semper dignitates et arduas affectant potestates, numquam sine timore victitant; qui cogentes subiectum vulgus odisse dum metuat, semper sibi videntur exitium quod merentur excipere. Nam de Acherunte et Styge ac Cocyto, satis cum Lucretio idem sentit.

7. Lethaeum vero fluvium, qui oblivio, ut diximus, interpretatur, nihil aliud dici innuit,

(1) Alia lectio *in aurem semper vertuntur*.

(2) Alia lectio *qui se per reverentiam continent*.

(3) Somn. lib. I. 10.

quam errorem animae obliviscentis maiestatem prioris vitae, qua secundum philosophos, ante quam in corpus truderetur, potita est, et tamen in corpore vitam esse putantis. Alii tamen magnae auctoritatis ac memoriae viri, qui de Lethaeo fluvio utrum de illis novem circulis inferos circumeuntibus esset, disputaverunt, et ab illis eum segregaverunt, lethaeum imaginem senectutis esse volunt. Nam animae nostrae, inquiunt, vigent, et alacres sunt, et plenae memoria a pueritia usque ad virentem senectutem. Postea vero nimia senectute omnis memoria labitur; qua lapsa, mors intervenit. Ergo fluvius Lethe oblivio senilis est, semper morti vicina. Quod autem lethaeo fluvio gustato finguntur animae ad corpora velle reverti, ad altiorem philosophorum spectat traditionem; quam quia rudibus arduam novi, huic tractatui minus idoneam iudicavi.

8. Verumtamen ut de infinitis et inextricabilibus paucissima et levissima eruamus, ne omnino in his in quibus maxime laboratum est incompetentis silentii arguamur; iuxta philosophorum, sive magis ut quidam dicunt frivolorum opiniones, animae ab initio mundi creatae et in stellis comparibus positae sunt, ut rationabilem ibi motum firmamenti contemplarentur; et cum spe et desiderio summae beatitudinis incorporarentur, ut secundum motum firmamenti, corpora rationabiliter regerent: ibi autem morantes, ab omni ut aiunt corporea contagione liberae, caelum possiderent, perfectamque omnium et praeteritorum et praesentium futurorumque obtinerent cognitionem. Quae vero appetentiam corporis (1), et huius quam in terra vitam vocamus, ab illa specula altissima et perpetua luce despiciens, desiderio latenti cogitaverit, pondere ipso terrenae cogitationis paulatim in inferiora delabitur. Nec subito quidem a perfecta incorporalitate luteum corpus induitur, sed sensim per tacita detrimenta, et longiorem simplicis et absolutissimae puritatis recessum, in quaedam corporis incrementa turgescit. In singulis enim sphaeris, quae caelo subiectae sunt, quadam aetherea obvolutione vestitur, ut per eas gradatim societati huius indumenti testei concilietur: quantoque ubique corporea circumductione induitur, tanto ibidem pristinae scientiae, qua potita est, subtilitatem, virtutumque, quas catenus solas

(1) Macrob. somn. I. 11.

exercuerat, perfectionem obrui patitur. Trahit enim secum, ut autumant, torporem a Saturno, a Marte iracundiam, a Venere libidinem, a Mercurio lucri cupiditatem, a Iove regni desiderium. Quae res, ut aiunt, perturbationem ipsi faciunt, ne suo vigore et viribus propriis uti possit. Hac etiam ratione perhibent mathematici, quod singulorum numinum potestatibus conexi simus.

9. Reliqua quae de his sanxit antiquitas, minus ad hanc rem pertinere visa sunt; de quibus tamen aliquid suo loco perstringetur inferius. A planetis vero per inferiora descendens, variis tumultibus pulsatur grandinum et nivium, pluviarum et ventorum: tandemque tenebris corporis obvoluta, adeo rigua corporis mole gravatur, ut omnium quae ante noverat obliviscatur; nihilque iam prioris status recordetur: quod etiam in stultitia puerorum patet, qui carbone lucernae decepti laeduntur. Obvolutionibus autem illis utrum incorporentur an non, diversi diversa sentiunt. Qui enim animam illis incorporari negant, asserunt quod per hoc eius claritas tamen obscuretur, sicut imago de fumo. Qui vero asserunt illis animam uniri, etiam incorporari, ex eo argumentum trahunt, quod teste Macrobio animae a corpore tandem redeuntes, easdem obvolutiones illuc reducunt, unde eas assumpserant; illisque ibidem relictis, pristinos vigores, quos ibi amiserant, resumunt. Quod si illis, inquiunt, incorporatae non essent, nec ad corpora eas deferrent, nec in reditu illuc reportarent. Quibus si occurrerit, quod si anima sic incorporata animal, etiam priusquam verum corpus suscipiat, efficitur; hoc respondent non esse necessarium, cum anima digito coniuncta non statim animal efficiat; et cum ad animalis constitutionem, praeter corpus et animam, multa pertineant, ut sensualitas et alia quae physici tradunt. Inclusae vero corpori tria, inquiunt, quibus in gradum pristinum restitui mereantur ex natura accommodantur; ira videlicet, quae malum repellat; concupiscentia, quae bonum appetat; ratio, quae inter utrumque discernat. Duoque praeterea ex industria adhibenda decernuntur, doctrina priorum, qua quae oblivioni tradidit, in memoriam reducat; et inde quod apud nos lectio, apud Graecos repetita cognitio vocatur; virtusque posterior, qua quod recte voluerit, pertrahat ad effectum.

10. Quia autem de anima coepimus, de ea aliquantulum producatur oratio (1). Tradunt animam nonnulli quandam esse divinae essentiae portionem (2). De .IIII. enim elementis et divino spiritu omnia procreantur, qui per .IIII. infusus elementa, gignit universa. Ergo si de elementis et Deo nascantur omnia, unam originem habent, et par quodammodo est omnium natura. Sed videamus, inquiunt, quid in nobis a Deo, quid ab ipsis esse putetur elementis. Quantum igitur datur intelligi, ab elementis corpus; a Deo, inquiunt, animam possidemus. Quod hinc comprobant, quod in corpore terra, humor, anhelitus, calor; quae omnia, sicut et elementa, sensibus corporeis percipiuntur: animus vero, sicut et Deus, nullis subiacet sensibus. Praeterea illa, sicut et corpus, rationis expertia sunt; contra animus, sicut et Deus, consilium habet. Deinde elementa mutantur, quod est eorum proprium, sicut et corporis; contra Deum non perire, manifestum est: unde etiam infertur, quod nec animus perit, qui inde originem ducit. Sed occurrit illud: si animi immortales sunt, et unum habent principium, qua ratione plus in his quam in illis vigent? Dicunt itaque hanc non ab animis sed a corporibus dissimilitudinem provenire, quae prout fuerint vivacia vel torpentia, ita et animos faciunt; quod in uno eodemque animali corpore probari potest. In corpore enim sano expedita est vivacitas mentis, in aegro pigrior: in satis invalido etiam ratione carens, ut in phreneticis cernimus. Adeo cum ad corpus venerit anima, non natura sua utitur, sed eius qualitate commutatur. Inde Afros versipelles, Graecos leves, Gallos pigrioris videmus ingenii; quod et natura climatum quadam ex parte facit: sicut Ptolemaeus deprehendit, translatum ad aliud clima hominem naturam mutare ex parte, dicens: ex toto enim non potest, quia in principio sortem corporis sui accepit. Ergo anima pro qualitate est corporis.

11. Sed occurrit: quare res melior in potestate est deterioris? Atqui divinus animus corpori

(1) De animarum origine legatur perutilis adnotatio historica doctissimi lusitani Ignatii Monteiri S. I. metaphys. T. I. part. 2. p. 341. sqq. Ibi enim cognoscere summatim licet quid non veteres solum philosophi verum etiam christiani aliquid doctores praeter veritatem alucinati sunt.

(2) Haec sententia ad pantheismum vergit.

mortali omnino praeesse, non corpus mortale naturam animi debuit corrumpere. Hoc, inquiunt, ideo fit, quia plus est quod continet, quam quod continetur. Ut enim leo si includatur in foveam, impeditus vim suam non perdidit, sed exercere non potest; ita animus in corporis vitam non transit, sed ex eius coniunctione impeditur, nec suam exercet vim. Occurrit namque et illud: omne quod corrumpitur, aeternum non est: sed animus corrumpitur; irascitur enim et insanit, desiderat et timet: caret itaque aeternitate, cum ista sint contraria: nam passio aeternitatem resolvit. Huic conclusioni ideo refragatur, quia animus per se, inquiunt, nihil patitur, sed ex corporis laborat coniunctione. Aliud enim est per suam corrumpi naturam, aliud per contrarium rei alterius. Videmus enim tale aliquid in lucerna, quae per se clara est, et locum in quo est sine dubio illuminat: quae si relecta fuerit et inclusa, locum quidem illuminare desinit, splendorem tamen pristinum non amittit; remoto namque impedimento, apparet. Nec fulgor eius, quamvis impeditus, ideo etiam est corruptus. Ita ergo animus, inquiunt, quamdiu est in corpore, simul eius patitur contagionem. At cum corpus deposuerit, suum recipit vigorem, et natura utitur propria.

12. Occurrit: si ergo propriam recipit naturam, quare poenas apud inferos patitur? Ideo, aiunt, quod licet corpore deposito, non tamen ad nitorem suum revertitur; nec potest. Ut si margaritam candidam in lutum missam polluas, statimque eam inde auferas, non idcirco sordibus caret, sed ablutionem requirit. Sic et animam adhuc corporis contagione inquinatam, etiamsi corpus deponat, purgari tamen necesse est; quae purgata incipit clarior esse. Unde Virgilius: *donec longa dies perfecto temporis orbe - concretam exemit labem.* Inde est, quod aliae animae lunarem circulum, aliae solarem pro modo perfectionis tenere dicuntur. Hinc et Palinurus et Dido, qui necdum ad loca pervenerant perfectionis, multa circumdati umbra apud inferos sunt inventi. Nam de Palinuro legimus: *vix multa maestum cognovit in umbra.* Et de Didone: *agnovitque per umbram obscuram.* Occurrit: si ergo purgantur et suam naturam recipiunt, cur ad corpora reverti volunt (1)? Palingenesia namque,

(1) Famosum errorem metempsychoseos quis ignorat, vel quis iam refutari postulet?

id est multiplex generatio et metempsychosis, id est transitio animae, a plerisque philosophorum traditae sunt. Potant, inquiunt, oblivionem; quod et ipsum dubium est; an videlicet praeteritarum obliviscantur poenarum, an quod futuri sint ignarae: desiderant autem in corpora reverti: illam autem oblivionem, prioris illarum perfectae sapientiae accipimus anullationem, quam in descensu suo et incorporatione universae patiuntur. Sciendum tamen, non omnes animas, sed quasdam ad corpora reverti. Aliae enim propter vitam malam redeunt; aliae propter fati necessitatem; aliae vero propter vitae merita, per apotheosin aeterne deorum consortium adeptae sunt.

13. Sane quia animam supra diximus immortalem, quaeritur inter maiores an genita sit an ingenita; utrumque enim Platonis videtur innuere auctoritas. Generatam esse in primo Timaei, ubi ait: praestantissima a praestantissimo facta est. Item in secundo, universi generis sementem factam. Non generatam vero in Phaedone, ubi ait, anima neque nata est et aeterna est. Haec controversiam sic solvunt. Ingenitam, inquiunt, dixit eam, ideo quod lege rerum generatarum non utatur, ut videlicet vel naturaliter vel actualiter dissolvatur. Omnia enim generata, praeter mundum et divina, actualiter dissolvuntur; mundus vero et divina naturaliter. Nam licet numquam dissolvantur natura, tamen si conditor vellet, dissolutionem paterentur. Quicquid enim compositum est, illi naturale est dissolvi. Ideo igitur ingenerata dicta est. Generatam vero ideo innuit, quod secundum multos etiam ipsa praeiacentem materiam ὕλην habuit (1): quod licet Plato nusquam testetur, nusquam tamen contradicit.

14. Dicebant tamen nonnulli unam tantum esse animam, id est mundanam; solam omnia vegetantem, et unicuique pro sua habilitate vires conferentem; stellis videlicet, quas divinam formam, id est rotundam (2), habentes invenimus; et hominibus, qui soli inter caduca spherico capite divinam formam imitantur, rationem et sensualitatem; licet prae nimia contemplatione divina anima sensualitatem non multum exerceat. Ceteris vero ani-

(1) De hoc item errore praedictus Monteirus l. c.

(2) Haec quoque Platonis sententia est, cui videbatur Deus rotundus, quia nulla sit pulchrior rotunditate figura.

mantibus sensum et vegetationem; arboribus et herbis tantum vegetationem. Et sicut unus vultus in pluribus speculis, vel in uno speculo vultus plures apparent; ita animam in rebus diversis eandem esse, et ubique vires habere, licet in diversis pro corporum habilitate diversum habeat exercitium. Secundum quam sententiam nullus moritur, videlicet ut separationem animae patiatur; quia dicunt numquam a quatuor elementis separari, in quae omnia corpora resolvuntur. Sed tunc dicitur mori aliquis, cum in illo anima priorum relinquit virium exercitium. Anima enim cum in omnibus, ut diximus, corporibus partitam quantum ad se habeat potestatem, in aliquibus tamen, mole corporis impediente, eam exercere non potest. Dicebant alii mundanam eandem animam pariter cum humana anima in homine esse, et de ea vermes in homines vivificari: sicque eundem hominem duas animas habere asserebant.

15. Nonnulli etiam qui humanas animas ab exordio mundi factas, et in compares stellas tamquam in vehicula locatas dicunt, donec quotidie incorporandi studio descendant, ab hebraica veritate se habere argumentum arbitrantur; quia dicunt: *ecce vox sanguinis tui clamat ad me de terra*; id est animae, ut aiunt, quae corporibus natis de sanguine abluerant incorporandum (1). Ideo enim, inquiunt clamabant, quia perfectam beatitudinem, in corporibus mereri volebant. Maioris enim dignitatis dicebant animam, quae bonis meritis efficitur munita, quam quae non incorporatur. Sed superfluum nihil facit Deus; unde et haec sententia frivola iudicanda est. Hi vero qui, ut supra diximus, animam esse partem divinae essentiae dicebant, ab illo loco trahunt, ubi dicitur: *inspiravit in faciem eius spiraculum vitae*. Haec autem, aiunt, particula non rediit amplius, ut cum Deo uniretur; unde et peccare potest. Hi ergo de Deo agunt, tamquam localis vel divisibilis sit. Asserunt de angelicis substantiis alii, alii de traduce semine animas nasci: ut sicut scissum est corpus filii, de substantia patris putetur provenire: trahuntque argumentum de similitudine morum. Est autem indubiae fidei, nec hinc nec inde animas nasci vel creari (2), nec aliunde adduci, sed simul cum ipso corpore

(1) Ita cod. Videtur tamen dicendum *optabant incorporari*.

(2) Immo contrarium passim demonstrant catholici philosophi ac theolo-

nasci. Et est tempus quoddam determinatum post conceptionem seminis, quod in corpus humanum redigitur, quo nascitur anima cum corpore.

16. Animae autem, duae sunt, una superior, et alia inferior, vires: animae superior vis caelestibus adhaeret et incorruptibilibus, et illa concupiscit; vocaturque rationalitas, spiritus, domina, mens, animus. Inferior est quae voluptatibus corporis consentit, vocaturque sensualitas, animalitas, famula, mens. Estque superioris ut inferiorem regat: sed aliquando ex negligentia superioris praevalet inferior, et seducit superiorem. Est etiam in hoc figura Adam et Evae. Si enim Adam superior se ratione rexisset, non illum inferior seduxisset. Hinc est quod philosophi rationem magis et opinionem, quam veritatem exequentes, detrimenta animae hoc modo poëtice et inquirunt, et se deprehendere putant. Si anima aeterna est, aiunt, et summi spiritus pars; omnes enim in anima Deo similes facti sumus; qua ratione in corpore non totum videt, nec tantae est vivacitatis ut omnia possit agnoscere? Quia, inquiunt, cum coepit in corpus descendere, potat stultitiam et oblivionem. Unde non potest post naturae suae oblivionem numinis sui vim adimplere. Quae autem illa sit oblivio, superius expressimus. Ut igitur in poëticis iterum philosophicisque versemur, anima de caelo descendens obliviscitur secundum poëtas praeteritorum, secundum philosophos futurorum. Unde Virgilius medium tenuit dicendo, *oblivia potant.*

17. Sane de reditu animarum ingens apud philosophos expositio est (1): quomodo videlicet vel quare postquam corpore exutae fuerint, tam sontium, secundum nonnullos eorum, quam innocentium animae, ad astra referantur; ut aut pro vitae pretio optima mercede aeterne donentur, aut pro male commissis ab ipsis stellis puniantur vel consumantur; non ita ut pereant sed ut affligantur. Unde idem Virgilius (2) hic quoque non absurdus: *scilicet huc reddi, deinde huc resoluta referri–omnia: nec morti*

gi, quos inter Monteirus prop. X. Videsis etiam fragmenta graecorum Patrum a me edita in tomo I. coll. vat. in Leontii locorum sacrorum specimine.

(1) Inter ceteros diu multumque in hoc argumento versatur Proclus ineditus ad lib. X. reip. Platonis.

(2) G. IV. 225.

esse locum, sed viva volare-sideris in numerum atque alto succedere caelo. Et Lucanus (1): *innocuos vita patientes aetheris imi fecit, et aeternos animam collegit in orbes.* Nec mirum, cum in originem suam redire omnia manifestum sit. Nihil enim quod perire funditus possit; cum sit secundum philosophos τὸ πᾶν, id est omne, in quod redeunt universa. Res autem, quae mors vocatur, ut ait Servius (2), non est mors sed solutio: quippe quae nihil perire facit. Unde mire a plerisque interitus dicta est, quia res interveniens et maximarum rerum conexionem resolvens. Quippe nec ipsis corporibus contingit exitium, cum non pereant, sed in elementa solvantur.

18. De purgatione vero animarum mire ait Virgilius dicens: *aliae panduntur inanes-suspensae ad ventos; aliis sub gurgite vasto-infectum eluitur scelus aut exuritur igni.* Ibi enim et poëticam servat, et a philosophia non recedit. Nam triplex est, secundum philosophos, animarum purgatio. Aut enim in terra purgantur, quod videlicet corporalibus blandimentis deditae, variis fuerant sordibus oppressae, id est in corpora terrena transeunt. Et hae igni dicuntur purgari. Ignis enim quo omnia exuruntur, de terra est: nam caelestis nihil perurit. Aut in aqua, id est in corpora transeunt maxima, si paulo melius vixerint; aut certe in aëra transeundo, id est aëria corpora suscipiendo, si satis bene vixerint. Quod ergo in Statio (3) etiam legimus ubi de auguriis tractat. Inde etiam in sacris omnibus tres istae conpurgationes: nam aut taeda purgant vel sulphure, aut aqua abluunt, aut in aëre ventilant; quod in sacris Liberi patris fieri consuetum. Unde est: *tibique-oscilla ex alta suspendunt mollia pinu.* Nam et hoc genus erat purgationis. In ipsis etiam purgationibus bonum Virgilius secutus est ordinem meritorum; ut primum aëriam, inde aquae, post ignis diceret purgationem. Aiunt etiam eos animas, quae male vixerint, statim ad incorporationem redire: quae melius, tardius; quae optime, cum numinibus diutissimo tempore esse. Quod autem ait Virgilius: *quisque suos patimur manes*; sive supplicia varia relinquit intelligi, quae sunt apud manes: ut si quis dicat, iudicium patimur; id est aquae vel ignis

(1) Lib. IX. 8.
(2) G. IV. 225.

(3) Theb. III. 485.

iudicio continemur, sive aliud quid iuxta Servium veritas est. Nam cum, inquit, nascimur, duos genios sortimur. unus est qui ad bona hortatur, alter qui depravat ad mala. Nec incongrue dicuntur genii, quia cum quis hominum genitus fuerit, ei statim observatores deputantur: quibus assistentibus, post mortem aut asserimur in vitam meliorem, aut condempnamur in deteriorem: per quos aut vagationem, id est ascensionem ad superna, aut reditum mereamur in corpora. Ergo manes genios dicit, quos cum vita sortimur.

19. Apud Plotinum (1) philosophum tamen et alios non paucos diu quaesitum est, utrum per se mentis nostrae acies, an potius alicuius numinis impulsu ad cupiditates et consilia moveatur. Et primi qui mentes humanas sponte sua moveri dixerunt, deprehenderunt tamen ad omnia honesta genio et numine quodam familiari nos impelli, quod nobis nascentibus datur: prava vero, nostra mente cupere nos et desiderare. Nec enim, inquiunt, fieri potest, ut prava numinum voluntate cupiamus, quibus nihil malum placere constat. Unde alibi Virgilius: *diine hunc ardorem mentibus addunt, Euryale? an sua cuique deus fit dira cupido?* Ac si diceret, o Euryale, diine nostris mentibus cupiditates ingerunt et desideria? an deus fit ipsa mentis cupiditas? Genium praeterea deum esse naturalem dicit Remigius, qui omnium rerum praeest generationibus. Genio autem indulgere dicimus, quotiens voluptati operam damus. Unde e contrario habemus in Terentio: *sive defraudans genium.* Sed nec aliquem esse sine genio locum voluere priores. Unde in ·V· aeneidos de angue ab Anchisae tumulo erumpente legitur: *incertus geniumne loci.* Nam quod additum est *famulumne parentis*; ab antiqua duci consuetudine videtur. Fuit enim mos maiorum (2), ut quotiens reges moriebantur, cum his dilecti equi vel servi et una de uxoribus carior incenderentur; inter quas de hoc ipso magna contentio. Famulum ergo servum cum Anchisa sepultum accipere possumus. Sive per apotheosin eum poëta deum ostendit effectum: unde et famulum credat quasi ministrum: singula enim numina, ut aiunt, superiora, inferiores potestates ministras habent; ut Venus Ado-

(1) Citatur a Servio aen. X. 184.

(2) Servius aen. V. 95.

nim; mater deûm Atyn; Minerva Erichthonium; Diana Virbium; Bacchus Marsiam. Aut certe a Pythagorae assertione excogitatum est, qui primus de medulla quae in spina hominis est, anguem creari deprehendit. Quod et Ovidius in XV. metamorphoseos inter Pythagorae dicta commemorat. Anguinam autem genio plerumque dari speciem novimus. Ut Persius: *pinge duos angues* etc. Angues enim in penetralibus tectorum repertos minus periti, ut innuit Servius, togatos daemones esse putabant, quos Latini, inquit, genios vocant.

20. Quod autem per novem circulos infernum distribuit Virgilius, dicens primum tenere animas infantum; secundum esse eorum, qui per simplicitatem sibi adesse nequiverunt; tertium, qui vitantes erumnas se necaverunt; quartum eorum qui amarunt; quintum virorum fortium; sextum nocentium qui a iudicibus puniuntur; septimum in quo animae purgantur; octavum animarum iam purgatarum ut redeant; nonum campum elysium, a quo animae non revertuntur; vel totum fabulosum est, vel ut ait Servius subtilissime adinventum. Qui enim, inquit (1), altius de mundi ratione quaesierunt, intra hos novem mundi circulos inclusas dicunt esse virtutes, id est potestates minori perfectione praeditas daemones videlicet, in quibus et iracundia sit et cupiditas, de quibus tristitia nascitur, id est Styx. Ab his igitur et intra haec claustra puniri manifestum est omnes animas quae puniuntur. Unde dicunt novem esse circulos Stygis qui inferos cingunt, id est terram, daemones scilicet et ipsorum habitacula. Alias enim dicunt esse purgatores, extra hos circulos potestates, bona tantum administrantes, nec vim ullam alicui inferentes. Nam illa Fulgentii de his circulis commenta, subtilis quidem, sed tradi indigna diiudicavi; quippe quae moralitatem parvam concilient, physicas vero opiniones minime sapiant. Quod vero introitum inferorum cuilibet noctes atque dies patere, exitum vero difficilem esse legimus; aut poëtice dictum est, aut ab illorum opinione descendit, qui omnes animas descendere quidem et incorporari posse; bene viventium vero animas ad originem suam facile redire. Quod Pompeio attribuit Lucanus (2). Male viventium autem diutius in his pro mutatione di-

(1) Aen. VI. 439.

(2) Lib. IX. 1.

versa commorari corporibus: et sic apud inferos semper esse contendunt. Solos enim redire posse monuit Virgilius quos diligit Iuppiter, hoc est quos in ortu benignus siderum aspectus irradiat. Unde Iuvenalis (1): *distat enim quae sidera te excipiant modo primos incipientem edere vagitus*. Quos prudentia sublevat, hoc est quos ardens evexit ad sidera virtus. Et religiosos, quos a diis genitos dicit. Consequens enim est ut deorum soboles religionibus vacet.

21. De Tantalo, qui apud inferos punitur, habet fabula quod Corinthiorum rex fuerit, amicus numinibus, quae cum frequenter susciperet, et quodam tempore defuissent epulae, filium suum Pelopem occisum diis epulandum apposuit. Tunc, abstinentibus cunctis, Ceres humerum eius glutivit. Et cum eum ad superos dii per Mercurium revocare vellent, eburneus ei humerus est restitutus. Ideo autem Ceres dicitur comedisse, quia ipsa est terra quae corpora resolvit. Per Mercurium vero ideo fingitur revocatus, quia et ipse est secundum quosdam deus prudentiae, per quam philosophi palingenesiam, id est iteratam generationem, vel metempsychosin, id est transitionem animae, deprehenderunt. Tantalus autem hac lege apud inferos damnatus dicitur, ut in Eridano inferorum fluvio stans, nec undis praesentibus nec vicinis sibi pomariis perfruatur. Per hunc igitur avaritia designatur: unde et Tantalus dicitur, qui interpretatur visionem volens. Avarus namque struendi usu ieiunus, sola rerum suarum pascitur visione.

22. Sane Eridanum, qui stare dicitur in caelo, Aratus esse dicit haud longe a signo quod cetum dicunt. Hic et in terris est, in Venetia scilicet, quae est quaedam pars Italiae, Padusque vocatur. Hunc alii apud inferos nasci et a terris exire volunt: quae ideo finguntur, quia de Apennini parte oritur, quae spectat inferum mare id est tyrrhenum, scilicet quod ab occidente cingit Italiam, et tenditur usque ad superum, adriacum scilicet quod est ab oriente. Cerberum vero tricipitem, quem Plutonis subiciunt pedibus, qui etiam carnes vorans interpretatur, odium quidem triplici diversitate in terris exercere intelligunt. Est enim odium aliud naturale, ut hominum, et serpentium, canis, et cati: aliud causale, quod ex illata iniuria commovetur: a-

(1) Satyr. VII. 194.

liud casuale, ut pro uno verbo saepe incurritur odium, nisi componatur. Nonnulli Cerberum terram tripertitam, id est Asiam, Africam, Europam, accipiunt; quae terra sorbens corpora, animas mittit ad Tartara. Quid de eo alii sentiant, docebimus inferius. Notandum autem, singulos trium fratrum similia ex quadam parte habere insignia: habet enim Iuppiter trifidum fulmen; Neptunus tridentem; Pluto trium capitum canem. Nec immerito tria; namque haec numina licet diversa teneant imperia, totius tamen regni communem habere putantur potestatem; sicut et ipsa elementa, quibus praesident, physica inter se quadam ratione iunguntur. Unde supervacue notatur, quod in primo aeneidos de alienis conqueritur Neptunus elementis dicens: *iam caelum terrasque meo sine numine venti miscere*.

23. Tres item Plutoni furiae deserviunt, id est in terris exercentur. Harum secundum Fulgentium prima Alecto inpausabilis; secunda Tisiphone, quasi τούτων φωνή, istarum vox; tertia Megaera, quasi μεγάλη ἔρις, magna contentio interpretatur. Primum, inquit, est enim non pausando furiam concipere; secundum in vocem erumpere; tertium iurgium protelare. Alii tamen Megaeram secundam, Tisiphonem tertiam volunt, quam etiam vel similiter vocem istarum, vel ultionem mortis interpretantur: asserentes itidem primum esse post quietis perturbationem iram ardentem incurrere; secundum post irae commotionem multam proferre contentionem; tertium vel post iurgia iram in malivolentia tantum et detractione exercere, vel ultionem et poenam consequenter irrogare. Tria etiam fata, quae per antiphrasin quod nulli parcant, Parcas appellamus. Harum secundum Servium una loquitur, altera scribit, tertia fila ducit. Secundum Homerum tamen una colum baiulat, trahit altera, tertia rumpit. Has, licet exceptrices et librariae Iovis sint, quod summi scilicet dispositiones Dei ad effectum ducunt, Plutoni tamen ob hoc ministras damus, quod earum in terris maxime officia videntur. Interpretatur autem Clotho evocatio; Lachesis sors; Atropos sine ordine: per quae nomina tota humanae vitae innuitur dispositio. Evocantur enim primo homines ex non esse in esse, sive de matris utero in lucem: deinde sors qualiter cuique vivendum sit, succedit: postremo mors vitae finem importat;

quae sine ordine dicitur, quia nullam observat dignitatem, nulli parcens aetati, indifferenter omnia trahit.

24. De geminis somniorum portis, altera verorum, altera falsorum, quas apud inferos constituimus, philosophia haec habet. Per portam, inquit, corneam oculi significantur, qui et cornei sunt coloris, et ceteris membris duriores: quippe qui nec frigus, sicut Cicero in libro de natura deorum ait, sentiunt. Per eburneam vero portam os significatur cum dentibus. Scimus autem quia quae loquimur, falsa esse possunt; ea vero quae videmus, maxime vera sunt. Idcirco Aeneas, qui poetice et in infernum intromissus est, et inde emissus, per eburneam portam egressus est. Est et aliud quod inde sentitur. Somnium novimus cum cornu pingi (1); et qui de somniis scripsere, ea quae secundum fortunam et personae possibilitatem videntur, effectum saepissime habere dicunt. Et haec aiunt visiva sunt cornu: unde verorum cornea fingitur porta somniorum. Ea vero quae sunt supra fortunam et nimium ornatum variamque habent iactantiam, falsa esse confirmant. Unde eburnea quasi ornatior porta falsis datur. Porphyrius tamen earum descriptionem portarum, ut ait Macrobius (2), ab Homero traditam latius ac aliter exequitur. Latet, inquit, omne verum hoc, tamen anima cum ab officiis corporis somno eius paululum libera est, interdum aspicit; interdum intendit aciem, nec tamen pervenit; et cum aspicit, non tamen libero et directo lumine videt, sed interiecto velamine, quod nexus naturae caligantis obduxit. Et hoc in natura Virgilius esse asserit, dicens: *aspice, namque omnem quae nunc obducta tuenti mortales hebetat visus tibi et humida circum caligat, nubem eripiam.* Hoc velamen cum in quiete usque ad verum aciem animae introspicientis admittit, de cornu creditur, cuius ista natura est, ut tenuatum visui fiat pervium. Cum autem a vero hebetat ac repellit intuitum, ebur putatur; cuius corpus ita densum est natura, ut ad quamvis extremitatem tenuitatis erasum, nullo visu ad interiora tendente penetretur. Nubem autem illam Servius nebulam de terris ortam, quae nostris obsit obtutibus, relinquit intelligi: unde, inquit, aquila, quia supra nebulam est, plus videt. Somnia vana sub fo-

(1) Hoc animadvertant artifices.

(2) Somn. lib. 1. 3.

liis refert haerere Virgilius; quia qui de sompniis tractarunt, quo tempore folia de arboribus cadunt, vana esse sompnia dixerunt.

25. Sompnia et soporem, bellum et timorem, luctum et egestatem, ceteraque similia, aditum dicunt obtinere inferorum; quod haec vicina morti videntur, aut post mortem creantur, aut in mortem sunt. Et merito apud inferos ista figurantur, quia in quem ista cadunt, sit mortalis necesse est. Unde deos immortales dicimus, quia ista non sentiunt. Sed Centauros, et Scyllas, Gorgonas, et Harpyas, aliaque prodigiosa, ideo iuxta Servium stabulari dicuntur in foribus, quia quae contra naturam creantur, statim pereunt. Porro nonnulli inferos sub terra esse voluerunt, a cosmographis et a geometris argumentum se habere existimantes, qui terram sphaericant (1), et aqua et aëre sustentari dicunt. Quod si est, potest navibus ad antipodas perveniri, qui quantum ad nos spectat, inferi sunt, sicut nos illis. Hinc et Aeneam in inferna ductum putant: *pelagine venis erroribus actus?* Tiberianus etiam inducit epistulam vento allatam quae habet: *superi inferis salutem*. Qua occasione tractat reciprocum hoc. Nam prudentiores, animas quasi per metempsychosin ad alterius climatis corpora transire, nec in eo orbe versari in quo prius fuere, tradiderunt. Unde Lucanus: *regit idem spiritus artus orbe alio*. Sane metempsychosis iuxta Platonem et Aristotelem sexum nunc servat nunc mutat. Unde et Ceneus post mortem in sexum rediisse dicitur. Fuit autem Ceneus virgo, quae a Neptuno, turpi praemio, meruit sexus mutationem. Fuit etiam invulnerabilis, qui pugnando pro Lapythis contra Centauros, crebris ictibus fustium paulatim in terra fixus fuit. Veri simillimum igitur mihi videtur, Ceneum iuvenem magnanimum extitisse, qui cum in tenera aetate nihil inter compatriotas (2) viriliter egisset, mari peregre delatus, multo sibi labore ac virtute nomen maximum comparavit. Virtus autem quantalibet numero cedit.

26. Plutoni nigrae pecudes immolantur, quia victimae numinibus aut per similitudinem aut per contrarietatem decernuntur. Per similitudinem, ut *nigrum hiemi pecus* (3). Per contrarietatem, ut porca quae obest frugibus, Cereri; ut Aesculapio capra, quia est deus salutis,

(1) Ita evidenter codex, non *sphaericum*.

(2) Notemus medii aevi vocabulum, quod Itali hodierni retinent.

(3) Virg. aen. III, 120.

cum capra numquam sit sine febre. Ut Priapo asinus, qui eius turpitudinem cum nympha quadam coëuntis ruditu indicavit. Fuit autem Priapus, ut refert Servius, de Lampsaco civitate Hellesponti, qui ob virilis membri magnitudinem a civibus eiectus est. Postea tamen in numerum deorum receptus meruit esse numen hortorum. De hoc dicit Horatius: *nam fures dextra cohercet,-obscenoque ruber porrectus ab inguine palus.-Ast importunas volucres in vertice arundo-terrae fixa.* Hortis autem merito praeesse dicitur propter eorum fecunditatem. Nam cum aliae terrae semel in anno creent aliquid, horti numquam sine fructu sunt. Sed et matronarum deus extitit, quarum ut aiunt factione inter deos relatus est. Sciendum autem quod cum numinibus ceteris varie pro qualitate regionum sacrificetur, ut Veneri paphiae tantum de thure: unde est, *haud equidem tali me dignor honore.* Genitrici vero, id est Romanorum, etiam de victimis. Libero ubique caper immolatur. Quod vero lacte et sanguine ad tumulum animas eliciebant, haec ratio est. Lacte nutritur corpus post animae coniunctionem; et anima sine sanguine numquam est, quo effuso recedit. Legimus praeterea, insepultorum animas vagas esse; reddita autem legitima sepultura, eas ad quietem redire sepulcri: quas stoici medium secuti tamdiu durare dicunt, quamdiu durat et corpus (1). Unde Aegyptii praediti sapientia, condita diutius reservant cadavera, ut anima multo tempore perduret, et corpori sit obnoxia, nec cito ad alios transeat. Romani vero contra faciunt, comburentes cadavera, ut statim anima in generalitatem suam, id est in materiam suam rediret.

27. Ideo autem stoicos medium sequi diximus, quia Plato perpetuam dicit animam, et ad diversa corpora facere transitum statim pro meritis prioris vitae. Pythagoras vero non translationem, sed palingenesiam esse dicit, hoc est redire sed post tempus. Praeterea a stoicis animam aeque cum corpore durare asserentibus, alii dissenserunt dicentes, animas non cum corporibus perire, sed corporibus quidem delectari, et cum ipsis quamdiu inde superest aliquid, immorari; ideoque cadavera aromatibus con-

(1) Pro animorum immortalitate auctoritates veteres egomet protuli ad Fronton. de nep. am. Item ad Cic. de rep. VI. Denique ad antiq. comm. in orat. pro Sextio cap. XXI. 1.

diri, quatinus multo tempore durantia, animae suam non subtrahant delectationem. Neque enim verum est, inquiunt, animam deserere corpus; cum potius corpus animam deserat. Hinc et Simonides poëta, Statiusque itidem in ·VIII· thebaidos ait: *odi* (1) *artus fragilemque hunc corporis usum - desertorem animi*. De eo autem quod mortui et calida abluebantur, et per intervalla conclamabant, Plinius (2) in naturali historia rationem reddit, dicens spiritum vitalem plerumque solere exclusum putari, et homines fallere. Denique refert, quendam superpositum prunae, adhibitis ignibus erectum esse, nec potuisse liberari. Unde et servabantur cadavera ·VII· diebus, et calida abluebantur, et post ultimam conclamationem comburebantur. Unde Terentius: *desine, iam conclamatum est*. Mos etiam erat ut siquis procul a domo extingueretur, ad domum suam referretur. Unde Virgilius: *sedibus hunc refer ante suis*. Et itidem ibi ·VII· diebus servaretur, octavo incenderetur, nono denique sepeliretur. Unde Horatius (3): *novendiales dissipare pulveres*. Inde et illi dies qui in honorem mortui celebrabantur, novendiales dicebantur (4). Sciendum quoque quod in domo sua sepeliebantur. Unde et haec consuetudo primum orta est, ut dii penates in domibus colerentur.

28. Cupressus vero funeribus adhibita est vel iuxta Lactantium, quia incestatas familias Romani hac notabant; vel quod sterilis arbor mortuis accommoda iudicata est; vel quod in tutela fuerit inferorum; vel magis iuxta Servium, quod caesa non repullulat, sicut nec mortuus reviviscit; vel quod propter eam funestata ostenditur domus: unde et atra, quod atratos significet lares, vocatur: sicut laetos festae indicant frondes lauri, olivae, et similium. Nam romani moris fuerat, ramum cupressi ante domum funestam poni, nequis pontifex per ignorantiam pollueretur ingressus. Polluti enim funere sacrificare vetabantur. Quod si contigisset quod uno eodemque tempore funestaretur quis, et operam sacrificiis dare cogeretur, laborabat ut ante sacra compleret, quam funus agnovisset. Unde cum pontifex quidam ut in Livio legitur, Capitolium esset dedica-

(1) Vers. 739.
(2) Apud Servium aen. VI. 218.
(3) Epod. XVII. 48.

(4) Novendialium ritus in pontificis maximi exequiis adhuc Romae manet.

turus, et ab inimicis ei filius nunciaretur extinctus, ut pollutus dedicare non posset; respondit, cadaver sit; nec voluit funus agnoscere, donec templa dedicasset. Hinc Aeneae morte Palinuri funestato, non quod eum mortuum vidisset, sed quod funus eius agnoverat, et inde doluerat, unde et: *casusque animum concussus amici*; ipsa, quod implerat quae agnoverat et de quibus doluerat, flumina ad se expiandum priusquam ad sacra accedat, in sexto aeneidos monstrantur. Secundum eundem etiam ritum in ·XI· inducitur ante sacris operam impendere, et sic ad socios a Pallantis sepulcro reverti. Varro tamen dicit pyras cupresso circumdari propter gravem ustorum cadaverum odorem, ne offendatur populi circumstantis corona; quae tamdiu stabat respondens fletibus praeficae, id est principi planctuum, quamdiu consumpto cadavere et collectis cineribus, novissimum verbum, id est ilicet, quod ire licet significat, diceretur. Nam vale dicebatur post tumuli quoque peracta sollemnia. Porro praeficae dictae sunt principes planctus, non doloris. Nam funeras, quasi funereas, appellabant, ad quas funus pertinebat, ut matrem, sororem, materteram, amitam. Unde mater Euryali: *nec tua funera mater*.

29. Vale vero mortuis dici assenserunt, non quod valere aut salvi esse possint, sed quod ab his discedamus, numquam eos visuri. Hinc ortum est, ut maledicti significationem vale optineat. Ut Terentius: *valeant qui inter nos discidium volunt*. Hoc est ita a nobis discedant et pereant, ut nostro numquam revertantur aspectui. Sic Virgilius *vivite silvae*. Nam quod alibi *vivite felices* ait, bene optantis non maledicentis est. Sunt autem male dicta per contrarium inventa; ut sit quasi salva veneratio. Ergo cum mortuo vale dicitur, non etymologia sed consuetudo consideranda est, quia nulli vale dicimus nisi a quo separamur. Apud varias etiam gentes diversa fuerunt genera sepulturae. Alibi enim obruebantur, alibi exurebantur, alibi proprias remittebantur ad patrias, alibi etiam per diem, alibi per noctem. Namque Heraclitus, qui omnia vult ex igne constare, dicit debere corpora in ignem resolvi. Thales milesius, qui omnia ex humore creari confirmat, corpora ut in humorem resolvantur obruenda contendit. Sane apud antiquos mos erat,

in sepulcris virorum fortium captivos necare: quod et apud Homerum in Patrocli exequiis completum legimus, et Virgilius in Pallantis funere commemorat. Id tamen ubi nimis crudele visum est, placuit gladiatores ante sepulcra dimicare, qui a bustis bustarii dicti sunt. Nec mirum inferiis, id est inferorum sacris utpote noxiis, crudelia exhiberi. Nam Varronis (1) opinio est, ideo mulieres in funere ora lacerare, ut inferis ostenso sanguine satis fiat. Unde et eos manes per antiphrasin a poëtis dictos esse legimus; manum enim bonum est. Unde iuxta Servium: *mane*, *quid enim*, inquit, *melius*? Sed et inmanis inde dictum est.

30. Atque de manibus quid, vel quomodo, vel unde, vel ubi, vel sicubi sint, variae habitae sunt opiniones, et oppositissimae repperiuntur traditiones: quarum quia omnis incertitudinis sensi plenissimas, nullam pro certa asserendam censens, ad vulgariora recurro. Ac primum quia de funeribus egimus, ne nominum quicquam abusu confusus ignoraveris proprietatem, funus iuxta Servium proprie est iam ardens cadaver; quod cum portatur, exequias dicimus; crematum, reliquias; conditum iam, sepultum. Plutoni, sicut aliis numinibus, velato capite sacrificabatur; quod ideo in omnibus sacris observatum est, ne se inter religionem aliquis vagus offerret obtutus; exceptis tamen saturnalibus, ne numinis imitatio videretur (2). Hinc in tertio aeneidos Helenus: *nequa inter sanctos ignes in honore deorum - hostilis facies occurrat*, *et omina turbet*. Interrumpi enim sacra, piaculum. Unde Virgilius in ·VIII· *audax quos rumpere Pallas - sacra vetat*. Denique cum ludi circenses Apollini celebrarentur, et quod Hannibal urbi circa Collinam portam ingruere nunciaretur, omnes raptim concurrerunt. Reversi postea cum piaculum formidarent, senem quendam in circo saltantem invenerunt: qui cum interrogatus, se non interrupisse saltationem respondisset, *salva res saltante sene*, hoc proverbium dictum est. Sed nec differri sacrificia anniversaria licebat, quia nec iterari ex lege poterant: unde Virgilius in ·VIII· *annua*, *quae differre nefas*. Nam sacra kalendaria, siqua fuissent ratione dilata, licenter repetebantur, nec piaculum eorum intermissione committebatur. Porro in ratione sacrorum, par est et ani-

(1) Cod. *Varonis*.

(2) Ex Servio aen. III. 407.

[illegible] Virgilium [illegible]. Hoc autem [illegible] tantum [illegible] est. [illegible] Iuvenalis [illegible]: sed procul [illegible] quaedam [illegible]. Simulatum est etiam, in sacris simulata pro veris haberi. Unde cum de animalibus, quae difficile inveniuntur, est sacrificandum, de pane vel cera fiunt, et pro veris accipiuntur. Unde est: *sparserat et latices simulatos fontis Averni.* Nam et in templo Isidis aqua sparsa de Nilo esse dicebatur.

51. Antiquus in ritibus sacrorum multa habebatur diversitas, et mira superstitiosa curiositas. Diis inferis sacrificantes, aqua aspergebantur. Ut: *spargens rore levi et ramo [illegible].* Superis sacrificaturi abluebantur. Ut: *donec me flumine vivo abluero.* Diis superis tantum libabant. [illegible] super terram, [illegible] sacrificabant [illegible] de et altaria propria nominata sunt. Sunt enim superorum arae et etiam altaria; inferorum vero tantum arae. Dicta est autem ara a precibus, quas Graeci [illegible] vocant. In sacris etiam superorum vina fundebant. Ut: *media inter cornua fundit.* In inferorum sacris invergebant. Ut: *frontique invergit vina sacerdos.* Est autem fundere, supina manu libare: invergere vero, conversa in sinistram partem manu ita fundere, ut patera converteretur. Haec vero non sacrificia erant, sed ad victimarum pertinebant explorationem, si forte non aptae viderentur.

52. Vittis etiam victimae coronabantur, et salsa fruge, id est farre et sale mola; quae mola salsa vocabantur. Frons victimae et [illegible]

aspergebantur et cultri. Fiebant autem de orna fruge et orno sale. Ut Horatius: *et orna fruge* etc. Obliquum etiam cultrum a fronte victimae usque ad caudam ante immolationem ducere consueverant. Unde est: *tempora ferro summa notant pecudum*. Et erant hae quoque probationes, utrum Deo dedicatum animal sacrificio aptum esset, si videlicet omnia patienter ferret. Ut: *et statuam ante aras aurata fronte iuvencum*; id est auro ornata, sicut nonnumquam fiebat. Et alibi: *et ductus cornu stabit sacer hircus ad aras*. Quotiens enim victima reluctabitur, se improbari ostendit. Ut Lucanus: *discussa fugit ab ara taurus*. Setas etiam de capite hostiae ante immolationem vulsas aris prima libamina imponebant: sicque iam victima praesignificabatur immolationi. Unde est, *signata capita*. Sacrificabant autem aut de parte hostiae, aut de integris victimis. Ut: *et solida imponunt taurorum viscera flammis*; id est holocaustum, quia de iactis extis aris superimponebatur; quae nonnumquam abluta et elixa etiam ipsa reddebantur. Unde et ibidem dictum est: *fundens ardentibus extis*. Aut de parte corporis. Ut: *extaque salsos patiantur fluctus*. Aut de sanguine patera in aras fuso. Ut: *sanguinis et sacri pateras*. Moris etiam sacerdotalis erat, ut plerumque aliis cultros subter tenentibus, alii victimas super impinguerent, ut sic interirent. Unde est: *supponunt alii cultros*; id est iugulant hostias. Fuit autem hoc verbum sacrorum, in quibus mali ominis (1) verba vitabant. Hinc et macte, quod magis augere significat, dicebatur. Quotiens autem thus addebatur. aut vinum super animal fundebatur, dicebant: *macta est hostia vino et thure*, id est cumulata et magis aucta. Qua de re hoc traxit poëta: *macte puer virtute nova, sic itur ad astra*; id est affectata gloria magis adaucte. Et alius: *macte animi tantis dignus qui crederis armis*. Reddere item verbum legimus sacerdotale fuisse. Ut; *lancibus et pandis* (2) *spirantia reddimus exta*. Reddi enim dicebantur exta, cum probata et elixa arae superponebantur. Cavebatur autem ne oves immolandae caudam haberent maculatam, ne linguam nigram, ne aurem fixam. Unde lectas ubique bidentes in sacris legimus appellatas: in sacra enim

(1) Cod. *in alio nimius*.

(2) Cod. *sparmis*, in margine autem *spandis*.

[illegible]

34. Pro qualitate etiam numinum orantes interdum summa, interdum ima respiciebant. Nam potestates, ut diximus, aliae caelestes sunt, aliae terrestres, aliae permixtae. Hinc etiam, quod Apollinem deprecantes (qui ut diximus etiam inferorum deus est, unde et adyta ei dantur) humo sternebantur. Ut: *summissi petimus terram.* Iovem vero venerantes stabant, oculosque ac manus ad superna erigebant. Inde est: *at pater Anchises oculos ad sidera laetus - extulit, et caelo palmas utrasque tetendit.* Ore favere inter supplicationes dicebatur, quod sermo non sacrificiis sed ludis aptus sit: in sacris enim taciturnitas, in ludis necessarius favor est: favet autem ore quivis etiam per taciturnitatem. Hinc traxit Horatius: *favete linguis.* Sane infula, qua sacerdotes in sacris ornatos legimus, fascia erat in modum diadematis, a qua vittae ab utraque parte dependebant; quae plerumque fuit tortilis de albo et croceo. Apex vero quo itidem usi memorantur, proprie dicta est in summo sacerdotis pileo virga lanata, hoc est in cuius extremitate modica lana erat; quod primum constat apud Albam Ascanium statuisse. Ferebatur autem vel ad ostendendam sacerdotii eminentiam; sicut mortuis nobilibus columnae ad significandum eorum columen supponuntur: vel quia cum apud Laurovinium sacrificarent, et exta eis frequenter aves de vicinis venientes lucis arriperent, eminentia virgarum eas terrere voluerunt. Inde etiam consuetudo permansit, ut apud Laurovinium ingentes haberent virgas, non breves ut in urbe. Huiusmodi tamen pilea cum per aestus nonnumquam gravarentur ferre, filo tantum capita, ne nudis penitus, quod nefas fuerat, capitibus incederent, religare solebant. Unde et a filo, quo utebantur, flamines quasi filamines dicti sunt. Verum festis diebus, filo deposito, pilea accipere necesse erat. Et de his hactenus.

35. Quae singulis numinibus victimae, et quare dicatae sint, ut paulo ante breviter in parte tetigimus, qui ad plenum nosse expetit, pontificum libros transcurrat. Neque unimode enim, vel omnes dii culti, vel eadem omnibus oblata sunt: singulis enim numinibus certa sunt dona quae offeruntur. Unde est: *strueremque suis altaria donis*; id est congruis. Nam et Iovi iuxta romanas caerimonias de tauro sacrificari non licebat. Adeo ut cum Aeneas taurum apud Thraciam

Iovi mactasset (1), monstrum statim de cruentis viminibus legatur subsecutum. Unde iuvencus ei immolabatur, taurus vero numquam, nisi aliquando in triumpho: quod tamen ideo admissum est, quia tunc non tantum Iovi, sed et aliis diis qui in bello opem ferunt, sacrificabatur. In victimis enim requirebatur ut certis numinibus certae aetatis animalia mactarentur. Porro ut in religionibus saltetur, haec ratio est, quia nullam maiores partem nostri esse voluerunt, quae non sentiret religionem. Nam cantus ad animum, saltatio ad mobilitatem corporis pertinet. Hinc de Didone legitur: *ante ora deûm pingues spatiatur ad aras*. Matronae enim et ipsae sacrificare (2) elegantius quam necesse est probis.

TRACTATUS VII.

DE PROSERPINA.

1. Plutoni nuptam Cereris filiam Proserpinam volunt. Ceres ergo gaudium (χαίρειν) interpretatur. Hanc ideo frumenti deam confingunt, quia ubi plenitudo sit fructuum, superabundent gaudia necesse est. Proserpinam vero quasi serpentem voluerunt, id est per terram serpentem radicibus. Sed haec Hecate a Graecis dicitur: ἑκατὸν enim centum interpretatur. Hoc nomen sortita est, quia centuplicatum segetes proferunt fructum. Hinc a Plutone raptam, id est intra terram satam, cum lampadibus Ceres inquirere dicitur; unde et lampadarum dies Cereri dedicantur; illa videlicet ratione, quod tempore messis cum lampadibus, id est solis fervore fructus ad metendum cum gaudio requiratur. Remigius Proserpinam a proserpendo, id est porro et ultra crescendo, vocatam dicit. Ideo puellam, quia singulis annis semina renoventur. Idem vim herbarum et omnium seminum, quae de terra surgunt, Proserpinam accipit. Denique Cererem, quasi Creerem, a creando nuncupatam dicit; eamque terram, quae omnia creat, sicut Servius, esse confirmat. Tullius tamen Cererem, quasi Gererem, a gerendo, quia fructus gerat, prima littera casu immutata, dictam asserit. Flava dicitur propter aristarum maturitatem. Haec dum filiam quaereret, Iove admonente per cibum papaveris dicitur orbitatis oblita:

(1) Aen. III. 21.

(2) Ita cod. Imitatur autem auctor sallustianam locutionem in Catil. cap. 25.

et revera papaver soporem gignit; quo eso (1), dum frumenta, licet aestiva aliquando annonae penuria afflicti, maturantur (2), tamen cunctationem minus graviter ferimus. Alma ab alendo dignissime nuncupatur. Suntque eius propriae caerimoniae, sicut et Liberi orgia. Leges fertur invenisse, quia ante inventum a Cerere, ut ait Servius, frumentum passim homines sine lege vagabantur: quae feritas interrupta est invento usu frumentorum. Namque ex agrorum divisione nata sunt iura. Triptolemum Ceres dicitur amasse, quia primus in Graecia, sicut in Aegypto Osiris, aratrum et magnam agriculturae partem adinvenit.

2. Iuxta Aethnam rapta eius dicitur filia, quia ut testatur Lucanus, Sicilia frugum est feracissima. Sane Ceres a Iove meruit ut Proserpina ·VI· esset mensibus in caelo cum matre, sex apud inferos cum marito: quod fictum dicimus sive quia post sationem tantumdem temporis quasi latent gramina prius quam fructus producant; sive quia, ut dicit Servius, ipsa est eadem quae toto anno ·VI· mensibus crescit, et ·VI· decrescit, ut per singulos menses diebus quindenis crescens apud superos, decrescens apud inferos esse videatur. Sane, ut ait Fulgentius, ideo apud inferos et superos aequis spatiis Proserpinam collocant, quia die lateat, nocte luceat, sicque annum cum sole quasi dimidiare putetur. Sive ideo apud inferos est, quia secundum astrologos stellis omnibus humilior currat, et terris praesit, et humorem rebus ministret; adeo ut eius detrimenta et augmenta in terra non solum lapides sed et animalium cerebra, et quod magis mirum est, etiam laetamina sentiant, quae in luminis crementis eiecta, vermiculos hortis parturiunt. Ipsae etiam animalium arborumque medullae cochleaeque marinae et alia non pauca per luminis eius accessum et recessum detrimenta et augmenta pati existimantur. Dianam quoque eandem in nemoribus volunt, quia arborum et herbarum succis, ex humiditate quam secundum physicos ex se dimittit, simili modo crementum suppeditet (3). Nemoribus etiam ideo praeesse dicitur, quia omnis venatio noctu maxime pascatur, die vero dormiat. Ideo autem lunam dicit Tullius Dianam nuncupari, quasi diem noctu efficiat. Ideo

(1) Addidi hoc vocabulum, respiciens ad Servium G. I. 212.

(2) Cod. *maturitatis*.

(3) Cod. *videlicet*.

autem ad partus eam adhiberi, quia hi aut ·VII· nonnumquam, immo multotiens, aut plerumque ·IX· cursibus maturescant: qui cursus, quia demensa, inquit, spatia constituunt, menses nominantur.

3. Porro Endymionem pastorem ob hoc luna amasse dicitur (1), quia hic primus cursum lunae deprehendit: unde et ·XXX· annos cum illa dicitur dormisse, quos in huius rei inquisitione consumpsit. Sive ideo pastoris Endymionis amore fertur arsisse, quia nocturni humoris ros, quem a luna creari aiunt, animandis herbarum succis infusus pastoralibus plurimum prosit successibus. Habet fabula Actaeonem Dianam lavantem vidisse, et ab hac in cervum conversum esse, et a canibus suis eum non agnoscentibus dilaceratum. Refert igitur Anaximenes in libro, quo de picturis antiquis disseruit, Actaeonem venationem plurimum dilexisse, qui cum ad maturam pervenisset aetatem, consideratis venationum periculis, quasi nudam artis suae rationem videns, timidus factus est, et quasi cor cervi habens. Unde Homerus: *ebriose oculos canis habens, et cor cervi.* Sed dum periculum venandi fugeret, affectum tamen canum non dimisit; quos inaniter pascendo, omnem substantiam perdidit: ob quam rem a canibus dicitur devoratus. Perdicem (2) quoque primo Dianae, deinde incesto matris suae amore dicunt intabuisse: eundemque aiunt usum serrae reperisse. Fuit autem et hic venator, qui item gravem venatus laborem, minimumque fructum esse comperiens, aliosque venatores, utpote Actaeonem, Adonem, et Hippolytum, ad tristem videns exitum devenisse, priori itidem vitae renunciavit, et agriculturae operam impendens, in ea iugi labore usque ad maciem perductus est. Unde et matrem, id est omnium genitricem terram, dicitur amasse. Haec etiam Polycarpe dicta est, quam multi fructus interpretantur. Terra enim fructus creat universos. Quia vero cunctis venatoribus obprobrio detrahebat, serram id est maliloquentiam fingitur invenisse.

4. Dianam etiam a δίκτυς, quae rete interpretatur, Dictynnam nominamus, eidemque cum sagittis arcus damus, quia venatores, quibus praeest, his utuntur. Quod vero ab luna humiditatem rebus provenire diximus, Remigii videtur auctoritate

(1) Myth. I. 229. (2) Myth. I. 232. *Perdiceas*, ut etiam Fulgentius.

firmari. Globus enim, inquit lunae, veluti speculum ex rore constare dicitur; unde et humoribus praeest, et susceptum solis splendorem revibrare et reddere potest. Dicitur et luna sistrum habere, propter primum mundanae harmoniae tonum, qui a terra usque ad lunam est. Est autem sistrum genus tubae vel organi, quo utuntur Aegyptii tantum, quod et in simulacris Isidis pingunt. Est autem Isis, ut ait Servius, genius Aegypti, qui per sistri motum, quod in dextra gerit, Nili accessus et recessus significat: per situlam vero, quam sinistra tenet, omnium lacunarum fluentiam ostendit. Sane Isis lingua Aegyptiorum terra est, quam et Isin esse volunt. Alii tamen eam nave de Graecia advectam in Aegypto regnasse perhibent, eandemque litteras aegyptiacas primam adinvenisse. Ut autem ad superiora recurramus, per coniugium Plutonis et Proserpinae, terrae et humoris eius innui nonnulli intelligunt conexionem. Per Plutonem enim terra, cui praeest; per Proserpinam humor terram fecundans figuratur: quae bene Proserpina proserpendo quasi nata dicitur, quod humor per herbas vel arbores crescentes insensibiliter de terra surgat, et eis incrementum conferat. Quod Ceres, quae dea frumenti est, Proserpinam quaerere dicitur, fruges ut perhibent significat nimiae siccitatis tempore humorem desiderare. Quod Proserpinam poëtae Iunonis nonnumquam venerantur nomine, a stoicorum dogmate descendisse credimus, qui ut supra memoravimus, unum esse Deum dixerunt, cui nomina variantur pro actibus et officiis. Unde superos deos et inferos iisdem quoque vocabulis appellamus; ut: *Iunoni infernae dictus sacer*, id est Proserpinae. Et alibi: *sacrum Iovi stygio*, id est Plutoni.

TRACTATUS VIII.

DE APOLLINE.

1. Primum Iovis filium Apollinem volunt. Hunc diversis nominibus nuncupant, et sub variis significationibus frequentissime ponunt. Dicitur Apollo, id est perdens sive exterminans, quia suo calore omnes herbarum et arborum humores pellere videatur. Dicitur Pythius vel a Pythone serpente, quem secundum fabulam mox natus interfecit: sive a graeco verbo πύθω quod interrogo interpretatur; ipsum enim interrogabant et consulebant: sive

Phytius id est foedum auferens; unde et Phytonem sagittis interfecisse dicitur, quia omnis falsa credulitas per tenebras orta radiorum eius fulgore destruatur: phyton namque credulitas interpretatur. Sol secundum Tullium (1) dicitur, vel quia solus ex omnibus tantus est sideribus, vel quia cum est exortus, stellis omnibus obscuratis, solus apparet. Dicitur Lycius a Lycio fano apud Delum maximo. Unde Virgilius: *nunc lyciae sortes*. Sive a λύκου, id est lupo: sicut enim lupus pecora dilacerat, sic fervore suo omnem sol exsiccat humorem. Hinc et Pan, qui ovium deus dicitur, quia lupos ab ovili arceat, lycaeus appellatur. Cuius quia casu mentionem fecimus, brevem nec inutilem de eo subiciamus digressionem.

2. Pan igitur, ut dicit Varro, qui de deorum potestate tractat et naturis, deus est naturae, et interpretatur omne: habet enim cornua ad radiorum solis et lunae similitudinem: rubet eius facies ad aetheris imitationem: in pectore nebridem habet stellatam ad stellarum imaginem. Pars eius inferior hispida propter arbores, virgulta, feras: caprinos habet pedes propter terrae soliditatem: fistulam gerit ·VII· calamorum propter harmoniam caeli: calauropen, id est pedum, propter annum quem ad se retrahit. Ab hoc constat diversum esse Silvanum, quem tamen publica caerimoniarum opinio pecorum habet et agrorum esse deum. Prudentiores enim eum dicunt esse ὕλην, quam silvam interpretantur, id est elementorum, ut vult Servius, faecem, et unde cuncta procreantur; quam ὕλην Latini materiam appellaverunt. De his hactenus.

3. Dicitur Apollo Delius, id est declarans, quia omnia sol illuminat; sive a Delo in qua natus est insula: de cuius nativitate fabulam, quae apud alios est obscura, censui apponendam; et ut tota res eruditior fieret, ab altiori inchoandam. Ceus itaque gigas filias pulcherrimas habuit Asteriam (2) et Latonam. Post vitiatam voto Latonam, cum etiam sororem Asteriam vitiare vellet Iuppiter, illa optavit a diis ut in avem converteretur, versaque in coturnicem est; et cum vellet mare transfretare, quod est coturnicum, afflata a Iove et in lapidem conversa, diu sub fluctibus latuit. Supplicante tamen Iovi Latona, levata superferri aquis coepit. Postea cum Iuno gravidam Py-

(1) N.D. II. 27.

(2) Myth. I. 37. et II. 17. *Astarte*.

thone misso Latonam persequeretur, terris omnibus expulsa, tandem aliquando ab applicante (1) se litoribus sorore suscepta est, et illic Dianam primo, post Apollinem peperit; qui statim Pythone occiso, ultus matris iniuriam est. Sane nata Diana parturienti Apollinem matri dicitur praebuisse obstetricis officium. Unde cum Diana sit virgo, tamen a parturientibus invocatur. Haec namque, secundum non paucos, est Diana Iuno Proserpina. Nata igitur numina terram sibi natalem errare non passa sunt, sed eam duabus insulis religaverunt. Veritas vero longe alia est. Nam haec insula cum terrae motu laboraret, qui fit sub terris labentibus (2) ventis, oraculo Apollinis terrae motu caruit. Nam praecepit ne illic mortuus sepeliretur, et iussit quaedam sacrificia fieri. Postea e Mycone Gyaroque vicinis insulis populi venerunt, qui eam tenerent. Quod autem Diana prius nata est, rationis est. Nam constat primum noctem fuisse, cuius instrumentum est luna vel Diana: post diem, quem sol efficit, qui est Apollo. Ut autem Delos primo Ortygia diceretur fictum dicitur a coturnice quae grece ὄρτυξ μικρὰ appellatur. Delos quia diu latuit et postea apparuit: nam δῆλον Graeci manifestum dicunt: vel quod verius putatur, quia cum alibi Apollinis responsa fuerint obscura, manifesta ibi dabantur oracula.

4. Apollinem etiam poëtae nonnumquam parentem dicunt, id est omnium creatorem, quia videlicet quicquid in terra vel in mari nascitur, operante solis calore procreatur. Eundem tamen, cum sit pater, imberbem pingunt, quia singulis diebus renascendo quasi iunior videatur. Sed et Phoebus, id est novus, vocatur; vel quia revera sol in ortu suo cotidie novus appareat; vel quia secundum epicureos de atomis constare, et cotidie nasci, cotidie perire, tradatur. Intonsus pingitur, quia aequales annis omnibus radios ministrat. Dicitur et auricomus a splendore aureo; itemque sagittarius a iaculorum radiis, quibus omnem penetrat mundum. Hunc philosophi et poëtae nunc pro ipso sole, nunc pro augurii sive sapientiae sive medicorum deo, nunc pro divinatore aliquo, nunc pro ipso mundo, nunc pro quolibet sapienti viro, nunc pro humanae vocis modulatione ponere consueverunt. In huius etiam tutelam laurum ascribunt: unde

(1) Sic emendetur p. 14.

(2) *Latentibus* p. 14.

etiam Daphnen, quae laurus interpretatur, Penei fluminis filiam amasse dicitur. Unde autem laurus nisi de aquis fluvialibus nasci credatur? Praesertim vero illius fluminis ripae lauro habundare dicuntur. At vero Apollinis, quia auguriis praeest, ob hoc amica dicta est, quia ut illi qui somniorum interpretationem scripserunt, in libris suis promittunt, si laurus dormientibus ad caput posueris, vera somnia somniabunt.

5. Est etiam tripos, ut ait Remigius, species lauri, tres radices habens, in Claro insula iuxta Apollinis templum habundans maxime; Apollini grata, quia non parva ei vis sit divinandi. Significat autem triplicem speciem divinationis, praesentium scilicet, praeteritorum, et futurorum. Tripos vocatur tamen etiam mensa Apollinis, pythii serpentis corio tecta: a quo corio etiam locus ipse circa tripodem, unde dabatur oraculum, cortina dictus est: quem tamen alii vel quia certa illinc fusa sint responsa, cortinam quasi certinam nuncupatam volunt; vel a graeca etymologia vocabulum traxisse; vel certe, quod iuxta Servium verius est, quia illic cor vatis tenebatur. Nam caverna, inquit, in templo Apollinis fuit, ad quam, ut Lucanus ostendit, Phoebas raptà vaticinabatur. Unde est: *confugit ad tripodas, vastisque immersa cavernis – haesit et adsueto concepit pectore numen.* Quod autem tripos corio Pythonis tectus septusve sit, super eiusdem Lucani dictum demus (1): *seu barbarica cum lampade Phyton arsit.* Divinationis vero deus, ut ait Fulgentius, Phoebus putatur, seu quod omnia obscura sol in lucem manifestet; seu quod in processu suo et occasu multarum rerum exhibeat significationem.

6. Quadrigam Phoebo attribuunt, seu quia quadripertitis temporum varietatibus, veris videlicet et aestatis, autumpni et hiemis anni cursum peragat; seu quia quaternaria sui diversitate diei spatium emetiatur; unde et condigna eius equis nomina posuere· erythraeus namque rubens; aethon splendens; lampus lucens vel ardens; philogeus amans terram interpretatur. Vere ergo singulis diebus mane rubet sol, quod sonat erythraeus: in aestate, sive cotidie, tertia hora splendet, quod significat aethon: autumpno vero, sive die media, in centro iam positus immensa luce coruscat, quod docet lam-

(1) Ita videtur in cod.

pus: sero vero occidendo, sive tempore hiemali, per signa inferiora transeundo, terrarum iam petit declivia, quod significat philogeus. Hinc est et illud Martiani: *quatuor alipedes dicunt te flectere habenis,-quod solus domites quam dant elementa quadrigam*; id est annum, ut ait Remigius, ·IIII· temporibus constantem: quae tempora iuxta philosophos elementorum habere proprietates non dubium est. Aestas enim et autumpnus terrae, hiems aquae, ver aëri assimilatur.

7. Coronam quoque Phoebo ·XII· lapidibus flammeis fulgentem, annique itidem diversitates figurantem, dant. Dicuntur a fronte esse gemmae tres, lychnus, astrites, et ceraunus, quae eius faciem a cognitione concupiscentium impenetrabilibus radiorum fulgoribus occulerent: quarum aliam de fronte geminorum; de cancri cerebro alteram; ex leonis oculis tertiam dicunt assumptam. Aliae ·VI· smaragdus, scythis, et iaspis, heliotropius, dendrites, et hyacinthus ex utroque latere rutilare perhibentur, quas ei ver et autumpnus dedisse feruntur. Posterior pars coronae crystallo, adamante, et hydalithe, lapidibus dicitur alligata, quos hiemps genuisse memoratur. Horum lapidum naturae et typi iuxta Remigium huiusmodi sunt. Per coronam Apollinis annus intelligitur; per ·III· lapides, ·III· menses per ·IIII· eiusdem anni tempora supputati trini: per gemmas a fronte tres positas, tria signa quae sol aestivis diebus transcurrat, significantur. Nam frons anni aestas est, flagrantior videlicet et eminentior pars. Est autem lychnites lapis purpureus, quem fert India, lucernarum fulgore resplendens; unde et nomen sumpsit: nam λύχνος graece lucerna dicitur. Tactus sub sole digitis paleas trahit. Fertur subitum restinguere incendium, ideo quia Vulcano consecratus est. Comparatur vero geminis propter purpureum colorem; quod dum sol mense iunio in signo geminorum est, passim flores erumpunt. Astrites gemma candida, habens intra se quasi stellam deambulantem; unde et abastos nomen accepit. Hic lapis cancro comparatur propter stellarum eius altitudinem et claritatem.

8. Ceraunus lapis est fulvus: repperitur ubi crebra fulmina cadunt, et contra fulmina fertur opitulari, a quibus etiam nomen habet; nam fulmen graece κεραυνός dicitur: unde et montes Epiri ob fulminum frequentiam ibi cadentium Ceraunia sunt nuncu-

pati; quos etiam propter altitudinem et fulminum iactus Acroceraunia expressius dictos invenimus: nam et ἄκρον acutum interpretatur, et ἄκρα promontoria vocantur. Hinc et Arcadiam Nonacrinam a ·VIIII· promontoriis dictam volunt; sicut Siciliam Trinacriam, quod, ut ait Martianus tribus promontoriis triangula censeatur. Quippe Pachynus, ut ipse docet, meridiem; Pelorus occasum; Lilybaeus Africae fines spectat. Eandem tamen Siciliam Triquetram tamquam a tribus et quaestu dictam legimus, quod circa eadem tria promontoria crebra fieri consueverint naufragia; et tres ibidem fuerint portus; unde et frequentes Siculis quaestus proveniebant, et tria Romanis in anno tributa mittebantur. Ceraunus ergo ob fulminum naturam in figura leonis ponitur, quod ad modum fulminis omnia penetrantis ardor solis praecipue quando in leone est, mense augusto, omnia viridia consumat et exurat. Hi tres lapides faciem solis occulerunt, quia dum sol in praedictis moratur signis, ob nimiam eius claritudinem, intuitum in eum defigere non facile sit. De geminorum vero fronte gemma lychnus propter illius mensis, id est iunii, similitudinem et iucunditatem dicitur assumpta; quia videlicet et in anteriore parte hominis tota eius pulchritudo consideretur, et in fronte non pauca pulchritudinis pars notetur. De cancri cerebro astrites propter eminentiam stellarum eius et claritatem. Ceraunus ab oculis leonis propter feritatem ardoris: maxime enim feritas in oculis conspicitur leonum.

9. Smaragdus, scythis, et iaspis, lapides sunt virides, et signorum vernalis temporis, id est piscium, arietis, tauri, typum gerunt; quia dum illa sol permeat, terrae virere et flores iam producere incipiant. Dictus est autem smaragdus ab amaritudine, ob nimiam viriditatem. Quaelibet enim nascentia, dum viridia sunt, amara sunt. Est namque gemma viridissima ultra omnes herbas et frondes. Scythis a Scythia, in qua ut aiunt invenitur. Iaspis ab aspide (1), in cuius cerebro inveniri fertur. Sunt autem iaspidis multa genera; inter quae etiam fulmen (2), quo dicuntur daemonia et omnia fugari phantasmata. Heliotropius, den-

(1) Cod. *a iapide*. Sed Remigius *ab aspide serpente*.

(2) Remigius *fulvius*. Certe S. B. noster ait *ceraunus* (fulmen) *lapis est fulvus*.

drites, et hyacinthus, signorum autumpnalium vices exprimunt. Est enim heliotropius quoque lapis viridis sanguineas habens venas. Missus in argenteam pelvim aqua plenam radios solis in sangnineum obscurumque vertit colorem. Hunc lapidem siquis cum herba eiusdem nominis, id est heliotropia (quam proverbia sponsam solis a fabula illa de Gyge lydio confictam dicunt) commiscuerit, et congrua carmina dixerit, aliorum se visibus aufert (1). Optimus in India Libyaque invenitur. Est autem lapis splendidus, cum ortu solis et occasu colorem mutans; unde et vocabulum traxit. Nam ἥλιος sol, τρόπος conversio interpretatur, quia iuxta solis vicissitudines, coloris variationes patiatur. Sed et herba solem sequi dicitur, quia, ut aiunt, vespere claudatur, mane aperiatur, totoque die floris sui explicitam latitudinem in radios solis obvertat. Haec gemma in speciem ponitur virginis, ob solis claritudinem, in eo adhuc signo mense septembri currentis.

10. Dendrites lapis est arboreus, hoc est succinum. Nam δένδρον arbor, ῥάβδος virga dicitur: quae gemma librae datur, quia circiter octobrem sole partes librae tenente, maxime, ut legitur, arbores sudant. Hyacinthus lapis est caeruleus mirabilis variaeque naturae, aliquando nebulosus, aliquando purus ut fluctus, et est purpureae lucis, quamvis cum aëre mutari videatur. Fulget in ore (2). Tribuitur scorpioni, propter illius temporis, id est novembris, colorem nebulosum. Crystallus est ex aqua praeduratus, ideoque a glacie nomen sortitus; nam κρύσταλλος graece glacies dicitur. Assimilatur sagittario, quia eo mense, quo sol in sagittario est, id est decembri, aqua in glaciem incipiat exasperari. Adamas lapis est insecabilis, in quantitate nuculo (3) avellanae aequalis, tantae soliditatis, ut nulla vi, excepto hircino sanguine, domari possit. Attribuitur capricorno propter duritiam et austeritatem mensis ianuarii, quo sol capricornum tenet. Hydalithes fulvus lapis est et rotundus, intra se habens alium lapidem, cuius crepitus sonorus est, licet tinnitum

(1) Haec et alia quaedam esse superstitiosa, nemo non sentit.

(2) Remigius ait: *friget in ore*, *inciditur in adamante*.

(3) Notemus vocabulum, pro *nucleo*. Certe et apud Gargilium cap. *de persicis* scribitur *nuculeus*.

illum non de interno lapillo, sed de spiritus cuiusdam interioris motu esse nonnulli sanxerint. Exsudat aqua, ita ut clausam in eo putes fontanam sanguinis; unde et ab ὕδωρ, id est aqua, nomen dicitur meruisse. Comparatur aquario propter nimias pluvias, quae mense februario sole aquarium tenente inundare solent. Per ·XII· gemmas coronae, ·XII· quoque diei horas, quibus solis cursus distinguitur, accipiunt. Unde est: *radiisque sacratum - bis senis perhibent caput aurea lumina ferre, - quod totidem menses, totidem quod conficit horas.* Quod vero de lapidibus hoc et aliud vel mysticum theologi vel naturale sumpserint physici, in ipsorum scriptis investigetur. De hac corona inter principia thebaidos Statius: *ipse tuis alte radiantem crinibus arcum - impediat* (1).

11. Sane quia signa nominavimus, de nominibus et rationibus ipsorum iuxta veterum sollertiam, quae stellis numeros et nomina fecit, non inutile videtur pauca perstringere. Ac primo sciendum, signa ipsa nihil aliud esse quam certa caeli spatia ex stellarum positione et ordine, mira astrologorum sagacitate quibusdam quasi limitibus determinata. Postquam enim frequentibus diuturnisque vigiliis certam caeli regionem dinoverunt, quam sol ita annua peragratione transcurrit, ut ad septentrionalem numquam verticem ascendat, ad australem numquam cardinem descendat, ipsa latitudine duabus altrinsecus, ut videtur, lineis limitata, longitudinem etiam, id est illum caeli ambitum, in ·XII· partes divisere. Quos, ut legitur, subsecuta posteritas, primo partes illas generaliter signa appellavit. Nec incongrue, cum per cognita ipsorum spatia, stellarum quae immobilem continent positionem, et solis processus ipsius, et variae omnium planetarum motiones significentur: unde et circulus ipse latine signifer, graece vero ζωδιακὸς a ζώδια id est signo nuncupatur. Nam quod a graeco ζωή, id est vitalis anima, et ζωδιακὸς id est animal ob animalium figuras in eo depictas dictus sit, poëtica illusione excogitatum videtur. Deinde ut expeditiorem sermonibus suis et doctrinis viam facerent, singulis figuris certa vocabula crediderunt; et nominum diversitate aliqua, ut ipsorum editionibus repperirent temporum rationem, attenderunt. Illud ergo signum,

(1) Ed. v. 29. *imprimat.*

in quo sol mox factus iuxta computistarum dogma locatus est, et quod singulis annis quinto decimo kalendarum aprilis die ingreditur, quem primum a principio mundi diem fuisse contendunt, primum signorum voluerunt, id arietis vocabulo ex ipsius animalis natura rationem trahentes nuncuparunt; sive ut traditum invenitur, quia hoc animal praecipue cornibus valet, quemadmodum sol eo ab tempore ad resolvendam terram brumali rigore constrictam, radiorum vim exerere incipit: sive quia autumnali aequinoctio, quod quarto die post ingressum arietis fit, per totam aestatem et usque ad aliud aequinoctium, quod tertia kalendarum octobrium die fit, dextrum, id est superius hemisphaerium, quod coluro aequinoctiali signo tangente ab inferiori dividitur, lustrat; sicut illud ab toto hoc tempore dextro lateri fertur incubare. Nam reliqua anni medietate et sol similiter inferiorem, videlicet australem ambitum peragrat; et aries super sinistrum latus incumbit. Iuniores tamen se perspicacius sensisse rati, ideo inquiunt mense martio solem in ariete collocamus, quia sicut arietes in posterioribus infirmam, totam in anterioribus corporis fortitudinem habent, ita tempus praeteritae hiemis intemperie mortuum, tunc redeunte per solis accessionem temperie reformari et quasi erigi incipit in futurum.

12. Taurum secundo loco posuerunt, quia sole partes illas adeunte, primum apud quosdam post hibernum rigorem, boum labores exerceri incipiunt; sive quod tunc eorum opera, id est segetes, apud pleroque ad maturitatem tendunt, et apud nonnullos in ferventioribus terris etiam metuntur: sive iuxta alios, quia taurus in anterioribus multo fortior est ariete. Aries enim, inquiunt, in sola fronte, taurus vero et in capite et in pectore et tota illa anteriori parte fortitudinem sortitus est. Sicque sole iam nobis propinquiore, maior incipit increbrescere fervor. De geminorum ratione quam protulit antiquitas, magis mihi fabulosum quam veri simile visum est; unde et iunioribus censui minus dissentiendum. Pinguntur ergo gemini porrectis brachiis se amplectentes quasi prima aetate pubescentes: sicut illo, inquiunt, tempore etiam seminaria radicibus inferius extensis et implicitis amplectuntur terram; superius vero pubescunt in herbas.

13. Cancri signum, in quo post geminos erit sol, in prop[...]

tulo est: quia sicut id genus animal versis vestigiis retro incedit, ita sol cum ad hoc venerit signum, ultra scandere non volens, inferiora repetit; solstitio in quarto eius gradu, id est ·XII· kalendarum iuliarum die celebrato. Sequens signum leonis dicunt, ob illius mensis id est augusti ferventissimum tempus; quia ceteris animalibus leo calore praestare dicitur; unde et importabilis irae est. Tunc etiam dies incipiunt, quos a caniculae violentia tunc maxime, ut putant, vigente, caniculares dicunt; in quibus nunc sanguine minui, nunc potionibus propter calorem temporis et motum, ut dicunt, sanguinis licet uti. Unde est: *sub cane et ante canem molestae sunt purgationes.* Deinde sol signum intrat, quod virgo dicitur, quae et spicam manu tenens pingitur. Sicut enim nullum fructum virgo reddit, sic terra germinare iam desiit. Et apud multos seges quae prius surgebat in herba, iam maturescit in spica. Libella quae in trutinae effigiem deformata est, aequinoctialem mensis illius parilitatem, id est septembris, quae ·III· kalendarum octobrium die fit, designat. Post scorpius sequitur, quem subtilissimo caudae aculeo pungere fabulantur, quod post autumpnale aequinoctium frigoris molestias instare sentiamus. Unde est: *matutina parum cautos nunc frigora mordent.* Demum sagittarius iam solem recipit, quia hiemps grandines et tempestates tamquam sagittas iam mittit. Praeterea sagittarius in formam humanam anterius erigitur, posterius in pecualem submittitur, significans solem tunc temporis a supremis ad inferiora detrusum. Quod in capricorno mysticum requiritur, oculis etiam deprehendere perfacile est. Capram enim in pascendo ab imis semper alta petere quis nesciat? Sic et signum hoc solem nobis ab inferis partibus ad superiora remittit; transacto in ·IIII· vel ·III· gradu, id est ·XII· kalendarum ianuariarum die solstitio brumali, sicut in cancro aestivali; unde et hoc signum et illud, tropica id est conversiva, a graeco τρόπος id est conversio, dicuntur, quod in cancro a superioribus ad inferiora, in capricorno ab inferioribus ad superiora convertatur. Inde etiam haec duo signa philosophi portas solis appellaverunt, quia in utroque obviante solstitio ultra eius prohibeatur accessus. Postrema zodiaci signa aquarius et pisces ob imbriferos menses sunt appellata.

14. Phoebi tutelae corvum deputant, eo quod solus secundum Fulgentium contra rerum naturam in mediis fervoribus aestivis oviparos producat foetus; vel quia secundum alios haec avis auguriis aptissima est. Unde Statius infelicitatem augurii intimans, obscurum comitem tripodum, id est corvum, abesse conqueritur. Quod autem eum Phoebus, iuxta Ovidium in secundo fastorum hac affecerit ignominia, ut quamdiu ficus coquerentur et maturescerent, bibere non posset, ob hoc fictum legitur, quod illis diebus guttur pertusum habere perhibeatur. Secundum fabulam Sol cum Clymene nympha coiens Phaëthonta dicitur genuisse, qui paternos currus affectans, sibi atque mundo concremato detrimenta conflavit. Sol ergo cum aqua coiens, fructus aliquos gignat necesse est; qui eo quod terris exilientes appareant, phaethontes quasi φαίνοντες appellantur: φαίνων enim apparens interpretatur. Qui quidem fructus ad maturitatem sui, solis ardorem quaerunt; sed eo accepto, frequentibus et nimiis incendiis concremantur. Huius sorores gemmeis guttis lucentibus, ut Ovidius in secundo metamorphoseon refert, serena deplorant incendia, succinaque diruptis iaciunt inaurata corticibus: quae etiam Heliades, id est solis filiae nuncupantur. Herbarum igitur et florum procul dubio arbores sorores sunt, quae una eademque fervoris humorisque iugalitate gignuntur. Arbores autem illae quae succinum sudant, dum maturas fruges sol torrens iunio iulioque mensibus incendiosior cancrum atque leonem attingit, tunc aestu valido fissis corticibus successivi liquoris meridiano fervore aquas in electra duratas emittunt. Sciendum vero, iuxta Plinium in naturali historia, tria esse electri genera (1), unum ex arboribus quod succinum dicitur; aliud quod naturaliter invenitur; tertium quod fit de tribus partibus auri et una argenti, quas partes etiamsi naturam resolvas, invenies. Electri autem natura probatur veneno, quo recepto, et stridorem emittit, et varios ad dissimilitudinem reddit colores.

15. Medicorum Phoebus non immerito deus dicitur, vel quia herbae quibus physici utuntur, solis calore producuntur; vel quia praecipuae temporum mutationes, quas solis cursus disponit, humoribus aequalitates

(1) Ex Servio aen. VIII. 402.

apportant vel inaequalitates, ex quibus salus aegritudoque generatur. Unde et Ovidius in primo metamorphoseon autumpnos inaequales, id est morbidos, vocat: quorum videlicet graves experiamur pestilentias. Nam ut autumnus morbis habundet, frigoris et caloris confinia faciunt; quae licet etiam vernum tempus habeat, morbos tamen minus creat, quia tunc corpora praecedenti durata sunt frigore, quae autumnus corrumpit laxiora inveniens aestatis calore. Hinc et omnes, ut ait Servius, qui secto matris utero procreantur, Apollini consecrantur, utpote deo medicinae, per quam lucem sortiuntur. Hinc et Aesculapius qui a Coronidis utero dicitur excisus, ipsius fingitur filius. Interpretatur autem Aesculapius dure faciens. Caesaris etiam familia ideo sacra retinebat Apollinis, quia qui primus de eorum familia fuit, exsecto matris utero e ventre est protractus. Unde et a caedendo Caesar dictus est; licet variae huius nominis dicantur etymologiae.

16. Dicitur sol in oceanum mergi, et ibi fatigata reficere lumina, indeque mane lotus emergere. Revera ignis solet aqua nutriri; quod et poëticum figmentum ostendit, quod dicitur Iuppiter cum ceteris diis ab Aethiopibus ad epulas invitatus. Aethiopes enim iuxta oceanum habitant, cuius aqua ·VII· planetarum ignes pascuntur. Habet fabula, Atreum et Thyestem germanos, cum in dissensione sibi nocere non possent, in simulatam gratiam redisse: qua occasione Thyestes cum fratris uxore concubuit; Atreus vero ei filium epulandum apposuit: quod sol videns, ne pollueretur, aufugit. Veritatis autem iuxta Servium tantillum est. Atreus apud Mycenas solis eclipsim primus invenit; cui invidens frater ex urbe discessit, quando eius dicta probata sunt. Sane numina pro locis tam figuras varias, quam etiam nomina diversa sortiuntur. Nam Apollo apud Delphos, humana effigie; apud Lycium, lupina fingitur; apud Delon vero formam habet draconinam. Constat etiam, secundum Porphyrii librum quem solem appellavit, triplicem esse Apollinis potestatem; et eundem solem esse apud superos; Liberum patrem in terris; Apollinem apud inferos; unde et adytà ei consecramus. Est autem adytum interior vel subterior pars templi dicta per antiphrasin, quod a paucis id est solis sacerdotibus adeatur. Inde etiam tria insignia circa

eius simulacrum videmus; lyram, quae nobis harmoniae caelestis imaginem monstrat; gryphen, quae eum etiam terrenum numen ostendit; sagittas, quibus infernus et noxius deus indicatur. Inde et Apollo a graeco ἀπολλεῖν, id est ab exterminando val perdendo, ut diximus, dictus est. Hinc est quod Homerus eum tam pestilentiae dicit quam salutis auctorem. Hinc et irato Apollini arcum et sagittas; placido citharam assignamus. Unde Horatius: *condito mitis placidusque telo-supplices audi pueros Apollo*. Dicitur autem et ideo lyram habere, quia per concordiam caloris et humoris omnia temperantur. Et mathematici asserunt, quotiens sol cum arcu apparuerit, pestilentiam subsecuturam.

17. Quod vero Apollo divinitate ob occisos Cyclopas spoliatus Admeti pecora paverit, unde et iuxta Servium, a graeco nomine, id est est a pascuis, Nomius appellatur, physica ratione fictum videtur, quia sol herbas et omnia pecorum alimenta producit. Potest secundum eundem Servium et a τῆς νόμου hoc est a lege chordarum hoc vocabulum meruisse. Quod autem dea Celeritas, id est agilitas, solis filia dicitur, sive inde fictum est quod nihil corporale sole est celerius; sive quod ferunt mathematici solis constellatione afflatos, pulchros id est celeres fore. Lampadem fert Apollo, id est facem, cum qua sol pingitur, et qua mundum illuminare putatur. Crinem in fonte Castalio lavare dicitur (revera locum illum incoluerunt sapientes, secreta philosophiae et occultam sapientiam perscrutantes) hac similitudine, quia crines collum occultant. Pro humana quoque voce Apollo, ut diximus, nonnumquam accipitur: unde .VIIII. musas ei ideo applicant, quia secundum philosophos, quae vocem humanam operantur, novem sunt; duo videlicet labia, quatuor dentes, plectrum linguae, gutturis cavitas, pulmonis anhelitus. Si enim ex his aliquid defuerit, vox perfecta non erit.

18. Fulgentius tamen musas .VIIII. doctrinae atque scientiae modos appellat, et secundum vocabulorum interpretationes satis eis congruum ordinem assignat. Prima, inquam, Clio ponitur, quae fama interpretatur: nullus enim, inquit, scientiam quaerit, nisi in qua famae suae protelet dignitatem. Ideo igitur prima est Clio, quia praecedit cogitatio quaerendae scientiae. Secundam

Euterpen dicimus, quae bene delectans interpretatur: ut sit primum velle, secundum delectari in eo quod velis. Tertia Melpomene dicitur, id est meditationem faciens; ut sit primum velle, secundum desiderare quod velis, tertium instare meditando ad id quod velis. Quarta Thalia, id est capacitas vel ponens germina. Quinta Polymnia, id est multam memoriam faciens: post capacitatem enim memoria necessaria est. Sexta Erato, id est inveniens simile (1): post capacitatem enim et memoriam, discenti utillimum est ut et de suo aliquid simile inveniat. Septima Terpsicore, id est delectans: post inventionem enim discernere oportet et diiudicare quod inveneris. Urania octava, id est caelestis: post diiudicationem enim, quid despicias, eligis. Eligere autem utile, caducumque despicere, caeleste ingenium est. Nona Calliope, id est optimae vocis. Ergo hic erit ordo: primum est velle doctrinam: secundum delectari in eo quod velis: tertium ad id quod desideraveris, et in quo delectatus fueris, perseveranter instare: quartum id capere ad quod instas: quintum memorari quod capis: sextum de tuo aliquid simile ei quod memineris, invenire: septimum quod inveneris, iudicare: octavum de eo de quo iudicas, eligere: nonum quod elegeris, bene proferre. Alium quoque musarum ordinem, aliamque scribit Remigius expositionem; sed ut mihi visum est, minus evidentem, et tantum ad lectionem Martiani petinentem, ideoque praesenti operi non iudicavi necessariam. His igitur, ut diximus, velut quibusdam ad sapientiam gradibus Apollo sapientiae deus non immerito fingitur praesidere.

19. Secundum musicos tamen longe alia ratione musis praeesse dicitur: quia videlicet sol in medio planetarum positus totam mundanae consonantiae magnitudinem temperare existimatur. De quo Tullius dux, inquit, et princeps et moderator luminum reliquorum, mens mundi et temperatio. Habent enim theologicae rationes ipsum planetam, septemque sphaeras subiectas, iugi et continuo proportionesque musicas ad invicem servante motu, singulas sonos singulos, id est concinentiam maximam conficere universas. Addunt quoque physiologi novem musas nihil aliud intelligendas quam ·VIII· sphaerarum musicos cantus, et

(1) Etymologiam qualemcumque dat Fulgentius I. 14. εὑρὼν ὅμοιον.

unam illam, quae ex omnibus consonantiis conficitur, harmoniam. Unde et octavam Uraniam, id est caelestem; nonam vero musam, ipsam videlicet octo vocum universitatem, Calliopen id est optimae vocis, dicunt. Secundum Remigium tamen harmoniae ratio paulo aliter assignatur. Ex terra enim, quam alii immobilem, et sine sono esse asserunt, innuere videtur nonum sonum provenire. Porro huius harmoniae sol princeps est: ipse enim in medio septem sphaerarum, ut diximus, constitutus, earum stationes, cursus, et recursus, sed et elevationes et depressiones sua vi variare ab astrologis comprobatur. Inde etiam musagetes, id est musarum princeps dictus est. Hinc et cygnus ei, quia canora avis est, iuxta Remigium, consecratus est. Secundum nonnullos tamen cum sint ·VIIII· ut aiunt circuli mundani, summus quem anastrum (1) dicunt, et item ultimus qui terrenus est, sono caret. Septem sunt reliqui, VII· discrimina vocum conficientes, quatum harmoniam Orpheus, ut perhibent, primus deprehendit: unde et Apollinis Calliopesque filius meruit appellari.

20. Fuit autem Orpheus, ut pauxillulum expatiemur, vir maximus tam ingenii claritudine, quam eloquentiae suavitate praefulgens. Sacerdos dictus est, quia et theologus fuit, et orgia primus instituit. Ipse etiam homines irrationabiliter viventes rhetorica dulcedine ex feris et immanibus mites reddidit, et mansuetos ex vagis durisque composuit: unde et bestias quaslibet, volucres, et fluvios, saxa, et arbores dicitur movisse. Sic Amphion Thebarum conditor, et ipse oratoria facultate eximius cantu lapides, ut sponte coëuntes murum conficerent, fingitur illexisse; quia stupidis ante hominibus et iuris ignaris disparsimque (2) degentibus ut convenirent, civiliter conviverent, et ad publicam tuitionem moenia construerent, melliflua oratione persuaserit. Sane Orpheus optima vox interpretatur, de quo hanc fabulam fingunt. Orpheus Eurydicen nympham amavit, eamque sono citharae mulcens uxorem duxit: quam dum Aristaeus pastor amans sequeretur, fugiens in serpentem incidit mortuaque est. Propter hanc maritus ad inferos descendit, legemque accepit, ne eam conversus respiceret: quam conversus aspiciens, perdidit iterum. Haec fabula artis musicae, iuxta Fulgentium,

(1) Servius aen. VI. 645.

(2) Ita codex, non *dispersim*.

designatio est. Orpheus enim optima vox ut diximus interpretatur; Eurydice profunda diiudicatio. Hanc Orpheus, id est quivis musicae operam impendens, sibi coniungi optat, et cithara illectam ducit uxorem: quia qui musicae studet, nisi secretiorem artis ipsius profunditatem comprehendit, musicus esse non potest: ideoque eam crebra et artificiosa vocis modulatione tandem assequitur. Haec vero scientiae altitudo quantum ab optimis amatur, sicut ab Aristaeo, (ἄριστον enim graece optimum dicitur) tantum communionem (1) hominum renuit: sicque serpentis ictu moritur, quia nimiae subtilitatis suae intercepta secretis velut ad inferos transmigrat. Sed post hanc artem exquirendam atque elevandam vox canora descendit, et ne eam respiciat prohibetur, et dum videt, amittit. Nam et perfectissimus Pythagoras dum in musicae inquisitione laboraret, symphoniasque ponderum ac numerorum proportionibus coaptaret, effectus tamen rationem reddere non potuit.

21. Remigio tamen de hoc figmento aliter videtur. Ait enim Eurydicen ideo Orphei dictam esse coniugem, quia facundiae comes debet esse discretio. Ipsa vero serpente laesa ad infernum descendit, cum terrenis inhiando commodis veneno iniquitatis ad sinistram partem inflectitur. Sed Orphei carminibus ad superos revocatur, cum luculenti lucri stimulo ad aequitatem reformatur. Sed si respicit, retrahitur ad terrena, nec oranti Orpheo redditur. Nam cum terrenus animus saecularia nimis concupiscit, vix eum aliqua oratio ad statum rectitudinis erigit; quia Proserpina, id est maxima vitiorum tenetur illecebra. Porro Servius Orpheum revera animam coniugis quibusdam carminibus reducere voluisse dicit: quod quia non potuit, a poëtis inquit fingitur receptam iam coniugem dura Plutonis lege perdidisse. Quod et Virgilium vult ostendisse dicendo: *si potuit manes arcessere coniugis Orpheus.* Arcessere enim, inquit, proprie evocantis est.

22. Sed ad musas recurramus. Musas esse concentum mundi et rustici apud antiquos cognoverunt, qui eas Camoenas quasi canenas a canendo dixerunt. Quia etiam caelum theologi canere comprobaverunt, sonos musicos, caelestium sacrificiis adhibuerunt, qui apud alios lyra vel citha-

(1) Vocabulum *communionem* suppleo ex Fulgentio III. 10.

ra, apud nonnullos tibiis aliisve musicis exercebantur instrumentis. Sane moys graece (1) aqua dicitur: inde musa quasi aquatica: aër enim per arterias canentis egrediens, humore aspergitur: nec umquam per gutturis fistulam, nisi humoris adiutorio canitur. Secundum Varronem etiam ipsae sunt musae quae nymphae; nec, ut ait Servius, immerito. Nam aquae, inquit sonus, musicen efficit, ut in hydrauliis id est aquaticis organis videmus. Idem etiam Varro tres tantum esse musas commemorat; unam quae ex aquae nascitur motu; alteram quam aëris icti efficit sonus; tertia quae mera tantum voce consistit. Harum rerum caliginosas ego diversitates meo censens ingenio honerosas, aliis discutiendas sanaque interpretatione elucidandas propono: ne vel magnorum auctoritatibus parvitas mea refragetur; vel apocryphas promens traditiones, intelligendo faciam ut nihil intelligam.

TRACTATUS IX.

DE MERC[illegible]

1. Secundum [illegible] Mercurium volunt, [illegible] di-cet et eloquentiae deum. Hunc medium currentem, quia sermo inter duos seritur; vel mercatorum κύριον id est dominum; vel secundum Fulgentium merces curantem interpretantur. Praeest enim mercatoribus, inter quos sermonis virtus et cautela maxime viget. Dicitur in Arcadia natus, quia haec regio praecipue, ut ait Remigius, eloquentiae studuit. Dicitur deorum nuptiis interesse, quia in nuptiis sermo plurimum valet: ibi enim internuncia vel missatica, et id genus plurima discurrunt. Dicitur post Apollinem natus; prius enim apud sapientes consilium, quod per Apollinem deum sapientiae designatur, in qualibet re excogitatur; demum sermo, qui per Mercurium intelligitur, quod provisum fuerit, enuntiat. Fingit inde Martianus Philologiam uxorem duxisse, eique ·VII· artes liberales in dotem contulisse. Philologia igitur studium vel amor rationis interpretatur: ponitur autem in persona rationis, Mercurius vero in similitudine facundiae et sermonis. Cum ergo in sapiente haec duo convenerint, et acumen videlicet rationis et facundia sermonis: tunc quodammodo Mercurius et Philologia sociantur; tuncq[illegible]

(1) Immo aegypt[illegible]

VII. liberalium artium scientiam facillime pervenitur. Sane Phronesis Philologiae mater, quae prudentia interpretatur, mortalis fingitur fuisse. Atque ideo ipsam Philologiam mortali matre progenitam, nisi apotheosin id est deificationem nancisceretur, necesse erat esse mortalem, tantique dei coniugio indignam. Quae iuxta Remigium finguntur ideo, quia prudentia saecularis per se quidem mortalis et caduca est, nisi studiis verae sapientiae immortalitatem consequatur. Bene autem Phronesis Philologiae mater dicitur, quia prudentia rationem exornat, et quodammodo sicut mater enutrit.

2. Ipse quoque Mercurius Iove patre, Maia progenitus matre, ex altera parte mortalis extitit. Sed eum Iuno mox natum uberibus suis applicavit, sicque divino lacte perfudit ut fieret immortalis. Sermo igitur et ad divina id est ardua et subtilia, et ad humana id est humilia et minus subtilitatis habentia, aptus est explicanda. Unde parentibus altero immortali, altera mortali dicitur procreatus. Dum igitur sermo in terrenis tantum et inferioribus versatur, merito mortalis perhibetur: cum vero ad Iunonis, quae aër est, ubera tollitur, tunc ad cael[illegible] altioris philosophiae secreta discenda ascendit, et divinitatem quodammodo videtur meruisse. Per physicam etiam Iunonis uberibus fingitur educatus, quia sermo voce ex aëre percusso formata quodammodo perficitur atque nutritur. Iuxta deliramentum fabularum adhuc adolescentulus cum Venere fertur concubuisse; Hermaphroditum, a suo et Veneris nomine nomen habentem genuisse. Nam graece Mercurius Ἑρμῆς, Venus vero Ἀφροδίτη, id est spumea nuncupatur; ἄφρος enim spuma dicitur. Quare autem Venus spumea dicatur, ubi de Saturno egimus, evidenter expressimus. Hermaphroditus igitur quasi Mercurii et Veneris dictus est filius. Hermaphroditos autem dicimus homines utriusque sexus, quos et androgynos nuncupamus. Hermaphroditus autem significat quandam sermonis lascivitatem, quia plerumque neglecta veritatis ratione, superfluus sermonis ornatus requiritur. Hinc est quod Sophiam legimus Mercurio nubere noluisse: licet enim sermo magnum sit rationabilis creaturae ornamentum, sapientia tamen superfluum verborum ornatum respuit; non quod facundiae iungi refugiat, sed immoderatae verbositati misceri non consentit.

3. Fulgentius Mercurium negotiis praeesse dicit: ideo Mercurium dictum quasi merces curantem; quia negotiatores, quibus praeest, mercibus semper invigilent. Sive ab ἑρμῆς graeco, quod disserens interpretatur, eo quod negotiatori maxime linguarum dissertio sit necessaria. Ideo superiorum et inferorum internuntium, quia terras peragrant, mare ascendunt et transfretant negotiantes. Deum esse furum et ipsum furem, quia mercatores periuriis suis et fallaciis alios decipientes, minime a furibus distent. Unde et Argum, oculis ei falce crutis, dicitur occidisse, quia astuti fures et falcatae versutiae dolo instructi negotiatores, saepe etiam sapientissimos viros, sed saecularis calliditatis vacuos, decipiant et defraudent: Argus namque vacuus interpretatur. Gallus eius deputatur custodiae, quia haec avis maxime horam surgendi mercatoribus*, quibus praeest, denotare videatur. Virgam ideo secundum Remigium fert, quia sermo facundiae recto rationis tramite promptissime pronuntiatur. Ideo serpentibus innexam et caduceum dictam, quia rhetoris sermo inter venenosas adversariorum litigationes medius currens, omnem rixam cadere cogat, eosque sibi invicem reconciliari: nam bellantes disertorum oratione sedantur. Unde secundum Livium legati pacis caduceatores appellantur. Sicut enim per feciales bella indicebantur, ita pax per caduceatores componebatur. Quod autem Mercurius virgam ferre putetur, quia sidus Mercurii, non sicut quidam planetae per anfractus apsidis incedat, quando cum sole est, sed directo feratur tramite, octo tamen partes latitudinis zodiaci tangens; ego quidem non probo. Ex quo enim planeta quilibet plus quam unam in latitudine zodiaci de ·XII· lineis transit, recto tramite non est procedere putandus. Virgam illam memorem appellat Martianus, quia sermo quaelibet ad memoriam reducit. Ea etiam somnum dat et adimit, quia sermo ingeniosus lites alias, ut diximus, sopit, alias et nonnunquam excitat. Vitam quoque largitur et aufert, quia idem rhetorum sermo in causis hunc liberat, hunc condempnat.

4. Sed et galerum habere dicitur, propter involutam verborum obscuritatem. Nec ab his quidem Remigii dissentit auctoritas, potentias Mercurii in haec verba assignantis. Themis, inquit, obscuritas vel caligo in-

terpretatur ; Erigone contentio vel litigiosa. Hae plerumque Mercurii sunt comites, quia haec rhetori conveniunt. Sermo namque rhetorum aliquando obscurus est, aliquando clarus, nonnumquam lites et iurgia provocat. Per geminos serpentes, quibus eius innectitur virga, venenosa et acuta rhetorum facundia designatur. Gemini autem ideo sunt, quia sermo rhethorum damnat et liberat. Per virgam vero ideo rhetoris sermo accipitur, quia sicut virga, rectus esse et inflexibilis in oratoribus debet iustitiae et veritatis tenor. Cuius virgae caput est auratum, medium glaucum, picea finis; quia sermo rhetoris primo quidem pulcher videtur, deinde exasperatur, ad ultimum vero damnat reum. Haec Remigius. Sed per virgam illam serpentibus ligatam non absurde accipere possumus continuam et insatiabilem negotiatorum, quibus praeest Mercurius, intentionem, eodem semper desiderio ad lucra festinantem, serpentinis calliditatibus plenam, noxiisque curarum venenis ipsos assidue cruciantem.

5. Quod vero talaria habeat Mercurius aurea, id est petasum, calciamentum alatum, a graeco verbo πέτω id est a volando, dictum ; sive ideo fictum est, quod sermone nihil est velocius; sive propter nimiam sideris eius velocitatem. Ipsa vero talaria aurea iuxta allegoriam, ut ait Remigius, competentius argentea dicerentur. Aurum enim in mysticis ad puritatem sensus, argentum vero ad eloquii refertur claritatem. Ob signum quoque velocitatis vertice alato depingitur: nec immerito. Cum enim aliae stellae tarde ad ortus suos recurrant, Mercurius ut ait Servius octavo decimo die in ortu suo invenitur. Inde etiam στίλβων, quod celer interpretatur. Aliquando etiam, ut ait Remigius supra solem scandit, et paene usque ad Martis circulum pervenit. Aliquando vero cum retrogradus est, ad inferiores circulos descendit, et iterum paene usque ad confinium lunaris circuli defertur : ideoque fingitur quod caelum et tartara frequenter recurrat. Istud autem mihi iudicans obscurum, astrologis investigandum relinquo. Quod vero deorum dicitur minister, sive ab hac ipsa re ortum est, quod videlicet eius planeta velut aliorum planetarum famulus per ipsorum circulos ascendendo et descendendo discurset ; vel quia sermo maioribus et minoribus praebeat aequalem famulatum Sive mathematica qua-

[illegible]

Saturno, deteriora. Nam Merc[illegible] [illegible] Venere aut Iove fiunt, [illegible] [illegible] Stoici quoque [illegible] [illegible] Pene Sirius ab [illegible] stella [illegible] quae et ipsa [illegible] [illegible] in ipsa est,

[illegible] pestifera est; sed pro qualitate [illegible] aut vincitur aut ma-ioribus viribus utitur. Pestilentiam vero procul dubio creat si in hoc non etiam ceterorum conveniat cursus astrorum. Hinc et quod certo tempore semper oritur, non tamen semper [illegible]. Durat autem eius vi[illegible] tia plerumque toto anno, [illegible] tempus diebus paucis. Hinc et in tuam regnaret Sirius sunt. Apparet autem canis Orionem, cumque fugitur esset venator canis fuisse. [illegible] tur etiam Sirius a tractu [illegible] a longitudine signi; [illegible] tralo interpretatur: est [illegible] sidus maximum, adeo [illegible] magnitudine trium signo[rum] [illegible] tium videatur occupare [illegible] ius aestifer dicitur, q[illegible] et initio quando, sole [illegible] ponit, cum ipso ori[illegible] solent homines nimio [illegible] re laborare. Sed ipse [illegible] gnitudine sua multis [illegible] bus; unde eius et [illegible] est incerta tempesta[s] [illegible] tem cum sole in [illegible] te. Hic vel Dianae [illegible] scorpionis aculeo, [illegible] rion. Sed veri si[illegible] ait Servius, a sco[rpione] [illegible] pium esse, quod [illegible] cidit.

(x) Apud Servium [illegible] I. 572.

(y) Apud Servium [illegible]

7. Neu abhorreas quod iuxta stellarum status prospera nobis vel adversa dicantur destinari. Fides catholica quod sane sentit, firmissime amplectatur. Gentilium tamen opinio habet, actuum proventuumque nostrorum varietates vel vi et potestate siderum eveuire, vel ab ipsis sive scientibus sive ignaris procul dubio designari. Ut et aves seu praetervolando seu stando futura pennis vel voce significant nescientes. Nec mirum nostras sideribus ascribi dispositiones, cum omnes dum vivimus omnia ipsis physica ratione debeamus. Nec nunc quidem christianam in his veritatem, sed gentilitatis exppono opiniones et figmenta. Dicunt namque nos cum nasci coeperimus, a Sole spiritum sortiri, a Luna corpus, a Marte sanguinem, a Mercurio ingenium, a Iove horum desiderium, a Venere cupiditates, a Saturno humorem: quae omnia singulis reddere asserunt extinctos. Alii haec paulo aliter et prolixius tradunt. Hic et illud servianum sufficiat (1).

8. Quod palaestrae inventor sit Mercurius, ideo fictum dicit Remigius, quia stella eius cum sole quodammodo luctatur, et quasi concertat, illum superare volens: semper enim cum sole graditur, numquam ab eo amplius ·XXX. duobus passibus distans (2), unde et raro cernitur. Fuscus propter ardorem solis depingitur. Nec te lateat, pro locorum diversitate, ipsum quoque et diversa nomina et diversas sortiri effigies. Vocatur enim Cyllenius a monte Arcadiae Cylleno, ubi fingitur natus; Mercurius a negotiatione; Arcas ab Arcadia. Proprium vero nomen eius est Κύριος, id est dominus. Eundem etiam nonnulli prudentiae deum volunt; unde et Mercurium esse dicunt, qui apud Aegyptios capite canino pingitur; ideo videlicet, quia cane nihil est sagacius. Nam quod Hecuba in canem versa fingitur, ad aliud spectat. Ideo enim in animal latrabile deformata dicitur, quod cum captiva duceretur, et filii sui Polydori a Polymestore ut legitur occisi cadaver agnovisset, prae nimio dolore inaniter Graecis convitiabatur. Sane Cicero in libris de natura deorum plures dicit esse Mercurios. Sed in ratione deorum fabulae sequendae sunt, quia veritas ignoratur.

9. Traditur in eodem volumi-

(1) Nempe praedicta sententia de hominis nativitate, quae sunt verba Servii ad aen. XI. 51.

(2) Utinam, o mythographe, hanc rem astrologis narrandam permisisses, quod ff. 3. prudenter fecisti!

ne triplicem de diis esse opinionem; deos non esse, cuius rei auctor apud Athenas exustus est: esse, et nullam rebus curam impendere, ut affirmant epicurei, qui fortuitis omnia rotari putant. Secundum quos ait Virgilius in ·IIII. *scilicet is superis labor est, ea causa quietos sollicitat.* Esse et omnia curare, ut stoici, qui fatorum trahunt necessitatem; secundum quos paulo post subiunxit: *siquid pia numina possunt.* Sectis enim philosophorum poëtae pro qualitate utuntur négotiorum, nec se ad unam umquam alligant, nisi quorum id maxime propositum est; ut Lucretius qui epicureos tantum secutus est. Scimus autem sectas inter se esse oppositas; unde fit ut apud eundem poëtam aliqua contraria inveniamus, non ipsius ignorantia sed ex varietate sectarum. Nam et illud quod ait Virgilius in ·IIII· *sed misera ante diem*, epicureorum est, qui casibus cuncta concedunt. Quod vero ait in ·X· *stat sua cuique dies*, stoicorum est, qui fatorum dicunt statuta servari. Ideo tamen stoici, cum nasci et mori solis dent fatis, media omnia fortunae ascribunt: nam humanae, iuquiunt, vitae incerta sunt omnia. Unde et Lachesis media sororum, quae sors interpretatur, vitae nostrae fingitur dispensatrix. Hinc etiam idem Virgilius vel ut plenum stoicorum ostenderet dogma, vel fortasse diversos secutus ait: *fortuna omnipotens et ineluctabile fatum*. Nam nihil fato tam contrarium quam casus videtur.

10. Sed et tribus iuxta prudentiores vita nostra continetur; natura, cui ultra centum et ·XX· solares annos concessum non est: fato; cui ·XC· anni, hoc est tres Saturni cursus exitum creant; nisi forte aliarum benignitas stellarum superet eius cursum; fortuna demum, id est casu, qui ad omnia quae extrinsecus sunt, ut ad ruinam, incendia, caedes, naufragia et similia pertinet. Unde apud eundem Dido moritura: *quem dederat cursum fortuna peregi.* Se enim peremptura merito id fortunae, non naturae ascribit vel fato. Sic Cicero in philippicis: *multa mihi imminere videbantur praeter naturam praeterque fatum*; id est gladii Antonii ex casu. De eo vero quod ibidem suam Dido imaginem sub terras dicit esse ituram (ut hic de quibusdam lectioris huius partis aeneidos utilibus prius quam de Pallade agamus, interseramus excursum) plurimum a maioribus disputatum est. Apud non-

nullos enim philosophos diu quaesitum est, quid de nobis sit, quod inferos petat. Nam tribus hominem constare tradiderunt; anima, quae superna est et ad originem suam revertitur; corpore, quod in terra deficit; umbra, quam Lucretius spoliatum lumine aërem definit. Ergo umbra, inquiunt, sicut ex corpore creatur, sine dubio perit cum eo: nec enim quicquam de homine reliquum, quod inferos petat. Deprehendisse tamen se tandem dixere, esse quoddam simulacrum, quod ad nostri corporis effigiem fictum ad inferos demigret: esse autem speciem corpoream, quae tangi non possit, sicut nec ventus. Hinc est: *corpora viva nefas stygia vectare carina.* Hanc autem rem etiam Homerus inquirit, simulacro Herculis apud inferos viso. Haec enim simulacra etiam eorum esse dicta sunt, qui per apotheosin dii facti sunt: unde omnes aut visi esse apud inferos aut illuc descendisse dicuntur. Horatius de Libero: *te vidit insons Cerberus aureo cornu decorum.* Et apud Virgilium Caron: *nec vero Alciden me sum laetatus euntem-accepisse lacu, nec Thesea Pirithoumque, -diis quamquam genitos etc.* Abutuntur tamen poëtae, et confuse simulacrum vel umbram ponunt.

11. Quod vero in sacris magicis, quae Didonem Virgilius, ut Aeneam suo irretiret amore, inducit facientem, ait: *et matri praereptus amor*; a Plinio traxit, qui in naturali historia pullos equinos in fronte carnem quandam habere dicit, quam eis mox natis adimit mater; quam siquis forte praeripuerit, pullum odit et lac ei denegat. Unde Iuvenalis: *cui totam tremuli frontem Caesonia pulli incidit.* Merito autem suspicantur amorem creari ex carne, sine qua mater non alit ex se creatum. Obitus eam difficiles ob hoc passam refert, quia vita ei superfuisse videatur, quae casu, non aut fato aut natura, moriebatur; quod et ipse supponit: *nam quia nec fato merita nec morte peribat*, id est naturali. Inde et Iridem ei ut mori possit, crinem facit abscindere; Euripidem imitatus, qui Mercurium itidem comam Alcesti secantem, quia fato marti peribat, inducit. Nisi enim vel Parcae filum, in quo vita hominis pendebat, rupissent; vel Proserpina nomen eius in poste apud inferos notasset, vel crinem de capite abscidisset, vel Eumenides eum lampade sua lustrassent, mori quis non posse dicebatur. Sed et lapides omnium in urna apud inferos versari; et cuius

lapis exiret prior, priorem; cuius serior, seriorem ad inferos descendere, asseverant.

12. Talibus figmentorum ridiculis operam semper adhibuit inveniendis pulchre mendax Graecia, et poëtica garrulitas semper de falsitate ornata. Has autem mortis commenticias dilationes ab hac re ortas ferunt, quod certis consecrationibus solebant maiores facere ut adversus omnes fortunae impetus essent muniti: nec poterant, ut ait Servius, mori nisi exauctorati illa consecratione. Unde circa Didonem ista servantur. Porro urnam illam ipsum quidam mundum non absurde accipiunt, semper titubantem et omnia versantem, et ad inferos quoscumque tenet mittentem. Unde Horatius: *omnium versatur urna, serius ocius ve sors exitatur.* Sed et ab historia ductum videtur. Graeci enim, ut legitur, legatos quopiam missuri, sortes in urnam ponebant, et quos sors destinabat, mittebant. De Didone expirante dilapsum dicit Virgilius calorem; eos imitatus qui animam dicunt calorem esse; qua recedente, corpus friget. *Et in ventos vita recessit*, scilicet anima: ut alibi, *tenues arcessere vitas.* Aut illos secutus, qui animam dicunt perire cum corpore, ut intelligamus evanuit. Ob quam rem secundum eosdem dictum est, *facilis iactura sepulcri.*

13. Eam etiam inter exordia conditae Carthaginis Aeneae nuptam, *frugiferae Cereri, Phoeboque, patrique Lyaeo*, Iunoni vero ante omnes sacrificantem inducit: Cereri videlicet ut frugum praestet fecunditatem; Phoebo quia auspiciis, ut supra diximus praeest, quibus urbes reguntur; Lyaeo, id est Baccho, qui ut in sequentibus docebimus apte urbibus libertatis est Deus. Unde Marsias eius minister est in civitatibus libertatis indicium. Nam dii alii si in urbium primitiis invocentur, ad privatam id pertinet causam. Ut ibidem: *Iunoni ante omnes cui vincla iugalia curae.* Quamvis enim rei ·p· utilitas simularetur, erat tamen et specialis causa Didonis. Et communis habet hic sensus: sacrificavit, inquit, primo numinibus, quae urbi praesunt, quasi nupta pro rei ·p· utilitate; deinde Iunoni, cui curae sunt nuptiae. Nonnulli tamen altius sentiunt. Nam facturi, aiunt, aliquid ante adversos placamus deos, et sic propitios invocamus. Ut: *nigram hiemi pecudem, zephyris felicibus albam* Ergo modo nupta placat ante Cererem, quae propter filiae ra-

ptum nuptias execratur; Apollinem qui expers uxoris est; Liberum qui raptam, ut legitur, coniugem ducere non potuit; et sic Iunonem conciliat. Tale et illud Apollinis Iulum in nono alloquentis est: cum is invocato Iove Numanum sagitta occidisset: *primam hanc tibi magnus Apollo concedit laudem*. Concedere enim ideo se dicit, quia sagittarum Deus est; et licet eum Iuppiter iuverit, Apollo tamen suum vendicat officium, dicens se concessisse,quia non prohibuit. Ea enim quae ab aliis numinibus poscimus, tunc implentur, si non alii dii adversentur, et praecipue hi quorum ea propria sunt. Unde et in quarto Iuno de Didone et Aenea agens Veneri ait: *adero, et tua si mihi certa voluntas, conubio iungam stabili*; hoc est, quod in me, iungam eos; restat ut tuum velis implere officium.

TRACTATUS X.

DE PALLADE.

1. Maximam Iovis filiam Palladem dicunt. Hanc belli, hanc sapientiae, hanc omnium artium, ut Ovidius in libro fastorum, deam esse volunt. Diversa etiam nomina attribuunt. Dicitur enim eadem dea Pallas, Minerva, Tritonia, et apud Graecos Ἀθηνᾶ. Pallas igitur vel a graeco dicitur πάλλειν, id est ab hastae concussione, quod videlicet facit dea: sive quia secundum fabulam, gigantem Pallantem iuxta fluvium Tritonem interfecerit. Quod ideo iuxta Remigium fingitur, quia stultitiam in luto miserabilis ignorantiae interfecit sapientia iacentem. Pallas etiam nova interpretatur: sapientia enim nullum senium, nullamque sentit vetustatem. Ob id ipsum et Minerva dici meruit, id est non mortalis: min enim, non; erva, mortalis interpretatur. Idem sonat Ἀθηνᾶ: dicitur enim Ἀθηνᾶ quasi ἀθάνατος, id est immortalis. Tritonia vero iuxta Remigium, quasi Tritonoia, nuncupata est, id est terna notitia. Philosophi namque mentibus tantum cognoscendis laborabant, creatore videlicet et creatura et anima, quam mediam iudicabant, de qua alibi tetigimus. Fulgentius tamen de hoc nomine aliud sentit. Triton enim, ut supra diximus iuxta eum quasi τετριμένον, latine contritum dicimus: unde, inquit, Tritonia dea dicta est sapientiae, quia omnis contritio sapientem facit. Iuxta Ser-

vium triton (1) timere interpretatur: unde iuxta eum Tritonia quasi terribilis appellata est. Nam quod a libyca palude hoc nomen meruerit, quia illic a caelo descensum et ad caelum ascensum celebraverit, poëticum esse constat. Nam legitur: *et se dilecta Tritonia dixit ab unda.*

2. Fingitur sine matre nata, quia sapientia sine principio et fine est. Ideo virgo, quia sapientia nullam vitii recipit corruptionem, sed perpetua morum gaudet integritate. Fingit Palladem Martianus de sublimiore et splendidiore loco descendisse, quia videlicet in excelsis sapientia (2) habitat, et omnem terrenae fecis supergraditur vilitatem. Habes ipsam dicentem: *ego in altissimis habitavi, et thronus meus in columpna nubis.* Fingunt et eandem Iovis vertici inhaesisse, quia secundum fabulam de capite Iovis nata perhibetur. Quo figmento innuitur, quod ex mente summi Dei sapientia progenita est: *ego, inquit ex ore altissimi prodivi.* Nam et quod Pallas sine matre introducitur, ostendit aeternam sapientiam non ex aliis extantibus, sed ex substantia Dei principium habuisse. Hinc etiam quod virgo et sine matre est, septenarius numerus consecratur, quia solus intra denarium limitem, sicut in arithmetica traditur, nec alium ex se gignit, nec ipse a quoquam nisi a sola, quae omnium numerorum mater est, generatur unitate. Gorgonis caput fert in pectore, quasi terroris imaginem. Illic enim est, ut ait Servius, omnis prudentia, quae confundit alios, et impeditos ac saxeos comprobat. Triplicem habet vestem, seu quia omnis sapientia est multiplex, seu quia celata. In huius tutela noctuam ponunt, quia sapientia etiam in tenebris proprium fulgorem possideat. Dicitur vero a plerisque ideo de vertice Iovis nata, quia in cerebro ingenii et sapientiae sedes esse dicatur. Hinc et arces ei et editiora ac diutiora (3) urbium munimina dicimus consecrata. Legimus enim: *Pallas quas condidit arces ipsa colat.* Unde et in Troiae eversione competenter eam Virgilius arces dicit insedisse: sua enim numinibus opera consultissime dat evertenda; portas Iunoni, quarum ut diximus dea

(1) Ἀπὸ τοῦ θρεῖν.

(2) Cod. *sivius*, superadditum tamen antiqua manu. Nisi vero id mendum scribentis fuit, quod suspicor, pro *sapientia*, habemus medii aevi vocabulum, quod Itali adhuc retinent.

(3) Ita cod. Num pro *divitiora*?

est; arces Palladi; muros Neptuno, cui fundamenta sunt consecrata, cuius et moveri dicuntur arbitrio. Nam et ἐνοσίχθων, id est terram movens, ut diximus, appellatur.

3. De Pallade et Vulcano hoc fingit fabula. Vulcanus cum fulmina Iovi fabricaret, ab eo permissum accepit, ut quicquid vellet praesumeret. Ille Minervam petiit coniugem. Iuppiter autem Minervae imperavit, ut virginitatem suam armis defenderet. Dumque in cubiculum introiret, reluctante adversus Vulcanum Pallade, puer inde natus est pedibus draconteis, qui Erichthonius dictus est, quasi de terra et lite procreatus. Nam iuxta Servium χθὼν terra, ἔρις lis interpretatur. Hic ad tegendam pedum foeditatem, primus curru usus est. De nomine tamen eius aliter sentit Fulgentius. Ait enim ἔρις graece certamen; χθὼν terra, sive φθόνος invidia, dicitur. Illum conceptum Minerva in cistam abscondit, draconeque custode apposito, duobus sororibus Pandorae et Aglauro commendavit. Vulcanum igitur intelligi voluerunt furiae ignem: unde et Vulcanus secundum Fulgentium dictus est, id est voluntatis calor. Denique et Iovi fulgura facit, id est civibus furorem concitat. Ideo Minervae coniungi appetit, quia furor et sapientibus aliquando subrepit. Illa vero armis virginitatem defendit, quia omnis sapiens ad integritatem morum defendendam contra furiam virtute animi dimicat. Inde igitur nascitur Erichthonius, id est certamen invidiae sive terrae: terrae, inquam; quia sicut terra corporum, sic et invidia mundanae gloriae consumptio est. Et quid aliud subrepens sapientiae furor, nisi certamen invidiae queat generare? Quam quidem invidiam Minerva in cista abscondit, id est sapiens in corde celat: sapiens enim livorem et dolorem minime patefacit. Draconem ei custodem apponit, id est sollicitudinem adhibet. Eum etiam duabus commendat virginibus Pandorae et Aglauro. Pandora vero universale munus, Aglauro vero tristitiae oblivio interpretatur. Sapiens enim siquid irae vel rancoris adversus aliquem portat, id vel benignitati, quae omnium naturaliter munus est, commendat; id est ex benignitate ignoscit: vel dum differt ultionem, transfert in oblivionem.

4. Sane quia de Vulcano orta est mentio, Remigius et Servius eum quasi Volicanum, volantem candorem interpretantur.

in quo sol mox factus iuxta computistarum dogma locatus est, et quod singulis annis quinto decimo kalendarum aprilis die ingreditur, quem primum a principio mundi diem fuisse contendunt, primum signorum voluerunt, id arietis vocabulo ex ipsius animalis natura rationem trahentes nuncuparunt; sive ut traditum invenitur, quia hoc animal praecipue cornibus valet, quemadmodum sol eo ab tempore ad resolvendam terram brumali rigore constrictam, radiorum vim exerere incipit: sive quia autumnali aequinoctio, quod quarto die post ingressum arietis fit, per totam aestatem et usque ad aliud aequinoctium, quod tertia kalendarum octobrium die fit, dextrum, id est superius hemisphaerium, quod coluro aequinoctiali signo tangente ab inferiori dividitur, lustrat; sicut illud ab toto hoc tempore dextro lateri fertur incubare. Nam reliqua anni medietate et sol similiter inferiorem, videlicet australem ambitum peragrat; et aries super sinistrum latus incumbit. Iuniores tamen se perspicacius sensisse rati, ideo inquiunt mense martio solem in ariete collocamus, quia sicut arietes in posterioribus infirmam, totam in anterioribus corporis fortitudinem habent, ita tempus praeteritae hiemis intemperie mortuum, tunc redeunte per solis accessionem temperie reformari et quasi erigi incipit in futurum.

12. Taurum secundo loco posuerunt, quia sole partes illas adeunte, primum apud quosdam post hibernum rigorem, boum labores exerceri incipiunt; sive quod tunc eorum opera, id est segetes, apud plerosque ad maturitatem tendunt, et apud nonnullos in ferventioribus terris etiam metuntur: sive iuxta alios, quia taurus in anterioribus multo fortior est ariete. Aries enim, inquiunt, in sola fronte, taurus vero et in capite et in pectore et tota illa anteriori parte fortitudinem sortitus est. Sicque sole iam nobis propinquiore, maior incipit increbrescere fervor. De geminorum ratione quam protulit antiquitas, magis mihi fabulosum quam veri simile visum est; unde et iunioribus censui minus dissentiendum. Pinguntur ergo gemini porrectis brachiis se amplectentes quasi prima aetate pubescentes: sicut illo, inquiunt, tempore etiam seminaria radicibus inferius extensis et implicitis amplectuntur terram; superius vero pubescunt in herbas.

13. Cancri signum, in quo post geminos erit sol, in propo

tulo est: quia sicut id genus animal versis vestigiis retro incedit, ita sol cum ad hoc venerit signum, ultra scandere non valens, interiora repetit; solstitio in quarto eius gradu, id est ·XII· kalendarum iuliarum die celebrato. Sequens signum leonis dicunt, ob illius mensis id est augusti ferventissimum tempus; quia ceteris animalibus leo calore praestare dicitur; unde et importabilis irae est. Tunc etiam dies incipiunt, quos a caniculae violentia tunc maxime, ut putant, vigente, caniculares dicunt; in quibus nunc sanguine minui, nunc potionibus propter calorem temporis et motum, ut dicunt, sanguinis licet uti. Unde est: *sub cane et ante canem molestae sunt purgationes.* Deinde sol signum intrat, quod virgo dicitur, quae et spicam manu tenens pingitur. Sicut enim nullum fructum virgo reddit, sic terra germinare iam desinit. Et apud multos seges quae prius surgebat in herba, iam maturescit in spica. Libella quae in trutinae effigiem deformata est, aequinoctialem mensis illius parilitatem, id est septembris, quae ·III· kalendarum octobrium die fit, designat. Post scorpius sequitur, quem subtilissimo caudae aculeo pungere fabulantur, quod post autumnale aequinoctium frigoris molestias inchoare sentimus. Unde est: *autumni parum cautos nimii frigore mordent.* Demum sagittarius iam solem recipit, quia hiemis grandines et tempestates tamquam sagittas iam mittit. Praeterea sagittarius in formam humanam anterius erigitur, posterius in pecualem submittitur, significans solem tunc temporis a supremis ad inferiora detrusum. Quod in capricorno mysticum requiritur, oculis etiam deprehendere perfacile est. Capram enim in pascendo ab imis semper alta petere quis nesciat? Sic et signum hoc solem nobis ab infernis partibus ad superiora remittit; transacto in ·IIII· vel ·III· gradu, id est ·XII· kalendarum ianuariarum die solstitio brumali, sicut in cancro aestivali; unde et hoc signum et illud, tropica id est conversiva, a graeco τρόπος id est conversio, dicuntur, quod in cancro a superioribus ad inferiora, in capricorno ab inferioribus ad superiora convertatur. Unde etiam haec duo signa philosophi portas solis appellaverunt, quia in utroque obviante solstitio ultra eius prohibeatur accessus. Postrema zodiaci signa aquarius et pisces ob imbriferos menses sunt appellata.

14. Phoebi tutelae corvum deputant, eo quod solus secundum Fulgentium contra rerum naturam in mediis fervoribus aestivis oviparos producat foetus; vel quia secundum alios haec avis auguriis aptissima est. Unde Statius infelicitatem augurii intimans, obscurum comitem tripodum, id est corvum, abesse conqueritur. Quod autem eum Phoebus, iuxta Ovidium in secundo fastorum hac affecerit ignominia, ut quamdiu ficus coquerentur et maturescerent, bibere non posset, ob hoc fictum legitur, quod illis diebus guttur pertusum habere perhibeatur. Secundum fabulam Sol cum Clymene nympha coiens Phaëthonta dicitur genuisse, qui paternos currus affectans, sibi atque mundo concremato detrimenta conflavit. Sol ergo cum aqua coiens, fructus aliquos gignat necesse est; qui eo quod terris exilientes appareant, phaethontes quasi φαίνοντες appellantur: φαίνων enim apparens interpretatur. Qui quidem fructus ad maturitatem sui, solis ardorem quaerunt; sed eo accepto, frequentibus et nimiis incendiis concremantur. Huius sorores gemmeis guttis lucentibus, ut Ovidius in secundo metamorphoseon refert, serena deplorant incendia, succinaque diruptis iaciunt inaurata corticibus: quae etiam Heliades, id est solis filiae nuncupantur. Herbarum igitur et florum procul dubio arbores sorores sunt, quae una eademque fervoris humorisque iugalitate gignuntur. Arbores autem illae quae succinum sudant, dum maturas fruges sol torrens iunio iulioque mensibus incendiosior cancrum atque leonem attingit, tunc aestu valido fissis corticibus successivi liquoris meridiano fervore aquas in electra duratas emittunt. Sciendum vero, iuxta Plinium in naturali historia, tria esse electri genera (1), unum ex arboribus quod succinum dicitur; aliud quod naturaliter invenitur; tertium quod fit de tribus partibus auri et una argenti, quas partes etiamsi naturam resolvas, invenies. Electri autem natura probatur veneno, quo recepto, et stridorem emittit, et varios ad dissimilitudinem reddit colores.

15. Medicorum Phoebus non immerito deus dicitur, vel quia herbae quibus physici utuntur, solis calore producuntur; vel quia praecipuae temporum mutationes, quas solis cursus disponit, humoribus aequalitates

(1) Ex Servio aen. VIII. 402.

apportant vel inaequalitates, ex quibus salus aegritudoque generatur. Unde et Ovidius in primo metamorphoseon autumnos inaequales, id est morbidos, vocat: quorum videlicet graves experiamur pestilentias. Nam ut autumnus morbis habundet, frigoris et caloris confinia faciunt; quae licet etiam vernum tempus habeat, morbos tamen minus creat, quia tunc corpora praecedenti durata tunt frigore, quae autumnus corrumpit laxiora inveniens aestatis calore. Hinc et omnes, ut ait Servius, qui secto matris utero procreantur, Apollini consecrantur, utpote deo medicinae, per quam lucem sortiuntur. Hinc et Aesculapius qui a Coronidis utero dicitur excisus, ipsius fingitur filius. Interpretatur autem Aesculapius dure faciens. Caesaris etiam familia ideo sacra retinebat Apollinis, quia qui primus de eorum familia fuit, exsecto matris utero e ventre est protractus. Unde et a caedendo Caesar dictus est; licet variae huius nominis dicantur etymologiae.

16. Dicitur sol in oceanum mergi, et ibi fatigata reficere lumina, indeque mane lotos emergere. Revera ignis solet aqua nutriri; quod et poëticum figmentum ostendit, quod dicitur Iuppiter cum ceteris diis ab Aethiopibus ad epulas invitatus. Aethiopes enim iuxta oceanum habitant, cuius aqua VII. planetarum ignes pascuntur. Habet fabula, Atreum et Thyestem germanos, cum in dissensione sibi nocere non possent, in simulatam gratiam redisse: qua occasione Thyestes cum fratris uxore concubuit; Atreus vero ei filium epulandum apposuit: quod sol videns, ne pollueretur, aufugit. Veritatis autem iuxta Servium tantillum est. Atreus apud Mycenas solis eclipsim primus invenit; cui invidens frater ex urbe discessit, quando eius dicta probata sunt. Sane numina pro locis tam figuras varias, quam etiam nomina diversa sortiuntur. Nam Apollo apud Delphos, humana effigie; apud Lycium, lupina fingitur; apud Delon vero formam habet draconinam. Constat etiam, secundum Porphyrii librum quem solem appellavit, triplicem esse Apollinis potestatem; et eundem solem esse apud superos; Liberum patrem in terris; Apollinem apud inferos; unde et adytà ei consecramus. Est autem adytum interior vel subterior pars templi dicta per antiphrasin, quod a paucis id est solis sacerdotibus adeatur. Inde etiam tria insignia circa

eius simulacrum videmus; lyram, quae nobis harmoniae caelestis imaginem monstrat; gryphen, quae eum etiam terrenum numen ostendit; sagittas, quibus infernus et noxius deus indicatur. Inde et Apollo a graeco ἀπολλεῖν, id est ab exterminando val perdendo, ut diximus, dictus est. Hinc est quod Homerus eum tam pestilentiae dicit quam salutis auctorem. Hinc et irato Apollini arcum et sagittas; placido citharam assignamus. Unde Horatius: *condito mitis placidusque telo supplices audi pueros Apollo.* Dicitur autem et ideo lyram habere, quia per concordiam caloris et humoris omnia temperantur. Et mathematici asserunt, quotiens sol cum arcu apparuerit, pestilentiam subsecuturam.

17. Quod vero Apollo divinitate ob occisos Cyclopas spoliatus Admeti pecora paverit, unde et iuxta Servium, a graeco nomine, id est est a pascuis, Nomius appellatur, physica ratione fictum videtur, quia sol herbas et omnia pecorum alimenta producit. Potest secundum eundem Servium et a τῆς νόμου hoc est a lege chordarum hoc vocabulum meruisse. Quod autem dea Celeritas, id est agilitas, solis filia dicitur, sive inde fictum est quod nihil corporale sole est celerius; sive quod ferunt mathematici solis constellatione afflatos, pulchros id est celeres fore. Lampadem fert Apollo, id est facem, cum qua sol pingitur, et qua mundum illuminare putatur. Crinem in fonte Castalio lavare dicitur (revera locum illum incoluerunt sapientes, secreta philosophiae et occultam sapientiam perscrutantes) hac similitudine, quia crines collum occultant. Pro humana quoque voce Apollo, ut diximus, nonnumquam accipitur: unde .VIIII. musas ei ideo applicant, quia secundum philosophos, quae vocem humanam operantur, novem sunt; duo videlicet labia, quatuor dentes, plectrum linguae, gutturis cavitas, pulmonis anhelitus. Si enim ex his aliquid defuerit, vox perfecta non erit.

18. Fulgentius tamen musas .VIIII. doctrinae atque scientiae modos appellat, et secundum vocabulorum interpretationes satis eis congruum ordinem assignat. Prima, inquam, Clio ponitur, quae fama interpretatur: nullus enim, inquit, scientiam quaerit, nisi in qua famae suae protelet dignitatem. Ideo igitur prima est Clio, quia praecedit cogitatio quaerendae scientiae. Secundam

Euterpen dicimus, quae bene delectans interpretatur: ut sit primum velle, secundum delectari in eo quod velis. Tertia Melpomene dicitur, id est meditationem faciens; ut sit primum velle, secundum desiderare quod velis, tertium instare meditando ad id quod velis. Quarta Thalia, id est capacitas vel ponens germina. Quinta Polymnia, id est multam memoriam faciens: post capacitatem enim memoria necessaria est. Sexta Erato, id est inveniens simile (1): post capacitatem enim et memoriam, discenti utillimum est ut et de suo aliquid simile inveniat. Septima Terpsicore, id est delectans: post inventionem enim discernere oportet et diiudicare quod inveneris. Urania octava, id est caelestis: post diiudicationem enim, quid despicias, eligis. Eligere autem utile, caducumque despicere, caeleste ingenium est. Nona Calliope, id est optimae vocis. Ergo hic erit ordo: primum est velle doctrinam: secundum delectari in eo quod velis: tertium ad id quod desideraveris, et in quo delectatus fueris, perseveranter instare: quartum id capere ad quod instas: quintum memorari quod capis: sextum de tuo aliquid simile ei quod memineris, invenire: septimum quod inveneris, iudicare: octavum de eo de quo iudicas, eligere: nonum quod elegeris, bene proferre. Alium quoque musarum ordinem, aliamque scribit Remigius expositionem; sed ut mihi visum est, minus evidentem, et tantum ad lectionem Martiani petinentem, ideoque praesenti operi non iudicavi necessariam. His igitur, ut diximus, velut quibusdam ad sapientiam gradibus Apollo sapientiae deus non immerito fingitur praesidere.

19. Secundum musicos tamen longe alia ratione musis praeesse dicitur: quia videlicet sol in medio planetarum positus totam mundanae consonantiae magnitudinem temperare existimatur. De quo Tullius dux, inquit, et princeps et moderator luminum reliquorum, mens mundi et temperatio. Habent enim theologicae rationes ipsum planetam, septemque sphaeras subiectas, iugi et continuo proportionesque musicas ad invicem servante motu, singulas sonos singulos, id est concinentiam maximam conficere universas. Addunt quoque physiologi novem musas nihil aliud intelligendas quam ·VIII· sphaerarum musicos cantus, et

(1) Etymologiam qualemcumque dat Fulgentius I. 14. εὑρὼν ὅμοιον.

unam illam, quae ex omnibus consonantiis conficitur, harmoniam. Unde et octavam Uraniam, id est caelestem; nonam vero musam, ipsam videlicet octo vocum universitatem, Calliopen id est optimae vocis, dicunt. Secundum Remigium tamen harmoniae ratio paulo aliter assignatur. Ex terra enim, quam alii immobilem, et sine sono esse asserunt, innuere videtur nonum sonum provenire. Porro huius harmoniae sol princeps est: ipse enim in medio septem sphaerarum, ut diximus, constitutus, earum stationes, cursus, et recursus, sed et elevationes et depressiones sua vi variare ab astrologis comprobatur. Inde etiam musagetes, id est musarum princeps dictus est. Hinc et cygnus ei, quia canora avis est, iuxta Remigium, consecratus est. Secundum nonnullos tamen cum sint ·VIIII· ut aiunt circuli mundani, summus quem anastrum (1) dicunt, et item ultimus qui terrenus est, sono caret. Septem sunt reliqui, VII· discrimina vocum conficientes, quatum harmoniam Orpheus, ut perhibent, primus deprehendit: unde et Apollinis Calliopesque filius meruit appellari.

20. Fuit autem Orpheus, ut pauxillulum expatiemur, vir maximus tam ingenii claritudine, quam eloquentiae suavitate praefulgens. Sacerdos dictus est, quia et theologus fuit, et orgia primus instituit. Ipse etiam homines irrationabiliter viventes rhetorica dulcedine ex feris et immanibus mites reddidit, et mansuetos ex vagis durisque composuit: unde et bestias quaslibet, volucres, et fluvios, saxa, et arbores dicitur movisse. Sic Amphion Thebarum conditor, et ipse oratoria facultate eximius cantu lapides, ut sponte coëuntes murum conficerent, fingitur illexisse; quia stupidis ante hominibus et iuris ignaris disparsimque (2) degentibus ut convenirent, civiliter conviverent, et ad publicam tuitionem moenia construerent, melliflua oratione persuaserit. Sane Orpheus optima vox interpretatur, de quo hanc fabulam fingunt. Orpheus Eurydicen nympham amavit, eamque sono citharae mulcens uxorem duxit: quam dum Aristaeus pastor amans sequeretur, fugiens in serpentem incidit mortuaque est. Propter hanc maritus ad inferos descendit, legemque accepit, ne eam conversus respiceret: quam conversus aspiciens, perdidit iterum. Haec fabula artis musicae, iuxta Fulgentium,

(1) Servius aen. VI. 645.

(2) Ita codex, non *dispersim*.

designatio est. Orpheus enim optima vox ut diximus interpretatur; Eurydice profunda diiudicatio. Hanc Orpheus, id est quivis musicae operam impendens, sibi coniungi optat, et cithara illectam ducit uxorem: quia qui musicae studet, nisi secretiorem artis ipsius profunditatem comprehendit, musicus esse non potest: ideoque eam crebra et artificiosa vocis modulatione tandem assequitur. Haec vero scientiae altitudo quantum ab optimis amatur, sicut ab Aristaeo, (ἄριστον enim graece optimum dicitur) tantum communionem (1) hominum renuit: sicque serpentis ictu moritur, quia nimiae subtilitatis suae intercepta secretis velut ad inferos transmigrat. Sed post hanc artem exquirendam atque elevandam vox canora descendit, et ne eam respiciat prohibetur, et dum videt, amittit. Nam et perfectissimus Pythagoras dum in musicae inquisitione laboraret, symphoniasque ponderum ac numerorum proportionibus coaptaret, effectus tamen rationem reddere non potuit.

21. Remigio tamen de hoc figmento aliter videtur. Ait enim Eurydicem ideo Orphei dictam esse coniugem, quia facundiae comes debet esse discretio. Ipsa vero serpente laesa ad infernum descendit, cum terrenis inhiando commodis veneno iniquitatis ad sinistram partem inflectitur. Sed Orphei carminibus ad superos revocatur, cum luculenti lucri stimulo ad aequitatem reformatur. Sed si respicit, retrahitur ad terrena, nec oranti Orpheo redditur. Nam cum terrenus animus saecularia nimis concupiscit, vix eum aliqua oratio ad statum rectitudinis erigit; quia Proserpina, id est maxima vitiorum tenetur illecebra. Porro Servius Orpheum revera animam coniugis quibusdam carminibus reducere voluisse dicit: quod quia non potuit, a poëtis inquit fingitur receptam iam coniugem dura Plutonis lege perdidisse. Quod et Virgilius vult ostendisse dicendo: *si potuit manes arcessere coniugis Orpheus.* Arcessere enim, inquit, proprie evocantis est.

22. Sed ad musas recurramus. Musas esse concentum mundi et rustici apud antiquos cognoverunt, qui eas Camoenas quasi canenas a canendo dixerunt. Quia etiam caelum theologi canere comprobaverunt, sonos musicos, caelestium sacrificiis adhibuerunt, qui apud alios lyra vel citha-

(1) Vocabulum *communionem* suppleo ex Fulgentio III. 10.

ra, apud nonnullos tibiis aliisve musicis exercebantur instrumentis. Sane moys graece (1) aqua dicitur: inde musa quasi aquatica: aër enim per arterias canentis egrediens, humore aspergitur: nec umquam per gutturis fistulam, nisi humoris adiutorio canitur. Secundum Varronem etiam ipsae sunt musae quae nymphae; nec, ut ait Servius, immerito. Nam aquae, inquit sonus, musicen efficit, ut in hydrauliis id est aquaticis organis videmus. Idem etiam Varro tres tantum esse musas commemorat; unam quae ex aquae nascitur motu; alteram quam aëris icti efficit sonus; tertia quae mera tantum voce consistit. Harum rerum caliginosas ego diversitates meo censens ingenio honerosas, aliis discutiendas sanaque interpretatione elucidandas propono: ne vel magnorum auctoritatibus parvitas mea refragetur; vel apocryphas promens traditiones, intelligendo faciam ut nihil intelligam.

TRACTATUS IX.

DE MERCURIO.

1. Secundum Iovis filium Mercurium volunt, sermonis videlicet et eloquentiae deum. Hunc medium currentem, quia sermo inter duos scritur; vel mercatorum χύριον id est dominum; vel secundum Fulgentium merces curantem interpretantur. Praeest enim mercatoribus, inter quos sermonis virtus et cautela maxime viget. Dicitur in Arcadia natus, quia haec regio praecipue, ut ait Remigius, eloquentiae studuit. Dicitur deorum nuptiis interesse, quia in nuptiis sermo plurimum valet: ibi enim internuncia vel missatica, et id genus plurima discurrunt. Dicitur post Apollinem natus; prius enim apud sapientes consilium, quod per Apollinem deum sapientiae designatur, in qualibet re excogitatur; demum sermo, qui per Mercurium intelligitur, quod provisum fuerit, enuntiat. Fingit inde Martianus Philologiam uxorem duxisse, eique ·VII· artes liberales in dotem contulisse. Philologia igitur studium vel amor rationis interpretatur: ponitur autem in persona rationis, Mercurius vero in similitudine facundiae et sermonis. Cum ergo in sapiente haec duo convenerint, et acumen videlicet rationis et facundia sermonis, tunc quodammodo Mercurius et Philologia sociantur; tuncque ad

(1) Immo aegyptiace.

VII. liberalium artium scientiam facillime pervenitur. Sane Phronesis Philologiae mater, quae prudentia interpretatur, mortalis fingitur fuisse. Atque ideo ipsam Philologiam mortali matre progenitam, nisi apotheosin id est deificationem nancisceretur, necesse erat esse mortalem, tantique dei coniugio indignam. Quae iuxta Remigium finguntur ideo, quia prudentia saecularis per se quidem mortalis et caduca est, nisi studiis verae sapientiae immortalitatem consequatur. Bene autem Phronesis Philologiae mater dicitur, quia prudentia rationem exornat, et quodammodo sicut mater enutrit.

2. Ipse quoque Mercurius Iove patre, Maia progenitus matre, ex altera parte mortalis extitit. Sed eum Iuno mox natum uberibus suis applicavit, sicque divino lacte perfudit ut fieret immortalis. Sermo igitur et ad divina id est ardua et subtilia, et ad humana id est humilia et minus subtilitatis habentia, aptus est explicanda. Unde parentibus altero immortali, altera mortali dicitur procreatus. Dum igitur sermo in terrenis tantum et inferioribus versatur, merito mortalis perhibetur: eum vero ad Iunonis, quae aër est, ubera tollitur, tunc ad caelestia et altioris philosophiae secreta discenda ascendit, et divinitatem quodammodo videtur meruisse. Per physicam etiam Iunonis uberibus fingitur educatus, quia sermo voce ex aëre percusso formata quodammodo perficitur atque nutritur. Iuxta deliramentum fabularum adhuc adolescentulus cum Venere fertur concubuisse; Hermaphroditum, a suo et Veneris nomine nomen habentem genuisse. Nam graece Mercurius Ἑρμῆς, Venus vero Ἀφροδίτη, id est spumea nuncupatur; ἀφρος enim spuma dicitur. Quare autem Venus spumea dicatur, ubi de Saturno egimus, evidenter expressimus. Hermaphroditus igitur quasi Mercurii et Veneris dictus est filius. Hermaphroditos autem dicimus homines utriusque sexus, quos et androgynos nuncupamus. Hermaphroditus autem significat quandam sermonis lascivitatem, quia plerumque neglecta veritatis ratione, superfluus sermonis ornatus requiritur. Hinc est quod Sophiam legimus Mercurio nubere noluisse: licet enim sermo magnum sit rationabilis creaturae ornamentum, sapientia tamen superfluum verborum ornatum respuit; non quod facundiae iungi refugiat, sed immoderatae verbositati misceri non consentit.

3. Fulgentius Mercurium negotiis praeesse dicit: ideo Mercurium dictum quasi merces curantem; quia negotiatores, quibus praeest, mercibus semper invigilent. Sive ab ἑρμῆς graeco, quod disserens interpretatur, eo quod negotiatori maxime linguarum dissertio sit necessaria. Ideo superiorum et inferorum internuntium, quia terras peragrant, mare ascendunt et transfretant negotiantes. Deum esse furum et ipsum furem, quia mercatores periuriis suis et fallaciis alios decipientes, minime a furibus distent. Unde et Argum, oculis ei falce crutis, dicitur occidisse, quia astuti fures et falcatae versutiae dolo instructi negotiatores, saepe etiam sapientissimos viros, sed saecularis calliditatis vacuos, decipiant et defraudent: Argus namque vacuus interpretatur. Gallus eius deputatur custodiae, quia haec avis maxime horam surgendi mercatoribus*, quibus praeest, denotare videatur. Virgam ideo secundum Remigium fert, quia sermo facundiae recto rationis tramite promptissime pronuntiatur. Ideo serpentibus innexam et caduceum dictam, quia rhetoris sermo inter venenosos adversariorum litigationes medius currens, omnem rixam cadere cogat, eosque sibi invicem reconciliari: nam bellantes disertorum oratione sedantur. Unde secundum Livium legati pacis caduceatores appellantur. Sicut enim per feciales bella indicebantur, ita pax per caduceatores componebatur. Quod autem Mercurius virgam ferre putetur, quia sidus Mercurii, non sicut quidam planetae per anfractus apsidis incedat, quando cum sole est, sed directo feratur tramite, octo tamen partes latitudinis zodiaci tangens; ego quidem non probo. Ex quo enim planeta quilibet plus quam unam in latitudine zodiaci de ·XII· lineis transit, recto tramite non est procedere putandus. Virgam illam memorem appellat Martianus, quia sermo quaelibet ad memoriam reducit. Ea etiam somnum dat et adimit, quia sermo ingeniosus lites alias, ut diximus, sopit, alias et nonnumquam excitat. Vitam quoque largitur et aufert, quia idem rhetorum sermo in causis hunc liberat, hunc condempnat.

4. Sed et galerum habere dicitur, propter involutam verborum obscuritatem. Nec ab his quidem Remigii dissentit auctoritas, potentias Mercurii in haec verba assignantis. Themis, inquit, obscuritas vel caligo in-

terpretatur ; Erigone contentio vel litigiosa. Hae plerumque Mercurii sunt comites , quia haec rhetori conveniunt. Sermo namque rhetorum aliquando obscurus est , aliquando clarus , nonnumquam lites et iurgia provocat. Per geminos serpentes , quibus eius innectitur virga , venenosa et acuta rhetorum facundia designatur. Gemini autem ideo sunt , quia sermo rhethorum damnat et liberat. Per virgam vero ideo rhetoris sermo accipitur , quia sicut virga , rectus esse et inflexibilis in oratoribus debet iustitiae et veritatis tenor. Cuius virgae caput est auratum , medium glaucum , picea finis ; quia sermo rhetoris primo quidem pulcher videtur , deinde exasperatur , ad ultimum vero damnat reum. Haec Remigius. Sed per virgam illam serpentibus ligatam non absurde accipere possumus continuam et insatiabilem negotiatorum , quibus praeest Mercurius , intentionem , eodem semper desiderio ad lucra festinantem , serpentinis calliditatibus plenam , noxiisque curarum venenis ipsos assidue cruciantem.

5. Quod vero talaria habeat Mercurius aurea , id est petasum , calciamentum alatum , a graeco verbo πέτω id est a volando , dictum ; sive ideo fictum est , quod sermone nihil est velocius ; sive propter nimiam sideris eius velocitatem. Ipsa vero talaria aurea iuxta allegoriam , ut ait Remigius , competentius argentea dicerentur. Aurum enim in mysticis ad puritatem sensus , argentum vero ad eloquii refertur claritatem. Ob signum quoque velocitatis vertice alato depingitur: nec immerito. Cum enim aliae stellae tarde ad ortus suos recurrant , Mercurius ut ait Servius octavo decimo die in ortu suo invenitur. Inde etiam στίλβων , quod celer interpretatur. Aliquando etiam , ut ait Remigius supra solem scandit , et paene usque ad Martis circulum pervenit. Aliquando vero cum retrogradus est, ad inferiores circulos descendit , et iterum paene usque ad confinium lunaris circuli defertur : ideoque fingitur quod caelum et tartara frequenter recurrat. Istud autem mihi indicans obscurum , astrologis investigandum relinquo. Quod vero deorum dicitur minister , sive ab hac ipsa re ortum est , quod videlicet eius planeta veluti aliorum planetarum famulus per ipsorum circulos ascendendo et descendendo discurset ; vel quia sermo maioribus et minoribus praebeat aequalem famulatum. Sive mathematica qua-

dam, quam tradit Servius, ratione. Sciendum enim, inquit, de ·V· planetis duos esse noxios Martem et Saturnum, duos bonos Iovem et Venerem. Mercurius vero talis est, qualis ille cui adiungitur. Unde et fingitur minister deorum, quia eorum obtemperet potestati. Hinc est quod ait Virgilius: *quos ignis caeli Cyllenius erret in orbes*; id est cui planetarum adhaereat Mercurius; ut ex illo ipsius Mercurii qualitas possit agnosci.

6. Sane planetarum, quos bonos vel noxios diximus, latius naturas exequitur Plinius (1). Quare etiam cometas stellas esse naturales, cunctisque apparere temporibus, eosdemque de ·V· planetis fieri commemorat. Unde, inquit, interdum bonum, interdum pessima significant. Nam si de Venere aut Iove fiant, optima pronuntiant; si de Marte aut Saturno, deteriora. Nam Mercurialis semper talis est, qualis ille cui adhaeret. Unde et ipse eum deorum dicit fingi ministrum. Stoici quoque hos ultra ·XXX· duos esse dicunt; quorum nomina et effectus commemorat Avienus (2). Porro Sirius ab his alius est, stella videlicet in ore canis posita; quae et ipsa quidem, quantum in ipsa est, pestifera est; sed pro qualitate adiacentium aut vincitur aut maioribus viribus utitur. Pestilentiam vero procul dubio creat, si in hanc rem etiam ceterorum consentiat cursus astrorum. Hinc est quod certo tempore semper oritur, non tamen semper est noxia. Durat autem eius violentia plerumque toto anno, plerumque diebus paucis. Hinc est: *et in totum regnaret Sirius annum*. Apparet autem canis post Orionem, eiusque fingitur dum esset venator canis fuisse. Dicitur etiam Sirius a tractu, id est a longitudine signi; σύρω enim traho interpretatur: est namque sidus maximum, adeo ut sua magnitudine trium signorum spatium videatur occupare. Ortus eius aestifer dicitur, quia mense iunio quando, sole in cancro posito, cum ipso oritur canis, solent homines nimio solis ardore laborare. Sed ipse Orion magnitudine sua multis oritur diebus; unde eius et apud peritos est incerta tempestas. Oritur autem cum sole in tauro existente. Hic vel Dianae sagittis, vel scorpionis aculeo, fingitur interisse. Sed veri similius est, ut ait Servius, a scorpione interemptum esse, quod eo oriente occidat.

(1) Apud Servium aen. X. 272.

(2) Apud Servium l. c.

— Neu abhorreas quod iuxta stellarum status prospera nobis vel adversa dicantur destinari. Fides catholica quod sane sentit, firmissime amplectatur. Gentilium tamen opinio habet, actuum proventuumque nostrorum varietates vel vi et potestate siderum evenire, vel ab ipsis sive scientibus sive ignaris procul dubio designari. Ut et aves seu praetervolando seu stando futura pennis vel voce significant nescientes. Nec mirum nostras sideribus ascribi dispositiones, cum omnes dum vivimus omnia ipsi physica ratione debeamus. Nec nunc quidem christianam in his veritatem, sed gentilitatis expono opiniones et figmenta. Dicunt namque nos cum nasci coeperimus, a Sole spiritum sortiri, a Luna corpus, a Marte sanguinem, a Mercurio ingenium, a Iove honorum desiderium, a Venere cupiditates, a Saturno humorem: quae omnia singulis reddere asserunt extinctis. Alii haec paulo aliter et prolixius tradunt. Hic et illud servianum sufficiat (1).

8. Quod palaestrae inventor sit Mercurius, ideo fictum dicit Remigius, quia stella eius cum sole quodammodo luctatur, et quasi concertat, illum superare volens. Semper enim cum sole graditur, numquam ab eo amplius XXX duobus passibus distans (2). Unde et raro cernitur. Fuscus propter ardorem solis depingitur. Nec te lateat, pro locorum diversitate, ipsum quoque et diversa nomina et diversas sortiri effigies. Vocatur enim Cyllenius a monte Arcadiae Cyllene, ubi nutritus est; Mercurius a negotiatione; Arcas ab Arcadia. Proprium vero nomen eius est [illegible], id est dominus. Eundem etiam nonnulli prudentiae deum volunt; unde et Mercurium esse dicunt, qui apud Aegyptios capite canino pingitur; ideo videlicet, quia cane nihil est sagacius. Nam quod Hecuba in canem versa fingitur, ad aliud spectat. Idem enim in animal latrabile deformata dicitur, quod cum captiva duceretur, et filii sui Polydori a Polymnestore occisi cadaver agnovisset, prae nimio dolore insaniens [illegible] convitiabatur. Sane Cicero in libris de natura deorum plures dicit esse Mercurios. Sed in ratione deorum fabulae sequendae sunt, quia veritas ignoratur.

9. Traditur in eodem volumi-

(1) Semper praedicta sententia de hominis nativitate, quae exstat verbis Servii ad Aen. XI. 51.

(2) Utinam, o mythographe, hanc [illegible] quod [illegible] fateris!

ne triplicem de diis esse opinionem; deos non esse, cuius rei auctor apud Athenas exustus est: esse, et nullam rebus curam impendere, ut affirmant epicurei, qui fortuitis omnia rotari putant. Secundum quos ait Virgilius in ·IIII. *scilicet is superis labor est, ea causa quietos sollicitat.* Esse et omnia curare, ut stoici, qui fatorum trahunt necessitatem; secundum quos paulo post subiunxit: *siquid pia numina possunt.* Sectis enim philosophorum poëtae pro qualitate utuntur negotiorum, nec se ad unam umquam alligant, nisi quorum id maxime propositum est; ut Lucretius qui epicureos tantum secutus est. Scimus autem sectas inter se esse oppositas; unde fit ut apud eundem poëtam aliqua contraria inveniamus, non ipsius ignorantia sed ex varietate sectarum. Nam et illud quod ait Virgilius in ·IIII· *sed misera ante diem*, epicureorum est, qui casibus cuncta concedunt. Quod vero ait in ·X· *stat sua cuique dies*, stoicorum est, qui fatorum dicunt statuta servari. Ideo tamen stoici, cum nasci et mori solis dent fatis, media omnia fortunae ascribunt: nam humanae, inquiunt, vitae incerta sunt omnia. Unde et Lachesis media sororum, quae sors interpretatur, vitae nostrae fingitur dispensatrix. Hinc etiam idem Virgilius vel ut plenum stoicorum ostenderet dogma, vel fortasse diversos secutus ait: *fortuna omnipotens et ineluctabile fatum*. Nam nihil fato tam contrarium quam casus videtur.

10. Sed et tribus iuxta prudentiores vita nostra continetur; natura, cui ultra centum et ·XX· solares annos concessum non est: fato; cui ·XC· anni, hoc est tres Saturni cursus exitum creant; nisi forte aliarum benignitas stellarum superet eius cursum; fortuna demum, id est casu, qui ad omnia quae extrinsecus sunt, ut ad ruinam, incendia, caedes, naufragia et similia pertinet. Unde apud eundem Dido moritura: *quem dederat cursum fortuna peregi.* Se enim peremptura merito id fortunae, non naturae ascribit vel fato. Sic Cicero in philippicis: *multa mihi imminere videbantur praeter naturam praeterque fatum*; id est gladii Antonii ex casu. De eo vero quod ibidem suam Dido imaginem sub terras dicit esse ituram (ut hic de quibusdam lectioris huius partis aeneidos utilibus prius quam de Pallade agamus, interseramus excursum) plurimum a maioribus disputatum est. Apud non-

nullos enim philosophos diu quaesitum est, quid de nobis sit, quod inferos petat. Nam tribus hominem constare tradiderunt; anima, quae superna est et ad originem suam revertitur; corpore, quod in terra deficit; umbra, quam Lucretius spoliatum lumine aërem definit. Ergo umbra, inquiunt, sicut ex corpore creatur, sine dubio perit cum eo: nec enim quicquam de homine reliquum, quod inferos petat. Deprehendisse tamen se tandem dixere, esse quoddam simulacrum, quod ad nostri corporis effigiem fictum ad inferos demigret: esse autem speciem corpoream, quae tangi non possit, sicut nec ventus. Hinc est: *corpora viva nefas stygia vectare carina.* Hanc autem rem etiam Homerus inquirit, simulacro Herculis apud inferos viso. Haec enim simulacra etiam eorum esse dicta sunt, qui per apotheosin dii facti sunt: unde omnes aut visi esse apud inferos aut illuc descendisse dicuntur. Horatius de Libero: *te vidit insons Cerberus aureo cornu decorum.* Et apud Virgilium Caron: *nec vero Alciden me sum laetatus euntem-accepisse lacu, nec Thesea Pirithoumque, -diis quamquam genitos etc.* Abutuntur tamen poëtae, et confuse simulacrum vel umbram ponunt.

11. Quod vero in sacris magicis, quae Didonem Virgilius, ut Aeneam suo irretiret amore, inducit facientem, ait: *et matri praereptus amor*; a Plinio traxit, qui in naturali historia pullos equinos in fronte carnem quandam habere dicit, quam eis mox natis adimit mater; quam siquis forte praeripuerit, pullum odit et lac ei denegat. Unde Iuvenalis: *cui totam tremuli frontem Caesonia pulli incidit.* Merito autem suspicantur amorem creari ex carne, sine qua mater non alit ex se creatum. Obitus eam difficiles ob hoc passam refert, quia vita ei superfuisse videatur, quae casu, non aut fato aut natura, moriebatur; quod et ipse supponit: *nam quia nec fato merita nec morte peribat*, id est naturali. Inde et Iridem ei ut mori possit, crinem facit abscindere; Euripidem imitatus, qui Mercurium itidem comam Alcesti secantem, quia fato mariti peribat, inducit. Nisi enim vel Parcae filum, in quo vita hominis pendebat, rupissent; vel Proserpina nomen eius in poste apud inferos notasset, vel crinem de capite abscidisset, vel Eumenides eum lampade sua lustrassent, mori quis non posse dicebatur. Sed et lapides omnium in urna apud inferos versari; et cuius

lapis exiret prior, priorem; cuius serior, seriorem ad inferos descendere, asseverant.

12. Talibus figmentorum ridiculis operam semper adhibuit inveniendis pulchre mendax Graecia, et poëtica garrulitas semper de falsitate ornata. Has autem mortis commenticias dilationes ab hac re ortas ferunt, quod certis consecrationibus solebant maiores facere ut adversus omnes fortunae impetus essent muniti: nec poterant, ut ait Servius, mori nisi exauctorati illa consecratione. Unde circa Didonem ista servantur. Porro urnam illam ipsum quidam mundum non absurde accipiunt, semper titubantem et omnia versantem, et ad inferos quoscumque tenet mittentem. Unde Horatius: *omnium versatur urna, serius ocius ve sors exitatur.* Sed et ab historia ductum videtur. Graeci enim, ut legitur, legatos quopiam missuri, sortes in urnam ponebant, et quos sors destinabat, mittebant. De Didone expirante dilapsum dicit Virgilius calorem; eos imitatus qui animam dicunt calorem esse; qua recedente, corpus friget. *Et in ventos vita recessit*, scilicet anima: ut alibi, *tenues arcessere vitas.* Aut illos secutus, qui animam dicunt perire cum corpore, ut intelligamus evanuit. Ob quam rem secundum eosdem dictum est, *facilis iactura sepulcri.*

13. Eam etiam inter exordia conditae Carthaginis Aeneae nuptam, *frugiferae Cereri, Phoeboque, patrique Lyaeo*, Iunoni vero ante omnes sacrificantem inducit: Cereri videlicet ut frugum praestet fecunditatem; Phoebo quia auspiciis, ut supra diximus praeest, quibus urbes reguntur; Lyaeo, id est Baccho, qui ut in sequentibus docebimus apte urbibus libertatis est Deus. Unde Marsias eius minister est in civitatibus libertatis indicium. Nam dii alii si in urbium primitiis invocentur, ad privatam id pertinet causam. Ut ibidem: *Iunoni ante omnes cui vincla iugalia curae.* Quamvis enim rei ·p· utilitas simularetur, erat tamen et specialis causa Didonis. Et communis habet hic sensus: sacrificavit, inquit, primo numinibus, quae urbi praesunt, quasi nupta pro rei ·pᵗ utilitate; deinde Iunoni, cui curae sunt nuptiae. Nonnulli tamen altius sentiunt. Nam facturi, aiunt, aliquid ante adversos placamus deos, et sic propitios invocamus. Ut: *nigram hiemi pecudem, zephyris felicibus albam* Ergo modo nupta placat ante Cererem, quae propter filiae ra-

ptum nuptias execratur; Apollinem qui expers uxoris est; Liberum qui raptam, ut legitur, coniugem ducere non potuit; et sic Iunonem conciliat. Tale et illud Apollinis Iulum in nono alloquentis est: cum is invocato Iove Numanum sagitta occidisset: *primam hanc tibi magnus Apollo concedit laudem.* Concedere enim ideo se dicit, quia sagittarum Deus est; et licet eum Iuppiter iuverit, Apollo tamen suum vendicat officium, dicens se concessisse, quia non prohibuit. Ea enim quae ab aliis numinibus poscimus, tunc implentur, si non alii dii adversentur, et praecipue hi quorum ea propria sunt. Unde et in quarto Iuno de Didone et Aenea agens Veneri ait: *adero, et tua si mihi certa voluntas, conubio iungam stabili;* hoc est, quod in me, iungam eos; restat ut tuum velis implere officium.

TRACTATUS X.

DE PALLADE.

1. Maximam Iovis filiam Palladem dicunt. Hanc belli, hanc sapientiae, hanc omnium artium, ut Ovidius in libro fastorum, deam esse volunt. Diversa etiam nomina attribuunt. Dicitur enim eadem dea Pallas, Minerva, Tritonia, et apud Graecos Ἀθηνᾶ. Pallas igitur vel a graeco dicitur πάλλειν, id est ab hastae concussione, quod videlicet facit dea: sive quia secundum fabulam, gigantem Pallantem iuxta fluvium Tritonem interfecerit. Quod ideo iuxta Remigium fingitur, quia stultitiam in luto miserabilis ignorantiae interfecit sapientia iacentem. Pallas etiam nova interpretatur: sapientia enim nullum senium, nullamque sentit vetustatem. Ob id ipsum et Minerva dici meruit, id est non mortalis: min enim, non; erva, mortalis interpretatur. Idem sonat Ἀθηνᾶ: dicitur enim Ἀθηνᾶ quasi ἀθάνατος, id est immortalis. Tritonia vero iuxta Remigium, quasi Tritonoia, nuncupata est, id est terna notitia. Philosophi namque tribus tantum cognoscendis laborabant, creatore videlicet et creatura et anima, quam mediam inducebant, de qua alibi tetigimus. Fulgentius tamen de hoc nomine aliud sentit. Triton enim, ut supra diximus iuxta eum quasi τετριμμένον, latine contritum dicimus: unde, inquit, Tritonia dea dicta est sapientiae, quia omnis contritio sapientem facit, iuxta her-

vium triton (1) timere interpretatur: unde iuxta eum Tritonia quasi terribilis appellata est. Nam quod a libyca palude hoc nomen meruerit, quia illic a caelo descensum et ad caelum ascensum celebraverit, poëticum esse constat. Nam legitur: *et se dilecta Tritonia dixit ab unda.*

2. Fingitur sine matre nata, quia sapientia sine principio et fine est. Ideo virgo, quia sapientia nullam vitii recipit corruptionem, sed perpetua morum gaudet integritate. Fingit Palladem Martianus de sublimiore et splendidiore loco descendisse, quia videlicet in excelsis sapientia (2) habitat, et omnem terrenae fecis supergraditur vilitatem. Habes ipsam dicentem: *ego in altissimis habitavi, et thronus meus in columpna nubis.* Fingunt et eandem Iovis vertici inhaesisse, quia secundum fabulam de capite Iovis nata perhibetur. Quo figmento innuitur, quod ex mente summi Dei sapientia progenita est: *ego, inquit ex ore altissimi prodivi.* Nam et quod Pallas sine matre introducitur, ostendit aeternam sapientiam non ex aliis extantibus, sed ex substantia Dei principium habuisse. Hinc etiam quod virgo et sine matre est, septenarius numerus consecratur, quia solus intra denarium limitem, sicut in arithmetica traditur, nec alium ex se gignit, nec ipse a quoquam nisi a sola, quae omnium numerorum mater est, generatur unitate. Gorgonis caput fert in pectore, quasi terroris imaginem. Illic enim est, ut ait Servius, omnis prudentia, quae confundit alios, et impeditos ac saxeos comprobat. Triplicem habet vestem, seu quia omnis sapientia est multiplex, seu quia celata. In huius tutela noctuam ponunt, quia sapientia etiam in tenebris proprium fulgorem possideat. Dicitur vero a plerisque ideo de vertice Iovis nata, quia in cerebro ingenii et sapientiae sedes esse dicatur. Hinc et arces ei et editiora ac diutiora (3) urbium munimina dicimus consecrata. Legimus enim: *Pallas quas condidit arces ipsa colat.* Unde et in Troiae eversione competenter eam Virgilius arces dicit insedisse: sua enim numinibus opera consultissime dat evertenda; portas Iunoni, quarum ut diximus dea

(1) Ἀπὸ τοῦ θρεῖν.

(2) Cod. *sievus*, superadditum tamen antiqua manu. Nisi vero id mendum scribentis fuit, quod suspicor, pro *savientia*, habemus medii aevi vocabulum, quod Itali adhuc retinent.

(3) Ita cod. Num pro *divitiora*?

est; arces Palladi; muros Neptuno, cui fundamenta sunt consecrata, cuius et moveri dicuntur arbitrio. Nam et ἐνοσίχθων, id est terram movens, ut diximus, appellatur.

3. De Pallade et Vulcano hoc fingit fabula. Vulcanus cum fulmina Iovi fabricaret, ab eo permissum accepit, ut quicquid vellet praesumeret. Ille Minervam petiit coniugem. Iuppiter autem Minervae imperavit, ut virginitatem suam armis defenderet. Dumque in cubiculum introiret, reluctante adversus Vulcanum Pallade, puer inde natus est pedibus draconteis, qui Erichthonius dictus est, quasi de terra et lite procreatus. Nam iuxta Servium χθὼν terra, ἔρις lis interpretatur. Hic ad tegendam pedum foeditatem, primus curru usus est. De nomine tamen eius aliter sentit Fulgentius. Ait enim ἔρις graece certamen; χθὼν terra, sive φθόνος invidia, dicitur. Illum conceptum Minerva in cistam abscondit, draconeque custode apposito, duobus sororibus Pandorae et Aglauro commendavit. Vulcanum igitur intelligi voluerunt furiae ignem: unde et Vulcanus secundum Fulgentium dictus est, id est voluntatis calor. Denique et Iovi fulgura facit, id est civibus furorem concitat. Ideo Minervae coniungi appetit, quia furor et sapientibus aliquando subrepit. Illa vero armis virginitatem defendit, quia omnis sapiens ad integritatem morum defendendam contra furiam virtute animi dimicat. Inde igitur nascitur Erichthonius, id est certamen invidiae sive terrae: terrae, inquam; quia sicut terra corporum, sic et invidia mundanae gloriae consumptio est. Et quid aliud subrepens sapientiae furor, nisi certamen invidiae queat generare? Quam quidem invidiam Minerva in cista abscondit, id est sapiens in corde celat: sapiens enim livorem et dolorem minime patefacit. Draconem ei custodem apponit, id est sollicitudinem adhibet. Eum etiam duabus commendat virginibus Pandorae et Aglauro. Pandora vero universale munus, Aglauro vero tristitiae oblivio interpretatur. Sapiens enim siquid irae vel rancoris adversus aliquem portat, id vel benignitati, quae omnium naturaliter munus est, commendat; id est ex benignitate ignoscit: vel dum differt ultionem, transfert in oblivionem.

4. Sane quia de Vulcano orta est mentio, Remigius et Servius eum quasi Volicanum, volantem candorem interpretantur.

Ponitur enim ut ait quodam in loco Remigius in specie ignis terreni, sicut Iovis (1) in significatione caelestis. Claudus fingitur, quia ignis numquam rectus sed anfractuosus incedit. Ponitur et Vulcanus pro igne obscenae cupiditatis: unde et Veneris fingitur maritus. Bene etiam lemnius id est lutosus dicitur, quia obscena voluptas nonnisi in lutosis mentibus versatur: λίμνη namque lacus interpretatur. Dicitur et Mulciber, hoc est ignis aërius, quasi mulcens imbrem: cum enim nubes altiora petierint, calore in pluvias resolvuntur. Inter Iovem vero, Vulcanum, et Vestam, hoc dicimus interesse, quod Iovis est ignis aethereus simplex et innocuus, nihilque perurens: Vesta vero ignis est publicus, usibus mortalibus accommodatus: Vulcanus autem ignis intelligitur noxius et perurens, quale est fulmen: unde et Vulcanus quasi volans candor dici putatur, quod videlicet per aërem volet: a nubibus enim secundum physicos nascitur. Fingitur autem de Iunonis femore natus, et propter informitatem a caelo deiectus, ita ut claudus fieret, in Lemnum insulam cecidisse, et ab Lemno primitus nomen Lemnius accepisse. Iuno igitur aër est. De ea natus est, quia omne fulmen de aëre cadit. De femore eius ideo, quia de uno aëre fulmina nascuntur. Unde Lucanus: *fulminibus propior terrae succenditur aër; - pacem summa tenent*. Quia autem in Lemnum insulam crebrum iacitur fulmen, ideo in eam dicitur cecidisse Vulcanus.

5. Est autem physica causa cur inter Aethnam et Lipareu (2) fingatur habere officinam, propter ignem videlicet et ventos; quae apta sunt fabulis. Etenim Aethna mons ardens, Lipare autem de insulis, quibus Aeolus imperavit. Vulcano famuli, qui fulmina fabricent, decernuntur Brontes, Steropes, et Pyracmon. Brontes igitur a tonitru, Steropes a fulgure, Pyracmon a calenti incude nomen accepit: πῦρ enim ignis; ἄκμων incus interpretatur. Praestat (3) enim nominum origines a Graecis inquirere. Toto autem caelo fulmina deici ait Virgilius (4), quod teste Servio dicunt philosophi de XVI. partibus caeli fulmina in terras iaci. Quod autem ibidem subiunxit: *tris imbris torti radios, tris nubis aquosae addiderant*,

(1) Pro *Iuppiter*, ut alibi interdum.

(2) Ita cod., et mox *Lipare*.

(3) Cod. *prterum*.

(4) Aen. VIII. 427.

rutili tris ignis et alitis austri; toto anno fulmina cadere insinuat : nam per has periphrases tempora totius anni ostendit , quae et ·IIII· esse, et ternos menses habere , manifestum est. Per tres enim radios imbris torti , id est constricti et coacti in grandinem , hiemem designat , in qua grandinem habundare constat . Per tres nubis aquosae , ver; quo tempore nimiae sunt pluviae , ut ipse alibi : *et ruit imbriferum ver*. Per tres rutili ignis , aestatem. Per tres alitis austri , autumnum quo ventorum crebra sunt flamina. Prudenter autem his omnibus naturam exprimit fulminis , quod necesse est ut per nubes nascatur et ventos. Quod vero fulmen trifidum vel trisulcum legimus , ad aliud spectat: est enim fulmen quod afflat , est quod incendit , est quod findit. Nam quatuor quos dicit fulminum species , minime ab his alienae videntur. Est enim , inquit fulmen , quod terreat , ut : *aeternis regis imperiis et fulmine terres*. Est quod afflet , ut : *fulminis afflavit ventis*. Est quod puniat , ut : *vel pater omnipotens adigat me fulmine ad umbras*. Est quod praesagiat , ut : *de caelo tactas memini praedicere quercus*. Ideo etiam iuxta Servium maritus Veneris fingitur Vulcanus , quia venerium officium nonnisi calore consistit. Unde Virgilius : *frigidus in Venerem senior*. Mulciber autem dictus est, quia ignis ferri duritiam emollit atque demulcet.

6. Ad Palladem autem deinceps revertamur. Fabula habet , per Cassandrae stuprum iratam Graecis fuisse Minervam , vel quod ei victores superbia sacrificare noluerunt. Unde eos redeuntes gravissima tempestate fatigatos per diversa maria dispersit. Inde Horatius: *cum Pallas usto vertit iram ab Ilio*. Revera autem constat Graecos tempestate laboravisse aequinoctio vernali, sole in ariete posito , quando manubiae minervales , id est fulminum iactus, tempestates gravissimas commovent. Haec autem numina , quae inter sidera non videmus , licet signa sua propria non habeant , cum aliis potestate tamen permixta sunt : ut Ophiuchus ipse est Aesculapius: Gemini quoque Apollinis et Herculis signum esse dicuntur. Sic et aries Minervae signum esse dinoscitur; ideoque Minerva fertur Graecos punisse , quod sub illo signo periclitati fuerint. Sane in Etruscorum libris lectum est , certa esse numina , iactus fulminum possidentia , Iovem videlicet , Vulcanum , et Minervam. Unde apud

poëtas ubique cautum invenimus ne aliis fulmina dare praesumpserint. Oliva, quae signum pacis est (unde et nomen invenisse videtur; ἔλεος enim graece misericordia interpretatur) Palladi utpote deae sapientiae merito consecratur; quod sapientium sit et pacem amare, et inter discordes eam quantocius reformare. Ut autem in pacis petitione ramus olivae cum vittis offeratur, partim fabulae partim naturae efficit ratio. Nam cum de nomine Athenarum, ut supra diximus, Neptunus et Minerva contenderent, Minerva olivam protulit, et statim vicit. Unde cum ramus eius alicui offertur, indicat esse meliorem. Hinc et illud proverbium dictum est: *herbam do*; id est victoriam concedo. In agonibus denique; ut ait Varro, herbam in modum palmae dabat aliquis ei, cum quo contendere non conabatur. et meliorem esse fatebatur. Vittas autem et institas laneas habet ramus olivae ideo, ut inertiam et imbecillitatem offerentis ostendat: Scimus enim omnes alieno semper auxilio indigere: vittae vero a vinciendo dictae sunt.

7. De Minerva etiam dicitur quod tibias adinvenerit; quibus cum in convivio deorum concinisset, eiusque tumentes buccas dii omnes irrisissent, illa ad Tritoniam paludem pergens, in aqua faciem suam turpem speculata, tibias abiecit. Quibus repertis Marsias canens, Apollinem ad certamen provocavit. Midam igitur regem iudicem elegerunt: quem Apollo, quod iniuste iudicasset, asininis auribus dedecoravit. Is criminis sui notam tonsori tantum ostendit; ei, ut taceret, partem pollicens regni. Ille celare nequiens, nec palam proferre ausus, terram fodit, et in defosso rem dixit et operuit. In eodem loco calamus natus est, unde sibi pastor tibiam fecit, quae percussa, rex inquit Midas asininas aures habet. Sic ergo Orpheus in theogonia s[illegible]it. A musicis haec reperta est fabula; musici enim duos artis suae posuerunt ordines: tertium deinde minoris valentiae adiecerunt: canticorum, citharizantium, et tibizantium. Prima ergo est vox viva, quae in omnibus sibi musicis necessitatibus celerrime subvenit. Secunda est cithara, quae cum in multis vocem vivam aequiperare videatur, aliqua tamen non implet, quae viva vox potest. At vero tibia vix artis musicae partem extremam sufficit adimplere. De quinque enim symphoniis, quas vox viva vel cithara red-

dat, tibia vix unam et dimidiam perficit. Minerva itaque, id est aliqua mens (1) sapiens, tibiarum nondum experta defectum, eas quidem adinvenit; quas tamen cognitas omnis doctus in musicis propter sonorum respuit paupertatem. Inflatas vero buccas dii risisse dicuntur, quia tibia ventose in musicis sonet, et artificiosae flexibilitatis vocum proprietate amissa, rem potius sibilet quam musice moduletur. Merito vero eam nimio flatu perstrepentem, omnis qui in arte musica doctus est, videt. Unde et Minerva id est sapientia exprobratam tibiam proicit: quam tamen Marsias sumit: Marsias enim stultus interpretatur, qui solus in arte musica tibiam praeponere voluit citharae: unde et cum porcina merito pingitur cauda.

8. Sed certantibus Midas imperitus assidet iudex, qui etiam nihil sciens interpretatur. Hic et asininis dicitur auribus, quia omnis discernendi expers nihil ab asino differt. Ob hanc rem et servus eius auricularum dedecus dicitur prodidisse: ingenium enim nostrum, ut legitur, servum habere debemus ad omnia quae volumus obsequentem, et secreta nostra caute celantem. Canna autem, per quam dedecus illud est prolatum, gutturis significat fistulam, per quam loquens suam prodit ignorantiam. Pastor vero qui audiit, eos qui doctrinis animos pascunt designat, qui eius (2) primi inscientiam deprehenderunt. Idem Midas, ut Ovidius refert, a Baccho petiit et impetravit, ut quicquid tetigisset, aurum fieret. Quod munus in ultionem ei conversum est: quicquid enim tetigerat, in aurum convertebatur. Cibus quoque ac potus in auri materiam marmorabat (3). Itaque idem a Baccho postulavit, ut mala desiderata averteret; responsumque accepit ut suum Pactolo fluvio caput supponeret. Quo facto, Pactolus aureas arenas traxit. Inexplebili hominum cupiditati hanc dicunt fabulam allusisse. Avaritiae enim deservientes, et semper aurum suum augmentare, et qualibet de re multiplicare tendentes, fame moriuntur: verbi gratia Midas qui avaritiae deditus, licet ei aurum ad libitum suppeteret, minime tamen bonis suis vesci sustinuit. Scribitur autem de eo historia, quod collecta pecuniarum suarum summa, Pactolum fluvium, qui per unum tantum alveum in mare decurrebat, per

(1) In cod. videtur *pars*.

(2) Refertur ad ingenium, vel ad loquentem

(3) Ita cod. significatione neutrali.

innumerabiles meatus ad irrigandam provinciam derivaverit; sicque sua expensa pecunia fluvium fertilem reddiderit. Qua in re quia censum consumpsit, caput fluvio dictus est supposuisse. Fluvius quoque arenas aureas traxisse dictus est, quia avarus adeo stultus est, ut sibi prodesse non norit.

9. Ope Minervae Prometheus usus est, de quo hanc fabulam confingunt. Prometheus hominem ex luto fecit, eumque inanimatum atque insensibilem finxit. Cuius opus Minerva mirata spopondit ei quicquid vellet de donis caelestibus ad opus suum iuvandum. Ille se minime scire ait, quae bona in caelestibus haberentur; sed si fieri posset, ut se usque ad superos elevaret, petiit; ut quid suo operi congrueret, ipse cerneret et eligeret. Illa ergo cum clypeo suo impositum in caelum detulit. Illic dum videt corpora caelestia flammatis animata vegetari vaporibus, clanculum ferulam (1) rotae Phoebi applicans, ignem furatus est; quem pectori applicans hominis, animatum reddidit corpus. Denique ligatum eum ferunt, vulturi iecur perenne praebentem. Refert Nicagoras, et testatur Petronius Arbiter, Prometheum primum idolum formasse: vulturi iecur praebuisse, eo quod invidi dente eum detractionis momorderint. Fulgentius vero Prometheum Dei providentiam asserit interpretari; Minervam vero caelestem esse sapientiam, divinum ignem intelligi. Divina igitur providentia Pallade inspectante, quae dea est sapientiae, id est sapientem hominem formans, ei ut viveret animam esse necessariam vidit: quam ei velut de caelo tractam divinitus inspiravit. Merito autem et a sole faculam accendit; quod secundum physicos cum ab aliis planetis alia accipiamus, a sole vitam habemus. Vulturem vero iecur eius carpentem in figura mundi vult accipi, quod et celeri mundus quadam volucritate versetur, et cadaverum nascentium occidentiumque perennitate depascatur. Denique et facto homine Pandoram dicitur formasse: Pandora enim graece omne munus dicitur, quod anima omnium sit munus generale.

10. Servius tamen de Prometheo aliud tradit. Ait enim Prometheum post factos homines a se, auxilio Minervae caelum ascendisse, et adhibita facula ad

(1) Ita heic codex; at idem infra *faculam*. Sic omnino variat lectio apud Servium ad ecl. VI. 42.

rotam solis ignem furatum esse, quem hominibus indicavit. Ob quam causam irati, inquit, dii suo mala terris immiserunt, morbos et macies (1), sicut et Sappho et Hesiodus memorant. Quod etiam Horatius tangit dicens: *post aetheria domo subductum ignem, macies et nova febrium terris incubuit cohors*. Ipsum etiam Prometheum per Mercurium in monte Caucaso religaverunt ad saxum, et adhibita est aquila ut cor exederet. Haec autem, inquit, omnia non sine ratione finguntur. Nam Prometheus vir prudentissimus fuit; unde etiam Prometheus est dictus a graeco προμήθεια, id est providentia. Hic primus astrologiam Assyriis indicavit, quam residens in Caucaso (2) altissimo nimia cura et sollicitudine perviderat. Hic autem mons est positus circa Assyrios, vicinus paene sideribus; unde etiam maiora astra demonstrat, et diligenter eorum ortus occasusque significat. Dicitur autem aquila cor eius exedere, quia atrox est sollicitudo, qua ille defectus siderum omnes deprehenderat et motus. Et hoc quia per prudentiam fecit, duce Mercurio qui prudentiae et rationis deus est, ad saxum dicitur esse ligatus. Deprehendit praeterea rationem fulminum, et hominibus indicavit: unde caelestem ignem dicitur esse furatus. Sed et quadam arte ab eo monstrata supernus ignis eliciebatur, qui mortalibus profuit dum bene eo usi sunt: nam postea malo hominum usu in perniciem eorum versus est. Sicut in Livio lectum est de Tullio Hostilio, qui eo exustus est cum omnibus suis. Numa vero Pompilius impune eo usus est tantum in sacris deorum. Hinc est quod igne rapto, ab iratis numinibus morbi hominibus dicuntur esse immissi.

TRACTATUS XI.

DE VENERE.

1. Veneris ortum cum de Saturno egimus sufficienter expressimus. Hanc epicurei, qui voluptati student, bonam rem; stoici vero, qui voluptati renuntiant, vanam rem interpretantur. In Tullio tamen Venus, quod ad omnia veniat, legitur appellata. Nuda pingitur, seu quod crimen libidinis minime celetur, seu

(1) Cod. *mulieres*. Sed scribendum *macies*, demonstrat Horatii loculus subsequens, nec non mythographus I. 1., et quidem plurali numero. Et sic est *macies* in variis Servii lectionibus ad ecl. VI. 42.

(2) Cod. *Atlante*.

quod nudis conveniat, seu quod libido consilium cuiuslibet nudet et celari non sinat. Rosae ei ascribuntur; rosae enim rubent et pungunt: itemque libido ruborem ingerit ex pudoris obprobrio, pungitque peccati aculeo. Sicut enim rosa delectat quidem, sed celeri motu temporis tollitur; itidem et libido. Columbae ei consecrantur, quod illae aves (sicut et frequens innuit natura) maxime in coitu fervidae creduntur. Pingunt eam in mari natantem, quia libido rebus naufragia inferre non dubitetur. Unde Porphyrius in epigrammate: *nudus, egens, Veneris naufragus in pelago*. Concha etiam marina portari pingitur, quia hoc animal aperto simul toto corpore in coitu misceatur. Myrtus ei deputatur, vel quod haec arbor litoribus gaudet, et Venus de mari dicitur procreata; vel quod salsó mari vicina est; et salsus est, ut diximus, sudor quem semper elicit coitus: vel quod, ut medicorum indicant libri, haec arbor plurimis mulierum necessitatibus apta est. Verbenis placatur, quod haec herba semen non emittit. Unde est: *ara castis vincta verbenis*. A Cypro insula aromatum fecundissima Cypris dicitur, quae mixtura interpretatur.

2. Tres ei Gratiae, quae Charites dicuntur, unius pulchritudinis, Pasithea videlicet, Aegiale (1), et Euphrosyne ministrae dantur: quae nudae pinguntur, quia gratia sine fuco, id est non simulata et ficta, sed pura et sincera esse debet. Conexae sunt, quia insolubiles esse amicitias decet. Unde Horatius: *segnesque nodum solvere Gratiae*. Quod vero aversa una, duae vero respicientes pinguntur, haec ratio est, quod gratia a nobis simplex profecta, duplex solet reverti. Veneris et Liberi dicuntur filiae, quia gratiae per horum fere numinum munera, Veneris videlicet quae voluptas est, et Liberi, qui vinum est, saepissime conciliantur. Interpretatur autem, sicut ego mihi accepisse videor, Pasithea attrahens; Aegiale demulcens; Euphrosyne retinens; quia in amicitiarum obtentu, primum sit ignotos allicere; secundum illectos, blanditiis permulcere; tertium quos permulseris, obsequio retinere. Venere et Baccho natus fingitur Hymenaeus, quia ut ait Remigius ob vini petulantiam libido excitari solet. Dicitur autem grae-

(1) Cod. constanter *Eugiale*.

ex ὑμὴν membrana, quae est proprie muliebris sexus, in qua puerperia fieri dicuntur. Inde Hymenaeus nuptiarum deus dictus est.

3. Lactantius tamen ab historia tractum dicit, ut Hymenaeus nuptiis praesit; quod etiam Servius attestatur. Fuit enim Athenis, inquit, adolescens tantae pulcritudinis ut feminam mentiretur. Hunc cum una ex civibus virgo nobilis mutuo adamasset, ipse tamen mediocribus ortus parentibus nuptias desperabat. Cum autem atticae semel virgines prope litus sacra celebrarent, subito piratarum adventu raptae et asportatae sunt: inter quas et Hymenaeus, qui in habitu muliebri amatam virginem subsecutus, civis puella creditus est. Piratae vero in longinqua regione portum nacti, ab insequentibus sunt interempti. Hymenaeus igitur relictis ibi virginibus, Athenas reversus, dilectae nuptias a civibus pactus est, si filias suas eis restituisset: quas ubi pro voto restituit, exoptatam duxit uxorem: cui quia feliciter coniugium obtigit, obtinuit ut nomen eius in nuptiis invocetur. Nam Hymenaeum adolescentem, ut nonnulli dicunt, die nuptiarum ruina oppressum esse, ideoque expiationis causa nomen in nuptiis invocari, falsum esse Servius affirmat.

4. Quod vero fingit Virgilius, Aenea in Libyam appulso, Iovem in summo caelo cum Venere convenisse, oeconomiam illam secundum mathesim videtur ordinare. Nam stella ioviali in altitudine sua posita cum stella veneria, significari dicitur quod per mulierem aliqua felicitas proventura sit. Ergo quia Aeneas in partem regni per occasionem coniugii erat admittendus, idcirco hoc poeta praemisit. Illud etiam ibidem animadvertes, quod peritissime dixit Venerem tunc Iove tristiorem, ex quo significat exitum uxoris infelicem futurum: nam se denique Dido interemit. Quod autem Mercurium facit a Iove defluentem ad occasum descendere, id est ad ima terrarum, ostendit amicitias quidem fore, sed minime diuturno tempore permanere. Dicunt etiam mathematici, Venere in virgine posita, misericordem feminam nasci. Atque ideo Virgilius fingit in habitu virginis venatricis Venerem Aeneae occurrisse: quare et misericordem postea reginam expertus est, et in venatione cum ea permixtus. Nam quod ubique ei comitem dat Achatem, ob hoc excogitatum est, quod ἄχος sollicitudo

interpretatur, quae regum semper comes est: sive quod omnibus amabilis fuerit. Scribit enim de achate Plinius, quod si quis hunc lapidem in anulo habuerit, gratior est. Sive, ut ait Fulgentius, Achates tristitiae consuetudo dicitur: ab infantia enim erumpnis coniuncta est humana natura.

5. Est et theologica ratio, quod ignorantes usum venerium numina videre dicuntur. Unde merito idem Virgilius in secundo, Venere se in spissis umbris noctis concludente, Aeneas deos vidisse commemorat. Quod autem post Veneris abscessum diras ait facies et numina apparuisse, secundum mathesim compositum videtur. Veneris enim praesentes radii intervenientes, aneroticos id est noxios planetas temperant, Martem videlicet et Saturnum; qui si ortum genituræ radiis suppulsaverint, vitae rationem intercidere aestimantur. Unde est: *te Iovis impio tutela Saturno refulgens eripuitque, volucrisque fati tardavit alas.* Et bene tardavit, quia necessitas fati impediri posse dicitur, non penitus eludi. Hinc est: *nam fata vetabant stare, decem alios Priamum superesse per annos.* Quod vero post paucos versus subiunxit, *ac ducente deo*, id est Venere; secundum eos dictum est, qui ut supra diximus utriusque sexus participationem habere numina voluerunt. Unde Gallus: *pollentemque deum Venerem.* Item alibi Virgilius: *nec dextrae erranti deus affuit*; cum aut Iuno fuerit aut Allecto. Et est in Cypro simulacrum barbatae Veneris. Nec mirum, teste Servio, utriusque sexus putari numina; quippe quae incorporea sunt, et quod volunt corpus ut videantur assumunt: nisi enim corpora induerint, humanis visibus apparere non possunt. Sane secundum poëticam sciendum disciplinam, nolle se numina videri nisi ex nimia necessitate. Unde et de Veneris ibi apparitione pro miraculo dictum est: *alma parens confessa deam.* Et ob ipsum alibi: *transque caput iace, ne respexeris.* Quod autem ibidem Venus Aeneae promiserit, se ei nusquam abfuturam, ob hoc fictum videtur, quod ut Varro docet, ex quo Aeneas a Troia recessit, donec ad laurentem agrum veniret, veneriam semper vidit stellam. Unde est etiam: *matre dea monstrante viam.* Et alibi: *iamque iugis summae surgebat lucifer Idae.* Statimque ea facta retrograda exinde ei non comparuit: unde et ipse ad terras

fatales pervenisse cognovit. Sed et ideo quod bona eius constellatione, tamquam materno ubique usus sit suffragio, matrem eam dixisse non absurde putari potest.

6. Dicitur Venus, cum Glaucus eius sacra sperneret, equabus eius quibus ad currum utebatur furorem irata immisisse, quae eum morsibus laceraverunt. Hoc autem ideo fictum est, quia Glaucus ab equabus nimia concupiscentia effrenatis dilaniatus est, cum eas a coitu prohiberet ut essent velociores. Dicitur etiam cum Venere Mars furtim concubuisse, quod Sol videns Vulcano prodidit. Ille adamanteis catenis eos coëuntes ligans, diis omnibus turpiter ostendit iacentes. Illa dolens quinque Solis filias, Pasiphen, Medeam, Phaedram, Circen, et Dircen, detestabili amore succendit. Mars igitur complexu Veneris pollutus, id est virtus libidinis illecebris corrupta, sole teste apparet, id est tandem veritas indicio rea esse cognoscitur: quae quidem virtus prava consuetudine illecta vinclis constrictioribus ostenditur catenata. Venus itaque V. Solis filias, id est quinque humanos sensus luci ac veritati deditos, et ad variam rerum perceptionem ut probant philosophi datos, quasi solis filias, hac corruptela obfuscat. Nullus enim sensus est, quem non suis illecebris voluptas inficiat. Quibus autem singulus corruptionibus molestat, in Martiano competentius leges. Congrua autem filiabus solis nomina tribuuntur. Dicitur enim prima Pasiphe, id est omnibus apparens, ut visus; visus enim omnia in medio posita contemplatur. Secunda Medea, id est nulla visio, designans auditum. Vox enim nulla corporea est. Tertia Circe, id est manuum iudicium, quae pro tactu accipitur. Quarta Phaedra, id est afferens suavitatem, quae significat odoratum. Quinta Dirce est, quae acre iudicans interpretatur. Est enim gustus corporis index.

7. Quod vero Pasiphe taurum amasse, et Minotaurum peperisse dicitur, Servius a re gesta sumptum dicit. Asserit enim notarium Taurum Minois fuisse. Hunc, inquit, Pasiphe uxor Minois furtim amavit, et cum eo in domo Daedali concubuit; et quia geminos peperit, unum de Minoë alterum de Tauro, cuius esse Minotaurum dicitur. Unde Virgilius, *mixtum genus*. Nam huic rei quia consensum praebuit Daedalus, rex iratus eum in carcerem trusit: sed inde eum

regina corruptis relaxavit custodibus. Qui amisso in mari filio, navi Cumas venit. Quod etiam Virgilius tangit dicens, *remigio alarum*. Alae enim et volucrum sunt et navium. Unde idem alibi: *remorum* (1) *pandimus alas*. Filios vero Atheniensium, qui ad Minotaurum devorandi mittebantur, auri et argenti pondera post victas Athenas Minoi in tributum missa arbitror accipienda. Porro Circe iuxta Servium, ob hoc tantum solis fingitur filia quod clarissima meretrix fuit, et sole nihil clarius est. Haec, inquit, sua libidine et blandimentis homines in ferinam vitam ab humana deducebat, ut libidini et voluptatibus operam darent.

8. De eo vero quod Scyllam mutaverit, haec fabula ficta est. Scyllam virginem pulcherrimam Glaucus Antedone civitate secundum plerosque natus, iuxta Fulgentium vero Antedonis filius, amavit. Hunc Circe solis filia diligebat; zelataque Scyllam, fontem in quo lavari solebat venenis infecit, ubi illa descendens, ab inguine lupis canibusque inserta est. Veritas longe aliud est. Antedon, contrarium videns; Glaucus, luscus; Scylla, confusio interpretatur. Ex ignavia ergo et incuria (quae, quia earum finis morum corruptio extremaque perditio sit, contraria veritati et saluti spectare videntur) lippitudo animi ignorantia natam Scyllam amat; id est quisquis per huiusmodi vitia in insipientiam lapsus libidini indulget, quae confusos reddit. Et merito luscus dicitur, quia qui libidini operam dat, caecus et insipiens et putidus est. Scyllae vero inguina lupis et canibus mixta dicuntur quia mulieres, vel virorum libidini servientes nequeunt meretriciam ipsorum devorationibus saturare cupiditatem; vel ipsae voluptati deditae, suam nesciunt a corruptoribus distrahi substantiam. Unde Iuvenalis: *prodiga non sentit pereuntem femina censum*. Canes vero et lupi ob hoc ex ea, ut ait Servius, nati esse finguntur, quia et loca ipsa monstris maximis plena sunt, et undarum ad saxa allisarum sonus latratum imitatur. Ipsum quoque Glaucum in monstrum, ut habet fabula deformatum reor, quia libidinis impatienta non minor virilis sexus quam feminei turpitudo perditioque sit. Circe Scyllam odisse dicitur et mutasse, quia Circe, ut supra diximus, iudicium manus vel ope-

(1) Myth. I. 43. rectius *velorum*.

ratio interpretatur: laborem autem manuum et operationem mulier libidinosa fastidit: quae libidini tandem aliquando renuntians, otia veneria in operum transfert exercitationem.

9. Per Scyllam Ulixes innocuus transit, quia sapientes libido non vincit: unde et uxorem habuisse dicitur Penelopen castissimam, quia omnis sapiens pudicitiam servare nitatur. Et de eo aliquid expatiandum est. Polyphemus, ut Servius commemorat, vir prudentissimus, et ob hoc oculum unum in fronte, id est iuxta cerebrum habuisse dicitur, quia prudentia plus videbat. Hinc et Polyphemus merito, id est multae lucis, dictus videtur. Verum Ulixes illum superavit; ideoque eum caecasse fingitur. Idem Ulixes quasi ὅλων ξένος, omnium peregrinus, dici meruit, quia sapientia a rebus omnibus mundanis peregrinos facit. Hinc est quod Sirenes contempnendo ad mortem dicitur deduxisse. Sirenes enim secundum fabulam tres fuerunt, parte virgines parte volucres, Acheloi fluminis et Calliopes musae filiae. Harum una voce, altera tibiis, tertia lyra canebat. Primo autem iuxta Pelorum, post in Caphareis habitaverunt; quae illectos suo cantu in naufragia deducebant. Per has transiturus Ulixes sociis aures cera obturavit, se malo alligavit, illaesusque pertransiit: quod illae graviter ferentes, doloris impatientia mortuae sunt. Sirenes igitur corporales illecebras evidenter designant; unde et nomen congruum meruerunt, quia voluptates corporales ad se mentes quorumlibet trahunt. Siren namque ut diximus traho interpretatur: unde et harenarum tractus syrtes nuncupantur. Sapiens autem aures suorum obturat, ne earum modulationes audiant, id est praeceptis eos salutaribus informat, ne saecularibus deliciis implicentur. Ipse vero malo illigatus transit, id est virtuti innitens, licet mundanarum varietatum illecebras sentiat, eas tamen contempnens in patriam sempiternae beatitudinis tendit. Eo autem digresso, dolore perierunt, quia in animo sapientis carnalis concupiscentia contempta emoritur. Nonnulli tamen has tres sorores pulcherrimas meretrices fuisse contendunt, quae quia accedentes deducebant ad egestatem, iis dictae sunt inferre naufragia. Volatiles pingi meruerunt, vel quia amantium mentes celeriter pereunt, vel quia meretricum amor citissime labitur. Gallinaceos pedes habent, quia libidi-

nis affectus quantamlibet possessionem inutiliter spargit. Nam quod Plato in sua re ·p· cum de sphaerarum caelestium volubilitate tractaret, singulas ait Sirenes singulis orbibus insidere, sphaerarum motu harmoniam iucundissimam numinibus significavit exhiberi. Unde sub alia interpretatione Siren, inquit Macrobius, deo caneus graeco intellectu valet. Sane Sallustius Scyllam dicit saxum simile formae celebratae procul visentibus.

10. Quia vero de Marte superius orta est mentio, idem Mars vel ob hoc iuxta Remigium Gradivus dicitur, quia gradatim pergit in proelium; vel ἀπὸ τοῦ γραδεῖν (1) id est a vibratione hastae: vel iuxta eundem Gradivus quasi gratus divus, id est inquit potens est deus. Frequentius tamen cum saeviret, Gradivus; cum tranquillus esset, Quirinus dicebatur. Duo denique a Romanis templa meruit, alterum intra urbem, quasi custos et tranquillus; alterum extra urbem, quasi bellator Gradivus. Bellantium autem numen dici videtur, quia stella ei deputata, utpote proximo loco supra solem locata, ardentissima esse perhibetur; et in suis domiciliis constituta, bellum praesignare existimetur. Inde et scorpium Virgilius ardentem appellat, quod Martis videlicet est domicilium: nam scorpii utique tempus frigidum est, quippe cuius mensis november est. Gramen ei dedicatur, quia secundum Plinium in naturali historia ex humano cruore procreatur. Est autem gramen species herbae; licet generaliter omnis herba gramen vocetur; sicut robur omne lignum, cum sit et species. Unde et romani moris fuerat, cum de re bellica ageretur, et Marti sacrificaretur, aras constituere gramineas. A Iunone eum sine patris admixtione natum dici suspicor, quia eius stella si per aërem, id est Iunonem, sola in utrolibet domiciliorum apparuerit, ardorem bellicum significare putetur oriturum. Sin Iuppiter vel Venus coorta fuerit, ipsius violentiam mitigare, effectumque annullare creditur.

11. Romulum et Remum ei fingi filios, quia viri fuerunt bellicosi. Nam quod lupa dicuntur alti, fabulosum figmentum est, ad celandam avorum romani generis turpitudinem. Nec incon-

(1) Verba sunt Remigii, uti lego in eiusdem codice vaticano quo continetur commentarius ad Martianum Capellam. Num pro κρατεῖν? Codex unus vat. mythograph. *grademi*, alter *graden*.

grue excogitatum est. Nam et meretrices ab obscenitatis et odoris ac rapacitatis similitudine, lupas vocamus; unde et lupanaria dicimus. Constat hoc animal in tutela esse Martis: picum Marti consecrari, qui et ipsis expositis alimenta tulisse fertur, quia haec avis rostri acumine velut lanceae cuspide ligna durissima penetret. Illa enim de Pico rege fabula, nihil ad hanc rem. Illum namque, ut vult Servius, amavit Pomona, id est pomorum dea, eiusque est sortita coniugium. Quod tamen Ovidius in quarto decimo metamorphoseon de nympha nomine Amente fabulatur. Nam aliam fuisse Pomonam, Vertumnoque nupsisse, refert. Postea Circe cum eundem Picum amaret, et sperneretur, irata eum in avem picum martium convertit. Nam altera est pica. Hoc autem ideo fingitur, quia picus augur fuit, habens picum avem, per quam futura noscebat, sicut pontificales indicant libri: unde et lituum statuae eius dat Virgilius. Est autem lituus incurvus augurum baculus, quo ad caeli spatia designanda, eo quod manu non liceret, utebantur. Certas enim in caelo metas notabant, intra quas volantium avium omina considerarent. Circen ab eo, quam veneficam fuisse inducunt, contemptam reor, quia veneficiis renuntiaverit.

12. Res ipsa postulare videtur, quoniam de auguribus tempus admonuit, de superstitiosis augurum ineptiis, quia in his poëtae nonnumquam versentur, hic, ne nusquam, aliquid delibare: et quia nec omnes omnia norunt, et hoc rudibus, id est nostri similibus, opusculum cupimus altius inchoare. Magia igitur generaliter, ut aiunt accepta, quinque complectitur species; praestigia, sortilegia, maleficia, manticen, et mathematicam vanam. Praestigia sunt, quorum phantastica illusione deceptis sensibus humanis, incredibiles rerum mutationes arte daemonica videri videntur: unde quia res ita phantastice immutant, praestigiatores appellantur. Maleficia malefici exercent, qui per incantationes daemonicas sive ligationes, vel alia huiusmodi sacrilegii genera, cooperatione daemonum atque instinctu nefanda committunt. Sortilegiis sortilegi intendunt, qui per sortes divinare queunt vel student. Mantice in ·V· partes dividitur: prima est necromantia, quae ut legimus interpretatur divinatio in mortuis; νεκρὸς enim graece mortuus, μαν-

τιχη divinatio dicitur. Hoc namque divinationis genus per humani sanguinis sacrificium fieri consuevit, quod daemones sitire feruntur. Secunda est geomantia, id est divinatio in terra. (Nam γῆ terra interpretatur, unde et georgicon est liber de terrae cultura dictum; ἔργον enim graece cultura dicitur. Inde et sacra omnia apud Graecos ὄργια, sicut apud Latinos caerimoniae, sunt appellata; licet publicus tandem obtinuerit usus, ut propria Bacchi, sicut supra diximus(1), ceterae caerimoniae dicerentur.) Tertia hydromantia; ὕδωρ enim aqua interpretatur; unde et hydropicus qui nimio appetitu aquae pereuns, et hydraulia vel hydraula aquatica organa novimus nuncupata; αὐλαὶ namque fistulae organales sunt. Quarta est aërimantia id est divinatio in aëre. Quinta pyromantia, id est divinatio in igne: πῦρ enim graece ignis; unde πυρινον et πῦρ Phlegethonta, id est igneum dixerunt. Hoc divinandi genere Statius Tiresiam in ·X·thebaidos utentem inducere videtur.

13. Prima igitur necromantia ad infernum videtur pertinere, secunda ad terram, tertia ad aquam, quarta ad aërem, quinta ad ignem. Mathematica, secunda syllaba brevi et aspirata, doctrinalis interpretatur. Est autem prima (ut tandem deprehensum creditur) speculationis pars; sub se quadrivium, id est arithmeticam, musicam, geometriam, et astronomiam continens. Secunda vero syllaba producta et sine h, matematica vanitas interpretatur. Huic species assignantur haruspicina, horoscopica, scientia per aves divinandi id est augurium. Dicta est autem haruspicina quasi ararum inspectio, quia haruspices aras inspicientes, in extis et fibris sacrificiorum futura considerent; qui et ipsi nonnumquam harioli, id est circa aras precantes, vel in aris divinantes; sive salisatores, quod ex membris salientibus et ex pulsu divinaverint, dici meruerunt. Unde est: *aut caesis saliat quod numen in extis.* Horoscopica, quam et constellationem dici legimus, est qua in stellis fata hominum inquiri docentur. Hac utuntur genecilogi (2), qui nativitates hominum attendunt, qui vulgo mathematici dicuntur; quamquam olim specialiter magi leguntur appellati. Horoscopi etiam ab horoscopica, id est horarum fata inspicientes, nuncupati sunt. De huiusmodi

(1) Pag. 214. (2) Alius cod. *genedliaci*, id est *genethliaci*.

Iuvenalis: *nemo mathematicus genium indemnatus habebit*. Aves iuxta artis disciplinam aut oscines sunt, id est quae futura ore canunt; aut praepetes, quae volatu significant. Unde per aves divinandi scientia aliquando oculo exercetur, et proprie auspicium, quasi avispicium, dicitur, quia volatum avium et motum speculatur. Aliquando auribus, et proprie augurium, quasi garritus avium nuncupatur. Usus tamen frequentior, neglecta vocabulorum origine utrumlibet augurium indifferenter appellat.

14. Auguriorum vero alia oblativa sunt, id est quae non poscuntur; alia impetrativa, id est quae optata proveniunt. De impetrativo Statius: *Iuppiter omnipotens, nam te pernicibus alis etc.* De oblativo Virgilius: *geminae cum forte columbae*. Nisi enim oblativum esset, *forte* non addidisset. Nonnumquam tamen ipsa augures ex devotione fecerunt impetrativa, quae ultro provenerant oblativa. Unde ibidem subditur: *este duces o, si qua via est*. Legitur auguralis, ut diximus, fuisse observationis, ut auguria captantes certa spatia designarent, in quibus volebant videnda ad se pertinere. Unde peritissime interiectum est: *ipsa sub ora viri caelo venere volantes — et viridi sedere solo*; ne videlicet, si longius volarent, ad eum non pertinere viderentur. Hinc in XII. de apparitione aquilae dictum est, *monstroque fefellit*. Illud namque augurium carere fide indicat, sede negata. Ubicumque enim firmum Maro introducit augurium, sedem ei firmissimam dat. Sic in bucolicis: *sinistra cava monuisset ab ilice cornix*. In hoc etiam augurio liberatum cygnum in aqua cecidisse dicit, quod instabile fuisse manifestum est. Nec mirum, cum revera nec oblativum fuerit nec impetrativum, sed factione Iuturnae immissum. Et scimus utique hoc ubique servare Virgilium, ut quibus rebus negatus est exitus, det etiam infirma principia. Sic in Thracia considentem Aeneam, quam mox fuit relicturus, contra morem Iovi de tauro (1) dicit sacrificasse. Sic et in tertio post numinum apparitionem, quae felicitatem videbatur afferre, dictum est: *corripio e stratis corpus*. Nam statim tempestas subsecuta est. Item in secundo: *excutior somno*. Et mox illatum est civitati excidium. Quotiens ex abrupto somnus aufugerit, significat, ut ait Servius, omen infelix. Nec

(1) Confer. p. 212-213.

immerito : nam si somnus, inquit, munus deorum est; ut, *et dono divum gratissima serpit*; non sine infelicitate ex abrupto deorum munus abscedit.

15. Fuit etiam in oblativis auguriis sub arbitrio videntis, utrum visa ad se pertinere vellet, an refutaret et abhominaretur. Unde et in eodem augurio ab augure subiunctum est: *accipio agnoscoque deos*; hoc est augurium hoc libenter amplector, et circa nos favorem deorum agnosco. Ibique deceptus, tamquam de oblativo agit. Item in ·V· *nec maximus omen abnuit Aeneas*. Fuit etiam romani moris, ut non uno contenti augurio aliquid inchoarent, nisi ex simili confirmaretur. Unde est: *atque haec omina firma*. Nam si dissimilia videbantur posteriora, solvebantur priora. Inde est: *quantum chaonias aquila veniente columbas*. Nam aquila sine dubio columbis plus potest. Bene autem Aeneae apud Virgilium in ·VI· datur augurium, utpote Veneris filio et regi: nam et columbae Veneri propter frequentem, ut diximus, coitum et Fecunditati consecratae sunt: et earum ad reges pertinet augurium, quae numquam solae sunt, sicut nec reges incomitati. Nec ab re est, quod ibidem post orationem Aeneae adiectum est: *sic effatus vestigia pressit*. Nam et effata proprie sunt augurum preces. Unde etiam aggeres post pomoeria, ubi captabant auguria, dicebantur effatus (1): et post preces, ad captanda auguria immobiles vel sedere vel stare consueverant. Porro praepetum avium, ut ait Servius, aliae superiora tenent, et proprie praepetes dicuntur; aliae inferiora, et inferae nuncupantur: communi autem vocabulo et hae et illae praepetes, quia omnes aves priora petunt volantes.

16. Merito haruspicinam, horoscopiam, et augurium, matematicae id est vanitati subiecerunt, quia in his fata hominum constituere et scrutari, abhominabilis iuxta veros theologos superstitio cassusque labor sit: licet idem et de ceteris divinandi generibus asserendum non dubitemus. Saepe vero quod ex natura obtingit generi, speciei usus assumit. Sane ut Cicero ait: *omnis divinandi peritia in duas distributa est partes*: nam aut furor est, ut in vaticinationibus; aut ars, ut in haruspicibus, auguribus, genethliacis et similibus. Et haec omnia ex se pendent, licet propriis finibus con-

(1) Alter codex *affatus*.

tineantur. Unde Virgilius omnia ei dat, quem vult perfectum intelligi. Ut: *qui tripodes, Clarii lauros, qui sidera sentis, - et volucrum linguas et praepetis omina pennae.* Et alibi: *cui pecudum fibrae, caeli cui sidera parent, - et volucrum linguae et praesagi fulminis ignes.* Fulguritae id est fulguratores erant, sive qui fulgura per incantationes exciebant, sive qui illa divinabant.

17. Ad Venerem autem, ne nimis vagari accusemur, abhinc revertamur. Hiemali tempore omnium rerum pulchritudo quodam exitio deperit. Unde ficta est fabula illa de Adone et Venere, et a Remigio sic elucidata. Venus, inquit, Adonem ab apro interfectum fusis lacrymis plangit; quia terrae pulcritudo, quae per Venerem significatur, plangit solem, qui per Adonem designatur, ad australes circulos descendentem, spurcitia et rigore hiemali quasi dentibus apri interfectum: tuncque lacrimas imbrium et fluentorum terra producit. De Adone tamen amato Fulgentius aliud sentit; quod ut fiat evidentius, ab altiori inchoëmus. Myrrha itaque patrem amasse dicitur, et cum eodem ebriato concubuisse: qui cum rem rescisset, evaginato eam persecutus est gladio. Illa in arborem myrrham conversa est; quam cum pater gladio percussisset, Adonis exinde natus est. Myrrha igitur genus est arboris in India, quae calore solis crematur; quem, ut supra diximus, patrem omnium esse dicebant, quod eius opitulatu cuncta germinum adolescat varietas: unde patrem amasse dicitur: quae cum grandioris fuerit roboris, solis ardoribus crepans rimam efficit, per quam sucum desudat, qui itidem myrrha dicitur: ob quam rem Adonem fertur genuisse, qui suavitas interpretatur: haec enim species odore suavis est. Ideo autem Venus eum amasse dicitur, quia hoc genus pigmenti valde sit fervidum. Unde et Petronius Arbiter ad libidinis concitamentum se myrrhinum poculum bibisse refert.

18. Cur Amor Veneris dicatur filius, nullus ignorat; cum ex voluptatis desiderio amorem nasci certum sit. Pingitur autem Amor puer, quia turpitudinis est stulta cupiditas, et quia imperfectus est in amantibus, sicut in pueris sermo. Unde Virgilius de Didone amante: *incipit effari, mediaque in voce resistit.* Alatus, quia amantibus non levius aliquid nec mutabilius. Sagittas fert, quae et ipsae

incertae sunt et veloces : sive, ut vult Remigius, quia conscientia criminis perpetrati stimulet mentem. Aurea autem sagitta amorem mittit, plumbea tollit; quia amanti amor pulcher ut aurum; non amanti vero, res gravis ut plumbum videtur. Ideo nudus, quia turpitudo a nudis peragitur; vel quia in ea turpitudine nihil est secretum. Duae autem secundum eundem Remigium sunt Veneres; una casta et pudica, quam honestis praeesse amoribus, quamque Vulcani dicit uxorem. Dicitur altera voluptaria, libidinum dea, cuius Hermaphroditum dicit filium fuisse. Itidemque Amores duo; alter bonus et pudicus, quo sapientia et virtutes amantur; alter impudicus et malus, quo ad vitia inclinamur. Quare etiam ad distinctionem boni amoris, pluraliter amores plerumque appellamus.

19. Ad huius figuram fabula respicit de Hero et Leandro conficta. Hero enim amor; Leander virorum solutio interpretatur. Amavit igitur iuvenis Leander Heron puellam transmarinam: ad quam cum de nocte nataret, in terra contra stans, ne a suo litore aberraret, lampadem ei accendebat. Quadam nocte, orta tempestate extinctaque lucerna, iuvenis submersus est: cuius corpus ubi virgo vidit eiectum, se quoque in mare praecipitem dedit. Leander igitur, id est virorum solutio, per virtutis derelictionem et ignaviae indulgentiam, Heron amat, id est in amorem et libidinem incurrit. Sed libidine quilibet succensus, dum ad id tendit, quod ardenter diligit, numquam sane videt quod expedit. Nam et nocte natat, id est in obscuro pericula temptat. Hero ei lucernam, ne aberret, accendit. Et quid aliud amor nisi ardorem importat, et desideranti viam periculosam ostendit? Lucerna autem statim extinguitur, quia iuvenilis amoris ardor non diu perseverat. Denique et nudus natat; ea videlicet de causa, quod amoris illecebra affectatores suos a substantia et consilio nudare consuevit, et in pericula sicut in mare iactare. Quod autem lucerna extincta utrique causa mortis est, iuxta Fulgentium evidenter significat, quod in utroque sexu libido commoritur. Denique in mari ambo moriuntur, id est in senectute inquietationis libidinum obliviscuntur. Senectus enim quod frigida et humorosa sit, mari comparabilis videtur. Nam et tempestas, qua periit, possessionis distractio

nem designat: cuius consideratio, libidinis incendium saepissime enecat.

20. Venerem denique philosophi in specie vitae philargicae posuere; eiusque cum Pallade et Iunone certamen eleganter statuere. Cuius rei figmentum ut explicemus, paulo altius exordiamur. Iuppiter cum Thetidem amaret, prohibitus est a Proteo cum ea concumbere, nequem generaret, qui se regno expelleret. Ille persuasus, Peleo eam uxorem dedit, eorumque nuptiis ipse cum diis et deabus omnibus, excepta Discordia, interfuit. Illa irata malum aureum in medium trium, dearum Iunonis, Palladis, et Veneris, iecit sic inscriptum: *pulcherrimae donum.* Illae igitur de formarum excellentia certantes, Iovis iudicium elegerunt. At Iuppiter duas nolens offendere, si tertiam praeferret, eas ad Paridem transmisit iudicandas: qui cum Iuno regnum ipsi, Pallas virtutem polliceretur, promissione tamen Helenae Venerem pulcherrimam iudicavit.

21. Porro Peleo et Thetide Achilles natus, cuius vita omnibus nota est. Thetidem igitur dici voluerunt aquam, unde et nympham appellaverunt. Hanc Iuppiter quasi deus coniungit Peleo: πηλός enim graece lutum interpretatur. Ergo terram cum aqua mixtam genuisse volunt hominem. Ipsum Iovem Thetidis ferunt concubitum optasse; sed vetitum esse, ne maiorem se generaret; quia ignis, id est Iuppiter, si cum aqua coëat, aquae virtute extinguitur. In coniunctione autem aquae et terrae, id est Thetidis et Pelei, discordia sola non invitatur, quia concordia potius utrorumque fieri elementorum necesse est, ut homo gignatur. In generatione igitur hominis adest Peleus, ut terra id est caro; Thetis, ut aqua id est humor; Iuppiter qui utraque coniungit, ut ignis id est anima. Ibidem autem tres deae concertant: quam vitam enim sit electurus qui gignitur, adhuc ignorat.

22. Philosophi namque tripertitam hominum vitam esse voluerunt; primam theoricam, secundam practicam, tertiam philargicam dicentes; quas latine contemplativam, activam, voluptariam, nuncupamus. Theorica igitur sive contemplativa est quam agunt qui animum a terrenis omnibus suspendentes, iugiterque sapientiae arcana investigantes, soli contemplationi vacant. Hanc apud nos monachi, apud antiquos philosophi exe-

cuerunt. Huiusmodi vitae sectatores nulla mundanorum cupiditas, nulla iracundiae insania, nullum livoris toxicum, nullus tangit vapor libidinis; sed tantum indagandae veritatis contemplandaeque iustitiae cura macerat, fama ornat, pascit spes. Pratica vel activa est, quae in actionibus negotiisque consistit, quae de vitae tamen commodis anxia, ornatuum petax, habendi insatiata, rapiendi cupida, servandique sollicita; quae minus considerat quid expediat, ubi intendit quid rapiat. Hanc vitam apud antiquos tyranni aliqui; penes nos mundus omnis gerit. Philargica sive voluptaria vita est, quae voluptati tantum obnoxia, nullum honestum bonum reputat, solam vitae appetens corruptelam. Hanc vitam penes illos tantum epicurei gesserunt; apud nos huiusmodi vita natura non crimen est.

23. Id itaque considerantes poëtae trium dearum ponunt certamina, id est Minervae, Iunonis, et Veneris, de forma sua contendentium: theoricam, per Minervam deam sapientiae; practicam, per Iunonem quae regnorum et divitiarum dea est; philargicam per Venerem, quae voluptatibus praeest, significantes. Has fingitur Iuppiter nolle indicare, ne praeferendo unam, duas videatur condempnare. Videretur namque arbitrii nostri destructa libertas, si quamlibet ex istarum trium vitarum nobis Deus agendam, aliis duabus damnatis, proponeret. Ideo ad hominem iudicium transfert, cui liberum eligendi et debetur et datur arbitrium. Ille brutum quiddam desipuit; et ut ferarum ac pecudum mos est, non Minervae virtutem, non Iunonis divitias respiciens, ad libidinem visus intorsit, vitamque philargicam praeelegit, sicut postea rei exitus indicavit. Quod vero omnes dii ad nuptias dicuntur convocati, designat omnium elementorum cooperatione, stellarumque consensu hominem procreari. Sive quia putabant gentiles, singulos deos singulas humani corporis partes obtinere, Iunonem brachia, pectus Neptunum, cingulum Martem, renes et inguina Venerem, pedes Mercurium, digitos Minervam, aures etiam Memoriae consecrarunt (unde est *Cynthius aurem vellit*), frontem Genio (unde et deum illum venerantes frontem tangebant), dexteram Fidei, genua Minervae (unde haec tangunt rogantes.)

24. Denique Achilles natus quasi homo perfectus, quem mater in stygiis aquis intinxit, id est

contra omnes labores durum muniit: solum ei talum non tinxit: hoc significante fabula, quod venae quae in talo sunt, ad renum et femorum atque virilium rationem pertinent; unde et aliquae venae usque ad pollicem tendunt: et Orpheus in talo esse principalem libidinis indicat locum. Ergo evidenter ostenditur, quod humana virtus quamvis munita ad omnia, libidinis tamen ictibus subiacet patula. Inde etiam ad Lycomedis regiam fertur, id est ad libidinis regnum. Lycomedes (γλυκὺ μηδὲν) dulce nihilum interpretatur. Omnis namque libido et dulcis et nihil est. Denique et amore Polyxenae apud Troiam perit, et propter libidinem per talum occiditur. Polyxena autem graece multorum peregrina dicitur, seu quia amor mentes ab industria sua faciat peregrinari; seu quia iuxta Fulgentium, apud multos peregrinabunda vagetur libido. De Achillis morte sic Servius scribit. Achilles, inquit in Stygem mersus paludem, toto corpore invulnerabilis fuit, excepta parte qua tentus est. Qui cum amatam Polyxenam ut in templo acciperet statuisset, insidiis Paridis post Apollinis simulacrum latentis occisus est. Unde mire in Virgilio Apollini dicitur: *dardana qui Paridis direxti tela*; direxisti videlicet quasi ad locum vulnerabilem. Dardana vero ideo ut id deus non adultero sed genti praestitisse videatur. Fingitur enim quod Apolline tenente Paris in eum tela direxerit. Sane idem Paris, ut hic paulo evagari videamur, secundum troica Neronis fortissimus fuit; adeo ut in Troiae agonali certamine cum aliis omnibus ipsum etiam Hectorem superaret. Qui cum iratus in eum stringeret gladium, dixit se esse germanum, quod allatis crepundiis probavit.

25. Quia vero Protei superius fecimus mentionem, de eo aliquid dicamus. Dicitur quod nisi ligatus responsa non dabat: cuius rei figmentum, ut ait Servius, physicam voluut habere rationem. Habet enim, inquit, homo in se libidinem, stultitiam, ferocitatem, et dolum: quae dum in eo vigent, pars illa qua vicinus est divinitati non apparet, id est prudentia; quae tunc potest suas vires tenere, cum fuerint illa religata, id est cum quis omnibus caruerit vitiis. Inde Proteum tunc legimus posse vaticinari et suscipere divinitatem, cum religata in eo fuerit cupiditas, silvestris asperitas, lapsus animi aquarum mutabilitati consimilis. Nam et secundum fabu-

lam (quam in quarto georgicon de eo legimus : *novit namque omnia vates quae sint, quae fuerint, quae mox ventura trahantur*) sane tantum intelligendum est; temporalem enim suscepisse dicendus est divinitatem : alioquin rescire potuit etiam sibi vincula iniecturos. Nec absurde ibidem subiunctum est : *quippe ita Neptuno visum*. Quotiens enim ratio non apparet, sic visum interponitur. Ut Horatius: *sic visum*, *inquit*, *Veneri* ; cum amorem ostenderet non esse pulcritudinis. Et bene accusatio in deos quandam habet venerationem : alioquin sacrilegium est. Sic in principio tertii aeneidos dictum est : *postquam res Asiae Priamique evertere gentem inmeritam visum superis*. Quod tamen nonnulli etiam laudem Troiae esse dicunt, quod videlicet nonnisi dii potuerint subvertere. Proteum senem, sicut et omnes fere deos marinos, fingunt ; quia albere eorum ferantur capita spumis aquarum.

TRACTATUS XII.

DE BACCHO.

1. Bacchus quoque, id est numen quod vitibus praeest, Iovis filius dicitur. Huic diversa, sicut et aliis, assignant vocabula. Dicitur Liber, quia etiam servi ebrii, liberi sibi videntur. Unde et dicitur : *tunc pauper cornua sumit* ; id est elationem et confidentiam. Sive, ut dicunt, quia hic deus mares missis seminibus liberet. Nam per Iunonem feminae, per liberum mares, liberari dicuntur et purgari. Liber etiam vocari meruit, quod a curis homines liberet. Sive Liber quia sacra eius ad purgationem animae pertinebant. Unde secundum prudentiores, ut supra diximus dictum est : *tibique oscilla ex alta suspendunt mollia pinu*. Hinc et vannus ei, id est cribrum cereale, dicata est ; quia sicut vannis frumenta, sic eius mysteriis homines purgantur. Ob quam rem et vannum Virgilius mysticam appellat. Sed et libertatis eum deum esse plerique sanxerunt : unde inter initia urbium condendarum cum ceteris numinibus auspicibus coeptorum operum, illi quoque, ut libertatem civibus conservaret, sacrificabatur. Civitates enim aut stipendiariae erant, aut foederatae, aut liberae. In liberis autem civitatibus in signum libertatis simulacrum Marsiae erat, qui in tutelâ Liberi patris est. Romani etiam moris fuerat, ut Ovidius in libro fastorum me-

morat, liberam togam adolescentibus in festis liberalibus ad liberioris vitae ulterius concessae significationem dari. Liber ergo ab eo quod liberet, nuncupatus est.

2. Dicitur etiam Lenaeus, sive a graeco ληνός id est lacus; sive secundum Donatum ab eo quod mentem deleniat. Nam quod Servius minime primam producere asserit, quia videlicet graecum nomen latinam non recipiat etymologiam, Tullius, ut supra innuimus, aliique non pauci dissentire videntur. Varro denique ait: etymologiam certam non habet proprietatem, sed pro captu ingenii fit. Nam et vestibulum iuxta alios eo quod ianuam vestiat; secundum alios a Vesta, nam Vestae limen consecratum est: at ut alii volunt, quod illic nullus stet, dictum est. Quomodo enim vesanus, non sanus; sic vestibulum, inquiunt, quasi non stabulum dicitur: in limine enim solus est transitus. Utri autem parti favendum sit, iuxta controversiam de contrariis legibus, relinquo ventilandum. Pater etiam, licet omnium deorum nomen sit generale, tamen proprie Libero semper cohaeret: nam Liber pater vocatur. Sciendum tamen, pro qualitate rerum vel personarum summum deum dici vel patrem. Summum enim quisque deum vocat, quem praecipue veneratur. Inde est: *summe deûm sancti custos Soractis Apollo.* Proprie tamen hoc epitheton Iovi datum est. Ut: *nate patris summi, qui tela typhoëa temnis.* Dicunt et alia huiusmodi aliorumque de quibus egimus, deorum vocabula. Quod enim Libero adhibetur ut Iacchus dicatur, vel quod Evius nuncupetur (quod bonum puerum interpretari dicunt) item quod Briseus appelletur, id est exprimens, quia Liber primus vinum ab uva expresserit, lac ab ubere, mel de favo; vel Briseus id est hirsutus (nam et duas in Graecia is fertur habuisse statuas, alteram hirsutam dictam Brisei, alteram lenem dictam Lenaei); vel quod Bassareus a veste eius usque ad pedes demissa vocetur, dicta a nomine loci in Lydia ubi fiebat (unde et ipsae ministrae Bassarides nuncupatae putantur) ut Horatius: *candide Bassareu*; et Nero: *Bassaris, et Lynce, Maenas flexura corymbis*; haec quia in authenticis non repperi editionibus, vel vulgaria, vel temere adinventa, vel falsa, vel apocrypha duxi.

3. Indos vel ob hoc iuxta Fulgentium dicitur vicisse, quod sol eos facit potatores: vel

quod hic fit falernum vinum vel mareoticum, cuius inquit vini tanta virtus est, ut vix quilibet vinosus sextarium in mense totum bibat. Unde Lucanus: *indomitum Meroë cogens spumare falernum*. Neque enim aqua posse domari dicitur. Legitur et in historia, quod sicut apud Aegyptios Osiris maritus Isidis, sic apud Indos Liber cum de eis triumphasset, usum invenerit, vinearum. A Marone nutritus dicitur, quasi Merone. Mero enim nutritor vinolentiae dicitur. In tigribus sedet, seu quod vinolentia feritatem generet, seu quod vino efferatae mentes mulceantur. Unde et Lyaeus iuxta Fulgentium dicitur, quasi lenitatem praestans. Iisdem de causis et Bacchas a bacchando sive ab ipso Baccho dictas; quas et ipsas nonnumquam, vel ut ait Lactantius lingua Macedonum, vel ut alibi legitur a graeco, quod furorem significat, Mimallones; et a graeco μαίνειν, quod item ut legimus furere interpretatur, Maenades nuncupatas, ministras dari dicimus. Nam quod a μήνη luna, Maenades quasi lunaticae, id est ad modum lunaticarum furentes nuncupatae sint, magis compositum quam verum videtur. Lynces ei ob nimiam qua insignes eas accepimus visus perspicacitatem arbitror deputari. Vinum enim ut aiunt physici modice sumptum acuit ingenium.

4. Iuvenis depingitur, quia numquam ebrietas matura est. Nudus etiam, sive iuxta Fulgentium quod ebriosi se per noctem versando plerumque nudi fiant; vel quod vinolenti dum potibus indulgent, se a substantia nudent; seu quia mentis secreta tegere nesciat ebriosus. Iovis femore sutus fingitur et inde progenitus, quia ut refert in cosmographia Martianus, est in quadam regione urbs Nisa Libero patri sacra, monsque Merus Iovi sacer; unde et ipsum, inquit, fabula est e Iovis femore (μηροῦ) procreatum. Apud Remigium tamen legimus Nisam montem esse Indiae, in quo hodie quoque Liberi, inquit, feruntur esse crepundia. Sane a Nisa Nisaeus vel Dionysius, id est deus Nisae, dici invenitur. Frondes hederae eius sacris interesse meruerunt, vel ob uvarum et corymborum similitudinem, vel quod semper iuveni deo semper virentia conveniant. Hinc et hedera coronabantur poëtae, vel utpote Libero consecrati, qui ut Bacchae insaniunt, unde Horatius ut male sanos ascripsit Liberi satyris faunisque poëtas; vel quia semper vireut hederae, sicut carmi-

na aeternitatem merentur. Habet fabula regem Thraciae Lycurgum, dum contempnens Bacchum eius amputaret vites, crura sua incidisse. Revera autem, ut Servius dicit, abstemius fuit, quos constat acrioris naturae esse; quod etiam a Demosthene dictum est.

5. Cur de Semele una filiarum Cadmi, Iove fulminante, natus perhibeatur, nihil me quod tradi dignum iudicaverim legisse memini. Hoc tamen non praetermittere duxi, quod ·IIII. erant sorores Ino, Autonoë, Semele, et Agave: et ·IIII· sunt, ut ait Fulgentius, ebrietatis genera, id est vinolentia, rerum oblivio, libido, insania. Prima namque est Ino, quae vinum interpretatur. Secunda Autonoë, id est se ipsa non cognoscens. Tertia Semele quae corpus solutum interpretatur. Quarta Agave, quam, quia nominis eius interpretatio vel incongrua fortasse visa est, vel Latinis incognita, praetereo; tamen insaniae comparabimus, quia Penthei filii sui caput, sicut in fabula legitur violenter abscidit. Ut autem paulo altius evehi videamur, habet fabula gigantes Bacchum inebriatum invenisse, et discerpto eo per membra, frusta sepelisse, et eum paulo post vivum et integrum resurrexisse. Quod figmentum discipuli interpretati leguntur, nihil aliud Bacchum quam animam mundi (1) intelligendum asserentes; quae, ut ferunt philosophi quamvis membratim per mundi corpora dividatur, semper tamen se redintegrare videtur, de corporibus emergens, et se reformans, dum semper una eademque perseverans, nullam simplicitatis suae patitur sectionem Hanc etiam fabulam in sacris repraesentasse leguntur.

TRACTATUS XIII.

DE HERCULE.

1. Herculem quoque Iovis filium fuisse dicunt. Hic ab aliis invictus, Omphalae tamen prae amore subiacuit, quem nere et mulierum officia coëgit exercere. Hercules igitur quasi ἡρώων κλέος virorum fortium gloria interpretatur. Hic Alcaei nepos dicitur, unde et Alcides nominatur; ἀλκὴ enim graece praesumptio dicitur. Nam et Alcmenam matrem habet, quae salsum interpretatur. Nimirum ex igne ingenii, ut ex Iove; ex praesumptione idest animositate, ut ex avo Alcaeo; et ex sale sapientiae, ut ex matre

(1) Haec refutavimus in tractatu de Plutone.

Alcmena, virorum fortium nascitur gloria. Et tamen a libidine superatur; ὀμφαλὴ enim graece umbilicus dicitur; libido autem in umbilico mulieribus dominatur: ostenditur quod libido etiam invictam domat virtutem. Eidem Herculi Cacus boves furatus esse dicitur, et eos per caudam in speluncam tractos abscondisse, quem Hercules presso gutture interfecit, fumum in nebulam eructantem. Κακὸν igitur malum interpretatur. Ideo Hercules bona concupiscit, quia omnis malignitas virtuti contraria est. In spelunca absconditur, quia numquam malignitas libera terrenis sit. Sed Hercules, id est virtus, et malos interficit, et sua vendicat. Cacus autem fumum et nebulam, quae visu; nocent emittit, quia malitia occultas semper deceptiones molitur. Ideo et duplex dicitur, quia malitia multiformis non simplex est. Triplici namque modo nocet malitia; aut evidenter, ut potentior; aut subtiliter, ut falsus amicus; aut occulte, ut fur. Ideo etiam subtractos boves transversis ducit vestigiis, quia per avia abducuntur furta. De Caco tamen aliter sentit Servius. Cacus enim secundum fabulam, inquit, Vulcani filius fuit, ore ignem ac fumum vomens, qui vicina omnia populabatur. Veritas tamen secundum philosophos et historias habet, hunc fuisse Evandri nequissimum servum ac furem. Novimus autem a Graecis malum κακὸν dici, quem hominem ita illo tempore Arcades appellabant. Ignem dictus est vomere, quia igne agros vastabat. Hunc soror sua eiusdem nominis prodidit, unde etiam sacellum meruit, in quo ei per virgines Vestae sacrificabatur.

2. Antaeus gigas quoque erat filius terrae, cui a matre collatum est, ut quotiens terrae accubaret, vires haberet duplicatas. Qua re comperta, Hercules eum a terra elevans constrinxit ad mortem. Antaeus itaque sub figura libidinis ponitur. Nam graece ἀντίον contrarium dicitur. Ideo de terra natus fingitur, quia libido de carne concipitur. Denique tacta terra viridior et validior exurgebat, quia libido quanto ei caro consenserit, tanto surgit nocivior. Sed a gloriosa virtute, id est ab Hercule superatur Antaeus, et denegato ipsi terrae tactu commoritur, altiusque elevatus materna nequit mutuare suffragia; quia dum carnalibus se quispiam denegaverit affectibus, mentemque ne carnalia appetat in altum sustulerit, victor statim exsurgit.

Dicitur etiam divinum ibi confecisse certamen, quia pretiosa et caelestis pugna est, quae cum concupiscentia vitiisque conseritur. De qua in moralibus Plato, sapientes, inquit, viri maiorem cum vitiis quam cum inimicis pugnam gerunt. Nam et quod Alcestem liberavit, ad virtutem spectare videtur; unde haec habetur fabula.

3. Admetus, aiunt, rex Graeciae Alcesten in coniugium petiit, cuius pater edictum proposuerat, ut si quis duas feras dispares currui suo adiungeret, is eam coniugem duceret. Admetus igitur Apollinem et Herculem auxilio poposcit (1), illique ad currum eius leonem et aprum iunxerunt. Is itaque Alcesten coniugem accepit: cumque in infirmitatem decidisset, et mori se comperisset, Apollinis miserationem precatus est: qui respondit, nil ei posse praestare, nisi si quis de propinquis se pro eo morti voluntariae obtulisset; quod uxor eius libentissime fecit. Itaque Hercules dum ad Cerberum abstrahendum descenderet, etiam ipsam de inferis reduxit. Admetus igitur mentem designat; et dicitur Admetus, quasi quem possit adire metus: mens enim non corpus metum suscipit. Hic Alcesten in coniugium desiderat, quia ἄλκη lingua attica, ut praediximus, praesumptio dicitur. Mens igitur timida praesumptionem id est animositatem sibi necessariam videns, eius coniunctionem desiderat: sed ut eam assequatur, duas feras diversas necesse est currui suo adiungat, id est vitae suae duas virtutes, animi videlicet et corporis, asciscat. Subigit leonem id est virtutem animi, et aprum id est virtutem corporis. Denique et Apollinem Herculemque propitiat, id est sapientiam et virtutem. Ergo praesumptio semet ipsam ad mortem pro anima obicit, ut Alceste; id est animositas pro defendendo vigore animae periculosa libenter incurrit: quam tamen, quamvis in periculo mortis deficientem, virtus de inferis revocat, ut Alcesten Hercules.

4. Denique, ut ait Servius, Hercules apud prudentiores mente magis quam corpore fortis inducitur, adeo ut ·XII· eius labores ad aliquid referri possint. Nam cum plura fecerit, tamen XII· tantum ei assignantur, propter anni ·XII· signa. Docuit enim Atlas Herculem astronomiam; unde et fingitur Hercules caelum sustinuisse ab Atlante susceptum, propter caeli videlicet scientiam traditam. Constat enim Herculem fuisse philosophum; et haec

(1) Alius cod. *petiit*.

ratio est cur omnia monstra illa vicisse dicatur. Nam et quod traxisse ab inferis Cerberum dicitur, haec ratio est quod omnes cupiditates et cuncta vitia terrena contempsit et domuit. Nam Cerberus terra est, id est consumptrix omnium corporum; unde et Cerberus dictus est quasi κρεοβόρος carnes vorans. Idem et hydram exustione interfecit. Fuit autem hydra secundum fabulam serpens in Lerna Argivorum palude, cui uno caeso tria capita excrescebant. Immo et excetra a Latinis dicta est. Sed constat Hydram locum fuisse evomentem aquas vicinam vastantes civitatem, in quo uno meatu clauso, multi erumpebant. Quod Hercules videns, loca multa in circuitu exussit, et sic aquae clausit meatus. Nam Hydra ab ὕδωρ id est aqua dicta est. Potuisse hoc autem fieri Virgilius indicat, ubi dicit: *excoquitur vitium, atque exsudat inutilis humor*. Acheloi etiam alterum cornu fregisse, et fractum Copiae dedicasse dicitur; quia, ut aiunt, alterum eius alveum, cuius eruptiones immodicae agros obruebant, exsiccavit fertilemque reddidit.

5. Sed et Hesperides fertur spoliasse, de quibus haec data est fabula. Hesperides, Atlantis filiae regis Africae, hortum habuerunt in quo erant mala aurea Veneri consecrata; quae Hercules missus ab Eurystheo, occiso pervigili dracone, sustulit. Revera autem iuxta Servium nobiles fuerunt puellae, quarum greges abegit Hercules, occiso eorum custode; unde mala fingitur sustulisse; nam oves μῆλα dicuntur: quin etiam μηλονόμος dicitur pastor ovium. De hoc tamen figmento subtilius sentit Fulgentius. Quatuor enim, ait Hesperides dicuntur, Aegle, Hesperis, Medusa, et Phetusa; quas nos latine studium, intellectum, memoriam, et facundiam dicimus. De harum horto aurea mala tollit Hercules, quia per has ad philosophiam pervenitur. Primum namque est studere, secundum intelligere, tertium memorari quod intellexeris, quartum dicendo ornare quod memineris. Sane de nominibus appositum scrupulum lectori iniecerimus. Eurystheum regem invenimus fuisse Graeciae, Persei generis, qui Iunonis instinctu imperabat Herculi ut varia monstra superaret, quibus posset perire: unde eum merito durum appellat Virgilius, qui videlicet potuit ad complendum odium novercale sufficere. Atlantas vero tres fuisse legimus: unum maurum qui et maximus;

alterum italicum, patrem Electrae, unde natus est Dardanus; tertium arcadicum, patrem Maiae, unde natus est Mercurius. Sed Virgilius in ·VII· ex nominum similitudine, errore facit Electram et Maiam matres Dardani et Mercurii, filias Atlantis maximi fuisse dicens. Nec praeter rationem ait: *et maximus Atlas hanc generat.* Nam et ipse horum nominum filias, id est Electram et Maiam habuit. Quod autem candidam ait Maiam, ad stellam respicit: nam Maia inter Pleiades, quarum una est splendidior.

6. Geryon quoque rex fuit Hispaniae, qui ideo trimembris fingitur, quia tribus praefuit insulis, quae adiacent Hispaniae, Balearicae maior, minor, et Aebusa. Fingitur habuisse canem bicipitem, quia et terrestri et navali certamine plurimum potuit. Hunc Hercules vicit; qui ideo fingitur ad eum olla aerea transvectus, quia habuit navem fortem et aere munitam. Carybdis etiam secundum fabulam femina fuit voracissima, quae quia boves Herculis rapuit, a Iove fulminata est, et in mare praecipitata. Unde et naturam pristinam servat: nam sorbet universa, et secundum Sallustium iuxta tauromenitanum ea egerit litus.

7. Legitur etiam Hercules cum armentis devicti Geryonis in Italiam veniens ab Evandro tunc regnante tandem susceptus, cum se et Iovis filium dixisset, et morte Caci virtutem suam probasset, pro numine habitus esse; et aram, quae ara maxima dicta est, meruisse; quod ei delphicus Apollo in Italia fore praedixerat. Primo tamen susceptus non est: apud maiores namque raro advenae, nisi ius hospitii haberent, eo quod incertum erat quo animo venirent, suscipiebantur. Cumque de suo armento ad sua sacrificia dedisset, duobus senibus Pinario et Potitio qualiter se coli vellet ostendit, et mane sibi ac vespere sacrificari iussit. Perfecto itaque matutino sacrificio, cum circa solis occasum essent sacra repetenda, Potitius prior advenit, Pinarius postea extis iam redditis. Unde iratus Hercules statuit ut Pinariorum familia tantum ministra esset epulantibus Potitiis et complentibus sacra: unde et Pinarii dicti sunt a graeco πεῖνα, id est a fame. Nam senem illum Pinarium alio constat nomine nuncupatum. Hinc est quod Virgilius in sacris Herculis exsequendis

Potitii tantum facit commemorationem, dicens: *primusque Potitus ibat*. Nam quod praemisit: *et domus herculei custos Pinaria sacri*; huic rei contrarium non est, novimus enim quod pro ministra dicitur. Ut idem in ·XI· *at Triviae custos summis in montibus Opis alta sedet*; id est ministra. Legitur etiam in libris antiquis, secum Hercules ad Italiam ligneum poculum attulisse, quo in sacris utebatur; quod ne carie consumeretur, pice oblitum conservabatur. Huius magnitudinem Virgilius significat dicens quod: *sacer implevit dextram scyphus*. Lectos iuvenes idem Virgilius inter eius sacra commemorat, quia sacris herculeis nec servi intererant nec liberti: adeo ut Appius, qui haec sacra transtulit in libertos, oculis caruisse, et intra annum omnem familiam Pinariorum perdidisse legatur. Culpant Virgilium critici, quod Herculem, praesentibus Troianis, de Troianorum introducat laudari excidio; non respicientes, quod hoc ratio fecit hymnorum, quibus aliquid subtrahere, sacrilegium est.

8. Deum eum communem dicit, vel quod ut diximus apotheosin adeptus, de homine medioximis meruit annumerari; vel quod secundum pontificalem ritum idem est Hercules qui et Mars: nam stellam unam habere dicuntur. Sed et Martem Cicero communem dicit. Virgilius etiam Salios Herculi dat, quos Martis esse non dubium est. Nam ut in ·XII. ait: *et diis communibus aras*; secundum altioris scientiae viros, deos azoneas relinquit intelligi, id est qui certas non habitant partes, sed generaliter a cunctis coluntur, quod ubique esse putentur. Sic Cybele in omnibus zonis esse creditur; ideo etiam mater deorum dicitur, quod, aiunt, omnibus eius est communis potestas. Nam quod deos communes dixisse putetur Solem, et Lunam, Plutonem, et Martem, quod his numinibus ubique gentium veneratio exhibeatur; vel Martem, Bellonam, Victoriam, quod in bello utrique parti favere possint; nimis esse dictum vulgare, et de paupere vena manare creditum. Sane sicut Varro dicit, omnes qui fortiter fecerunt, Hercules vocabantur; licet eos primo ·XLIII. enumeraverit. Hinc est quod legimus Herculem tirinthium, argivum, thebanum, libym. Nec te moveat si de diis aliqua, quae sibi cohaerere videantur, diversis in locis astruantur: fabulae enim confusae sunt, et ut supra diximus, ipsae tan-

tum in ratione deorum sequendae sunt, quia veritas ignoratur.

TRACTATUS XIIII.

DE PERSEO.

1. Perseum quoque inter Iovis filios memorant. Habet veritas hunc regem Asiae praedivitem fuisse. Ideo volaticum dictum, quia navi regiones multas transierit. Hic Africam debellavit: de qua re ut latius agamus, regis Phorci tres fuere filiae, Stennio, Euryale, et Medusa. Hae uno oculo utebantur, et intuentes in lapidem convertebant: contra quas missus Perseus cum clypeo crystallino et harpe, quod genus est teli falcati, consilio Minervae eas interfecit. Revera autem, ut Serenus refert, tres sorores fuerunt unius pulcritudinis; unde fictum est quod uno oculo uterentur. Fuerunt autem locupletissimae; unde et Gorgones, quasi georges, id est terrae cultrices dictae sunt. Sane maxima sororum Medusa, patre mortuo, in regnum successerat; quae quia astutior ceteris fuit, capite dicta est serpentino. Ad hanc occidendam imaginario id est crystallino usus videtur Perseus clypeo, quia consiliis eius per speculatores suos praecognitis, inopinato saepe occursu illi obstiterit fugienti. Hac tandem interempta, capite ipsius, id est substantia ablata, ditior factus, regna nec parva nec pauca obtinuit. Denique et Atlantis regnum invadens auxilio copiarum Medusae, eum in montem fugere compulit: unde per caput Medusae eum in montem fingitur convertisse.

2. De Gorgonum tamen interfectione subtiliora videtur tradere Fulgentius. Gorgo enim, inquit, terror interpretatur. Tres autem Gorgonas dici voluerunt, quia tria sunt terroris genera et tres effectus, qui etiam per nomina harum trium significantur. Stennio namque debilitas interpretatur, id est timoris initium, quod tantum mentem debilitat. Euryale lata profunditas, id est stupor vel amentia, quae profundo quodam terrore mentem spargit. Medusa oblivio, quae non mentis tantum turbat intuitum, verum etiam caliginem ingerit visus. Haec enim in hominibus terror operatur. Perseus autem in figura virtutis accipitur. Hic adiuvante Minerva Gorgonas occidit, quia virtus auxilio sapientiae omnes terrores vincit. Ideo aversus volat, quia aversus terrorem nusquam respicit. Speculatum fert clypeum, quia omnis

terror non solum in corde sed etiam in figura transeat.

3. De sanguine eius natus fertur Pegasus, in figura famae constitutus, qui etiam secundum Remigium fama interpretatur. Virtus enim dum omnia superaverit, et terrorem amputaverit, consequenter famam generat: unde et volare dicitur, quia fama volucris est. Musis fontem ungula sua rupisse, unde et poëtae bibunt, quia heroum famam poëtae materiam scribendi habent. Secundum nonnullos tamen Pegasus fons aeternus interpretatur, et in figura sapientiae ponitur. Ideo pennatus, quia sapientia universam mundi naturam celeri cogitatione pervolet. Ideo musarum fontem úngula rupisse fingitur, quod sapientia poëtis quicquid proloquantur administret. Ideo de Gorgonis sanguine natus, quae terror interpretatur, quod initium sapientiae sit. Quod autem timor initium, ut diximus, sit sapientiae, a philosophis haec ratio datur, quod et timore magistri discipulis sapientia crescit; et quod qui famam timuerit, sapiens erit. Et merito, inquiunt, de occisa Gorgone Pegasus oritur, quia finito et anullato timore insipientiae, subintrat deinde in quemlibet sapientia. Stultitia enim semper timenda est: unde et in Palladis pectore Gorgon, id est terroris imago, fixa est, ut insipientibus semper terrorem incutere videatur.

4. Pegasi ope Bellerophon interfecit Chimaeram. Est autem haec fabula. Proetus uxorem habuit Antiam, quae amavit Bellerophontem; quem quia suae non assensit nequitiae, apud maritum suum accusavit. Ille eum ad Chimaeram interficiendam misit, quam Bellerophon equo Pegaso residens interemit. Proetus igitur pamphila lingua sordidus, Antia contrarium interpretatur, quae pro libidine accipitur, quod nihil adeo virtuti quemadmodum libido contrarium est. Hanc Proetus habet coniugem. Cui enim libido, nisi sordido, possit adhiberi? Bellerophon vero sapientiae consultor interpretatur. Hic Antiae non consentit, quia qui in sapientiae laborat vestigatione, libidinem omnem a se nititur elongare. Ad Chimaeram itaque occipendam mittitur: Chimaera namque amoris fluctuatio interpretatur. Qui igitur libidini renuntiat, contra amorem pugnam suscipiat necesse est: quem equo Pegaso, id est sapientia adiutus, virtute praeditus facile vincit. Notandum vero quod idem Pegasus etiam equus Neptuni dictus

est a graeco, quia πηγη est fons. Est autem commune omnium fluminum nomen; quae flumina figuram caballi habent propter cursus velocitatem. Ab eodem πηγὴ etiam pagus, quia villae nonnisi circa aquas fundari consueverint; unde et pagani vocati sunt, quasi ex uno fonte potantes.

5. Quia vero de Chimaera mentio incidit, de ea aliquid dicamus. Triformis pingitur, habens videlicet caput leoninum, ventrem caprinum, caudam serpentinam; quia in amore tres item gradus sunt, id est iuxta Fulgentium incipere, perficere, finire. Primus enim amor in adolescentia nos ferociter invadit, ut leo. Deinde subsequitur libidinis expletio, quae per capram designatur, quia hoc animal in libidine promptissimum sit. Unde et satyri caprinis cornibus pinguntur, quia numquam libidinibus saturantur. In postremis partibus draconina est, quia post peractionem aculeus paenitentiae mentem pungit. Primum ergo in amore est inchoare, secundum explere, tertium de crimine peracto paenitere. Et potest quisque seu per aetates distinguere, seu in quolibet concubitu annotare. Quod autem Chimaera amorem designet, innuit Horatius ad amantem dicens: *vix illigatum te triformi Pegasus expediet Chimaera*. Servius tamen hoc ad historiam torquet. Revera inquit Chimaera mons Ciliciae est, cuius hodie ardet cacumen: iuxta cacumen vero leones mansitant. Media autem pascua sunt. Ima vero serpentibus sunt plena. Hunc montem Bellerophon habitabilem fecit; unde Chimaeram dicitur occidisse. Hanc satis aperte sed fabulose describit Ovidius dicens:

Quoque Chimaera iugo, mediis in partibus ignem,
Pectus et ora leae, caudam serpentis habebat

FINIS.

FABULAE NOVAE XXXII
SUB PHAEDRI NOMINE

NEAPOLI ANTE HOS ANNOS EX DETRITO CODICE MULTIS CUM LACUNIS INCERTISQUE LECTIONIBUS VULGATAE,

NUNC AUTEM SINE ULLO DEFECTU AUT AMBIGUITATE

EX INTEGERRIMO CODICE VATICANO

EDITAE,

CUM NICOLAI PEROTTI

PROLOGIS

QUORUM ITEM LACUNAE NUNC EXPLENTUR.

Nicolai Perotti, pontificis sipontini, perdocti clarique hominis, iamdiu codex innotuerat, in quo ineditas fabulas, cum Phaedri Avianique editis, et cum ipsius Perotti carminibus mixtas, Dorvillius quondam detexit, Burmannus famigeravit, alii deinde eruditi homines passim commemorarunt. Erat is codex Parmae olim in librario Farnesiorum thesauro; ex qua urbe Neapolim hereditario iure translatus, in regia bibliotheca delituit, donec eum cl. Iohannes Andresius loci praeses iterum observavit, atque ut publici demum iuris fieret, magnopere hortatus est. Hinc doctissimorum eius urbis virorum exarsere animi, quos inter palmam sine dubio tulit vir clarissimus Cataldus Iannellius, qui concinnatis ad perottinum codicem peramplis lucubrationibus, praeclaram eius editionem bis curavit: et primo quidem an. 1809. novas fabulas plurimis cum lacunis (propter codicem valde evanidum et vitiatum, lectionique saepe impervium) nobis obtulit; iterum vero an. 1811. lacunas partim codice patientius lecto, partim coniecturis suis permultas explevit. Quaenam fuerint doctorum per Europam virorum de his fabulis, postquam divulgatae sunt, iudicia, referre non vacat; eaque satis cognoscere licet vel in nobili Phaedri editione quam Pa-

risiis anno 1826. duobus iustae molis voluminibus elaboravit vir cl. Nicolaus Lemacrius. Mihi hoc unum propositum est, ut et farnesianum olim, nunc neapolitanum, codicem haud unicum in orbe esse, quod hactenus creditum fuit, demonstrem; et alio melioris multo naturae invento, lacunas omnes prioris codicis haud iam ulla coniectura vel ingenio, sed ipsa genuinae lectionis veritate sartas exhibeam.

Est hic codex, qui perottinam Phaedri Avianique epitomen aeque ac neapolitanus continet, a me nuper observatus inter vaticanos-urbinates n. 368. in fol. speciosissima calligraphia in membranis scriptus, cum auri variorumque colorum in fronte ornatibus, quibus genii, flores, volucres, beluaeque exprimuntur. Primo autem in folio septem ornatissimi circuli effigiantur, quorum medius ac maximus sic aureis caeruleisque litteris loquitur: *in hoc pulcherrimo codice continentur nonnulli poëtae latini iuniores, qui in circumpictis circulis sunt annotati.* In his autem circulis legitur 1. *Christophori Landini Xandra.* 2. *Callimachi* (veneti scilicet) *epigrammata.* 3. *NICOLAI PEROTTI EPIGRAMMATA ET FABULAE.* 4. *Antonii Panormitae hermaphroditus.* 5. *Bartholomaei Contradae ecloga.* 6. *Francisci Patritii ecloga.* 7. *Marasii siculi elegiae.* Iamvero omissis poëtis ceteris, qui ad rem meam non pertinent, pars illa codicis quae perottinam habet epitomen, incipit fol. 100, desinitque fol. 146.

Ordo epitomes ipsissimus est, qui neapolitani codicis a cl. Iannellio (in priore editione dissert. I. p. VIII. seqq.) narratur; epistola nimirum Perotti prosaica ad Mannum viterbiensem; index carminum; prologus Perotti poëticus ad Pyrrhum fratris filium; fabulae Phaedri, et Avieni, fabulae novae, versus etiam ipsius Perotti; omnia haec alternatim miroque cinno inter se permixta. Denique et illa adnotatio adest de prisco quodam oraculo, quam Iannellius in neap. codicis margine scriptam reperit atque vulgavit. Porro et ipse vaticani-urbinatis codicis textus adeo plerumque cum neapolitano conspirat, ut ex uno eodemque exemplari manasse utrumque codicem necesse sit. Neque enim cum *perottinus* dicitur ille codex, qui Neapoli est, idcirco is Perotti autographum vel saltem κτῆμα credendus est; verum ille eatenus *perottinus* audit,

quatenus habet Perotti lucubrationem: quamobrem pari iure *perottini* nunc dicentur tum neapolitanus chartaceus et vitiatissimus, tum vaticanus membraneus atque integerrimus: de cuius aetate si quis me roget, ego scriptum indico vel desinente saeculo XV. vel initio subsequentis. Nam quod Federicus Veteranus urbinas bibliothecarius anno 1517. in calce codicis epigramma de morte domini sui scribit, id manu prorsus diversa et paululum etiam recentiore exaratum esse patet.

Nunc ecce propositi mei summam. Codicis vaticani-urbinatis eam partem edo, quae novas fabulas sub Phaedri nomine divulgatas continet: et quia hic codex perincolumis pancraticusque est, cuncta neapolitani vitia luxaturasque demum persano: ita ut novae fabulae hac certe in parte vetustis non cedant, quod haud minus commode valent.

NICOLAUS PEROTTUS

PONTIFEX SIPONTINUS

TITO MANNO (1) *VELTRIO*

VITERBIENSI CONCIVI SUO S. P. D.

Quod post epistolas, nostras, quas tanto studio collegisti, versiculos etiam nostros collegeris; et in libellum disposueris, ago tibi immortales gratias. Intelligo enim quanti nostra omnia facias, quam nos ames, quantum laudi et gloriae nostrae consulas. Sed providendum tibi est, ne cuius immortalitati tantopere studes, eius praesenti existimationi non mediocriter detrahas. Sunt enim, ut ad te alias de epistolis scripsi, inter versiculos nostros aliqui, quos olim ado-

(1) Ita *perspicue et per extensum in cod. vat. At editio neap.* Marino. *Sed enim codex ipse neap., mihi ad legendum comiter oblatus, vel* Manno *exhibet, vel propter obscuritatem tute legi non potest.*

est a graeco, quia πηγη est fons. Est autem commune omnium fluminum nomen; quae flumina figuram caballi habent propter cursus velocitatem. Ab eodem πηγὴ etiam pagus, quia villae nonnisi circa aquas fundari consueverint; unde et pagani vocati sunt, quasi ex uno fonte potantes.

5. Quia vero de Chimaera mentio incidit, de ea aliquid dicamus. Triformis pingitur, habens videlicet caput leoninum, ventrem caprinum, caudam serpentinam; quia in amore tres item gradus sunt, id est iuxta Fulgentium incipere, perficere, finire. Primus enim amor in adolescentia nos ferociter invadit, ut leo. Deinde subsequitur libidinis expletio, quae per capram designatur, quia hoc animal in libidine promptissimum sit. Unde et satyri caprinis cornibus pinguntur, quia numquam libidinibus saturantur. In postremis partibus draconina est, quia post peractionem aculeus paenitentiae mentem pungit. Primum ergo in amore est inchoare, secundum explere, tertium de crimine peracto paenitere. Et potest quisque seu per aetates distinguere, seu in quolibet concubitu annotare. Quod autem Chimaera amorem designet, innuit Horatius ad amantem dicens: *vix illigatum te triformi Pegasus expediet Chimaera*. Servius tamen hoc ad historiam torquet. Revera inquit Chimaera mons Ciliciae est, cuius hodie ardet cacumen: iuxta cacumen vero leones mansitant. Media autem pascua sunt. Ima vero serpentibus sunt plena. Hunc montem Bellerophon habitabilem fecit; unde Chimaeram dicitur occidisse. Hanc satis aperte sed fabulose describit Ovidius dicens:

> Quoque Chimaera iugo, mediis in partibus ignem,
> Pectus et ora leae, caudam serpentis habebat

FINIS.

Honori et meritis dicavi (a) *illos tuis*,
Saepe versiculos interponens meos (1),
Quasdam tuis quasi insidias auribus.
Solet quippe iuvare ista varietas.
Hos si leges, laetabor: sin autem minus,
Habebunt certe quo se oblectent posteri.
Nunc fabularum cur sit inventum genus
Brevi docebo: servitus obnoxia,
Quia quae volebat non audebat dicere,
Affectus proprios in fabellas transtulit,
Calumniamque fictis elusit iocis.
Redeo unde discessi ad libellum meum:
Hunc obtrectare si volet malignitas,
Imitari dum non possit, obtrectet licet:
Mihi magna laus est, quod tu, quod similes tui
Labores libenter legant usque meos,
Dignosque longa iudicent memoria.
Semper fugatae plus vetustati favet
Invidia mordax, quam bonis praesentibus.

(a) *Cod. vat.* dicam.

(1) *Perotti ipsius carmina, antiquis fabulis in codice interposita, in sua priore editione exhibuit cl. Iannellius: sed haec perottina a me praetermittuntur; ita tamen ut eorum carminum lacunas quasdam, in calce expleturus sim.*

FABULAE

I. SIMIUS ET VULPES.

Avarum etiam quod sibi superest non libenter dare.

Vulpem rogabat partem caudae simius
Contegere honeste posset ut nudas nates;
Cui sic maligna: longior fiat licet,
Tamen illam citius per lutum et spinas traham,
Quam tibi impartiar parvam quamvis partem. (1)

II. AUCTOR.

Non esse plus aequo petendum.

Arbitrio si natura finxisset meo
Genus mortale, longe foret instructius:
Nam cuncta nobis attribuisset commoda
Quaecumque fortuna indulgens animali dedit:
Elephanti vires, et leonis impetum,
Cornicis (a) *aevum, gloriam tauri trucis,*
Equi velocis placidam mansuetudinem,
Et adesset homini sua tamen solertia.
Nimirum in caelo secum ridet Iupiter,
Haec qui negavit magno consilio hominibus,
Ne sceptrum mundi raperet nostra audacia.
Ergo contenti munere invicti Iovis,

(a) *Ita emendat cl. Ian. At uterque codex* corpus in aevum.

(1) *Hunc versum sic reformabat cl. Iannellius*: quam parvam quamvis partem impertiar tibi.

Fatalis annos decurramus temporis ,
Nec plus conemur quam sinit mortalitas.

III. MERCURIUS ET DUAE MULIERES.

De eodem alia fabella.

Mercurium hospicio mulieres duae
Illiberali et sordido receperant:
Quarum una in cunis parvum habebat filium ,
Quaestus placebat alteri meretricius.
Ergo ut referret gratiam officiis par
Abiturus, et iam limen excedens, ait:
Deum videtis, tribuam vobis protinus
Quod quaeque optarit. Mater suppliciter , rogat
Barbatum ut videat natum quamprimum suum ,
Moecha ut sequatur sese quicquid tetigerit.
Volat Mercurius, intro redeunt mulieres.
Barbatus infans ecce vagitus ciet:
Id cum forte meretrix ridet validius,
Nares replevit humor , ut fieri solet :
Emungere igitur se volens prendit manu ,
Traxitque ad terram nasi longitudinem ,
Et alium ridens ipsa ridenda extitit.

IV. PROMETHEUS ET DOLUS.

De veritate et mendacio.

Olim Prometheus saeculi novi figulus
Cura subtili veritatem fecerat,
Ut iura posset inter homines reddere.
Subito accersitus nuntio magni Iovis

Commendat officinam fallaci Dolo,
In disciplinam nuper quem receperat.
Hic studio accensus, facie simulacrum pari,
Una statura, simile et membris omnibus,
Dum tempus habuit, callida finxit manu.
Quod prope iam totum mire quum positum foret,
Lutum ad faciendos illi defecit pedes.
Redit magister, quo festinante Dolus
Metu turbatus in suo sedit loco.
Mirans Prometheus tantam similitudinem,
Propriae videri voluit artis gloriam.
Igitur fornaci pariter duo signa intulit;
Quibus percoctis, atque infuso spiritu,
Modesto gressu sancta incessit veritas;
At trunca species haesit in vestigio.
Tunc falsa imago atque operis furtivi labor
Mendacium appellatum est; quod negantibus
Pedes habere, facile ipse consentio.

V. AUCTOR.

Nihil diu occultum.

Simulata interdum vitia prosunt hominibus,
Sed tempore ipso tamen apparet veritas (1).

VI. AUCTOR.

Sensum aestimandum esse non verba.

Ixion quod versari narratur rota,

(1) *Hoc esse epimythium desideratae fabulae, nemo non putabit. Quod si Perottus, ut nonnulli rentur, has fabulas marte proprio componebat, cur hanc lacunam fecisset? Videtur igitur ex antiquo codice ita ut res erat descripsisse. Ego tamen dicerem hoc esse epimythium fabulae IV, nisi in codice perottino alia carmina complura fuissent interposita.*

Volubilem fortunam iactari docet.
Adversus altos Sisyphus montes agit
Saxum labore summo, quod de vertice,
Sudore semper irrito, revolvitur;
Ostendit hominum sine fine miserias.
Quod stans in amne Tantalus medio sitit,
Avari describuntur, quos circumfluit
Usus bonorum, sed nihil possunt tangere.
Urnis scelestae (a) *Danaides portant aquas,*
Pertusa nec complere possunt dolia;
Immo, luxuriae quicquid dederis, perfluet.
Novem porrectus Tityos est per iugera,
Tristis renatum suggerens poenae iecur;
Quo quisque maiorem possidet terrae locum,
Hoc demonstratur cura graviore adfici.
Consulto involvit veritatem antiquitas,
Ut sapiens intelligeret, erraret rudis.

VII. AUCTOR.

De oraculo Apollinis.

Utilius nobis quid sit dic, Phoebe, obsecro,
Qui Delphos et formosum Parnasum incolis.
Quando (b) *sacratae vatis horrescunt comae,*
Tripodes moventur, mugit adytis religio,
Tremuntque lauri, et ipse pallescit dies?
Voces resolvit icta Phyton numine,
Audite gentes delii monitus dei:
Pietatem colite; vota superis reddite;

(a) *Uterque codex* scelestas.
(b) *Uterque codex* quid o. *Sed recte* quando *corrigit Ian.*

Patriam, parentes, natos, castas coniuges
Defendite armis, hostem ferroque pellite;
Amicos sublevate; miseris parcite;
Bonis favete; subdolis ite obviam;
Delicta vindicate; castigate impios;
Punite turpi thalamos qui violant stupro;
Malos cavete; nulli nimium credite.
Haec elocuta concidit virgo furens:
Furens profecto, nam quae dixit perdidit.

VIII. AESOPUS ET SCRIPTOR.

De malo scriptore se laudante.

Aesopo quidam scripta recitarat mala,
In quîs inepte multum se iactaverat.
Scire ergo cupiens quidnam sentiret senex,
Numquid, inquit, sum tibi visus superbior?
Haud vana nobis ingenii fiducia est.
Confectus ille pessimo volumine,
Ego, inquit, quod te laudas vehementer probo,
Namque hoc ab alio numquam continget tibi.

IX. POMPEIUS MAGNUS ET EIUS MILES.

Quam difficile sit hominem nosse.

Magni Pompeii miles vasti corporis,
Fracte loquendo, et ambulando molliter
Famam cinaedi traxerat certissimam.
Hic insidiatus nocte iumentis ducis,
Cum veste et auro et magno argenti pondere
Avertit mulos. Factum rumor dissipat;
Arguitur miles, rapitur in praetorium.

Tum Magnus: quid ais? Tunc me, commilito,
Spoliare es ausus? Ille continuo exscreat
Sibi in sinistram, et sputum digitis dissipat.
Sic, imperator, oculi extillescant mei,
Si vidi, aut tetigi. Tum vir animi simplicis
Id dedecus castrorum propelli iubet,
Nec cadere in illum credit tantam audaciam.
Breve tempus intercessit, et manu fidens
Unum de romanis provocabat barbarus;
Sibi quisque metuit, primi mussant duces.
Tandem cinaedus habitu, sed mars viribus,
Adit sedentem pro tribunali ducem,
Et voce molli: licet? Enimvero eiici virum,
Ut in re atroci Magnus stomachans, imperat.
Tum quidam senior ex amicis principis;
Hunc ego committi satius fortunae arbitror,
In quo iactura levis est, quam fortem virum,
Qui casu victus temeritatis te arguat.
Assensit Magnus, et permisit militi
Prodire contra, qui mirante exercitu,
Dicto celerius hosti abscidit caput,
Victorque redit. His tunc Pompeius super:
Corona militis equidem te dono libens,
Quia vindicasti laudem romani imperii:
Sed extillescant oculi sic, inquit, mei,
Turpe illud imitans iusiurandum militis
Nisi tu abstulisti sarcinas nuper meas.

X. IUNO, VENUS, ET GALLINA.

Adversus mulieres.

Cum castitatem Iuno laudaret suam,
Iucunditatis causa non repellit Venus;
Nullamque ut affirmaret esse illi parem,
Interrogasse sic gallinam dicitur:
Dic sodes, quanto posses satiari cibo.
Respondit illa: quicquid dederis satis erit;
Sic ut concedas pedibus aliquid scalpere etc.

Reliqua eadem prorsus sunt tum in vaticano codice tum in editione neapolitana. Quamobrem ea libenter a me argumenti sui causa praetermittuntur.

XI. PATERFAMILIAS ET AESOPUS.

Quomodo domanda sit ferox iuventus.

Paterfamilias saevum habebat filium.
Hic e conspectu cum patris recesserat,
Verberibus servos afficiebat plurimis,
Et exercebat fervidam adolescentiam.
Aesopus ergo narrat hoc breviter seni:
Quidam iuvenco vetulum adiungebat bovem.
Is cum refugiens impari collo iugum,
Aetatis excusaret vires languidas;
Non est quod timeas, inquit illi rusticus,
Non ut labores facio, sed ut istum domes,
Qui calce et cornu multos reddit debiles.
Et tu nisi istum tecum assidue retines,
Feroxque ingenium comprimis clementiá:
Vide ne querela maior accrescat domus.
Atrocitati mansuetudo est remedium.

XII. AESOPUS ET VICTOR GYMNICUS.

Quomodo comprimatur aliquando iactantia.

Forte victorem gymnici certaminis
Iactantiorem cum vidisset Aesopus (a),
Interrogavit, ampliusne adversarius
Valuisset suus? Ille: ne istud dixeris,
Multo fuere vires maiores meae.
Quod, inquit, ergo, stulte, meruisti decus,
Minus valentem si vicisti fortior?
Ferendus esses, forte si te diceres
Superasse, qui esset (b) *melior viribus.*

XIII. ASINUS AD LYRAM.

Quomodo ingenia saepe calamitate intercidant.

Asinus iacentem vidit in prato lyram.
Accessit, et (c) *tentavit chordas ungula;*
Sonuere tactae. Bella res mehercules
Male cessit, ait, artis quia sum nescius.
Si reperisset aliquis hanc prudentior,
Divinis aures oblectasset cantibus.
Sic saepe ingenia calamitate intercidunt.

XIV. MULIER VIDUA ET MILES.

Quanta sit inconstantia mulierum.

Per aliquot annos quaedam dilectum virum
Amisit, et sarcophago corpus condidit;

(a) *Ian.* philosophus *in secunda, qua utimur editione.*
(b) *Ian. corrigit* fuisset.
(c) Et *deest in utroque codice.*

A quo revelli nullo cum posset modo,
Et in sepulchro vitam lugens degeret,
Claram assequuta est famam castae virginis.
Interea fanum qui compilarant Iovis,
Cruci suffixi luerunt poenas numini.
Horum reliquias ne quis posset tollere,
Custodes dantur milites cadaverum,
Monumentum iuxta, mulier quo se incluserat.
Aliquando sitiens unus de custodibus,
Aquam rogavit media nocte ancillulam,
Quae forte dominae tunc adsistebat suae
Dormitum eunti, namque lucubraverat,
Et usque in serum vigilias perduxerat.
Paulum reclusis foribus miles prospicit,
Videtque aegram, et facie pulchra feminam.
Corruptus animus illico succenditur,
Uriturque sensim impudentis cupiditas.
Solers acumen mille causas invenit,
Per quas videre posset eam (a) *saepius.*
Quotidiana capta consuetudine,
Paulatim facta est advenae summissior;
Mox arctiore vinxit animum copula.
Hic dum consumit noctes custos diligens,
Desideratum est corpus ex una cruce.
Turbatus miles factum exponit mulieri.
At sancta mulier: non est quod timeas, ait,
Virique corpus tradit figendum cruci,
Ne subeat ille poenas negligentiae.
Sic turpitudo laudis obsedit locum.

(a) *Uterque codex* viam.

XV. DUO IUVENES SPONSI DIVES ET PAUPER.

Fortunam interdum praeter spem atque expectationem hominibus favere.

Unam expetebant virginem iuvenes duo:
Vicit locuples genus et formam pauperis.
Ut nuptiarum dictus advenit dies,
Amans dolorem quia non poterat perpeti,
Maerens propinquos contulit se in hortulos,
Quos ultra paulo villa splendidi divitis
Erat acceptura virginem e matris sinu,
Parum ampla in urbe visa quod fuerat domus.
Pompa explicatur, turba concurrit frequens,
Et coniugalem praebet hymenaeus facem.
Asellus autem, qui solebat pauperi
Quaestum referre (a), *stabat portae in limine.*
Illum puellae casu conducunt suae,
Viae labores tenerós ne laedant pedes.
Repente caelum, Veneris misericordia,
Ventis movetur, intonat mundi fragor,
Noctemque densis horridam nimbis parat:
Lux rapitur oculis, et simul vis grandinis
Effusa trepidos passim comites dissipat,
Sibi quemque cogens petere praesidium fuga.
Asellus notum proximum tectum subit,
Et voce magna sese venisse indicat.
Procurrunt pueri, pulchram aspiciunt virginem,
Et admirantur: deinde domino nuntiant.
Inter sodales ille paucos accubans,
Amorem crebris avocabat poculis.
Ubi nuntiatum est, recreatus gaudiis etc.

(a) *Uterque codex ferre.*

In sequente versu postremum vocabulum est in codice vaticano *perficit*, veluti iam divinaverat cl. Iannellius. Reliqua usque ad finem fabulae varietatem non habent. Itaque ut in fab. X. omisi.

XVI. AESOPUS ET DOMINA.

Aesopus turpi cum serviret feminae,
Quae se expingendo totum intricabat diem,
Vestes, uniones, aurum, argentum sumeret,
Nec inveniret digito qui se tangeret;
Licetne paucis, inquit? Dicas, censeo.
Quidvis efficies, cultum si deposueris.
Adeone per me videor tibi meliuscula?
Immo, nisi dederis, sponda cessavit (a) *tua:*
At non cessabunt latera, respondit, tua;
Et obiurgari iussit servum garrulum.
Paullo post armillam tollit argenteam,
Quam non apparere ut dictum est mulieri,
Furore plena vocat omnis ad verbera,
Praeponit gravia (b), *verum si non dixerint.*
Aliis minare, inquit, me non falles certe (c):
Flagris sum caesus, verum quia dixi modo.

XVII. GALLUS LECTICA A FELIBUS VECTUS.

Nimiam securitatem saepe in periculum
homines ducere.

Feles habebat gallus lecticarios (d).
Hunc gloriose (e) *vulpes ut vidit vehi,*

(a) *Ita uterque codex. Sed corrigit* cessabit *Ian.*
(b) *Mallem* vocat omnis, et verbera proponit gravia.
(c) *Ita uterque cod. Sed Ian. corrigit* quidem.
(d) *Uterque cod.* lecticarius.
(e) *Uterque cod.* gloriosa.

XII. AESOPUS ET VICTOR GYMNICUS.

Quomodo comprimatur aliquando iactantia.

Forte victorem gymnici certaminis
Iactantiorem cum vidisset Aesopus (a),
Interrogavit, ampliusne adversarius
Valuisset suus? Ille: ne istud dixeris,
Multo fuere vires maiores meae.
Quod, inquit, ergo, stulte, meruisti decus,
Minus valentem si vicisti fortior?
Ferendus esses, forte si te diceres
Superasse, qui esset (b) *melior viribus.*

XIII. ASINUS AD LYRAM.

Quomodo ingenia saepe calamitate intercidant.

Asinus iacentem vidit in prato lyram.
Accessit, et (c) *tentavit chordas ungula;*
Sonuere tactae. Bella res mehercules
Male cessit, ait, artis quia sum nescius.
Si reperisset aliquis hanc prudentior,
Divinis aures oblectasset cantibus.
Sic saepe ingenia calamitate intercidunt.

XIV. MULIER VIDUA ET MILES.

Quanta sit inconstantia mulierum.

Per aliquot annos quaedam dilectum virum
Amisit, et sarcophago corpus condidit;

(a) *Ian.* philosophus *in secunda, qua utimur editione.*
(b) *Ian. corrigit* fuisset.
(c) Et *deest in utroque codice.*

A quo revelli nullo cum posset modo,
Et in sepulchro vitam lugens degeret,
Claram assequuta est famam castae virginis.
Interea fanum qui compilarant Iovis,
Cruci suffixi luerunt poenas numini.
Horum reliquias ne quis posset tollere,
Custodes dantur milites cadaverum,
Monumentum iuxta, mulier quo se incluserat.
Aliquando sitiens unus de custodibus,
Aquam rogavit media nocte ancillulam,
Quae forte dominae tunc adsistebat suae
Dormitum eunti, namque lucubraverat,
Et usque in serum vigilias perduxerat.
Paulum reclusis foribus miles prospicit,
Videtque aegram, et facie pulchra feminam.
Corruptus animus illico succenditur,
Uriturque sensim impudentis cupiditas.
Solers acumen mille causas invenit,
Per quas videre posset eam (a) *saepius.*
Quotidiana capta consuetudine,
Paulatim facta est advenae summissior;
Mox arctiore vinxit animum copula.
Hic dum consumit noctes custos diligens,
Desideratum est corpus ex una cruce.
Turbatus miles factum exponit mulieri.
At sancta mulier: non est quod timeas, ait,
Virique corpus tradit figendum cruci,
Ne subeat ille poenas negligentiae.
Sic turpitudo laudis obsedit locum.

(a) *Uterque codex* viam.

XV. DUO IUVENES SPONSI DIVES ET PAUPER.

Fortunam interdum praeter spem atque expectationem hominibus favere.

Unam expetebant virginem iuvenes duo:
Vicit locuples genus et formam pauperis.
Ut nuptiarum dictus advenit dies,
Amans dolorem quia non poterat perpeti,
Maerens propinquos contulit se in hortulos,
Quos ultra paulo villa splendidi divitis
Erat acceptura virginem e matris sinu,
Parum ampla in urbe visa quod fuerat domus.
Pompa explicatur, turba concurrit frequens,
Et coniugalem praebet hymenaeus facem.
Asellus autem, qui solebat pauperi
Quaestum referre (a), *stabat portae in limine.*
Illum puellae casu conducunt suae,
Viae labores tenerós ne laedant pedes.
Repente caelum, Veneris misericordia,
Ventis movetur, intonat mundi fragor,
Noctemque densis horridam nimbis parat:
Lux rapitur oculis, et simul vis grandinis
Effusa trepidos passim comites dissipat,
Sibi quemque cogens petere praesidium fuga.
Asellus notum proximum tectum subit,
Et voce magna sese venisse indicat.
Procurrunt pueri, pulchram aspiciunt virginem,
Et admirantur: deinde domino nuntiant.
Inter sodales ille paucos accubans,
Amorem crebris avocabat poculis.
Ubi nuntiatum est, recreatus gaudiis etc.

(a) *Uterque codex ferre.*

In sequente versu postremum vocabulum est in codice vaticano *perficit*, veluti iam divinaverat cl. Iannellius. Reliqua usque ad finem fabulae varietatem non habent. Itaque ut in fab. X. omisi.

XVI. AESOPUS ET DOMINA.

Aesopus turpi cum serviret feminae,
Quae se expingendo totum intricabat diem,
Vestes, uniones, aurum, argentum sumeret,
Nec inveniret digito qui se tangeret;
Licetne paucis, inquit? Dicas, censeo.
Quidvis efficies, cultum si deposueris.
Adeone per me videor tibi meliuscula?
Immo, nisi dederis, sponda cessavit (a) *tua:*
At non cessabunt latera, respondit, tua;
Et obiurgari iussit servum garrulum.
Paullo post armillam tollit argenteam,
Quam non apparere ut dictum est mulieri,
Furore plena vocat omnis ad verbera,
Praeponit gravia (b), *verum si non dixerint.*
Aliis minare, inquit, me non falles certe (c)*:*
Flagris sum caesus, verum quia dixi modo.

XVII. GALLUS LECTICA A FELIBUS VECTUS.

Nimiam securitatem saepe in periculum homines ducere.

Feles habebat gallus lecticarios (d).
Hunc gloriose (e) *vulpes ut vidit vehi,*

(a) *Ita uterque codex. Sed corrigit* cessabit *Ian.*
(b) *Mallem* vocat omnis; et verbera proponit gravia.
(c) *Ita uterque cod. Sed Ian. corrigit* quidem.
(d) *Uterque cod.* lecticarius.
(e) *Uterque cod.* gloriosa.

Places tibi, inquit, quia cui non debes places:
Sed non impune, quia cui debes non places.

XXVII. LUPUS ET BUBULCUS.

Multos verbis blandos esse, et pectore infideles.

Cum venatorem celeri pede fugeret lepus,
Et a bubulco visus veprem irreperet;
Per superos, perque spes omnes tuas,
Ne me indices, bubulce; nihil unquam mali
Huic agro feci. Et rusticus, ne timeret (a),
Late securus. Iamque venator sequens:
Quaeso, bubulce, numquid huc venit lepus?
Venit, sed abiit hac ad laevam; et dexteram
Demonstrat nutu partem. Venator citus
Non intellexit, seque e conspectu abstulit.
Tunc sic bubulcus: ecquid est gratum tibi,
Quod te celavi? Linguae prorsus non nego
Habere atque agere me maximas gratias,
Verum oculis ut priveris opto perfidis.

XXVIII. MERETRIX ET IUVENIS.

Multa esse iucunda, quae tamen sunt incommoda.

Cum blandiretur iuveni meretrix perfida,
Et ille laesus multis saepe iniuriis,
Tamen praeberet sese facilem mulieri;
Sic insidiatrix: omnes muneribus licet
Contendant, ego te plurimi facio tamen.
Iuvenis recordans quotiens deceptus foret:
Lubenter, inquit, mea lux hanc vocem audio,
Non quod fidelis, sed quod iucunda est mihi.

(a) *Ita uterque cod. Sed corrigit* timueris *Ian.*

XXIX. FIBER.

Multi viverent, si salutis gratia parvifacerent fortunas.

Canes effugere cum iam non possit fiber,
(Graeci loquaces quem dixerunt castorem,
Et indiderunt bestiae nomen dei,
Illi qui iactant se verborum copia:)
Abripere morsu fertur testiculos sibi,
Quia propter illos sentiat se peti.
Divina quod ratione fieri non negem:
Venator namque simul invenit remedium,
Omittit ipsum persequi, et vocat canes.
Hoc si praestare possent homines, ut suo (a)
Vellent carere, uti posthac viverent,
Haud quisquam insidias nudo faceret corpori.

XXX. PAPILIO ET VESPA.

Non praeteritam sed praesentem aspiciendam esse fortunam.

Papilio vespam praetervolantem viderat;
O sortem iniquam! dum vivebant corpora,
Quorum ex reliquiis animam nos accipimus,
Ego loquens in pace, fortis proeliis,
Arte omni princeps inter aequales fui.
En cuncta levitas putris, et volito cinis.
Tu qui fuisti mulus clitellarius,
Quemcumque visum est laedis infixo aculeo.
Et vespa dignam moribus vocem edidit:
Non qui fuerimus, sed qui nunc simus, vide.

(a) *Cod. vat. sui, quod per syntaxin licet.*

XXXI. TERANTULA ET VULPES.

Pravis non esse fidem adhibendam.

Avis, quam dicunt terantulam (1) *rustici,*
In terra nidum quia componit scilicet,
Forte occurrit improbae vulpeculae;
Qua visa, pennis altius se sustulit.
Salve, inquit illa, cur me fugisti obsecro?
Quasi non abunde sit mihi in prato cibus,
Grilli, scarabaci, locustarum copia:
Nihil est quod metuas, rogo; te multum diligo,
Propter quietos mores et vitam probam.
Respondit contra: tu quidem bene praedicas,
Non sum in campo par tibi, sed sum sub dio:
Quin sequere; salutem tibi committo meam.

XXXII. EPILOGUS.

De iis qui legunt libellum.

Hoc qualecumque est musa quod ludit mea,
Nequitia pariter laudat, et frugalitas,
Sed haec simpliciter, illa tacite irascitur.

(1) *Sic evidenter, non* terraneolam *ut ed. neap.*

Ipsius quoque Perotti, ut supra monuimus, carmina ad diversos in vaticano aeque codice ut in neapolitano leguntur; eaque interdum in neapolitano, utpote attrito et evanido, hiant vel coniecturaliter in editione suppleta fuerunt: quos defectus ope codicis vaticani sarcire iam licet.

Carm.		*EDITIO NEAPOLITANA.*	*CODEX VATICANUS.*
Carm. II.	5.	*graditurque vicissim*	*graditurque per orbem*
VII.	1.	*fides si*	*fidesque*
VIII.	5.	*qui es tam disertus voce ut placares feras*	*qui dulci immites voce placares feras*
XI.	8.	*digno Pyrrhe tuum tempora*	*Pyrrhe Perotte tuum tempora*
XII.	2.	*laeta tibi*	*laeta videns*
	5.	*iungunt pia pectora secum*	*iungunt pia pectora cives*
	8.	*bella iacent*	*bella ruunt*
XIV.	3.	*si sapient potius . .*	*si sapient, potius deserto numinaq caelo*
	5.	*hac divum solium . .*	*hic divum solium mirandaque cunctis*
	6.	*digna Deo*	*digna Iove*
XXII.	13.	*destituor . . .*	*destituor numeris, facundia verba relinquit*
	14.	*illa . . .*	*illa decor*
	15.	*describere carmine*	*describere, maxime Pi, si*
	16.	*ille . . .*	*ille meo*
	17.	*non es habendus homo* (1) *sed maximus heros*	*non es habendus homo, cum maximus ille deorum*

(1) Deest pes.

		ED. NEAPOL.	COD. VAT.
	18.	*esset . . .*	*esset homo*
	23.	*reddere . . .*	*reddere curant*
	36.	*est nostrum*	*est orbis*
XXV.		*ca . . .*	*cacare*
XXVIII.	7.	*dulcis erat doctusque simul*	*dulcis erat vehemensque simul*
	11.	*plena fide* (1)	*puraque fide*
XXXIV.	7.	*indeque ponunt*	*undique noctem*
	8.	*incomtam . . . gelidam densamque...*	*incomptam, immensam, gelidam, densamque, gravemque*
XXXV.	1.	*saepe est pauperior..*	*saepe et pauperrima virtus*
XXXVIII.	1.	*s . . . us fuit hic ... demone vates . . .*	*sicanius fuit hic romano carmine vates*
	2.	*. . . siculusque simul*	*ascraeusque simul*
	3.	*sicanus fuitin silvis, laetis ascraeus in arvis* (2)	*sicanius silvis, laetis ascraeus in arvis*
XL.	1.	*quibus per. gn . . .*	*quibus per ignem*
XLII.	4.	*madens f . .*	*madens ferarum*
	5.	*quem . . .*	*quem furor frequentat*
XLIV.	14.	*canunt amici*	*canent iambos*
XLV.	11.	*Neptunus condidit undis*	*Neptunus clauserit oris*
	32.	*victorique cadet tandem gens*	*Harum victrici cedet gens*

(1) Laborat metrum.

(2) Redundat pes.

Nicolai Perotti etsi multa typis edita scripta sunt, multa tamen adhuc latent; id quod ego non solum ex Apostoli Zenii dissertationibus vossianis T. I. p. 265. sqq, sed multo evidentius ex vaticanis agnosco codicibus, qui mihi indaganti complura demonstrarunt, quae tamen efferre in vulgus neque satis aveo, neque saltem in his classicorum Auctorum voluminibus collocare velim. Unam tamen liceat adscribere Perotti epistolam, in qua curiose de suis studiis loquitur. Extat haec in tribus vaticanae bibliothecae codicibus; a Zenio tamen op. cit. p. 268. ubi is de Perotti epistolis agit, non commemoratur; ita ut inedita videatur.

NICOLAUS PEROTTUS

IACOBO CONSTANTIO FANENSI

SALUTEM.

Decrevi posthac omnes non solum actiones, verum etiam cogitationes meas tecum communicare: quod et tua erga me pietas, et officium meum requirere videtur. Faciam autem hoc frequenter, non aliquo servato ordine, sed ut quaeque mihi res in mentem venerit. Nunc quid hac tempestate agam, quae ratio sit studiorum meorum, ad te scribam. Ego ab ineunte pueritia ita a patre institutus fui, ut semper in studiis litterarum viverem: verum id adeo remisse faciebam, ut quemadmodum ab iis numquam cessarem, ita iis minorem temporis partem semper impenderem. Non quod ita pater vellet, aut ita mihi suaderet, homo plus quam satis est studiorum amantissimus; sed ut fieri solet, primo in pueritia, deinde etiam in adolescentia variis ludis voluptatibusque

distractus, etsi non relinquebam studia litterarum, tamen lente satis prosequebar; interdum etiam intermittebam. Crescente vero paulatim aetate, vigesimum iam annum ingressus cum scribere nescio quid coepissem, essemque apud summos viros non nihil laudis consecutus, in commune adolescentium vitium incidi: ratusque me iam aliquid scire, cogitare coepi, quo pacto et patrem, et familiam meam, et me ipsum honoribus ac divitiis augerem. Sepositis igitur, et fere relictis studiis, totum me iis rebus dedi, ex quibus honoris aut emolumenti aliquid viderer percepturus. In quo tamen maximum a Deo immortali beneficium consecutus sum, quod talem nactus sum principem, qui ut est doctissimus, ita studiosissimum quemque maxime diligit. Quare necesse fuit, ut si me huic gratum reddere cupiebam, studiis litterarum insisterem. Ea causa fuit, ne omnino institutum opus rescinderetur, ita usque in hunc diem delatus sum, neque omnino derelictus studiis, et ita beneficio principis mei aucta re familiari, ita honestato patre, omnique familia mea, ut plus etiam consecutus videar, quam vel petere vel sperare potuissem. Nunc quintum et vigesimum iam annum ingressus coepi fragilitatem et mortalitatem nostram et fortunae instabilitatem mecum reputare, et talia quaedam loqui. Quid agis miser? Quid in rebus inanibus ac momentaneis tempus absumis? Divitias paras? At hae tuae non erunt. Fortuna cum dederit, arripiet, et in alium cumulatam a te tot laboribus pecuniam conferet. Honores quaeris? At nullus honor nulla dignitas nulla gloria maior aut excellentior aut firmior

esse potest, quam quae virtute et studiis litterarum comparatur. Quid certa pro fortuitis relinquis? Quid stabilia pro infirmis? Quid perpetua pro fluxis? Quid tranquilla pro turbulentis? An ignoras quantas rerum conversiones fortunae mobilitas facit? Quam multi exulant, qui olim floruerunt? Quam multos extrema paupertas affligit, quos olim Croesi divitiae satiare non poterant? Quam multi post comparatos thesauros statim obierunt, quorum bona in eorum manus devenere, quos vivi, si fieri potuisset, dentibus lacerassent? Quot homines sunt extincti, quos ipse vidisti, novisti, allocutus es? Non patrem saepius dicentem audivisti, neminem se in urbe nostra videre eorum, quos in adolescentia cognovisset? Quid aliud significare videntur regiae illae lacrymae, cum Xerxes immensum illum exercitum lustrans oculis illacrymasse dicitur, quia tot milibus hominum tam brevis immineret casus, nisi nihil esse tam artum tam circumcisum tam breve, quam hominum vitam etiam longissimam? Quin potius relictis ceteris rebus fugacibus et caducis, quicquid est temporis, quod certe perexiguum est, ad studia litterarum confers? Et quando negatur diu vivere, relinquere aliquid conaris, quod te vixisse testetur? Hic labor tuus esse debet, haec quies, hoc ocium, hoc negocium, haec exercitatio iuventutis tuae, hoc viaticum senectutis. Hoc modo nemini unquam irasceris, nemini invidebis, cum nemine altercaberis, nemini maledices, nihil mali audies, neminem nisi te ipsum reprehendes, non timore, non spe, non sollicitudine aliqua turbaberis: nunquam nisi cum doctissimis viris loqueris, et quod maximum

est, nullum fortunae impetum pertimesces. Arripere haec tibi agros, arripere fortunas, arripere etiam si libuerit principis tui gratiam poterit.: litteras vero vel siquam laudem ex earum studiis assecutus es, quae omnia beneficio principis tui tibi obtigerunt, non poterit. Quis hoc credat posse fortunam principis gratia te privare, eiusdem beneficiis non posse? Haec atque alia huiuscemodi mecum reputans. et quasi cum altero loquens decrevi, praesertim si ita tibi videbitur, vitae meae statum omnem mutare, et relictis ceteris omnibus negotiis, totum me studiis litterarum tradere, in iis dies noctesque versari, hoc mihi patrimonium, has fortunas, hoc viaticum senectutis meae parare: iam enim senex mihi videor quintum et vigesimum aetatis annum ingressus. Nam quantulum est quod superesse potest, etiam si diutissime vixero? Volui tamen ante quam te consulerem, hanc vivendi rationem experiri. Itaque quintum iam mensem ita in studiis versor, ut vix tantum a libris secedam, quantum exiguum in principem meum servitium, et curandi corporis necessitas cogit; et tamen ita valeo, ut non solum quod verebar non obesse mihi otium intelligam, sed incredibilem etiam ad valetudinem corporis percipere fructum videar; sive natura mea talis sit, sive iucunditas ipsa mentis tantum ad salutem corporis conferat. Sed video te flagitare quid hoc tempore egerim: multa lectitavi, multa didici, nonnulla memoriae commendavi, aliqua etiam scripsi. Illorum rationem mittam ad te alias, id est cum tu iudicium tuum ad me rescrippseris. Nunc quae scripserim intellige. Polybii lib-

ros tres; de metris librum unum; de ratione carminum, quibus Horatius Flaccus, ac Severinus Boëthius usi sunt, librum unum; praeterea iuramentum Hyppocratis; epistolas item plurimas; interdum etiam versiculos; et nuper iussu principis nostri epigramma Ptolemaei latinum feci, quod ille in eius geographia, quam nuper omnium quas umquam viderim et pulcherrimam et pretiosimam fecit, supra Ptolemaei imaginem iussit inscribi. Haec omnia ad te mitto, ut una et de instituto vitae meae, et de meis operibus quid sentias ad me scribas. Vale. Bononiae III. nonas martias.

DE PHAEDRI

FRAGMENTO VETERE VATICANO.

Codicum, qui Phaedri fabulas continent, summam esse penuriam, eruditi sciunt. Etenim antiquus et plenus cognoscitur unus pithoeanus, unde princeps editio prodiit; qui codex quantivis pretii superesse in Gallia adhuc dicitur. Alter erat priscus rhemensis, qui anno MDCCLXXIV. incendio absumptus fuit. Tertius Phaedri codex ab eruditis appellatur fragmentum vetustum quoddam, quod Petrus Daniel e vastitate, quam floriacensi S. Benedicti coenobio ad Ligerim (non ad Oscarum, ut quidam ait) Calvinistae intulerunt, sibi vindicavit; mox idem ad Petavii senatoris manus devenit; Christinam deinde svecam dominam habuit; postremo in bibliotheca vaticana cum ceteris reginae codicibus collocatum est. Quartus Phaedri codex ille est parmensis, nunc neapolitanus, quo Perottus fabulas Phaedri cognitas XXXII, totidemque novas descripsit. Atque hactenus phaedrianorum notitia codicum a doctis traditur (1).

(1) *Legesis dissertationes Phaedro praepositas in cl. Lemaerii parisiaca editione.*

(*Mitto enim divionensem quendam et alterum weissenburgensem, quoniam hi non Phaedrum, sed barbaricas fabularum eius paraphrases prae se ferunt.*) *Ego demum quintum Phaedri codicem, vaticanum-urbinatem scilicet, ad vulgi cognitionem deduco, de quo in superiore monito ante fabulas novas verba feci. Mea tamen multo maior vel laetitia fuisset vel felicitas, si pro perottina epitome, codicem Phaedri plenum invenissem, in quo perottinae fabulae extarent: ut de ipsarum sinceritate tandem aliquando, si fieri potest, certiores efficeremur: quod ut mihi vel vel aliis accidat, sperare non ausim.*

Nunc autem superest ut de floriacensi fragmento, quod reapse inter vaticanos Christinae svecae codices conservatur, paulo accuratius dicam; immo vero quicquid eo continetur, quod oppido pusillum est, in hoc meo libro collocem. Est is miscelli generis codex: nam primum occurrit Guidonis musica saeculo XI. vel XII. scripta; ita ut hoc exemplar aetati ipsius auctoris suppar sit. Sed illud praecipue animadvertendum est, quod heic Guido haud arretinus *dicitur, sed* augensis. *Sic enim in prima pagina*: prooemium magistri Guidonis augensis super musica. *Deinde in eadem pagina*: incipit tractatus Guidonis augensis super musica. *Atque hoc antiquissimi codicis testimonio haud scio an Arretinis eripiatur civis Guido, quem iis unica fortasse Sigeberti auctoritas largiebatur* (1). *Posterior codicis pars romanense poëma copiosum atque vetustum continet. Medio autem codice quaternio inseritur paginarum octo, quarum tres priores* FABULIS OCTO PHAEDRI *occupantur; quarta pagina, id est versa secundi folii, piam Hicmari precationem habet; in sexta et septima psalmus legitur cuius initium* inclina Domine aurem tuam, *isque etiam graece ibidem, litteris tamen latinis, conscribitur. Octava demum nil fere habet praeter verba haec*: hic est liber S. Benedicti floriacensis; quem si quis furatus fuerit, vel aliquid (malo) ingenio tulerit, anathema sit. *Porro hic etiam codex cum aliis multis, Lutetiam*

(1) *Quia Guido opus suum episcopo arretino Teodaldo inscripsit, idcirco fortasse Sigebertus arretinum dixit Guidonem. Atqui monachi praesertim patrias suas deserunt. Nonne ex. gr. Gerbertus gallus bobiense in Italia coenobium regebat?*

a victoribus Gallis nostra aetate translatus fuerat, uti stemma docet democraticae Parisiorum bibliothecae, quod in membranis minio semel et iterum, ut in reliquis δορυλήπτοις vaticanis, impressum fuit. Sed enim Phaedri fragmentum, propter suam tenuitatem, Parisiis non est agnitum. Etenim cum Schwabius (1) *de hoc ms. dixisset:* an hodie extet in bibliotheca vaticana, an nuper a Gallis cum aliis cimeliis Parisios transmissus sit, non constat; *adnotavit ibi Barbierius:* ce manuscrit ne s'est pas trouvé parmi ceux de la bibliothèque du Vatican, qui ont été apportés à Paris.

Aliud est in quo errant, duce Desbillonio, nonnulli qui in floriacensi seu Petri Danielis hoc fragmento duas de tribus primi libri phaedriani partibus contineri affirmarunt. Atqui primi libri fabulae sunt XXXI, *fragmentum vero habet tantummodo* octo, *et quidem ea ratione in membranis scriptas, ut nihil inde subtrahi umquam potuerit. E prima enim recta pagina et versa nihil demere licet: transitum autem a secunda ad tertiam paginam nectit fabula quinta, quae utriusque folii partem occupat. Denique quartam paginam diverso argumento impeditam diximus. Fragmentum igitur floriacense plus octo fabulis nullo tempore habuit: neque reapse in aliis fabulis lectiones variae a criticis ex hoc fragmento ponuntur. Quod si aliquando fit, errore criticorum accidit, qui alium pro alio appellant codicem.*

Sed age operae pretium est fragmentum ipsum quantulumcumque est, totum lectoribus exhibere; ita ut mea editio instar codicis sit: quod non ingratum philologis fore puto, tum quia non omnis lectionum eius varietas ab antiquis criticis patefacta fuit; immo interdum potius perversa: tum quia parem pithoeano codici laciniam cognoscere iucundum est: tum quia denique chartam oppido brevem in libro meo occupabit. Sic nuper in primo classicorum vaticanorum volumine sallustianum de codice item Christinae svecae fragmentum prompsi, quod aeque in Gallia apud Petrum Danielem olim fuerat; deinde eius membranae ex oculis hominum evanuerant: cumque pessime hactenus fuisset editum, a me demum in nativam sanitatem revocatum est. Sed ad Phaedri fragmentum veniamus.

(1) *Dissertat. cit. p.* 36.

PHAEDRI AUG. L. AESOPIARUM INCIPIT FELICITER.

I. [ed. lib. I. 11.]

DE LEONE ET ASINO.

Ignotus fallit, notus est derisui. (1)
Venari asello comite cum vellet leo,
Contexit illum frutice et admonuit simul
Ut ille (2) insueta voce terreret (3) feras,
Fugientes ipse exciperet. Hic auriculus (4)
Clamorem subito totis tollit viribus,
Novoque turbat bestias miraculo.
Quae dum paventes exitus notos petunt,
Leonis adfliguntur horrendo impetu.
Qui postquam caede fessus est, asinum evocat,
Iubetque vocem premere. Tunc ille insolens:
Qualis videtur opera tibi vocis meae?

(1) Cod. *ignotos fallit*, *notis est derisui*. Deest autem in codice primus versus: *virtutis expers*, *verbis iactans gloriam*. Neque acephalam quispiam fabulam suspicetur; praecedit enim ibi proxime titulus PHAEDRI etc. quem recitavimus. Iam *ignotus* et *notus* pro *ignotos* et *notis* verissima Barthii emendatio est: alioquin retenta vulgari lectione, *ignaros* potius quam *ignotos* scribendum esset; quicquid alii critici contra manifestam veritatem clamitent. Non placet igitur cum nostro floriacensi resecare primum versum: sed placet secundum, vel invito floriacensi, sic reformare.

(2) *Ille* deest in edd.

(3) Cod. *terreret et*. Sed constat *et* mendose fuisse geminatum.

(4) Ita cod. Critici autem coniecturaliter fecerant *auritulus*, quae vox nunquam latino exemplo confirmatur. In pithoeano critici item legebant *auriculas*, caecutientes fortasse, pro *auriculus*; quod vocabulum retinendum fortasse est propter horum codicum summam et unicam auctoritatem.

ros tres; de metris librum unum; de ratione carminum, quibus Horatius Flaccus, ac Severinus Boëthius usi sunt, librum unum; praeterea iuramentum Hyppocratis; epistolas item plurimas; interdum etiam versiculos; et nuper iussu principis nostri epigramma Ptolemaei latinum feci, quod ille in eius geographia, quam nuper omnium quas umquam viderim et pulcherrimam et pretiosimam fecit, supra Ptolemaei imaginem iussit inscribi. Haec omnia ad te mitto, ut una et de instituto vitae meae, et de meis operibus quid sentias ad me scribas. Vale. Bononiae III. nonas martias.

DE PHAEDRI

FRAGMENTO VETERE VATICANO.

Codicum, qui Phaedri fabulas continent, summam esse penuriam, eruditi sciunt. Etenim antiquus et plenus cognoscitur unus pithoeanus, unde princeps editio prodiit; qui codex quantivis pretii superesse in Gallia adhuc dicitur. Alter erat priscus rhemensis, qui anno MDCCLXXIV. incendio absumptus fuit. Tertius Phaedri codex ab eruditis appellatur fragmentum vetustum quoddam, quod Petrus Daniel e vastitate, quam floriacensi S. Benedicti coenobio ad Ligerim (non ad Oscarum, ut quidam ait) Calvinistae intulerunt, sibi vindicavit; mox idem ad Petavii senatoris manus devenit; Christinam deinde svecam dominam habuit; postremo in bibliotheca vaticana cum ceteris reginae codicibus collocatum est. Quartus Phaedri codex ille est parmensis, nunc neapolitanus, quo Perottus fabulas Phaedri cognitas XXXII, totidemque novas descripsit. Atque hactenus phaedrianorum notitia codicum a doctis traditur (1).

(1) *Legesis dissertationes Phaedro praepositas in cl. Lemaerii parisiaca editione.*

Serae dant poenas turpi paenitentiae. (1)
Cum de fenestra corvus raptum caseum
Comesse vellet, celsa residens arbore,
Vulpes (2) ut vidit, deinde sic coepit loqui:
O quis tuarum, corve, pinnarum est nitor!
Quantum decorem corpore et vultu geris!
Si vocem haberes, nulla prior ales foret.
At ille dum etiam vocem vult ostendere,
Emisit (3) ore caseum; quem celeriter
Dolosa vulpis avidis rapuit dentibus.
Tunc demum ingemuit corvus: cur dolosis
Fuisset deceptus fraudibus ut ignavus. (4)

IIII. [ed. 17]

CANIS AD OVEM. LUPUS TESTIS COMMODASSE CONTENDIT.

Solent mendaces luere poenas maleficii.
Calumniator ab ove cum peteret canis
Quem commodasse (5) panem se contenderet,
Lupus citatus testis, non unum modo
Debere dixit, verum affirmavit decem.
Ovis damnata falso testimonio,
Quod non debebat, solvit. Post paucos dies
Bidens (6) iacentem prospexit in fovea lupum:
Haec, inquit, merces fraudis a superis datur.

(1) Ita cod. Perperam ergo critici veteres aiebant se legisse apud nostrum *sera dant poenas turpeis paenitentia*. Male item legebant *fore* pro *serae*.

(2) Ita cod. At supra et infra *vulpis*.

(3) Cod. *latiorem emisit*. Sed *latiorem* obelo ibidem expungitur.

(4) Ita codex prorsus dissidens ab edd.

(5) Lectio ed. *commendasse* prorsus excludenda est.

(6) Cod. *videns*. Sed *v* confoditur in margine. Quare Heinsius recte in edd. emendavit *bidens*. Nam *v* et *b* in vetustis mss. permutari saepissime, quis ignorat?

V. [ed. 18]

Nemo libenter recolit qui laesit locum.

MULIER PARTURIENS AD VIRUM.

Instante partu mulier, actis mensibus,
Humi iacebat flebilis gemitus ciens.
Vir est hortatus, corpus lecto reciperet,
Onus naturae melius quo deponeret.
Minime, inquit illa, posse confido loco
Malum finiri, quo conceptum est inicium. (1)

VI. [ed. 19]

Habent insidias hominis blanditiae mali:
Quas ut vitemus, versus subiecti monent.

CANIS PARTURIENS AD ALTERAM.

Canis parturiens cum rogasset alteram
Ut fetus in eius tugurio (2) deponeret,
Facile impetravit: dein (3) reposcenti locum
Preces admovit (4), tempus exorans breve,
Dum firmiores posset catulos deducere (5).
Hoc quoque consumpto, flagitari (6) validius
Cubile coepit. Illa: si mihi et turbae meae
Par, inquit, esse potueris, cedam loco.

VII. [ed. 20] (7)

Stultum consilium non modo effectu caret,
Sed ad pernitiem quoque mortalis devocat.

(1) Ita cod. At ed. *initio*.

(2) Cod. *tugulio*. De *l* pro *r* in antiquis mss. dixi ad Cicer. de rep. ed. secund. p. 19. et 45.

(3) Cod. *deinde*; mox alterum *de* expungitur ab antiqua manu.

(4) Cod. *admonuit*. (5) Ed. *ducere*.

(6) Ita codex. Ed. *flagitare*.

(7) Caret in codice argumento seu titulo haec fabula.

Corium depressum in fluvio viderunt canes:
Id ut comesse extractum possent facilius,
Aquam coepere ebibere: sed rupti prius
Periere, quam quod petierant, contingerent.

VIII. [ed. 21]

LEO DEFICIENS, APER, TAURUS, ASELLUS.

Quicumque amisit dignitatem pristinam,
Ignavis etiam iocus est in casu gravi.
Defectus annis et desertus viribus
Leo cum iaceret spiritum extremum trahens,
Aper fulmineis venit ad eum dentibus,
Et vindicavit ictu veterem (1) iniuriam.
Infestis taurus mox confodit cornibus
Hostile corpus. Asinus ut vidit ferum
Inpune laedi, calcibus frontem extudit.
At ille expirans: fortis indigne fero (2)

. . . . .

Nihil amplius est in codice ex hac fabula. Sequitur enim in aversa pagina pia precatio Hicmari.

(1) Ita prisca manu corrigitur in codice, ubi antea scriptum erat *veterem ictu*. (2) Ed. *tuli*.

DE BOETHII OPUSCULIS DUOBUS INEDITIS

ET DE COMMENTARIO AD NONNULLA BOETHII CARMINA.

Manlii Severini Boëthii, cuius erga litteras merita sole meridiano illustriora sunt, complura scripta nondum cum ceteris impressa typis fuerunt, quia vel temporis edacitate videntur consumpta, vel ingratiis in bibliothecarum forulis manu scripta delitescunt. De his tamen mentionem fecerunt bibliographi, quorum diligentiam Petrus Bertius in prolegomenis ad boëthianum de philosophiae consolatione opus, haud scio an superaverit; etsi ne is quidem cuncta adnotavit. Ego vero antiquos codices lustrans nihil diu boëthianum ineditum deprehendebam: nam vaticani codices, qui permulti Boëthium continent, ne illam quidem lacunam explent, qua laborat editus Boëthii ad Ciceronis topica commentarius. Tandem vero aliquando pervetérem codicem nactus sum, qui duo inedita tam praeclari scriptoris opuscula mihi largitus est.

Porro de horum sinceritate ne dubitarem, testis adfuit utrique lucubrationi Sigebertus gemblacensis, cuius cap. XXXVII. haec verba legebam: *Boëthius* (praeter cetera) *de cognatione dialecticae et rhethoricae, et distinctione rhetoricorum locorum scripsit*. Et vocabulum quidem *dialecticae* a Sigeberto vel quovis alio obtrusum est: etenim titulus mei codicis et res ipsa id respuunt: de cetero Sigeberti affirmatio verissima est. Iam quum Sigeberti testimonium adeo sit evidens, miror sane Trithemium cap. CCI., eiusque adseclam Bertium praef. cit., a quibus liber tantummodo *de locis rhetoricis* commemoratur. Et quoniam Bertium coarguere coepi, dicam insuper, falso ab eo in deperditis Boëthii scriptis collocari librum *de circuli quadratura*: est enim hic Franconis, qui saeculo XI. vixit, foetus: qui quoniam in codicibus post Boëthii geometriam poni solet, ut ex vaticano quodam exemplari cognosco, idcirco perperam a nescio quo properantis oculi lectore ad Boëthium est translatus: isque error in aliorum narrationes, ut fit, migravit.

Age vero nobilis, et fortasse unicus, qui haec duo opuscula conservat codex, paginarum 562 est, membraneus, saeculo circiter XI.

Serae dant poenas turpi paenitentiae. (1)
Cum de fenestra corvus raptum caseum
Comesse vellet, celsa residens arbore,
Vulpes (2) ut vidit, deinde sic coepit loqui:
O quis tuarum, corve, pinnarum est nitor!
Quantum decorem corpore et vultu geris!
Si vocem haberes, nulla prior ales foret.
At ille dum etiam vocem vult ostendere,
Emisit (3) ore caseum; quem celeriter
Dolosa vulpis avidis rapuit dentibus.
Tunc demum ingemuit corvus: cur dolosis
Fuisset deceptus fraudibus ut ignavus. (4)

IIII. [ed. 17]

CANIS AD OVEM. LUPUS TESTIS COMMODASSE CONTENDIT.

Solent mendaces luere poenas maleficii.
Calumniator ab ove cum peteret canis
Quem commodasse (5) panem se contenderet,
Lupus citatus testis, non unum modo
Debere dixit, verum affirmavit decem.
Ovis damnata falso testimonio,
Quod non debebat, solvit. Post paucos dies
Bidens (6) iacentem prospexit in fovea lupum:
Haec, inquit, merces fraudis a superis datur.

(1) Ita cod. Perperam ergo critici veteres aiebant se legisse apud nostrum *sera dant poenas turpeis paenitentia*. Male item legebant *fere* pro *serae*.

(2) Ita cod. At supra et infra *vulpis*.

(3) Cod. *latiorem emisit*. Sed *latiorem* obelo ibidem expungitur.

(4) Ita codex prorsus dissidens ab edd.

(5) Lectio ed. *commendasse* prorsus excludenda est.

(6) Cod. *videns*. Sed *v* confoditur in margine. Quare Heinsius recte in edd. emendavit *bidens*. Nam *v* et *b* in vetustis mss. permutari saepissime, quis ignorat?

ANICII MANLII SEVERINI
BOETHII

INCIPIT COMMUNIS SPECULATIO DE RHETORICAE COGNATIONE.

1 Quanta sibimet ars rhetorica cognatione iungatur, non facile considerari potest; vixque est etiam ut auditu animadverti queat, nedum sit facile repertu. Cuius quidem rei errorem divisa de singulis disputatio praeceptorum creat: de unoquoque enim praecipiunt, nihil de communi laborantes. Quam partem doctrinae vacuam, ut possumus, aggrediamur. Dicemus igitur de genere artis, et de speciebus, partibus, instrumento, instrumentique partibus, opere etiam, officioque auctoris, et fine. Quocirca quid in commune speculandum est, hinc disserendi sumamus exordium.

2 Rhetoricae igitur genus est facultas: species vero tres; iudiciale (1), demonstrativum, deliberativum. Et genus quidem id esse quod diximus, patet. Species autem idcirco sunt quas superius enumeravimus, quoniam in his tota rhetorica est. Integra enim vis est rhetoricae in iudiciali genere causarum: inte-

(1) Ita loquitur auctor etiam §. 11.

gra in demonstrativo vel deliberativo. Sed haec genera sunt causarum : omnes enim causae vel speciales vel individuae sub horum unum trium generum cadunt: ut sub iudiciale quidem speciales, ut maiestatis vel repetundarum; individuae vero, ut Cornelii maiestatis, vel Verris repetundarum. Cadunt, sub deliberativum vero quaecumque causae consultationem habent; ut si specialiter accipias de bello vel pace: si vero individuae, ut de bello Pyrrhi vel pace. Eodem modo etiam in demonstrativis quaecumque veniunt in laudem et vituperationem: ut si specialiter, ut laus viri fortis; individuae vero laus Scipionis, sub demonstrativum cadunt.

3 Materia vero huius facultatis est, omnis quidem res proposita ad dictionem; fere autem civilis quaestio. In hanc species a rhetorica venientes quasi quaedam formae capiunt sibi materiam, et tripliciter informatam tenent figura, quod posterius liquebit : ut civilis quaestio quae adhuc informis secundum species erat, fiat accepto fine unicuique specierum rhetoricae subiecta. Ut informis adhuc civilis quaestio, cum acceperit ex iudiciali finem iusti, fiat ipsa civilis quaestio in iudiciali genere constituta. Cum vero ex deliberativo sumpserit utile vel honestum, tunc fiat ipsa civilis quaestio in deliberativo cau-

sarum genere constituta. Si vero ex demonstratione sumpserit bonum, tunc demonstrativa sit civilis quaestio. Veniunt autem in materiam species ex rhetorica: quod aliter in materia sua quaelibet facultas non potest operari, quam si suas adhibeat partes: absentibus enim cunctis suis partibus, rhetorica ipsa quoque est absens.

4 Sed quoniam de speciebus dictum est rhetoricae, quomodo sunt genera causarum, ita sunt ut omnium negotiorum, quae in civili negotio constituta sunt informata. A fine iusto iudiciale sit genus. Omnium vero quae constituta in civili quaestione honestum vel utilem finem ceperunt, deliberativum sit genus: omniumque quae in civili posita quaestione finem honesti, iusti, bonive sumpserunt, sit demonstrativum genus. Sed de his hactenus.

5 Nunc de partibus rhetoricae providendum est. Partes enim rhetoricae sunt quinque; inventio, dispositio, elocutio, memoria, pronuntiatio. Partes autem vocantur idcirco, quia si quid harum defuerit oratori, imperfecta facultas est. Atque ideo quae universa formant oratoriam facultatem, ea partes facultatis eius dicere: nihil absurdum est. Sed hae partes quoniam rhetoricae facultatis sunt, totamque rhetoricam facultatem com-

ponunt, necesse est ubi fuerit rhetorica, ipse quoque subsequantur. At est rhetorica in propriis speciebus integra: omnes igitur rhetorieae partes inerunt rhetoricae speciebus. Quocirca etiam his civilibus negotiis tractandis adhibebuntur, quae a supradictis rhetoricae speciebus informantur. Aeque igitur in iudiciali negotio et in deliberativo et in demonstrativo, inventio, dispositio, elocutio, memoria, pronuntiatioque, conveniunt.

6 Quoniam vero omnis fere facultas instrumento utitur ad faciendum quod potest, erit igitur aliquid instrumentum. Hoc vero est oratio, quae partim in civili genere versatur, partim minime. De ea autem oratione loquimur, quae habet aliquam quaestionem, vel quae ad finem expediendae quaestionis accommodatur. Ea ergo oratio, quae in civili genere versatur, continue decurrit: ea quae non est in civilibus causis, interrogatione et responsione explicatur. Sed prior, rhetorica; secunda, dialectica nuncupatur: quae hoc superiore differt, primum quod illa civiles ὑποθέσεις, haec (1) θέσεις considerat: dehinc quod illa continua oratione, haec (2) intercisa peragitur: et quod rhetorica oratio habet propter adversarium iudicem, dia-

(1) Cod. *illa*. (2) Cod. *illa*.

ectica vero eodem iudice quo adversario nititur (1).

7 Haec igitur rhetorica oratio habet partes .VI.; prohoemium, quod exordium est; narrationem, partitionem, confirmationem, reprehensionem, perorationem: quae partes instrumenti rhetoricae facultatis, quoniam rhetorica in omnibus suis speciebus inest, eisdem (2) inerunt; nec potius inerunt, quam hisdem quae peragunt administrabunt. Itaque et in iudiciali genere causarum necessarius est ordo prohoemii et narrationis atque ceterorum, quae (3) in demonstrativo deliberativoque necessaria sunt. Opus autem rhetoricae facultatis docere et movere: quod nihilominus hisdem fere .VI. instrumentis, idest orationis partibus, administratur. Partes autem rhetoricae, quoniam partes sunt facultatis, ipsae quoque sunt facultates. Quocirca ipsae quoque orationis partibus quasi instrumentis utentur in partem, atque ut his operentur, eisdem inerunt. Nam nisi adsint (4) praedictae rhetoricae partes, ut inveniat, eloquatur, disponat, meminerit, pronuntiet, nil agat orator. Eodemque modo eae (5) quae fere partes instrumenti, nisi habeant omnes

(1) Num pro *utitur*?

(2) Ita cod. At infra *hisdem*.

(3) Cod. *et* pro *quae*.

(4) Cod. *nam in exordiis sint*.

(5) Cod. *earum*.

orationis partes, frustra sunt. Huius autem facultatis effector orator est, cuius est officium dicere apposite ad persuasionem.

8 Finis tum in ipso, tum in altero. In ipso quidem, ut bene dixisse, id est dixisse apposite ad persuasionem: in altero vero, persuasisse. Neque enim siqua impediant oratorem quominus persuadeat, facto officio, finis non est consecutus. Sed is qui officio quidem fuit contiguus et cognatus, consequitur, facto officio; is vero qui extra est, saepe non consequitur. Neque tamen rhetoricam suo fine contentam, honore vacuabit. Haec quidem ita sunt mixta, ut rhetorica insit speciebus, species vero insint rhetoricae (1). Causarum autem partes status esse dicuntur, de quibus hoc modo dispiciendum est. Quomodo enim partes esse putabuntur causae, si ita partes ut species? quomodo fieri potest, ut in una causa plures constitutiones sint? nam species sibimet impermixtae sunt. At veniunt in causam plurimae constitutiones: non sunt igitur partes causarum, velut species status. Illud quoque quod nulla species aliam sibi oppositam speciem ad substantiam iuvat. Constitutio vero constitutionem confirmat ad fidem. Nec vero fieri potest ut ita sint causarum

(1) Deest in cod. *rhetoricae*.

quasi totius partes. Nullum enim compositum ex una parte totum atque integrum esse potest. At in causa (1) constitutio una idonea est constituere causam.

9 Quid igitur est dicendum? Patet via rationi. Neque enim causae eius pars esse dicitur constitutio, quae in controversiam venit, et quam status constituit: cum praesertim qui adduntur ad causam status, iam una constitutione firmata, non sit principalis sed accidens; atque in uno negotio tot veniant controversiae quot sunt constitutiones. Sed quot controversiae, tot causae: et licet eas unum contineat negotium, causae tamen impermixtae sibi variantur. Ut qui iuvenem de lupanari exeuntem vidit, paulo post de eodem loco uxorem suam vidit egressam, accusat iuvenem adulterii. Hic unum negotium quod vertitur est; causae autem duae: una coniecturalis, si neget se fecisse: altera finitiva, si in lupanari concubitum non dicat posse adulterium putari. Sed neque neganti, pars est eiusdem controversiae coniecturalis status: neque definienti, definitio: totam enim continet causam. Causam autem voco non generaliter, sed controversiam constitutione aliqua firmatam.

(1) Cod. *causam.*

10 Sunt autem partes constitutiones causae generalis hoc modo. Si enim omnis causa coniecturalis esset, nec alius status inveniretur, non esset status coniecturalis causae pars, sed ipsa causa esset sine dubio coniectura. Sed quoniam partim coniectura, partim sine, partim qualitate, partim translatione, causae omnes tenentur, pars est constitutio causae, non eius quam tenendo informat, sed eius quam dividit generalis; cuius scilicet quasi membrum aliquod abscidens suum facit unaquaeque constitutio. Sunt igitur partes ut species causae constitutiones generalis, non eius quam unaquaeque tenens informaverit.

11 Quare est genus rhetoricae facultas. Rhetoricae vero species tres; (1) iudicialis, demonstrativa, deliberativa. Materia autem civilis quaestio, quae dicitur causa. Partes huius materiae constitutiones. Rhetoricae partes, inventio, dispositio, elocutio, memoria, actio. Instrumentum, oratio. Instrumenti partes, exordium, narratio, partitio, confirmatio, reprehensio, peroratio. Opera, docere et movere. Actor, orator. Officium huius bene dicere. Finis tum bene dixisse tum persuadere est.

(1) Fit epilogus. Recole autem ff. 2.

12 Tota rhetorica in speciebus: species vero ita totam materiam informant, ut tamen vicissim totam sibi vindicent: quod ex hoc intellegi potest, quoniam omnes sibi materiae partes singulae species tenent. Nam in iudiciali ·IIII· constitutiones invenies, et in deliberativa demonstrativaque easdem quatuor invenire queas. Unde ostenditur, si omnes partes causae generalis, quae est civilis quaestio, singulae species habent; omnes vero partes causam esse; ipsam causam, idest civilem quaestionem, ab speciebus vicissim vindicari totam: eo modo quo vox uno tempore ad plurimorum aures pervenit cum suis integra partibus, idest elementis. Nam eodem tempore tota causa ad diversas species cum suis partibus transit.

13 Sed cum species in materiam venerint, id est in civilem quaestionem, et eam cum suis obtinuerint partibus, inferunt secum etiam ipsam rhetoricae facultatem: quare etiam rhetoricae partes. In singulis ergo constitutionibus erunt rhetoricae partes. Sed illata materia rhetorica infert secum instrumentum suum. Infert igitur secum orationem; et haec proprias partes: eritque in constitutionibus exordium et narratio et cetera. Sed cum instrumentum venerit in civilem quaestionem, operam quoque suam si-

mul infert. Et docebit igitur ac persuadebit in omni constitutione. Sed haec per se venire non poterunt, nisi sit is qui haec moveat, velut artifex atque architectus. Hic autem est orator, qui cum ad causam accesserit, faciet officium suum. Bene igitur dicet in omni genere causarum; et in omni constitutione. Orator faciet etiam finem; tum ut bene dixerit in omni constitutione, tum ut persuaserit.

De singulis igitur nunc quidem in commune tractavimus: de unoquoque vero separatim post, si erit commodum, disseremus.

EXPLICIT SPECULATIO COMMUNIS

DE

RHETORICAE COGNATIONE.

ANICII MANLII SEVERINI BOETHII (1)

INCIPIT LOCORUM RHETORICORUM DISTINCTIO.

1 Persona est quae in iudicium vocatur; negotium, factum dictumve personae, propter quod in iudicium vocatur persona: et negotium suggerere argumenta non possunt; de ipsis enim quaestio est. Faciunt autem fidem negotio ea quae sunt personis ac negotiis attributa. Persona quoque facit negotio fidem; sed non in eo quod persona est, sed in eo quod ex attributis personae quandam suscipit qualitatem. Circumstantiae sunt, quae convenientes substantiam quaestionis efficiunt. Nisi enim sit qui fecerit, et quod fecerit, causaque cur fecerit, vel locus tempusque quo fecerit, modus etiam facultasque si desint, causa negotiumque non stabit. Has circumstantias in gemina Cicero (2) partitur, ut eam, quae est quis, circumstantiam in attributis personae ponat; sex vero quae reliquae sunt, in attributis negotio con-

(1) In cod. *Mallii* et mox *Boecii*. Sed rectiorem horum nominum scripturam pono ex antiquissimo Boëthii de consolatione codice vat. 3363.

(2) Confer Cic. rhet. II. 9. sqq.

stituat. Et primam quidem ex circumstantiis, quae est quis, quam personae attribuit, secat in ·XI· partes; nomen, ut Verres; natura, ut barbarus; victus, ut amicus nobilium; fortuna, ut dives; studium, ut geometricus; casus, ut exul; affectio, ut amans; habitus, ut sapiens; consilium, ut immo age, care pater, cervici imponere nostrae; facta, ut orationes hae quae extra illud factum dictumque sunt, quod nunc in iudicium vocatur.

2 Reliquas vero circumstantias, quae sunt quid, cur, quando, ubi, quomodo, quibus auxiliis, in attributis negotio ponit · Quid et cur dicens, continentia cum ipso negotio in causa constituens· Quid vero secans in ·IIII· partes; in summam facti, ut parentis occisio; ante factum, ut concitus rapuit gladium; dum fit, vehementer percussit; post factum, in abdito sepelivit. Quae omnia cum sint, tamen quoniam ad gestum negotium, de quo quaeritur, pertinent, non sunt ea facta quae in attributis personae pertinent, vel numerata sunt. Illa enim extra negotium de quo agitur posita, personam informantia fidem ei negotio praestant, de quo versatur intentio: haec vero facta quae continentia sunt cum ipso negotio, ad ipsum negotium de quo quaeritur pertinent. Postre-

mas vero ·IIII· circumstantias Cicero ponit in gestione negotii, quae est secunda pars attributorum negotiis. Et eam quidem circumstantiam, quae est quando, dividit in tempus, ut nocte fecit; et in occasionem, ut cunctis dormientibus. Ubi vero ex circumstantiis locum dicit, ut in cubiculo fecit. Quomodo vero, ex circumstantiis modum, ut clam fecit. Quibus auxiliis, ex circumstantiis facultatem appellat, ut cum multo exercitu.

3 Sed ne id quod dictum est dum fit, idem putetur esse et id quod est in gestione negotii, haec discretio est, quod dum fit, illud est quod eo tempore admissum est dum facinus perpetratur, ut percussio. In gestione vero negotii ea sunt, quae et ante factum, et dum fit, et post factum, quod gestum est contineant· In omnibus enim tempus, occasio, locus, modus, facultas, inquiritur. Rursus dum fit, factum est quo administratum est negotium. Quae vero sunt in gestione negotii, non sunt facta, sed facto adhaerentia, et quodammodo subiecta ipsi quod gestum est negotio. Amplius ea quae sunt in gestione negotii, sine his quae sunt continentia cum ipso negotio, esse possunt. Illa vero sine (1) his esse non possunt:

(1) Deest *sine* in cod.

adiuncta vero negotio, ipsa quoque fidem faciunt quaestioni. Sunt autem ea quodammodo effecta et respicientia negotium quod agitur hoc modo.

4 Nam circumstantiae .VII. in attributis personae vel negotio numeratae sunt. Haec cum aliis coeperint comparari et quasi in revelationem venire, fiunt aut genus, aut pars, aut contrarium, aut eventus, aut maius, aut minus, aut simile, aut aeque magnum, aut disparatum. Haec itaque accidunt circumstantiis, quae in attributis negotiorum numerata sunt; ut dum aliis comparantur, sumantur ex his argumenta facti dictive, quod in iudicium vocatur. Distant autem superioribus, quod superiora vel facta continebant, vel factis ita adhaerebant, ut separari non possent; ut locus, tempus, et cetera, quae gestum negotium non omittunt. Haec vero quae sunt adiuncta negotio, non inhaerent negotio, sed accidunt circumstantiis: et tum demum argumenta praestant, cum in comparationem venerint ea quae adiuncta sunt negotio.

5 Sumuntur vero argumenta non ex contrarietate, sed ex contrario; et non ex similitudine, sed ex simili; ut appareat ex revelatione sumi argumenta, in adiunctis negotio; et ea esse adiuncta negotio, quae sunt ad ipsum de quo agitur negotium af-

fecta. Consecutio vero neque in ipsis inest rebus, neque ex comparatione reperitur; sed rem gestam vel antecedentia consequuntur vel comitantia. Et quoniam facilis eorum locorum est discretio, tractatum huc usque constitui. Explicit.

IN BOETHIUM DE CONSOLATIONE PHILOSOPHIAE

LIB. III. METR. IX.

COMMENTARIUS.

O qui perpetua mundum ratione gubernas,
Terrarum caelique sator, qui tempus ab aevo
Ire iubes, stabilisque manens das cuncta moveri;
Quem non externae pepulerunt fingere causae
Materiae fluitantis opus, verum insita summi
Forma boni, livore carens: tu cuncta superno
Ducis ab exemplo; pulchrum pulcherrimus ipse
Mundum mente gerens, similique in imagine formans,
Perfectasque iubens perfectum absolvere parteis.
Tu numeris elementa ligas, ut frigora flammis,
Arida conveniant liquidis: ne purior ignis
Evolet, aut mersas deducant pondera terras.
Tu triplicis mediam naturae cuncta moventem
Conectens animam per consona membra resolvis.
Quae cum secta duòs motum glomeravit in orbeis,
In semet reditura meat, mentemque profundam
Circuit, et simili convertit imagine caelum.
Tu caussis animas paribus, vitasque minores
Provehis, et levibus sublimeis curribus aptans
In caelum, terramque seris: quas lege benigna
Ad te conversas reduci facis igne reverti.

Amantissimo atque desiderantissimo, aetate filio, professionis et consanguinitatis iure dulcissimo fratri, meriti et ordinis sublimitate reverentissimo domino Bovoni antistiti, indignus fratrum in nova Corbeia Christo servientium famulus ·B·, temporalis et aeternae vitae omne bonum optat in Domino.

1 Praecepit caritas vestra ut obscurum quendam locum ex libro Boëthii, quem viva vobis voce quondam exposui, etiam scripto explanarem. Parui, fateor, prompta voluntate, sed idcirco cum inmodica difficultate, quoniam inter innumeras occupationes, immo miserias et aerumnas, quas inter civilia bella et paganorum, ut prophetice loquar, velociores aquilis incursiones, sine cessatione patimur, omnino vix animum ad scribendum appuli. Terrebat insuper ipsa materia officio meo propositoque contraria, quia de platonicorum magis dogmatum vanitate, quem de doctrinae evangelicae veritate necessario erant aliquanta dicenda. Sed vehemens ardor dilectionis vestrae, quem longinqua nimis terrarum intercapedine nos absentia separans non minuit, sed de die in diem aucto desiderii maerore accendit, compulit me ut voluntati vestrae obsequi etiam ultra vires conarer. Nec me reprehendent arbitror, quod de saecularium auctorum libris aliqua protulerim, cum et praecipui doctores nostri hoc refellendi causa frequenter egerint; sicut medici non solum salubria quae sumantur alimenta commendant, sed et noxia quae vitentur insinuant: monstrantes herbas utiles, produnt etiam letiferas, ne miseros fallant aconita legentes. Quid quod etiam de venenis serpentum pretiosa confici dicunt antidota? Hinc antiquitus illi periti incantatores artis suae lucra captabant: hinc pharmacopolae negotii sui quaestum cepere non modicum.

2 Sic te, praesul egregie et spiritalis animarum archiater, et salutaria scire decet ut suadeas, et noxia ut prohibeas. Nam neque sanctus Augustinus de civitate Dei contra paganos scribens, spurcissimos eorum atque turpissimos ritus tam vehementer redarguere posset, nisi eos plenissime nosset: nec contra Manichaeos tam elegantes scriberet libros, si eorum nequissimos ignorasset errores. Unde nihil tibi nocere credo haec pauca de philosophicis legere dogmatibus, quae multo parcius quam susceptae rei

necessitas postulabat, me attigisse protestor. Atque id summopere quaeso, ut cum aliquo peritissimo et vobis familiarissimo hunc quem direxi libellum secreto perscrutari dignemini, ut si aliquid utilitatis habet, nemini denegetur; si parum aut nihil, nemini postea publicetur.

3 Quisquis illorum Boëthii versuum intellegentiam indagare cupit, quorum mihi expositionem tua sanctitas, venerande praesul, iniunxit, in primis admonendus est non solum in his versibus, sed et in multis locis eiusdem operis, quod consolationis philosophiae titulo praenotatur, quaedam catholicae fidei contraria repperiri: quod ideo mirum est, quia libellum quendam eiusdem auctoris de sancta trinitate valde praeclarum legi, et alium contra Eutychen et Nestorium haereticos, quos ab eodem esse conscriptos, quisquis aliis eius libris legendis operam impendit, ut ego ab adolescentia feci, ex ipso elegantis stili quodam proprio nitore, indubitanter agnoscit. Quod tamen utcumque se habeat, certum est eum in his libris nihil de doctrina ecclesiastica disputasse, sed tantum philosophorum et maxime platonicorum dogmata legentibus aperire voluisse. Unde se ubique interrogantem, ipsam vero philosophiam respondentem docentemque introducit: ipsamque in libro tertio pro reperienda sede summi boni rerum omnium patrem his verbis invocasse describit.

4 O qui perpetua mundum ratione gubernas
Terrarum caelique sator. Et reliqua.

Quamvis hic sator pro conditore non proprie sed metaphorice positum videatur, tamen hoc auctores ita frequenter utuntur. Unde et Virgilius in bucolicis canit: magnum per inane coacta semina terrarumque animaeque marisque et liquidi simul ignis. Ergo si elementorum exordia recte semina dicuntur, recte etiam ipsorum conditor, sator appellatur.

5 „ Qui tempus „ etc. Apparet in his verbis nihil aliud significari nisi aeternitatem immutabilitatemque creatoris, temporalitatem vero et mutabilitatem creaturae: nam aevum propter aeternitatem posuit. Ac primo sciendum philosophos ita definisse ut sit aeternum quod nec initium nec finem habet, hoc est nec incipit nec desinit. Quod autem incipit et non desinit, sed manet immortale, sempiternum vo-

eant. Cum autem vellet exprimere quod tempus ab aeternitate incipit, valde vigilanti et proprio sermone usus est dicens, „ tempus ab aevo ire iubes „. Omne enim tempus momentis suis velociter transit, aeternitas vero creatoris in se stabilis manens, nullis temporum incrementis moveri vel maior fieri potest. Omnis autem creatura, ex quo creata est, coepit esse quod non erat, et exinde per singula momenta maius in essentia sua habere temporis spatium. Habere autem maius minusve alicuius rei quam habebat, sicut et esse quod non erat, motus quidam est; unde videtur dicta mutatio quasi motatio. Universa igitur creatura, ex quo esse coepit, quoddam temporis iter arripuit. Porro creator omnium immobilis manens et aeternus, temporalia; ac immutabilis, mutabilia condens, dat cuncta moveri: quoniam incorporea creatura movetur tempore non loco, corporea vero et loco et tempore. Quod sicui minus perspicuum videtur, legat libros sancti Augustini de genesi ad litteram, ubi de his motibus creaturarum enucleatissime disputat.

6 " Quem non externae pepulerunt causae „. Diu inter summos philosophos quaesitum est de his causis, propter quas Deus mundum condere voluerit; sed tandem eis visum est, quod et nostri secuntur auctores, solam bonitatem creatoris tantae rei causam fuisse, qua voluit rationalem creaturam suae beatitudinis ex eius contemplatione participem fieri: reliquum vero mundi ornatum partim ad obsequium generis humani, partim ad ostensionem aeternae sapientiae suae, qua condidit omnia bona valde, ut ex eorum consideratione ad intellegentiam et laudem ipsius humanae mentis erigeretur intentio.

7 " Tu cuncta superno ducis ab exemplo „. Ante quam de his disseram, aliquid de Platonis dogmate insinuandum est, quem Boëthius in hoc opere specialiter sequitur: unde in hoc eodem libro dicit, Platoni inquam vehementer assentior. Hic igitur trinitatem quandam in principio fuisse asseruit, et suis auditoribus id credere persuasit, Deum, exemplar, et materiam: Deum, omnium creatorem: exemplar, ad cuius speciem universa formaret: materiam, ex qua cuncta crearet. De materia superius dixit, materiae fluitantis: exemplar hic exprimit cum dicit, tu cuncta superno ducis ab exem-

fecta. Consecutio vero neque in ipsis inest rebus, neque ex comparatione reperitur; sed rem gestam vel antecedentia consequuntur vel comitantia. Et quoniam facilis eorum locorum est discretio, tractatum huc usque constitui. Explicit.

IN BOETHIUM DE CONSOLATIONE PHILOSOPHIAE

LIB. III. METR. IX.

COMMENTARIUS.

O qui perpetua mundum ratione gubernas,
Terrarum caelique sator, qui tempus ab aevo
Ire iubes, stabilisque manens das cuncta moveri;
Quem non externae pepulerunt fingere causae
Materiae fluitantis opus, verum insita summi
Forma boni, livore carens: tu cuncta superno
Ducis ab exemplo; pulchrum pulcherrimus ipse
Mundum mente gerens, similique in imagine formans,
Perfectasque iubens perfectum absolvere parteis.
Tu numeris elementa ligas, ut frigora flammis,
Arida conveniant liquidis: ne purior ignis
Evolet, aut mersas deducant pondera terras.
Tu triplicis mediam naturae cuncta moventem
Conectens animam per consona membra resolvis.
Quae cum secta duos motum glomeravit in orbeis,
In semet reditura meat, mentemque profundam
Circuit, et simili convertit imagine caelum.
Tu caussis animas paribus, vitasque minores
Provehis, et levibus sublimeis curribus aptans
In caelum, terramque seris: quas lege benigna
Ad te conversas reduci facis igne reverti.

„ in Timaeo Platonis assertum „ est, non aliter tam controver- „ sa sibi ac repugnantia et na- „ turae communionem abnuen- „ tia permisceri, terram dico „ et ignem, potuisse, nisi duo- „ bus mediis aëris et aquae ne- „ xibus iungerentur „. In his Macrobii verbis patet, nisi fallor, quid sit " numeris elementa ligas. „

9 Quod autem sequitur " ut frigora flammis etc. „ Facile intellegi potest: eodem enim numero quo ipsa elementa, etiam ipsorum differentiae constant. Nam et ipsae sunt quatuor, frigus et calor, siccitas et humor: quae dum binae per singula elementa invicem coëunt, aptam quandam concatenationem etiam ipsorum quae contraria videntur efficiunt. Verbi gratia, ut a terra quae infima est incipiam, haec natura est sicca et frigida: cui quoniam aër humidus et calidus contrarius est, media inter eos posita est aqua frigida et humida, quae terrae frigore aëri humore conectitur. Item quia igni calido et sicco aquarum natura frigida et humida repugnat, his interiectus aër, aquis humore, igni calore copulatur. Ignis quoque sicut a terra calore disparatur, sic ei siccitate concordat. Omnia igitur elementa cum differentiis suis certa numerorum lege variata atque disposita, dum contraria concordant, et repugnantia foederantur, indissolubili sibimet nexu ligata iunguntur. Unde nullum fere terrenum corpus, quamdiu naturalem sui statum obtinet, absque istorum coaptatione consistit. Quod quia paene omnibus patet, huic demonstrationi supersedendum arbitror.

10 Hoc sane attentius intuendum est, quod sequitur " ne purior ignis evolet etc. „ Nam sicut terra et ignis prae ceteris elementis ipsa loci positione maxime seiuncta sunt, cum terra infima, ignis horum altissimus sit, utpote cuius est naturalis locus in aethere, quem igneae constat esse naturae, quem etiam omnis flamma sursum tendens videtur appetere; ita etiam aliis quibusdam, praeter illas quas supra diximus, differentiis maxime dissociantur; hoc est levitate et gravitate, puritate et crassitudine. Nam horum elementorum ignis purissimus est et levissimus; terra plus quam cetera densitatis et ponderis habere cognoscitur. Igitur ne horum quoque tanta diversitas ignem penitus terramque inplicabili re-

necessitas postulabat, me attigisse protestor. Atque id summopere quaeso, ut cum aliquo peritissimo et vobis familiarissimo hunc quem direxi libellum secreto perscrutari dignemini, ut si aliquid utilitatis habet, nemini denegetur; si parum aut nihil, nemini postea publicetur.

3 Quisquis illorum Boëthii versuum intellegentiam indagare cupit, quorum mihi expositionem tua sanctitas, veneraade praesul, iniunxit, in primis admonendus est non solum in his versibus, sed et in multis locis eiusdem operis, quod consolationis philosophiae titulo praenotatur, quaedam catholicae fidei contraria repperiri: quod ideo mirum est, quia libellum quendam eiusdem auctoris de sancta trinitate valde praeclarum legi, et alium contra Eutychen et Nestorium haereticos, quos ab eodem esse conscriptos, quisquis aliis eius libris legendis operam impendit. ut ego ab adolescentia feci, ex ipso elegantis stili quodam proprio nitore, indubitanter agnoscit. Quod tamen utcumque se habeat, certum est eum in his libris nihil de doctrina ecclesiastica disputasse, sed tantum philosophorum et maxime platonicorum dogmata legentibus aperire voluisse. Unde se ubique interrogantem, ipsam vero philosophiam respondentem docentemque introducit: ipsamque in libro tertio pro reperienda sede summi boni rerum omnium patrem his verbis invocasse describit.

4 O qui perpetua mundum ratione gubernas
Terrarum caelique sator. Et reliqua.

Quamvis hic sator pro conditore non proprie sed metaphorice positum videatur, tamen hoc auctores ita frequenter utuntur. Unde et Virgilius in bucolicis canit: magnum per inane coacta semina terrarumque animaeque marisque et liquidi simul ignis. Ergo si elementorum exordia recte semina dicuntur, recte etiam ipsorum conditor, sator appellatur.

5 „ Qui tempus „ etc. Apparet in his verbis nihil aliud significari nisi aeternitatem immutabilitatemque creatoris, temporalitatem vero et mutabilitatem creaturae: nam aevum propter aeternitatem posuit. Ac primo sciendum philosophos ita definisse ut sit aeternum quod nec initium nec finem habet, hoc est nec incipit nec desinit. Quod autem incipit et non desinit, sed manet immortale, sempiternum vo-

cum ingenti scrupulo tractare aggredimur: maxime quia haec ad instructionem religiosae conversationis fideique non pertinent. Et quoniam a scrutandis divinae legis arcanis, quorum dulcedine piae mentes in hac vita satiari non possunt, his inutilibus vel ad modicum intenti praepedimur; tamen si dulcissimae dilectionis vestrae voluntati satis fecero, nequaquam inutiliter laborasse me existimo: praesertim cum sicut saepe dicenda sunt salutaria quae teneantur, sic interdum dicenda sunt etiam noxia quae vitentur. Sic igitur sequentes versiculos cum quanta potero brevitate transcurram, ut non quod nobis approbandum sectandumve sit, sed quod philosophia Boëthii senserit, intellegi faciam.

13 „ Tu triplicis mediam etc. „ Philosophi unam totius mundi magnam videlicet animam dicentes, multa de eius divina quadam natura atque potentia non secundum veritatem sed secundum opinionum suarum commenta dixerunt. Quae quoniam a nostris dogmatibus aliena sunt, prout necessitas huius expositionis exigit, strictim attingenda, et transeunter commemoranda sunt. Nam sicut anima cuiuscumque hominis totum implet corpus, vitalem motum membris omnibus praestat; ita hanc animam per omnem mundani corporis molem diffusam omnibus totius mundi, ut ita dixerim, membris suum cuique motum subministrare putaverunt. Nam et Maro id ipsum sentire videtur, quem constat in philosophicis disciplinis, quantum ad epicuream sectam pertinet, fuisse peritissimum: cuius insignis expositor Servius sextum aeneidos librum explanaturus sic exorsus est: " Totus quidem Virgilius scientia plenus est, in qua hic liber possidet principatum. „ In hoc libro dicit illa notissima: principio caelum ac terras camposque liquentes — lucentemque globum lunae titaneaque astra — spiritus intus alit, totamque infusa per artus — mens agitat molem. Ecce quam Boëthius animam dicit, Virgilius spiritum, et post paululum mentem vocat. Et, quod hic dicitur animam cuncta moventem per consona membra resolvis, ibi significatur in his verbis, totam infusa per artus mens agitat molem.

14 De huius animae generatione in praefato Macrobii libro nostris auribus inusitata de Timaeo Platonis excerpta leguntur: ex quibus hic non verba per or-

dinem, sed verborum sensum paucis absolvam. Legitur ibi quod Deus habundanti maiestatis fecunditate de se mentem creaverit, quae νοῦς vocatur: deinde ex hac mente anima mundana creata sit; cuius generationem per quandam numerorum virtutem idem Plato dicit imperio creatoris effectam: nam monade, inquit, in vertice locata, terni numeri ex utraque parte fluxerunt; ab hac pares, ab illa impares. Item post monadem a parte altera duo; inde quatuor; deinde octo. Item primus par, et primus tetragonus; a pari et primus κύβος, hoc est primus numerus, a pari solidam figuram efficiens. Ab altera vero parte tria, deinde novem, tum XXVII: primus videlicet impar, et primus tetragonus ab impari, et primus κύβος ab impari. Haec de platonicis sint dicta figmentis.

15 Restat ut cur eandem animam triplicis naturae Boëthius dixerit, explicare conemur. Aiunt enim quod habeat ex mente, de qua nata est, rationem, et ex sua natura vim praebendi sensus praebendique incrementi seminarium. Horum primum λογικὸν, id est rationale dicitur; secundum αἰσθητικὸν, id est sensibile; tertium φυτικὸν, quo intellegitur natura plantandi et augendi corpora. Dicitur et alio modo secundum quosdam auctores triplicis naturae secundum humanae animae similitudinem; id est ut sit rationalis, concupiscibilis, irascibilis. Sed priorem sententiam magis mihi videtur sensus huius auctoris intendere. Nam illo modo ut cuncta moveat, se per cuncta diffundit, ut primo caelestia universorum siderum corpora (nam et ipsa a Deo suas quasdam animas accepisse putant) velut mentis capacia pura et integra ratione, certoque moveri faciat ordine. Deinde quia terrenorum corporum, quae ab illa animari autumant, tres ordines sunt; in primo ipsorum, qui est hominum, tria illa simul agnoscuntur, quia et ratione utuntur, et sensibus vigent, et habent crescendi propagandique naturam. In secundo ordine, qui est bestiarum et pecorum et quorumlibet animantium, quoniam ratione carent, duo tantum ex his inveniuntur, sentire et crescere. Tertius ordo terrenorum et corporum in arboribus et herbis est, quae carent tam ratione quam sensu: et quia crescendi tantummodo usus in his viget, hac sola parte vivere dicuntur.

16 Igitur si verum philosophi dicunt, anima mundi secundum triplicem sui naturam tribus modis omnia movet, ratione, sensu, incremento. Sed caelestia corpora, sola stabili ratione movet; terrenorum infima, solo incremento; terrenorum prima, id est humana, omnibus praefatis tribus modis; media, hoc est brutorum animalium, duobus. Porro quod hic membra mundi consona dixit, vel simpliciter accipiendum quod sibi congrua et convenientia sint, et singula in suo loco et ordine pulchra vel apta minime a se discordent: aut intellegendum est hoc eum exprimere voluisse, quod maximis mundi partibus, id est septem planetarum circulis, maximam quandam consonantiam licet a nostris auribus procul remotam inesse dicunt, eo quod ipsae planetae, quae altiori circulo feruntur acutioris soni melodiam suo concitent cursu; quae vero inferiores sunt, gravius resonent; omnes tamen unam musicae modulationis harmoniam consonent. Cuius rei tractatui maius et otium et temporis spatium, quam nunc habeamus, inpendendum est, et his tantum, qui naturam musicae artis scire desiderant, utilis esse dinoscitur. Scimus tamen summos philosophos de horum circulorum intervallis et consonantia disputationem multorum voluminum edidisse.

17 Iam ergo videamus sequentia Boëthii dicta, quibus adhuc mira quaedam de hac anima commenta proponit dicens: „ quae cum secta duos etc. „ De hac animae sectione in duos orbes posset esse aliquanta dubietas, nisi ipse hanc absolveret subiungens " simili convertit imagine caelum. „ Apparet enim eum hoc dicere quod ipsa primum divisa in duos orbes moveatur, et cum impetu quodam rotetur; atque ita molem caeli secum in eosdem orbes trahat atque convertat. Qualiter autem caelum in duos sibi contrarios orbes circuitusque volvatur, omnium oculis, sed non omnium intellectui patet. Est autem unus hic notissimus caeli circuitus quo videmus aetherem cum infixis sibi omnibus sideribus ab oriente volvi in occidentem; ita ut nobis in ipso mundi vertice positum polum intuentibus, omnes stellae videantur in dextris oriri, in sinistris occidere, praeter illas quae intra arcticum circulum continentur: nam ipsae numquam kosmi compatiuntur occasum, solo abscinduntur heliake.

18 Altera vero caeli conversio est, quam nobis planetarum, id est errantium siderum, cursus demonstrat; quae quamvis in caelo non sint infixae, sed sub caelo et contra caelum ferantur, nemo tamen eas dubitat caeli sidera nominare. Hoc itaque caelum, quo illae feruntur, aëreum multi vocant; licet sit hoc aëre qui avium volatus sustinet, sicut natura multo sublimius, ita incomparabili puritate lucidius: cuius conversio contra illud superius ab occasu semper fit in orientem, meridianam scilicet plagam intuentibus a dextra in sinistram. Denique quod ipsae sicut et cetera per diurna vel nocturna spatia ab oriente procedere et in occasum vergi videntur, inde fit, quod vehementior aetheris volubilitas eas velut invitas secum trahit; ipsae tamen momentis omnibus in contrarium quasi retro gradiuntur: quod in luna, quae ex illis septem infima et terrae proxima minorem omnibus circulum et ideo celeriorem permeat cursum, manifestissimum est, cum nova circa solis occasum vix apparet, sequenti vespere iam lucidior magis ab occidente recessit. Atque hic eius ab occasu recessus aequis cotidie spatiis in tantum augetur, ut quartodecimo die, toto iam superiore hemisperio decurso, ipsa sole in occasum demerso plena in oriente lampade procedere videatur.

19 De solis autem per eandem viam cursu, id est per zodiacum aequis signorum ·XII· spatiis dimensum, quoniam omnibus vel tenuem computi et astrologiae scientiam habentibus res nota est, superfluum reor aliquid dicere. Sed neque de reliquis ·V·, Saturni scilicet stella, et Iovis, Martis, et Veneris, atque Mercurii, ullam mentionem facere, quicquam ad hoc opus pertinet; praeter ad hoc tantum demonstrandum, quod cum duo circuitus siderum sibimet adversi cognoscantur, haec septem loci situ inferiori, et omnibus aliis contrario cursu vagari, ab his qui diligenter inspiciunt, comprobantur. Oportet igitur in hoc loco rei veritatem acriter intendere, et hanc philosophicis longe separare figmentis; ut istam caeli ac siderum mirabilem in diversa circumvolutionem non ignotae nobis mundi animae, sed omnipotentis Dei ineffabili fieri virtute credamus. Sane quod illa anima dicitur " in semet reditura meat „ hoc significat quod omnis ille motus per eosdem cir-

cuitus semper repetitur; et quodcumque spatium permeasse videtur, ad id ipsum ineundum festinat, ut iterum vadat. Omnis enim circulus quotiens in orbem rotatur, in se ipse revolvitur. A quo non dissonat, quod in Salomone legitur: gyrans gyrando vadit spiritus, et in circulum suum revertitur.

20 Nec hoc praetereundum quod ait " mentem profundam circuit,,: significat enim mentem homini divinitus datam, sed corporea cogitationis mole depressam et adgravatam, ut ait Cicero in libris de re publica (1): " videri sibi hominem a natura non ut a matre, sed ut a noverca generatum, corpore nudo fragili et infirmo; animo autem anxio ad molestias, humili ad timores, molli ad labores, prono ad libidines; in quibus esset velut obrutus quidam divinus ignis ingenii et mentis.,, Ecce in quo profundo mens posita, data sibi divinitus ingenii profunditate circumeuntem se contrariis duobus itineribus caeli circuitum perspexit, attendit, numeris et intellegentia comprehendit. Ut merito profunda dicatur, quae sine profunda cogitatione talia investigare non potuit. Nam utroque modo mens humana profunda dicta intellegi potest, et a profunditate sensus et ingenii, et quia terrena inhabitatione deprimitur, cum ex omni parte sursum a terra aequalis sit altitudo ad caelum, et caelo deorsum nihil profundius noverimus quam terram. Secundum hanc ergo locorum positionem omnis altitudo ad caelum, omnis profunditas refertur ad terram: et idcirco hoc magis ad praesentem sensum videtur respicere, quia tota illa utriusque orbis revolutio profunditatem terrae circuire cognoscitur. Unde fit ut ipsa inaccessibilis et celerrima tam immensae molis vertigo, vehementi tractu suo velut quodam impetu omnia crassa et gravia ex omni parte ferri cogat in terram, quae sola manet in medio immobilis quasi centrum. Omnis enim sphaera dum aequo libramine volvitur, nihil in ea est immobile praeter centrum. Ipsa autem terra non movetur, quia necesse est ut circa aliquid immobile sphaera moveatur: qui motus omnia, quae densitatis aliquid habent, deorsum trahens, procul a superioribus caeli partibus removet,

(1) In editione mea lib. III. 1. Nostrum tamen auctorem ex Augustino potius referente, quam ex ipso Tullio, sumpsisse hunc locum puto.

ita ut etiam nubes non altius quam decem stadiis a terra dicantur posse levari.

21 Sequitur " tu causis animas etc.„ Horum intellectus verborum magis est fugiendus quam expositione pandendus : nam explicita ratione maximae mundi animae, nunc de statu minorum animarum incipit loqui, easque factas eisdem quibus et illam asserit causis. Sed hoc de ipsis intellegi vult. quod minime recipit fides christiana, eas videlicet a prima sui conditione in caelo positas ex contemplatione mentis divinae beate vixisse : deinde quasdam ex his in corpora humana delapsas, iterum post resolutionem eorumdem corporum terrenis purgatas vitiis originem suam repetere, et in caelum redire, atque ut Virgilius ait, rursus in corpora velle reverti. Dignitatem vero primae conditionis his verbis exprimit " provehis, et levibus sublimes curribus aptas „. Hoc itaque significans, quod incorporeae levitate naturae velut quibusdam curribus in sedes sidereas provehantur. Quod autem dicit " in caelum seris „ de mundi luminaribus cunctisque sideribus intellegi vult, quae caelo inserta vivere et ratione uti, affirmare nitebantur.

22 Porro " in terram seris „ de humanis tantum dictum est animabus, quas ut dixi et de caelo demissas in corpora, et quia igneae sunt ut aiunt naturae, eadem natura reducente, illuc eas, licet post longa putant tempora, reverti. De quarum descensu ad terras, inanissimas texunt fabulas, quomodo terrenorum desiderio corporum incipiant a divinae mentis contemplatione dilabi : deinde per zodiacum ad septem sphaeras planetarum devenientes, ex singulis earum singulos motus quos in exercitio terrenae vitae sint habiturae sortiantur : videlicet in Saturni sphaera ratiocinationem, in Iovis vim agendi, in Martis animositatis ardorem, in Solis sentiendi opinandique naturam, desiderii vero motum in circulo Veneris, pronuntiandi interpretandique scientiam in orbe Mercurii, naturam plantandi et augendi corpora in ingressu, inquiunt, globi lunaris exercent. Sed quis tam demens est, ut haec monstruosa commenta procul a fide sua non removeat? Scire tamen ea vel ad hoc tantum prodest, nequis dum haec a doctissimis auctoribus aliis verbis expressa legerit, non hoc sed aliud aliquid. quod verum sit, eos dicere existimans, in

errorem dulci sermonum compositione ducatur. Ecce enim dum idem Boëthius in quinto huius operis libro dicit humanas animas liberiores esse, necesse est, cum se in mentis divinae speculatione conservant, minus vero cum dilabuntur ad corpora, minusque etiam cum terrenis artubus colligantur; quis hoc eum de descensu animarum in corpora dicere intellegeret, nisi hanc philosophorum sectam prius compertam haberet?

23 Sane quia superius caelestium corporum, id est siderum, vitas quasdam vel animas hic auctor commemoravit, non est praetereundum quod de praecipuis mundi luminaribus sole et luna etiam nostri quidam auctores hoc senserunt, quod in consummatione mundi receptura sint praemium laboris sui. Nam sanctus Hieronymus in libro nono explanationis in Esaiam prophetam ubi exponit hunc versiculum (1), " et erit lux lunae sicut lux solis: et lux solis erit septempliciter sicut lux septem dierum ,, inter cetera ita dicit: erit lumen lunae sicut lumen solis, quando dederit Dominus caelum novum et terram novam, et transierit habitus mundi huius, ut luna et sol laboris sui et cursus sui praemium consequantur: etenim expectatio creaturae revelationem filiorum Dei expectat; quia et ipsa creatura liberabitur a servitute corruptionis in libertatem filiorum Dei: licet ea quidam organa lucis intellegentes, insensibilia esse contendant. Luna ergo solis fulgorem accipiet. Nec mirum hoc de clarissimo sentire elemento, cui principatus noctis est traditus, cum de sanctis quoque scriptum sit, fulgebunt iusti quasi sol: et sol septuplum lumen accipiet, sicut lux septem dierum, quando ab initio conditus mundus.

24 Haec sancti Hieronymi dicta, quoniam in aliis nostris auctoribus aliquid tale non legimus, et ipse quoque contraria quosdam sentire non tacuit, contentiose defendenda non arbitror. Nam nullam penitus rationalem creaturam a Deo in principio conditam secundum scripturarum auctoritatem intellego, praeter angelos et homines. Porro vel angelicum vel humanum spiritum his sideribus esse permixtum aut in eis conversari, non videtur omnino credibile. Unde sufficiat nobis scire quod scriptura loquitur a Deo facta esse duo magna luminaria: naturam vero illorum altius velle scruta-

(1) Cap. XXX. 26. in libri fine.

ri, temerarium est. Pauci vero versus, qui restant, expositione non indigent, quoniam in eis pura et aperta ad Deum oratio funditur (1). Fateor tamen videri mihi quaedam in his verba philosophorum redolere venenum: sed quoniam ea catholicae aures rectius accipere et in meliorem partem interpretari solent, et ob hoc fidei non nocent, id gratanter accipio, atque de his censui reticere. Habes, domine desiderantissime, qualem tenuitas ingenii mei componere potuit, explanationem super obscuros Boëthii versus: in qua si quisquam aliquid utilitatis invenerit, merito gratificabitur iussioni tuae.

(1) En reliquos Boëthii versus.

Da, pater, augustam menti conscendere sedem,
Da fontem lustrare boni, da luce reperta
In te conspicuos animi defigere visus.
Disiice terrenae nebulas et pondera molis,
Atque tuo splendore mica. Tu namque serenum,
Tu requies tranquilla piis, te cernere finis,
Principium, vector, dux, semita, terminus idem.

FRANCONIS

ex opere de quadratura circuli specimen.

Diximus p. 315. *falso videri Bertium referre ad Boëthium opus de circuli quadratura, quod est Franconis. Nunc placet ex hoc inedito opere, quod in sex libellos distribuitur, specimen proferre; ita tamen ut antea hominis operisque notitiam ex Sigeberto ponamus. Sic igitur Sigebertus cap. CLXIV. " Franco „ scholasticus leodiensis, religione et utraque litterarum scien- „ tia nominatus, quantum valuerit scribendo, notificavit pos- „ teris. Amatores scientiae saecularis taxent eius scientiam ex „ libro, quem scripsit ad Hermannum Coloniae archiepiscopum „ de quadratura circuli; de qua Aristoteles ait: quadratura „ circuli est scibile, scientia quidem nondum est. Ob illud ve- „ ro scibile conferant vel etiam praeferant eum saeculares phi- „ losophi: nos laudamus eum quia divinae scripturae invigila- „ vit, et plura scripsit; ut de ratione computi librum unum, et „ alia quae ab aliis habentur. „ Eadem narrat de Francone Trithemius cap. CCCXLVI, additque claruisse eum sub Henrico imperatore tertio, anno Domini MLX. Idem Trithemius adnotat, maecenatem illum Franconis fuisse Hermannum II, quem coloniensem sedem ab anno* 1036. *ad* 1055. *tenuisse scimus: unde satis liquet, Franconis opus intra hoc temporis spatium fuisse conscriptum. En autem partem prologi ad primum librum, item initium operis, et tertii libri prologum prope integrum: hos enim locos ad specimen praebendum delegi, quia historicas aliquot notitias continent.*

Incipit prologus in primum librum domni Franconis de quadratura circuli.

Ex quo, mi papa, praesulum decus, corona totius per orbem cleri, nullius umquam immemor honestatis, ex quo liberalitatem tuam gratuito in me confirmasti; ex eodem iam tempore nulla hora sollicitus esse non potui, cuiusnam officii ratione tantam gratiam promereri deberem. Quippe pecuniarum nihil crat, non cava superbi cornipedis ungula, non minervale pretium

operosae arteque elaboratae vestis, non fusilis metalli admirandis figuris opus incusum, non peregrini lapidis multiplex ac varii coloris aspectus. Quamquam ego si eiusmodi rerum habundantia pollerem, haud umquam in animum subrepere auderet tantae nobilitati tantaeque dignitati ex eisdem munuscula offerre. Haec enim cum principum largitione distribuuntur in vulgus, indigentiae et necessitati subvenitur: cum vero eorum oblatione ipsorum principum benivolentia comparatur, procul dubio avaritia illorum occulto quodam elogio exprobratur: neque enim redimi muneribus possent, si non eos, quod nimirum accidit, ex illo avaritiae monstro ipsa munera delectarent *etc.* Itaque hac via adductus sum, ut ederem libellum de circuli quadratura, imperitia plurimum renitente; sed ad temerarios ausus perurguente devotione. Hoc igitur opus quoniam edictum est, te ad studia nos beneficiis invitante, alterius opus nisi tuum esse non poterit. Quamobrem certus esto, omnem eius diligentiam, sive penitus reprobandum sit, sive in parte corrigendum, sive ex toto provehendum, id tua maxime interesse. Habes enim quamplures et Tuccas et Varos, quibus minime sit moris alienis studiis invidere. Horum fidei, horum caritati laborem nostrum committes, ut non tantum superflua resecent, sed erratis quoque adhibeant, te probante, correctionem. Itaque hoc opus suae emendationis opera castigent, ut non sit indignum quod tuo nomini, veluti cuidam numini debeat consecrari.

Domni Franconis' liber primus incipit de quadratura circuli.

Quadratura circuli inter occultas rerum adeo est abstrusa naturas, ut de eius ratione nemo hodie vel dubitaret; nisi Aristoteles, quem etiam inventorem ferunt, ipsius mentionem praedicamentis suis indidisset. Eius itaque scientiam haud dubiam ferunt usque ad Boëthium perdurasse: illo autem sublato, ipsa quoque omnis simul interiit, praeter solam dubitationem quae talis ac tanta est, ut in ea omnes Italiae, Galliae, atque Germaniae defecerint sapientes. Siquidem hanc noster Adelboldus, hanc maximus doctorum Wazo, hanc ipse studiorum reparator Gerbertus, multique alii studiose investigarunt: qui si effectu potiti fuissent, num id ab illis profectos, quorum aliqui adhuc su-

persunt, universos lateret? Et Gerberti quidem geometricus libellus habetur (1), aliaque eiusdem scripta, a quibus ni fallor numquam exclusisset, siquidem eius diligentiae super hac scientia compertum fuisset. Nihil ergo volumus promittere, praeter studium et laborem, qui primo sudabit in illa quaestione, quae plurimum etiam fatigavit maiores nostros, de comparatione videlicet angulorum *etc.*

Prologus tertii libri.

Si tu is esses, praesul eximie, cuius suae laudes animum delectarent et pascerent, nulla facundia satis esset his, quae tum de te ipso, tum de avis, de proavis, deque universis maioribus tuis, non modo romanorum sed graiorum quoque principum illustrissimis, de horum nobilitate, de dignitate, de gloria, de potentia, de copiis, de amplitudine rerum, de praeclarissimis factis, de virtute, de sapientia, de meritis ipsorum iactari valerent. Virgilius cupiens a parentibus magnificare Augustum, aeneida ·XII· libris conscripsit: quanto pluribus opus esset, si quis vellet colligere quae primus, quae secundus, quae tertius gessit Octonum? quorum primus ab Henrico patre suo suscepit regnum, sed filio reliquit imperium: pater apud Theutones primus regnavit; filius apud ipsos primus imperavit. Et quibus, nisi illis, Germania debet, quod sibi cum cuncto orbe ipsa exsolvit tributum Italia? Per quos alios nostri imperatores romani sceptri facti sunt successores? Vellem mihi diceres, o Maro, quid tale contulit vestro Latio ille tuus, ille pius, ille magnus, ille dea natus Aeneas. Agnosce, Auguste, quanto sit infra tuum genus, piis et praeclaris Octonibus comparatum. Sed esto fuerit talis Aeneas ille; quid tua refert? Tu enim Aeneam vix millesimus attingas nepos. Putas ne igitur Octonum nepos, si qualem tu Virgilium haberet, qui eum extolleret a laude parentum, putas ne tuam famam quanta gloria obfuscaret? *etc.*

(1) *Gerberti quidem et Adelboldi legimus scripta geometrica apud Pezium anecdot. T. III. part. 2. p. 6. et p. 82. sq. Adelboldi autem de quadratura circuli opusculum est apud me ms. Denique Wazonis (seu Wasonis) qui fuit Franconis coaetaneus, extat notitia apud Fabricium bibl. lat. med. et inf. T. VI. edit. Patav. cum Mansii additamentis.*

DE CASSIODORII FRAGMENTO INEDITO.

Meam ego lectoribus dissimulare laetitiam nequeo, quod opusculis Boëthii ineditis subtexere liceat Cassiodorii, qui fuit Boëthio aequalis et familiaris, nobile item fragmentum ineditum ex vaticano depromptum exemplari circa saeculum XIII. in membranis exarato. Ex duobus enim quos Cassiodorius de divinis humanisque litteris scripsit libris, posteriorem laborare defectibus propter vitiatos codices, Garetius docuit in cassiodorianae editionis prolegomenis: et quidem genuinam libri huius praefationem ipse attulit, et capitula de rhetorica, arithmetica, et geometria persanavit, et alias olim perversas partes iusto ordine posuit: quamquam capitulum de grammatica hiulcum sarcire non potuit, cui rei ne vaticanus quidem codex suppetias fert.

Verumtamen neque Garetius neque alius editor quisquam sensit, posteriorem hunc librum extrema sui parte, neque sane modica, fuisse truncatum, quam nunc demum vaticanus codex restituit, germanam sine dubio et certissimam, tum quia ipse auctor priorem suum librum citat, tum quia stilus consonat, tum denique quia si nunc consideremus libri finem, ut in editionibus explicit, satis agnoscimus esse mutilum. Est enim Cassiodorii mos sollemnis concludendi libros suos cum aliqua ad homines vel Deum allocutione. Sic facit in commentario ad psalmos, sic in expositione cantici Salomonis, sic in tractatu de orthographia, sic demum in libro de anima. Nunc ecce morem suum Cassiodorius in opere quoque de divinis humanisque litteris concludendo prae se fert. Excipiant igitur aequis animis hoc lectores a me munusculum, decimo iam et centesimo anno post illud donum multo maius, quod vulgandis Cassiodorii ineditis antea in scripta apostolica complexionibus cl. Scipio Maffeius exhibuit.

CASSIODORII
CLAUSULA INEDITA OPERIS
DE ARTIBUS AC DISCIPLINIS LIBERALIUM LITTERARUM
EX CODICE VATICANO.

1. Nobis autem sufficit quantum in scripturis sacris legitur, tantum de hac parte (1) sentire: quia nimis absurdum est hinc humanam sequi sententiam, unde quantum nobis expedit divinam noscimus habere doctrinam. || *Hactenus editio.*

2. His igitur breviter de doctrinis saecularibus comprehensis, ostenditur quod non parvam utilitatem ad intellegentiam divinae legis afferre noscuntur; sicut etiam a quibusdam sanctis patribus indicatur. Promissionibus ergo nostris, ut opinor, pro modulo ingenii, Domino praestante completis, consideremus ordo iste disciplinarum cur fuerit usque ad astra perductus (2): scilicet ut animos vel saeculari sapientiae deditos, disciplinarum exercitatione defaecatos, a terrenis rebus abduceret, et in superna fabrica laudabiliter collocaret.

3. Sed nonnulli siderum pulchritudine et

(1) Scilicet de astronomia.

(2) Sic loquitur auctor, quia postremum operis capitulum est de astronomia.

splendoris claritate pellecti, perditionis suae causam studiosissime perquirentes, in lapsus stellarum caecatis mentibus corruerunt: ita ut per supputationes noxias, quae mathesis dicitur, eventus rerum se praescire posse confiderent: quos, ut de nostris taceam, Plato, Aristoteles, atque alii viri meliores ingenio, rerum ipsarum veritate commoti, concordi sententia dampnaverunt, dicentes confusionem rerum potius de tali persuasione generari. Nam si genus humanum ad varios actus, nascendi necessitate premeretur, cur aut boni mores mererentur laudem, aut mali legum incurrerent ultionem? Et quamvis ipsi non fuerint caelesti sapientiae dediti, veritatis tamen testimonio errores eorum merito perculerunt. De quibus dicit apostolus: " dies „ observatis et menses; timeo ne sine cau- „ sa laboraverim in vobis „. Unde in deuteronomio Dominus plenius iubet: " non inve- „ niatur in te qui lustret filium vel filiam „ suam per ignem, divinans divinationem, „ et auspicans et augurans veneficiis, et in- „ cantans incantationem, ventriloquus, et „ prodigiorum inspector, et interrogans mor- „ tuos. Est autem abhominatio domino Deo „ tuo omnis faciens hoc „.

4. Sed nos qui mentis intentione veraciter subire desideramus ad caelum, omnia

Deum credamus pro sua voluntate disponere; et vanitates saeculi respuentes atque dampnantes, scripturarum divinarum libros, sicut in primo volumine (1) dictum est, servato ordine sedulo perscrutemur, ut quae illi propter humanas laudes inhianter appetere visi sunt, nos ad creatoris gloriam cuncta referentes, utiliter ad superna mysteria perducamus. Et ideo, sicut beatus Augustinus dicit et alii doctissimi patres, scripturae saeculares non debent respui. Legem vero divinam convenit, sicut scriptum est, die noctuque meditari, quia illinc inter (2) aliqua rerum honesta notitia comparatur, hinc autem aeterna vita percipitur.

5. Si quis vero caelesti amore flammatus, et terrenis desideriis exutus, supernas virtutes desiderat intueri, sancti Iohannis apocalypsin legat, et illa contemplatione defixus, cognoscat dominum Christum, qui tanta tamque mirifica opera providentia excogitavit, ratione disposuit, virtute perfecit, nunc spiritu divino sustentare, potestate terrere, pietate moderari, inexcogitabiliter, ineffabiliter, et nulli alii plenissime notus quam ipse sibi. Cognoscet etiam in throno maiestatis suae residentem, per angelos sanctos ecclesiam

(1) Qui inscribitur *de institutione divinarum litterarum*, ubi reapse divinos libros recenset ordinatim Cassiodorius.

(2) Videtur omittendum *inter*.

commonere, ultiones malis minari, bonis praemia polliceri, et a cunctis senioribus, archangelis, ac totius militiae caelestis exercitu cum tremore maximo suppliciter adorari: et hoc illis esse praecipuum ac singulare negotium, gloriam sanctae trinitatis infatigabili semper devotione concinere.

6. Intelleget quoque mundum istum eius imperio gubernari, et in fine saeculi quando voluerit in melius immutandum. Tunc angelis tuba canentibus mortui resurgent; et in novitate vitae separabitur genus humanum, quod longa vetustate fuerat consepultum. Ipse terribilis quoque, ac metuendis tonitruis fulminibusque praemissis, destructo iniquitatis filio, mundum iudicaturus adveniet, patefactis virtutibus suis, quas in primo adventu provida dispensatione passim non decrevit ostendere. Post intelleget quantis laboribus et calamitatibus absoluta in aeternum cum Domino laetetur ecclesia; qua iustitia cum diabolo pereant qui eius iussionibus obsecundant. Et tunc animus magna exultatione saginatur, quando rerum ipsarum fuerit inspectione completus. Erit etiam post haec, sicut scriptum est, caelum novum et terra nova. Quod si modo fixe atque inviolabiliter credimus, ad illam gloriam contuendam Christi munere perveniemus.

7. Sed si adhuc volumus maiore illuminatione compleri, ut etiam hic nobis constitutis futura possit vita dulcescere, cum timore maximo et admiratione, in quantum tamen sobrie mens humana pertingit, consideremus quemadmodum sancta trinitas personis distincta, natura vero inseparabiliter conexa atque consubstantialis (1), creaturas suas commeans atque replens, ubique sit tota. Deinde quemadmodum in aliis absens reddatur, cum tamen praesens esse non desinat. Tertio cum substantia ipsius supra omne lumen sit, et claritas singularis, a nulla tamen creaturarum modo sicut est possit plenissime contueri, sicut dicit apostolus, videbimus eum sicuti est. Quarto qualis sit in Christo rege pietas, ut dominus angelorum humanam conditionem non fuerit dedignatus assumere, et vita omnium crucis elegerit sustinere patibulum. Nam ut mors ab humano genere vinceretur, in assumpta carne pertulit, qui non potest mori. Et cetera quae de hac re diversi patres repleti divino spiritu veraciter ediderunt.

8. In istis quidem actibus omnis admiratio deficit, perscrutatio humana succumbit. Verumtamen hae snnt deliciae Christianorum, haec consolatio magna lugentium, quo-

(1) Cod. *consubstantiales.*

niam dum talia reveremur et fixa mente revolvimus, praestante Christo, a nobis diabolum cum suis operibus effugamus. Tamen ista sic admiranda sunt, ut constanter indubieque credantur: sic supra nos confitenda, ut omnino confixa (1) nostris mentibus perseverent. Licet etiam talibus considerationibus sensus nostros cedere, fidem vero nostram non licet haesitatione aliqua titubare. Sed tamen quia hic consequi non possumus, cum eum ipsius indulgentia viderimus, in quantum donaverit, pro modulo nostro sine dubitatione cognoscemus. Sicut dicit apostolus: nunc videmus in aenigmate, tunc autem facie ad faciem.

9. Sed quid est hoc, quod beatis facies Dei promittitur, cum ille membrorum nulla distinctione formetur? Sine dubio facies Dei, virtutis eius adoranda cognitio est, divini luminis sancta declaratio, omnipotentiae ipsius praecipua magnitudo, iustitiae tanta puritas, ut omnis illi aequitas comparata sordescat; varietatis incommutabilis fortitudo, patientiae librata moderatio, pietatis indeficiens plenitudo, consilii stupenda dispositio, gloria mirabilis, clementia singularis. O felicitas magna fidelium, quibus promittitur sicuti est Dominum videre! cui

(1) Cod. *omnino dum fixa.*

devotissime credentes, iam beatitudinis spe magna repleti sunt. Quid, rogo, praestabit aspectus, quando talia iam largitus est creditus? Inaestimabile quippe donum est conspicere creatorem, unde vivunt quaecumque vitalia sunt, unde sapiunt quaecumque subsistunt, unde administrantur quaecumque creata sunt, unde reparantur quaecumque in melius instaurata consurgunt, unde veniunt quaecumque salutariter appetuntur, unde virtutes manant per quas ipse vincitur mundus. Sed licet omnia sustentet, omnia inenarrabiliter pius arbiter administret, illa tamen nisi suavissima dona sunt, quando nostro conspectui clementissimus redemptor apparere dignabitur. Haec et his similia, quae possunt de illa maiestate cogitari, ut arbitror, faciem Dei vocat apostolus.

10. Praesta, quaesumus Domine, visionis huius gloriosissimam sanctitatem, ut eos quibus tam magnum desiderium concitasti, non patiaris de illa bonitate fraudari. Videamus te in aeternum viventem, qui pro nobis mori dignatus es. Videamus gloriam maiestatis tuae, qui in carne nostra voluisti humilis apparere. Nam ut servos tuos benigne respicias, habet et istud saeculum; ut ipsi vero tuam faciem plenissime atque evidenter inspiciant, iste non re-

cipit mundus. Praesta, Deus, ut illa credentibus tibi conferas, in quibus praemia cuncta concludas.

11. Hinc itaque, dilectissimi fratres, pater Augustinus ut fidelibus solet esse proficuus, in libro quem ad Paulinam scripsit de videndo Deo (1), copiose nimis et mirabiliter disputat; in cuius fine quomodo Deus videatur, distincte breviterque complexus est. Quapropter non de nostris meritis sed gratia Domini praesumentes, illum conspectum concedi nobis iugiter postulemus: quando ipsa trina promissione munificus pauperes suos commonens dicit, petite et accipietis, quaerite et invenietis, pulsate et aperietur vobis. Unde, carissimi fratres, hinc potius evenit, ut largiente Domino veraciter ad caelum subire mereamur, quam illinc (2) unde se gentiles ad supernam fabricam fallaciter extollere putaverunt. Modum fortasse librorum excessisse videamur; sed si genesis atque exodi aliorumque librorum consideres quantitatem, incipiunt esse breves, quos prius aestimavimus longiores.

CASSIODORII SENATORIS INSTITUTIONUM DIVINARUM ET HUMANARUM RERUM LIBRI DUO EXPLICUERUNT. FELICITER.

(1) Est CXLVII. inter epistolas in editione Maurinorum.

(2) Nempe a profana litteratura.

DE ANTIQUIS ALIQUOT EPIGRAMMATIBUS.

Illustrium romanorum elogia in vaticano codice legi, epigrammatibus comprehensa XXII, quae cum propter poëseos spiritum, et nescio quem saeculorum colorem, classica mihi et vetera viderentur; mox in ea opinione confirmatus sum, lecta Burmanni latina anthologia veterum epigrammatum, ubi ex his tria comperi edita, cetera vero desiderari. Nempe extant lib. II. 41. de Scipione; 52. de Catone; 63. de Iulio Caesare; primum quidem e schedis Heinsii; alterum ex codice Aeneae Silvii; tertium ex Pithoeo atque Fabricio. Praeter vero Burmanuum, catalecta veterum poëtarum consului a Scaligero edita; item congesta a Pithoeo poëmatia vetera; quae duae collectiones epigrammatum insigniores sunt: sed frustra fui; nullum enim ex vaticanis epigrammatibus, praeter illa tria, deprehendi esse vulgata. Diutius ergo vestigandum non iudicavi, praesertim quia diligentiam infinitamque Burmanni memoriam nihil eiusmodi, quod quidem in impressis libris extaret, effugisse sperabam. En igitur vaticanum anthologiae latinae incrementum, quod nos aliàs fortasse cumulabimus. Nunc vero ab hac editione ne tria illa quidem epigrammata cognita (quae sunt apud nos X. XIV. XV.) abesse volumus, tum quia varietas lectionum nonnulla est; tum quia incognita testimonium quodammodo incognitis, quorum in contubernio sunt, suppeditant.

CARMINA

DE VIRIS ILLUSTRIBUS ROMANIS TAM CONSULIBUS QUAM IMPERATORIBUS ET REGIBUS.

I.

Quisquis ad ista moves fulgentia limina gressus
Priscorum poteris venerandos cernere vultus.
Hic pacis bellique viros, quos aurea quondam
Roma tulit, caeloque pares dedit inclyta virtus.
Inclyta si placeant tantorum gesta virorum,
Pasce tuos inspectu oculos, et singula lustra.

II. Romulus.

Hic nova qui celsae fundavit moenia Troiae
Urbem romanam proprio de nomine dictam.
Infantem gelidi proiectum ad Tibridis undam
Uberibus fecunda piis Laurentia pavit.
Ausus finitimas praedari fraude Sabinas,
Fortem fortis humi prostravit Acrona duello.

III. M. Furius Camillus.

Qui fuit en patriae quondam spes ampla ruentis,
Hic Senonum propria domuit virtute furores:
Vicit et opposito quos clausit Marte Faliscos,
Brachia fallaci religato in terga magistro.

IV. P. Decius.

Hic est qui vitam patriae devovit amatae
Dum furor oppositos agitaret ad arma Latinos,

Scaevaque crudelem cecinissent classica pugnam:
Inter tela aciesque virûm cuneosque pedestres
Candida sacrato religatus tempora vitta
Ante aciem moriens crudelibus occidit armis.

V. M. Curius Dentatus.

Quid iuvat imperio populos rexisse potenti,
Fulvaque mygdoniis ornasse palatia gemmis?
Quamquam civis inops toto notissimus orbe
Hic fuit egregio domuit qui marte Sabinos.
Fregerit ipse licet (1) ingentis robora Pyrrhi,
Pauperiem lato Samnitum praetulit auro.

VI. Gaius Fabricius.

Contentus modico tectique habitator egeni
Hic erat, et renuit devicti munera Pyrrhi:
Sprevit et oblatos Samnitum munera servos,
Respuit immensi locupletis ponderis aera,
Horruit infamem scelerata fraude magistrum
Pocula pollicitum regi miscere veneno.

VII. Q. Fabius Maximus.

Vir fuit iste ferox qui totus fronte verenda,
Vir fuit egregius belli praeclarus et armis.
Captivos modici quamquam pauperrimus agri
Exemit pretio Poenorum in vincula missos.
Is qui cunctando nisi punica fregerit (2) arma,
Nulla foret latiis romana potentia terris.

VIII. Nero Claudius.

Armorùm virtute potens Nero Claudius hic est.
Coniunctus Livio picentis ad arva Metauri

(1) Fit longa postrema syllaba propter caesuram.
(2) Cod. *noverit*.

Prostravit libycas memorando marte cohortes.
Fortunate tui invenis metuende furoris!
Ausus es ignari iacere ad tentoria regis
Cervicem libyci media inter tela tyranni.

IX. M. Marcellus.

Tu primus libycum Nolae sub moenibus hostem
Insidiis periture tuis Marcelle fugasti.
Cumque syracusii quondam raperetur (1) honoris
Pompa tibi, albano gessisti in monte triumphum.
Praedonum deprensa manu venerandaque multis
Luctibus, heu patrio caruerunt ossa sepulcro.

X. Scipio.

Ille ego sum patriam poeno qui ex marte cadentem
Sustinui, rapuique feris ex hostibus urbes
Hispanas, Hannonisque acies (2) magnumque Syphacem
Perdomui, et fractum totiens armisque repulsum
Hannibalem, victorque ferox (3) mihi regna subegi
Punica, et excelsas durae (4) Carthaginis arces.

XI. Gaius Marius.

Et genus et nomen merui virtute feroci
Rusticus arpinas bellorum maximus auctor.
Effera post numidae quam fregimus arma Iugurthae,
Cimbrica praeclaros geminavit pompa triumphos.
Exegi civile nefas servilibus armis,
Et me syllani fregerunt arma furoris.

(1) Cod. *negaretur*, quod mutavi metri gratia.
(2) Burmannus *artes*.
(3) Male Burm. *atque etiam fera*.
(4) Ita Burm. At. cod. *altae*.

XII. Gaius Scaeva.

Igne calens belli mediaque in caede cruentus,
Pompeiana phalanx patulis exire ruinis
Dum furit, et properat claustrorum frangere turres,
Scaeva ego caesarei defendi culmina valli.
Dum timet oceanus praedari Caesaris arma,
Textum pampineae gessi sublime coronae.

XIII. Pompeius.

Arma tuli quondam toto victricia mundo,
Qui pelago Cilicas et pontica regna subegi.
Vis mea quos profugus promoverat exul ad arma
Bellorum virtute truces prostravit Hiberos.
At me post soceri civilia bella cruenti
Dextera Septimii phariis laceravit in undis.

XIV. M. Porcius Cato.

Cerne hic ora (1) sacri semper veneranda Catonis:
Libertate potens animoque invictus et armis,
Avius incerto peragravit tramite Syrtes:
Libertatis enim dulcedine captus amatae,
Ne sua servitio premerentur colla tyranni.
Fortia crudeli penetravit viscera (2) ferro.

XV. Iulius Caesar.

Ille hic magnanimus, qui claris arduus actis
Non timuit generum nec inertia signa (3) senatus,
Ne sibi Gallorum raperetur pompa triumphi,
Intulit invictus (4) per civica viscera ferrum.

(1) Male Burm. *ossa*, quoniam inscriptio fit imagini.

(2) Burm. melius *pectora*.

(3) Burm. *tela*.

(4) Burm. *inmitis*.

Vis invicta viri reparata caede (1) Britannos
Vicit ,et hostiles Rheni conpescuit undas.

XVI. Iulius Caesar.

Caesar ad imperium civili sanguine partum
Venisti, famulasque manus fortuna tetendit.
Ipsa tibi cessit tellus, et iussibus aequor
Paruit omne tuis. Verum invidiosa potestas
Et suspectus honos adimunt civilibus armis
Imperium vitamque tibi formidine regni.

XVII. Iulius Caesar.

Germanos domui Caesar Gallosque potentes,
Cesserunt signis omnia regna meis.
Et generum vici, natosque, ferumque Catonem,
Imperioque fuit subdita Roma meo.
In tantis opibus me fors inimica peremit,
Omnis et immiti gloria sorte ruit.

XVIII. Epitaphium Iulii Caesaris.

En adsum Casar. Quis me praestantior armis?
Quis prior eloquio? quis me clementior alter
Egregia pietate fuit? Quoscumque subegi,
Hos vici pietate magis quam fortis (2) in armis.
Plus mecum fortuna fuit, plus omnibus uni
Quam mihi (3) dii dederant. Gestis belloque refulsi,
Germanos domui populos Gallosque potentes,
Atque tripartitum tenui sub fascibus orbem.
Deleri haud potuit virtus, non inclyta fama,
Haud parricida meum potuit restringere nomen.

(1) Burm. *classe*.
(2) Cod. *fastus*.
(3) Cod. *sibi*.

Qua rapitur Titan curru, qua vergitur axis,
Hac zephyrus nostros referet per saecla triumphos.

XIX. Caesar Augustus.

Quae mihi sancta dabit grandes expromere laudes
Musa tuas? Iam pauca canam. Tu Caesaris alti
Ultus es indignam memorando nomine mortem:
Actiaco et pharias superasti in gurgite classes:
Tranquillumque tuis faciens virtutibus orbem,
Clausisti reserata diu sua limina Iano.

XX. Augustus.

Solus habes aquila corvos laniante triumvir
Imperium, victusque tuis Antonius armis,
Leucadio et regina freto: Ianumque bifrontem
Clausisti. Ac toto cum feceris otia mundo,
Teque audes conferre Deo, te Livia sortis
Dicitur humanae *tandem* monuisse veneno.

XXI. Tiberius.

Claudius egregie vixit privatus et insons
Imperiis, Auguste, tuis; simulataque virtus (1)
. . . .

XXII. Traianus.

Caesareos toto referens hic orbe triumphos
Notus erat mundi quondam pietate gementis.
Inclytus extremos penetravit victor ad Indos,
Belligerosque Arabas, et Colchos sub iuga misit,
Armenia et Parthos pepulit Babylone subacta,
Et dedit Albanis regem quos vicerat armis.

(1) Reliqua epigrammatis pars desideratur.

MYTHOGRAPHI II.

SUPPLEMENTA LACUNARUM

DE QUIBUS DICTUM EST IN PRAEFATIONE.

P. 140. in fabula 146. Oenomai.

. . . qui factis cereis axibus cum, victore Pelope, a puella promissum posceret praemium, ab eius marito in mare praecipitatus est; cui et nomen imposuit: nam ab eo myrtoum dicitur pelagus.

147. De Mercurio. (1)

Mercurius aegre ferens a Pelope Tantali filio Myrtilum filium suum iu pelagus praecipitatum spoliatumque vitae lege, reperit vindictam, quae consolaretur patris orbitatem. Nam Pelopis filiis, Atreo scilicet et Thyestae, tantum discordiae iniecit, ut germanitatis iura violarent. Thyestes enim cum sciret regnum penes eum fataliter mansurum, qui arietem aurei velleris haberet, quem tum Atreus regiam ingressus plurimum custodiebat, corrumpens Europam fratris sui Atrei uxorem, eum ad se transferri posse speravit. Quod Atreus postquam didicit, fratrem cum duobus filiis suis expulit: et postea simulata gratia eum vocavit, filiosque suos interemptos epulandos apposuit: quo fraterno facinore sol dicitur ab eorum se regionibus vertisse. Hoc motus dolore Thyestes cum consulta de oraculis posceret, responsum est, per eum illi certam posse venire vindictam, qui ex ipso et Pelopia filia sua natus fuisset. Unde illico filiae amplexum invasit; ex qua natus est puer, quem illa in silvas propter conscientiam abiecit. Hic caprae uberibus nutritus, ex eadem re Aegisthus nomen accepit; qui Atreum, cum in vindictam patris adolevisset, interfecit. Idem etiam Agamemnonem adulterata uxore eius Clytemnestra, prostratum interemit. Nam illa, cum Agamemnon ingressus domum fuisset, obtulit ei vestem sine capitio: qui cum vellet involvere (2), et capitium non invenire posset, ab Aegistho adultero interfectus est: unde post ab Oreste filio et ipsa cum Aegistho occisa est.

(1) Confer Myth. I. 22.

(2) Num *caput evolvere*?

P. 148. De Iove et Alcumena.

Iuppiter cum Amphitryonis uxorem amasset, et ad eam corrumpendam mutatus in Amphitryonis speciem venisset in Tyrinthia civitate; ne adventu diei amoris minueretur voluptas, iussit Iuppiter illam triplicem esse noctem, sic ut quadruplices cursus luna peregisset: ex quo complexu Alcumenae conceptus est Hercules. Hercules autem natus est cum Hyphyte Amphitryonis filio. Sed cum Iuno omnes a Iove natos odio haberet, praeter Mercurium, duos serpentes immisit Herculi. Hyphytus cunis terrore lapsus, suo vagitu excitavit parentes, qui cum surrexissent viderunt Herculem angues tenentem manibus immissos ei novercalibus odiis.

P. 149. Unde Hercules dictus. (1)

Herculem quidam volunt Alcidem ἀπὸ τῆς ἀλκῆς dictum, id est a virtute; quod non procedit, quia prima aetate hoc nomen habuit ab Alcaeo patre Amphitryonis: et scimus agnomina ab accidentibus dari. Sed Hercules a prudentioribus mente magis quam corpore fortis inducitur; adeo ut duodecim eius labores referri possint ad aliquod: nam cum plura fecerit, duodecim tantum ei assignantur propter agnita duodecim signa. Quod autem dicitur traxisse ab inferis Cerberum, haec est ratio, quia cupiditates omnes et cuncta vitia terrena contempsit et domuit: nam Cerberus est terra consumatrix omnium corporum; unde et Cerberus dictus, quasi κρεοβόρος, id est carnem vorans. Unde legitur in Virgilio *ossa super recubans*: nam ossa citius terra consumit. Propter quem detrahendum, simulque ad rapiendam Proserpinam, cum inferos adiret, fatigatus labore, facta sibi populea corona caput velasse *dicitur*: unde foliorum pars interior temporibus cohaerens, capiti sudorem abluit; pars vero exterior propter inferorum colorem, nigra permansit: quem quia Karon nauta suscepit, anno integro in compedibus fuit. Sed Hercules quidem abrepta sibi Megaera, a Iunone (2) dicitur territus exhorruisse.

(1) In indice (ed. p. 141.) codicis antiqui p. 30. est fabula 150. de Hercule. Verum id mendum videtur, et confusio cum fabula subsequente, ut nunc alius cod. ♀♦ demonstrat. Quamobrem fabula 150. nulla est, adeoque retrahendus numerus.

(2) Suspicor scribendum *obiecta sibi Megaera a Iunone*.

P. 151. De Diomede.

Diomedes rex Thracum habuit equos qui humanis carnibus vescebantur. Cum multi vero eius hospitio hospites interissent, Hercules ab eo in hospitium receptus, ne ab eodem circumventus periret, eum equorum suorum pabulum fecit: et equos eosdem, occiso crudeli tyranno, abductos ad solita pabula, id est ad gramina, mollita feritate revocavit, et filio suo Chromi habendos concessit.

P. 152. De Geryone (1)

Geryon rex fuit Hispaniae trimembris, canem habens bicipitem, quem Hercules ad eum olla aerea vectus occidit. Ideo autem ternis membris fingitur, quia tribus insulis praefuit, quae subiectae sunt Hispaniae, Balearicae maiori, minori, *et Pytyusae.* Ob hoc etiam fingitur bicipitem canem habuisse, quia et terrestri et navali certamine plurimum potuit. Hunc Hercules vicit, bovesque eius abduxit: qui ideo fingitur ad eum olla aerea transvectus, quod habuit navem fortem et aere munitam. Revertens autem Hercules de Hispania per Campaniam, in quadam civitate Campaniae pompam sui triumphi exhibuit: ex qua Pompeiae dicitur civitas. Postea iuxta Baias caulem bobus fecit, et eam sepsit: qui locus Boaulia dictus est: nam hodie Boale vocatur. Deinde ad Italiam veniens, ab Evandro in hospitium susceptus est.

P. 153. De Evandro.

Evander arcas fuit, nepos Pallantis *regis* Arcadiae. Hic patrem suum occidit, suadente matre Nicostrata, quae etiam Karmentis dicta est, quia carminibus vaticinabatur: et ob hoc dimissa provincia, venit ad Italiam; expulsisque Aboriginibus tenuit loca, in quibus nunc est Roma: et modicum oppidum fundavit in monte Palatino. Hic mons dictus est Palatinus a Pallante avo Evandri, vel a filia Evandri Pallantea ab Hercule vitiata, et illic sepulta; vel certe ab

(1) Hinc apparet mendum indicis codicis antiquioris p. 30. ubi evidenter legitur *Erione*, ut scripsi p. 141, nec tum emendare potui, quia fabula deerat.

eius filio Pallante a Turno interfecto, et illic sepulto. Ubi dum aliquamdiu moratur, bovesque quos occiso Geryone abstulerat pasceret, Cacus servus Evandri sibi aliquos furabatur; quos etiam versis vestigiis cauda ad speluncam traxit, ne aliqua vestigia quaerentem ad speluncam ferrent. Quos iamdiu quaesitos cum Hercules mugitu unius bovis prodente iuvenisset, Cacum de spelunca tractum, et fumeam evomentem caliginem occidit. Dicitur autem ideo Cacus filius fuisse Vulcani, ore ignem et fumum evomens, quia omnia vicina igne populabatur. Veritas tamen habet, hunc fuisse Evandri nequissimum servum. Novimus enim κακὸν a Graecis malum dici. Ignem autem dictus est vomere, quod agros igne populabatur. Igitur omnis malitia fumum eructat eo quod contraria sit veritati. Hunc soror sua eiusdem nominis prodidit: unde sacellum meruit, in quo ei per virgines Vestae sacrificabatur. Cum autem Hercules morte Caci virtutem probasset, *ac pro numine susceptus* (1) esset, maxima ei constituta est *ara*, quam Herculi delphicus Apollo in Italia fore praedixerat. Cum ergo de suo armento ad sua sacrificia dedisset *quaedam capita, inventi* (2) sunt duo senes Pinarius et Potitius, quibus qualiter se coli vellet, ostendit: scilicet ut mane et vespere sacrificaretur. Perfecto itaque matutino sacrificio, cum circa solis occasum essent sacra repetenda, Potitius prior advenit, Pinarius postea extis iam redditis: unde iratus Hercules statuit ut Pinariorum familia tantum ministra esset epulantibus Potitiis et complentibus sacra.

P. 154. De Admeto. (3)

Admetus rex Graeciae Alcestam in coniugio petiit, cuius pater edictum proposuerat, ut si quis duas feras sibi dispares suo currui iungeret, illam in coniugio acciperet. Admetus Apollinem et Herculem in auxilium petiit, qui ei ad currum leonem et aprum iunxerunt. Ita Alcestam in coniugium accepit. Cumque in

(1) Sic explee ex Myth. I. 69. Nam in codice relinquitur spatium, id est lacuna, quia amanuensis vetustum exemplar legere nequivit.

(2) Rursus in cod. spatium, ut supra.

(3) Confer. Myth. I. 92.

infirmitatem Admetus caderet, et mortem sibi timeret, responsum est ab oraculo posse eum adhuc vivere, si esset qui pro eo vellet mori. Sed Alcesta cum cognovisset se moriendo viri sui posse fata producere, sese obtulit morti. Quam cum extinctam Admetus impatienter doleret, *et cetera ut p.* 141.

P. 154. in fabula 204. de Hercule et Hyla.

. . . Troiam ex improviso venit, urbem expugnavit, Laomedontem regem interfecit, eiusque filiam Hesionem iure belli sublatam comiti Telamoni, qui primus ascenderat murum tradidit: unde est natus Teucer: nam Aiacem ex alia constat esse natum. Tunc Hercules Priamum quidem (1) redemptum a vicinis hostibus in paterno regno locavit. Postea cum *excessisset e vivis Hercules* (2), Priamus volens repetere sororem profectus est cum legatis Salaminam, ubi constabat illam regnare: et minime eam repetere valuit, Graecis dicentibus se iure bellorum eám habere. Unde iratus Priamus misit Paridem cum exercitu, ut aliquid tale abduceret aut uxorem regis aut filiam. Qui in Graeciam veniens interpellare coepit Helenam Menelai uxorem: quae cum ei consentire noluisset, egressus ille civitatem obsedit; qua eversa Helenam rapuit; unde postea a marito recipi meruit. Hoc dolore commoti Graeci, congregatis quibusque fortibus Graecis, Troiam obsederunt, et decimo demum anno expugnaverunt.

155. De Amynoë. (3)

Amynoë Danai dum studiose in insula exerceretur, imprudens satyrum percussit: quam cum satyrus violare vellet, illa Neptuni imploravit auxilium. Neptunus eam, fugato satyro, compressit; ex quo amore natus est Nauplius (4), cuius filius Palamedes septimo gradu a Belo originem ducens, cum delectum per Graeciam ageret, simulantem insaniam Ulixem duxit invitum. Cum ille iunctis dissimilis naturae animalibus salem sereret,

(1) Cod. *quicquid*. Myth. I. 136. *Priamum redemptum a sociis.*

(2) Lacuna in cod., relicto spatio.

(3) Myth. I. 45. *Amymone.*

(4) Hinc corrigitur Mythographus I. 45.

filium ei Palamedes opposuit: quo viso Ulixes (1) *aratra suspendit: et ad bellum ductus, habuit iustam causam doloris. Postea cum Ulixes*, frumentatum missus ad Thraciam, nihil adduxisset, a Palamede est vehementer increpatus. Et cum diceret, adeo non esse neglegentiam suam, nec ipsum quidem si pergeret quicquam advehere posse; profectus Palamedes infinita frumenta advexit. Qua invidia auctis inimicitiis, fictam epistolam Priami nomine ad Palamedem direxit, per quam agebat gratias proditionis, et commemorabat secretum auri pondus esse transmissum, quod dedit captivo troiano, et eum in itinere fecit occidi. Haec inventa, more militiae regi oblata est, et lecta principibus convocatis. Tunc Ulixes cum se Palamedi dissimularet, ait, si verum esse non creditis, in tentorio eius aurum quaeratur. Quo facto, invento auro, quod ipse per noctem corruptis servis absconderat, Palamedes lapidibus interemptus est. Hunc autem constat fuisse prudentem: nam et tabulam invenit ad comprimendas otiosi seditiones exercitus, ut Varro testatur. Secundum quosdam, ipse reperit litteras, quae fors res sit dubia: tantum certum est χ ab hoc esse inventum cum aspiratione.

156. De Nauplio.

Palamedis autem pater Nauplius Amynoës et Neptuni filius, filii morte dolens, revertentibus Graecis post deletam Troiam tempestate laborantibus, montem Caphareum ascendit, et elata facula signum dedit vicini portus: unde decepti Graeci per rimosos scopulos pertulere naufragia.

157. De Agamemnone.

Cum Graeci ad Aulidem venissent, Agamemnon rex Dianae cervam occidit ignarus: unde irata flatus ventorum removit. Quamobrem cum nec navigare possent, et pestilentiam sustinerent, consulta oracula dixerunt agamemnonio sanguine placandam esse Dianam. Ergo cum ab Ulixe, qui erat astutissimus, per nuptiarum simulationem abducta Iphigenia Agamemnonis filia iam immolanda esset, nu-

(1) In cod. desunt sequentia quae litteris italicis interserui ex Myth. I. 35.

minis miseratione sublata est; et cerva supposita; et translata ad tauricam regionem, et regi Thoanti tradita est, sacerdosque facta Dictynnae Dianae. Agamemnone autem Troia revertente, Clytemnestra uxor eius obtulit ei vestem sine capitio, quam cum induere vellet, et capitium non invenire posset, ab Aegistho adultero, Thyestis (1) et Pelopiae filiae suae nato, occisus est: quem postea Orestes cum adolevisset, simul cum matre Clytemnestra in ultionem patris occidit. Quo crimine cum in amentiam versus surrexisset, amici Pyladis monitu, ad evitandas furias templum Apollinis ingressus, cum vellet exire, invaserunt eum furiae. Hinc est: *sedent ultrices in limine dirae.* Cum ab insania cavere non posset, oraculum adiit: cui responsum est, sic eum posse sanari, si Dianae scythicae (2) simulacrum de taurica regione ferret. Mox cum cavendi (3) furoris gratia, cum amico Pylade, Colchos peteret, a sorore agnitus, eius consensu occiso rege Thoante, simulacrum sustulit absconditum: unde et Facelis dicitur, non tantum a face cum qua pingitur, sed et a fasce lignorum: et ad Italiam detulit collocans in nemore aricino (4). Sed cum postea Romanis sacrorum crudelitas displiceret, quamquam servi immolarentur, ad Laconas est translata (5); ibique sacrificii consuetudo adolescentum verberibus servabatur, qui vocabantur homonici. Hi tamdiu flagellabantur, donec cruor ex humano corpore flueret: superpositi enim aris contendebant, qui plura verbera possent sustinere. Orestis vero ossa ab Aricia Romam translata, ante templum Saturni sunt posita.

158. De Iove et Aegina.

Iuppiter in aquilam mutatus Aeginam Asopi fluminis filiam rapuit; et eam vitians, filium nomine Aeacum ex ea concepit (6). Quam raptam cum pater aequo animo ferre non posset, omni aquarum agmine caelum petebat,

(1) Cod. *Horestis.*

(2) Cod. *serticae.*

(3) Cod. *carendi*, et sic Myth. I. 20. Sed ex superiore lectione *ca vere* emendatur error.

(4) Cod. *Ottio.*

(5) Confer Myth. I. 173.

(6) Immo dicatur *quae vitiata filium nomine Aeacum ex eo concepit.*

Iovi bellum inferens: quo facto, Iovis fulmine percussus est: cuius infamiae memoria ut in aeternum maneret, dicitur hodie, illo tempore quo ictus est, pruinis ardentibus fluere.

159. De Aeaco.

Aeacus filius Iovis et Aeginae cum Asopidam insulam incoleret, et gravem pestilentiam Iunonis ira sustineret, precibus misericordiam Iovis impetravit. Cum enim in arbore fici formicas id est *μυρμήκας* vidisset, optavit sibi tot socios evenire: et statim formicae in homines versae sunt, unde dicti sunt Myrmidones. Hae autem fabulae sunt; sed verum est Myrmidones dictos a rege Myrmidone.

160. De Peleo et Thetide.

Cum Iuppiter vellet Thetidem nympharum matrem ducere, fata prohibuerunt, eo quod proles quae nasceretur, Iovem regno pelleret. Iuppiter autem eam iunxit Peleo. Peleus igitur Thetidem ducens magnificum fecit convivium diis et deabus omnibus. Sola discordia minime introducta est, quae ob hoc irata aureum pomum iactavit in convivium inter Venerem et Minervam et Iunonem, in quo erat scriptum: pulcherrimum donum pulcherrimae deae. Illis inter se iactantibus quae esset pulcherrima, et cui pomum dari deberet, Paris filius Priami iudex intromissus. formam Veneris Iunoni et Minervae praeferens, aureum pomum ipsi vindicavit. Unde et postea Veneris auxilio Spartam expugnando, Helenam rapuit. Sed propter Paridis iudicium Iuno semper postea Troianis inimica fuit. Genuit autem Thetis ex Peleo Achillem; de cuius morte cum timeret, eo quod a patre esset mortalis, et haec quereretur apud Neptunum; Neptunus *ait* non esse timendum de eo, quia talis futurus esset, ut credatur Deo genitus. Thetis tamen fata Achillis timens, eum in stygiam paludem tinxit, unde toto corpore invulnerabilis fuit, excepto talo qui (1) *matris manu tenebatur*. Sed Achilles circa muros Troiae bellum gerens, cum fureret adversus Agamemnonem propter Briseidam, noluit egredi adversus Troianos. Rogatus autem ut sal-

(1) Lacuna trium verborum in cod. Confer Myth. I. 36.

tem Patroclo sodali suo, qui antea in troiano bello Sarpedonem Iovis et Laodamiae filium occiderat arma sua Vulcani manu fabricata, *et cetera ut p.* 154.

Fabula 226. post illam Apicii p. 160. editam.

Quidam vir Opimius admodum extitit avarus, ut cum multis divitiis abundaret, ipse festis diebus veientanum pessimum vinum biberet; privatis autem diebus vappam, quod est veientano deterius. Hic forte prae nimia sollicitudine incidit in letargum morbum. Tunc eius laetus heres coepit circa loculos currere et claves quaerere, sperans illum cito moriturum. Accedens medicus fidelis, cognita morbi causa, et pecunia tota ante se numerata, dixit aegro: nisi tua custodias, nihil distat fame an morbo pereas. Ille evigilans, quis tollit, ait? *Et* salvatus est.

227. De columbis dodoneis.

Dodona civitas est Epiri, iuxta quam est silva quae etiam Dodona dicitur, habundans glandibus, quibus primi pasti dicuntur homines. Iuppiter hic dabat responsa per columbas aereas.

228. De lacu Lucrino.

In baiano sinu contra civitatem Campaniae *Baias* duo sunt lacus, Avernus et Lucrinus, qui olim propter copiam piscium Romanis praestabant vectigalia. Sed cum plerumque mare irrumpens pisces inde excluderet, et redemptores dampna paterentur, supplicaverunt senatui: et profectus Iulius Caesar ductis brachiis exclusit partem maris, quam infestam compererat esse: liquitque breve spatium per Avernum, quo piscium copia intrare posset: quod *opus* iulium dictum est.

229. De Venere et Diomede.

Cum essent Graeci in obsidione Troiae, contigit ut fieret pugna inter Diomedem et Aeneam: cumque diu dimicassent, Diomedes Aeneam percussit ingenti saxo et prostravit. Videns Venus mater eius, nube ipsum protexit. Ille vero irrumpens in nubem, Venerem vulneravit. Un-

de ipsa post Troiae destructuram (1) eum cum suis sociis in mari fatigavit, et socios vertit in aves.

230. De Oedipo.

Laius rex Thebarum habuit uxorem nomine Iocastam, cui praecepit ut omnes filios ex se genitos necaret: nam audierat, a liberis suis se occidendum. Illa pariens, puerum plantis perforatis in silvam deferri iussit. In eadem silva Polybus rex Phocidis venatione erat occupatus: et vagitum pueri audiens, afferri iubens, tamquam suum nutrivit, Oedipumque vocavit. Cui dum improperatum fuisset se genus suum ignorare, ivit ad templum ut quaereret. Dumque iret, obviavit illi pater decrepita aetate; quem ut vidit, ignorans esse patrem, occidit, et regno ceterisque bonis usus est. Inde procedens venit ad montem, ubi erat sphynx monstrum, omnibus praetereuntibus hoc aenigma proponens: quid primo IIII, deinde III, deinde II, deinde III, deinde IIII. graditur pedibus: ea conditione, ut qui solveret, ipsi pennas incideret; qui non, capite truncaretur. Quod Oedipus solvens, monstrum occidit. Inde rediens Thebas Iocastam matrem suam inscius duxit uxorem, et genuit ex ea Polinicem et Eteoclem, et duas filias Antigonam et Ismenem. Hic itaque quadam die se calcians, mater vidit cicatrices factas: et agnoscens, ingemuit miserabiliter. Ille dolore exagitatus sibimet oculos eruit, et in domo subterranea vitam finivit. Filii autem pro regno certantes, Eteocles quia prior, primo anno regnavit. Polinices vero exulans, ad Adrastum veniens, filiam eius Argiam uxorem duxit. Sed cum finito anno Eteocles nollet reddere regnum Polinici, ipse cum socero suo et sex aliis ducibus venit Thebas pugnaturus pro regno. Multis ergo utrimque occisis, fratres tandem mutuis vulneribus se occiderunt. Adrastus vero unus de septem ducibus solus rediit in patriam suam paucis comitantibus.

(1) *Structura* vocabulum probum est. Item *instructura* habetur apud Frontonem ed. rom. p. 34. Quid ni accipiatur *destructura*?

TRACTATUS XV.

DE DUODECIM CAELI SIGNIS.

1 Duodecim sunt signa caeli, scilicet aries, taurus, gemini, cancer, leo, virgo, libra, scorpio, sagittarius, capricornus, aquarius, et piscis. Iuppiter genuit ex quadam nympha Neyphilem, quam Athamas rex tebanus duxit uxorem, ex qua genuit Phryxum et Hellem. Qua mortua superduxit Inonem filiam Cadmi, quae more novercae ipsos odio habuit in tantum quod de domo expelli fecit. Qui cum ad mare pervenissent, Iuppiter avus, vel ut alii dicunt Isis matertera, dedit eis arietem aureum vellus habentem, quo transfretarent mare, hoc pacto ne retro aspicerent. Helle vero ut incontinens et timida retro aspexit, unde et in mare mersa est. Inde hellespонticum mare dicitur. Phryxus transivit, arietem excoriavit, corium auro implevit, et Marti in Colcho insula dedicavit. Caro vero translata est in caelum, et ex ea factum est signum caeleste quod aries dicitur. Et quia cum fuit in litore retro aspexit, tamquam volens Hellem videre, ideo sic in caelo apparet. Physice dicitur esse sol in ariete, quia vernali aequinoctio usque ad autumnale currit per dextrum latus hemisperii; sicut aries semper illo tempore incumbit in dextrum latus. Et sicut sol ab autumnali aequinoctio usque ad vernale vadit per sinistrum latus, sic aries semper illo tempore incumbit in sinistrum latus.

2 Agenor rex Lydiae (1), qui et in Tyro et Sidone regnavit, filiam habuit mirificae formae nomine Europam, quam Iuppiter in specie candidi tauri rapuit. Unde postea in signum honoris taurus translatus est in caelum, et ex eo factum signum, quod dicitur taurus. Alii dicunt, quod fuit vacca, in cuius forma fuit Io filia Inachi fluvii, quae translata est in caelum in signum amoris Iovis. Unde Ovidius in metamorph. " nunc dea linigera colitur celeberrima turba „. Et libro de fastis ait: " vacca sit an taurus, non est cognoscere promptum „ quia prior pars videtur, posterior vero non videtur. Secundum physicam sol dicitur esse in tauro, quia tunc incipiunt labores tauri: vel quia sicut taurus per cornua fortior est, ita sol tunc incipit esse ferventior. „

3 Iuppiter concubuit cum Leda in specie cygni, ex qua genuit duo ova; et ex uno natae sunt

(1) Apud Myth. II. 76. *Libyae*; apud Myth. I. 148. *Graecorum*.

de ipsa post Troiae destructuram (1) eum cum suis sociis in mari fatigavit, et socios vertit in aves.

230. De Oedipo.

Laius rex Thebarum habuit uxorem nomine Iocastam, cui praecepit ut omnes filios ex se genitos necaret: nam audierat, a liberis suis se occidendum. Illa pariens, puerum plantis perforatis in silvam deferri iussit. In eadem silva Polybus rex Phocidis venatione erat occupatus: et vagitum pueri audiens, afferri iubens, tamquam suum nutrivit, Oedipumque vocavit. Cui dum improperatum fuisset se genus suum ignorare, ivit ad templum ut quaereret. Dumque iret, obviavit illi pater decrepita aetate; quem ut vidit, ignorans esse patrem, occidit, et regno ceterisque bonis usus est. Inde procedens venit ad montem, ubi erat sphynx monstrum, omnibus praetereuntibus hoc aenigma proponens: quid primo IIII, deinde III, deinde II, deinde III, deinde IIII. graditur pedibus: ea conditione, ut qui solveret, ipsi pennas incideret; qui non, capite truncaretur. Quod Oedipus solvens, monstrum occidit. Inde rediens Thebas Iocastam matrem suam inscius duxit uxorem, et genuit ex ea Polinicem et Eteoclem, et duas filias Antigonam et Ismenem. Hic itaque quadam die se calcians, mater vidit cicatrices factas: et agnoscens, ingemuit miserabiliter. Ille dolore exagitatus sibimet oculos eruit, et in domo subterranea vitam finivit. Filii autem pro regno certantes, Eteocles quia prior, primo anno regnavit. Polinices vero exulans, ad Adrastum veniens, filiam eius Argiam uxorem duxit. Sed cum finito anno Eteocles nollet reddere regnum Polinici, ipse cum socero suo et sex aliis ducibus venit Thebas pugnaturus pro regno. Multis ergo utrimque occisis, fratres tandem mutuis vulneribus se occiderunt. Adrastus vero unus de septem ducibus solus rediit in patriam suam paucis comitantibus.

(1) *Structura* vocabulum probum est. Item *instructura* habetur apud Frontonem ed. rom. p. 34. Quid ni accipiatur *destructura*?

TRACTATUS XV.

DE DUODECIM CAELI SIGNIS.

1 Duodecim sunt signa caeli, scilicet aries, taurus, gemini, cancer, leo, virgo, libra, scorpio, sagittarius, capricornus, aquarius, et piscis. Iuppiter genuit ex quadam nympha Neyphilem, quam Athamas rex tebanus duxit uxorem, ex qua genuit Phryxum et Hellem. Qua mortua superduxit Inonem filiam Cadmi, quae more novercae ipsos odio habuit in tantum quod de domo expelli fecit. Qui cum ad mare pervenissent, Iuppiter avus, vel ut alii dicunt Isis matertera, dedit eis arietem aureum vellus habentem, quo transfretarent mare, hoc pacto ne retro aspicerent. Helle vero ut incontinens et timida retro aspexit, unde et in mare mersa est. Inde hellesponticum mare dicitur. Phryxus transivit, arietem excoriavit, corium auro implevit, et Marti in Colcho insula dedicavit. Caro vero translata est in caelum, et ex ea factum est signum caeleste quod aries dicitur. Et quia cum fuit in litore retro aspexit, tamquam volens Hellem videre, ideo sic in caelo apparet. Physice dicitur esse sol in ariete, quia vernali aequinoctio usque ad autumnale currit per dextrum latus hemisperii; sicut aries semper illo tempore incumbit in dextrum latus. Et sicut sol ab autumnali aequinoctio usque ad vernale vadit per sinistrum latus, sic aries semper illo tempore incumbit in sinistrum latus.

2 Agenor rex Lydiae (1), qui et in Tyro et Sidone regnavit, filiam habuit mirificae formae nomine Europam, quam Iuppiter in specie candidi tauri rapuit. Unde postea in signum honoris taurus translatus est in caelum, et ex eo factum signum, quod dicitur taurus. Alii dicunt, quod fuit vacca, in cuius forma fuit Io filia Inachi fluvii, quae translata est in caelum in signum amoris Iovis. Unde Ovidius in metamorph. " nunc dea linigera colitur celeberrima turba ". Et libro de fastis ait: " vacca sit an taurus, non est cognoscere promptum " quia prior pars videtur, posterior vero non videtur. Secundum physicam sol dicitur esse in tauro, quia tunc incipiunt labores tauri: vel quia sicut taurus per cornua fortior est, ita sol tunc incipit esse ferventior. "

3 Iuppiter concubuit cum Leda in specie cygni, ex qua genuit duo ova; et ex uno natae sunt

(1) Apud Myth. II. 76. *Libyae*; apud Myth. I. 148. *Graecorum*.

que fabulam facta sunt duo signa. Ex brachiis, quae chelae dicuntur, factum est signum quod dicitur libra : ex corpore factum est signum quod dicitur scorpio. Sol dicitur esse in scorpione, quia sicut scorpio pungit per caudam, ita et cum sol est in parte illius signi, pungit frigus : nam primum frigus magis nocivum est.

9 Chiron optimus sagittarius, magister Achillis et nutritor Aesculapii, ob scorpionis, de quo dictum est supra, sagittationem, et filii sui liberationem, translatus est in caelum : et ex eo factum est signum quod dicitur sagittarius. Sol dicitur esse in sagittario, quia sicut ex arcu emittuntur sagittae, sic cum sol decurrit per istud signum, nives emittuntur ab aëre.

10 Saturnus filius Caeli habuit in responsis a Themide, quod habiturus erat filium, ipsum de regno expulsurum. Unde dixit Rheae sive Opi sorori et uxori suae, quod quicquid pareret, sibi daret. Primo ergo tradidit ei Neptunum, quem in mare submersit, et factus est deus marinus. Secundo dedit ei Plutonem, quem in foveam suffocavit, et factus est deus inferorum. Tandem nato Iove mirae pulchritudinis, ipsius miserta, misit Saturno lapidem nomine abdir, quem pulveratum devoravit : deinde egestus et formatus est in speciem humanam et vivificatus. Iovem vero mater tradidit cuidam lupae, quae cum non habundaret lacte, nutrivit ipsum Amalthea capra : qui adultus Saturnum de regno expulit, ut in alia patet fabula; et Amaltheam capram, quae ipsum nutriverat, in caelum transtulit, et ex ea factum est signum quod dicitur capricornus. Sol dicitur esse in capricorno, quia sicut capra petit alta, ita sol cum est in medio illius signi, cum non possit plus descendere, tunc incipit ascendere.

11 Ganymedes filius Troili regis Troiae pulcherrimus et venator optimus dilectus a Iove, raptus est ab eo in Ida silva per aquilam nunciam Iovis, in quam fertur Iuppiter tunc mutatus. Deinde depulsa Hebe filia Iunonis, dea iuventutis, quae prius erat pincerna deorum, Ganymedes factus est pincerna Iovis, qui propter gratiam propinationis meruit fieri signum caeleste, quod aquarius dicitur : et dicitur ideo gestare urnam in manu propter temporis proprietatem.

12 Imminente giganteo bello, Venus cum Cupidine filio suo in Palaestina regione sedebat super

litore maris: unde cum audiret tumultum belli, credebat Typhoeum sequi se rapturum: et ideo ob nimium timorem se cum filio proiecit in mare. Duo autem pisces immensae magnitudinis supponentes humeros suos, ultra mare tulerunt eos. Dii autem videntes eorum fugam, ad designationem huius facti, eos pisces in caelum transtulerunt, et ex eis factum est signum quod dicitur piscis. Sol dicitur esse in aquario et piscibus propter proprietatem, tunc enim multae cadunt aquae et nives: nam aquarius portat urnam, et pisces semper sunt in aquis.

MARTINI

BRACARENSIS EPISCOPI

DE ORIGINE IDOLORUM (1).

Domino beatissimo ac desiderantissimo in Christo fratri Polemio episcopo Martinus episcopus.

1 Epistulam tuae sanctae caritatis accepi, in qua scribis ad me ut pro castigatione rusticorum, qui adhuc pristina paganorum superstitione detenti, cultum venerationis plus daemoniis quam Deo persolvunt, aliqua de origine idolorum et sceleribus ipsorum vel pauca de multis ad te scripta dirigerem. Sed quia oportet ab initio mundi vel modicam illis rationis notitiam quasi pro gustu porrigere, necesse me fuit ingentem praeteritorum temporum silvam breviato tenuis compendii sermone contingere, et cibum rusticis rustico sermone condire. Ita ergo, opitulante tibi Deo, erit tuae praedicationis exordium. (2)

2 Desideramus, filii karissimi, annunciare vobis in nomine Domini nostri Iesu Christi, (3) quae aut minime audistis, aut audita fortasse oblivioni dedistis. Petimus (4) ergo caritatem vestram, ut quae pro salute vestra dicuntur, attentius audiatis: longus quippe per divinas scripturas ordo dirigitur. (5) Sed ut vel (6) aliquantulum in memoria

(1) Vide quae nos diximus in fine praefationis. (2) Deest hoc prohoemium apud Floresium. (3) Flor. tantum *in nomine Domini*. (4) Fl. *prius*, nullo sensu. (5) Fl. *est ordo digestus*. (6) Fl. sine *vel*.

teneatis, pauca vobis ex (1) pluribus commendamus.

3 Cum fecisset in principio Deus (2) caelum et terram, in illa caelesti habitatione fecit spirituales creaturas, id est angelos, qui in conspectu ipsius adstantes laudarent illum. Ex quibus unus, qui primus (3) omnium archangelus fuerat factus, videns se in tanta gloria praefulgentem, non dedit honorem Deo creatori suo, sed similem se illi dixit: et pro hac superbia cum aliis pluribus (4) angelis, qui illi consenserunt, de illa caelesti sede in aërem istum, qui est sub caelo, proiectus (5) est: et ille qui fuerat (6) primus archangelus, perdita luce gloriae suae (7), factus est tenebrosus et horribilis diabolus. Similiter et illi alii angeli, qui consentientes illi fuerant (8), cum ipso de caelo proiecti sunt, et (9) perdito splendore suo facti sunt daemones. Reliqui autem angeli, qui subditi fuerunt Deo, in suae claritatis (10) gloria in conspectu Domini perseverant; et ipsi dicuntur angeli sancti. Nam illi, qui cum principe suo Sathan (11) pro superbia sua iactati sunt, angeli rufigae (12) et daemonia appellantur.

4 Post istam vero ruinam angelicam, placuit Deo de limo terrae hominem plasmare, quem posuit in paradiso, et dixit ei ut si praeceptum Domini servasset, in loco illo caelesti sine morte succederet, unde angeli rufi (13) ceciderunt: si autem praeterisset Dei praeceptum (14) morte moreretur. Videns ergo diabolus quia propterea factus fuerat homo, ut in loco ipsius (15), unde ipse cecidit, in regno Dei succederet, invidia ductus suasit homini ut mandata Dei transcenderet. (16) Pro qua offensione (17) iactatus est homo de paradiso in exilio mundi istius, ubi multos labores et dolores pateretur.

5 Fuit autem primus homo dictus Adam; et mulier eius, quam de ipsius carne Deus (18) creavit, dicta est Eva. Ex his (19) duobus hominibus omne genus hominum (20) propagatum est, qui obliviscentes (21) Deum crea-

(1) Fl. *de*. (2) Fl. *dominus*. (3) Fl. *prius* sine *omnium*. (4) Fl. *plurimis*. (5) Fl. *deiectus*. (6) Fl. *erat*. (7) Fl. sine *suae*. (8) Fl. sine *fuerant*. (9) Fl. sine *et*. (10) Fl. absurde *charitatis*. (11) Fl. *Sathana*. (12) Ita cod. At Fl. *refugae*. Retinui *rufigae*, quia mox legitur *rufi*. (13) Fl. *refugae*. (14) Fl. *mandata*. (15) Fl. *in locum illius*. (16) Fl. *transiret*. (17) Fl. *offensa*. (18) Fl. sine *Deus*. (19) Fl. *istis*. (20) Fl. *humanum*. (21) Fl. *obliti creatorem suum dominum*.

torem suum, multa scelera facientes, irritaverunt Deum (1) ad iracundiam. Pro qua re immisit (2) Dominus diluvium, et perdidit omnes, excepto uno iusto, nomine Noë, quem (3) cum filiis suis pro reparando humano genere reservavit (4). A primo igitur (5) homine Adam usque ad diluvium (6) transierunt anni II. milia CCXLII. (7)

6 Post diluvium iterum recuperatum est genus humanum per tres filios Noë, reservatos cum uxoribus suis, Sem, Cham, et Iapheth (8). Et cum coepisset de eis (9) multitudo succrescens mundum implere, obliviscentes iterum homines creatorem mundi Deum (10), coeperunt dimisso creatore suo (11) colere creaturas. Alii adorabant solem, alii lunam (12) vel stellas, alii ignem, alii aquam profundam (13) vel fontes aquarum: credentes haec omnia non a Deo esse facta ad usum hominum, sed ipsa ex se orta deos esse. (14)

7 Tunc diabolus, vel ministri ipsius daemones, qui de caelo deiecti sunt, videntes ignaros homines, dimisso Deo creatore suo, per creaturas errare; coeperunt se illis in diversas formas (15) ostendere et loquere (16) cum eis, et expetere ab illis (17) ut in (18) excelsis montibus, et in silvis frondosis sacrificia sibi offerrent, et ipsos colerent (19) pro Deo, imponentes sibi vocabula sceleratorum hominum, qui in omnibus criminibus (20) et sceleribus suam egerant (21) vitam: ita ut alius Iovem se esse diceret, qui fuerat magus, et in tantis adulteriis incestus, ut sororem suam haberet uxorem, quae dicta Iuno: Minervam vero (22) et Venerem filias suas (23) corruperit (24); neptes (25) quoque et omnem parentelam suam turpiter incestaverit. Alius autem daemon

(1) Fl. *dominum*. (2) Fl. *emisit*. (3) Fl. *qui* soloecum. (4) Fl. *conservari praecepit*. (5) Fl. *ergo*. (6) Fl. sine *usque ad diluvium*. (7) Fl. CCXII. (8) Desunt haec nomina apud Fl. (9) Fl. sine *de eis*. (10) Fl. absurde *creantem mundi dominum*. (11) Fl. sine *suo*. (12) Fl. ridicule *lumen*. (13) Fl. *profundi* (14) Iterum ridicule Fl. *ex se orta de sese*. (15) Fl. pessime *per creaturam servire coeperunt. Sed illi in diversas formas*. (16) Ita cod. quod confirmat Petronius. Fl. *loqui*. (17) Fl. *et hoc petere ab eis*. (18) Fl. sine *in*. (19) Fl. *colere* soloecum. (20) Fl. perperam *in quibus criminibus*. (21) Fl. *egerunt*. (22) Fl. sine *vero*. (23) Fl. *filiam suam*. (24) Fl. *corrumperet*. (25) Fl. *nepotes*.

Martem se nominaret, qui fuit litigiorum et discordiae commissor. Alius deinde daemon (1) Mercurium se appellare voluit (2) qui fuit omnis furti et fraudum dolosus (3) inventor: cui homines cupidi lucri (4) iactantes, in quadriviis transeuntes (5), acervos petrarum pro sacrificio reddunt (6). Alius quoque daemon Saturnus sibi (7) nomen adscripsit, qui in omni crudelitate (8) vivens, etiam nascentes suos filios devorabat. Alius etiam daemon (9) Venerem se esse confinxit, qui fuit mulier meretrix, non solum cum innumerabilibus adulteris (10), sed etiam cum patre suo Iove, et cum fratre suo Marte meretricata est.

8 Ecce tales (11) fuerunt illo tempore isti perditi homines, quos ignorantes rustici per adinventiones suas pessimas honorabant (12): quorum vocabula ideo (13) sibi daemones apposuerunt, ut ipsos quasi (14) deos colerent, et sacrificia illis offerrent, et ipsorum facta imitarent (15) quorum nomina invocabant. Suaserunt (16) etiam illis daemones ut templa illis facerent etiam (17), et imagines vel statuas sceleratorum hominum ibi ponerent, et aras illis construerent (18), in quibus non solum animalium sed etiam et hominum sanguinem illis effunderent (19). Praeter haec autem multi, daemones ex illis qui de caelo expulsi sunt, aut in mari, aut in fluminibus, aut in fontibus, aut in silvis praesident; quos (20) similiter homines ignorantes Deum (21), quasi deos colunt et sacrificia illis offerunt (22): et in mari quidem Neptunum appellant, in fluminibus lamias (23), in fontibus nymphas (24), in silvis Dianas: quae omnia maligni daemones et spiritus nequam sunt; quae (25) homines infideles, qui signaculo Christi id est crucis (26)

(1) Fl. sine *daemon*. (2) Fl. *voluerit*. (3) Fl. *qui fuit furti et fraudis dolor inventor*. Sed idem suspicatur scribendum *dolosus*. Cod. *et fraudolesus* cum interpolatione. (4) Fl. *cupidi quasi deo lucri*. (5) Fl. *in quadriviis transeuntes iactatis lapidibus* (6) Fl. *redderent*. (7) Cod. sine *sibi*. Fl. *Saturni*. (8) Fl. ridicule *incredulitate*. (9) Fl. sine *daemon*. (10) Fl. absurde *non solum innumerabilibus alteris* (11) Fl. *quales*. (12) Fl. *honorant*. (13) Fl. absurde *hi deos* pro *ideo*. (14) Fl. *uti postquam si deos*. (15) Ita cod. idque haud prorsus improbandum. Fl. *imitarentur*. (16) Fl. absurde *sic asserunt*. (17) Fl. sine *viam*. (18) Fl. *constituerent*. (19) Fl. *funderent*. (20) Fl. *quod* soloecum. (21) Fl. *dominum*. (22) Fl. *et sacrificant illis*. (23) Fl. *laminas*, qui tamen monet legendum *lamias*. (24) Fl. *ninfas*. (25) Fl. *qui*. (26) Fl. tantum *qui signaculo crucis*.

nesciunt se munire, nocent et vexant (1). Non tamen sine permissione Dei nocent, quia Deum habent iratum, et non ex toto corde in fide Christi credunt, sed sunt dubii in tantum, ut nomina ipsorum (2) daemoniorum per (3) singulos dies nominent: et appellant (4) diem Martis, et Mercurii, et Iovis, et Veneris, et Saturni, qui nullum diem fecerunt, sed fuerunt homines pessimi et iniqui (5).

9 Deus autem omnipotens quando caelum et terram fecit, ipse tunc creavit lucem, quae (6) per distinctionem (7) operum Dei septies revoluta est. Nam primo die (8) Deus lucem fecit, quae appellata est dies. Secundo firmamentum caeli factum est. Tertio terra a mari divisa est. Quarto sol et luna et stellae factae sunt. Quinto quadrupedia et volatilia et natatilia (9). Sexto homo formatus (10) est. Septimo autem die completo omni mundo et ornamento (11) ipsius, requiem Deus appellavit. Una ergo lux, quae prima in operibus Dei facta est, per distinctionem operum Dei septies revoluta, septimana (12) est appellata. Qualis ergo amentia est, ut homo baptizatus in fide Christi, diem dominicum, in quo Christus resurrexit a mortuis (13), non colat; et dicat (14) se diem Iovis colere, et Mercurii, et Veneris, et Saturni, qui nullum diem habent, sed fuerunt adulteri et magi (15) et iniqui, et male mortui in provincia sua? Sed sicut iam supra (16) diximus, sub specie nominum ipsorum (17) ab hominibus (18) stultis veneratio et honor daemonibus exhibetur.

10 Similiter et ille error ignorantibus et rusticis hominibus subrepit (19), ut kalendas ianuarias putent anni esse initium (20), quod omnino falsissimum (21) est. Nam sicut scriptura (22) dicit, VIII. kal. aprilis in ipso aequinoctio initium primi anni statutum est (23). Nam sicut (24) legitur,

(1) Fl. *exvetant.* Nec minus absurde corrigit in notis *et vetant.* (2) Fl. *ipsa.* (3) Fl. *in.* (4) Fl. *appellent.* (5) Fl. absurde *fecerunt homines pessimi mali scelerati in gente Graecorum.* (6) Fl. soloecum *qui.* (7) Fl. *pro distinctione.* (8) Fl. sine *die.* (9) Fl. omittit *et natatilia.* (10) Fl. *plasmatus.* (11) Fl. *ornatu.* (12) Fl. *septima.* (13) Fl. sine *a mortuis.* (14) Fl. *et dicit.* (15) Fl. *mali.* (16) Fl. sine *iam supra.* (17) Fl. *hominum istorum.* (18) Fl. absurde *omnibus.* (19) Fl. ridicule *suscripsit.* (20) Fl. *ut in kalendas ianuarii putent anni initium.* (21) Fl. *falsum.* (22) Fl. *scriptura sancta.* (23) Fl. *est factum.* Cod. sine *anni.* (24) Fl. *sic.*

divisit Deus lucem a tenebris: omnis autem recta divisio aequalitatem habet, sicut in VIII. kal. aprilis tantum spatium horarum habet dies, quantum et nox. Et ideo falsum est ut ianuariae kalendae initium anni sint (1).

11 Iam quid de illo stultissimo errore cum dolore dicendum est, quia dies tinearum et murium observent (2)? et si dici fas est (3) ut homo christianus pro Deo mures et tineas veneretur (4)? quibus si per tutelam cupelli (5) aut arculae, non subducantur (6) aut panis aut pannus, protinus sibi exhibent, nulloque modo si quid invenerint parcent (7). Sine causa autem (8) sibi miser homo istas praefigurationes ipse facit, ut quasi sicut (9) in introitu anni saturetur (10) laetus ex omnibus, ita et (11) illi et in toto anno contingat. Observationes istae omnes paganorum sunt per adinventiones daemonum exquisitae. Sed vae illi homini qui Deum non habuerit (12) propitium, et ab ipso saturitatem panis et securitatem vitae non habuerit datam! Ecce istas superstitiones vanas aut occulte aut palam facitis, et (13) numquam ab istis sacrificiis daemonum *cessatis*; et quare vobis non praestant ut semper saturi sitis et securi et laeti? Quare, quando Deus iratus fuerit, non vos defendunt ista sacrificia daemonum vana de locustis, de muribus, de multis tribulationibus aliis, quas vobis Deus iratus inmittit (14)? Non intelligitis aperte quia (15) mentiuntur vobis daemones in istis observationibus vestris quas vane tenetis et colitis (16)? et in auguriis, quae attenditis, frequentius vos illudunt (17)? Nam sicut dicit sapientissimus Salomon, divinationes et auguria vana (18) sunt: et quantum plus (19) timuerit homo in (20) illis, tantum (21) quam multos scandalizaverunt. Ecce hoc scriptura...

* * *

(1) Fl. *sit*. (2) Fl. *murum observant*. (3) Fl. soloecum *et si dicendum fus est*. (4) Fl. *veneratur*. (5) Fl. *tutellam capelli*, sine *si*. (6) Fl. *subducatur*. (7) Cod. *nullo modo proferri sibi exhibent quod invenerint parcent*. At Fl. *proferri sibi exhibitis*. (8) Fl. sine *autem*. (9) Cod. *siue sicut*. (10) Cod. *saturet*. (11) Fl. sine *et*. (12) Fl. *habet*. (13) Fl. sine *et*. (14) Fl. mendosissime: *numquam cessatis ab istis sacrificia vana de locusta de mure et de multis aliis tribulationibus, quas Deus iratus immittit*. (15) Fl. *quia qui*. (16) Fl. sine *et colitis*. (17) Fl. *vobis illudent*. (18) Fl. soloecum *vanae*. (19) Fl. sine *plus*. (20) Fl. sine *in*. (21) Cod. *quantum*. Porro Floresius sic: *tanto magis fallitur cor eius: ne dederis illi cor tuum, quantum multos scandalizaverunt*.

nesciunt se munire, nocent et vexant (1). Non tamen sine permissione Dei nocent, quia Deum habent iratum, et non ex toto corde in fide Christi credunt, sed sunt dubii in tantum, ut nomina ipsorum (2) daemoniorum per (3) singulos dies nominent: et appellant (4) diem Martis, et Mercurii, et Iovis, et Veneris, et Saturni, qui nullum diem fecerunt, sed fuerunt homines pessimi et iniqui (5).

9 Deus autem omnipotens quando caelum et terram fecit, ipse tunc creavit lucem, quae (6) per distinctionem (7) operum Dei septies revoluta est. Nam primo die (8) Deus lucem fecit, quae appellata est dies. Secundo firmamentum caeli factum est. Tertio terra a mari divisa est. Quarto sol et luna et stellae factae sunt. Quinto quadrupedia et volatilia et natatilia (9). Sexto homo formatus (10) est. Septimo autem die completo omni mundo et ornamento (11) ipsius, requiem Deus appellavit. Una ergo lux, quae prima in operibus Dei facta est, per distinctionem operum Dei septies revoluta, septimana (12) est appellata. Qualis ergo amentia est, ut homo baptizatus in fide Christi, diem dominicum, in quo Christus resurrexit a mortuis (13), non colat; et dicat (14) se diem Iovis colere, et Mercurii, et Veneris, et Saturni, qui nullum diem habent, sed fuerunt adulteri et magi (15) et iniqui, et male mortui in provincia sua? Sed sicut iam supra (16) diximus, sub specie nominum ipsorum (17) ab hominibus (18) stultis veneratio et honor daemonibus exhibetur.

10 Similiter et ille error ignorantibus et rusticis hominibus subrepit (19), ut kalendas ianuarias putent anni esse initium (20), quod omnino falsissimum (21) est. Nam sicut scriptura (22) dicit, VIII. kal. aprilis in ipso aequinoctio initium primi anni statutum est (23). Nam sicut (24) legitur,

(1) Fl. *exvetant.* Nec minus absurde corrigit in notis *et vetant.* (2) Fl. *ipsa.* (3) Fl. *in.* (4) Fl. *appellent.* (5) Fl. absurde *fecerunt homines pessimi mali scelerati in gente Graecorum.* (6) Fl. soloecum *qui.* (7) Fl. *pro distinctione.* (8) Fl. sine *die.* (9) Fl. omittit *et natatilia.* (10) Fl. *plasmatus.* (11) Fl. *ornatu.* (12) Fl. *septima.* (13) Fl. sine *a mortuis.* (14) Fl. *et dicit.* (15) Fl. *mali.* (16) Fl. sine *iam supra.* (17) Fl. *hominum istorum.* (18) Fl. absurde *omnibus.* (19) Fl. ridicule *suscripsit.* (20) Fl. *ut in kalendas ianuarii putent anni initium.* (21) Fl. *falsum.* (22) Fl. *scriptura sancta.* (23) Fl. *est factum.* Cod. sine *anni.* (24) Fl. *sic.*

divisit Deus lucem a tenebris: omnis autem recta divisio aequalitatem habet, sicut in VIII. kal. aprilis tantum spatium horarum habet dies, quantum et nox. Et ideo falsum est ut ianuariae kalendae initium anni sint (1).

11 Iam quid de illo stultissimo errore cum dolore dicendum est, quia dies tinearum et murium observent (2)? et si dici fas est (3) ut homo christianus pro Deo mures et tineas veneretur (4)? quibus si per tutelam cupelli (5) aut arculae, non subducantur (6) aut panis aut pannus, protinus sibi exhibent, nulloque modo si quid invenerint parcent (7). Sine causa autem (8) sibi miser homo istas praefigurationes ipse facit, ut quasi sicut (9) in introitu anni saturetur (10) laetus ex omnibus, ita et (11) illi et in toto anno contingat. Observationes istae omnes paganorum sunt per adinventiones daemonum exquisitae. Sed vae illi homini qui Deum non habuerit (12) propitium, et ab ipso saturitatem panis et securitatem vitae non habuerit datam! Ecce istas superstitiones vanas aut occulte aut palam facitis, et (13) numquam ab istis sacrificiis daemonum *cessatis*; et quare vobis non praestant ut semper saturi sitis et securi et laeti? Quare, quando Deus iratus fuerit, non vos defendunt ista sacrificia daemonum vana de locustis, de muribus, de multis tribulationibus aliis, quas vobis Deus iratus inmittit (14)? Non intelligitis aperte quia (15) mentiuntur vobis daemones in istis observationibus vestris quas vane tenetis et colitis (16)? et in auguriis, quae attenditis, frequentius vos illudunt (17)? Nam sicut dicit sapientissimus Salomon, divinationes et auguria vana (18) sunt: et quantum plus (19) timuerit homo in (20) illis, tantum (21) quam multos scandalizaverunt. Ecce hoc scriptura...

* * *

(1) Fl. *sit*. (2) Fl. *murum observant*. (3) Fl. soloecum *et si dicendum fus est*. (4) Fl. *veneratur*. (5) Fl. *tutellam capelli*, sine *si*. (6) Fl. *subducatur*. (7) Cod. *nullo modo proferri sibi exhibent quod invenerint parcent*. At Fl. *proferri sibi exhibitis*. (8) Fl. sine *autem*. (9) Cod. siue *sicut*. (10) Cod. *saturet*. (11) Fl. sine *et*. (12) Fl. *habet*. (13) Fl. sine *et*. (14) Fl. mendosissime: *numquam cessatis ab istis sacrificia vana de locusta de mure et de multis aliis tribulationibus, quas Deus iratus immittit*. (15) Fl. *quia qui*. (16) Fl. sine *et colitis*. (17) Fl. *vobis illudent*. (18) Fl. soloecum *vanae*. (19) Fl. sine *plus*. (20) Fl. sine *in*. (21) Cod. *quantum*. Porro Floresius sic: *tanto magis fallitur cor eius: ne dederis illi cor tuum, quantum multos scandalizaverunt*.

DE ANTIQUO GEOGRAPHO

QUI SUB CONSTANTIO IMP. SCRIPSIT.

Cavense PP. Benedictinorum haud procul urbe Salerno monasterium vir cl. Ioh. Mabillonius, eiusdem ordinis monachus, in suo itinere italico p. 116-118. breviter quidem sed non iniucunde descripsit. Exin aetate nostra doctus alius vir gallus cognomento Rozanus monasterii eius bibliothecam prolixiore commentario illustravit. Ego anno M·DCCC·XXVI. ad hunc locum insignem forte progressus, et humanitatem incolarum monachorum expertus plurimam, ibique brevi diei parte, moratus, nihil aliud ferme videram quam diplomata aliquot, et nobilissimum atque antiquissimum latinorum bibliorum codicem, cuius deinde apographum, obsequii gratia erga Pontificem maximum Leonem XII, qui me suadente id optaverat, reverendissimus monasterii Abbas, cum RR. monachorum consilio, accurate confici, atque ad vaticanam bibliothecam mitti curavit. Est autem praeclari apographi auctor reverendissimus dominus P. Egnatius Rubeus, Cavensis archii praeses et apostolicus protonotarius, cuius laborem, sedulitatem, diuturnam patientiam, peritiamque summam admirari nemo satis poterit; merita vero eius erga vaticanam Pontificis maximi bibliothecam immortaliter manere necesse est. Iterum ego superiore anno M·DCCC·XXX. ad Cavense monasterium reversus, ut biblici apographi confectionem quae iam ad exitum vergebat inspicerem, vi pluviae maxima ibidem solida die subsistere coactus sum: atque interim ne in tam fructuoso loco cessarem, inspexi prae ceteris codicem quemdam, litteris langobardicis paulo post saec. X. exaratum, qui inscribitur *Beda de temporibus*, continetque insuper prolixam seriem testimoniorum ex diversis patribus partim fortasse ineditorum: in eius autem calce tractatum quemdam geographicum observabam, cuius est titulus: INCIPIT LIBER IUNIORIS PHILOSOPHI, IN QUO CONTINETUR TOTIUS ORBIS DESCRIPTIO. Porro id scriptum quia bonae frugis minime expers, satisque antiquum, et romano adhuc stante apud occidentales imperio compositum videbam, protinus ad exscriben-

nificum enim hoc opus et studiosum mihi esse videtur.

2 Unde ergo nos oportet incipere, nisi (1) *abs Iudaeorum libris? namque aliarum gentium historici*, qui de his scribere cona*ti sunt*, *nihil sincerum* dicere potuerunt: solus autem Moyses plenus Iudaeorum propheta quod est certum scripsit. De provinciis vero et temporibus sequentia dixit Berosus Chaldaeorum philosophus (2), cuius litteras secuti sunt Manethon aegyptius propheta (3), et Apollonius (a) similiter Aegyptiorum philosophus (4), Iosephus quoque vir sapiens Iudaeorum praeceptor (5), qui captus a Romanis scripsit iudaicum bellum. Post istos (6) vero Menander ephesius, et Herodotus

(a) Cod. *Apollinius.*

(1) In summo codice versus aliquot madore extabuerunt. Ego igitur supplementa haec adieci inclinatis litteris.

(2) Berosi, qui vixit Alexandri magni temporibus, praeclara atque copiosa chaldaici chronici fragmenta habes apud Eusebium a me editum chron. lib. I.

(3) Nempe *sacerdos.* Sic enim loquebantur Aegyptii. Vide Macrob. saturn. VII. 13; Clem. alex. strom. I. 14. 15; Laërt. lib. III. 8; Iul. Valer. de reb. Alex. lib. III. 92.

(4) Sine dubio Apollonius ille aegyptius, chronici cuiusdam auctor, quem auctorem bis commemorat Theophilus ad Autolyc. lib. III. 16. 26, quique aiebat, aetate sua iam effluxisse post orbem conditum myriades annorum quindecim, et tria millia supra septuaginta quinque annos. *Ταῦτα μὲν οὖν*, inquit Theophilus, *Ἀπολλώνιος ὁ αἰγύπτιος ἱστορεῖ.*

(5) Vulgo *rabbinus.*

(6) Nempe post Moysen et Berosum; nam ceteri adseclae duo-

et Thucydides similia conscripserunt, sed non valde de antiquis. Et haec quidem illi. Ego autem de quibus memorati scripserunt, experiar tibi breviter exponere.

3 Gentes aiunt esse Camarinorum in partibus orientis, cuius terram Moyses Eden nominando descripsit: unde et fluvius maximus exire dicitur, et dividi in quatuor flumina, quorum nomina sunt haec Geon, Phison, Tigris, et Euphrates (1). Isti autem homines, qui praedictam terram inhabitant, sunt valde pii et boni, aput quos nulla malitia invenitur neque corporis neque animi. Si aliquid vis certius discere, dicunt eos quod neque pane hoc nostro communi utantur, nec aliquo simili cibo, nec igne quo nos utimur; sed panem quidem eis plui (2) per singulos dies asserunt, et bibere de agresti melle et pipere. Ignis autem eorum solis esse perhibetur flagrantiae, ut statim quod e caelo in terram diffunditur, potuissent omnes exuri, nisi se cito in fluvium mitterent, in quo tamdiu volvuntur, donec

rum illorum fuerunt. Neque Menander post Iosephum fuit; etenim a Iosepho citatur lib. I. 18. contra Apionem.

(1) Haec de sacris bibliis sumuntur; sequentia vero vel ex Iudaeorum corruptis traditionibus, vel potius, ut noster innuit in prohoemio, ex Beroso consecutisque historicis ethnicis vel fabulosis.

(2) Imago sumpta de sacris bibliis. Intelligitur autem δροσόμελι, *manna*.

idem ignis in locum suum denuo revertatur. Sunt (1) autem et sine imperio semet ipsos regentes : in quibus sicut nulla malignitas invenitur, ita neque pulices neque peduclos neque cimices aut aliquid quod est noxium habere possunt. Vestimenta eorum sordidare nesciunt ; quod si contigerit , per ignem solis loturam expectant : ardens enim melior fit.

4 Sunt autem aput eos lapides pretiosi (2) et varii, hoc est smaragdi, margaritae, hyacinthi, carbunculus, et sapphirus in montibus. Quibus omnes secundum hunc modum habundant : decurrens enim fluvius diebus ac noctibus , montem abscindit , et illius crusta aquarum impetum trahit . Astutia vero gentis hanc invenit artem, per quam quae inde exeunt habere possit : facientes retia , et in angusta fluvii loca ponentes , ea quae de superiori parte descendunt , sine ulla difficultate suscipiunt.

5 In tanta ergo felicitate viventes , nec laborant aliqua infirmitate aut aegritudine *vexantur* ; solum

(1) Hinc incipit graecus latinusque textus a Gothofredo editus ; graecus quidem , ut videtur , originalis ; latina autem interpretatio tam barbara , tam corrupta , tamque ab hoc nostro textu diversa , ut nihil dissimilius esse possit.

(2) Respicit iterum ad sacra biblia noster auctor. Nam genes. cap. II. 12. ubi de illis quatuor fluminibus et de Eden sermo est , dicitur : *et aurum terrae illius optimum est ; ibi invenitur bdellium et lapis onychinus.*

et Thucydides similia conscripserunt, sed non valde de antiquis. Et haec quidem illi. Ego autem de quibus memorati scripserunt, experiar tibi breviter exponere.

3 Gentes aiunt esse Camarinorum in partibus orientis, cuius terram Moyses Eden nominando descripsit : unde et fluvius maximus exire dicitur, et dividi in quatuor flumina, quorum nomina sunt haec Geon, Phison, Tigris, et Euphrates (1). Isti autem homines, qui praedictam terram inhabitant, sunt valde pii et boni, aput quos nulla malitia invenitur neque corporis neque animi. Si aliquid vis certius discere, dicunt eos quod neque pane hoc nostro communi utantur, nec aliquo simili cibo, nec igne quo nos utimur; sed panem quidem eis plui (2) per singulos dies asserunt, et bibere de agresti melle et pipere. Ignis autem eorum solis esse perhibetur flagrantiae, ut statim quod e caelo in terram diffunditur, potuissent omnes exuri, nisi se cito in fluvium mitterent, in quo tamdiu volvuntur, donec

rum illorum fuerunt. Neque Menander post Iosephum fuit; etenim a Iosepho citatur lib. I. 18. contra Apionem.

(1) Haec de sacris bibliis sumuntur; sequentia vero vel ex Iudaeorum corruptis traditionibus, vel potius, ut noster innuit in prohoemio, ex Beroso consecutisque historicis ethnicis vel fabulosis.

(2) Imago sumpta de sacris bibliis. Intelligitur autem δροσόμελι, *manna*.

idem ignis in locum suum denuo revertatur. Sunt (1) autem et sine imperio semet ipsos regentes : in quibus sicut nulla malignitas invenitur, ita neque pulices neque peduclos neque cimices aut aliquid quod est noxium habere possunt. Vestimenta eorum sordidare nesciunt ; quod si contigerit, per ignem solis loturam expectant : ardens enim melior fit.

4 Sunt autem aput eos lapides pretiosi (2) et varii, hoc est smaragdi, margaritae, hyacinthi, carbunculus, et sapphirus in montibus. Quibus omnes secundum hunc modum habundant : decurrens enim fluvius diebus ac noctibus, montem abscindit, et illius crusta aquarum impetum trahit. Astutia vero gentis hanc invenit artem, per quam quae inde exeunt habere possit : facientes retia, et in angusta fluvii loca ponentes, ea quae de superiori parte descendunt, sine ulla difficultate suscipiunt.

5 In tanta ergo felicitate viventes, nec laborant aliqua infirmitate aut aegritudine *vexantur*; solum

(1) Hinc incipit graecus latinusque textus a Gothofredo editus; graecus quidem, ut videtur, originalis ; latina autem interpretatio tam barbara, tam corrupta, tamque ab hoc nostro textu diversa, ut nihil dissimilius esse possit.

(2) Respicit iterum ad sacra biblia noster auctor. Nam genes. cap. II. 12. ubi de illis quatuor fluminibus et de Eden sermo est, dicitur : *et aurum terrae illius optimum est ; ibi invenitur bdellium et lapis onychinus.*

quod de corpore exeunt; sed diem obitus *ante mortem* habentes praecognitum: omnes enim centum annorum moriuntur, et maior minoris mortem non videt, nec parentes filios plangunt. Cum ergo unicuique illorum dies mortis coeperit propinquare, facit sibi sarcophagum ex aromatibus varium, quoniam aput eos aromata multa sunt: et cum viventi ultima venerit hora, omnes salutans omnibusque vale dicens, in eodem se sarcophago ponit, et ita cum securitate maxima naturae debitum reddit. Et haec quidem huius gentis bona. Habitatio autem eorum est mansionum ·LXX· (1).

6 Post hanc gentem ex alio latere Brachmanas referunt habitare, qui et ipsi cum sint sine imperio, vicinorum bonitatem tenentes, feliciter vivunt. Et est habitatio eorum mansionum ·V·

7 Post hos alià gens quae vocatur Emer, et ipsa sine imperio vivens, regulariter transigit, et habitat terram mansionum ·XLVII·

8 Post hos regio, quae appellatur Nebus, ubi iam tyrannorum principatus (a) invenitur, et regitur a maioribus, et est mansionum ·LX· Isti et seminant et metunt: nam supra dictae gentes, sine Camarinis, pomis transigunt, et cibo mellis utuntur et piperis: Camarini autem super haec bo-

(a) Cod. *tyrannorum principum*.

(1) Mansio intelligitur unius diei iter.

autem muros inclytos, virtutem Persarum semper in bello dissolvunt; ferventes rebus, et transigentes cum omni provincia. Deinde Osdroëna et Edessa (1) et ipsae civitates splendidae.

17 Deinde iam Syriae regio omnis, quae dividitur in Syrias tres, Phoenicen, Palaestinam, et Coelen; habentes civitates varias excellentes et magnas; quarum prima Antiochia civitas regalis in omnibus, ubi et dominus orbis terrarum sedet (2), civitas splendida et operibus publicis eminens, et multitudine populorum ornata, undique accipiens, omnes sustinet, habundans omnibus bonis. Tyrus quoque civitas in omnibus felix, spissior populis, viros habet ex negotio divites et potentes in omnibus. Post ipsam Berytus civitas valde deliciosa et auditoria legum habens, per quam omnia Romanorum iudicia stare videntur. Similiter et Caesarea civitas deliciosissima, cuius tetrapylum (3) nominatur

(1) Atqui *Edessa* supra appellata est, Osdroëna autem provincia, non urbs. Textus editus gr. et lat. *Osdroënae Edessa et ipsa civitas splendida*. Neutrum satis placet, quia duas Edessas non novimus.

(2) Constantium Antiochiae diu sedentem heic intelligendum late demonstravit Gothofredus ex legibus indidem datis, et ex Iuliani imp., Libanii, Athanasii, Augustini, Socratis aliorumque testimoniis. Valentem quoque moratum aliquamdiu Antiochiae scimus; sed tamen cetera nostri operis indicia Constantium designant.

(3) Aedificii genus appellationi suae conveniens, quale etiam Constantinopoli fuisse legimus.

innumera multitudo. Ab his Persae accipiunt elephantos : et habitant terram ·XV· mansionum.

14 Post hos sunt Persae Romanis propinquantes, quos historiae tradunt pessimos esse et fortes in bellis, qui non cognoscentes dignitatem naturae, sicuti muta animalia, matribus et sororibus nefando concubitu sociantur. Data propinquis gentibus potestate negotii, bonis omnibus habundare videntur.

15 His sociatur Saracenorum gens arcu et rapinis vitam suam transigens, qui similes Persis impii et peiores sunt, sponsiones non custodientes neque belli neque alterius negotii ; quibus mulieres imperare dicuntur.

16 Post hos terrarum nostrarum secuntur initia. Habes ergo in primis Mesopotamiam et Osdroënam. Et Mesopotamia quidem habet civitates multas et varias, quarum excellentes sunt hae, Nisibis et Edessa, quae maxime viros habent optimos in negotio, et valde praecipue venantes, et divites, et omnibus bonis ornatos. Accipientes enim a Persis, ipsi in omnem terram Romanorum vendunt ; et ementes quae necessaria sunt, iterum tradunt ; extra aeramen et ferrum : has enim species duas, hoc est aeramen et ferrum, non licet hostibus dare. Istae autem praedictae civitates gubernaculo Dei stare videntur, et imperatoris prudentia : habentes

Sarepta , vero , Caesarea , Neapolis , et Lydda , purpuram praestant: omnes autem fructiferae vino, oleo , et frumento . Nikolaorum (a) vero palmulas invenies habundare in Palaestina regione , in loco qui dicitur Hiericho : similiter et Damasci minores palmulas sed utiles , et pistacium et omne genus pomorum.

19 Iam nunc dicendum est , quid etiam in se singulae civitates , de quibus loquimur , habeant delectabile. Habes ergo Antiochiam in ludis circensibus eminentem : similiter et Laodiciam, et Tyrum, et Berytum , et Caesaream. Et Laodicia mittit aliis civitatibus agitatores optimos , Tyrus et Berytus mimarios , Caesarea pantomimos , Heliopolis choraulas , Gaza paumacarios (b) , Ascalon athletas , luctatores , castabala , pyctas . Omnes autem temperato *aëre utuntur*. *Atque haec* quidem ex parte *de* Syria , dicta *sint* ut potuimus.

20 Habes *autem* ex laeva parte Syriae Aegyptum (c) et totius Thebaidis partes; quae regio Aegypti Nilo flumine circumdatur , quo irrigante fructus uberes nascuntur , sine oleo tantum: nam triticum et hordeum et legumen et vinum in habundantia profert :

(a) Cod. *nikolaum*. Confer Gargilium ff. 26. (b) Iuret. cod. gr. ἀκροαματικούς , lat. *pammacharios*. (c) Cod. *ex parte* pro *Aegyptum*.

ubique , quod unum et novum spectaculum praebet. Laodicia vero civitas optima , quae similiter omnia negotia suscipit, et Antiochiae mittit. Deinde Seleucia civitas magna , quae omnia bona suscipit , et ipsa similiter praedictae Antiochiae mittit. Quam ob rem Constantius (a) imperator maximum montem secavit , et introducens mare fecit portum bonum et magnum , ubi venientes naves salvantur (1). Similiter aliae civitates Ascalon et Gaza in negotiis eminentes et habundantes omnibus bonis , mittunt omni regioni Syriae et Aegypto vinum optimum. Neapolis civitas gloriosa et valde nobilis. Tripolis et Scythopolis et Biblus et ipsae civitates industriosae. Heliopolis Libano monti proximans mittit pulcherrimas mulieres , quas libanitidas appellant. Sunt iterum optimae civitates Sidon , Sarepta , Ptolemais , Eleutheropolis , et Damascus.

18 Quoniam ergo ex parte supra dictas descripsimus civitates , necessarium mihi videtur , ut etiam quidnam unaquaeque civitas proprium habeat , exponamus , ut qui legit , certam earum scientiam habere possit. Scythopolis igitur , Laodicia , Biblus , Tyrus , Berytus , omni mundo litteraturam mittunt.

(a) Cod. ravensis , itemque iuretianus gr. lat. *Constantinus.*

(1) De hoc Constantii opere Hieronymus in chronico (ed. Roncaliae) ad an. Christi 351 , Constantii undecimo ait : *magnis reip. impensis in Seleucia Syriae portus effectus.* Alia rei testimonia cumulat Gothofredus.

cia non habet, stagnale, marinum, et fluminale. Haec cum Indis et barbaris negotia gerit: medica (a) aromata et diversas species pretiosas omnibus regionibus mittit. Sed et in hoc valde laudanda est, quod omni mundo sola chartas (1) emittit; quam speciem licet vilem sed nimis utilem et necessariam in nulla provincia, nisi tantum apud Alexandriam, invenies habundare; sine qua nullae causae, nulla possunt impleri negotia. Hanc igitur universo orbi ministrans, plurimum utilitatis praestare videtur. Cuius adiacentia Nilo rigante copiosas afferunt fruges, ubi una mensura centenario fructu multiplicata respondet: unde Constantinopolis Thraciae et omnis oriens pascuntur. Nam in illa civitate propter populi libertatem cum timore et tremore iudices res *controversas rectissime definiunt*: quisquis enim iudicum ibidem a iustitia *deflectit*, motione populi facta, aut igni aut lapidibus *necatur*. Est ergo in omnibus et civitas et regio inreprehensibilis, philosophis et medicis habundans. Aëres vero valde temperatos habet. Haec de praedicta regione dixisse sufficiat.

22 Iterum a dextris Syriae supra invenies Arabiam, cuius est maxima civitas Bostra, quae maxima negotia habere dicitur, propinqua Persis et

(a) Cod. *merito* pro *medica*.

(1) Id est *papyros*, quas reapse *chartae* nomine appellabant veteres.

et viros nobiles habet. Quidam autem et litteras ab eis inventas esse dicunt, alii a Chaldaeis, alii a Phoenicibus, alii autem Mercurium inventorem asserunt litterarum: et multis multa dicentibus, nemo quod verum est dicere potuit. Tamen viris sapientibus (a) praeter omnem mundum Aegyptus habundat: in metropoli enim eius Alexandria omnes gentes invenies, et omnia philosophorum praecepta, omnemque doctrinam. Itaque aliquando certamine facto Aegyptiorum et Graecorum quis eorum musîum accipiat, argutiores et perfectiores Aegyptii inventi sunt, et post victoriam musîum ad eos pertinere iudicatum est. Et impossibile est in quacumque re invenire sapientes quomodo Aegyptii. Et ideo omnes philosophi ibi semper morati meliores fuerunt. Non enim est in eis aliqua impostura, sed unusquisque eorum hoc se pollicetur implere, quod certe se novit scire: propter quod non omnes omnium, sed unusquisque sua per suam disciplinam ornat negotia.

21 Alexandria autem, quam superius nominavimus, civitas est valde maxima et eminens in dispositione (1), habundans omnibus bonis et escis: nam piscium tria genera comedit, quod altera provin-

(a) Cod. *viros sapientes.*

(1) Id est *structura*, ut constat infra, ubi de Nicaea.

ces et Galatae, doctrina quoque et omnibus bonis ornatae sunt: mulieres vero nimis candidas habent, et viros prudentes et valde fideles, naturae in se bonum habentes. Post Ciliciam occurrit (a) Isauria, quae viros fortes et latrocinantes emittit. Post quam est Pamphylia regio optima et valde sibi sufficiens, oleum multum faciens et replens alias regiones. Duas habet Pergen et Siden splendidas civitates. Post hanc Lycia regio sibi sufficiens habet montem maximum nomine Caucasum, quo non alius ut aiunt maior sub caelum.

25 Post Lyciam maxima Asia, quae omnibus provinciis eminet, et habet innumerabiles civitates, maximas vero et circa mare multas quidem habet; ex quibus Ephesum nominare necessarium puto: haec portum dicitur habere praecipuum. Similiter autem et Smyrna civitas splendida. Regio autem tota frugifera, vina varia proferens, oleum quoque, orizam, alicam, et purpuram bonam.

26 Post hanc sequitur Hellespontus, regio frugifera frumento vino et oleo, ornata civitatibus antiquis, Cyzico, Troia, et Ilio, quae et positione et magnitudine et ornamento et formonsitate (b) omnes laudes superare potest. Et ibi enim pulchritudo mulierum laudabilis est. Post Hellespontum sequitur admirabilis Bithynia omnem fructum habens. In hac

(a) Cod. *currit*. (b) Ita cod. qui est archaismus.

Saracenis , in qua publicum opus tetrapyli mirabile nominatur.

23 Deinde regio Ciliciae , quae faciens multum vinum , laetificat provincias plurimas . Habet autem civitatem bonam et magnam , quae Tarsus vocatur. Post hanc superius habes Cappadociam , quae viros habet nobiles (1) , in qua est civitas maxima quae vocatur Caesarea , quae frigora magna habere dicitur. Haec ubique leporinam vestem emittit , et babylonicarum pellium et divinorum animalium pulchritudinem. Inde obviat Galatia provincia optima sibi sufficiens , quae , plurimam vestem emens ac vendens fisco , bonos milites praestat . Habet et civitatem magnam Ancyram , quae divinum panem et eminentissimum (a) dicitur manducare.

24 Iterum Phrygia (2) , et ipsa regio bona , quae fortes possidens viros , habet maximam civitatem quae Laodicia dicitur , de qua vestis exit nominata , quae dicitur laodicena. Huic superius Armenia minor coniungitur , quae equites et sagittarios utiles mittit. Deinde Paphlagonia et Pontus , quae viros eminentes et divites habent , sicuti Cappado-

(a) Cod. *vehementissimum.*

(1) Etiam S. Gregorius nazianzenus in laudatione S. Basilii ait Cappadocas *σεμνούς*.

(2) Loquitur de Phrygia magna.

ces et Galatae, doctrina quoque et omnibus bonis ornatae sunt: mulieres vero nimis candidas habent, et viros prudentes et valde fideles, naturae in se bonum habentes. Post Ciliciam occurrit (a) Isauria, quae viros fortes et latrocinantes emittit. Post quam est Pamphylia regio optima et valde sibi sufficiens, oleum multum faciens et replens alias regiones. Duas habet Pergen et Siden splendidas civitates. Post hanc Lycia regio sibi sufficiens habet montem maximum nomine Caucasum, quo non alius ut aiunt maior sub caelum.

25 Post Lyciam maxima Asia, quae omnibus provinciis eminet, et habet innumerabiles civitates, maximas vero et circa mare multas quidem habet; ex quibus Ephesum nominare necessarium puto: haec portum dicitur habere praecipuum. Similiter autem et Smyrna civitas splendida. Regio autem tota frugifera, vina varia proferens, oleum quoque, orizam, alicam, et purpuram bonam.

26 Post hanc sequitur Hellespontus, regio frugifera frumento vino et oleo, ornata civitatibus antiquis, Cyzico, Troia, et Ilio, quae et positione et magnitudine et ornamento et formonsitate (b) omnes laudes superare potest. Et ibi enim pulchritudo mulierum laudabilis est. Post Hellespontum sequitur admirabilis Bithynia omnem fructum habens. In hac

(a) Cod. *currit*. (b) Ita cod. qui est archaismus.

multum aliis provinciis mittit ; quoniam montes eius et variis habundant animalibus et plurimis pascuis (a) . Post hanc sequitur Campania provincia non valde magna , sed sibi sufficiens , et viros divites habens.

30 Post hanc ITALIA (1) sequitur , multas habens et varias civitates , et plena omnibus bonis . Sunt igitur in ea vinorum genera multa , picenum , sabinum , tiburtinum , et tuscum. Nam et Tuscia illi provincia adiacet.

31 Super hoc maximum possidet bonum ROMAM splendoribus divinorum aedificiorum ornatam : omnes enim imperatores ob gloriam suae virtutis unusquisque illorum proprium opus suo nomine dedicarunt. Quis enim Antonini dinumeret opera ? Quis Traiani vel ceterorum explicet in operibus publicis ornamenta? in qua et circenses bene dispositos invenies ordines habundantissimo aeramine decoratos. Habet et fluvium utilem sibi , qui a Tiberino Tiberis vocabulum sumpsit ; nam prius Albula dicebatur ; qui incidens urbem pervenit in mare , et per ipsum omnia ascendunt quae e peregrinis veniunt regionibus decem et octo milibus *passuum*. Et sic civitas omnibus bonis habundat. Habet autem et senatum maximum virorum divi-

(a) Cod. *plurima pascua.*

(1) Ita litteris magnis in codice , uti etiam ROMA.

tum et eloquentium. Quod si per singula probare volueris, invenies omnes iudices et potestates.

32 Sequitur Tuscia, quae inter omnia bona fertur, quod ex ea haruspices primum prodierunt. Sequitur Aquileia et Mediolanum (a), civitates splendidae et divites opum.

33 Post Italiam superiora currentes, quas praetermisimus provincias memoremus, Moesiam scilicet et Daciam provincias, sibi quidem sufficientes, frigora autem magna habentes, quarum est Nayssos civitas opulenta. Deinde Pannoniae regio, terra dives in omnibus non solum fructibus et iumentis, sed et negotiis et mancipiis, in qua semper imperatorum est habitatio delectabilis. Habet autem maximas civitates Sirmium et Noricum, unde et vestis norica exire dicitur. Haec Pannoniae regio. Quae adiacet trans flumen Danubium, gens barbarorum et Sarmatum (b).

34 Post Pannoniam Galliarum provincia, quae maxima est, et propter imperatorem quo semper eget, in multitudine omnibus bonis habundat, sed plurimi pretii: cuius maxima civitas Treviri (c) dicitur, in qua dominus gentis inhabitat (1): est

(a) Cod. *Mediolanus*. (b) Ita uterque cod. pro *Sarmatarum*. (c) Cod. *Tyberim*.

(1) Ammianus Marc. lib. XV. 11. dicit *Treviros domicilium principum clarum*. Praeter principes vetustiores, Constantinum quoque Constantini magni filium, fratremque eius Constantem, ibi moratos, demonstrat Gothofredus.

multum aliis provinciis mittit ; quoniam montes eius et variis habundant animalibus et plurimis pascuis (a) . Post hanc sequitur Campania provincia non valde magna , sed sibi sufficiens , et viros divites habens.

30 Post hanc ITALIA (1) sequitur , multas habens et varias civitates , et plena omnibus bonis . Sunt igitur in ea vinorum genera multa , picenum, sabinum , tiburtinum , et tuscum. Nam et Tuscia illi provincia adiacet.

31 Super hoc maximum possidet bonum ROMAM splendoribus divinorum aedificiorum ornatam : omnes enim imperatores ob gloriam suae virtutis unusquisque illorum proprium opus suo nomine dedicarunt. Quis enim Antonini dinumeret opera ? Quis Traiani vel ceterorum explicet in operibus publicis ornamenta? in qua et circenses bene dispositos invenies ordines habundantissimo aeramine decoratos. Habet et fluvium utilem sibi , qui a Tiberino Tiberis vocabulum sumpsit ; nam prius Albula dicebatur ; qui incidens urbem pervenit in mare , et per ipsum omnia ascendunt quae e peregrinis veniunt regionibus decem et octo milibus *passuum.* Et sic civitas omnibus bonis habundat. Habet autem et senatum maximum virorum divi-

(a) Cod. *plurima pascua.*

(1) Ita litteris magnis in codice , uti etiam ROMA.

tum et eloquentium. Quod si per singula probare volueris, invenies omnes iudices et potestates.

32 Sequitur Tuscia, quae inter omnia bona fertur, quod ex ea haruspices primum prodierunt. Sequitur Aquileia et Mediolanum (a), civitates splendidae et divites opum.

33 Post Italiam superiora currentes, quas praetermisimus provincias memoremus, Moesiam scilicet et Daciam provincias, sibi quidem sufficientes, frigora autem magna habentes, quarum est Nayssos civitas opulenta. Deinde Pannoniae regio, terra dives in omnibus non solum fructibus et iumentis, sed et negotiis et mancipiis, in qua semper imperatorum est habitatio delectabilis. Habet autem maximas civitates Sirmium et Noricum, unde et vestis norica exire dicitur. Haec Pannoniae regio. Quae adiacet trans flumen Danubium, gens barbarorum et Sarmatum (b).

34 Post Pannoniam Galliarum provincia, quae maxima est, et propter imperatorem quo semper eget, in multitudine omnibus bonis habundat, sed plurimi pretii: cuius maxima civitas Treviri (c) dicitur, in qua dominus gentis inhabitat (1): est

(a) Cod. *Mediolanus*. (b) Ita uterque cod. pro *Sarmatarum*. (c) Cod. *Tyberim*.

(1) Ammianus Marc. lib. XV. 11. dicit *Treviros domicilium principum clarum*. Praeter principes vetustiores, Constantinum quoque Constantini magni filium, fratremque eius Constantem, ibi moratos, demonstrat Gothofredus.

tapolitana regio sequitur, modica quidem sed dives fructibus et iumentis, quae duas habet civitates antiquas Ptolemaidam et Cyrenen, quas dicunt aliquando regnasse. Post quam altera provincia, quae Libya dicitur, ab occasu (1) Alexandriae proxima, quae non accipiens aquam e caelo, inops est valde, et viros paucissimos habet, sed bonos prudentes et pios. Unde autem eis hoc bonum? Puto quod ab eruditione divina (2). Deinde locus sequitur Alexandriae. Haec est autem totius orbis terrae descriptio, quam ex parte potuimus enarrare.

39 Nunc iam etiam de insulis pauca dicamus. Habes ergo ab oriente primam insulam et maximam Cyprum, quae non eget alterius provinciae in his quae ad faciendam navem sunt necessaria: in se enim habere omnia perhibetur, hoc est ligna diversa, aeramentum, ferrum, picem, linum, et restium usum: et aliis multis bonis (a) dicitur habundare. Deinde Euboea, quam esse valde nobilem ferunt, et multis bonis ornatam. Post ipsam insulas invenies Cycladas, quae licet multae sint, omnes tamen suum iudicem habent: quarum aliquas et nomine memorare necesse est.

(a) Cod. *alia multa bona.*

(1) *Occasus* dicitur de situ Alexandriae.
(2) Intelligo religionem christianam.

40 In primis ergo Rhodum ponamus, in qua civitas maxima fuit, quae ab ira Dei subversa est (1). In hac statua mirae magnitudinis, quam Colosseum nominant, posita est. Sequitur Delus, quae in medio Cycladum sita, in qua Latona enixa est Apollinem et Dianam. Inde Tenedus, inde Imbrus, quae Imbrus multam vestem leporinam eicit, propter habundantiam animalium quae in eadem fuit. Inde Lemnus adiacet, et ipsa moderate sibi sufficiens, et vinum plurimum ferens (2) Macedoniae mittit et Thraciae regioni.

41 Post Cycladas Cretam invenies insulam magnam, quae centum numero civitatibus ornata refertur, et est in omnibus dives et valde mirabilis, quae etiam vinum optimum ferens, habet *inter* alias maximam civitatem quae vocatur Gortyna, in qua et circenses, et viri ex parte eruditi esse dicuntur. Inde Cithera, Zacynthus, et Cephalonia, habentes habundanter omnia bona.

42 Post has optima sequitur et maxima Siciliae insula, quae propter soliditatem terrae differens ceteris insulis invenitur: multa enim et magna bona generans, omnibus mittit: lana quoque, frumento, et iumentis habundat. Habet autem eruditos et divites viros graeco latinoque sermone. Inter ce-

(1) Terrae motu scilicet, anno Constantii imp. octavo, ut Cedrenus narrat.

(2) Iam inde a troicis temporibus, teste Homero iliad. VII. fin.

teras vero tres habet splendidas civitates, Syracusas, PALARMUM (1), et Catinam, in quibus et spectacula circensium exhibentur. Habet et montem qui Aetna vocatur, qui diebus ac noctibus ardens, in circuitu suo vites optimas nutrit, quae vinum bonum afferre dicuntur.

43 Post Siciliam Stoechades. Deinde Sardinia, et ipsa fructibus divitissima et iumentis, et nimis splendida. Deinde Britannia insula valde maxima et praecipua, omnia in multitudine proferens, viros quoque pugnatores et fortes.

44 Et haec quidem secundum possibilitatem humanam descripsimus. Si enim latuerunt nos aut provinciae aut civitates aut insulae, non multae ut mihi videtur: latuerunt autem pro eo quod impossibile est homini omnia nosse: solus enim Deus, qui universa creavit, potest omnia nosse.

(1) Ita cod. litteris magnis. Iam vero iuretianus cod. gr. lat. memorat quidem Syracusas et Catinam, sed *Panormum*, seu *Palarmum*, silet. Ego igitur suspicor cavensem antiquum monachum *Palarmum* addidisse codici suo quem conficiebat, postquam urbis eius magnitudo dignitasque inclaruerat.

DEMONSTRATIO PROVINCIARUM

EX ANTIQUISSIMO CODICE EXCERPTA. (1)

1 India ulterior finitur ab oriente oceano eoo (a) ab occidente flumine Sintho (2), a septentrione monte Tauro, a meridie oceano serico: cuius spatia habent in latitudine milia passuum IVM·XXX· et ·CCC·, in latitudine ·XIM· et ·CC· Ganges flumen ibi est, et regio ubi piper nascitur, et elephanti, dracones, sphynges, pittaci.

2 Media, Parthia, Appiana, Carmina, Persis, finiuntur ab oriente flumine Sintho, ab occidente Mesopotamia, a septentrione monte Tauro, a meridie mari persico: quarum spatia habent in longitudine milia passuum·XI· et CCC·XX, in latitudine milia passuum ·DCCCXI·

3 Mesopotamia finitur ab oriente flumine Tigri, ab occidente flumine Euphrate, a septentrione monte Tauro, a meridie mari persico: cuius spatia habent in longitudine milia passuum ·DCCC·

4 Syria finitur ab oriente flumine Euphrate, ab occidente mari aegyptio, a septentrione quod inter Cyprum et Syriam est mari, a meridie Ara-

(a) Cod. *aegeo*.

(1) Opusculum hoc commemorat Bandinius in catalogo codicum bibliothecae laurentianae T. III· latin. p. 333.

(2) Indo scilicet, cuius unum ex ostiis *Sinthum* dicebatur.

bia quae est inter mare rubrum et sinum persicum: cuius spatia in longitudine milia passuum ·CCCLXX·, in latitudine milia passuum ·CLXXXV·

5 Insula Cyprus finitur ab oriente mari syrio, ab occidente pamphylio, a septentrione Aulone Ciliciae, a meridie mari phoenicio: cuius spatia habent in longitudine milia passuum ·CLXXV·, in latitudine milia passuum ·CXXV.

6 Armenia finitur ab oriente mari caspio et quae circa gentes sunt, ab occidente mari pontico, a septentrione iugis montis Caucasi, a meridie monte Tauro: quae patet, quantum cognitum est milia passuum ·CCCCLXXX·

7 Insula Rhodus cum Samo, Chio, et quae sunt Cyclades, finiuntur ab oriente littoribus Asiae, ab occidente mari icario, a septentrione mari aegaeo, a meridie mari carpathio: quae patent in longitudine milia passuum D, in latitudine milia passuum ·CC·

8 Dacia et Getica finiuntur ab oriente desertis Sarmatiae, ab occidente flumine Vistula, a septentrione oceano, a meridie flumine Istro: quae patent in longitudine milia passuum ·CCLXXX·, in latitudine, quantum cognitum est, milia passuum ·CCCLXXXIII·

9 Sarmatia et Scythia taurica finiuntur ab oriente iugis montis Tauri, ab occidente flumine Borysthene, a septentrione oceano, a meridie pro-

vincia pontica: quae expanduntur in longitudine milia passuum ·DCCCCLXXX·, in latitudine quantum cognitum est milia passuum ·CCCLXXXIII·

10 Insula Creta, et quae circa sunt, finiuntur ab oriente mari carpathio, ab occidente mari cretico, a meridie mari libyco. Creta patet in longitudine milia passuum ·CLXXIII·, in latitudine milia passuum sex. (1)

11 Macedonia, et Hellespontus, et pars Ponti, finiuntur ad oriente mari pontico, ab occidente desertis Dardaniae, a septentrione flumine Istro, a meridie aegaeo: quae patent in longitudine milia passuum ·CCCXXXII·

12 Epirus, Achaia, Thessalia, finiuntur ab oriente mari aegaeo, a septentrione montibus Pelio et Olympo, a meridie mari siculo et libyco: quarum spatia in longitudine milia passuum ·DCCX·, in latitudine ·CCCLXXVI.

13 Insula Sicilia, et quae circa sunt, finiuntur ab oriente et occidente item septentrione mari tyrrhenico, a meridie mari africo. Sicilia patet in longitudine milia passuum a Peloro usque ad Pachinum ·CLXXXVII·, in latitudine milia passuum ·CLXXXVIIII·

14 Pars Italiae finitur ab oriente mari adriatico et freto quod est inter Siciliam et Italiam, ab occidente urbe Roma, a septentrione sinu adria-

(1) Ita codex.

tico, a meridie mari tyrrhenico. Patet in longitudine milia passuum ·CCCXLVIIII·, in latitudine milia passuum ·CCXXIIII·

15 Pars Italiae ad alpes finitur ab oriente Istria et Carnia, ab occidente iugis alpium, a septentrione sinu adriatico, a meridie mari ligustico et tyrrhenico: cuius spatia in longitudine milia passuum ·DCCCXX·, in latitudine milia passuum ·CCCXXX·

16 Insula Corsica finitur ab oriente promontorio sacro, ab occidente Proturiano (1), a septentrione ligustico, a meridie mari africo: cuius spatia in longitudine milia passuum ·CXXX·, in latitudine milia passuum ·XX·

17 Sardinia ab oriente Corsica et mari sardico, a septentrione mari tyrrhenico, a meridie mari africo: patet in longitudine milia passuum ·CCXXX·

18 Illyricum et Pannonia ab oriente flumine Drino, ab occidente desertis in quibus habitant Boi et Quadi (2), a septentrione flumine Danubio, a meridie mari adriatico: quae patent in longitudine milia passuum ·DCXX·, in latitudine milia passuum ·CCCXXXII·

19 Germania, Rhaetia, ager noricus, ab oriente flumine Vistula et silva hercinia, ab occidente flumine Aeno, a septentrione oceano, a meridie iugis alpium (3) et flumine Danubio: quae

(1) Ita cod. Num *Mariano* vel *Aleriano*? quamquam haec loca Corsicae orientalia sunt. (2) Cod. *Canni*. (3) Cod. *Achem*.

panduntur in longo milia passuum ·DCXXII· , in lato milia passuum ·CCCXXVIII·

20 Gallia comata finitur ab oriente flumine Rheno , ab occidente saltu Pyrenaeo , a septentrione oceano , a meridie Gallia narbonensi et aquitanica.

21 Gallia narbonensis et aquitanica finiuntur ab oriente alpibus , ab occidente saltu pyrenaeo , montium catena , et a meridie mari gallico : patet in longitudine milia passuum ·CCCLXXIII·, in latitudine milia passuum ·CCXL·

22 Hispania citerior finitur ab oriente saltu pyrenaeo , ab occidente Oretania , a septentrione oceano , a meridie mari hiberico : cuius spatia in longo milia passuum ·DXXXV·, in latitudine milia passuum ·CLXXXIII.

23 Asturia , et galloeca Lusitania ab oriente Cantabria et Oretania , ab occidente oceano : patent in longo milia passuum ·DLXXX· , in latitudine milia passuum ·DLXXXV·

24 Hispania ulterior ab oriente Oretania , ab occidente oceano , a septentrione fluvio Ana , a meridie mari hiberico : cuius spatia in longitudine milia passuum ·CCCCLXXX· , in latitudine milia passuum ·CCLXXXIII·

25 Getulia et Mauritania finiuntur ab oriente flumine Ampsaga (1) , ab occidente oceano et Calpe : cuius spatia in longo milia passuum ·CCCCLII·, in latitudine milia passuum ·CCCCLXX·

(1) Cod. *Amsamo.*

26 Africa, Carthago, Numidia, finiuntur ab oriente syrti minore, ab occidente fluvio Ampsaga (1), a septentrione mari africo, a meridie oceano aethiopico: cuius spatia in longitudine milia passuum ·CCCCXX·, in latitudine milia passuum ·CCC·

27 Africa, Cyrenaica, superior Libya, finiuntur ab oriente Catabathmo, ab occidente syrti minore, a septentrione mari cretico: cuius spatia in longitudine milia passuum ·DCCCCLXXX· in latitudine milia passuum ·CCCCXC·

28 Aegypti pars inferior et maraeotis Libya, finiuntur ab oriente Arabia, ab occidente Libya deserta; a septentrione mari quod aegyptium vocant, a meridie Aegypto superiore et desertis. Habet in longitudine milia passuum ·ClXl, in latitudine milia passnum ·CLXXX·

29 Arabia, Aethiopia, et Aegyptus superior, et sinus arabicus et persicus, ab oriente maritima Perside et Carmina, ab occidente Libya deserta, a septentrione Syria, a meridie mari rubro: patent in longitudine milia passuum ClXl, in latitudine milia passuum ·CLXX.

30 Britannia in longitudine milia passuum ·DCCC·, in latitudine milia passuum ·CCC·

31 Epitome totius mundi. Finitur ab oriente et occidente oceano, a meridie atlantico, a septentrione oceano britannico.

(1) Cod. *Amosca.*

DE FRAGMENTO VATICANO

GARGILII MARTIALIS.

Ex quo nobile Gargilii Martialis fragmentum a me Neapoli repertum edidi (Auct. classic. T. I. p. 391.) numquam postea cessavi, inter ceteras meas occupationes, conquirere numquid huius egregii auctoris in vaticanis forte codicibus cubitaret. Ecce demum in codice pervetusto, saeculi videlicet X, qui medica opera continet, de quibus alio tempore sermo ratioque habebitur, sic scriptum legi : INCIPIT LIBER TERTIUS. DE POMIS. MARTIALIS. Idem auctoris nomen paulo ante in summario etiam capitulorum legitur sic : DE POMIS. MARTIALIS. Ea statim res non mediocriter me commovit, tum propter Martialis (Gargilii) nomen, tum propter materiae titulum cum neapolitano satis conspirantem fragmento, quod in arboribus pomiferis totum consumitur. Mox vero admiratio mea summopere aucta est, cum in serie orationis illa particula a me iam ex codice neapolitano edita sese obtulit, in qua ex cydoniis medicina traditur. Ergo quin Gargilium Martialem prae manibus rursus haberem, nullus potui dubitare.

Ceteroquin codex ille vetustior vaticanus, quem designabo littera A, et mutilus est et valde mendosus, ut saeculi praesertim decimi scripturae esse solent: commode tamen defectui suppetias fert alius codex vaticanus saeculi XII, integer et inlibatus (quamquam et ipse scripturae mendis abundat) qui eandem materiam continet : atque hunc designabo littera B. Et sane dolere licet nostri calamitatem Gargilii cuius hactenus codices nonnisi mendosissimi innotuerunt, nempe praeter hos vaticanos, palimpsestus ille neapolitanus cuius tot menda sanare necesse fuit, et lugdunensis codex qui fragmentum nostri Gargilii *de cura boum* corruptissimum habuit, ut ex Gesneri de re rustica scriptorum editione cognoscitur : quae tamen *boum cura*, si cum hac nostra *medicina ex pomis* comparabitur, stili mira similitudo et earumdem passim dictionum usus deprehendetur.

Nunc ut de vaticano fragmento peculiariter dicam, hortensium quidem fructuum virtutes medicas Gargilium Martialem

in suo geoponico opere docuisse, testis optimus est Cassiodorius div. lect. cap. XXVIII, cuius verba etsi alio tempore recitavi, nunc denuo scribere operae pretium est. *Quod si huius studii requirantur auctores, de hortis scripsit pulcherrime Gargilius Martialis, qui et nutrimenta olerum, et virtutes eorum diligenter exposuit; ut ex illius commentarii lectione, praestante Domino, unusquisque et saturari valeat et sanari*. Ille praeterea neapolitani codicis tractus de medicina ex cydoniis rei huius veritatem perspicue demonstrat. Insuper apud Apuleium in opere medico de herbis cap. LVII. legi ego testimonium, a nemine ut puto observatum, nostri Martialis de herba polio: *Graeci quidam polion, alii* etc. *Latini conula; Martialis polium, neptunia*. Denique dum latinos medicos obiter legerem, Plinium Valerianum lib. IV. 42. medicinam illam ex cydoniis, de qua supra, sibi ex Gargilio tacite usurpavisse cognovi, quamquam mendosissime sive culpa propria sive, quod magis reor, amanuensium: quae res in scholiis meis, ubi hic Plinii locus profertur, constabit. Quin adeo ex universo Gargilii tractu de medicina ex pomis, quem damus, luculenter inclarescet Plinium Valerianum perpetuo plagiarium agere, cuius eum vitii iamdiu Iohannes A. Fabricius accusaverat in centuria plagiariorum a se Lipsiae typis impressa.

GARGILII MARTIALIS

DE POMIS

SEU MEDICINA EX POMIS.

1 Malorum genera sunt multa, tamen duo sapores. Dulcia vix egeruntur, flegma nutriunt, fellis ardorem movent, inflationes faciunt, quamvis humida et frigida sint (a). Cocta obvoluta (b) farina cineri trita oculorum tumores tollunt.

2 Mala acida et matura omnibus commoda, et bene digeruntur. Sunt et agrestia mala quae restringunt. Cocta bene digeruntur. Sucus eorum suspiriosis prodest.

3 Pyrorum natura styptica. Genera sunt multa: quaedam acida, quaedam dulciora, quaedam austera. Acida habent aliquid caloris: unde plerumque dissolvunt stomachum inhaerentem flegmati densissimo. Dulcia, quae sunt aquata et soluta, nihil in se neque frigidi neque calidi continent (c). Ex quibus singulis, pro discretione rerum et necessitate causarum, ordinanda etiam sunt subsidia medellarum. Austera et acida stomacho conveniunt, sitim movent: dulcia omnia contraria. Ante cibum sumpta ventrem stringunt; post cibum ventrem resolvunt.

(a) Cod. A. *quia vis humida et frigeda est.* (b) Cod. B. *obenvoluta in rina.* (c) Codex uterque *neque frigidae neque calidae continere.*

4 Cydonia plurimi eustomacha vocaverunt. Styptica urinam conprimunt propter austeritatem. Cruda austeriora, cocta grata. Cruda et matura coeliacis, dysentericis, sanguinem reicientibus prosunt. Cocta in cinere obvoluta farina dantur in febribus laborantibus. Incisa, cocta in aqua, dato stomacho dolentibus. Vinum eorum dysentericis, coeliacis, nauseantibus, sanguinem spuentibus potui dato (a). Cocta in mulso, trita stomacho inposita defectiones tollunt (1).

5 Persicorum cibus stomacho inutilis, quod cito sucus eius aciscat, et caro eius indigestionem

(a) Cod. A. *puta*. Cod. B. *pota*, quae menda sunt: nisi forte Gargilius dicit insuete *pota* pro *propina* seu *potui date*, quod postremum infra non semel ponit.

(1) Recole hanc medicinam ex cydoniis prout est ex codice neapolitano apud me Auct. classic. T. I. p. 393. En autem ut Plinius Valerianus lib. IV. 42. locum hunc interpolatum corruptumque recitat. *Medicinam ex cydoniis plurimi medici stomachantur. Eandem Dioscorides et adiureticam existimat, austeritatis fortasse beneficio: caeterum styptica, comprimere urinam magis quam ciere consuerunt cruda. Matura coeliacis, dysentericis, sanguinem reiactantibus prosunt, in cibo sumpta coquuntur, et cinere calidissimo farina involuta, et aegris quorum iam diuturna febris, sine periculo dantur. Aqua etiam coelesti madescunt, quae potest ad multa prodesse. Nam et sedis vitia in fomentum assumpta delinit, et matricibus foeminarum in tumore succurrit, omnibusque vehementer fervoribus obsistit. Infundi quoque in aceto sive in vino solent, quod stomaticis et intestinorum fluore vexatis opportunissime offertur. Fit ex cydoniis vinum, quo colore languentium desideria fallantur.*

faciat. Tamen post cibum utiliter dantur : nec non et cocti in iure cum pullo gallinaceo , nauseam restringunt. Folia eorum trita cum calda contra lumbricos similiter et umbilico inponantur. Nucleos persicorum cum aceto et oleo capitis dolentis fronti inlinito. Gummi (a) eorum in pusca (b) sanguinem reicientibus potui dato (c). Sucus foliorum eius vulnera aurium vermes habentium curat.

6 Armeniaca calida et styptica , stomacho valde utiliora in cibo sumpta.

7 Cytriorum non una eademque virtus in omnibus partibus: cortex (d) thermanticus: caro alba mediâ temperata acrimoniâ cum semine , styptica : cortex austerioris naturae , modice sumptus , aut in potione calida diutius immersus digestionem operatur. Caro eius alba flegma nutrit , foramina interiora cludit , et stomachum opprimit , tarde coquitur , indigestiones facit . Acrimonia eius cum semine trita morsui canino succurrit. Incisum , cum omnibus (e) in se coctum , serpentium morsus et fungorum venena curat.

8 Pruni pomum recens ventrem solvit , stomacho contrarium est : siccum non tam (f) molestum est : in mulso coctum , alvum commovet.

9 Mespila hiemalia maiora ventrem purgant . Asperrimus in mespilis fructus fluxum ventris forti-

(a) Cod. B *gumma*. (b) *Pusca* pro *posca* legitur etiam apud Caelium Aurelianum. (c) Codd. A.B. *pota*. (d) Cortex modo masculino modo femineo genere ponitur in his codd. (e) Codd. A.B. *cum omnia*. (f) Codd. A. B. *tantum*.

ter detinet, stomachum dissolutum stringit: viscida et constrictiva sunt immatura.

10 Zeziparum calidum est, stomachum gravat, sitim movet: veterrimum urinam movet. Folia eius trita cum pomis et vino potui dato (a) spleneticis et hydropicis.

11 Sorba et praecocia poma eorum viscida et constrictiva sunt.

12 Ficorum natura calidissima est. Aridi humectant et deducunt: humectant quidem, quia pingui suco sunt; calefaciunt autem propter sucum. Egeritur etiam dulcedo eorum. Primi eorum qui fuerint, pessimi sunt propter nimium sucum. Sicci calidissimi sunt, sed egeruntur. Cocti in aqua cum hyssopo omnia pulmonum vitia cum tusse curant. Triti cum melle, carbunculum curant.

13 Uva calida est et humida, sed egeritur, maxime tamen alba: quae autem inmatura est, minus calefacit; sed mustum tantum (b) purgat. Passa vero uva egeritur quidem, sed exurit. Enucleata quidem trita cum cymino omnes indigestiones et tumores verendorum sive carbunculos curat.

14 Mororum poma ad praesens (c) stomacho utilia, eo quod refrigerant. Quod si alius cibus non superveniat, inaciscunt. Fit ex suco mori medicamen mirificum contra omnia vitia oris, faucium,

(a) Cod. A. *puta*, B. *pota*. (b) Cod. B. *totum*. (c) Num pro *praesertim*?

arteriarum, vel dentium. Sucum pomorum maturissimorum lento igne coctum ad mellis crassitudinem, mitis aluminis scissi, myrrhae singulas drachmas, simul commisceto, et cum pinna perungue.

15 Myxorum virtutem frigidam suspicamur: ardorem febricitantium extingunt (a). Ore conpressus sucus gluttiatur: in cibo sumptus stomachum egerit: solutioni ventris obsistit: tritus et cum fabae pulvere mixtus inpositus collectiones subportare non patitur. Ossa combusta, trita cum butyro, combustis medentur.

16 Ceresia viride pomum ventrem humectat et provocat; aridum siccat ac detinet: viride stomacho contrarium est, siccum utile. In hoc pomo tres inesse virtutes suspicamur. In quibusdam sapor austerus est, in aliis acidus, in aliis dulcis. Austerae ventrem constringunt, stomachum confortant. Acidae iudicantur flegmate habundantibus stomachis opportunae: nam magis siccant, et crassitudinem dentium orisque humorem incidunt (b). Dulces stomacho contrariae. Citius autem praenestinae fluunt. Gummus (c) earum ore detentus et gluttiendus arteriam linit, vetustissimam tussem conpescit: cum mero potatus calculos frangit.

(a) Ita codd. A. B. quae est vetus orthographia. (b) Cod. B. *incidet*. Sed neque *incidunt* satis placet. (c) Ita est in codd. *gummus*, *gumma*, *gummi*.

ter detinet, stomachum dissolutum stringit: viscida et constrictiva sunt immatura.

10 Zeziparum calidum est, stomachum gravat, sitim movet: veterrimum urinam movet. Folia eius trita cum pomis et vino potui dato (a) spleneticis et hydropicis.

11 Sorba et praecocia poma eorum viscida et constrictiva sunt.

12 Ficorum natura calidissima est. Aridi humectant et deducunt: humectant quidem, quia pingui suco sunt; calefaciunt autem propter sucum. Egeritur etiam dulcedo eorum. Primi eorum qui fuerint, pessimi sunt propter nimium sucum. Sicci calidissimi sunt, sed egeruntur. Cocti in aqua cum hyssopo omnia pulmonum vitia cum tusse curant. Triti cum melle, carbunculum curant.

13 Uva calida est et humida, sed egeritur, maxime tamen alba: quae autem inmatura est, minus calefacit; sed mustum tantum (b) purgat. Passa vero uva egeritur quidem, sed exurit. Enucleata quidem trita cum cymino omnes indigestiones et tumores verendorum sive carbunculos curat.

14 Mororum poma ad praesens (c) stomacho utilia, eo quod refrigerant. Quod si alius cibus non superveniat, inaciscunt. Fit ex suco mori medicamen mirificum contra omnia vitia oris, faucium,

(a) Cod. A. *puta*, B. *pota*. (b) Cod. B. *totum*. (c) Num pro *praesertim*?

no commixtae contra omnia venena repugnant. Tritae cum corio suo, umbilico inpositae, lumbricos occidunt. Folia earum cum aceto trita, auribus instillata, auditum praebent.

23 Amygdalarum dulcium virtutes calidissimae sunt, et nutriunt. Calidae sunt ob pinguedinem; nutriunt quia carnosae. Amygdala recens stomachum onerat; sicca cum pellicula (a) sua commixta, stomacho utilis, venerem movet, ebrietatem arcet, somnum facit. Trita cum mentarum suco, sanguinem reicientes iuvat. Nuclei torti triti sucus tussem tollit. Amygdalae amarae fortiores sunt: spleni, iocineri, morbo regio, nucleos tritos cum melle potui dato. Cum oleo tritas (b) in aurem stillato: antiquam surditiam tollunt. Tritae cum aceto vulnera in mento nata et impetigines tollunt. Gummi earum ex pusca dantur sanguinem reicientibus. Hepaticis congruae sunt, purgato cortice in aqua tepida, et sic comedantur.

24 *Malorum granatorum* (c) multae virtutes sunt: dulcia et acida, vinolenta et acerba. Dulcia habent aliquid caloris: ideo inflammationes stomachi commovent, et egeruntur, et ex parte nutriunt. Febricitantibus non dantur. Acida frigidiora, stomacho adcommoda, urinam commovent,

(a) Cod. B. *mellicula*. (b) Scilicet *amygdalae*. (c) Desunt haec duo vocabula.

pulmones refrigerant, iocinere laborantibus succurrunt. Vinolenta in usu meliora sunt, quia mediae virtutis sunt. Acerba illa sunt, quibus folia curvantur. Frigida siccata constringunt. Post haec omnia (a) aprina (b) appellantur. Sucus malorum granatorum acidorum stomachum nauseantem stringit. Mala cum granis suis in partes duas divisa in aqua cocta potui dato coeliacis et dysentericis: integra cocta, in vino pota, contra lumbricos et tineas. Cortex sicca cum galla equi trita vitia dentium curat. Cocta in vino trita perniciones et tumores omnes tollit gingivarum. Aqua, in qua cocta fuerit, gargarizatur contra tumores gingivarum. Flos eius arboris, qui emnonruas (c) vocatur, siccatur in umbra: tritus omnibus vulneribus medetur: cum melle tritus vulnera oris curat.

25 Pinorum nuclei calidissimi sunt: fortius ventrem commovent, stomachum et renes calefaciunt, urinam purgant: cum vino dulci potati ventrem movent. Fit ex iisdem oxyporium utile. Nucleos purgatos lasere, nitro, cymino, palmulis admixtos, cum melle dato: flegmaticos curant.

26 Palmarum thebaicarum vel nicolaorum poma sunt dactylica (d): habent aliquid caloris: cocta in vino stomachi dolorem tollunt. Cibus eorum nutrit

(a) Cod. B. *post his omnibus.* (b) Ita cod. B (nam A. deficit) vel *aperina.* (c) Ita legitur mendose in codice. (d) Cod. B. *dactualia*, quae fortasse lectio retinenda est.

corpus. Recentia somnum faciunt, capitis dolorem movent: sicca stomacho commoda. Tussem cum sanguine conpescunt in cibo sumpta, aut si coctio eorum bibatur. Trita cum mastice et stomacho apposita, defectionem et sudorem nimium tollunt. Ossa eorum combusta et trita cum gallis granati et sicco cortice, sanguinem de naribus sistunt. Membrana quae ossibus inerit, scissa labia glutinat: carbonibus fumata, *ut ait* Hippocrates, extrahunt partum. Fit ex iis emplastrum mirificum, quod phoenicium appellatur. Cortex eius viridis et tenera tunsa cum resina et ceteris pari pondere confecta, vulnera interius et podagras desiccat; surditiam purgat. Recentia eius poma facilius egeruntur; et eorum virtus, ut myrrha, calefacit.

pulmones refrigerant, iocinere laborantibus succurrunt. Vinolenta in usu meliora sunt, quia mediae virtutis sunt. Acerba illa sunt, quibus folia curvantur. Frigida siccata constringunt. Post haec omnia (a) aprina (b) appellantur. Sucus malorum granatorum acidorum stomachum nauseantem stringit. Mala cum granis suis in partes duas divisa in aqua cocta potui dato coeliacis et dysentericis: integra cocta, in vino pota, contra lumbricos et tineas. Cortex sicca cum galla equi trita vitia dentium curat. Cocta in vino trita perniciones et tumores omnes tollit gingivarum. Aqua, in qua cocta fuerit, gargarizatur contra tumores gingivarum. Flos eius arboris, qui emnonruas (c) vocatur, siccatur in umbra: tritus omnibus vulneribus medetur: cum melle tritus vulnera oris curat.

25 Pinorum nuclei calidissimi sunt: fortius ventrem commovent, stomachum et renes calefaciunt, urinam purgant: cum vino dulci potati ventrem movent. Fit ex iisdem oxyporium utile. Nucleos purgatos lasere, nitro, cymino, palmulis admixtos, cum melle dato: flegmaticos curant.

26 Palmarum thebaicarum vel nicolaorum poma sunt dactylica (d): habent aliquid caloris: cocta in vino stomachi dolorem tollunt. Cibus eorum nutrit

(a) Cod. B. *post his omnibus.* (b) Ita cod. B (nam A. deficit) vel *aperina.* (c) Ita legitur mendose in codice. (d) Cod. B. *dactualia*, quae fortasse lectio retinenda est.

usu magis perpetuitas vel aeternitas dicitur.

Aevum autem generis neutri est.

Avus, pater patris est. Proavus avi pater. Atavus proavi pater. Tritavus atavi pater.

Alterutrum, aut illud aut utrumque significat: magis duas partes habet.

Alii, scribimus singulariter dativo casu, ut de Catilina Sallustius dicit: multos invenum pellicebat diversis illecebris: alii scorta praebere, alii equos mercari, alii canes ad venandum.

Arvina, pinguedo.

Altilitate, ab alendo, id est ipsa res quae alitur.

Acti, coacti, compulsi.

Autumant, efferunt, confirmant, vel adseverant.

*Auspicium, est initium alicuius rei quae primo sumit exordium, idest inchoatur ut fiat. Est et auspicium quod aves animalibus * paganis auguribus demonstrant, unde futura noscuntur. Sunt igitur bona auspicia quae cogunt res inchoare: sunt mala quae prohibent.*

* Ita codd. 4.

Acta, dicuntur loca secreta circa mare, idest in litore amoena et voluptaria.

Ausim, verbum est promissivi modi: ut si dicas ausim dicere: cuius est verbi prima persona audeo, et dicit ausim ausis ausit vel audet.

Aesculus, arboris nomen est glandiariae, ab esca dicta, quod ante usum frumenti haec arbor victum mortalibus praebebat.

Arctos, est stella ursae in septentrione posita. Nomen est graecum, quia ursa graece ἄρκτος *dicitur. Ergo pro stella septentrionali.*

Amphitrite, est dea maris, matrona Neptunii.

Alapari, est alapas minari, idest foedam et superbam caedem, ut pro iactantia.

Adolevit, verbum est quod ire significat.

Adoleo enim est cresco: unde adulti dicuntur iuvenes in flore aetatis et incremento ipso positi.

Adorea, laus de adore, id est laus bellica.

Adsentiae, adsentationes, id est consensio: ut si quis tibi de aliqua re dicat, et tu illi adsentias, ipsae res adsentiae nuncupantur.

*Achates, lapis est veluti galbanei coloris in Achate fluvio Siciliae plurimo * nascens, ad gratiam pertinens et Veneri * consecratus.*

Analogia, est vitium vel rectitudo alicuius verbi.

Accipenser, genus piscis est, raro inventum, id est nobile.

Asylum, graece templum, ad quod si quis confugiebat, nefas erat trahi; idest a trahendo spolium.

*Aporria, graecum nomen. Est autem affluxio vel dirivatio vel faeces vel reliquiae ac sordes elementorum, quae in aëre * purgantur, unde gignuntur in terra diversa animalia, arbores, lapides, et herbae.*

Apage, abscede, et vade.

* Ita adverbialiter codd.

* Codd. 4. *veri.*

* Codd. *aera.*

Atqui, immo, etsi, sed.
Aiens, dicens, ut aio ais ait participium fecit.
Ancile, scutum quod olim apud Romanos caelo lapsum dicitur sub Numa rege Romanorum, breve quidem et undique rotundum: unde omnia minora scuta ancilia dicuntur.
Aspellens, expellens.
Amiciter, amicabiliter.
Adsulentes, adsilientes.
Accipitres, equos celeres.
Abdomen, pinguedo carnium.
Aeu, est interiectio.
Amove, remove.
Artemo, temo.
Antistant, meliores sunt.
Adstipulator, promissor.
Alliciendos, inliciendos vel persuadendos.
Amandata, extra mandata.
Amandari enim, extra mandari est, quod proprie ad hominem refertur, ut siquis releget aut in longinqua transmittat.
Artissime commisit *, *artissime colligavit: commissurae enim coniunctiones dicuntur sive ligamina.*

* Codd. quo non sit.

Averruncassint, avellerint vel averterint.
Allegans, deputans, eligens, vel delegans.
Anquirens, pro adquirens vel inquirens magis.
Adsciscenda, adiungenda.

Abrupta sanctio, aperta lex dicitur.

Aere vitam ducit ac manu, idest pecunia manu collecta.

Autrix, ab augendo dicta est.

Auctor, ab auctoritate, generis est communis, ut hic et haec auctor.

Aerarium, templum ubi pecunia publica ponitur.

Altrinsecus, hinc et inde, vel desuper: sicut extrinsecus dicimus ab eo quod extra, intrinsecus ab eo quod est intus.

Alternis, utrisque, hinc et inde, vel ex utrisque vicibus.

Absolutum, bonum, idest perfectum.

Artaba, genus mensurae syra lingua.

Antelata, ante portata vel prolata aut dicta.

Arrogant, addunt.

Abrogant, detrahunt vel deducunt. * * Codd. dedicunt.

Ales, aquila: sed et omnes aves possunt dici ales.

Abuti, duas res significat modo contemnere et non uti, modo valde et satis aliquam rem uti.

Adiuva me, adiuva mihi, utrumque potest dici, melius tamen me.

Adiuvo enim illum potius dicimus quam illi: ni forte dicas adiuva mihi onus, quasi releva mihi onus.

Ante me fugit dicimus, non ab ante me: nam praepositio praepositioni adiungitur imprudenter: quia ante et ab sunt duae praepositiones:

sic et ante vadit, quasi antecedit: et non possum dicere in antecedit in ante vadit et ab ante me fugit.

Age accipit dum, et fit una vox agedum. Ergo dum nativa particula. Adverbium hortantis est: vel pro cito ac modo.

Amplexus autem et amplexatus recte dicimus: nam ab eo quod est verbum amplexor, amplexatus sum facit; ut singula participia verba sua separata habeant.

Anethum, cum h. scribi oportet.

Allaterati palmulis, qui circa latera palmas gerunt.

Actutum, statim continuo.

Ad manticulandum, ad dolum et strophas excogitandum.

* Codd. 4. ad inatam.

*Ad incitam, * ad extremam fortunam.*

Adbiteret, adveniret.

Adoria, gloria vel bona fama.

Adorea, farra, ut apud Virgilium.

Ancrae, intervalla arborum.

* Codd. 4. inaugures.

*Antiquare quae inaugurata * sunt. Alii antiquare, ad statum revocare.*

Armillum, vas vinarium: unde anus ad armillum.

Antigerio, vel quemadmodum vel in primis.

Aequabiles, aequales.

Alitos, nutritos.

Alimones, ab alimento.

Adulterina, adultera.
Abstemius, sobrius.
Abludam, paleam.
Adiumentum, adiutorium.
Addimenta, adiectamenta.
Andram, andronam.
Avido, cupio: unde aviditas avaricia.
Adfurcillavi, sorbui, labefactavi, concussi.
Adagione, proverbio.
Autumant, dicunt, loquuntur.
Abstiteres, abires: bitere enim ambulare significat.
Apud, ad.
Apluda, furfurina, alii panici: quasi ductam a potu πηγὴ dictam.
A penita, ab intima idest penitus.
Ad exitiarium, conspirationum, factionum.
Arusedentes, circumsedentes.
Antis, capillis muliebribus, ante idest a fronte pendentibus.
Actutum, brevi, festinanter, prope.
Aeque vident, non vident.
Assarium, nummum assis. Latini quasi figuram dicunt denarii.
Aut ne, quod anne dicimus.
Annitas, adiutas: interdum senectus est.
Actum, iter vicinale quatuor pedes latum, quo

iumenta agi possunt.

Aginam, scapum trutinae, quod eo mensura ponderis agatur.

Arcera, vehiculum in arcae modum confictum, non utique plaustrum, id est carrum.

* Cod. 1. ancres. Supra ancrae. *Antes *, convalles aut arborum intervalla.*

Abiugare, adiungere, adducere.

Ad exodum, ad finem vel terminum.

Assiduos, capite censos qui nihil dare poterant nisi prolem: unde et proletarii dicti sunt, et adsidui milites ab assiduitate officii.

Acceptorem salutis, qui salutatus est.

Auscultare, parere, obsequi, obedire.

Arnanti, prementi, murmuranti.

Ambulacris, locis quibus ambulatur quoquo modo.

Ad incitas, ad summam rerum perturbationem desperationemque.

* Ita codd. 4. *Antegenitos dogmazare *, qui negavit quemque sapientiorem fuisse eo qui nomina rebus imposuit.*

Agrippae, qui pedibus editiore capite pariuntur.

Aegre, vix, paene, non.

Ars everse, proverbium.

Aberruncando, abhominando: φυλάξαι *dicunt Graeci.*

Altiboans, altisonans.

Aviditer, avide.

Adiuctare, adridere, invitare.

Agredulae, ranae parvae multum in sicco morantes.
Anate, sollicitudine, cura.
Aeque, quicquam, nihil.
Artitus, artibus edoctus.
Asisua, petauro, pernice.
Animalibus, hostiis quarum animae diis sacrificantur.
Arcent, tenent, custodiunt: unde cohercere.
Attrectant, astruunt.
Apua, piscis minutus.
Aceris, palea miliacea.
Altrinsecus, ex altera parte.
Aeruscans, aes minutum.
Arveniet, adveniet.
Austrare, humefacere, dictum ab austro qui est pluvialis.
Adorans, alloquens.
Adorientes, adgredientes.
Arilla, coactione, panniculario.
Acerata offula, furfuraceo pane.
Acu pedum, velocitate pedum.
Ausculatus, osculatus.
Amui, servi.
Anus aestuosa, quod in modum aestuantis maris hauserit, idest biberit.
Altiplicem, dolosum, duplicem.

Agredulae, ranae parvae multum in sicco morantes.
Anate, sollicitudine, cura.
Aeque, quicquam, nihil.
Artitus, artibus edoctus.
Asisua, petauro, pernice.
Animalibus, hostiis quarum animae diis sacrificantur.
Arcent, tenent, custodiunt: unde cohercere.
Attrectant, astruunt.
Apua, piscis minutus.
Aceris, palea miliacea.
Altrinsecus, ex altera parte.
Aeruscans, aes minutum.
Arveniet, adveniet.
Austrare, humefacere, dictum ab austro qui est pluvialis.
Adorans, alloquens.
Adorientes, adgredientes.
Arilla, coactione, panniculario.
Acerata offula, furfuraceo pane.
Acu pedum, velocitate pedum.
Ausculatus, osculatus.
Amui, servi.
Anus aestuosa, quod in modum aestuantis maris hauserit, idest biberit.
Altiplicem, dolosum, duplicem.

*Ambronem, perditae * improbitatis: a gente Gallorum qui cum Cimbris Teutonisque crassantes periere.*

* Codd. probitae.

Amussis, regulae vel tabulae quibus utuntur artifices ad saxa: unde adverbium diximus examussim.

Agoniae, victimae vel hostiae. Hostia autem minor, victima maior, quia icta cadit, vel quia vincta ad aras perducitur. Hostiae autem aeque ab hostimento, idest aequamento, vel quod deorum mentes extimentur iniquae. Hostiae dictae ab eo quod per illas sacerdotes futura nuncient. Antiqui etiam peregrinos et pari iure viventes, hostes dicebant.

INCIPIT PER B LITTERAM.

Boni, aequique facere, bono animo ferre.

*Blattit, praecipue * loquitur.*

* Dic perperam.

Batioca, patera argenti ad sacrificandum.

*Bibinare *, sanguine inquinari: bibinarium autem est sanguis qui mulieribus menstruis venit.*

* Festus bubinare.

Boa, vehemens rubor: interdum genus serpentis.

Baburra, stultitia, ineptia.

Bobinator, tricosus et inconstans.

Baxae, calcei mulieris alti.

Buteonem, iuvenem.

Bolona, redemptor cetariarum tabernarum, in

quibus salsamenta conduntur, quas tabernas vulgo cetarias vocant.

Batos, herbae genus.

Bascas, calciamenta.

Bulga, saccus coreus.

Bibino, menstruo, idest fluvio sanguinis.

Bubum, senium, languorem. *

Burrae vatroniae, fatuae, a stupidea fabula quadam Vatronis auctoris, quam Burra inscripsit: vel a meretrice Burra.

Bardum, hebetem, stolidum, bretendum.

Bellica, columna ante aedem Bellonae, quae Pyrrhi temporibus constituta dicitur, ut exeuntes ad bellum superiacerent eam hasta, veluti conspecto hoste issent.

Bombinari, combicare, clamare.

Boni consultum, bene acceptum.

Byssus, generis est feminini.

Babylona, principale civitatis nomen est, ut Troia.

Babylonia vero derivativum, ut si dicas gens, aut aliquas species, ut Troia troiana. Nam et Babylonem, et Babylonam dicimus.

Benivolentia et malivolentia, per ·i· non per ·e· dicitur; quomodo benignus et malignus, non benegnus. Saepe enim ex duabus partibus compositum nomen aut priorem aut sequentem litteram corrumpit. Ideo benivolentiam dicimus non benevolentiam, quod crassum quiddam sonat.

* Codd. 3. *anguorem*; 1. *angorem*.

Boa, quod valde persequatur boves, unde et boa vocatur.

Balineum in prosa ponimus, balneum in metro: tamen utrumque facit.

Beli multi fuerunt, praecipue rex Assyriorum Babylone; et Graecorum alter.

Bitumen, per ·b· scribimus.

Blaterare, corrupte et perperam rem loqui, ut non magis fari secus quam ebrius delerare credatur.

Bipatentia, bis patentia, bis aperta.

Barrire, elephantorum est.

Bipennem, bis acutum: pennum enim dicimus acutum.

Benedicentum, melius quam benedicentium.

Balbutire, male loqui et incongrue.

Biremis, duum remorum navis ex unaquaque parte.

Bilo, colore.

INCIPIUNT PER C LITTERAM.

Cucumis, generis masculini, huius cucumeris faciens, ut vomis et vomer.

Chaos, monoptoton est: facit enim hoc chaos, huius chaos, o chaos, et ab hoc chaos. Sed Virgilius sua auctoritate praesumit ablativo: atque chao densos.

Commata, sunt particulae sic graece dictae quae nexae faciunt colam: nam praecisus sensus comma dicitur, ut apud Virgilium: arma virumque cano, comma est: Italiam fato profugus, item comma est: sic quousque perveniet ad plenam sententiam ut est, lavinaque venit littora: id est illum cano qui venit ad lavinia littora.

Compedes, puto magis generis feminini esse, ut ad catenas referas: nam pedicae, idest quae pedes capiunt, generis feminini sunt. Unde et compedes quae impediunt pedes, aut manicae reorum, feminino dici debent genere: grata continuit compede, Horatius dicit.

Condictum, absolute dicendum.

Condicta vero, aut dies aut locus.

Cucullus, est generis masculini, et declinatur cucullus cuculli cucullo cucullum cuculle a cucullo: et pluraliter sic declinatur.

Contendunt, contentionem habent, vel prodocent, vel asserunt.

Corrigiae a coriis vocantur, vel a collectione, quasi colligae.

Culleus, genere masculino geminato ·l· dicitur. Est autem ex corio factus, in quo parricidae cum simia et gallo et serpente inclusi in mare proiciuntur. Aliter praecipitabantur.

Catinum, vas fictile melius neutro dicimus quam masculino: nam et salinum dicitur nihilo minus

neutro, quasi aptum salibus: et melius sic dicimus quam catinus.

Conspirare, bene dicimus vel ad bonum vel ad malum.

Cribrum, non ciribrum, neutro genere magis dicimus quam masculino.

Coepta, incepta composite mutat.

Cancri aestus, melius dicitur quam cryos.

Cancrarium enim putet, quasi putescat ipse cancer.

Combusserit, geminato ·s· scribimus: facit enim comburo combussi.

*Centurias, partes exercitus dicimus in centenos milites divisas, unde et qui his praesunt, centuriones dicuntur. Ergo succenturiati sunt non qui in prima, sed qui in secunda centuria sunt, quasi pro prima centuria: tamen instructi etiam ipsi in speculis positi in bello sunt, ut si primi defecerint, isti quos sub subesse * diximus laborantibus primis subveniant: unde et ad insidiandum ponitur succenturiatus, quasi armis dolosis instructus.*

* Codd. sub se.

Caelebs, per ·b· scribimus, caelebs caelibis caelibi: hi caelibes, accusativo caelibes, voc. caelibes, tres ·s· in numero plurali. Et si etymologiam quaeras caelebs dicitur quasi caelo beatus. Est autem generis communis.

Caelibatus enim, qui sine uxore est quasi caelo beatus.

Censorium, per ·i· scribimus non per ·e· Est autem censorius qui dignus est ut sit censor, vel qui iam fuit. Apud veteres enim Romanos magnum erat nomen censoris et dignitas, id est iudicis tam primorum * quam morum: censere enim iudicare est.

Collocat, melius dicimus per ·l·, nam mollior et levior sonus est: interdum enim praepositio praecedens sumit litteram sequentis verbi.

Censura, animi est non corporis: ideo melius membrorum decorem aut pulchritudinem dicimus quam censuram. Tamen quia in usu censorium hominem dicimus pulchrum, sic potest et ad pulchritudinem referri.

Carocophilum, sic scribimus, quod vulgus cariophalum dicunt. Caro enim sic scribimus per ·o·

Chyatum autem cum ·h· scribi oportet.

Caedrus, cum ·a· scribi oportet.

Cassis, et retia dicitur et galea capitis: sed hoc differt, quia retia, huius cassis facit; galea vero huius cassidis: quamvis quidam nominativum cassida dixerunt.

Capessitur, non per sc, et est verbum impersonale, ut legitur. Prima autem verbi persona est capesso. Est autem verbum activum; facit enim capesso capessor, ut lego legor.

Columen, vel sanitas, vel substentaculum quod a columna fit.

* Ursinus in cod. corrigit praemiorum vel patrimoniorum.

* Codd. 2. calcarici.

Calcaria *, *sunt acuti qui in calce hominis ligantur, id est in pedis posteriore parte ad stimulandum equos, quibus aut pugnandum est aut currendum, propter pigritiam animalium aut timorem.*

*Coturni, sunt tragica calciamenta, quibus calciantur tragoedi, qui in theatro dicturi sunt alta et intonanti voce. Est autem calciamenti genus humile quidem in modum crepidarum, quo heroes * utuntur, sed tale ut in dextro et in laevo pede conveniat.*

* Codd. leries. Sed corr. Isidorus.

Clima, graecum est, id est cardo vel pars caeli, ut clima orientale.

Casus empedocleus. Empedocles philosophus agrigentinus, id est siculus, qui naturam Aetnae montis investigare contendit, decidit in igneam foveam, et incendio consumptus est.

Comitia, dicuntur quae fiunt Romae ad creandos magistratus kalendis ianuarii in campo martio, atque omnis populus romanus et universae conveniunt dignitates de Italia. Ergo comitia conventus necessarii nimis.

Concrepare, convenire, unde discrepare dissentire.

* Ita codices.

Chirrearum *, *quod agunt inspirationum.*

Cameram, curvam.

Concinne, composite.

Chamaeleon, lacerta quae missa in ignem non ardet.

Crepido, axis extremitas rimata, et cuiuslibet rei alterius.

Coredulus, genus quoddam volatilis, quasi cor edens.

Compita, multae viae quae ad unum locum competunt vel ducunt.

Coniectare, coniecturam facere vel extimare.

Chelydri, genus quoddam serpentis.

Candys, vestis regia.

Colum, colatorium, vel unde mulieres nent.

Caelator, argentarius qui argento puro extrinsecus facta signa deprimit; a caelo descendens, quod genus ferramenti.

Coliphium, genus carnium quod athletae vescuntur ad corporis sanitatem ut fortes sint.

Crisatium, genus quoddam vini.

Crepulum, imbrem cum sono gravi ruentem.

Capillamenta, summitates arboris.

Coërcere, in vincula mittere vel iactare.

Conclassare; classem iungere.

Cit certamen, excitat pugnam vel commovet.

Comptissimus, ornatissimus.

Coëo, convenio.

Conluvio, congregatio sordium vel affluxio multa.

Cuniculi, genus quoddam agrestium animalium, quod canum indagine concludi consuevit speluncis.

Conluebatur, conlui est, si dicamus in sinum ma-

ris conlui: lues enim lapsus dicitur circumfluentis elementi.

Clavus, interdum gubernaculum.

Capesso, frequenter capio.

Cariosi generis soboles, veterescentis generis filii, et a putredine redacti.

Caries, enim proprie putredo lignorum est, quae iisdem evenit carentibus virtute.

*Cidaris, linteus est quod repites * Iudaeorum die sabbato super caput habent valde mundum.*

* Rabbini.

Cavit, praecepit vel iussit.

Cautus, acutus callidus sapiens prudens.

Cum visum est, pro cum visum esset.

Correpserunt, correpte ingressi sunt, ab eo quod dicimus repo.

Cieretur, vocaretur vel evocaretur.

Celebraretur, fama esset celebris, fama notus.

Chlamys, vestis purpurata.

Consiturus, inserturus.

*Cymba, Isidis * navis.*

* Codd. *Iovis.*

Classicum canit, celeuma navis dicit.

Cetarii. Cete dicitur genus maximae beluae. Ab hoc vero genere abusive piscatores cetarii dicuntur. Et qui tractant ea quae ex piscibus fiunt, liquemanarii, qui ex corporibus piscium humorem liquant.

Choraula, cantator.

*Cinirae, ceobes * cineris colorem habentes.*

* Ita codd. 3. Sed 1. *cerbes.*

Caltha, genus quoddam floris vel herbae.

Concinunt, consonant, consentiunt.

Concinis, consentis.

Choros excitare, cantus dicere.

Chorus enim, proprie multitudo est cantantium.

Compos dicitur, cui contrarium est impos, id est mentis alienus.

Comesationes, convivia, et scribimus uno ·m· et uno ·s·

Calidus, homo interdum fervens, interdum fortis intellegitur.

Complices sunt qui uno peccato vel reatu aut crimine iuncti.

Caesim, per caedes, quomodo vicissim per vices.

Cavamina, sunt loca cavata.

Cis Rhenum, inter Rhenum coniecturae factae.

Cocytos amnis, flumina ignea apud inferos, id est in barathro.

Culmus, calamus spicae qui a radicibus eius nascitur.

Caespites, fructices, et scribimus diphthongum.

Commissa lumina, iuncta vel clausa.

Contractus, dicitur placitum vel cautio. Dicitur contractus et homo debilis per omnia.

Clandestina, res occulta.

Congesta, dicuntur quae ex multis in unum congeruntur ut faba, vestes, et frumenta, aut paleae in struem congestae.

Commenta, plura significat: dicimus enim comminisci, crimen confingere: dicimus et commenta interpretationes commentariorum, ut commenta iuris, commenta Virgilii.

Coërciti, vindicati, id est in quibus crimen punitur: coërcere enim vindicare. Item coërcere dicimus circumvenire, ut civitatem fossa, vel campum fluvio.

Considere, est in uno loco sedere.

Cultus, est animi ac loci.

Consulto, a consulendo tractum est, quod sic fit ut consulat et nocere non possit.

Circumspectissime, nimis acute.

Censorii, sunt patrimoniorum et morum iudices.

Crea, stercus: unde nos ea quae ex ore abicimus, excreare dicimus, id est spuere.

Circum, granum mali punici, aut umbilicus lupini.

Caculae, lixae aut servi militum.

Consonant, vocem dimissam sentiunt.

Capedulum, vestimentum capitis.

Creperae, res incertae dubiaeque, unde et crepusculum.

Connum, proximum.

Coniecere, coescere.

Casinar, senex.

Calbae, armillae quibus milites ob virtutem donantur.

Conciter, statim, continuo.
Crapula, cruditas lenis.
Crassabundum, dubitantem, titubantem.
Cessin ire? cesso ire?
Cordiagni, qui post tempus nati sunt.
Corruda, genus herbae.
Cossos, vermiculos qui in materia nascuntur.
Conditio, in quo corpora mortuorum conduntur.
Concubia, cum omnes excubant.
Cicures, placidi, quieti.
Crumena, sacculus.
Calvitium, maeror.
Canterius, equus castratus.
Calpar, vinum quod primum levatur e dolio.
Classarios, classicos.
Contiguum, quod contingi potest.
Conlocare, deputare.
Cilones, quorum capita oblonga.
Calvitur, frustratur, decipitur.
Caesditum, creditum.
Contumias, contumelias.
Caudeam vinceam, quasi vinceam caudae, et scirpum dicunt et tibin.
Coniector, coniecturae peritus idest praedivinandi.
Captabat, capiebat.
Corineos, acervos quos rustici ex congerie lapidum faciunt.
Ciet, movet vel invocat.

Corneta, *locus quem nunc ex parte magna templum Iovis occupavit.*

Caesariati, *comati a caesarie dicti.*

Conieci, *coniecturam feci*, *collegi*, *vel suspicatus sum.*

Carensis, *pistoribus*, *a caria quod Afrorum lingua panem esse dicimus.*

Carenatoribus, *lanariis*, *quia cariunt*, *id est cardicant.*

Clunaculum, *pugionem*, *dictum ab eo quod clunibus religatur*, *id est spatha.*

Cliva, *aspera difficilia.*

Commoram, *coram*, *cominus.*

Confoeditos, *foedere copulatos.*

Congratum, *consatum.*

Capronas, *iubas equorum.*

Cadula, *frusta ex adipe : cada enim arvina dicitur.*

Cocetum, *a graeco κακύονα cocina.*

Coculis, *aereis vasis*, *a coquendo. Vel assulis aridis glebis terrae cum suo gramine. Interdum alio loco ramis.*

Columis, *ex cornu factis. Nam et colurni qui ex corylo fiunt.*

Choum, *naturam universam. Chao idest inani vel chao.*

Comegit, *coegit.*

Cum primis, *in primis.*

Cavilla, cavillatio.

Capta tempestate, tempore capto, idest sole consulto: tempestas autem status caeli dicitur.

Colore, corpore vel cute.

Coepere, incepere.

Censio, multa qua citatos si non ponderum * *afficiebat censor.*

* Ita codd.

Cum me, sic dicebatur, et cum te, quod nunc elegantius dicimus tecum.

Cicindelas, araneorum genus quod volans lucet.

Comptula, apte ornata vel decora.

Cancros, calcellos.

Commodo, tantum quod cum maxime.

Carisa, vetus lana percalida, unde et in mimo fallaces ancillae catacarisia appellabantur.

Concinnatus, factus.

Concenturiat, instruit ordinat: dictum a centurionibus qui milites ordinant.

Computet, veneat diligenter.

Conspicillo, ita ut conspici possint quid agunt longis lineis.

Conibus, creuronitatibus.

Centurum, centaurum.

Consectariam, pernicialem.

Cantilenas, fraudes dolosque.

Consultans, cogitans.

Culere, quare: unde etiam cur.

Cracentes, graciles tabidos.

Controversam ruinam sive pugnam, cum aut occurrunt hostes ob metum, aut absentibus infertur.

Coniectaverat, correxerat, contorserat.

Crastinam, dilatam: a crastino, idest postea.

Caelitus, a caelo; quomodo divinitus a Dei appellatione.

Clataculum, clodorum.

Callibus calcalorum. * — * Cod. 1. calibus calcarium.

Conticinio, tempore noctis, galli cantu, quando cecinit et conticuit.

Cassae, erumnae.

Ciarum, doctarum.

Curriculo, cursu veloci.

Crassabundo, titubanti.

Calorem faciet, rubori erit, vel exit.

Caperassere, inrugare, contrahi.

Conspicio, video.

Clade, clam vel occulte.

Continari, congredi vel coire: unde continentia et continua et coniuncta.

*Casnari * seni, Oscorum lingua.* — * p. 446. Casinar.

Corporato, vulnerato.

*Catialis collis, nunc lacus Fundani *, est dictus a Catio loco.* — * Codd. 4. fundi⸗iur.

Catillo, gulosus, a catelli appetentia.

Conset, parabitur, condetur.

Crepero, dubio, incerto, unde crepusculum.
Carinator, maledicus, conviciator.
Capuli, lecti funerei vel rogi in modum arae structi: est autem capulus masculini generis.
Conducibile, utile, συμφέρον.
Consulta, consilia, placita.
Cluram vel clurum, simium, cercopithecum.
Consatius, magnus, e conlatio factus.
Caltulum, cinguli genus, a coacto lare calte.
*Catum puerum, catam * puellam; si hoc genere dicti usi sunt antiqui.* * Codd. 4. ductam.
Connivere, oculos claudere, interdum dissimulare.
Circum circa, huc illuc.
Cabonum, equum castratum, quem caballum nos dicimus.

INCIPIUNT PER D LITTERAM.

Damium, sacrificium quod in operto fit, quod bonae deae mulieres faciunt.
Deportat, despoliat, detrahit, sed proprie ad purum redigit: et ex puro clarum accipiemus, manifestum ex claro.
Diaquilii, inferi. Aquilosi antiqui nigros dicebant.
Deligare, deferre, quod et dedicare dicebant pro commercio litterarum.
Desudatum, sudore transactum.

* Codd. 3. sub igni. *Demulganti defringenti, vel subigenti.* *

Dissertum, dispositum, digestum.

Divinum factum, sacrificatum.

Domuitionem, domus reditum.

Depegisse, defixisse, a pagendo dictum: vel transegisse a paciscendo.

Dracumis, lacrimis.

Decumanae, maximae, a fluctu decimo.

Dismirando, emirando.

Derepente, subito.

Depelliculari, decipere, dictum a pelliciendo.

Dice, dicam.

Defresum, detritum, unde adhuc fresa faba, quae obtrita frangitur.

Dusmum, incultum, dumosum vel squalidum.

Desudescere, desudare, id est deponere sudores.

Denixe, enixe.

Donicum evitem, donec refutem.

Dividiose, moleste.

Demisso, devito, dissimulo.

Devirium, iusiurandum certum iurare.

Disliquida, disperspicua, idest quae liqueat esse, ut est sol et luna.

Diumfidius, Iovis filius.

Derupsit, dispersit.

Delioca, locus depressus prope cloacam maximam ubi appropinquantibus Gallis sacra quaedam Romani loco occulta defenderunt.

Demum, tum deinoeps.
Deliquio, oblivio.
Divinum, cum impediunt auspicia actionem. Auspicium, quod quis secutus prospere rem gessisset.
Deperis, perdite amas.
Decalcatis, de calce ablatis.
Delisit, delivit, inquinavit.
Dedecet, dispuditum, puduit, rubor fuit.
Divortium dicimus, cum mulier a viro divortium facit.
Devertit vero, qui a via vel ratione deflexit. Tamen cum devertit dicatur, diversorium magis quam deversorium usus obtinuit. Ergo utrumque usu et ratione dicimus.
De contra video, dicitur usu non ratione: sed melius est e contra quam de contra.
Destrictus, sine ·n· scribimus, non destrinctus. Est autem destrictus adtentus vel severus ac non solutus et lenis.
Destringo, verbum est activum. Participia facit destringens destricturus: in passivo destrictus destringendus.
Diruo, diruit cum ·r·
Docilis et docibilis, utrumque dicimus.
Dereliquerit, in futuro sine ·n· scribimus.
Deripere, per de, non per di, scribitur.
Deiero, deos iuro.

Delibutus, unctus, contactus.

Defunctorium, est quod dicitur vel fit, ut ad finem alicuius rei aut terminum spectet.

Defungi, enim finire significat, unde de morientibus dicimus.

Delibutum, dicimus hominem unctum oleo ut athletae solent, vel in ceromate pueris exerceri dicimus: et delibutum gaudio, id est perfusum vel plenum.

Dumis, pro arboribus vel silvis plerumque spinosis et obscuris ponitur.

Decrepiti, non qui a senectute avulsi sunt, sed qui iam crepare desierint, id est loqui cessaverint.

Dubium quin, numquid dubium.

Dryocolaptes, avis quae in capite suo in modum galli cristam habet, quae ore suo arborem fodiens, ibidem sibi nidum facit.

Diplosa, divisa vel separata.

Dividit, dedit.

Deciditis, caditis vel inciditis.

Dandantur, frequenter dantur.

Dispercite, separate vel seiungite.

Dididit, dispersit, divulgavit: ut, tua terris didita fama.

Deciscere, desentire, vel a proposito alienari, vel seiungi.

Dirivata, digesta vel separata.

Derivatio, enim dicitur aquarum digestio vel separatio: unde dirivatores dicuntur qui populum per centurias et tribus dividunt.

Deplicuisse, in liquorem et defectum conversum esse.

Degluptus, pelle exutus, id est cute spoliatus.

Depudescentem, impudentem.

Destricti enses, evaginati, id est e vagina ducti.

Domi, humi, et cet., adverbium est.

Dissiliunt utres, rumpuntur.

Dedere, est a deditione dictum.

Dedicio, enim dicitur quando seiuncti aut vinciendi hostes victoribus traduntur.

Deicida, est qui deum occidit, ut homicida.

Desecare, est decolare, et res quondam mixtas a faecibus segregare.

Discrimen, aliquando duarum rerum separationem ostendit quae coniunctae esse possunt, ut est in ornamentis mulierum: aliquando periculum vitae et capitis.

INCIPIUNT PER E LITTERAM.

Elephans, nulli dubium est quod ·p· et ·h· solitum scribi, non per ·f.

Expers, carens. Exspes sine spe, et est nomen. Expertus autem participium est. Esper vero sine ·x. nihil est.

Expiavit, dictum pro satis petivit, et inimicissime ac vehementer adnisus est: ex enim pro valde ponitur.

Euge, adverbium laudantis vel hortantis.

Erebus, per ·b· non per ·u· Est autem maritus noctis paterque furiarum, et socius chaos.

Eques, est qui equo sedet. Equester locus vel ordo: ut si dicas, ille honor equester est: item militat in equestri ordine.

Exultat, melius sine ·s· littera dicimus: nam cum ipsa ·x· ex ·c· et ·s· constet, quomodo cum in ea iam sit ·s·, rursum ei addimus illam?

Excrementum, quod in aliqua re superexcrescit, ut puta in arboribus ea quae putantur, excrementa dicuntur, ut vitibus. Et in corpore si quid excreverit, excrementum dici potest.

Excreamentum vero, quod spuimus vel excreamus, habetur. Item sementum virile, unde animalium et hominum corpora concipiuntur. Hinc creatores parentes dicuntur.

Examissim, uno ·m· ante penultimam.

Expudet, est quasi pudet.

Eous, est homo de oriente. Ἕως *aurora vel lucifer. Interdum etiam pro sole ponitur apud poetas.*

Equus in tutela Neptuni inventoris sui est.

Euphonia, vocis sonus suavis.

Emipheria, dimidia sphaera.

Enixa, duas res significat, et conata ad efficiendum aliquid, et quae partu laborata est mulier. Niti enim vel eniti, conari vel efficere est.

Ergasterium, graecus sermo est, idest operarium ubi opus fit, vel taberna ubi alicuius operis exercitia geruntur.

Examussim, integre sine fraude: musis enim dicitur regula et mensura fabrilis.

Ex re, ex casu, ex ratione quae agitur.

Exerte, prolate: excercere enim proferre est, vel expedire.

Ergastula dicuntur a graeco, ubi damnantur noxii ad aliquod opus faciendum, ut solent gladiatores: et qui, puta exules, marmora secant, et tamen vinculorum custodiis alligati sunt.

Epitheta sunt quae nominibus apponuntur. Est autem graecum: ut, puta, magnus homo, doctus philosophus, epitheta sunt.

Elogium, elogia, laudes electae: ut puta si quis in basi statuae alicuius laudes scribat aut in titulo imaginis, elogia dicuntur.

Exoticum, nomen est graecum, idest peregrinum, de foris veniens. Dicimus enim exoticum vinum, exoticam vestem, exoticum mancipium.

Exerat, proferat. Primum verbum est exero ac-

tivum; facit enim exeror passivum; et nomen est exertus.

Echini, animalia sunt quae in litoribus gignuntur parva, quorum caro minio similis et dulcis. Est et duplex testula spinis aculeata, in modum castanearum quando adhuc opertae de arboribus cadunt.

Essentia, dicta ab eo quod est aliquid; ut si dicas substantia: et est generis feminini.

Effutire, foris aliquid effundere vel producere cum garrulitate. Dicimus enim futiles homines vanos superfluos et loquaces: et est metaphora a vasis, quia vasa rimosa non tenent quae inieceris.

Echo, graecum nomen est. Est autem imago vocis quae in concavis locis resultat offensa ac resonat.

Eo ingenio, ea natura. Ingenium pro natura posuit.

Ephebi, imberbes.

Exanclare, exhaurire ex graeco veniens quod quidem verbum Plautus saecularis poeta comicus posuit in Sticho: nae iste edepol vini poculo pauxillulo exanclavit saepe.

Erugo, saepe vitium ferri, ab erodendo dicta, non ab aeramento.

Eventus, ipsa res.

Eventa autem dicuntur quae ab eventu veniunt.

Experimini, experimentum capite.

Enormia, grandia vel ingentia.

Exedram, absis quaedam separata modicum quid a praetorio aut a palatio.

Ex phenicea bysso, ex panno roseo.

Excivit, excitavit.

Excitur, excitatur.

Ex specula spectans, ex alto loco intendens.

Exerte, indissimulanter atque ostentabiliter.

Exerti autem dicuntur qui virtutem suam exerunt et in promptu habent.

Evacuans, exinanians.

Eguisse, indiguisse.

Enucleo, perpendo.

Examussio, inquiro; et est verbum secundae coniugationis.

Expopulariter iactas, id est apud populum vel more populi vulgoque iactas.

Equininam, multitudo collecta et in unum congregata.

Eliminare, extra limen proferre vel publice secretum quid dicere.

Et per hostiam lustratum, per sacrificium purgatum.

Exsuperantissimus, inexsuperabilis.

Efficientia, a faciendo dicta.

Exsul, dicitur qui extra solum est: ideo cum ·s· debet scribi, ut est exstirpata, a radice subversa.

Exalbidas, *non albas sed prope albas.*

Emissarius, *flagitiorum et luxuriae satelles: satelles autem de satisfaciendo dictus.*

Explicit, *ad librum refertur.*

Expliciunt, *autem et explicuit et explicavit*, *ad hominem: ut si dicamus explicit liber*, *explicuit homo opus suum.*

Extemplo, *subito*, *continuo*, *ilico.*

Elogia, *laudes enucleatae. Item arcana vel mysteria deorum.*

Edule, *cibus vel esca*, *ab edendo dicta.*

Evitare, *est locum aut hominem periculi aut formidinis plenum evadere.*

Exitiabilis, *est homo qui alii exitium praestat: dicimus enim exitiabilem locum in quo exitium fieri potest; ut fovea vel gladius.*

Ephippia, *sunt equorum frena.*

Exerimus, *proferimus.*

Eritudo, *dominatio.*

Epripica, *praelucida.*

Exanclare, *examinare*, *vel exinanire.*

Eliminavit, *extra limen expulit.*

Effafilatus, *exero thumero* * *id est extra filium* * *manu*, *id est extra proferens.*

* Num *exerto humero*?
* Ita codd.

Exitam, *finitam*, *exactam.*

Era *, *domina: eritum*, *dominum.*

* Sine *h* etiam in aliis auctoribus.

E labore animi, *figurate pro animi labore.*

Excetra, *multiplex in rediveam redilebeam* *,

* Ita codd.

quae nanne significat.
Excrocollum, pallium tenue meretricium, dictum a croceo colore.
Ergo, causa vel aperta.
Experientia, experimentorum noticia.
Exnuit, induit.
En umquam, et quando.
Egregius, erectus, evigil.
Expergito, velut somno ablato.
Exdorsuandum, indicandea. *
Experitus, non peritus, id est extra peritiam positus: sicut expers, extra partem.
Exsciterit; expavi vero exeruero.
Exte, esse.
Exfigurari, expurgare est.
Exinde, deinde.
Eccere, eccetilis, iurerando parcere.
Emussitatos, musim exactos.
Exipitandum, dicendum, oscitandum.
Efflictim, deplorando dicere.
Exanclata, exhausta et quasi exangulata, id est per angulos quoque exquisita.
Extraneam, abortivam, quia plurimum abiciunt extra.
Exlaudat, extra finem laudat.
Exhauterantibus, ubertim flentibus, veluti exhaurientibus.

* Ita codd. 4.

INCIPIUNT PER F LITTERAM.

* fautor? *Futor *, consentiens.*

Fugator, expulsor.

Falla, fallacia, artificii subtilitas, a fauco dicta.

Fleminum, vestem in qua sanguis ambulando in pedes fluit.

Favicora, proverbium in eos qui domesticis alimentis usi, aliis laborarent; dictum ab eo quod Capitolium aedificanti Tarquinio fabros ac structores corvi cum suo victu miserunt.

Faragonota, intextura significans cuiusque dei opus.

Favissae, fossae quaedam in Capitolio quae in modum cisternarum cavatae excipiebant dona Iovis, si quae vetusta erant hominum; a fruge danda.

Forco, quam nunc falliscum appellamus nunc cultra: alias secularis, qua pontifices in sacris utuntur; dicta ab eo quod ferianda petat.

Formastro, opere pistrino.

Formum, calidum.

Feriatum, perfractum.

Fassitus, solutus sit aut consumptus vel exhaustus, a fatiscendo.

Ferocientes, ferociam exercentes.

Flaxare, vigilias circumire.

Faunorum modorum, antiquissimorum versuum

quibus Faunus celebratur.

Famulatio, servitium: ut eritio, dominatio.

Forda, plena, dicta a praegnante, quod proprie significat.

Fracebunt, sordebunt, displicebunt, dictum a fracibus qui sunt stillicidia sterquilinii.

Facinus, omne factum.

Favonium, odium leve et sine causa, velut a vento collectum.

Futavit, fuit.

Fulsit, periit vel percussit. Fulgere enim ferire est: unde quoque fulmen dictum.

*Fuctis *, vas aquarium perparvi operis.* * *futis.*

Facetiis, iocis, lusibus, salibus, urbanitate.

Facul, facile.

Ferentarius, leviter armatus sagittis aut fundis.

Flixerit, adflixerit.

Fratria, fratris uxor.

Frontesia, ostenta: unde et praetendere vel ostendere.

Flatellis, sordium glomusculis.

Flatores, tibicines, a flando.

Flagratores, qui flagris conducti caedunt.

Formitat, formitibus exassulat.

*Funus et ferias, proverbium est morediat *, quoniam funere publico feriae dicuntur.* * Ita codd. 4.

Fratrarent, turguerent, pubescerent.

*Fauri, compitum, ubi nunc lacus captivus * de* * *locus captivis?*

* recuperatus?

hostibus recuperatos * *domus Fabricia data est.*

Futavere, fuere.

Frugem fecisti, probe fecisti, unde quidem frugi.

Facesse, fac interdum.

Fugitivae, aquae quae fluunt ex rivo publico indeque praehenduntur: unde fugitiva dicta sunt quae furtim quis ac non suo iure uteretur.

Fluxus, equitis quoddam genus ab ornamento equi quod fluxum vocant.

Frestram, fenestram.

Fostori, nomenclatori.

Freta moeta, crumata vel modulosa.

Flatare, augere vel amplum facere.

* Codd. recedimus.

Facessite, est frequentativum. Facite dicimus; et facessite, recedite. *

Foenero foeneror dicimus, habetque quatuor participia, ab activo duo, foeneratus foenerandus.

Foenus generis neutri est, hoc foenus foenoris foenori foenus o foenus a foenore. Difficile in usu legimus plurali numero maxime, nominativum: possunt tamen foenora.

Factus illa res dicitur, et factus illam rem: ut si dicas effectus est caro, et effectus est carnem: sed melius nominativo quam accusativo.

Forcipes non forfices dicimus.

Faeneuris cum a.

Fastus superbia, et est quarta declinatio.

Furui, furorem passus sum.

Furvarum nationum, gentium nigrarum, Indi, Aegyptii, Mauri, Aethiopes. Furvum enim nos nigrum dicimus: unde fures qui in obscuro latent: et forni furni, ergo nigri.

Fetutinis, id est sordidis occasionibus quae per mulieres foetum facere possunt.

Fidiculae, sunt ungulae quibus torquentur in eculeo apud Persas.

*Festinate, actutum *, cito, adulto, et est adverbium.* * Codd. aucto, vel acto.

Frimurium, generis neutri. Item feminini frimuria.

Fetutina, res foedae et sordidae et inquinatissimae, ac mulieres.

Faxo, faciam, temporis est futuri.

Fornicem, moechiam. * * Codd. 4. mohetiam.

Fastidiosum renidens, vel pro adridens vel consentiens vel ridens. Renidens enim plerumque vultus dicitur laetitia vel risu profusus.

Fastidiosum, vero pro fastidiose dixit (1), *nomen pro adverbio: ut est, torvumque repente clamat.*

Futura allucinentur, quasi luxurioso sermone incerta praedicant.

(1) *Dixit nempe ille auctor, quem glossis scribendis explanat Placidus.*

Ferrugo, genus quoddam tincturae, simul purpurae nigrioris.

Foedera dicuntur sacerdotes per quos foedera fiunt inter duas gentes, quae post bellum ad pacem redeant.

* fatisceret. *Fatesceret *, abunde aperiretur.*

Forasticas, exteriores.

Flagitia, dicuntur turpia et sordida libidinum crimina.

Festivissimus, est dies plusquam festus. Dicitur et homo festivissimus et urbanissimus.

INCIPIUNT PER G LITTERAM.

Gestio, sic declinatur, quomodo audio, amicio amiciebam: est enim gestio neutrale verbum.

Glaucus color interdum pro viridi ponitur, et qui admixtum habet virori alborem. Nam Virgilius hoc sciens, glaucas salices, et olivas glaucas dixit. Item in equis aut hominibus glauci oculi pro splendidi ponuntur. Legimus nonnumquam et maris colorem glaucum dici, sed tunc quando canescit fluctibus. Unde Glaucus deus maris senior fingitur a canitie fluctuum.

Grates, sunt gratiae quae aguntur; sed tamen indiscrete ponitur.

Globus, dicitur genere masculino lunaris, ut Virgilius lucentemque globum lunae. Globum au-

tem et glombum et glomera neutro genere pensa mulierum.

Gibbi, gibbiores.

Gurgustiolum, antrum secrete angustum.

Guorum, qui peritiam primae veritatis insinuant.

Garrire autem multa verba et sordide loqui.

Gratificum, gratum. Gratificus est enim gratis faciens.

Gratiosus, qui non iuste unicuique quod meretur tribuit.

Glaber, rasus.

Gymnasia dicuntur loca in quibus nudi homines exercentur: unde omnium prope artium exercitia gymnasia dicuntur.

Gazae dicuntur divitiae lingua Persarum, a Gaza oppido Graecorum, in quo olim Persarum rex divitias congesserat universas.

Gratissimus, et animo et corpore dicitur.

Genuinorum dentium, proprie ultimorum.

Gutturneo, gutto.

Gallus, pullus gallinacius.

Gnaruris, gnarus, sciens.

Galliciciola, cortice nucis iuglandis viridis, per quem corpus humanum intelligi vult.

Gravascela, graves, idest anni.

Gramis, gremis, quae sunt pituitae oculorum.

Gerras, nugas ineptiasque.

Gorgos, adverbialis interpositio, ut porro, prorsus, nimirum.

Gnari cantionum, sermonum.

Grallae, perticae * *ad quas cruribus colligatis ambulantes, grallatores* * *dicuntur.*

* Codd. *conloqui parcitis.*

* Codd. *gravatores.*

Gerro, nugator dictus a gerris.

Genis, ea parte vultus quae inter malas et auriculas est: ideo genae dictae, eo quod infans in utero caput inclinatum inter genua tenet.

Gnoscet, sentiet, experietur.

Gnoritur, cognitum sive compertum est.

Glomerum, pallium pastorale.

INCIPIUNT PER H LITTERAM.

Heroes, dicuntur viri aërei vel caelo digni, id est fortes vel sapientes, ab aëre id est Iunone, quam aërem dicunt esse, ubi regnum et sedes animarum est. Ut, aëris in campis latis. Et Cicero in somnio Scipionis, ego heros huius herois. Mulier vero heroine, vel heroina, aut herois *, *ut Lemnias.*

* Codd. *heroas* Num *heroias?*

Haec securis, huius securis, et reliqua.

Harioli dicuntur insani, qui spiritu nescio quo inflati vaticinantes circa aras et templa discurrunt atque bacchantur.

Heliton heros apud Latinos nullus est. Quaerendus ne in Graecis aut Persis?

Habena, idest lorum per ·b·.

Havena herba per ·v·

Honoripetes, sunt qui honores petunt: ut dicimus heredipetas qui hereditatem petunt.

Hiulca, sunt quae aperiuntur, ab hiando dicta: hiatus enim apertio est, ut sunt rimae in vasis, fula in terra, (et) quando aër suo candore finditur, aut si ovum in partes aperias.

Holitores, holerum distractores.

Hovis, est quem pagani inter sacra siderum colunt.

Hosirim, vero pro sole accipiunt. Simili modo etiam eoum solem volunt, ἴως sive aurorae deum.

Hesculapius, Asclepius medicinae inventor.

Hilum, quicquam.

Hemdem, aeque, similiter.

Habitudine, habitu.

Harenam, ut hasas, nos aras; et lases, quos nos lares dicimus.

Hiare, aperire.

Hinnire, stridere.

Hariolatus est, divinavit coniectavit.

Hastinate, cava staca. *

Hispido, truci, horrido.

Herbidius, ab herbae colore, id est viridis.

Habitior, plenioris habitus.

Herediolum, possessiunculam.

* Ita codd. 4. *stacta*? aut *pastinaca*?

Herasintima, intestina, quorum diminutio dicuntur.

Hosita, aequata, lenita.

Habeo, habito, quod nunc frequentative dicitur, qui hic habet, pro habitat.

Hellui, crapula veterani: unde helluones dicuntur.

Herbam dedit. Hoc enim contendentibus erat, vulsam herbam qui vinceretur porrigendi, ut nunc dicitur.

Horno, anno.

Hirudo, sanguisuga.

Hermae, simulacra sunt Mercurii tantum caput et pedes habentia, corpus autem truncum est et quadratum totum. Est autem nomen graecum.

Hermes, idest Mercurius.

Hara, locus est tenebrarum vel porcorum.

Humus, terra ab humanitate dicta, quia cunctis humana est: et est generis feminini.

Harioli, divini, qui concepto ante aram spiritu futura praedicunt.

Hiatus, proprie est omnis oris apertio, translata a feris quarum aviditas hiatum, idest oris apertionem, monstrat. Inde dicitur et inhiare, intendere aliquid, et caute prospicere : ut si dicamus aruspicem in exta inhiare.

Hirpices, tribula.

Hydra, draco fuit multorum capitum in Lerna palude provinciae Arcadiae.

Habilis dicitur qui se habet, id est integer et fortis.

INCIPIUNT PER I LITTERAM.

Infamia, non dubium est quin generis sit feminini: nam si neutro dicas, ut verbi gratia infamia locutus est verba, stabit quidem.

Incestum, puto ·a· litteram debere retinere: ab eo quod est incastum venit. Cestum dicunt zonam pelliceam Veneris quae legitimas nuptias ligat. Si quis ergo alieni legitimique matrimonii iura violaverit, incestum dicitur admisisse, idest quasi castitatis vinculum zonamque Veneris violasse.

*Iudaea *, cum ·a· scribendum.*

Indagus, indaga, indagum, participia sunt, cum ut tantum.

Inguen, inguinis, generis neutri est, partes corporis pudendae.

Inguinis vero in latino nomen est.

Inclaudicabilis, et inclausibilis: inclaudicabilis ad pedem refertur, inclausibilis ad locum.

Inclaudibilis vero inrationabile.

Ianuarius dicitur Iano deo sacratus.

Ianuarius est enim princeps deorum, quasi mundi vel caeli vel siderum vel mensium.

Ianus, autem qui est bifrons et quadrifrons: bifrons qui et orientem et occidentem teneat, et praeterita vel futura cognoscat: quadrifrons quatuor elementa vel tempora vel cardines mundi. Hunc quidam Iovem, quidam solem esse

* Codd. 3. *Indea.*

crediderunt, quia limes et ianua sunt anni. Februarius mensis a Februo idest Plutone, quia ianuarium diis superis, februarium diis manibus consecraverunt. Ergo februarius a deo Februo idest Plutone. Mensis februarius dictus est natura febre *. Martius Martis, Aprilis Veneris quasi aproilis, quia graece 'Αφροδίτη Venus dicitur, quod ex maris spuma dicatur esse progenita: ἀφρὸς enim graece spuma est: vel aprilis ideo quia hoc mense terrae omnis aperitur fructus. Maius a Maia matre Mercurii, vel a maioribus qui erant principes rei publicae. Nam unum mensem maioribus; sequentem antiqui iunioribus consecrarunt: unde et iunius dicitur. Iulius in honorem Gaii Iulii Caesaris imperatoris romani. Augustum in honorem Augusti simili modo imperatoris romani, qui Caesari successit. September a numero, quia septimus est; ut october quia octavus. Similiter et november quia nonus est: et ita december quia decimus est mensis.

* Ita codd. 4.

Iuspraetorium, iurispraetorii, iuripraetorio, iuspraetorium, o iuspraetorium, ab hoc iurepraetorio.

Intendere autem multa quidem significat. Intendere, abducere, coronare, vel ligare, ut Virgilius, intenditque locum sertis. Item intendere, minari. Sallustius, manum in os tendens. Inten-

dit, criminatur. Aut caedere, aut iniuriam. Difficile tamen in bono est.

Iuvat, delectat, prodest.

Incensant, recusant.

Impunita, quae poenam evasit, id est quae punita non est.

Indoles, nobilitas generis.

Incubitus dicitur ab incumbendo, sive iacendo, sive alieno optando.

Invisi, inimici felicitatibus, vel odiosi.

Inurere, infligere notas vel insignia vel maculas: ut solent equos variis signis ferro candenti designare, vel alia animalia.

Indespicere, aliquid incipere et perficere ac potiri. *

Incola dicitur qui aliquem locum ad se pertinentem incolit.

Ilitus, linitus.

Iubenale pharos, semper virens et numquam senescens lumen, ut si de sole dicamus.

Infit, incipit fari.

Infulae sunt ornamenta omnium honorum et dignitatum, et equorum ephippia, sive freni, aliter epithia.

Ingluvies, gula vel voracitas.

Impraesentiarum pro impraesenti.

Insectandi et compellendi, cum iniuria appellandi.

* Tunc *indepisci*.

*Indiges dicitur interdum hemitheus ut supra dictum est, ab indigendo divinitate, qui cum homines fuerint, indiguerint tamen divinis. Dicunt etiam quidam indigentes * deos naturales et caelestes, a contrario quod nullis indigeant.*

* Ita codd.

Itidem, iterum atque iterum. Interdum et pro similiter.

In aeternae vitae crepidine fuit datus, in fine et propinquitate vitae aeternae constabilitus. *

* Codd. *constabilius.*

Inextricabile, quod numquam finitur, facit adverbium inextricabiliter.

Insignit, insigne facit, vel signum imponit, translatum ab animalibus quae nota signantur.

Immensorum thesaurorum ratio quidem facit, sed propter euphoniam immensum dixit.

Infersisti, replesti.

In speculis, in aspectibus vel in visibus.

Infercis, reples.

Intemerare, valde contingere, vel populari atque vastare.

Iuventus, iuventas, iuventa. Iuventus iuvenum multitudo. Iuventas dea iuventutis. Iuventa ipsa nostra aetas est. Sed nostri in plerisque locis aliter posuerunt.

Iubar, splendor solis vel lunae vel stellarum, quod in modum iubarum radii ipsorum extenduntur.

In inculta, domo non culta.

Invalitudinariorum, languentium.

Inpensa, vel inpendendo, quod erogando; et scribitur per ·n·

Impraeiudicata, non iudicata, non aucta.

Ingeri, est offerri: ut ingessit se iudiciis, id est obtulit.

Innexis *, *innitens, ut si quis baculo innitatur aut columnis fabricae.* * *innixus.*

In burim, in curvationem.

In propatulo, est in aperto: patula enim et propatula dicuntur loca diffusa et dilatata.

Inevitabilis dicitur, qui fugi non potest vel declinari.

Ingruit, imminet, impendet, ut tempestas.

In flustris, in porta.

Impilasti, convicio conscidisti, interdum castigasti.

Impulsas, impositas: unde hodie quoque impulsari fascem dicimus, quod magis imponi decentius dicitur.

Interibi, interea, vel interim.

Ibulsis *, *idest illis.*

Iuxta oppidum, prope carceris. *

In ridiculo, in risu, in cachinno.

Iudace antebat. *

Impubem, investem, sine barba.

Instragula, stragula ab sternendo.

Ingratis, sine voluntate.

* Ursinus in marg. ait: fortasse *il libus*, sicut *hibus*.

* Ita codd. 4.

* Ita codd. 4.

Infuit, dictum ab eo quod praeter tempus significet.
Iuvencam, iuvenem puellam.
Iugi Iunoni, a qua vicus iugarius. Ara ibi sita est.
Infellicare, infelicem facere, infligere.
Involant, invadunt, arripiunt.
Iterant, dicunt, indicant.
Inciente, innitente, pariente, a ciendo et invocando proximos quosque auxiliatores.
Inluvie, incuria, sordibus.
Inclamitari, convicium pati: interdum corripi est.
Igitur, dum, deinde.
Ingluviem, Cornutus ventrem, Plinius edacitatem.
In mundo, expedito, vel ad manum, procincto.
* Codd. *Iani labor serviam.* *Iaculatores* *, *dictum a iaculis, qui sunt militares.*
Interficto, interrumpe.
Impatibile, quod quis pati non potest.
Inmoene, improbum, culpandum (1), *vel interdum munere liberatum.*
Iecore, iocinore.
* Codd. *iter Infermentari.* *In fermento, est intra* * *fermentari, idest taciter, dissimulanter intra serunt.*
Imploratis, invocatis.
* Ita codd. 4. *Indu* * *te, erga te, vel ante te.*
Iurgio, incursatione.
Interstat, interest.

(1) *Ita apud Ciceronem Accius, prout ipsum recitat scholiastes a me editus ad or. pro Sextio cap.* 57.

Iuge, sine defectione, peremne ac perpetuum.
Iudicatus, iudicio addictus damnatusque.
Infrequens, absens, alienus : dictum a militum ignominia qui cum vocati non adfuissent, infrequentes notabantur.
Infindis, ingens, oblitus.
Insequis, narras, refers, et interdum pergis.
*Infurvas, insulas * offundis.* * nebulas?
Immerito, non merito.
Insortem, infelicitatem.
Instabor, instar, vel similitudo.
Istamcine, istam ergo.
Iactatus, inductus, captus.
Impitus, implicitus, vel inretitus.
Intercus, hydrops.
Impotens, impos, vel sine potentia, interdum praepotens.

INCIPIUNT PER K LITTERAM.

Kalendae, mensis inceptio.
Kaput, prima pars hominis.
Kalumnia, iurgium litis.

INCIPIUNT PER L LITTERAM.

Ludicrum, spectaculum, ludibrium.
Lemurum, larvarum.

Lupam, meretricem, a rapacitate, vel a libidine huius animalis, unde et lupanar dicitur.

Lepidula, festiva.

Ludibunda, adulescens.

Laudare, nominare, vel referre.

Litumos, patientiam calcatam, vel crudelitatem inritam. *

* Codd. 4. *in ritum.*

Lorarius, tortor.

Latrinis, loci quibus solebant lavari sordida.

Lustris, locis abditis in quae potandi libidinumque causa secedebant.

Longinquius, longius, ulterius.

Lacessam, vocabo.

Lucide, palam.

Lues, solves.

Larundam, quam quidam viam dicunt.

Limasses, conlocasses.

Latro, satelles, dictus a lateris custodia. (Sine praepositione oblitus, immemor. *)

* Comma translaticium.

Laterna; punica, a pellibus quasi ab unculis et gularum adfixas extendent. (1)

Libassius, Liber pater.

Luculentasset, luculentum fecisset.

(1) *Locus corruptus. Vide Isidorum voc.* lacerna *etym. lib. XIX. 24. Et quidem totum hoc Placidi opusculum mendis scatet, quae quatuor aeque vaticanos codices obsident; ita ut ab uno fere corruptissimo vetere derivati videantur. Iam tot errores ope critices persanare, nec facile est, nec modicae meditationis aut temporis. Praeterea cavendum valde est, ne*

Luncuns, nominativus gloseimaticos. * * glossematicus.

Lucunti, genere neutro, numero semper plurali. L. mentus * *autem genere masculino dicunt Iudaei et eorum filii, cimices non lecti genialis, sed scandaphilae amphiteatralis.* * Ita codd. 4.

Lepidus, mollis dicitur a lepore, quod animal mollissimum est. Facetus vero qui iocos gestu et factis commendat, a faciendo dictus.

Libitina, est dea paganorum, quam quidam Venerem infernalem esse dixerunt. Tamen et libitina dicitur lectus mortuorum, vel locus in quo mortui conduntur.

Laestrigonae, gentes sunt crudelissimae, ut Cyclopas diximus.

Lepos, urbanitas elegans et mollis ac faceta; unde homines tales, lepidi vocantur.

Licet, adverbium permittentis esse intelligitur.

Libare, est leviter aliquid contingere, ut si quis invitatus ad convivium vel potum, perexiguum quoddam de esca vel potione sumat, non valde vel nimium satis.

Litua, virga incurva pastoralis generis feminini.

Lembus, navis brevis.

Lucinam, alii Iunonem, alii Dianam dicunt, quae

dum singula paradoxa ad communem usum revocare volumus, genus ipsum operis pessum detur. Ego igitur pleraque omnia intacta reliqui, coniecturas tantum aliquot vel emendationes in margine scripsi.

parientibus praeest.

Limuo, purpura.

Lynx, genus ferae agrestis variae similis leopardo, Libero patri sacratum.

Liberavit, de praeterito per ·*v*·: *liberabit, de futuro per* ·*b*· *scribitur.* (1)

Lymphari, est bacchari, et furia quadam aut daemonibus impletum rotari huc atque illuc, et discurrere sicut lympha idest aqua; sicut aqua huc atque illuc dirivata aut fusa discurrit. Sunt quidam qui dicunt lymphaticos spiritu quodam aquarum perturbatos agitari.

Liventia, nomen factum ab eo quod dicitur livet.

Lampenae, stellae sic dictae.

Liniamenta, extremitates corporum, ut puta ubi finitur tendens deorsum auricula: unde pictores liniamenta appellant designationes singulorum locorum in imagine, vel imprèssiones quas postea coloribus manifestant.

Lacus, exceptiones in quas aqua decurrit, et scribitur una ·*c*·

*Locis his, quae eruerant, repletis. Metaphora a fossis: fossae enim herbae dicuntur, et homines herbi si a multitudine dentium * liberentur.*

* Codd. *denti.*

(1) *Hoc dicitur a Placido contra vitiosam harum litterarum permutationem, quae in vetustissimis mss. abundat; cuius rei testes sunt classicorum auctorum editiones meae, earumque indices palaeographici.*

Lebeta, olla, generis feminini.

Lacessere, metaphora a canibus vel a feris, quae solent lacerando provocare. Verbum coniugationis tertiae correptae.

Laniena, locus ubi animalia mactantur, dictus a laniatura.

Labyrinthus, locus in Creta insula parietibus obscuris circumtextus, quem aedificavit Daedalus artifex.

Lacunaria sunt quae cameram subtegunt et ornant, quae et laquearia dicuntur.

Lomentis, laquearibus.

Lacteus circulus, via quae in sero videtur quasi alba: quem alii dicunt animis heroum antiquorum refertum, et merito resplendere: alii viam esse quam circuit sol, et ex splendoris ipsius transitu ita lucere.

Ludibrium, est aliqua res quae ludo et contemtu digna est. Modo etiam ludibria pro omnibus criminibus dicimus.

Loculos, locus dicitur ad aliquid ponendum in terra factus: unde tractum est per diminutionem, ut loculos dicamus et locellos ad vestes vel pecuniam custodiendam.

Laestrigones, feri homines ut Cyclopes fuisse dicuntur, Italiae vicini.

Lancino, est lanio frequenter. Lancinare per lan-

ces dividere.

Livimpescium, heluesarium.

Luum, lues enim dicuntur.

Lemniscata, maior palma gladiatorum. Est nomen productivum generis feminini.

INCIPIUNT PER M LITTERAM.

Multifariam, multifarie, adverbialiter utrumque dicimus bene.

Magnalia, in nullo auctore leguntur quia est verbum nimis vilissimum, nisi forte in aliquibus antiquis.

Malus granata arbor, generis feminini; pomum vero, generis neutri est.

Maturrimum etiam et maturissimum dicimus. Denique Sallustius in historiis maturrimum magis quam maturissimum dixit.

Mausolea, sepulchra seu monimenta regum maxime Aegyptiorum. A Mausolo illorum rege dictum est.

Manubiae, dicuntur spolia hostium quae a rege aut duce eiusdem manibus deportantur. Ut exuviae, et indubiae dicuntur

Munifica et munificus, dicitur qui alicui multa munera dat, vel ille qui munus suum idest officium, quod debet implet: ut puta munifica Sicilia imperio romano, idest quae ei impositum

munus praestet obsequium.

Macte, verbum est bene alicui optantis, ut Virgilius dicit: macte nova virtute puer, hoc est multum aucte, magne puer et sublimis.

Meditullium dicitur in quo aliqua meditantur sive ad docendum sive ad discendum.

Murex dicitur cochlea maris acuta, quae alio nomine conchylia nominatur, ex qua purpura nobilis inficitur. Dicuntur et murices petrae in litore similes muricis huius, acutissimae et navibus perniciosae.

Mysta graecum est, idest mysterii auctor. Summysta qui sub eo est.

*Mithra pallium phrygium vel Persarum, aut ornatus capitis. (Intestinaque sordes crevit: unde ematiciarii dicuntur qui eadem tractant aut vendunt. *)*

* Comma translaticium.

Margo pars cuiuslibet loci, ut puta maris: et est generis communis, ut hic et haec margo.

Mulcator corporis, qui corpora afficit vel cruciat.

Molari, exiguo saxo vel brevi vel modico.

Morbus regius, genus morbi quem moris sic nuncupandi quia tanto potior est quanto deterior ceteris omnibus.

Meritissime, dignissime.

*Medullitus capitque * ad penetralia medulla detenti.*

* Ita codd. 4.

Munia, tributa, munera, vel officia.

Moris quippe, habet morem vel consuetudinem vel usum.

Meticulosus, metuendus.

Municipes, curialium maiores, ex eo quod munera fisci demancipiant.

Mordicus tenens, morsu quasi tenens.

Mutilare, est aliquid quod sit integrum detruncare: ut si quis homini manum amputet, mutilabit eum, aut arboris partem aliquam vel aedificii.

Menenca, in cerebro membrana quaedam, vel pars cerebri: est autem graecum.

Magnopere, est ad magnum opus esse quemquam necessarium.

Minitari, est alicui plagas vel caedes minari.

* Ita codd. 5 *Mulcator *, delinitor, compositor: mulcere enim delinire est, a mulso dictum. Vel verbis blandis deleniens, a mulso, idest melle, quod acceptum lenit fauces dolentes, aut oppletum sordibus stomachum solvit.*

Moliri conamen, est aliquid cum mora agere.

* Ita codd. 4 *Manticulatio, fallacia vel lenotisia. **

Murgissor, irrisor, lusor.

Masio, malo.

Manticulam, viatoriam peram.

Manifestarium, nocentem vel noxium.

Mulcantem erumnas, misere viventem. Erumna est miseria.

Magmentem, alii pinguissimum excernere: alii secunda prosecta. Cornutus quicquid mactus, id est quicquid distatur.

Malliellem, magis vellem: interdum mallem.

Multi facere, magni facere.

Mennicare *, *communicare, dictum a menis* *, *id est operibus.*

Multi e quibus * *pro viduo fingitur vel fungitur.*

Manas, malas, maxillas.

Moragis, nucibus longis.

Masum, evendacem.

Murrinum, vinum murra conditum.

Mulleo, calciamenti genus, a colore albo.

Marspiter, Mars pater.

Mentor, inventor.

Mu *, *adhuc, consuetudine est.*

Mide, mugire dicimus.

Miniacoctum, Asiae * *vox.*

Meriorem, turpem, veluti miriorem, propter foeditatem.

Macie maciei, infesta re. *

Molocrum, quem Graeci μώλικρον dicunt.

Male consultum * *habeat, male consulat et male cogitet.*

Munificare, muneribus ornare.

Manducum, laneam hominis figuram ingentem, quae solet circensibus malas movere, quasi manducandum.

* Urs. munna.

* Urs. muniis.

* Ita codd. 4.

* Itali dicimus mò.

* Codd. acie. Num ergo aciae?

* Codd. infestare. Num pro infestari?

* Codd. male amailtim.

INCIPIUNT PER N LITTERAM.

Nautea, *aqua corii foetida in qua corium maceratur.*

* Codd. 2. *nanfurae.*

Nanfure *, *quod medici naptam vocant.*

* Cod. 1. *numerio.*

* Cod. 1. *Artheratorem.*

Numero *, *prope velociter Artheraterem* * *aruspicem tuscum.*

Non quitum, *non impetratum.*

Nesdate, *inquirite.*

Nageum, *nigrum pallium tenue.*

Narria, *piscis.*

* Codd. *nudum.*

Nefredem, *infantem nondum* * *dentatum*, *qui frendere cibum numquam didicit*, *id est frangere.*

Noxit, *noxia est vel noceat.*

Numellatus, *numella ligatus*, *id est vinculo quo quadrupedes alligantur.*

Nasiterna, *vas aquarium.*

Nepos, *luxuriosus.*

* Cod. 1. *nemeim finem.* Cod. 2. *nenieni.*

* Codd. 4. *carnem mortuum.*

Neniae, *ineptiae* *, *alias carmen mortuorum.* *

Nec cicerim, *nihil.*

Nullationem, *mutationem.*

Neglegens, *usus obtinuit utrumque per ·g·*, *quamvis et per ·c· in aliquantis legatur* (1), *quia ·c· et ·g· unum paene sunt: nam Gaius cum ·g· sola sit*, *invenimus per ·g· et ·c· positum. Ergo*

(1) *Revera in fragmentis iuris romani vaticanis a me editis legitur p.* 9. *et p.* 61. neclectus. *Videsis ibi indicem meum palaeographicum p.* 116.

hoc participium vel nomen ex duobus integris compositum est, coniunctione disiunctiva, et legens participio. Quod si gradus habeat, erit nomen, ut neglegens, neglegentior, neglegentissimus: participium neglegens, neglectus, neglegendus.

Nudus illius rei et illa re, bene dicimus, sed frequentius genitivo utimur.

Nuptiae, quamquam a nubendo dicantur, scribuntur per ·p·, quia ·p· littera mitior est quam ·b· Ab obnuendo puellae (sponsique) capita dicuntur connubes.

Nudius tertius cum ·i· dicimus, et est adverbium temporis.

Neunquam, et non significat, et non ita, et non adeo.

Nothus dicitur, qui de patre nobili gignitur et matre ignobili: cui contrarius est spurius, qui de matre nobili et patre ignobili generatur.

Nihilo setius, nihilo minus, vel non aliter.

Noctis partes hae, crepusculum, vesperum, concubium, conticinium, intempesta, gallicinium, diluculum, et crepusculum matutinum. Intelleguntur autem hoc modo. Crepusculum dicitur, idest creperum, quod dubium dicimus inter lucem et tenebras. Vesperum oriente stella, cuius nomen est. Conticinium dicimus quando omnes silent: conticescere enim, silere est.

Intempesta . . . Gallicinium dictum est propter gallos lucis praenuntios. Crepusculum matutinum, inter abscessum noctis et diei adventum.

Neoterici, libri novi vel recentes.

Nucispineum est, quod rustici nudipineum dicunt.

Nepa, scorpius, quae natos consumit, nisi eum qui dorso eius inhaeserit. Rursum ipse qui servatus fuerit consumit patrem: unde homines qui bona parentum per luxuriam consumunt, nepotes dicuntur. Hinc quoque nepotatio pro luxuria ponitur, qua certae quaeque res consumuntur.

Numeros omnimodos pulsas tuo plectro, nervo dicit chordas sive nervos citharae: nam cithara diversis numeris aut eribus constat esse compositam iuxta harmoniam mundi: unde hi qui ex quatuor elementis constare universa dixerunt, tetrachordon fecerunt: quidam pentachordon, addentes quatuor elementis divinam providentiam. Nonnulli heptachordon, iuxta numerum septem deorum quorum dies nominibus nuncupantur. Alii enneachordon, qui his septem adiunxerunt caelum et terram, vel propter novenarium ab astagiis.

Naviter est bene et industrie et caute, ut navis sit vel gubernator: tractum a navi, unde navi dicuntur boni, ignavi stulti, navi natandi.

INCIPIUNT PER O LITTERAM.

Oeconomia, est ipsa dispositio rei alicuius. Sicut prius ordinatur et disponitur domus et sic fabricatur, sic et a poetis et ab actoribus oeconomia prius ordinatur, et sic describitur: ut puta, ne laederetur Iuno per Didonem Troianorum rex, haec dispositio oeconomia dicitur.

Odorifer, masculino genere, non odoriferus; quo modo femininum haec odorifera, neutrum hoc odoriferum.

Obter, nihil est, ne mendosum sit: et fit aut propter praepositio, aut obiter adverbium.

Obtundens, obtusus facit praeteriti temporis participium sine ·n·, et est verbum activum.

Obtundere, est aliquid in angustias includere vel impellere.

Obstruere autem, sive hominem prohibere, sive locum aedificando claudere.

Opobalsamum, dicimus sucos balsami, et ni fallor opus sucus dicitur.

Orgia, est graecum, idest sacra quae per furorem celebrantur, ut Liberi patris et Matris deum. Ὀργυιά *autem mensura, quod latine dicitur ulna.*

Opipare, et opulente, divitiis idest opibus convivium instructum.

Osor, dicitur qui alium odio habet, et est nomen generis communis, hic et haec osor.

Osrix, enim dici non potest nisi a stultis.

Occidio, dicitur generis feminini haec occidio: id est quando multi occiduntur, ipsa res occidio dicitur; et melius quam occisio, quia occidi dicimus non occisi. Verbum est occido.

Ortygometra, genus avium, idest coturnices.

Oenum, vinum.

Obnuberat, cooperuerat. Idcirco nuptiae ab obnuendo puellis capita dicuntur.

Opera, et operam: opera sunt artes singulorum et artificum: operam vero adiutorium esse cognoscimus.

Oblevit, oblinivit.

Orbia, genus quoddam escarum, quod quidam Saturni obiam vocant.

Ornos, genus quoddam arboris feminini generis numeri singularis. At vero pluraliter orni facit.

* Ita codd. 4 *Oblinire, linare.* *

Oraculum, unde responsa dantur, id est funduntur, vel praedicantur: nam et ipsa res, idest responsum quod datur, oraculum dicitur.

Occasio arrisit, opportuna se praebuit vel secunda successit.

Oeconomia, est dispositio vel praemeditatio vel praeparatio.

Opificium, est res aliqua, quae in opere est, ubi

opera fiunt.

Obstinatus, est qui aliquid praecipitanter et sine revocatione facere festinat.

Obesse, nocere est: obesse enim dicitur inimicus alii.

Offa, latrantium est: diminutivum offellam facit. Haec si in os cani iacitur, satiatus ilico compescitur et silescit.

Obstipusculus, inclinato capite, ut solent adseverantes.

*Obvenisse nisum canimago *, proverbium in eos quibus praeter spem contingit aliquid vel successit.* * Ita codd. 2. Alii 2. canimaga.

Offutiarum, fallacium, aut rerum ad decipiendum speciose comparatarum; dictum ab officiando, quod est furtim collocare.

*Obarbas, circumscribis; dictum ab arbo qui est in curvatura aratri, vel a sulco urbium, quia primus aratri * circumductus, propter altitudinem murus appellatur.* * Codd. aratro.

Obpletum, oblitum usque ad plenum.

Oppido, quemadmodum, sed nunc valde.

Opipare, laute opulenterque.

Opiteros, qui obito patre et avo vivente nascitur.

Obfirmatum, firme decretum, obstinatum.

Occedere, occurrere, vel obviam cedere.

Oblegatum, iniunctum, mandatum.

Obpetere, obire vel mori.

Obstrulenta, appetenda.
Oriefreni, habenae ab ore dicuntur.
* Codd. 4. omenta. *Omentat *, exspectat, dictum a mantando, id est diu manendo.*
Officio, migravi, ab officio recessi.
* Codd. 4. opulato. *Oculati *, praesentis; ab oculis. **
* Codd. 4. ut apulis. *Obdet, obiciet, suggesserit.*
Offucas, offers vel in fraudem das.

INCIPIUNT PER P LITTERAM.

Pan est, quem pagani deum dicunt, vel incubum appellant, caprinis pedibus barbatum, rubicunda facie, in dextra fistulam, laeva virgam tenentem; quem volunt rerum et totius naturae deum: unde Pana quasi omnia appellant.
Paedor, sordes.
Perpetuare, coniungere.
Pertineat, perveniat.
Persolas, personas.
Plotoris, a pedibus ductos.
Parietinas, parietum ruinas.
Porcam, terram quae inter sulcos est lata.
Plango, cum pugnum alicui retollas.
Plangas, splangas.
Putium, pythium Apollinem.
Portum, domum vel ianuam, interdum petitum.

Pelvis, ab eo quod pedum pelluvio sit, ut malluvium manuum.

Pollubreo, tulleo.

Pullum, puerum in amoribus. Unde Romae Q. Fabius eburnus quod natibus fulguratus erat, pullus Iovis dictus est.

Pacere, pacisci.

Partim, dimidium, hinc et inde partiri dicitur quod dividatur.

Papillas, summa nuclea mammarum.

Pataginem, cum propter pituitam non facile labra movent.

Pol, iusiurandum per Pollucem.

Postliminio, id est qui recessisset et redisset iterum.

Protendi, porrexi.

Pedo, fuste pastorali capite incurvo

Plaudo tibi una rem, potest bona locutio esse.

Propetale, est vergo pedibus.

Plaudant corvi, scilicet carmina dicunt.

Palpitans, est qui animam trahit: nam palpitrans non est latinum; potest tamen a palpebris venire.

Per vitam iurat, melius dicimus quam vitam iurat: tamen iurat etiam vitam absolute.

Pro fratre dicimus, et propter fratrem. Sed si volens, pro fratre; si invitus, propter fratrem.

Pullos, quidem dicimus omnium avium natos: sed et animalium quadrupedum dicuntur pulli:

homoque parvus, pullus est: vel recens nati, pulli, eo quod polluti sunt: unde vestis nigra pulla est dicta.

Pytho Pythonis cum y scribitur.

Paedor, genere masculino dicitur hic paedor et hi paedores, non paedora: ut Lucanus, longusque in carcere paedor.

Putris, generis communis est, hic et haec putris.

Pensum, cum ·n· a pendendo dictum.

Pueras, pro puellis, et item puellos pro pueris legimus: nam sexum pro sexu non ponimus nisi per ironiam aliquem turpem virum et muliebria patientem, per puellam et mulierem velimus notare.

Pronuba, est quae nuptis praeest, quaeque nubentem viro coniungit, quod officium ad Iunonem pertinet deam coniunctionis.

Procos, id est pronubos.

Pulvinus et pulvini, genere masculino; neutro pulvinar pulvinaris: sed pulvinus privati hominis cervical vel culcitra.

Pulvinar vero ac pulvinaria, principum sunt vel regum, idest lectisternia.

Pellexeris, persuaseris.

Pelliciens, persuadens dicitur.

Pellex, concubina.

Perduelliones, rebelliones, per quas bella oriuntur. Duellum enim dicitur quasi duorum bellum.*

* Ita codd. 4.

Protellata, distillata.

Prolictabimi, dicitur et multa significat; nam proligi est persuadere.

Puberes, iuvenes adulti.

Posthumus, dicitur puer qui mortuo patre nascitur, quasi post humum patris, id est post sepulturam.

Pubes, modo iuventus, modo pars corporis verenda vel potius oriendo. *

* Ita codd. 4.

Promulgatum, est foras prolatum vel constitutum, ut lex dicitur promulgata. Promulgatum autem in omnium notitiam et totius vulgi intimatum.

Pellacias, pro blandicias decipientis.

Pila, si brevis ·p· sillaba omnis rotunditas, vel de ligno facta, qua pueri in triviis ludunt. Si ·p· longa est, pila dicuntur tela grandia in bello necessaria generis neutri, ut hoc pilum, et haec pila. Item pilam dicimus genere feminino haec pila, substentaculum domus et cuiuslibet edificii.

Phalaricae, sunt tela maiora pilis bello necessaria.

Pseudomeni, dicuntur fallaces qui rem aliquam mentionibus conantur adserere: ut diximus de philosophis, qui dicunt, si dico commenta et mentior *, *verum dico.*

* Codd. 4. *mentarii et mentitur.*

Pegma, est genus machinamenti, in theatris exhiberi soliti, quo arte mecharica scenici ludunt variis modis.

Pseudothyrum, posticum id est latens ostium, quod

semotum est.

Pinaces, dicuntur imagines mire depictae, id est tabulae marmoreae aequales. Item penaces genera vasorum sunt.

Physica, graecum est, id est naturalia; physis enim graece natura dicitur rerum.

Penthesilea, Amazonum regina. Amazones vero erant feminae bellatrices ex genere Scytharum descendentes. Hanc ergo Homerus introducit tempore belli troici in auxilium Priamo venisse, quam Achilles unus graecorum ducum fortissimus occidit.

Pelta, est genus scuti in modum lunae semis vel magis terciae aut quartae, quibus eaedem Amazones utuntur in pugna.

Piacularia, sacrilega, peccatis plena.

Pignora, filiorum sunt vel affectuum inter se. Pignera quae creditoribus dantur. Sed utraque confundit auctoritas lectionis.

Plagiatores, seductores.

Phlegethontas, flumina apud inferos igne flammantia.

Privilegia, leges privatorum, seu beneficia quae a principibus conceduntur. Sed interdum a quibusdam pro legibus privilegia dicuntur.

Pinnatae plagae, plagae sunt vincula retiarum, extensique funes, quibus capiuntur agrestes ferae, in quibus funibus avium eriguntur pennae.

INCIPIUNT PER R LITTERAM.

Recensiti libri, non recenseti; quomodo praebiti, non praebeti.

Reliquatum, μεταφορικῶς dictum reliquum. *

* Codd. 4. reliquatum.

Redubiae, dicuntur spolia serpentum, quibus quotquot annis senescunt, sese exuunt, quasi quibus exuti in iuventam redeunt: dicuntur enim induviae, exuviae, reduviae.

Regulus, nomen serpentis basilisci.

Rictus, vocatur omnis apertio oris vel patefactio hiatus, tam ferae quam hominis. Dicitur et rictus os ipsum.

Resultatio, id est reluctatio quae renititur, et contra contendit. Item resultare dicuntur vocum sonitus, id est reaudiri.

Recutiti, Iudaei.

Residuus, quasi tardus.

Raptari, frequenter rapi.

Romam ex aquilone retiae stringunt *: *vel conlimitant, vel finibus se ei adiungunt.*

* Sunt verba alicuius loquentis de barbaris.

Rubigo, a rodendo dicitur.

Resultant, resiliunt.

Regulas proponentes ac magiae retecti, regulas doctrinas vel disciplinas magorum ostendi vult.

Reduncum, quasi subrectum sursum versum curvatum.

* Ita codd. 4. *Redivivus, exuvius.* *
Redimiae, res quae rediminutur a praedonibus.
Rivales, qui quasi de uno amore descendunt.
Renidenti vultu, interdum laeto et hilari, interdum splendenti. Item florenti, si dicamus terra renidenti.
Refervit, iterum recaluit.

INCIPIUNT PER S LITTERAM.

Scamnum, diminuit scabillum, non scabellum: ut Cicero, scabilla concrepant.
Sublinginum, sonitum pessimum, dictum est et transonans, qui sub lingua sonat; quasi non rectus aut bonus sonitus aut submurmur.
Sublevit, subiunxit, a liniendo.
Salsamenta, sunt omnes res salsae, ut pisces et sardae.
Salsuginem, puto ipsam rem dici quae facit salsum.
Sacrum, media res et bonum et malum. Nam dicimus sacer est, id est alicui, quem volumus execrari aut occidi. Item consecrari ad bonum, ut sacra mari colitur medio gratissima tellus. Ad malum: auri sacra fames. Et sacrae panduntur undae, et ignis sacer dicitur ulcus horribile.
Sciscitor, verbum est commune, id est interrogo, vel scire cupio. Aliter non dicimus.

Suppliciter legimus et supplicanter, quia nomina quae in ·i· finiunt dativo, accepta syllaba ·ter·, adverbia faciunt, ut suppliciter agiliter. Si vero dicas huic supplicanti, potest fieri supplicanter pro adverbii qualitate. Ergo huic praecipiti, praecipiter faceret, iuxta regulam suppliciter: sed quia euphoniam offendit, melius praecipitanter dicimus quam praecipiter.

Spondolus, est internodium in spina dorsi vel imo eiusdem spinae, quod nomen est ex desertis, sed ex vulgaribus, qui tamen locus dum debilitatus interdum exit et eminet, tumes.

* *Sapphirinus scribimus, quia lapis sapphirus dicitur.*

Suggillare, est regulam constringere, quomodo dicimus strangulare. Suggillo activum, suggillor passivum.

*Senatus, unus et verus romanus a senectute appellatus a Romulo, qui vel fundavit vel auxit Romam. Hic elegit de exercitu suo seniores centum quos senatores appellavit. Dicuntur quidem et ceterarum civitatum senatores curiae ac principes; sed in hoc in antiquis senator dici non potest, nisi qui in curia romana fuerit. Nam primordines vel plurimordines dicuntur illustres; secundi, spectabiles; tercii, clarissimi. Iam inferius quartum aliquod genus non * est.*

* Deest non in codd. 3. In 1. superadditur.

Scaevus, malus pessimi ac trucis animi et crudelis dicitur, et diphthongon habet.

Secus, et aliter, et aequaliter, ponitur.

Sublevi, subsignavi; ut relevi, resignavi; hoc est subsignare qui alio signante iterum resignat. Resignavi est quod dicitur relevi, si ea quae signata sunt aperiuntur. Item sublitus dicitur cui imposturae fiunt, qui decipitur, cui verba dantur, vel qui non satis doctus est: ut si dicas sublitum mihi est os, non bene doctum vel indoctum.

Sublegi, est te legente insidiando furatus sum: ut si quis solus legat, et alius ex occulto verba eius furetur, et ea prodat.

Stipulatores, promissores dicuntur. Stipulari enim promittere est, ex verbis iuris praetorum.

Spiris, nodis.

Sistentes, vel prohibentes significat, id est qui aliquam rem in loco stare facit: ut Virgilius, sistere aquam fluviis. Potest significare consistentes, id est habitantes vel stantes: ut Virgilius, constitit in digitos. Significat resistere repugnare. Virgilius, e contra in litore sistit.

Scythia, est provincia remota sub septentrione, frigoribus rigens, nuda gignentium, moribus barbara.

*Scena, est camera hinc inde * composita, quae inumbrat locum in theatro, in quo ludi actitan-*

* Codd. 4. *in cicinde.*

tur. Item scena dicitur arborum in se incumbentium quasi concamerata densatio, ut subterpositos tegere possit. Item scena vocatur compositio alicuius carminis, quod dignum sit agi in theatro exclamationibus tragicis. Tragoedia est enim genus carminis quo poetae regum casus durissimos et scelera inaudita vel deorum res alto sonitu describunt. Comoedia quae res privatorum et humilium personarum comprehendit, non tam alto ut tragoedia stilo, sed mediocri et dulci.

Supremi, et summi significat et imi. Primi autem occultarii.

*Soritica *, est ars vel argumentum philosophorum. Σωρὸς graece acervus dicitur. Aiunt enim in hoc acervo, puta frumenti, si addideris granum unum et aliud et tertium, capere potest, sic ut ad infinitum procedat. Vel manus si capax est decem solidorum, addas unum et alium et tercium capere potest. Sic ergo ad infinitum tendit.*

* Codd. 4. soratica.

Sphaera, est rotunditas mundi volubilis, et quicquid tale est ad volubilitatem. Dicunt etiam sphaeras ex capillis et pellibus factas, quibus ludunt infantes.

Separata, discreta.

Subsistentia, dicuntur vel constituta, vel fixa, vel ex quibus aliquae res subsistunt, ut dici-

mus substantias; et si elementa, quibus factus est mundus, velimus substantias dicere.

Suggillavit, irrisit.

Supertietur, superiacietur vel supponetur.

Sanctuarium, locus vel cubiculum ubi sanctae res geruntur.

Scurrilitas, iocus improbus, quasi velut caecus currit.

Spurium baptisma, falsum et corruptum et adulterinum.

Suppetit, superat, vel constat, vel invenitur.

Subnixus, est instructus aliquo auxilio. Item subnixus, suffultus ex omni parte.

Supellectile, dicitur omne instrumentum et ornatus domus.

Sacrilegium, dicitur sacri furtum. Legere enim et sublegere, furari dicitur.

Scylla, virgo pube tenus, reliqua pars inferior cincta canibus et lupis, quae dicebatur inter Siciliam et Italiam latere, quaeque navis transeuntes in litore trahebat, et ex his arreptos homines suis canibus lupisque proiciebat.

INCIPIUNT PER T LITTERAM.

Taedet, taediosum, vel satis odiosum.

Trutina, dicitur libramentum, vel unde ponderamus statera lanam, vel examinamus filum.

Teloneum, telonearius, melius quam teloniarius.
Temetum, vinum, quod temptet mentes, et faciat titubare.
Tonsae, remi.
Toris, membris.
Tempestum, opportunum.
Turget, tumet, irascitur, inflatur.
Trux, saevus.
*Tabes, orbor * sanguinis.* * Ursinus corr. rubor.
Tabe, morbo, macie, aegritudine. Tabescunt enim qui nimio languore aut macie veniunt.
Tenax, est inter avarum et medie arrogantem.

INCIPIUNT PER V LITTERAM.

Valde, adverbium est comprobantis vel probantis.
*Vernales fructus, magis quam verniles *, consideratione aliarum ex temporibus derivationum, dicere debemus; ut autumnalis hiemalis aestivalis.* * Codd. 4. vernales.
Ultro citroque, huc atque illuc; citro, ad nos; ultro, illuc.
Virgultorum, idest virgarum, vel humillimarum arborum genera.
Vernulus, subdolus et malus, servilis: unde vernae dicuntur servi qui domi nascuntur. Vernalis a verno tempore dicitur.

In vaticana bibliotheca complures sunt de re grammatica scriptores luce publica non indigni, quorum a me alio tempore ratio habenda est, pro cuiusque videlicet vel merito vel antiquitate. Etenim artis curam grammaticalis nemo nisi stultus contemnet, vel qui nesciat universam litterarum molem, quantumvis magnam atque speciosam, hoc unico fundamento fulciri. Nunc Metrorii Maximini brevem tractatum, qui in impressa grammaticorum latinorum collectione desideratur, in his postremis voluminis paginis collocare constitui; quem non in tribus tantummodo haud valde antiquis vaticanis codicibus legi, verum etiam in pervetere neapolitano saeculi XI, unde mihi initium olim descripseram, ut cum vaticanis exemplaribus compararem.

METRORII MAXIMINI

DE LONGIS ET BREVIBUS.

1. *Quamquam de litteris et de syllabis multiplex sit copiosusque tractatus, tamen hic magis appetendus est a nobis, qui susceptus est, qui ad demensionem pedum metrorumque producitur. Igitur litterae aut vocales dicuntur aut consonantes: vocales ut ·A·E·I·O·U: consonantes vero reliquae omnes: quarum aliae sunt semivocales, aliae mutae. Mutae sunt novem ·B·C·D·G·H·K·P·Q·T· Sed ex vocalibus duae ·I· et ·V· pro consonantibus habentur; vel cum secum iunctae fuerint, ut Iuno et vita; vel aliis vocalibus praepositae, ut Ianus et Venus. Hoc etiam ·I· amplius praestat, quod in uno sermone inter duas vocales posita, duplicis loco fungitur, ut troia graia. L· et ·R· cum in eadem syllaba consonantibus postponuntur, saepe deficiunt. S. et aliquotiens de metro excluditur. X. semper pro duplici habetur; Z· vero nonnumquam. Interdum ·H· consonantis fungitur loco. Quae cum ita sint, ex his aut unius vocalis enuntiatione, ut ·A·, aut connexione litterarum, syllaba procreatur, ut prae, scilicet. Syllaba aut brevis est, aut longa, aut communis: brevis est quae correptam vocalem habet, ut amor; et non desinit in ·OS·, quam genus pro-*

ducit, ut dos: aut in duas consonantes, ut ars; aut in unam duplicem ut pix; vel in ·I· inter duas vocales constitutam, ut aio. Longa vero syllaba est, cui quatuor ista contingunt, quibus indiget brevis, ut dos, ars, pix, aio. Diphthongus sine his semper est longa.

DE COMMUNIBUS SYLLABIS.

2. *Communes syllabae modis octo sunt. Cum correptam vocalem sequitur subiecta consonantibus liquida ita, vasto cyclopes in antro. Brevis ita, vastosque ab rupe cyclopes. Aut cum correpta vocalis in unam desinit consonantem sequente h: est enim longa ita, terga fatigamus hasta. Brevis ita, quisquis honos tumuli. Aut cum correptam vocalem duae consonantes sequuntur, quarum prior est ·S· littera; est enim longa ita, unde spissa coma. Brevis ita, ponite spes sibi quisque. Aut cum brevis syllaba partem terminat orationis: est enim longa ita, nam tibi Thymbre caput evandrius abstulit ensis. Brevis ita, hoc caput, o cives. Aut cum diphthongon vocalis statim subsequitur: est enim longa ita, musae aonides. Brevis ita, insulae ionio in magno. Aut cum longam vocalem vocalis sequitur: est enim longa ita, o ego infelix. Brevis ita, sub Ilio alto. Aut cum pronomen ·C· littera terminatum vocalis subsequitur: est enim longa ita, hoc erat alma parens. Brevis in hoc, solus hic inflexit sensus. Aut cum correptam vocalem sequitur ·Z·: est enim longa ita, Mezenti ducis exuvias vidi. Brevis ita, nemorosa Zacynthus. Hoc de positione sufficiat dixisse. Nam quod ad naturam pertinet, licet artis praecepta deficiant, primas syllabas solis confirmamus exemplis, medias in latino sermone accentu probamus.*

DE NOMINATIVIS.

3. *Terminatus ·A· nominativus singularis est brevis, ut musa. E·finitus in graecis tantum producitur, ut Euterpe; in latinis corripitur, ut sedile. I· terminatus longus est, ut frugi. O·finitus in latinis brevis est, ut Cato, licet auctoritas variet: in*

graecis producitur, ut Dido. U terminatus corripitur, ut cornu. Alia syllaba finitus in his nominibus quae in genitivo ·A· ante ·L· corripiunt, indubitanter brevis est, ut Hannibal. In his vero quae producunt ·A·, naturaliter equidem longus est, sed auctoritate corripitur. Ait enim Iuvenalis in satyris, conducunt comites sellam et cervical amicas. El terminatus corripitur, ut mel. Il finitus breviatur, ut vigil, excepto uno etrusco, ut Tanaquil. Ol terminatus longus est, ut sol. Ul finitus corripitur, ut consul. M terminatus brevis est, ut tectum; licet arduum sit huius rei exemplum repperire, eo quod haec littera semper inter vocales deprehensa, metacismo subtrahitur. An finitus producitur, ut Titan. En terminatus in neutris nominibus vel in aliis generibus brevis est, ut carmen: item alterius generis, ut pecten, tibicen, quae non sicut neutra declinantur. En, sicut in graecis, longus est, ut lien siren. On finitus longus est, ut Agamemnon. Ar terminatus in monosyllabis tantum producitur, ut nar, far: licet in his longus est, quae ·ar· in genitivo ante novissimam syllabam producunt: tamen auctoritate corripitur, ut subligar. Er finitus in latinis corripitur, ut pater, pauper, excepto monosyllabo ver: in graecis longus est, ut aër. Ir terminatus corripitur, ut vir: or, ut orator: ur, ut murmur, excepto uno fur. As finitus in latinis nominibus producitur, ut facultas: in graecis tantummodo corripitur, cum genitivus ·dos· fuerit terminatus, ut arcas arcados. Es terminatus in graecis longus est, ut Anchises: in latinis autem, si quintae fuerit declinationis, producitur, ut dies: si tertiae, longus est tum cum genitivus singularis non crescit, ut labes: aut cum crescens ·E· productam ante ultimam syllabam habuerit, ut merces mercedis, quies quietis. Item breviatur, si ·E· in ·I· mutaverit in genitivo crescente, ut miles militis: vel brevem habeat, ut seges segetis, corripitur, exceptis his Ceres et pes, et quae ab ipso sunt, ut bipes. Is finitus brevis est, ut agilis, exceptis monosyllabis, ut lis vis glis. Os terminatus in graecis tunc corripitur, cum genitivus diphthongo terminatur, ut Delos Deloi: in latinis brevis est cum genitivus ante ultimam syllabam ·O· longam non habuerit naturaliter, ut os, unde fit ossis. Et ·us· finitus brevis est, ut doctus: absque his nominibus quae

in genitivo crescentia ·U· productam habuerint ante ultimam syllabam, ut virtus virtutis, et uno indeclinabili pus· T· terminatus corripitur, ut caput. C· finitus duo tantum nomina recipit, ut alec quod longum, et lac de cuius declinatione dubitatur.

DE OBLIQUIS CASIBUS.

4. Genitivus singularis in latinis nominibus tunc tantum corripitur cum ·is· fuerit terminatus, ut matris: in graecis cum ·os· finitur, breviatur, ut arcados. Dativus singularis in latinis nominibus longus est, ut Pompeio vel fluctui: in graecis tunc corripitur cum ·I· littera terminatur, ut Palladi. Accusativus singularis in latinis nominibus brevis est: in graecis tunc tantummodo corripitur, cum ·A· vel ·on· fuerit terminatus, ut Thesea Delon. In latinis nominibus vel in graecis femininis vocativus ·A· terminatus corripitur, ut musa: in masculino longus est, ut Aenea. E· terminatus in latinis brevis est, ut docte: in graecis tantum producitur, ut Tydide: exceptis his quorum nominativus graecus ·os· terminatur, ut Phoebos Phoebe. I· terminatus in latinis longus est, ut Mercuri: in graecis corripitur, ut Naï. O· terminatus in latinis brevis est, ut Cato, licet auctoritas variet: in graecis longus est ut Dido. U· terminatus corripitur, ut cornu: in consonantes vero desinens, nominativi sequitur regulas: exceptis graecis nominibus, quae saepe mutantur varietate litterarum, ut Diomedes. Ablativus singularis semper producitur, absque cum ·e· terminatus fuerit, in his scilicet nominibus quae tertiae fuerint declinationis, ut ab hoc pariete. Nominativus et vocativus pluralis in latinis nominibus cum generis fuerint masculini vel feminini producuntur, ut fortes: cum neutri fuerint, breves sunt, ut facta: in graecis vero cum in ·es· vel in ·A· terminata fuerint, corripiuntur, ut rhetores poëmata: alias, longi sunt, ut musae. Genitivus pluralis in latinis brevis est, ut doctorum: in graecis longus est, si tantum graece fuerit declinatus, ut Phelenon. Dativus et ablativus pluralis cum ·is· terminantur, longi sunt, ut doctis: cum ·bus·, breves sunt, ut agilibus. At si graeca sit declinatio, in ·in· terminatus dativus corripitur, ut arcasin:

alias longus est, ut musin. Accusativus pluralis in latinis nominibus cum fuerit generis masculini vel feminini, producitur ut doctos, musas: cum autem fuerit neutri, brevis est ut templa. In graecis, si ·es· terminatur et a genitivo singulari venerit ·os· finito, corripitur, ut arcados arcadas: alias productione laetatur, ut musas.

DE NOMINATIVO SINGULARI PRONOMINUM.

5. *Nominativus singularis in omnibus pronominibus corripitur, exceptis duobus pronominibus monosyllabis tu et qui. Genitivus singularis ·I· vel ·E· terminatus longus est, ut mei vel meae: alias brevis est, ut illius istius ipsius. Dativus singularis semper producitur, ut nostro vestro: exceptis his, mihi tibi sibi, quae indifferenter ponuntur. Accusativus singularis semper corripitur, ut illum illam, exceptis me te se. Vocativus singularis rationem sequitur nominum. Ablativus singularis semper producitur, ut ab illo ab illa. Nominativus et accusativus et vocativus pluralis tunc tantum corripiuntur cum ·A· fuerint terminati, ut nostra vestra. Genitivus pluralis semper corripitur, ut illorum et illarum. Dativus et ablativus pluralis si ·is· terminantur, longi sunt, ut quis suis: si bus, breves sunt, ut quibus.*

DE VERBO, MODIS, ET TEMPORIBUS.

6. *In omnibus verbis modis et temporibus numeris personis et coniugationibus haec est uniformis ratio. A· quaecumque persona terminatur, longa est ut ama. E· quae finitur, brevis est, ut lege; absque imperativo modo secundae coniugationis, ut doce. I· quae terminatur, semper producitur, ut nutri. O· quae finitur, semper correpta est, licet auctoritas variet. Monosyllaba producuntur, ut sto do no flo et his similia. U· quaecumque persona terminatur, longa est, ut dictu doctu. M· quae finitur, corripitur, ut legeram. R· quae finitur, aeque brevis est, ut legor. S· quae finitur, si ante eam ·A· habuerit, vel ·E·, producitur ut amas doces; excepto uno monosyllabo sum es, et quae ex his figuran-*

tur, ut ades: si vero ·I· ante eam habuerit, corripitur, ut legis; excepta secunda persona indicativi modi temporis praesentis numeri singularis a quarta coniugatione producta, ut nutris, et a verbo volo vis. Si vero ·V· ante eam habuerit, brevis est ut nutrivimus. T· quae terminatur, brevis est ut legit. C· quae finitur, producitur, ut produc fac.

DE ADVERBIIS.

7. *Adverbia monosyllaba, ut hic; vel quae ex ipsis fiunt, ut illic; exceptis duobus his, bis et ter, omnia producuntur, ut docte: exceptis quae aut non comparantur, ut rite; aut comparationis regulam non servant, ut bene male; aut a se originem sumunt, ut impune. Quae ·I· finiuntur, longa sunt, ut heri; absque quasi ubi et ibi, et quae figurantur ab ipsis, ut alibi alicubi sicubi. Item quae ·O· terminantur a se orta, brevia sunt ut modo. Quae autem ab aliis originem ducunt, producuntur, ut falso, licet auctoritas variet in utroque. Quae ·U· finiuntur, ut noctu, longa sunt. Quae ·el· terminantur, correpta habentur, ut semel. Quae in ·N· et ·R· finiuntur, brevia esse constat, ut cur sin forsitan fortiter. Quae ·S· terminantur, tunc tantum producta sunt cum ante eam ·A· habuerint, ut foras. Quae ·C· finiuntur, producta sunt, ut illuc.*

DE PARTICIPIIS.

8. *Omnium participiorum nominativus brevis est in numero singulari, ut lecturus. Genitivus et dativus singularis productione gaudent, ut lecturi lecturo; excepto praesentis temporis, quod in genitivo corripitur, ut amantis docentis legentis. Accusativus et vocativus singularis breves sunt semper, ut lecturum lecture. Ablativus singularis tunc tantum corripitur cum ·E· fuerit terminatus, ut ab hoc legente. Nominativus accusativus et vocativus pluralis, si masculini generis fuerint, producuntur ut lecturi lecturos lecturae lecturas: corripiuntur in neutris, ut lectura. Genitivus pluralis brevis est, ut lecturorum. Dativus et abla-*

tivus, si ·is· terminantur, longi sunt ut lecturis: si bus, breves sunt ut legentibus.

DE CONIUNCTIONIBUS.

9. *Copulativae et disiunctivae et expletivae, ut quidem, coniunctiones, breves sunt. De causalibus et rationalibus quae ·A· terminantur, exceptis quia et ita, longae sunt, ut propterea praeterea interea. Quae ·I· littera terminantur, excepta una nisi, producuntur, ut si etsi. Quae desinunt in ·N·, si ·I· ante eam habuerint, producuntur ut sin; alias breves sunt: et ceteras omnes naturaliter correptas constat esse.*

DE PRAEPOSITIONIBUS.

10. *Praepositiones accusativae solae quae in ·A· exeunt, productione laetantur, ut ultra contra, et una monosyllaba cis. Ablativae praepositiones corripiuntur omnes, ut ab; exceptis monosyllabis quae vel ex vocalibus constant ut ·A·; vel vocalibus terminantur, ut de. Communes vero praepositiones correptas esse manifestum est, ut in. De loquelaribus praepositionibus ideo taceo, quia nec solae unquam ponuntur, nec coniunctae finem retinent.*

DE INTERIECTIONIBUS.

11. *Omnes interiectiones longae, si monosyllabae fuerint, ut heu. Si vero duarum vel amplius syllabarum, quarum speciem retinent partium orationis, ad exemplum earum quibus similes erunt existimandae sunt, ut papae atat. Haec itaque, ut dixi, ad omnes partes orationis in ultimis syllabis observanda, exceptis scilicet positione longis vel diphthongis, quae per se admodum patent, ut evax heu.*

DE CAESURIS. (1)

12. *Caesurae sunt quatuor, pentimemeris, heptimemeris, catatritontrochaeon, bucolice tome. Pentimemeris est ubi post duos pedes invenitur semipes, qui versum dividat, et partem terminet orationis, ut arma virumque cano. Heptimemeris est ubi post tres pedes invenitur semipes, ut arma virumque cano Troiae. Catatritontrochaeon, ubi in tertio loco invenitur trochaeus, non quod in medio versu possit esse trochaeus, sed sublata una de dactylo syllaba, remanet trochaeus. Bucolice tome est ornatus causa addita sententia, ubi duo versus in uno versu inveniuntur, ut est illud: dic mihi Damoeta, cuium pecus? an Meliboei?*

Explicit ars Metrorii.

(1) Confer Bedam ed. Putsch. p. 2368. qui a nostro sumpsit. Item ibid. Diomed. p. 496.

ANIMADVERSIO.

In vaticanorum mythographorum codicibus nomina praesertim propria corruptissima sunt, quae etsi ego pleraque correxi, menda tamen aliquot in editionem transisse video. Scribe igitur *Aetna* pro *Aethna*; *Dyctinna* pro *Dictynna*; *Hippodamia* pro *Hippodame*; *Nyctimene* pro *Nyctymene*; *Oenopion* pro *Enopion*; *Polynices* pro *Polinices*; *Prochris* pro *Procris*; *Tydeus* pro *Tideus*. Item pag. 9. col. 2. corr. *Peloponnesi*. P. 14. c. 2. *Mycone Gyaroque*. P. 19. c. 2. *noverca* absque necessitate inseritur; confer enim myth. III. tract. XV. 1. P. 23. c. 1. v. a fin. *potestatem*. P. 41. c. 2. *Phlegyas*. P. 57. c. 2. *Dianae* corr. *Danaës*. P. 63. c. 2. v. 12. *virentis*. Lactantius fab. ovid. lib. X. 4. addit *aetatis*. P. 67. c. 2. v. 27. *extingueret* corr. *extergeret*. P. 85. c. 1. *Argivorum*. P. 136. c. 2. v. 1. *Iason* P. 139. n. 1. *comparata*. P. 395. n. 1. *ad an.* dele *ad*. P. 162. c. 1. v. 22. *in multis*. Codex Remigii melius habet *multis*, absque *in*. Denique p. 284. in fabula tertia perottina v. 2. omnino retinenda est lectio editionis meae codicisque vaticani *cura*, pro *creta* ut legitur in utraque editione neap. Etenim auctor fabulae prorsus consentit cum Hygino fab. 220, ubi *Cura* fingit ex luto hominem.

IMPRIMATUR.

Fr. Ioseph M. Velzi S. P. A. Magister.

Ioseph Della-Porta Patriarcha Constant. Vicesgerens